

पूजा-विधानम्

Colophon

This document was typeset using X_YTeX, and uses the Siddhanta font extensively. It also uses several L^AT_EX macros designed by H. L. Prasād. Practically all the encoding was done with the help of Itranslator 2003 and Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and/or <http://prapatti.com/>.

See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

स्तोत्रसङ्ग्रहः is also available online (in PDF format) at:
<http://stotrasamhita.github.io/>

FOR PERSONAL USE ONLY
NOT FOR COMMERCIAL PRINTING/DISTRIBUTION

अनुक्रमणिका

१ व्रतपूजा:	1
लघु-पञ्चायतन-पूजा	2
प्रधान पूजा — पञ्चायतनपूजा	2
षोडशोपचारपूजा	5
उत्तराङ्गपूजा	15
ब्रह्मपारस्तोत्रम्	19
एकादशीव्रतम् — श्री-महाविष्णुपूजा	22
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	22
प्रधान पूजा - एकादशीपूजा	24
षोडशोपचारपूजा	27
विष्णुसहस्रनामावलि:	31
कृष्णाष्टोत्तरशतनामावलि:	51
उत्तराङ्गपूजा	53
श्रीरामनवमी-पूजा	58
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	58
प्रधान-पूजा - श्रीराम-पूजा	60
षोडशोपचारपूजा	63
रामाष्टोत्तरशतनामावलि:	70
सीताष्टोत्तरशतनामावलि:	72
हनुमदष्टोत्तरशतनामावलि:	75
रामाष्टोत्तरशतनामावलि:	77
सीताष्टोत्तरशतनामावलि:	80
हनुमदष्टोत्तरशतनामावलि:	82
प्रार्थना	87

हनुमत्कृतं श्री-सीता-राम-स्तोत्रम्	88
कथा	92

श्री-शङ्कर-भगवत्पाद-पूजा	100
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	100
प्रधान-पूजा - श्री-शङ्कर-भगवत्पाद-पूजा	103
षोडशोपचारपूजा	107
श्री-शङ्कर-चतुर्विंशति-नामावल्या अङ्गपूजा	111
आदिशङ्कराचार्याष्टोत्तरशतनामावलि:	112
आचार्यपरम्परानामावलि:	114
स्वस्ति-वचनम्/गुरुवन्दनम्	121
तोटकाष्टकम्	122
श्री-शङ्कर-भगवत्पाद-प्रशस्ति-सङ्ग्रहः	123
देव-वन्दनम्	123
गुरुपरम्परावन्दनम्	123
गुरु-पादुका-पञ्चकम्	124
भगवत्पादकृतं गुरु-वन्दनम्	125
वेदान्ताचार्यवन्दना	126
मार्कण्डेय-संहितायां भगवत्पाद-प्रशंसा	127
तोटकाष्टकम्	128
भगवत्पाद-शिष्यैः कृताः गुरु-स्तुतयः	129
सदाशिवब्रह्मेन्द्रविरचितायां जगद्गुरुरत्नमालायां भगवत्पाद-चरितम्	130
कामकोटि-परम्परागतैः आचार्यैः कृताः स्तुतयः	131
शङ्कर-चरित्र-ग्रन्थेषु	133
अन्यैः वेदान्ताचार्यैः कृताः स्तुतयः	134
शङ्कर-वाङ्महिमा	142
जय-घोषः	142
श्रीमच्चिद्विलासीय-शङ्करविजयविलासे श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पाद-अवतार-घट्टः	146
काञ्च्यां सर्वज्ञपीठारोहण-घट्टः	149

श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-जयन्ती-पूजा	151
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	151
प्रधान-पूजा - श्री-लक्ष्मी-नृसिंहपूजा	153
षोडशोपचारपूजा	156
श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाष्टोत्तरशतनामावलि:	159
उत्तराङ्गपूजा	162
लक्ष्मी-नृसिंह-करुणारस-स्तोत्रं	164
श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-पञ्चरत्न-स्तोत्रम्	167
श्रीमद्भागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे अष्टमोऽध्यायः	168
श्रीमद्भागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे नवमोऽध्यायः	175
नृसिंह-जयन्ती-व्रत-कथा	185
 श्री-वरमहालक्ष्मी-पूजा	 194
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	194
प्रधान-पूजा — श्रीमहालक्ष्मी-पूजा	196
षोडशोपचारपूजा	199
लक्ष्म्यष्टोत्तरशतनामावलि:	203
उत्तराङ्गपूजा	206
दोरग्रन्थि-पूजा	207
प्रार्थना	209
कनकधारास्तवम्	209
महालक्ष्म्यष्टकम्	213
अपराध-क्षमापनम्	214
कथा	215
 श्रीकृष्णजन्माष्टमी-पूजा	 219
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	220
प्रधान-पूजा — श्रीकृष्ण-पूजा	223
श्रीकृष्णजन्माष्टमी-षोडशोपचारपूजा	226
कृष्णाष्टोत्तरशतनामावलि:	231

उत्तराङ्गपूजा	233
जन्माष्टमी-व्रत-कथा	241
शिष्टाचारप्राप्ता जन्माष्टमीव्रतकथा	248
व्रतोद्यापनम्	256
श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कन्धे पूर्वार्धे तृतीयोऽध्यायः	263

श्री-सिद्धिविनायक-पूजा 269

पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	269
प्रधान-पूजा — श्री-सिद्धिविनायक-पूजा	272
षोडशोपचारपूजा	275
गणपत्यष्टोत्तरशतनामावलिः	283
प्रार्थना	292
महागणेशपञ्चरत्नम्	292
गणेशभुजङ्गम्	293
वक्रतुण्डमहागणपतिसहस्रनामस्तोत्रम्	295
अपराध-क्षमापनम्	316
सिद्धिविनायक-चतुर्थी-व्रत-कथा	316
स्यमन्तकोपाख्यानम्	321

श्री-धन्वन्तरिपूजा 335

पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	335
प्रधान-पूजा — धन्वन्तरिपूजा	338
षोडशोपचारपूजा	341
धन्वन्तर्यष्टोत्तरशतनामावलिः	345
उत्तराङ्गपूजा	348
धन्वन्तरि स्तोत्रम् (मत्स्य पुराणान्तर्गतम्)	350

श्री-लक्ष्मी-कुबेर-पूजा 353

पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	353
प्रधान-पूजा — श्रीमहालक्ष्मी-पूजा	355

मातृगणपूजा	358
नवग्रहपूजा	359
लोकपालपूजा	365
षोडशोपचारपूजा	367
लक्ष्म्यष्टोत्तरशतनामावलि:	370
उत्तराङ्गपूजा	373
ईशानादि पूजा	374
कुबेर पूजा	375
कुबेराष्टोत्तरशतनामावलि:	376
प्रार्थना	379
अपराध-क्षमापनम्	379

श्री-स्कन्द-षष्ठी-पूजा	380
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	380
प्रधान-पूजा — स्कन्द-पूजा	382
षोडशोपचारपूजा	385
सुब्रह्मण्याष्टोत्तरशतनामावलि:	389
वल्ली अष्टोत्तरशतनामावलि:	391
देवसेना अष्टोत्तरशतनामावलि:	394

वृन्दावनपूजा (तुलसी-विष्णु-पूजा)	399
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	399
प्रधान-पूजा — तुलसी-पूजा	402
षोडशोपचारपूजा	405
अङ्गपूजा	408
तुलस्यष्टोत्तरशतनामावलि:	409
तुलसीविवाहविधि:	414

शिवरात्रि-पूजा — याम-चतुष्टय-पूजा	416
व्रत-सङ्कल्प:	416

पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	417
प्रधान-पूजा - साम्ब-परमेश्वर-पूजा (प्रथम-यामः)	419
षोडशोपचारपूजा	422
शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः	424
उत्तराङ्ग-पूजा	427
प्रधान-पूजा - साम्ब-परमेश्वर-पूजा (द्वितीय-यामः)	430
षोडशोपचारपूजा	431
महान्यासः	432
पञ्चाङ्गरुद्रन्यासः रावणोक्ता पञ्चाङ्गप्रार्थना-सहितम्	432
पञ्चाङ्गमुखन्यासः रावणोक्ता पञ्चमुखप्रार्थना-सहितम्	434
केशादिपादान्त (प्रथमो) न्यासः	436
मूर्धादिपादान्त दशाक्षरी दशाङ्ग (द्वितीयो) न्यासः	441
पादादिमूर्धान्त पञ्चाङ्ग (तृतीयो) न्यासः	441
हंसगायत्री	442
दिक् सम्पुटन्यासः	443
षोडशाङ्गरौद्रीकरणम्	446
गुह्यादि मस्तकान्तं षडङ्ग (चतुर्थो) न्यासः	450
आत्मरक्षा	450
शिवसङ्कल्पः	451
पुरुषसूक्तम्	456
उत्तरनारायणम्	457
अप्रतिरथम्	458
प्रतिपूरुषम् (सं०)	459
प्रतिपूरुषम् (ब्रा०)	459
शतरुद्रीयम् (सं०)	461
शतरुद्रीयम् (ब्रा०)	462
पञ्चाङ्गम्	463
अष्टाङ्ग-नमस्काराः	464
लघुन्यासे श्री रुद्रध्यानम्	465
लघुन्यासे देवता-स्थापनम्	466

आत्मपूजा	468
कलशेषु साम्बपरमेश्वर ध्यानम्	468
प्रदक्षिणम्	469
नमस्काराः	470
चमकानुवाकैः प्रार्थना	472
प्रार्थना	475
श्रीरुद्रजपः	476
ध्यानम्	477
रुद्रप्रश्नः	478
रुद्रप्रश्नः	479
रुद्रप्रश्नः	480
रुद्रप्रश्नः	481
रुद्रप्रश्नः	481
रुद्रप्रश्नः	482
रुद्रप्रश्नः	483
रुद्रप्रश्नः	484
रुद्रप्रश्नः	485
रुद्रप्रश्नः	486
रुद्रप्रश्नः	487
श्रीरुद्रनाम त्रिशती	490
शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः	496
उत्तराङ्ग-पूजा	498
प्रधान-पूजा - साम्ब-परमेश्वर-पूजा (तृतीय-यामः)	501
षोडशोपचारपूजा	502
शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः	504
उत्तराङ्ग-पूजा	507
प्रधान-पूजा - साम्ब-परमेश्वर-पूजा (चतुर्थ-यामः)	510
षोडशोपचारपूजा	511
शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः	513
उत्तराङ्ग-पूजा	516

श्रीसूर्य-नमस्कारः	519
पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा	519
प्रधान-पूजा - श्री-सूर्यनारायण-पूजा	521
कुम्भे वरुण-सूर्य-नारायण-पूजा	524
सूर्याष्टोत्तरशतनामावलिः	526
अरुणप्रश्नः	534
नवग्रहसूक्तम्	562
आदित्यहृदयम्	566
द्वादशार्यासूर्यस्तुतिः	568

सङ्क्रमण-पुण्यकाल-स्नान-सङ्कल्पः	570
---	------------

कार्तिकसोमवारार्घ्यम्	573
अर्घ्यम्	573
कथा	574

२ उपाङ्गाः	601
संवत्सर-नामानि	602
नक्षत्र-नामानि	603
योग-नामानि	604
करण-नामानि	605

विभाग: १

व्रतपूजा:

॥ लघु-पञ्चायतन-पूजा ॥

॥ प्रधान पूजा — पञ्चायतनपूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवस्सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये
( )^१ नाम संवत्सरे उत्तरायणे / दक्षिणायने (ग्रीष्म / वर्ष / शरद् /
हेमन्त / शिशिर / वसन्त) ऋतौ (मेष / वृषभ / मिथुन / कर्कटक
/ सिंह / कन्या / तुला / वृश्चिक / धनुर् / मकर / कुम्भ / मीन)
मासे (शुक्ल / कृष्ण) पक्षे (एकादश्यां / द्वादश्यां) शुभतिथौ (इन्दु /
भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर / भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^२ नक्षत्र
( )^३ नाम योग ( ) करण युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम्
अस्याम् ( ) शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय
आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं
पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि
जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां
रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल

^१पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^२पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^३पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

पापक्षयार्थं श्री महागणपति-प्रीत्यर्थं श्री छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-
सूर्यनारायण-प्रीत्यर्थं श्री लक्ष्मीनारायण-प्रीत्यर्थं श्री महालक्ष्मीसमेतं श्री
सन्तानगोपाल-प्रीत्यर्थं श्री गौरीदेवी-प्रीत्यर्थं श्री साम्बपरमेश्वर-प्रीत्यर्थं
श्री नन्दिकेश्वर-प्रीत्यर्थं श्री वल्लीदेवसेनासमेत-श्री-सुब्रह्मण्य-प्रीत्यर्थं श्री
सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनुमत्-समेत-श्री-रामचन्द्र-प्रीत्यर्थं यावच्छक्ति
ध्यानावाहनादि षोडशोपचारपूजां पञ्चायतनपूजां क्षीराभिषेकं च करिष्ये।
तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।
(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।
ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।
ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु देवपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः१ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम्॥ ॐ
महागणपतये नमः॥

अस्मिन् बिम्बे श्री महागणपतिं ध्यायामि। आवाहयामि॥

आ सत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता
रथेनाऽदेवो याति भुवना विपश्यन्।

अस्मिन् बिम्बे श्री छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायणं ध्यायामि।
आवाहयामि॥

सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्।
स भूमिं विश्वतो वृत्वा। अत्यतिष्ठदशाङ्गुलम्॥

हिरण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम्।
चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आवह॥

अस्मिन् बिम्बे श्री लक्ष्मीनारायणं ध्यायामि। अस्मिन् बिम्बे श्री
महालक्ष्मीसमेतं श्री सन्तानगोपालं ध्यायामि।

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥

गौरी मिमाय सलिलानि तक्षती। एकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी।
अष्टापदी नवपदी बभ्रुवुषीं। सहस्राक्षरा परमे व्योमन्।

अस्मिन् बिम्बे श्री सपरिवार-साम्बपरमेश्वरं ध्यायामि। आवाहयामि॥
अस्मिन् बिम्बे श्री गौरीदेवीं ध्यायामि। आवाहयामि॥

अस्मिन् बिम्बे श्री साम्बपरमेश्वरं ध्यायामि। आवाहयामि॥

तत्पुरुषाय विद्महे चक्रतुण्डाय धीमहि। तन्नो नन्दिः प्रचोदयात्। अस्मिन्
बिम्बे श्री नन्दिकेश्वरं ध्यायामि। आवाहयामि॥

तत्पुरुषाय विद्महे महासेनाय धीमहि। तन्नः षण्मुखः प्रचोदयात्॥

अस्मिन् बिम्बे श्री वल्लिदेवसेनासमेत-श्री-सुब्रह्मण्यस्वामिनं ध्यायामि।

कल्पद्रुमं प्रणमतां कमलारुणभम्
 स्कन्दं भुजद्वयमनामयमेकवक्त्रम्।
 कात्यायनी-प्रियसुतं कटिबद्धवामम्
 कौपीन-दण्डधर-दक्षिणहस्तमीडे ॥

आवाहयामि॥

वैदेहीसहितं सुरद्रुमतले हैमे महामण्डपे
 मध्ये पुष्पकमासने मणिमये वीरासने सुस्थितम्।
 अग्रे वाचयति प्रभञ्जनसुते तत्त्वं मुनिभ्यः परम्
 व्याख्यान्तं भरतादिभिः परिवृतं रामं भजे श्यामलम्॥

अस्मिन् बिम्बे श्री सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनूमत्-समेत-श्री-रामचन्द्रं
 ध्यायामि।

वामे भूमिसुता पुरश्च हनुमान् पश्चात् सुमित्रासुतः
 शत्रुघ्नो भरतश्च पार्श्वदलयोर्वाय्वादिकोणेषु च।
 सुग्रीवश्च विभीषणश्च युवराट् तारासुतो जाम्बवान्
 मध्ये नीलसरोजकोमलरुचिं रामं भजे श्यामलम्॥

आवाहयामि॥

आवाहिताभ्यः सर्वाभ्यो-देवताभ्यो नमः।

आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि।

अर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

॥ अभिषेकः ॥

ॐ गुणानां॑ त्वा गुणप॑तिः॒ हवामहे॑ क॒विं क॑वीनामु॒पमश्र॑वस्तमम्।
ज्येष्ठ॑राजं ब्रह्म॑णां ब्रह्म॑णस्पत॒ आ नः॑ शृ॒ण्वन्नू॑तिभिः सीद॒ सादन॑म्॥ ॐ
महागणपतये॒ नमः॥

ॐ आ स॒त्येन॒ रज॑सा॒ वर्त॑मानो निवेशय॑न्नमृतं॒ मर्त्यं॑ च। हिर॒ण्यये॑न सवि॒ता
रथे॑नाऽदे॒वो या॑ति॒ भुव॑ना वि॒पश्य॑न्।

ॐ स॒हस्र॑शीर्षा॒ पुरु॑षः। स॒हस्रा॒क्षः स॒हस्र॑पात्।
स भूमि॑ वि॒श्वतो॑ वृ॒त्वा। अत्य॑तिष्ठ॒दशाङ्गु॑लम्॥

ॐ हिर॑ण्यवर्णा॒ हरि॑णीं सुव॑र्णर॒जत॑स्रजाम्।
च॒न्द्रां हिर॑ण्म॒यीं ल॒क्ष्मीं॑ जात॑वेदो म॒ आव॑ह॥

गौरी॑ मि॒माय॑ सलिलानि॒ तक्ष॑ती। एक॑पदी द्वि॒पदी॑ सा चतु॑ष्पदी।
अ॒ष्टाप॑दी नव॑पदी बभू॒वुषी॑। स॒हस्रा॑क्षरा पर॒मे व्यो॑मन्।

तत्पुरु॑षाय वि॒द्महे॑ चक्रतु॒ण्डाय॑ धीमहि। तन्नो॑ नन्दिः प्रचो॒दया॑त्।
तत्पुरु॑षाय वि॒द्महे॑ महासे॒नाय॑ धीमहि। तन्नः॑ षण्मुखः प्रचो॒दया॑त्॥

ॐ नमो॑ भगवते॑ रु॒द्राय॥

रुद्रप्रश्न-चमकप्रश्न-पुरुषषुक्तेः अभिषेकम् कृत्वा।

अभिषेकानन्तरं आचमनीयं समर्पयामि। वस्त्रार्थम् अक्षतान् समर्पयामि।
यज्ञोपवीताभरणार्थे अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि। गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि।
अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ महागणपति-अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

ॐ श्री महागणपतये नमः नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ आदित्य-अर्चना ॥

१. ॐ मित्राय नमः	७. ॐ हिरण्यगर्भाय नमः
२. ॐ रवये नमः	८. ॐ मरीचये नमः
३. ॐ सूर्याय नमः	९. ॐ आदित्याय नमः
४. ॐ भानवे नमः	१०. ॐ सवित्रे नमः
५. ॐ खगाय नमः	११. ॐ अर्काय नमः
६. ॐ पूष्णे नमः	१२. ॐ भास्कराय नमः

ॐ श्री छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-परब्रह्मणे नमः
नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ लक्ष्मीनारायण-अर्चना ॥

१. ॐ केशवाय नमः	१३. ॐ सङ्कर्षणाय नमः
२. ॐ नारायणाय नमः	१४. ॐ वासुदेवाय नमः
३. ॐ माधवाय नमः	१५. ॐ प्रद्युम्नाय नमः
४. ॐ गोविन्दाय नमः	१६. ॐ अनिरुद्धाय नमः
५. ॐ विष्णवे नमः	१७. ॐ पुरुषोत्तमाय नमः
६. ॐ मधुसूदनाय नमः	१८. ॐ अधोक्षजाय नमः
७. ॐ त्रिविक्रमाय नमः	१९. ॐ नृसिंहाय नमः
८. ॐ वामनाय नमः	२०. ॐ अच्युताय नमः
९. ॐ श्रीधराय नमः	२१. ॐ जनार्दनाय नमः
१०. ॐ हृषीकेशाय नमः	२२. ॐ उपेन्द्राय नमः
११. ॐ पद्मनाभाय नमः	२३. ॐ हरये नमः
१२. ॐ दामोदराय नमः	२४. ॐ श्रीकृष्णाय नमः

१. ॐ आदिलक्ष्म्यै नमः	६. ॐ विजयलक्ष्म्यै नमः
२. ॐ धान्यलक्ष्म्यै नमः	७. ॐ विद्यालक्ष्म्यै नमः
३. ॐ धैर्यलक्ष्म्यै नमः	८. ॐ धनलक्ष्म्यै नमः
४. ॐ गजलक्ष्म्यै नमः	९. ॐ वरलक्ष्म्यै नमः
५. ॐ सन्तानलक्ष्म्यै नमः	१०. ॐ महालक्ष्म्यै नमः

ॐ श्री लक्ष्मीनारायणाय नमः नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ महालक्ष्मी-समेत-श्री-सन्तानगोपाल-अर्चना ॥

१. ॐ केशवाय नमः	१३. ॐ सङ्कर्षणाय नमः
२. ॐ नारायणाय नमः	१४. ॐ वासुदेवाय नमः
३. ॐ माधवाय नमः	१५. ॐ प्रद्युम्नाय नमः
४. ॐ गोविन्दाय नमः	१६. ॐ अनिरुद्धाय नमः
५. ॐ विष्णवे नमः	१७. ॐ पुरुषोत्तमाय नमः
६. ॐ मधुसूदनाय नमः	१८. ॐ अधोक्षजाय नमः
७. ॐ त्रिविक्रमाय नमः	१९. ॐ नृसिंहाय नमः
८. ॐ वामनाय नमः	२०. ॐ अच्युताय नमः
९. ॐ श्रीधराय नमः	२१. ॐ जनार्दनाय नमः
१०. ॐ हृषीकेशाय नमः	२२. ॐ उपेन्द्राय नमः
११. ॐ पद्मनाभाय नमः	२३. ॐ हरये नमः
१२. ॐ दामोदराय नमः	२४. ॐ श्रीकृष्णाय नमः
१. ॐ आदिलक्ष्म्यै नमः	६. ॐ विजयलक्ष्म्यै नमः
२. ॐ धान्यलक्ष्म्यै नमः	७. ॐ विद्यालक्ष्म्यै नमः
३. ॐ धैर्यलक्ष्म्यै नमः	८. ॐ धनलक्ष्म्यै नमः
४. ॐ गजलक्ष्म्यै नमः	९. ॐ वरलक्ष्म्यै नमः
५. ॐ सन्तानलक्ष्म्यै नमः	१०. ॐ महालक्ष्म्यै नमः

ॐ श्री महालक्ष्मीसमेत-श्री-सन्तानगोपाल-स्वामिने नमः
नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ श्री-साम्बपरमेश्वर-अर्चना ॥

१. ॐ भवाय देवाय नमः	५. ॐ रुद्राय देवाय नमः
२. ॐ शर्वाय देवाय नमः	६. ॐ उग्राय देवाय नमः
३. ॐ ईशानाय देवाय नमः	७. ॐ भीमाय देवाय नमः
४. ॐ पशुपतये देवाय नमः	८. ॐ महते देवाय नमः
- ॐ श्री-साम्बपरमेश्वराय नमः नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।
ॐ नन्दिकेश्वराय नमः।

॥ गौरी-अर्चना ॥

१. ॐ भवस्य देवस्य पत्न्यै नमः
२. ॐ शर्वस्य देवस्य पत्न्यै नमः
३. ॐ ईशानस्य देवस्य पत्न्यै नमः
४. ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्न्यै नमः
५. ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः
६. ॐ उग्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः
७. ॐ भीमस्य देवस्य पत्न्यै नमः
८. ॐ महतो देवस्य पत्न्यै नमः
- ॐ श्री-गौरी-देव्यै नमः नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ श्री-वल्लीदेवसेनासमेत-सुब्रह्मण्यस्वामी-अर्चना ॥

१. ॐ ज्ञानशक्त्यात्मने नमः	६. ॐ शरवणोद्भवाय नमः
२. ॐ स्कन्दाय नमः	७. ॐ कार्तिकेयाय नमः
३. ॐ अग्निभुवे नमः	८. ॐ कुमाराय नमः
४. ॐ बाहुलेयाय नमः	९. ॐ षण्मुखाय नमः
५. ॐ गाङ्गेयाय नमः	१०. ॐ कुक्कुटध्वजाय नमः

११. ॐ शक्तिधराय नमः

१२. ॐ गुहाय नमः

१३. ॐ ब्रह्मचारिणे नमः

१४. ॐ षण्मातुराय नमः

१५. ॐ क्रौञ्चभिन्ने नमः

१६. ॐ शिखिवाहनाय नमः

ॐ श्री वल्लीदेवसेनासमेत-श्री-सुब्रह्मण्यस्वामिने नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ श्री-राम-अर्चना ॥

१. ॐ श्रीरामाय नमः

२. ॐ रामभद्राय नमः

३. ॐ रामचन्द्राय नमः

४. ॐ शाश्वताय नमः

५. ॐ राजीवलोचनाय नमः

६. ॐ श्रीमते नमः

७. ॐ राजेन्द्राय नमः

८. ॐ रघुपुङ्गवाय नमः

९. ॐ जानकीवल्लभाय नमः

१०. ॐ जैत्राय नमः

११. ॐ जितामित्राय नमः

१२. ॐ जनार्दनाय नमः

१३. ॐ परमात्मने नमः

१४. ॐ परस्मै ब्रह्मणे नमः

१५. ॐ सच्चिदानन्दविग्रहाय

१६. ॐ परस्मै ज्योतिषे नमः

१७. ॐ परस्मै धाम्ने नमः

१८. ॐ पराकाशाय नमः

१९. ॐ परात्पराय नमः

२०. ॐ परेशाय नमः

२१. ॐ पारगाय नमः

२२. ॐ पाराय नमः

२३. ॐ सर्वदेवात्मकाय नमः

२४. ॐ पराय नमः

॥ श्री-सीता-अर्चना ॥

१. ॐ श्रीसीतायै नमः

२. ॐ जानक्यै नमः

३. ॐ देव्यै नमः

४. ॐ वैदेह्यै नमः

५. ॐ राघवप्रियायै नमः	९. ॐ राक्षसान्तप्रकारिण्यै
६. ॐ रमायै नमः	१०. ॐ रत्नगुप्तायै नमः
७. ॐ अवनिसुतायै नमः	११. ॐ मातुलुङ्ग्यै नमः
८. ॐ रामायै नमः	१२. ॐ मैथिल्यै नमः

॥ श्री-हनूमद्-अर्चना ॥

१. ॐ हनुमते नमः
२. ॐ अञ्जनासूनवे नमः
३. ॐ वायुपुत्राय नमः
४. ॐ महाबलाय नमः
५. ॐ कपीन्द्राय नमः
६. ॐ पिङ्गलाक्षाय नमः
७. ॐ लङ्काद्वीपभयङ्कराय नमः
८. ॐ प्रभञ्जनसुताय नमः
९. ॐ वीराय नमः
१०. ॐ सीताशोकविनाशकाय नमः
११. ॐ अक्षहन्त्रे नमः
१२. ॐ रामसखाय नमः
१३. ॐ रामकार्यधुरन्धराय नमः
१४. ॐ महौषधगिरेर्धारिणे नमः
१५. ॐ वानरप्राणदायकाय नमः
१६. ॐ वारीशतारकाय नमः
१७. ॐ मैनाकगिरिभञ्जनाय नमः
१८. ॐ निरञ्जनाय नमः
१९. ॐ जितक्रोधाय नमः

२०. ॐ कदलीवनसंवृताय नमः
 २१. ॐ ऊर्ध्वरेतसे नमः
 २२. ॐ महासत्त्वाय नमः
 २३. ॐ सर्वमन्त्रप्रवर्तकाय नमः
 २४. ॐ महालिङ्गप्रतिष्ठात्रे नमः
 २५. ॐ बाष्पकृत् जपतान्तराय नमः
 २६. ॐ नित्यं शिवध्यानपराय नमः
 २७. ॐ शिवपूजापरायणाय नमः
 ॐ श्री सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनूमत्-समेत-श्री-रामचन्द्र-परब्रह्मणे नमः
 नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ उत्तराङ्गपूजा ॥

धूपमाघ्रापयामि।

पञ्चहूतो ह वै नामैषः। तं वा एतं पञ्चहूतं सन्तमः।
 पञ्चहोतेत्याचक्षते पुरोक्षेण। पुरोक्षप्रिया इव हि देवाः॥
 पञ्चहारतीदीपं दर्शयामि। दीपानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।
 गायत्रीदीपं दर्शयामि। दीपानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

उद्दीप्यस्व जातवेदोऽपघ्नन्निर्ऋतिं मम।
 पशूँश्च मह्यमावह जीर्वनं च दिशो दिश॥
 मा नो हि सीञ्जातवेदो गामश्वं पुरुषं जगत्।
 अबिभ्रदग्न आगहि श्रिया मा परिपातय॥
 एकहारतीदीपं दर्शयामि।

दीपानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

नैवेद्यं कृत्वा।

श्री महागणपतये नमः श्री छाया-सुवर्चलाम्बा-समेतश्री सूर्यनारायण-
परब्रह्मणे नमः लक्ष्मी-नारायणाय नमः

श्री-महालक्ष्मी-समेत-श्री-सन्तानगोपाल-स्वामिने नमः श्री-साम्बपरमेश्वराय
नमः नन्दिकेश्वराय नमः श्री वल्लीदेवसेनासमेत-श्री-सुब्रह्मण्यस्वामिने नमः
श्री सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनूमत्-समेत-श्री-रामचन्द्र परब्रह्मणे नमः (

) महानैवेद्यं निवेदयामि।

मध्ये मध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि। अमृतापिधानमसि।

हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि। पादप्रक्षालनं समर्पयामि।

निवेदनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

पूगीफलसमायुक्तं नागवल्लीदलैर्युतम्।

कर्पूरचूर्णसंयुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि।

सोमो वा ए॒तस्य॑ रा॒ज्यमा॑द॒त्ते। यो राजा॑ स॒त्राज्यो॑ वा सोमे॒न॒ यज॑ते।
दे॒व॒सु॒वा॒मे॒ता॒नि ह॒वी॒र्॒षि भ॑वन्ति। ए॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒वाना॑र॒ स॒वाः। त ए॒वास्मै॑
स॒वान्प्रय॑च्छन्ति। त ए॒नं पुनः॑ सु॒वन्ते रा॒ज्याय॑। दे॒व॒सू राजा॑ भवति॥
न तत्र॑ सूर्यो॒ भाति॑ न चन्द्र॒तारकं॑ नेमा विद्युतो॒ भान्ति॑ कुतोऽयमग्निः। तमेव
भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति॥

श्री महागणपतये नमः श्री छाया-सुवर्चलाम्बा-समेतश्री सूर्यनारायण-
परब्रह्मणे नमः लक्ष्मी-नारायणाय नमः

श्री-महालक्ष्मी-समेत-श्री-सन्तानगोपाल-स्वामिने नमः श्री-साम्बपरमेश्वराय
नमः नन्दिकेश्वराय नमः श्री वल्लीदेवसेनासमेत-श्री-सुब्रह्मण्यस्वामिने नमः

श्री सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनूमत्-समेत-श्री-रामचन्द्र परब्रह्मणे नमः
समस्त अपराध क्षमापनार्थं कर्पूरनीराजनं दर्शयामि। कर्पूरनीरजनानन्तरम्
आचमनीयं समर्पयामि।

योऽपां पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
चन्द्रमा वा अपां पुष्पम्। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति।

ओं तद्ब्रह्म। ओं तद्वायुः। ओं तदात्मा।
ओं तत्सत्यम्। ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोर्नमः॥

अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु।
त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व९
रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः।
त्वं तदाप आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोम्॥

यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च प्रतिष्ठितः।
तस्य प्रकृतिं लीनस्य यः परः स महेश्वरः॥

आवाहिताभ्यः सर्वाभ्यो-देवताभ्यो नमः वेदोक्तमन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

स्वर्णपुष्पं समर्पयामि।

यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च।
तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिण पदे पदे॥

प्रदक्षिणं कृत्वा।

नमः शिवाय साम्बाय सगणाय ससूनवे।
सनन्दिने सगङ्गाय सवृषाय नमो नमः॥

नमः शिवाभ्यां नवयौवनाभ्याम्
 परस्पराश्लिष्टवपुर्धराभ्याम् ।
 नगेन्द्रकन्यावृषकेतनाभ्याम्
 नमो नमः शङ्करपार्वतीभ्याम्॥

॥ नमस्कारमन्त्राः ॥

नमो हिरण्यबाहवे हिरण्यवर्णाय हिरण्यरूपाय हिरण्यपतयेऽम्बिकापतय
 उमापतये पशुपतये नमो नमः॥

ऋतं सत्यं परं ब्रह्म पुरुषं कृष्णपिङ्गलम्।
 ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं विश्वरूपाय वै नमो नमः॥

सर्वो वै रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु।
 पुरुषो वै रुद्रः सन्महो नमो नमः।
 विश्वं भूतं भुवनं चित्रं बहुधा जातं जायमानं च यत्।
 सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु॥

कद्रुद्राय प्रचेतसे मीढुष्टमाय तव्यसे।
 वो चेम् शन्तम् हृदे। सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु॥
 अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि। नमस्कारान् कृत्वा।

छत्र-चामर-नृत्त-गीत-वाद्य-समस्त-राजोपचारान् समर्पयामि।

बाण-रावण-चण्डेश-नन्दि-भृङ्गि-रिटादयः।
 महादेवप्रसादोऽयं सर्वे गृह्णन्तु शाम्भवाः॥

नन्दिकेश्वराय नमः बलिं निवेदयामि। ॐ हर। ॐ हर। ॐ हर।

शङ्खमध्ये स्थितं तोयं भ्रामितं शङ्करोपरि।
 अङ्गलग्नं मनुष्याणां ब्रह्महत्यायुतं दहेत्॥

शङ्खजलेन प्रोक्ष्य।

सालग्रामशिलावारि पापहारि शरीरिणाम्।
आजन्मकृतपापानां प्रायश्चित्तं दिने दिने॥

अकालमृत्युहरणं सर्वव्याधिनिवारणम्।
सर्वपापक्षयकरं शिवपादोदकं शुभम्॥

इति अभिषेकतीर्थं प्राश्य।

साधु वाऽसाधु वा कर्म यद्यदाचरितं मया।
तत्सर्वं कृपया देव गृहाणाऽऽराधनं मम॥

हृद्वन्नकर्णिका-मध्यमुमया सह शङ्कर।
प्रविश त्वं महादेव सर्वैरावरणैः सह॥

सम्पूजकानां परिपालकानां
यतेन्द्रियानां च तपोधनानाम्।
देशस्य राष्ट्रस्य कुलस्य राज्ञाम्
करोतु शान्तिं भगवान् कुलेशः॥

अनया पूजया सपरिवार-साम्ब-परमेश्वरः प्रीयताम्।

॥ उद्धासनम् ॥

निर्याणमुद्रया पुष्पाण्यादाय आघ्राय हृदये स्थापयित्वा उद्धासयेत्। निर्माल्यं
शिरसि धारयेत्।

॥ ब्रह्मपारस्तोत्रम् ॥

प्रचेतस ऊचुः

ब्रह्मपारं मुने श्रोतुमिच्छामः परमं स्तवम्।
जपता कण्डुना देवो येनाऽऽराध्यत केशवः॥५४॥

सोम उवाच

पारं परं विष्णुरपारपारः
 परः परेभ्यः परमार्थरूपी।
 स ब्रह्मपारः परपारभूतः
 परः पराणामपि पारपारः॥५५॥
 स कारणं कारणतस्ततोऽपि
 तस्यापि हेतुः परहेतुहेतुः।
 कार्येषु चैवं सह कर्मकर्तृ-
 रूपैरशेषैरवतीह सर्वम्॥५६॥

ब्रह्म प्रभुर्ब्रह्म स सर्वभूतो
 ब्रह्म प्रजानां पतिरच्युतोऽसौ।
 ब्रह्माव्ययं नित्यमजं स विष्णुः
 अपक्षयाद्यैरखिलैरसङ्गिः ॥५७॥

ब्रह्माक्षरमजं नित्यं यथाऽसौ पुरुषोत्तमः।
 तथा रागादयो दोषाः प्रयान्तु प्रशमं मम॥५८॥

सोम उवाच

एतद्ब्रह्म पराख्यं वै संस्तवं परमं जपन्।
 अवाप परमां सिद्धिं समाराध्य स केशवम्॥५९॥

इमं स्तवं यः पठति शृणुयाद्वाऽपि नित्यशः।
 स कामदोषैरखिलैर्मुक्तः प्राप्नोति वाञ्छितम्॥

॥इति श्रीविष्णुपुराणे प्रथमेऽंशे पञ्चदशोऽध्याये ब्रह्मपारस्तोत्रं सम्पूर्णम्॥

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
 बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
 करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
 नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

आचामेत्।

॥ एकादशीव्रतम् — श्री-महाविष्णुपूजा ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः५ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानान्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।
पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाघ्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।

अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान पूजा - एकादशीपूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये ( )^४
नाम संवत्सरे उत्तरायणे / दक्षिणायने (ग्रीष्म / वर्ष / शरद् / हेमन्त
/ शिशिर / वसन्त) ऋतौ (मेष / वृषभ / मिथुन / कर्कटक / सिंह /
कन्या / तुला / वृश्चिक / धनुर् / मकर / कुम्भ / मीन) मासे (शुक्ल
/ कृष्ण) पक्षे (एकादश्यां / द्वादश्यां) शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध /
गुरु / भृगु / स्थिर / भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^५ नक्षत्र ( )^६ नाम योग
( ) करण युक्तायां च एवंगुणविशेषणविशिष्टायाम् अस्याम् (एकादश्यां
/ द्वादश्यां) शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय
आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं
पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि
जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां
रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल

^४पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^५पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^६पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

पापक्षयार्थं श्रीभूमिनीलासमेतश्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थं यावच्छक्ति ध्यानावाहनादि षोडशोपचारपूजां करिष्ये तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।
(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।
ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।
ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

ध्यायेत् चतुर्भुजं देवं शङ्खचक्रगदाधरम्।
पीताम्बरयुगोपेतं लक्ष्मीयुक्तं विभूषितम्।
लसत्कौस्तुभशोभाढ्यं मेघश्यामं सुलोचनम्॥

अस्मिन् बिम्बे श्रीभूमिनीलासमेतं महाविष्णुं ध्यायामि।

सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्।
स भूमिं विश्वतो वृत्वा। अत्यतिष्ठदशाङ्गुलम्॥

अस्मिन् बिम्बे श्रीभूमिनीलासमेतं महाविष्णुम् आवाहयामि।

पुरुष एवेदं सर्वम्। यद्भूतं यच्च भव्यम्।
उतामृतत्वस्येशानः। यदन्नैनातिरोहति॥

आसनं समर्पयामि।

ए॒तावा॑नस्य म॒हिमा॑। अतो॒ ज्या॒याऽश्च॒ पू॒रुषः॑।
पादो॑ऽस्य॒ विश्वा॑ भू॒तानि॑। त्रि॒पाद॑स्या॒मृतं॑ दि॒वि॥

पाद्यं समर्पयामि।

त्रि॒पादूर्ध्वं॑ उदै॒त्पुरु॑षः। पादो॑ऽस्ये॒हाऽऽभ॑वा॒त्पुनः॑।
ततो॒ विश्व॑ङ्म॒क्रामत्॑। सा॒श॒ना॒न॒शने॑ अ॒भि॥

अर्घ्यं समर्पयामि।

तस्मा॑द्विराड॑जायत। वि॒राजो॒ अधि॑ पू॒रुषः॑।
स जा॒तो अत्य॑रिच्यत। प॒श्चाद्भूमि॑मथो॒ पुरः॑॥

आचमनीयं समर्पयामि।

यत्पु॑रुषेण ह॒विषा॑। दे॒वा य॒ज्ञम॑तन्वत।
व॒स॒न्तो अ॑स्याऽऽसी॒दाज्य॑म्। ग्री॒ष्म इ॒ध्मः श॒रद्ध॑विः॥

मधुपर्कं समर्पयामि।

स॒प्तास्या॑ऽऽसन् परि॒धयः॑। त्रिः स॒प्त स॒मिधः॑ कृ॒ताः।
दे॒वा यद्य॑ज्ञं त॑न्वा॒नाः। अब॑ध्नन् पु॒रुषं॑ प॒शुम्॥

शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

तं य॒ज्ञं ब॒र्हिषि॑ प्रौक्षन्। पु॒रुषं॑ जा॒तम॑ग्रतः।
तेन॑ दे॒वा अ॑य॒जन्त॑। सा॒ध्या ऋषे॑यश्च॒ ये॥

वस्त्रं समर्पयामि।

तस्मा॑द्य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः। स॒म्भृतं॑ पृषदा॒ज्यम्॑।
प॒शूँस्ताँश्च॑क्रे वा॒य॒व्यान्। आ॒र॒ण्यान्प्रा॒म्याश्च॒ ये॥

यज्ञोपवीतं समर्पयामि।

तस्माद्यज्ञात्सर्वहृतः। ऋचः सामानि जज्ञिरे।

छन्दांसि जज्ञिरे तस्मात्। यजुस्तस्मादजायत॥

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि। गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि।

अक्षतान् समर्पयामि।

तस्मादश्वा अजायन्त। ये के चौभयादतः।

गावो ह जज्ञिरे तस्मात्। तस्माज्जाता अजावयः॥

पुष्पाणि समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अङ्गपूजा ॥

१. ॐ वराहाय नमः — पादौ पूजयामि
२. सङ्कर्षणाय नमः — गुल्फौ पूजयामि
३. कालात्मने नमः — जानुनी पूजयामि
४. विश्वरूपाय नमः — जङ्घे पूजयामि
५. क्रोढाय नमः — ऊरू पूजयामि
६. भोक्त्रे नमः — कटिं पूजयामि
७. विष्णवे नमः — मेढ्रं पूजयामि
८. हिरण्यगर्भाय नमः — नाभिं पूजयामि
९. श्रीवत्सधारिणे नमः — कुक्षिं पूजयामि
१०. परमात्मने नमः — हृदयं पूजयामि
११. सर्वास्त्रधारिणे नमः — वक्षः पूजयामि
१२. वनमालिने नमः — कण्ठं पूजयामि
१३. सर्वात्मने नमः — मुखं पूजयामि

१४. सहस्राक्षाय नमः — नेत्राणि पूजयामि
 १५. सुप्रभाय नमः — ललाटं पूजयामि
 १६. चम्पकनासिकाय नमः— नासिकां पूजयामि
 १७. सर्वेशाय नमः — कर्णौ पूजयामि
 १८. सहस्रशिरसे नमः — शिरः पूजयामि
 १९. नीलमेघनिभाय नमः — केशान् पूजयामि
 २०. महापुरुषाय नमः — सर्वाणि अङ्गानि पूजयामि

॥ चतुर्विंशति नामपूजा ॥

१. ॐ केशवाय नमः	१३. ॐ सङ्कर्षणाय नमः
२. ॐ नारायणाय नमः	१४. ॐ वासुदेवाय नमः
३. ॐ माधवाय नमः	१५. ॐ प्रद्युम्नाय नमः
४. ॐ गोविन्दाय नमः	१६. ॐ अनिरुद्धाय नमः
५. ॐ विष्णवे नमः	१७. ॐ पुरुषोत्तमाय नमः
६. ॐ मधुसूदनाय नमः	१८. ॐ अधोक्षजाय नमः
७. ॐ त्रिविक्रमाय नमः	१९. ॐ नृसिंहाय नमः
८. ॐ वामनाय नमः	२०. ॐ अच्युताय नमः
९. ॐ श्रीधराय नमः	२१. ॐ जनार्दनाय नमः
१०. ॐ हृषीकेशाय नमः	२२. ॐ उपेन्द्राय नमः
११. ॐ पद्मनाभाय नमः	२३. ॐ हरये नमः
१२. ॐ दामोदराय नमः	२४. ॐ श्रीकृष्णाय नमः

॥ विष्णुसहस्रनामावलि: ॥

विश्वस्मै नमः
 विष्णवे नमः
 वषट्काराय नमः
 भूतभव्यभवत्प्रभवे नमः
 भूतकृते नमः
 भूतभृते नमः
 भावाय नमः
 भूतात्मने नमः
 भूतभावनाय नमः
 पूतात्मने नमः
 परमात्मने नमः
 मुक्तानां परमायै गतये नमः
 अव्ययाय नमः
 पुरुषाय नमः
 साक्षिणे नमः
 क्षेत्रज्ञाय नमः
 अक्षराय नमः
 योगाय नमः
 योगविदां नेत्रे नमः
 प्रधानपुरुषेश्वराय नमः
 नारसिंहवपुषे नमः
 श्रीमते नमः
 केशवाय नमः

१०

२०

पुरुषोत्तमाय नमः
 सर्वस्मै नमः
 शर्वाय नमः
 शिवाय नमः
 स्थाणवे नमः
 भूतादये नमः
 निधयेऽव्ययाय नमः
 सम्भवाय नमः
 भावनाय नमः
 भर्त्रे नमः
 प्रभवाय नमः
 प्रभवे नमः
 ईश्वराय नमः
 स्वयम्भुवे नमः
 शम्भवे नमः
 आदित्याय नमः
 पुष्कराक्षाय नमः
 महास्वनाय नमः
 अनादिनिधनाय नमः
 धात्रे नमः
 विधात्रे नमः
 धातव उत्तमाय नमः
 अप्रमेयाय नमः

३०

४०

हृषीकेशाय नमः		माधवाय नमः	
पद्मनाभाय नमः		मधुसूदनाय नमः	
अमरप्रभवे नमः		ईश्वराय नमः	
विश्वकर्मणे नमः	५०	विक्रमिणे नमः	
मनवे नमः		धन्विने नमः	
त्वष्ट्रे नमः		मेधाविने नमः	
स्थविष्ठाय नमः		विक्रमाय नमः	
स्थविराय ध्रुवाय नमः		क्रमाय नमः	
अग्राह्याय नमः		अनुत्तमाय नमः	८०
शाश्वताय नमः		दुराधर्षाय नमः	
कृष्णाय नमः		कृतज्ञाय नमः	
लोहिताक्षाय नमः		कृतये नमः	
प्रतर्दनाय नमः		आत्मवते नमः	
प्रभूताय नमः	६०	सुरेशाय नमः	
त्रिककुब्धाम्ने नमः		शरणाय नमः	
पवित्राय नमः		शर्मणे नमः	
मङ्गलाय परस्मै नमः		विश्वरेतसे नमः	
ईशानाय नमः		प्रजाभवाय नमः	
प्राणदाय नमः		अहे नमः	९०
प्राणाय नमः		संवत्सराय नमः	
ज्येष्ठाय नमः		व्यालाय नमः	
श्रेष्ठाय नमः		प्रत्ययाय नमः	
प्रजापतये नमः		सर्वदर्शनाय नमः	
हिरण्यगर्भाय नमः	७०	अजाय नमः	
भूगर्भाय नमः		सर्वेश्वराय नमः	

सिद्धाय नमः		महातपसे नमः	
सिद्धये नमः		सर्वगाय नमः	
सर्वादये नमः		सर्वविद्भानवे नमः	
अच्युताय नमः	१००	विष्वक्सेनाय नमः	
वृषाकपये नमः		जनार्दनाय नमः	
अमेयात्मने नमः		वेदाय नमः	
सर्वयोगविनिस्सृताय नमः		वेदविदे नमः	
वसवे नमः		अव्यङ्गाय नमः	
वसुमनसे नमः		वेदाङ्गाय नमः	१३०
सत्याय नमः		वेदविदे नमः	
समात्मने नमः		कवये नमः	
असम्मिताय नमः		लोकाध्यक्षाय नमः	
समाय नमः		सुराध्यक्षाय नमः	
अमोघाय नमः	११०	धर्माध्यक्षाय नमः	
पुण्डरीकाक्षाय नमः		कृताकृताय नमः	
वृषकर्मणे नमः		चतुरात्मने नमः	
वृषाकृतये नमः		चतुर्व्यूहाय नमः	
रुद्राय नमः		चतुर्दष्टाय नमः	
बहुशिरसे नमः		चतुर्भुजाय नमः	१४०
बभ्रवे नमः		भ्राजिष्णवे नमः	
विश्वयोनये नमः		भोजनाय नमः	
शुचिश्रवसे नमः		भोक्त्रे नमः	
अमृताय नमः		सहिष्णवे नमः	
शाश्वतस्स्थाणवे नमः	१२०	जगदादिजाय नमः	
वरारोहाय नमः		अनघाय नमः	

विजयाय नमः

जेत्रे नमः

विश्वयोनये नमः

पुनर्वसवे नमः

१५०

उपेन्द्राय नमः

वामनाय नमः

प्रांशवे नमः

अमोघाय नमः

शुचये नमः

ऊर्जिताय नमः

अतीन्द्राय नमः

सङ्ग्रहाय नमः

सर्गाय नमः

धृतात्मने नमः

१६०

नियमाय नमः

यमाय नमः

वेद्याय नमः

वैद्याय नमः

सदायोगिने नमः

वीरघ्ने नमः

माधवाय नमः

मधवे नमः

अतीन्द्रियाय नमः

महामायाय नमः

१७०

महोत्साहाय नमः

महाबलाय नमः

महाबुद्धये नमः

महावीर्याय नमः

महाशक्तये नमः

महाद्युतये नमः

अनिर्देश्यवपुषे नमः

श्रीमते नमः

अमेयात्मने नमः

महाद्रिधृषे नमः

१८०

महेष्वासाय नमः

महीभर्त्रे नमः

श्रीनिवासाय नमः

सतां गतये नमः

अनिरुद्धाय नमः

सुरानन्दाय नमः

गोविन्दाय नमः

गोविदां पतये नमः

मरीचये नमः

दमनाय नमः

१९०

हंसाय नमः

सुपर्णाय नमः

भुजगोत्तमाय नमः

हिरण्यनाभाय नमः

सुतपसे नमः

पद्मनाभाय नमः

प्रजापतये नमः		नेत्रे नमः	
अमृत्यवे नमः		समीरणाय नमः	
सर्वदृशे नमः		सहस्रमूर्ध्ने नमः	
सिंहाय नमः	२००	विश्वात्मने नमः	
सन्धात्रे नमः		सहस्राक्षाय नमः	
सन्धिमते नमः		सहस्रपदे नमः	
स्थिराय नमः		आवर्तनाय नमः	
अजाय नमः		निवृत्तात्मने नमः	
दुर्मर्षणाय नमः		संवृताय नमः	२३०
शास्त्रे नमः		सम्प्रमर्दनाय नमः	
विश्रुतात्मने नमः		अहःसंवर्तकाय नमः	
सुरारिघ्ने नमः		वह्नये नमः	
गुरवे नमः		अनिलाय नमः	
गुरुतमाय नमः	२१०	धरणीधराय नमः	
धाम्ने नमः		सुप्रसादाय नमः	
सत्याय नमः		प्रसन्नात्मने नमः	
सत्यपराक्रमाय नमः		विश्वधृषे नमः	
निमिषाय नमः		विश्वभुजे नमः	
अनिमिषाय नमः		विभवे नमः	२४०
स्रग्विणे नमः		सत्कर्त्रे नमः	
वाचस्पतये उदारधिये नमः		सत्कृताय नमः	
अग्रण्ये नमः		साधवे नमः	
ग्रामण्ये नमः		जह्वे नमः	
श्रीमते नमः	२२०	नारायणाय नमः	
न्यायाय नमः		नराय नमः	

असङ्क्षेयाय नमः		बृहद्रूपाय नमः	
अप्रमेयात्मने नमः		शिपिविष्टाय नमः	
विशिष्टाय नमः		प्रकाशनाय नमः	
शिष्टकृते नमः	२५०	ओजस्तेजोद्युतिधराय नमः	
शुचये नमः		प्रकाशात्मने नमः	
सिद्धार्थाय नमः		प्रतापनाय नमः	
सिद्धसङ्कल्पाय नमः		ऋद्धाय नमः	
सिद्धिदाय नमः		स्पष्टाक्षराय नमः	
सिद्धिसाधनाय नमः		मन्त्राय नमः	२८०
वृषाहिणे नमः		चन्द्रांशवे नमः	
वृषभाय नमः		भास्करद्युतये नमः	
विष्णवे नमः		अमृतांशूद्धवाय नमः	
वृषपर्वणे नमः		भानवे नमः	
वृषोदराय नमः	२६०	शशबिन्दवे नमः	
वर्धनाय नमः		सुरेश्वराय नमः	
वर्धमानाय नमः		औषधाय नमः	
विविक्ताय नमः		जगतस्सेतवे नमः	
श्रुतिसागराय नमः		सत्यधर्मपराक्रमाय नमः	
सुभुजाय नमः		भूतभव्यभवन्नाथाय नमः	२९०
दुर्धराय नमः		पवनाय नमः	
वाग्मिने नमः		पावनाय नमः	
महेन्द्राय नमः		अनलाय नमः	
वसुदाय नमः		कामग्रे नमः	
वसवे नमः	२७०	कामकृते नमः	
नैकरूपाय नमः		कान्ताय नमः	

कामाय नमः		वासवानुजाय नमः	
कामप्रदाय नमः		अपान्निधये नमः	
प्रभवे नमः		अधिष्ठानाय नमः	
युगादिकृते नमः	३००	अप्रमत्ताय नमः	
युगावर्ताय नमः		प्रतिष्ठिताय नमः	
नैकमायाय नमः		स्कन्दाय नमः	
महाशनाय नमः		स्कन्दधराय नमः	
अदृश्याय नमः		धुर्याय नमः	
व्यक्तरूपाय नमः		वरदाय नमः	३३०
सहस्रजिते नमः		वायुवाहनाय नमः	
अनन्तजिते नमः		वासुदेवाय नमः	
इष्टाय नमः		बृहद्भानवे नमः	
अविशिष्टाय नमः		आदिदेवाय नमः	
शिष्टेष्टाय नमः	३१०	पुरन्दराय नमः	
शिखण्डिने नमः		अशोकाय नमः	
नहुषाय नमः		तारणाय नमः	
वृषाय नमः		ताराय नमः	
क्रोधघ्ने नमः		शूराय नमः	
क्रोधकृत्कर्त्रे नमः		शौरये नमः	३४०
विश्वबाहवे नमः		जनेश्वराय नमः	
महीधराय नमः		अनुकूलाय नमः	
अच्युताय नमः		शतावर्ताय नमः	
प्रथिताय नमः		पद्मिने नमः	
प्राणाय नमः	३२०	पद्मनिभेक्षणाय नमः	
प्राणदाय नमः		पद्मनाभाय नमः	

अरविन्दाक्षाय नमः		अमिताशनाय नमः	
पद्मगर्भाय नमः		उद्धवाय नमः	
शरीरभृते नमः		क्षोभणाय नमः	
महर्द्धये नमः	३५०	देवाय नमः	
ऋद्धाय नमः		श्रीगर्भाय नमः	
वृद्धात्मने नमः		परमेश्वराय नमः	
महाक्षाय नमः		करणाय नमः	
गरुडध्वजाय नमः		कारणाय नमः	
अतुलाय नमः		कर्त्रे नमः	३८०
शरभाय नमः		विकर्त्रे नमः	
भीमाय नमः		गहनाय नमः	
समयज्ञाय नमः		गुहाय नमः	
हविर्हरये नमः		व्यवसायाय नमः	
सर्वलक्षणलक्षण्याय नमः	३६०	व्यवस्थानाय नमः	
लक्ष्मीवते नमः		संस्थानाय नमः	
समितिञ्जयाय नमः		स्थानदाय नमः	
विक्षराय नमः		ध्रुवाय नमः	
रोहिताय नमः		परर्द्धये नमः	
मार्गाय नमः		परमस्पष्टाय नमः	३९०
हेतवे नमः		तुष्टाय नमः	
दामोदराय नमः		पुष्टाय नमः	
सहाय नमः		शुभेक्षणाय नमः	
महीधराय नमः		रामाय नमः	
महाभागाय नमः	३७०	विरामाय नमः	
वेगवते नमः		विरताय नमः	

मार्गाय नमः		संवत्सराय नमः	
नेयाय नमः		दक्षाय नमः	
नयाय नमः		विश्रामाय नमः	
अनयाय नमः	४००	विश्वदक्षिणाय नमः	
वीराय नमः		विस्ताराय नमः	
शक्तिमतां श्रेष्ठाय नमः		स्थावरस्थाणवे नमः	
धर्माय नमः		प्रमाणाय नमः	
धर्मविदुत्तमाय नमः		बीजायाव्ययाय नमः	
वैकुण्ठाय नमः		अर्थाय नमः	४३०
पुरुषाय नमः		अनर्थाय नमः	
प्राणाय नमः		महाकोशाय नमः	
प्राणदाय नमः		महाभोगाय नमः	
प्रणवाय नमः		महाधनाय नमः	
पृथवे नमः	४१०	अनिर्विण्णाय नमः	
हिरण्यगर्भाय नमः		स्थविष्ठाय नमः	
शत्रुघ्नाय नमः		अभुवे नमः	
व्याप्ताय नमः		धर्मयूपाय नमः	
वायवे नमः		महामखाय नमः	
अधोक्षजाय नमः		नक्षत्रनेमये नमः	४४०
ऋतवे नमः		नक्षत्रिणे नमः	
सुदर्शनाय नमः		क्षमाय नमः	
कालाय नमः		क्षामाय नमः	
परमेष्ठिने नमः		समीहनाय नमः	
परिग्रहाय नमः	४२०	यज्ञाय नमः	
उग्राय नमः		इज्याय नमः	

महेज्याय नमः

ऋतवे नमः

सत्राय नमः

सताङ्गतये नमः

४५०

सर्वदर्शिने नमः

विमुक्तात्मने नमः

सर्वज्ञाय नमः

ज्ञानाय उत्तमाय नमः

सुव्रताय नमः

सुमुखाय नमः

सूक्ष्माय नमः

सुघोषाय नमः

सुखदाय नमः

सुहृदे नमः

४६०

मनोहराय नमः

जितक्रोधाय नमः

वीरबाह्वे नमः

विदारणाय नमः

स्वापनाय नमः

स्ववशाय नमः

व्यापिने नमः

नैकात्मने नमः

नैककर्मकृते नमः

वत्सराय नमः

४७०

वत्सलाय नमः

वत्सिने नमः

रत्नगर्भाय नमः

धनेश्वराय नमः

धर्मगुपे नमः

धर्मकृते नमः

धर्मिणे नमः

सते नमः

असते नमः

क्षराय नमः

४८०

अक्षराय नमः

अविज्ञात्रे नमः

सहस्रांशवे नमः

विधात्रे नमः

कृतलक्षणाय नमः

गभस्तिनेमये नमः

सत्त्वस्थाय नमः

सिंहाय नमः

भूतमहेश्वराय नमः

आदिदेवाय नमः

४९०

महादेवाय नमः

देवेशाय नमः

देवभृद्गुरवे नमः

उत्तराय नमः

गोपतये नमः

गोत्रे नमः

ज्ञानगम्याय नमः		महार्हाय नमः	
पुरातनाय नमः		स्वाभाव्याय नमः	
शरीरभूतभृते नमः		जितामित्राय नमः	
भोक्त्रे नमः	५००	प्रमोदनाय नमः	
कपीन्द्राय नमः		आनन्दाय नमः	
भूरिदक्षिणाय नमः		नन्दनाय नमः	
सोमपाय नमः		नन्दाय नमः	
अमृतपाय नमः		सत्यधर्मणे नमः	
सोमाय नमः		त्रिविक्रमाय नमः	५३०
पुरुजिते नमः		महर्षये कपिलाचार्याय नमः	
पुरुसत्तमाय नमः		कृतज्ञाय नमः	
विनयाय नमः		मेदिनीपतये नमः	
जयाय नमः		त्रिपदाय नमः	
सत्यसन्धाय नमः	५१०	त्रिदशाध्यक्षाय नमः	
दाशार्हाय नमः		महाशृङ्गाय नमः	
सात्त्वतां पतये नमः		कृतान्तकृते नमः	
जीवाय नमः		महावराहाय नमः	
विनयितासाक्षिणे नमः		गोविन्दाय नमः	
मुकुन्दाय नमः		सुषेणाय नमः	५४०
अमितविक्रमाय नमः		कनकाङ्गदिने नमः	
अम्भोनिधये नमः		गुह्याय नमः	
अनन्तात्मने नमः		गभीराय नमः	
महोदधिशयाय नमः		गहनाय नमः	
अन्तकाय नमः	५२०	गुप्ताय नमः	
अजाय नमः		चक्रगदाधराय नमः	

वेधसे नमः		सर्वदृग्व्यासाय नमः	
स्वाङ्गाय नमः		वाचस्पतयेऽयोनिजाय नमः	
अजिताय नमः		त्रिसाम्ने नमः	
कृष्णाय नमः	५५०	सामगाय नमः	
दृढाय नमः		साम्ने नमः	
सङ्कर्षणायाच्युताय नमः		निर्वाणाय नमः	
वरुणाय नमः		भेषजाय नमः	
वारुणाय नमः		भिषजे नमः	
वृक्षाय नमः		सन्ध्यासकृते नमः	५८०
पुष्कराक्षाय नमः		शमाय नमः	
महामनसे नमः		शान्ताय नमः	
भगवते नमः		निष्ठायै नमः	
भगघ्ने नमः		शान्त्यै नमः	
आनन्दिने नमः	५६०	परायणाय नमः	
वनमालिने नमः		शुभाङ्गाय नमः	
हलायुधाय नमः		शान्तिदाय नमः	
आदित्याय नमः		स्रष्ट्रे नमः	
ज्योतिरादित्याय नमः		कुमुदाय नमः	
सहिष्णवे नमः		कुवलेशयाय नमः	५९०
गतिसत्तमाय नमः		गोहिताय नमः	
सुधन्वने नमः		गोपतये नमः	
खण्डपरशवे नमः		गोत्रे नमः	
दारुणाय नमः		वृषभाक्षाय नमः	
द्रविणप्रदाय नमः	५७०	वृषप्रियाय नमः	
दिवस्पृशे नमः		अनिवर्तिने नमः	

निवृत्तात्मने नमः

सङ्क्षेत्रे नमः

क्षेमकृते नमः

शिवाय नमः

६००

श्रीवत्सवक्षसे नमः

श्रीवासाय नमः

श्रीपतये नमः

श्रीमतां वराय नमः

श्रीदाय नमः

श्रीशाय नमः

श्रीनिवासाय नमः

श्रीनिधये नमः

श्रीविभावनाय नमः

श्रीधराय नमः

६१०

श्रीकराय नमः

श्रेयसे नमः

श्रीमते नमः

लोकत्रयाश्रयाय नमः

स्वक्षाय नमः

स्वङ्गाय नमः

शतानन्दाय नमः

नन्दये नमः

ज्योतिर्गणेश्वराय नमः

विजितात्मने नमः

६२०

अविधेयात्मने नमः

सत्कीर्तये नमः

छिन्नसंशयाय नमः

उदीर्णाय नमः

सर्वतश्चक्षुषे नमः

अनीशाय नमः

शाश्वतस्मिथराय नमः

भूशयाय नमः

भूषणाय नमः

भूतये नमः

६३०

विशोकाय नमः

शोकनाशनाय नमः

अर्चिष्मते नमः

अर्चिताय नमः

कुम्भाय नमः

विशुद्धात्मने नमः

विशोधनाय नमः

अनिरुद्धाय नमः

अप्रतिरथाय नमः

प्रद्युम्नाय नमः

६४०

अमितविक्रमाय नमः

कालनेमिनिघ्ने नमः

वीराय नमः

शौरये नमः

शूरजनेश्वराय नमः

त्रिलोकात्मने नमः

त्रिलोकेशाय नमः

केशवाय नमः

केशिघ्ने नमः

हरये नमः

६५०

कामदेवाय नमः

कामपालाय नमः

कामिने नमः

कान्ताय नमः

कृतागमाय नमः

अनिर्देश्यवपुषे नमः

विष्णवे नमः

वीराय नमः

अनन्ताय नमः

धनञ्जयाय नमः

६६०

ब्रह्मण्याय नमः

ब्रह्मकृते नमः

ब्रह्मणे नमः

ब्रह्मणे नमः

ब्रह्मविवर्धनाय नमः

ब्रह्मविदे नमः

ब्राह्मणाय नमः

ब्रह्मिणे नमः

ब्रह्मज्ञाय नमः

ब्राह्मणप्रियाय नमः

६७०

महाक्रमाय नमः

महाकर्मणे नमः

महातेजसे नमः

महोरगाय नमः

महाक्रतवे नमः

महायज्वने नमः

महायज्ञाय नमः

महाहविषे नमः

स्तव्याय नमः

स्तवप्रियाय नमः

६८०

स्तोत्राय नमः

स्तुतये नमः

स्तोत्रे नमः

रणप्रियाय नमः

पूर्णाय नमः

पूरयित्रे नमः

पुण्याय नमः

पुण्यकीर्तये नमः

अनामयाय नमः

मनोजवाय नमः

६९०

तीर्थकराय नमः

वसुरेतसे नमः

वसुप्रदाय नमः

वसुप्रदाय नमः

वासुदेवाय नमः

वसुवे नमः

वसुमनसे नमः
 हविषे नमः
 सद्गतये नमः
 सत्कृतये नमः
 सत्तायै नमः
 सद्भूतये नमः
 सत्परायणाय नमः
 शूरसेनाय नमः
 यदुश्रेष्ठाय नमः
 सन्निवासाय नमः
 सुयामुनाय नमः
 भूतावासाय नमः
 वासुदेवाय नमः
 सर्वासुनिलयाय नमः
 अनलाय नमः
 दर्पघ्ने नमः
 दर्पदाय नमः
 दृष्टाय नमः
 दुर्धराय नमः
 अपराजिताय नमः
 विश्वमूर्तये नमः
 महामूर्तये नमः
 दीप्तमूर्तये नमः
 अमूर्तिमते नमः
 अनेकमूर्तये नमः

७००

७१०

७२०

अव्यक्ताय नमः
 शतमूर्तये नमः
 शताननाय नमः
 एकस्मै नमः
 नैकस्मै नमः
 सवाय नमः
 काय नमः
 कस्मै नमः
 यस्मै नमः
 तस्मै नमः
 पदायानुत्तमाय नमः
 लोकबन्धवे नमः
 लोकनाथाय नमः
 माधवाय नमः
 भक्तवत्सलाय नमः
 सुवर्णवर्णाय नमः
 हेमाङ्गाय नमः
 वराङ्गाय नमः
 चन्दनाङ्गदिने नमः
 वीरघ्ने नमः
 विषमाय नमः
 शून्याय नमः
 घृताशिषे नमः
 अचलाय नमः
 चलाय नमः

७३०

७४०

अमानिने नमः		एकपदे नमः	
मानदाय नमः		समावर्ताय नमः	
मान्याय नमः		अनिवृत्तात्मने नमः	
लोकस्वामिने नमः	७५०	दुर्जयाय नमः	
त्रिलोकधृषे नमः		दुरतिक्रमाय नमः	
सुमेधसे नमः		दुर्लभाय नमः	
मेधजाय नमः		दुर्गमाय नमः	
धन्याय नमः		दुर्गाय नमः	
सत्यमेधसे नमः		दुरावासाय नमः	७८०
धराधराय नमः		दुरारिघ्ने नमः	
तेजोवृषाय नमः		शुभाङ्गाय नमः	
द्युतिधराय नमः		लोकसारङ्गाय नमः	
सर्वशस्त्रभृतां वराय नमः		सुतन्त्रवे नमः	
प्रग्रहाय नमः	७६०	तन्तुवर्धनाय नमः	
निग्रहाय नमः		इन्द्रकर्मणे नमः	
व्यग्राय नमः		महाकर्मणे नमः	
नैकशृङ्गाय नमः		कृतकर्मणे नमः	
गदाग्रजाय नमः		कृतागमाय नमः	
चतुर्मूर्तये नमः		उद्भवाय नमः	७९०
चतुर्बाहवे नमः		सुन्दराय नमः	
चतुर्व्यूहाय नमः		सुन्दाय नमः	
चतुर्गतये नमः		रत्ननाभाय नमः	
चतुरात्मने नमः		सुलोचनाय नमः	
चतुर्भावाय नमः	७७०	अर्काय नमः	
चतुर्वेदविदे नमः		वाजसनाय नमः	

शृङ्गिणे नमः		न्यग्रोधाय नमः	
जयन्ताय नमः		उदुम्बराय नमः	
सर्वविज्जयिने नमः		अश्वत्थाय नमः	
सुवर्णबिन्दवे नमः	८००	चाणूरान्ध्रनिषूदनाय नमः	
अक्षोभ्याय नमः		सहस्रार्चिषे नमः	
सर्ववागीश्वरेश्वराय नमः		सप्तजिह्वाय नमः	
महाहृदाय नमः		सप्तैधसे नमः	
महागर्ताय नमः		सप्तवाहनाय नमः	
महाभूताय नमः		अमूर्तये नमः	८३०
महानिधये नमः		अनघाय नमः	
कुमुदाय नमः		अचिन्त्याय नमः	
कुन्दराय नमः		भयकृते नमः	
कुन्दाय नमः		भयनाशनाय नमः	
पर्जन्याय नमः	८१०	अणवे नमः	
पावनाय नमः		बृहते नमः	
अनिलाय नमः		कृशाय नमः	
अमृताशाय नमः		स्थूलाय नमः	
अमृतवपुषे नमः		गुणभृते नमः	
सर्वज्ञाय नमः		निर्गुणाय नमः	८४०
सर्वतोमुखाय नमः		महते नमः	
सुलभाय नमः		अधृताय नमः	
सुव्रताय नमः		स्वधृताय नमः	
सिद्धाय नमः		स्वास्याय नमः	
शत्रुजिते नमः	८२०	प्राग्वंशाय नमः	
शत्रुतापनाय नमः		वंशवर्धनाय नमः	

भारभृते नमः		प्रियार्हाय नमः	
कथिताय नमः		अर्हाय नमः	
योगिने नमः		प्रियकृते नमः	
योगीशाय नमः	८५०	प्रीतिवर्धनाय नमः	
सर्वकामदाय नमः		विहायसगतये नमः	
आश्रमाय नमः		ज्योतिषे नमः	
श्रमणाय नमः		सुरुचये नमः	
क्षामाय नमः		हुतभुजे नमः	
सुपर्णाय नमः		विभवे नमः	८८०
वायुवाहनाय नमः		रवये नमः	
धनुर्धराय नमः		विरोचनाय नमः	
धनुर्वेदाय नमः		सूर्याय नमः	
दण्डाय नमः		सवित्रे नमः	
दमयित्रे नमः	८६०	रविलोचनाय नमः	
दमाय नमः		अनन्ताय नमः	
अपराजिताय नमः		हुतभुजे नमः	
सर्वसहाय नमः		भोक्त्रे नमः	
नियन्त्रे नमः		सुखदाय नमः	
अनियमाय नमः		नैकजाय नमः	८९०
अयमाय नमः		अग्रजाय नमः	
सत्त्ववते नमः		अनिर्विण्णाय नमः	
सात्त्विकाय नमः		सदामर्षिणे नमः	
सत्याय नमः		लोकाधिष्ठानाय नमः	
सत्यधर्मपरायणाय नमः	८७०	अद्भुताय नमः	
अभिप्रायाय नमः		सनाते नमः	

सनातनतमाय नमः

कपिलाय नमः

कपये नमः

अव्ययाय नमः

१००

स्वस्तिदाय नमः

स्वस्तिकृते नमः

स्वस्तये नमः

स्वस्तिभुजे नमः

स्वस्तिदक्षिणाय नमः

अरौद्राय नमः

कुण्डलिने नमः

चक्रिणे नमः

विक्रमिणे नमः

ऊर्जितशासनाय नमः

११०

शब्दातिगाय नमः

शब्दसहाय नमः

शिशिराय नमः

शर्वरीकराय नमः

अक्रूराय नमः

पेशलाय नमः

दक्षाय नमः

दक्षिणाय नमः

क्षमिणां वराय नमः

विद्वत्तमाय नमः

१२०

वीतभयाय नमः

पुण्यश्रवणकीर्तनाय नमः

उत्तारणाय नमः

दुष्कृतिघ्ने नमः

पुण्याय नमः

दुस्स्वप्ननाशनाय नमः

वीरघ्ने नमः

रक्षणाय नमः

सद्ध्यो नमः

जीवनाय नमः

१३०

पर्यवस्थिताय नमः

अनन्तरूपाय नमः

अनन्तश्रिये नमः

जितमन्यवे नमः

भयापहाय नमः

चतुरश्राय नमः

गभीरात्मने नमः

विदिशाय नमः

व्यादिशाय नमः

दिशाय नमः

१४०

अनादये नमः

भुवो भुवे नमः

लक्ष्म्यै नमः

सुवीराय नमः

रुचिराङ्गदाय नमः

जननाय नमः

जनजन्मादये नमः		यज्ञपतये नमः	
भीमाय नमः		यज्वने नमः	
भीमपराक्रमाय नमः		यज्ञाङ्गाय नमः	
आधारनिलयाय नमः	१५०	यज्ञवाहनाय नमः	
अधात्रे नमः		यज्ञभृते नमः	
पुष्पहासाय नमः		यज्ञकृते नमः	
प्रजागराय नमः		यज्ञिने नमः	
ऊर्ध्वगाय नमः		यज्ञभुजे नमः	
सत्पथाचाराय नमः		यज्ञसाधनाय नमः	१८०
प्राणदाय नमः		यज्ञान्तकृते नमः	
प्रणवाय नमः		यज्ञगुह्याय नमः	
पणाय नमः		अन्नाय नमः	
प्रमाणाय नमः		अन्नादाय नमः	
प्राणनिलयाय नमः	१६०	आत्मयोनये नमः	
प्राणभृते नमः		स्वयञ्जाताय नमः	
प्राणजीवनाय नमः		वैखानाय नमः	
तत्त्वाय नमः		सामगायनाय नमः	
तत्त्वविदे नमः		देवकीनन्दनाय नमः	
एकात्मने नमः		स्रष्ट्रे नमः	१९०
जन्ममृत्युजरातिगाय नमः		क्षितीशाय नमः	
भूर्भुवस्स्वस्तरवे नमः		पापनाशनाय नमः	
ताराय नमः		शङ्खभृते नमः	
सवित्रे नमः		नन्दकिने नमः	
प्रपितामहाय नमः	१७०	चक्रिणे नमः	
यज्ञाय नमः		शार्ङ्गधन्वने नमः	

गदाधराय नमः
रथाङ्गपाणये नमः

अक्षोभ्याय नमः
सर्वप्रहरणायुधाय नमः १०००

॥इति श्रीविष्णुसहस्रनामावलिः सम्पूर्णा॥

॥ कृष्णाष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

श्रीकृष्णाय नमः
कमलानाथाय नमः
वासुदेवाय नमः
सनातनाय नमः
वसुदेवात्मजाय नमः
पुण्याय नमः
लीलामानुषविग्रहाय नमः
श्रीवत्सकौस्तुभधराय नमः
यशोदावत्सलाय नमः
हरये नमः १०
चतुर्भुजात्तचक्रासि-
गदाशङ्खाम्बुजायुधाय नमः
देवकीनन्दनाय नमः
श्रीशाय नमः
नन्दगोपप्रियात्मजाय नमः
यमुनावेगसंहारिणे नमः
बलभद्रप्रियानुजाय नमः
पूतनाजीवितहराय नमः

शकटासुरभञ्जनाय नमः
नन्दव्रजजनानन्दिने नमः
सच्चिदानन्दविग्रहाय नमः २०
नवनीतविलिताङ्गाय नमः
नवनीतनटाय नमः
अनघाय नमः
नवनीतनवाहाराय नमः
मुचुकुन्दप्रसादकाय नमः
षोडशस्त्रीसहस्रेशाय नमः
त्रिभङ्गीमधुराकृतये नमः
शुकवागमृताब्धीन्दवे नमः
गोविन्दाय नमः
योगिनां पतये नमः ३०
वत्सवाटचराय नमः
अनन्ताय नमः
धेनुकासुरमर्दनाय नमः
तृणीकृततृणावर्ताय नमः
यमलार्जुनभञ्जनाय नमः

उत्तालतालभेत्रे नमः
 तमालश्यामलाकृतये नमः
 गोपगोपीश्वराय नमः
 योगिने नमः
 कोटिसूर्यसमप्रभाय नमः
 इलापतये नमः
 परस्मै ज्योतिषे नमः
 यादवेन्द्राय नमः
 यदूद्वहाय नमः
 वनमालिने नमः
 पीतवाससे नमः
 पारिजातापहारकाय नमः
 गोवर्धनाचलोद्धर्त्रे नमः
 गोपालाय नमः
 सर्वपालकाय नमः
 अजाय नमः
 निरञ्जनाय नमः
 कामजनकाय नमः
 कञ्जलोचनाय नमः
 मधुघ्ने नमः
 मथुरानाथाय नमः
 द्वारकानायकाय नमः
 बलिने नमः
 बृन्दावनान्तसञ्चारिणे नमः
 तुलसीदामभूषणाय नमः

४०

५०

६०

स्यमन्तकमणेर्हर्त्रे नमः
 नरनारायणात्मकाय नमः
 कुब्जाकृष्णाम्बरधराय नमः
 मायिने नमः
 परमपूरुषाय नमः
 मुष्टिकासुरचाणूरमल्लयुद्ध-
 विशारदाय नमः
 संसारवैरिणे नमः
 कंसारये नमः
 मुरारये नमः
 नरकान्तकाय नमः
 अनादिब्रह्मचारिणे नमः
 कृष्णाव्यसनकर्षकाय नमः
 शिशुपालशिरश्छेत्रे नमः
 दुर्योधनकुलान्तकाय नमः
 विदुराक्रूरवरदाय नमः
 विश्वरूपप्रदर्शकाय नमः
 सत्यवाचे नमः
 सत्यसङ्कल्पाय नमः
 सत्यभामारताय नमः
 जयिने नमः
 सुभद्रापूर्वजाय नमः
 विष्णवे नमः
 भीष्ममुक्तिप्रदायकाय नमः
 जगद्गुरवे नमः

७०

८०

जगन्नाथाय नमः
 वेणुनादविशारदाय नमः
 वृषभासुरविध्वंसिने नमः
 बाणासुरकरान्तकाय नमः
 युधिष्ठिरप्रतिष्ठात्रे नमः
 बर्हिर्बर्हावतंसकाय नमः १०
 पार्थसारथये नमः
 अव्यक्ताय नमः
 गीतामृतमहोदधये नमः
 कालीयफणिमाणिक्यरञ्जितश्री-
 पदाम्बुजाय नमः
 दामोदराय नमः
 यज्ञभोक्त्रे नमः

दानवेन्द्रविनाशकाय नमः
 नारायणाय नमः
 परब्रह्मणे नमः
 पन्नगाशनवाहनाय नमः १००
 जलक्रीडासमासक्तगोपी-
 वस्त्रापहारकाय नमः
 पुण्यश्लोकाय नमः
 तीर्थपादाय नमः
 वेदवेद्याय नमः
 दयानिधये नमः
 सर्वतीर्थात्मकाय नमः
 सर्वग्रहरूपिणे नमः
 परात्पराय नमः

॥ इति श्री ब्रह्माण्डमहापुराणे वायुप्रोक्ते
 श्री कृष्णाष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ उत्तराङ्गपूजा ॥

यत्पुरुषं व्यदधुः। कतिधा व्यकल्पयन्।
 मुखं किमस्य कौ बाहू। कावूरू पादावुच्येते॥
 श्री भूमीनीलासमेतमहाविष्णवे नमः धूपमाघ्रापयामि।

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत्। बाहू राजन्यः कृतः।
 ऊरू तदस्य यद्वैश्यः। पद्भ्यां शूद्रो अजायत॥

उद्दीप्यस्व जातवेदोऽपघ्नन्निर्ऋतिं मम।

प॒शूँश्च॒ म॒ह्य॒माव॑ह॒ जीव॑नं च॒ दिशो॑ दि॒शः॥
 मा नो॑ हि॒ंसी॒ज्जात॑वेदो गाम॒श्वं पुरु॑षं जग॑त्।
 अबि॑भ्रद॒ग्र आग॑हि श्रि॒या मा॒ परि॑पातय॥
 श्री भूमीनीलासमेतमहाविष्णवे नमः अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा॥

च॒न्द्रमा॒ मन॑सो जा॒तः। चक्षोः॒ सूर्यो॑ अजायत।
 मु॒खादि॒न्द्रश्चाग्नि॑श्च। प्रा॒णाद्वा॒युरजा॑यत॥
 श्रीभूमिनीलासमेत महाविष्णवे नमः ( ) निवेदयामि,
 अमृतापिधानमसि। निवेदनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

नाभ्या॑ आसीद॒न्तरि॑क्षम्। शी॒र्ष्णो द्यौः॑ सम॑वर्तत।
 प॒द्भ्यां भूमि॑र्दिशः श्रोत्रा॑त्। तथा॑ लो॒काः अ॑कल्पयन्॥

पू॒गीफल॑समायुक्तं नागव॒ल्लीद॑लैर्युतम्।
 कर्पू॑रचूर्णसंयुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री भूमीनीलासमेतमहाविष्णवे नमः कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि।

वेदा॒हमे॒तं पुरु॑षं म॒हान्त॑म्। आ॒दि॒त्यव॑र्णं तम॑सस्तु पा॒रो।
 सर्वा॑णि रू॒पाणि॑ वि॒चित्य॒ धीरः॑। नामा॑नि कृ॒त्वाऽभि॑वदन् यदास्ते॑॥
 श्री भूमीनीलासमेतमहाविष्णवे नमः समस्त अपराध क्षमापनार्थं
 कर्पूरनीराजनं दर्शयामि।

कर्पूरनीरजनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

धा॒ता पु॒रस्ता॒द्यमु॑दाज॒हार॑। श॒क्रः प्र॑वि॒द्वान् प्र॑दि॒शश्च॑त॒स्रः।
 तमे॒वं वि॒द्वान॒मृत॑ इ॒ह भ॑वति। नान्यः पन्था॒ अय॑नाय विद्यते॥

योऽपां पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
 चन्द्रमा वा अपां पुष्पम्। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
 य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति।

ओं तद्ब्रह्म। ओं तद्वायुः। ओं तदात्मा।
 ओं तत्सत्यम्। ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोऽनमः॥

अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु।
 त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व९
 रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः।
 त्वं तदाप आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोम्॥

श्री भूमीनीलासमेतमहाविष्णवे नमः वेदोक्तमन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

सुवर्णरजतैर्युक्तं चामीकरविनिर्मितम्।
 स्वर्णपुष्पं प्रदास्यामि गृह्यतां मधुसूदन॥
 स्वर्णपुष्पं समर्पयामि।

प्रदक्षिणं करोम्यद्य पापानि नुत माधव।
 मयार्पितान्यशेषाणि परिगृह्य कृपां कुरु॥
 यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च।
 तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिण पदे पदे॥
 नमस्ते देवदेवेश नमस्ते भक्तवत्सल।
 नमस्ते पुण्डरीकाक्ष वासुदेवाय ते नमः॥
 नमः सर्वहितार्थाय जगदाधाररूपिणे।
 साष्टाङ्गोऽयं प्रणामोऽस्तु जगन्नाथ मया कृतः॥

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वाः। तानि॒ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन्।
ते ह॒ नाकं॑ महि॒मानः॑ सचन्ते। यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः सन्ति॑ दे॒वाः॥
छत्र॑चामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ अर्घ्यप्रदानम् ॥

ममोपात्त समस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् एकादशीपुण्यकाले
महाविष्णुपूजान्ते क्षीरार्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

एकादश्यामुपोष्यैव पारणात् पूर्वकालतः।
इदमर्घ्यं प्रदास्यामि गृहाण सुखवन्दित॥
महाविष्णवे नमः इदमर्घ्यमिदमर्घ्यमिदमर्घ्यम्॥

नमोऽस्तु केशवादिभ्यः सर्वलोकैकवन्दिताः।
इदमर्घ्यं प्रदास्यामि सुप्रीतो भव सर्वदा॥
केशवादिभ्यः इदमर्घ्यमिदमर्घ्यमिदमर्घ्यम्।

कूर्मरूपाय देवाय मत्स्यरूप नमोऽस्तुते।।
नीलमेघस्वरूपाय अर्घ्यं दत्तं मया प्रभो॥
विष्णवे नमः इदमर्घ्यमिदमर्घ्यमिदमर्घ्यम्॥

क्षीरोद्भवे महालक्ष्मि सुप्रसन्ने सुरेश्वरि।
सर्वप्रदे जगद्वन्द्ये गृहीदार्घ्यमिदं रमे॥॥
महालक्ष्म्यै नमः इदमर्घ्यमिदमर्घ्यमिदमर्घ्यम्।
अनेन अर्घ्यप्रदानेन भगवान् सर्वात्मकः

श्री लक्ष्मीनारायणः प्रीयताम्।

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।
अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

एकादशीपुण्यकाले अस्मिन् मया क्रियमाण
महाविष्णुपूजायां यद्देयमुपायनदानं तत्प्रत्यायाम्नार्थं हिरण्यं
श्रीभूमिनीलासमेत श्री महाविष्णुप्रीतिं कामयमानः
मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय सम्प्रददे नमः न मम।
अनया पूजया श्रीभूमिनीलासमेतः श्रीमहाविष्णुः प्रीयताम्।

॥ विसर्जनम् ॥

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपः पूजा क्रियादिषु।
न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम्॥

इदं व्रतं मया देव कृतं प्रीत्यै तव प्रभो।
न्यूनं सम्पूर्णतां यातु त्वत्प्रसादाञ्जनार्दन॥

अस्मात् बिम्बात् श्रीभूमिनीलासमेतश्रीमहाविष्णुं यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि
(अक्षतानर्पित्वा देवमुत्सर्जयेत्।)

अनया पूजया श्रीभूमिनीलासमेतः श्रीमहाविष्णुः प्रीयताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

सालग्रामशिलावारि पापहारि शरीरिणाम्।
आजन्मकृतपापानां प्रायश्चित्तं दिने दिने॥

अकालमृत्युहरणं सर्वव्याधिनिवारणम्।
 सर्वपापक्षयकरं विष्णुपादोदकं शुभम्॥
 इति तीर्थं पीत्वा शिरसि प्रसादं धारयेत्।

॥ उत्तरस्मिन् दिने पारणम् ॥

अज्ञानतिमिरान्धस्य व्रतेनानेन केशव।
 प्रसीद सुमुखो नाथ ज्ञानदृष्टिप्रदो भव॥

॥ श्रीरामनवमी-पूजा ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
 प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः१ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।

ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।
 पादयोः पादं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।
 आचमनीयं समर्पयामि।
 ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।
 स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।
 वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।
 यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।
 दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।
 गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।
 पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाघ्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।
 कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।
 कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।
 वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।
 अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥
 प्रार्थनाः समर्पयामि।
 अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।
 छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा - श्रीराम-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
 प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
 अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
 कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
 शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये
 ( ) नाम संवत्सरे उत्तरायणे वसन्त-ऋतौ (मेष/मीन) मासे शुक्लपक्षे
 नवम्यां शुभतिथौ (इन्दु/भौम/बुध/गुरु/भृगु /स्थिर/भानु) वासरयुक्तायाम्
 (आर्द्रा/पुनर्वसू/पुष्य) नक्षत्रयुक्तायां ( )-योग ( )-करण-युक्तायां च एवं गुण-
 विशेषण-विशिष्टायाम् अस्याम् नवम्यां शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां
 क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्ष-

चतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम
 इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहा-
 पातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां
 सद्य अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं श्रीसीतालक्ष्मणभरतशत्रुघ्नहनुमत्समेत
 श्रीरामचन्द्रप्रीत्यर्थं श्रीरामनवमीपुण्यकाले कल्पोक्तप्रकारेण यथाशक्ति
 श्रीरामचन्द्रपूजां करिष्ये। तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि। (गणपति प्रसादं शिरसा
 गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
 त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
 घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।
 ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
 नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।
 ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव

आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

वैदेही-सहितं सुर-द्रुम-तले हैमे महामण्डपे
मध्येपुष्पकमासने मणिमये वीरासने सुस्थितम्।
अग्रे वाचयति प्रभञ्जन-सुते तत्त्वं मुनिभ्यः परं
व्याख्यान्तं भरतादिभिः परिवृतं रामं भजे श्यामलम्॥
वामे भूमि-सुता पुरश्च हनुमान् पश्चात् सुमित्रा-सुतः
शत्रुघ्नो भरतश्च पार्श्व-दलयोर्-वाय्वादि-कोणेषु च।
सुग्रीवश्च विभीषणश्च युवराट् तारा-सुतो जाम्बवान्
मध्ये नील-सरोज-कोमल-रुचिं रामं भजे श्यामलम्॥

श्री-सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनुमत्-समेत-श्री-रामचन्द्रं ध्यायामि।

(अथ प्राणप्रतिष्ठा)

आवाहयामि विश्वेशं वैदेही-वल्लभं विभुम्।
कौसल्या-तनयं विष्णुं श्री-रामं प्रकृतेः परम्॥
श्रीरामाय नमः – आवाहयामि।

वामे सीताम् आवाहयामि। पुरस्तात् हनुमन्तम् आवाहयामि । पश्चात्
लक्ष्मणम् आवाहयामि। उत्तरस्यां शत्रुघ्नमवाहयामि । दक्षिणस्यां दिशि
भरतम् आवाहयामि । वायव्यायां सुग्रीवम् आवाहयामि । ऐशान्यां
विभीषणम् आवाहयामि । आग्नेय्याम् अङ्गदम् आवाहयामि । नैऋत्यां
जाम्बवन्तम् आवाहयामि ॥

रत्न-सिंहासनारूढ सर्व-भूपाल-वन्दिता।
आसनं ते मया दत्तं प्रीतिं जनयतु प्रभो॥
सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- आसनं समर्पयामि।

पादाङ्गुष्ठ-समुद्भूत-गङ्गा-पावित-विष्टप।
पादार्थमुदकं राम ददामि परिगृह्यताम्॥
सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- पाद्यं समर्पयामि।

वालखिल्यादिभिर्-विप्रेस्-त्रिसन्ध्यं प्रयतात्मभिः।
अर्घ्यैः आराधित विभो ममार्घ्यं राम गृह्यताम्॥
सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- अर्घ्यं समर्पयामि।

आचान्ताम्भोधिना राम मुनिना परिसेवित।
मया दत्तेन तोयेन कुर्वाचमनमीश्वर॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- आचमनीयं समर्पयामि।

नमः श्री-वासुदेवाय तत्त्व-ज्ञान-स्वरूपिणे ।

मधुपर्कं गृहाणेमं जानकीपतये नमः॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- मधुपर्कं समर्पयामि।

कामधेनु-समुद्भूत-क्षीरेणेन्द्रेण राघव।

अभिषिक्त अखिलार्थाप्त्यै स्नाहि मद्-दत्त-दुग्धतः॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- क्षीराभिषेकं समर्पयामि।

हनूमता मधुवनोद्भूतेन मधुना प्रभो।

प्रीत्याऽभिषेचित-तनो मधुना स्नाहि मेऽद्य भोः॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- मध्वभिषेकं समर्पयामि।

त्रैलोक्य-ताप-हरण-नाम-कीर्तन राघव।

मधूत्थ-ताप-शान्त्यर्थं स्नाहि क्षीरेण वै पुनः॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- मध्वभिषेकान्ते पुनः क्षीराभिषेकं समर्पयामि।

नदी-नद-समुद्रादि-तोयैर्-मन्त्राभिसंस्कृतैः।

पट्टाभिषिक्त राजेन्द्र स्नाहि शुद्ध-जलेन मे॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- शुद्धोदक-स्नानं समर्पयामि।

स्नानोत्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

हित्वा पीताम्बरं चीर-कृष्णाजिन-धराच्युत।
 परिधत्स्वाद्य मे वस्त्रं स्वर्ण-सूत्र-विनिर्मितम्॥
 सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- वस्त्रं समर्पयामि।

राजर्षि-वंश-तिलक रामचन्द्र नमोऽस्तु ते।
 यज्ञोपवीतं विधिना निर्मितं धत्स्व मे प्रभो॥
 सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- उपवीतं समर्पयामि।

किरीटादीनि राजेन्द्र हंसकान्तानि राघव।
 विभूषणानि धृत्वाऽद्य शोभस्व सह सीतया॥
 सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- आभरणम् समर्पयामि।

सन्ध्या-समान-रुचिना नीलाभ्र-सम-विग्रह।
 लिम्पामि तेऽङ्गकं राम चन्दनेन मुदा हृदि॥
 सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- गन्धान् धारयामि।
 गन्धस्योपरि हरिद्रा-कुङ्कुमं समर्पयामि।

अक्षतान् कुङ्कुमोन्मिश्रान् अक्षय्य-फल-दायक।
 अर्पये तव पादाब्जे शालि-तण्डुल-सम्भवान्॥
 सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- अक्षतान् समर्पयामि।

चम्पकाशोक-पुन्नागैर्-जलजैस्-तुलसी-दलैः।
 पूजयामि रघूत्तंस पूज्यं त्वां सनकादिभिः॥
 सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- पुष्पाणि समर्पयामि।

॥ अङ्ग-गुण-पूजा ॥

अहल्या-उद्धारकाय नमः
 शरणागत-रक्षकाय नमः
 गङ्गा-नदी-प्रवर्तन-पराय नमः
 सीता-संवाहित-पदाय नमः
 दुन्दुभि-काय-विक्षेपकाय नमः
 विनत-कल्प-द्रुमाय नमः
 दण्डकारण्य-गमन-जङ्घालाय नमः
 जानु-न्यस्त-कराम्बुजाय नमः
 वीरासन-अध्यासिने नमः
 पीताम्बर-अलङ्कृताय नमः
 आकाश-मध्यगाय नमः
 अरि-निग्रह-पराय नमः
 अब्धि-मेखला-पतये नमः
 उदर-स्थित-ब्रह्माण्डाय नमः
 जगत्-त्रय-गुरवे नमः
 सीतानुलेपित-काश्मीर-चन्दनाय नमः
 अभय-प्रदान-शौण्डाय नमः
 वितरण-जित-कल्पद्रुमाय नमः
 आशर-निरसन-पराय नमः
 ज्ञान-विज्ञान-भासकाय नमः
 मुनि-सङ्घार्पित-दिव्य-पदाय नमः
 दशानन-काल-रूपिणे नमः

पाद-रजः पूजयामि
 पाद-कान्तिं पूजयामि
 पाद-नखान् पूजयामि
 पाद-तलं पूजयामि
 पादाङ्गुष्ठं पूजयामि
 गुल्फौ पूजयामि
 जङ्घे पूजयामि
 जानुनी पूजयामि
 ऊरू पूजयामि
 कटिं पूजयामि
 मध्यं पूजयामि
 कटि-लम्बितम् असिं पूजयामि
 मध्य-लम्बित-मेखला-दाम
 पूजयामि
 उदरं पूजयामि
 वलि-त्रयं पूजयामि
 वक्षः पूजयामि
 दक्षिण-बाहु-दण्डं पूजयामि
 दक्षिण-कर-तलं पूजयामि
 दक्षिण-कर-स्थित-शरं पूजयामि
 चिन्मुद्रां पूजयामि
 वाम-भुज-दण्डं पूजयामि
 वाम-हस्त-स्थित-कोदण्डं
 पूजयामि

शत-मख-दत्त-शत-पुष्कर-स्रजे नमः
 कृत्त-दशानन-किरीट-कूटाय नमः
 सीता-बाहु-लतालिङ्गिताय नमः
 स्मित-भाषिणे नमः
 नित्य-प्रसन्नाय नमः
 सत्य-वाचे नमः
 कपालि-पूजिताय नमः
 चक्षुःश्रवः-प्रभु-पूजिताय नमः
 अनासादित-पाप-गन्धाय नमः
 पुण्डरीकाक्षाय नमः
 अपाङ्ग-स्यन्दि-करुणाय नमः
 विना-कृत-रूपे नमः
 कस्तूरी-तिलकाङ्गिताय नमः
 राजाधिराज-वेषाय नमः
 मुनि-मण्डल-पूजिताय नमः
 मोहित-मुनि-जनाय नमः
 जानकी-व्यजन-वीजिताय नमः
 हनुमदर्पित-चूडामणये नमः
 सुमन्त्रानुग्रह-पराय नमः
 कम्पिताम्बोधये नमः
 तिरस्कृत-लङ्केश्वराय नमः

अंसौ पूजयामि
 अंस-लम्बित-निषङ्ग-द्वयं पूजयामि
 कण्ठं पूजयामि
 स्मितं पूजयामि
 मुख-प्रसादं पूजयामि
 वाचं पूजयामि
 कपोलौ पूजयामि
 श्रोत्रे पूजयामि
 घ्राणं पूजयामि
 अक्षिणी पूजयामि
 अरुणापाङ्ग-द्वयं पूजयामि
 अनाथ-रक्षक-कटाक्षं पूजयामि
 फालं पूजयामि
 किरीटं पूजयामि
 जटा-मण्डलं पूजयामि
 पुंसां मोहनं रूपं पूजयामि
 विद्युद्-विद्योतित-कालाभ्र-सदृश-
 कान्तिं पूजयामि
 करुणारस-उद्वेलित-कटाक्ष-धारां
 पूजयामि
 तेजोमयरूपं पूजयामि
 आहार्य-कोपं पूजयामि
 धैर्यं पूजयामि

वन्दित-जनकाय नमः
 सम्मानित-त्रिजटाय नमः
 गन्धर्व-राज-प्रतिमाय नमः
 असहाय-हत-खर-दूषणादि-चतुर्दश-
 सहस्र-राक्षसाय नमः
 आलिङ्गित-आञ्जनेयाय नमः
 लब्ध-राज्य-परित्यक्त्रे नमः
 दर्भ-शायिने नमः
 सर्वेश्वराय नमः

विनयं पूजयामि
 अतिमानुष-सौलभ्यं पूजयामि
 लोकोत्तर-सौन्दर्यं पूजयामि
 पराक्रमं पूजयामि
 भक्त-वात्सल्यं पूजयामि
 धर्मं पूजयामि
 लोकानुवर्तनं पूजयामि
 सर्वाण्यङ्गानि सर्वाश्च गुणान्
 पूजयामि

॥ रामाष्टोत्तरशतनामावलि: ॥

श्रीरामाय नमः
 रामभद्राय नमः
 रामचन्द्राय नमः
 शाश्वताय नमः
 राजीवलोचनाय नमः
 श्रीमते नमः
 राजेन्द्राय नमः
 रघुपुङ्गवाय नमः
 जानकीवल्लभाय नमः
 जैत्राय नमः
 जितामित्राय नमः
 जनार्दनाय नमः

१०

विश्वामित्रप्रियाय नमः
 दान्ताय नमः
 शरणत्राणतत्पराय नमः
 वालिप्रमथनाय नमः
 वाग्मिने नमः
 सत्यवाचे नमः
 सत्यविक्रमाय नमः
 सत्यव्रताय नमः
 व्रतधराय नमः
 सदा हनुमदाश्रिताय नमः
 कौसलेयाय नमः
 खरध्वंसिने नमः

२०

विराधवधपण्डिताय नमः
 विभीषणपरित्रात्रे नमः
 हरकोदण्डखण्डनाय नमः
 सप्ततालप्रभेत्रे नमः
 दशग्रीवशिरोहराय नमः
 जामदग्न्यमहादर्पदलनाय नमः ३०
 ताटकान्तकाय नमः
 वेदान्तसाराय नमः
 वेदात्मने नमः
 भवरोगस्य भेषजाय नमः
 दूषणत्रिशिरोहन्त्रे नमः
 त्रिमूर्तये नमः
 त्रिगुणात्मकाय नमः
 त्रिविक्रमाय नमः
 त्रिलोकात्मने नमः
 पुण्यचारित्रकीर्तनाय नमः ४०
 त्रिलोकरक्षकाय नमः
 धन्विने नमः
 दण्डकारण्यकर्तनाय नमः
 अहल्याशापशमनाय नमः
 पितृभक्ताय नमः
 वरप्रदाय नमः
 जितेन्द्रियाय नमः
 जितक्रोधाय नमः
 जितामित्राय नमः

जगद्गुरवे नमः ५०
 ऋक्षवानरसङ्घातिने नमः
 चित्रकूटसमाश्रयाय नमः
 जयन्तत्राणवरदाय नमः
 सुमित्रापुत्रसेविताय नमः
 सर्वदेवादिदेवाय नमः
 मृतवानरजीवनाय नमः
 मायामारीचहन्त्रे नमः
 महादेवाय नमः
 महाभुजाय नमः
 सर्वदेवस्तुताय नमः ६०
 सौम्याय नमः
 ब्रह्मण्याय नमः
 मुनिसंस्तुताय नमः
 महायोगाय नमः
 महोदाराय नमः
 सुग्रीवेप्सितराज्यदाय नमः
 सर्वपुण्याधिकफलाय नमः
 स्मृतसर्वाघनाशनाय नमः
 अनादये नमः
 आदिपुरुषाय नमः ७०
 महापुरुषाय नमः
 पुण्योदयाय नमः
 दयासाराय नमः
 पुराणपुरुषोत्तमाय नमः

स्मितवक्त्राय नमः
 मितभाषिणे नमः
 पूर्वभाषिणे नमः
 राघवाय नमः
 अनन्तगुणगम्भीराय नमः
 धीरोदात्तगुणोत्तमाय नमः ८०
 मायामानुषचारित्राय नमः
 महादेवादिपूजिताय नमः
 सेतुकृते नमः
 जितवारीशाय नमः
 सर्वतीर्थमयाय नमः
 हरये नमः
 श्यामाङ्गाय नमः
 सुन्दराय नमः
 शूराय नमः
 पीतवाससे नमः ९०
 धनुर्धराय नमः

सर्वयज्ञाधिपाय नमः
 यज्विने नमः
 जरामरणवर्जिताय नमः
 शिवलिङ्गप्रतिष्ठात्रे नमः
 सर्वापगुणवर्जिताय नमः
 परमात्मने नमः
 परस्मै ब्रह्मणे नमः
 सच्चिदानन्दविग्रहाय नमः
 परस्मै ज्योतिषे नमः १००
 परस्मै धाम्ने नमः
 पराकाशाय नमः
 परात्पराय नमः
 परेशाय नमः
 पारगाय नमः
 पाराय नमः
 सर्वदेवात्मकाय नमः
 पराय नमः

॥ इति श्री पद्मपुराणे उत्तरखण्डे श्री-रामाष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ सीताष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

श्रीसीतायै नमः
 जानक्यै नमः
 देव्यै नमः

वैदेह्यै नमः
 राघवप्रियायै नमः
 रमायै नमः

अवनिसुतायै नमः
 रामायै नमः
 राक्षसान्तप्रकारिण्यै नमः
 रत्नगुप्तायै नमः
 मातुलुङ्ग्यै नमः
 मैथिल्यै नमः
 भक्ततोषदायै नमः
 पद्माक्षजायै नमः
 कञ्जनेत्रायै नमः
 स्मितास्यायै नमः
 नूपुरस्वनायै नमः
 वैकुण्ठनिलयायै नमः
 मायै नमः
 श्रियै नमः
 मुक्तिदायै नमः
 कामपूरण्यै नमः
 नृपात्मजायै नमः
 हेमवर्णायै नमः
 मृदुलाङ्ग्यै नमः
 सुभाषिण्यै नमः
 कुशाम्बिकायै नमः
 दिव्यदायै नमः
 लवमात्रे नमः
 मनोहरायै नमः
 हनुमद्वन्दितपदायै नमः

१०

२०

३०

मुग्धायै नमः
 केयूरधारिण्यै नमः
 अशोकवनमध्यस्थायै नमः
 रावणादिकमोहिन्यै नमः
 विमानसंस्थितायै नमः
 सुभ्रुवे नमः
 सुकेश्यै नमः
 रशनान्वितायै नमः
 रजोरूपायै नमः
 सत्त्वरूपायै नमः
 तामस्यै नमः
 वह्निवासिन्यै नमः
 हेममृगासक्तचित्तायै नमः
 वाल्मीक्याश्रमवासिन्यै नमः
 पतिव्रतायै नमः
 महामायायै नमः
 पीतकौशेयवासिन्यै नमः
 मृगनेत्रायै नमः
 बिम्बोष्ठ्यै नमः
 धनुर्विद्याविशारदायै नमः
 सौम्यरूपायै नमः
 दशरथस्रुषायै नमः
 चामरवीजितायै नमः
 सुमेधादुहित्रे नमः
 दिव्यरूपायै नमः

४०

५०

त्रैलोक्यपालिन्यै नमः

अन्नपूर्णायै नमः

महालक्ष्म्यै नमः

धियै नमः

लज्जायै नमः

सरस्वत्यै नमः

शान्त्यै नमः

पुष्ट्यै नमः

क्षमायै नमः

गौर्यै नमः

प्रभायै नमः

अयोध्यानिवासिन्यै नमः

वसन्तशीतलायै नमः

गौर्यै नमः

स्नानसन्तुष्टमानसायै नमः

रमानामभद्रसंस्थायै नमः

हेमकुम्भपयोधरायै नमः

सुरार्चितायै नमः

धृत्यै नमः

कान्त्यै नमः

स्मृत्यै नमः

मेधायै नमः

विभावर्यै नमः

लघूदरायै नमः

वरारोहायै नमः

६०

७०

८०

हेमकङ्कणमण्डितायै नमः

द्विजपत्न्यर्पितनिजभूषायै नमः

राघवतोषिण्यै नमः

श्रीरामसेवानिरतायै नमः

रत्नताटङ्कधारिण्यै नमः

रामवामाङ्गसंस्थायै नमः

रामचन्द्रैकरञ्जन्यै नमः

सरयूजलसङ्कीडाकारिण्यै नमः

राममोहिन्यै नमः

सुवर्णतुलितायै नमः

पुण्यायै नमः

पुण्यकीर्त्यै नमः

कलावत्यै नमः

कलकण्ठायै नमः

कम्बुकण्ठायै नमः

रम्भोरुवे नमः

गजगामिन्यै नमः

रामार्पितमनायै नमः

रामवन्दितायै नमः

रामवल्लभायै नमः

श्रीरामपदचिह्नाङ्गायै नमः

रामरामेतिभाषिण्यै नमः

रामपर्यङ्कशयनायै नमः

रामाङ्घ्रिक्षालिन्यै नमः

वरायै नमः

९०

१००

कामधेन्वन्नसन्तुष्टायै नमः
मातुलुङ्गकरे धृतायै नमः
दिव्यचन्दनसंस्थायै नमः

श्रियै नमः ११०
मूलकासुरमर्दिन्यै नमः

॥ इति श्री आनन्दरामायणे श्री सीताष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ हनुमदष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

आञ्जनेयाय नमः
महावीराय नमः
हनूमते नमः
मारुतात्मजाय नमः
तत्त्वज्ञानप्रदाय नमः
सीतादेवीमुद्राप्रदायकाय नमः
अशोकवनिकाच्छेत्रे नमः
सर्वमायाविभञ्जनाय नमः
सर्वबन्धविमोक्त्रे नमः
रक्षोविध्वंसकारकाय नमः १०
परविद्यापरीहर्त्रे नमः
परशौर्यविनाशनाय नमः
परमन्ननिराकर्त्रे नमः
परयन्त्रप्रभेदकाय नमः
सर्वग्रहविनाशिने नमः
भीमसेनसहायकृते नमः
सर्वदुःखहराय नमः

सर्वलोकचारिणे नमः
मनोजवाय नमः
पारिजातद्रुमूलस्थाय नमः २०
सर्वमन्त्रस्वरूपवते नमः
सर्वतन्त्रस्वरूपिणे नमः
सर्वयन्त्रात्मकाय नमः
कपीश्वराय नमः
महाकायाय नमः
सर्वरोगहराय नमः
प्रभवे नमः
बलसिद्धिकराय नमः
सर्वविद्यासम्पत्प्रदायकाय नमः
कपिसेनानायकाय नमः ३०
भविष्यच्चतुराननाय नमः
कुमारब्रह्मचारिणे नमः
रत्नकुण्डलदीप्तिमते नमः
चञ्चलद्वालसन्नद्ध-

लम्बमानशिखोज्ज्वलाय नमः
 गन्धर्वविद्यातत्त्वज्ञाय नमः
 महाबलपराक्रमाय नमः
 कारागृहविमोक्त्रे नमः
 शृङ्खलाबन्धमोचकाय नमः
 सागरोत्तारकाय नमः
 प्राज्ञाय नमः ४०
 रामदूताय नमः
 प्रतापवते नमः
 वानराय नमः
 केसरीसुताय नमः
 सीताशोकनिवारणाय नमः
 अञ्जनागर्भसम्भूताय नमः
 बालार्कसदृशाननाय नमः
 विभीषणप्रियकराय नमः
 दशग्रीवकुलान्तकाय नमः
 लक्ष्मणप्राणदात्रे नमः ५०
 वज्रकायाय नमः
 महाद्युतये नमः
 चिरञ्जीविने नमः
 रामभक्ताय नमः
 दैत्यकार्यविघातकाय नमः
 अक्षहन्त्रे नमः
 काञ्चनाभाय नमः
 पञ्चवक्त्राय नमः

महातपसे नमः
 लङ्किणीभञ्जनाय नमः ६०
 श्रीमते नमः
 सिंहिकाप्राणभञ्जनाय नमः
 गन्धमादनशैलस्थाय नमः
 लङ्कापुरविदाहकाय नमः
 सुग्रीवसचिवाय नमः
 धीराय नमः
 शूराय नमः
 दैत्यकुलान्तकाय नमः
 सुरार्चिताय नमः
 महातेजसे नमः ७०
 रामचूडामणिप्रदाय नमः
 कामरूपिणे नमः
 पिङ्गलाक्षाय नमः
 वर्धिमैनाकपूजिताय नमः
 कबलीकृतमार्तण्डमण्डलाय नमः
 विजितेन्द्रियाय नमः
 रामसुग्रीवसन्धात्रे नमः
 महिरावणमर्दनाय नमः
 स्फटिकाभाय नमः
 वागधीशाय नमः ८०
 नवव्याकृतिपण्डिताय नमः
 चतुर्बाहवे नमः
 दीनबन्धवे नमः

महात्मने नमः
 भक्तवत्सलाय नमः
 सञ्जीवननगाहर्त्रे नमः
 शुचये नमः
 वाग्मिने नमः
 दृढव्रताय नमः
 कालनेमिप्रमथनाय नमः
 हरिमर्कटमर्कटाय नमः
 दान्ताय नमः
 शान्ताय नमः
 प्रसन्नात्मने नमः
 शतकण्ठमदापहृते नमः
 योगिने नमः
 रामकथालोलाय नमः

९०

सीतान्वेषणपण्डिताय नमः
 वज्रदंष्ट्राय नमः
 वज्रनखाय नमः
 रुद्रवीर्यसमुद्भवाय नमः
 इन्द्रजित्प्रहितामोघ-
 ब्रह्मास्त्रविनिवारकाय नमः
 पार्थध्वजाग्रसंवासिने नमः
 शरपञ्जरहेलकाय नमः
 दशबाहवे नमः
 लोकपूज्याय नमः
 जाम्बवत्प्रीतिवर्धनाय नमः
 सीतासमेतश्रीराम-
 पादसेवाधुरन्धराय नमः

१००

॥ इति श्री हनुमदष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ रामाष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

रामाय नमः
 रावण-संहार-कृत-मानुष-
 विग्रहाय नमः
 कौसल्या-सुकृत-व्रात-फलाय नमः
 दशरथात्मजाय नमः
 लक्ष्मणार्चित-पादाब्जाय नमः
 सर्व-लोक-प्रियङ्कराय नमः

साकेत-वासि-नेत्राब्ज-सम्प्रीणन-
 दिवाकराय नमः
 विश्वामित्र-प्रियाय नमः
 शान्ताय नमः
 ताटका-ध्वान्त-भास्कराय नमः
 सुबाहु-राक्षस-रिपवे नमः
 कौशिकाध्वर-पालकाय नमः

१०

अहल्या-पाप-संहर्त्रे नमः
 जनकेन्द्र-प्रियातिथये नमः
 पुरारि-चाप-दलनाय नमः
 वीर-लक्ष्मी-समाश्रयाय नमः
 सीता-वरण-माल्याढ्याय नमः
 जामदग्न्य-मदापहाय नमः
 वैदेही-कृत-शृङ्गाराय नमः
 पितृ-प्रीति-विवर्धनाय नमः २०
 ताताज्ञोत्सृष्ट-हस्त-स्थ-राज्याय नमः
 सत्य-प्रतिश्रवाय नमः
 तमसा-तीर-संवासिने नमः
 गुहानुग्रह-तत्पराय नमः
 सुमन्त्र-सेवित-पदाय नमः
 भरद्वाज-प्रियातिथये नमः
 चित्रकूट-प्रिय-स्थानाय नमः
 पादुका-न्यस्त-भू-भराय नमः
 अनसूया-अङ्गरागाङ्क-सीता-
 साहित्य-शोभिताय नमः
 दण्डकारण्य-सञ्चारिणे नमः ३०
 विराध-स्वर्ग-दायकाय नमः
 रक्षः-कालान्तकाय नमः
 सर्व-मुनि-सङ्घ-मुदावहाय नमः
 प्रतिज्ञात-आशर-वधाय नमः
 शरभङ्ग-गति-प्रदाय नमः
 अगस्त्यार्पित-बाणास-खङ्ग-तूणीर-

मण्डिताय नमः
 प्राप्त-पञ्चवटी-वासाय नमः
 गृध्रराज-सहायवते नमः
 कामि-शूर्पणखा-कर्ण-नास-च्छेद-
 नियामकाय नमः
 खरादि-राक्षस-
 त्रातखण्डनावितसञ्जनाय नमः ४०
 सीता-संश्लिष्ट-कायाभा-जित-विद्युद्-
 युताम्बुदाय नमः
 मारीच-हन्त्रे नमः
 मायाढ्याय नमः
 जटायुर्-मोक्ष-दायकाय नमः
 कबन्ध-बाहु-लवनाय नमः
 शबरी-प्रार्थितातिथये नमः
 हनुमद्-वन्दित-पदाय नमः
 सुग्रीव-सुहृदेऽव्ययाय नमः
 दैत्य-कङ्काल-विक्षेपिणे नमः
 सप्त-साल-प्रभेदकाय नमः ५०
 एकेषु-हत-वालिने नमः
 तारा-संस्तुत-सद्गुणाय नमः
 कपीन्द्री-कृत-सुग्रीवाय नमः
 सर्व-वानर-पूजिताय नमः
 वायु-सूनु-समानीत-सीता-सन्देश-
 नन्दिताय नमः
 जैत्र-यात्रोद्यताय नमः

जिष्णवे नमः
 विष्णु-रूपाय नमः
 निराकृतये नमः
 कम्पिताम्भोनिधये नमः ६०
 सम्पत्-प्रदाय नमः
 सेतु-निबन्धनाय नमः
 लङ्का-विभेदन-पटवे नमः
 निशाचर-विनाशकाय नमः
 कुम्भकर्णारख्य-कुम्भीन्द्र-मृगराज-
 पराक्रमाय नमः
 मेघनाद-वधोद्युक्त-लक्ष्मणास्त्र-
 बलप्रदाय नमः
 दशग्रीवान्धतामिस्र-प्रमापण-
 प्रभाकराय नमः
 इन्द्रादि-देवता-स्तुत्याय नमः
 चन्द्राभ-मुख-मण्डलाय नमः
 विभीषणार्पित-निशाचर-
 राज्याय नमः ७०
 वृष-प्रियाय नमः
 वैश्वानर-स्तुत-गुणावनिपुत्री-
 समागताय नमः
 पुष्पक-स्थान-सुभगाय नमः
 पुण्यवत्-प्राप्य-दर्शनाय नमः
 राज्याभिषिक्ताय नमः
 राजेन्द्राय नमः

राजीव-सदृशेक्षणाय नमः
 लोक-तापापहर्त्रे नमः
 धर्म-संस्थापनोद्यताय नमः
 शरण्याय नमः ८०
 कीर्तिमते नमः
 नित्याय वदान्याय नमः
 करुणार्णवाय नमः
 संसार-सिन्धु-सम्मग्न-तारकाख्या-
 महोज्ज्वलाय नमः
 मधुराय नमः
 मधुरोक्तये नमः
 मधुरा-नायकाग्रजाय नमः
 शम्बूक-दत्त-स्वर्लोकाय नमः
 शम्बराराति-सुन्दराय नमः
 अश्वमेध-महायाजिने नमः ९०
 वाल्मीकि-प्रीतिमते नमः
 वशिने नमः
 स्वयं रामायण-श्रोत्रे नमः
 पुत्र-प्राप्ति-प्रमोदिताय नमः
 ब्रह्मादि-स्तुत-माहात्म्याय नमः
 ब्रह्मर्षि-गण-पूजिताय नमः
 वर्णाश्रम-रताय नमः
 वर्णाश्रम-धर्म-नियामकाय नमः
 रक्षा-पराय नमः
 राज-वंश-प्रतिष्ठापन-तत्पराय नमः

१००

गन्धर्व-हिंसा-संहारिणे नमः

धृतिमते नमः

दीन-वत्सलाय नमः

ज्ञानोपदेष्ट्रे नमः

वेदान्त-वेद्याय नमः

भक्त-प्रियङ्कराय नमः

वैकुण्ठ-वासिने नमः

चराचर-विमुक्ति-दाय नमः १०८

॥ इति ब्रह्मयामले रामरहस्ये प्रोक्ता श्री-राम-अष्टोत्तरशत-नामावलिः
सम्पूर्णा ॥

॥ सीताष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

सीतायै नमः

सीर-ध्वज-सुतायै नमः

सीमातीत-गुणोज्ज्वलायै नमः

सौन्दर्य-सार-सर्वस्व-भूतायै नमः

सौभाग्य-दायिन्यै नमः

देव्यै नमः

देवार्चित-पदायै नमः

दिव्यायै नमः

दशरथ-स्रुषायै नमः

रामायै नमः १०

राम-प्रियायै नमः

रम्यायै नमः

राकेन्दु-वदनोज्ज्वलायै नमः

वीर्य-शुल्कायै नमः

वीर-पत्न्यै नमः

वियन्मध्यायै नमः

वर-प्रदायै नमः

पति-व्रतायै नमः

पङ्क्ति-कण्ठ-नाशिन्यै नमः

पावन-स्मृतये नमः २०

वन्दारु-वत्सलायै नमः

वीर-मात्रे नमः

वृत-रघूत्तमायै नमः

सम्पत्-कर्यै नमः

सदा-तुष्टायै नमः

साक्षिण्यै नमः

साधु-सम्मतायै नमः

नित्यायै नमः

नियत-संस्थानायै नमः
 नित्यानन्दायै नमः
 नुति-प्रियायै नमः
 पृथ्व्यै नमः
 पृथ्वी-सुतायै नमः
 पुत्र-दायिन्यै नमः
 प्रकृत्यै परस्यै नमः
 हनूमत्-स्वामिन्यै नमः
 हृद्यायै नमः
 हृदय-स्थायै नमः
 हताशुभायै नमः
 हंस-युक्तायै नमः
 हंस-गतये नमः
 हर्ष-युक्तायै नमः
 हताशरायै नमः
 सार-रूपायै नमः
 सार-वचसे नमः
 साध्व्यै नमः
 सरमा-प्रियायै नमः
 त्रिलोक-वन्द्यायै नमः
 त्रिजटा-सेव्यायै नमः
 त्रिपथ-गार्चिन्यै नमः
 त्राण-प्रदायै नमः
 त्रात-काकायै नमः
 तृणी-कृत-दशाननायै नमः

३०

४०

५०

अनसूया-अङ्गरागाङ्गायै नमः
 अनसूयायै नमः
 सूरि-वन्दितायै नमः
 अशोक-वनिका-स्थानायै नमः
 अशोकायै नमः
 शोक-विनाशिन्यै नमः
 सूर्य-वंश-स्रुषायै नमः
 सूर्य-मण्डलान्तस्स्थ-वल्लभायै नमः
 श्रुत-मात्राघ-हरणायै नमः
 श्रुति-सन्निहितेक्षणायै नमः
 पुष्प-प्रियायै नमः
 पुष्पक-स्थायै नमः
 पुण्य-लभ्यायै नमः
 पुरातन्यै नमः
 पुरुषार्थ-प्रदायै नमः
 पूज्यायै नमः
 पूत-नाम्ने नमः
 परन्तपायै नमः
 पद्म-प्रियायै नमः
 पद्म-हस्तायै नमः
 पद्मायै नमः
 पद्म-मुख्यै नमः
 शुभायै नमः
 जन-शोक-हरायै नमः
 जन्म-मृत्यु-शोक-विनाशिन्यै नमः

६०

७०

जगद्-रूपायै नमः
 जगद्-वन्द्यायै नमः ८०
 जय-दायै नमः
 जनकात्मजायै नमः
 नाथनीय-कटाक्षायै नमः
 नाथायै नमः
 नाथैक-तत्परायै नमः
 नक्षत्र-नाथ-वदनायै नमः
 नष्ट-दोषायै नमः
 नयावहायै नमः
 वह्नि-पाप-हरायै नमः
 वह्नि-शैत्य-कृते नमः ९०
 वृद्धि-दायिन्यै नमः
 वाल्मीकि-गीत-विभवायै नमः
 वचोतीतायै नमः
 वराङ्गनायै नमः

भक्ति-गम्यायै नमः
 भव्य-गुणायै नमः
 भात्र्यै नमः
 भरत-वन्दितायै नमः
 सुवर्णाङ्ग्यै नमः
 सुखकर्यै नमः १००
 सुग्रीवाङ्गद-सेवितायै नमः
 वैदेह्यै नमः
 विनताघौघ-नाशिन्यै नमः
 विधि-वन्दितायै नमः
 लोक-मात्रे नमः
 लोचनान्त-स्थित-कारुण्य-
 सागरायै नमः
 कृताकृत-जगद्धेतवे नमः
 कृत-राज्याभिषेककायै नमः १०८

इदम् अष्टोत्तर-शतं सीता-नाम्नां तु या वधूः।
 भक्ति-युक्ता पठेत् सा तु पुत्र-पौत्रादि-नन्दिता॥

धन-धान्य-समृद्धा च दीर्घ-सौभाग्य-दर्शिनी।
 पुंसाम् अपि स्तोत्रम् इदं पठनात् सर्व-सिद्धि-दम्॥

॥ इति ब्रह्मयामले रामरहस्ये प्रोक्ता श्री-सीता-अष्टोत्तरशत-नामावलिः
 सम्पूर्णा॥

॥ हनुमदष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

हनुमते नमः
 अञ्जना-सूनवे नमः
 धीमते नमः
 केसरि-नन्दनाय नमः
 वातात्मजाय नमः
 वर-गुणाय नमः
 वानरेन्द्राय नमः
 विरोचनाय नमः
 सुग्रीव-सचिवाय नमः
 श्रीमते नमः १०
 सूर्य-शिष्याय नमः
 सुख-प्रदाय नमः
 ब्रह्म-दत्त-वराय नमः
 ब्रह्म-भूताय नमः
 ब्रह्मर्षि-सन्नुताय नमः
 जितेन्द्रियाय नमः
 जितारातये नमः
 राम-दूताय नमः
 रणोत्कटाय नमः
 सञ्जीवनी-समाहर्त्रे नमः २०
 सर्व-सैन्य-प्रहर्षकाय नमः
 रावणाकम्प्य-सौमित्रि-नयन-स्फुट-
 भक्तिमते नमः
 अशोक-वनिका-च्छेदिने नमः
 सीता-वात्सल्य-भाजनाय नमः

विषीदद्-भूमि-तनयार्पित-
 रामाङ्गुलीयकाय नमः
 चूडामणि-समानेत्रे नमः
 राम-दुःखापहारकाय नमः
 अक्ष-हन्त्रे नमः
 विक्षतारये नमः
 तृणीकृत-दशाननाय नमः ३०
 कुल्या-कल्प-महाम्भोधये नमः
 सिंहिका-प्राण-नाशनाय नमः
 सुरसा-विजयोपाय-वेत्रे नमः
 सुर-वरार्चिताय नमः
 जाम्बवन्नुत-माहात्म्याय नमः
 जीविताहत-लक्ष्मणाय नमः
 जम्बुमालि-रिपवे नमः
 जम्भ-वैरि-साध्वस-नाशनाय नमः
 अस्त्रावध्याय नमः
 राक्षसारये नमः ४०
 सेनापति-विनाशनाय नमः
 लङ्कापुर-प्रदग्ध्रे नमः
 वालानल-सुशीतलाय नमः
 वानर-प्राण-सन्दात्रे नमः
 वालि-सूनु-प्रियङ्कराय नमः
 महारूप-धराय नमः
 मान्याय नमः
 भीमाय नमः

भीम-पराक्रमाय नमः		वत्सलाय नमः	
भीम-दर्प-हराय नमः	५०	वशिने नमः	
भक्त-वत्सलाय नमः		वशीकृताखिल-जगते नमः	
भर्त्सिताशराय नमः		वरदाय नमः	
रघु-वंश-प्रिय-कराय नमः		वानराकृतये नमः	
रण-धीराय नमः		भिक्षु-रूप-प्रतिच्छन्नाय नमः	
रयाकराय नमः		अभीति-दाय नमः	८०
भरतार्पित-सन्देशाय नमः		भीति-वर्जिताय नमः	
भगवच्छ्लिष्ट-विग्रहाय नमः		भूमी-धर-हराय नमः	
अर्जुन-ध्वज-वासिने नमः		भूति-दायकाय नमः	
तर्जिताशर-नायकाय नमः		भूत-सन्नुताय नमः	
महते नमः	६०	भुक्ति-मुक्ति-प्रदाय नमः	
महा-मधुर-वाचे नमः		भूम्ने नमः	
महात्मने नमः		भुज-निर्जित-राक्षसाय नमः	
मातरिश्व-जाय नमः		वाल्मीकि-स्तुत-माहात्म्याय नमः	
मरुन्नुताय नमः		विभीषण-सुहृदे नमः	
महोदार-गुणाय नमः		विभवे नमः	९०
मधु-वन-प्रियाय नमः		अनुकम्पा-निधये नमः	
महा-धैर्याय नमः		पम्पा-तीर-चारिणे नमः	
महा-वीर्याय नमः		प्रतापवते नमः	
मिहिराधिक-कान्तिमते नमः		ब्रह्मास्त्र-हत-रामादि-जीवनाय नमः	
अन्नदाय नमः	७०	ब्रह्म-वत्सलाय नमः	
वसुदाय नमः		जय-वार्ताहराय नमः	
वाग्मिने नमः		जेत्रे नमः	
ज्ञान-दाय नमः		जानकी-शोक-नाशनाय नमः	

जानकी-राम-साहित्य-कारिणे नमः
 जन-सुख-प्रदाय नमः १००
 बहु-योजन-गन्त्रे नमः
 बल-वीर्य-गुणाधिकाय नमः
 रावणालय-मर्दिने नमः

राम-पादाब्ज-वाहकाय नमः
 राम-नाम-लसद्-वक्त्राय नमः
 रामायण-कथादृताय नमः
 राम-स्वरूप-विलसन्मानसाय नमः
 राम-वल्लभाय नमः १०८

इत्थम् अष्टोत्तर-शतं नाम्नां वातात्मजस्य यः।
 अनुसन्ध्यं पठेत् तस्य मारुतिः सम्प्रसीदति।
 प्रसन्ने मारुतौ रामो भुक्ति-मुक्ती प्रयच्छति॥

॥इति ब्रह्मयामले रामरहस्ये प्रोक्ता श्री-हनुमद्-अष्टोत्तरशत-नामावलिः
 सम्पूर्णा॥

॥ उत्तराङ्गपूजा ॥

वनस्पति-रसोद्भूतो गन्धाढ्यो धूप उत्तमः।
 रामचन्द्र महीपाल धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम्॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- धूपम् आघ्रापयामि।

ज्योतिषां पतये तुभ्यं नमो रामाय वेधसे।
 गृहाण मङ्गलं दीपं त्रैलोक्य-तिमिरापहम्॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

ओं भूर्भुवस्सुवः + ब्रह्मणे स्वाहा।

इदं दिव्यान्नम् अमृतं रसैः षड्भिः समन्वितम्।
 रामचन्द्रेण नैवेद्यं सीतेश प्रतिगृह्यताम्॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- नैवेद्यं निवेदयामि। मध्ये मध्ये पानीयं
 समर्पयामि। निवेदनोत्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

नागवल्ली-दलेर्-युक्तं पूगी-फल-समन्वितम्।
ताम्बूलं गृह्यतां राम कर्पूरादि-समन्वितम्॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि।

मङ्गलार्थं महीपाल नीराजनमिदं हरे।
सङ्ग्रहाण जगन्नाथ रामचन्द्र नमोऽस्तु ते॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- समस्त-अपराध-क्षमापणार्थं समस्त-दुरित-
उपशान्त्यर्थं समस्त-सन्मङ्गल-अवाप्त्यर्थं कर्पूर-नीराजनं दर्शयामि। रक्षां
धारयामि।

कल्पवृक्ष-समुद्भूतैः पुरुहूतादिभिः सुमैः।
पुष्पाञ्जलिं ददाम्यद्य पूजिताय आशर-द्विषे॥

योऽपां पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
चन्द्रमा वा अपां पुष्पम्। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति।

ओं तद्ब्रह्म। ओं तद्वायुः। ओं तदात्मा।
ओं तत्सत्यम्। ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोर्नमः॥

अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु।
त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व५
रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः।
त्वं तदाप आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोम्॥
सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- वेदोक्तमन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

मन्दाकिनी-समुद्भूत-काञ्चनाब्ज-स्रजा विभो।
सम्मानिताय शक्रेण स्वर्ण-पुष्पं ददामि ते॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- स्वर्ण-पुष्पम् समर्पयामि।

चराचरं व्याप्तुवन्तम् अपि त्वां रघु-नन्दन।
प्रदक्षिणं करोम्यद्य मदग्रे मूर्ति-संयुतम्॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- प्रदक्षिणं करोमि।

ध्येयं सदा परिभव-घ्नम् अभीष्ट-दोहं
तीर्थास्पदं शिव-विरिञ्चि-नुतं शरण्यम्।
भृत्यार्ति-हं प्रणत-पाल-भवाब्धि-पोतं
वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम्॥

त्यक्त्वा सुदुस्त्यज-सुरेप्सित-राज्य-लक्ष्मीं
धर्मिष्ठ आर्य-वचसा यदगाद् अरण्यम्।
माया-मृगं दयितयेप्सितम् अन्वधावत्
वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम्॥

साङ्गोपाङ्गाय साराय जगतां सनकादिभिः।
वन्दिताय वरेण्याय राघवाय नमो नमः ॥

सपरिवाराय श्रीरामाय नमः- नमस्कारान् समर्पयामि।

॥ प्रार्थना ॥

त्वमक्षरोऽसि भगवन् व्यक्ताव्यक्त-स्वरूप-धृत्।
यथा त्वं रावणं हत्वा यज्ञ-विघ्न-करं खलम्।
लोकान् रक्षितवान् राम तथा मन्मानसाश्रयम्॥१॥

रजस्तमश्च निर्हृत्य त्वत्पूजालस्य-कारकम्।
सत्त्वम् उद्रेचय विभो त्वत्पूजादर-सिद्धये॥२॥

विभूतिं वर्षय गृहे पुत्रपौत्राभिवृद्धिकृत्।
कल्याणं कुरु मे नित्यं कैवल्यं दिश चान्ततः॥३॥

विधितोऽविधितो वाऽपि या पूजा क्रियते मया।
तां त्वं सन्तुष्टहृदयो यथावद् विहितामिव॥४॥

स्वीकृत्य परमेशान मात्रा मे सह सीतया।
लक्ष्मणादिभिरप्यत्र प्रसादं कुरु मे सदा॥५॥

प्रार्थनाः समर्पयामि॥

हनुमत्कृतं श्री-सीता-राम-स्तोत्रम्

अयोध्या-पुर-नेतारं मिथिला-पुर-नायिकाम्।
इक्ष्वाकूणाम् अलङ्कारं वैदेहानाम् अलङ्कियाम्॥१॥

रघूणां कुल-दीपं च निमीनां कुल-दीपिकाम्।
सूर्य-वंश-समुद्भूतं सोम-वंश-समुद्भवाम्॥२॥

पुत्रं दशरथस्यापि पुत्रीं जनक-भूपतेः।
वसिष्ठ-अनुमताचारं शतानन्द-मतानुगाम्॥३॥

कौसल्या-गर्भ-सम्भूतं वेदि-गर्भोदितां स्वयम्।
पुण्डरीक-विशालाक्षं स्फुरद्-इन्दीवरेक्षणाम्॥४॥

चन्द्र-कान्त-आननाम्भोजं चन्द्रबिम्ब-उपमाननाम्।
मत्त-मातङ्ग-गमनं मत्त-सारस-गामिनीम्॥५॥

चन्दनार्द्र-भुजा-मध्यं कुङ्कुमाक्त-कुच-स्थलीम्।
चापालङ्कृत-हस्ताब्जं पद्मालङ्कृत-पाणिकाम्॥६॥

शरणागतगोप्तारं प्रणिपातप्रसादिकाम्।
ताली-दल-श्यामलाङ्गं तप्त-चामीकर-प्रभाम्॥७॥

दिव्य-सिंहासनारूढं दिव्य-स्रग्-वस्त्र-भूषणाम्।
अनुक्षणं कटाक्षाभ्याम् अन्योन्य-ईक्षण-काङ्क्षिणौ॥८॥

अन्योन्य-सदृशाकारौ त्रैलोक्य-गृह-दम्पती।
इमौ युवां प्रणम्याहं भजाम्यद्य कृतार्थताम्॥९॥

अनया स्तोति यः स्तुत्या रामं सीतां च भक्तितः।
तस्य तौ तनुतां प्रीतौ सम्पदः सकला अपि॥१०॥

इतीदं रामचन्द्रस्य जानक्याश्च विशेषतः।
कृतं हनुमता पुण्यं स्तोत्रं सद्यो विमुक्ति-दम्।
यः पठेत्प्रातरुत्थाय सर्वान् कामानवाप्नुयात्॥११॥
॥इति श्री-हनूमत्कृतं श्री-सीतारामस्तोत्रं सम्पूर्णम्॥

एकातपत्रच्छायायां शासिताशेषभूमिक।
मम छत्रमिदं रत्नजालकं राम गृह्यताम्॥

छत्रम् समर्पयामि।

रक्षोराजानुजाभ्यां ते कृतं चामरसेवया।
वीजयेऽहं कराभ्यां ते चामरद्वयमादरात्॥

चामरम् वीजयामि।

रामायणं साधु गीतं सुताभ्यां श्रुतवानसि।
मयाऽपि गीयमानं ते स्तोत्रं चित्ताय रोचताम्॥

गीतम् गायामि।

वीणावेणुमृदङ्गादिवाद्यैस्त्वां प्रीणयाम्यहम्।
मददम्भाहङ्कृतीनां नाशको भव राघव॥

वाद्यम् घोषयामि।

आरुह्य सीतया सार्धं दत्तामान्दोलिकां मया।
विभाहि भूषितो राम मत्कृते पूजनोत्सवे॥

आन्दोलिकां समर्पयामि।

मया कल्पितपल्याणं महान्तं मम घोटकम्।
मदंसे चरणं न्यस्य मुदाऽऽरोह रघूत्तम॥

अश्वान् आरोहयामि।

गजेन महताऽऽयान्तमाकाङ्क्षन्ति स्म नागराः।
द्रष्टुं त्वां मगजे भाहि दृष्ट्वा नन्देयमप्यहम्॥

गजान् आरोहयामि।

समस्तराजोपचारदेवोपचारपूजाः समर्पयामि।

मनसा वचसा कायेनागसां शतमन्वहम्।
धियाऽधिया च रचये क्षमस्व सहजक्षम॥
आवाहनं न जानामि न जानामि विसर्जनम्।
पूजाविधिं न जानामि क्षमस्व पुरुषोत्तम॥

॥ अर्घ्य-प्रदानम् ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

ममोपात्त + प्रीत्यर्थम् अद्य पूर्वोक्त + शुभतिथौ श्रीरामचन्द्रपूजान्ते
अर्घ्यप्रदानं करिष्ये (इति सङ्कल्प्य)।

राम रात्रिश्चराराते क्षीरमध्वाज्यकल्पितम्।
पूजान्तेऽर्घ्यं मया दत्तं स्वीकृत्य वरदो भव॥

श्री-सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनुमत्-समेत-श्री-रामचन्द्र-परब्रह्मणे नमः
इदमर्घ्यं इदमर्घ्यं इदमर्घ्यम्॥

अनेनार्ध्यप्रदानेन श्री-सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनुमत्-समेत-श्री-रामचन्द्रः
प्रीयताम्।

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।
अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

श्री-रामनवमी-पुण्यकाले अस्मिन् मया क्रियमाण श्रीरामपूजायां यद्देयमुपायनदा
तत्प्रतिनिधित्वेन हिरण्यं श्री-सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनुमत्-समेत-श्री-
रामचन्द्र-प्रीतिं कामयमानः मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय सम्प्रददे नमः न
मम।

अनया पूजया श्री-सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनुमत्-समेत-श्री-रामचन्द्रः
प्रीयताम्।

॥ विसर्जनम् ॥

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपः पूजा क्रियादिषु।
न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम्॥

इदं व्रतं मया देव कृतं प्रीत्यै तव प्रभो।
न्यूनं सम्पूर्णतां यातु त्वत्प्रसादाञ्जनार्दन॥

अस्मात् बिम्बात् श्री-सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनुमत्-समेत-श्री-रामचन्द्रं
यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।
(अक्षतानर्पित्वा देवमुत्सर्जयेत्।)

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

अनया पूजया श्री-सीता-लक्ष्मण-भरत-शत्रुघ्न-हनुमत्-समेत-श्री-रामचन्द्रः
प्रीयताम्।

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ कथा ॥

अगस्त्य उवाच

रहस्यं कथयिष्यामि सुतीक्ष्ण मुनिसत्तम।
चैत्रे नवम्यां प्राक्पक्षे दिवापुण्ये पुनर्वसौ॥१॥

उदये गुरुगौरांशे स्वोच्चस्थे ग्रहपञ्चके।
मेष पूषणि सम्प्राप्ते लग्ने कर्कटकाह्वये॥२॥

आविरासीत्स कलया कौसल्यायां परः पुमान्।
तस्मिन्दिने तु कर्तव्यमुपवासव्रतं सदा॥३॥

तत्र जागरणं कुर्याद्रघुनाथपुरो भुवि।
प्रतिमायां यथाशक्ति पूजा कार्या यथाविधि॥४॥

प्रातर्दशम्यांस्नात्वैव कृत्वा सन्ध्यादिकाः क्रियाः।
सम्पूज्य विधिवद् रामं भक्त्या वित्तानुसारतः॥५॥

ब्राह्मणान् भोजयेत् सम्यक् दक्षिणाभिश्च तोषयेत्।
गोभूतिलहिरण्याद्यैर्वस्त्रालङ्करणैस्तथा ॥६॥

रामभक्तान्प्रयत्नेन प्रीणयेत्परया मुदा।
एवं यः कुरुते भक्त्या श्रीरामनवमीव्रतम्॥७॥

अनेकजन्मासिद्धानि पापानि सुबहूनि च।
भस्मीकृत्य व्रजत्येव तद्विष्णोः परमं पदम्॥८॥

सर्वेषामप्ययं धर्मो भुक्तिमुत्तयेकसाधनः।
अशुचिर्वाऽपि पापिष्ठः कृत्वेदं व्रतमुत्तमम्।
पूज्यः स्यात्सर्वभूतानां यथा रामस्तथैव सः॥९॥

यस्तु रामनवम्यां वै भुङ्क्ते स तु नराधमः।
कुम्भीपाकेषु घोरेषु गच्छत्येव न संशयः॥१०॥

अकृत्वा रामनवमीव्रतं सर्वव्रतोत्तमम्।
व्रतान्यन्यानि कुरुते न तेषां फलभागभवेत्॥११॥

रहस्यकृतपापानि प्रख्यातानि बहून्यपि।
महान्ति च प्रणश्यन्ति श्रीरामनवमीव्रतात्॥१२॥

एकामपि नरो भक्त्या श्रीरामनवमीं मुने।
उपोष्य कृतकृत्यः स्यात्सर्वपापैः प्रमुच्यते॥१३॥

नरो रामनवम्यां तु श्रीरामप्रतिमाप्रदः।
विधानेन मुनिश्रेष्ठ स मुक्तो नात्र संशयः॥१४॥

सुतीक्ष्ण उवाच

श्रीरामप्रतिमादानविधानं वा कथं मुने।
कथय त्वं हि रामेऽपि भक्तस्य मम विस्तरात्॥१५॥

अगस्त्य उवाच

कथायिष्यामि तद्विद्वन् प्रतिमादानमुत्तमम्॥१६॥

विधानं चापि यत्नेन यतस्त्वं वैष्णवोत्तमः।
अष्टम्यां चैत्रमासे तु शुक्लपक्षे जितेन्द्रियः॥१७॥

दन्तधावनपूर्वं तु प्रातः स्नायाद्यथाविधि।
नद्यां तडागे कूपे वा हृदे प्रस्रवणेऽपि वा॥१८॥

ततः सन्ध्यादिका कार्याः संस्मरन् राघवं हृदि।
गृहमासाद्य विप्रेन्द्र कुर्यादौपासनादिकम्॥१९॥

दान्तं कुटुम्बिनं विप्रं वेदशास्त्रपरं सदा।
श्रीरामपूजानिरतं सुशीलं दम्भवर्जितम्॥२०॥

विधिज्ञं राममन्त्राणां राममन्त्रैकसाधनम्।
आहूय भक्त्या सम्पूज्य वृणुयात्प्रार्थयन्निति॥२१॥

श्रीरामप्रतिमादानं करिष्येऽहं द्विजोत्तम।
तत्राचार्यो भव प्रीतः श्रीरामोऽसि त्वमेव च॥२२॥

इत्युक्त्वा पूज्य विप्रं तं स्नापयित्वा ततः परम्।
तैलेनाभ्यज्य पयसा चिन्तयन्नाघवं हृदि॥२३॥

श्वेताम्बरधरः श्वेतगन्धमाल्यानि धारयेत्।
अर्चितो भूषितश्चैव कृतमाध्याह्निकक्रियः॥२४॥

आचार्यं भोजयेद् भक्त्या सात्त्विकात्रैः सुविस्तरम्।
भुञ्जीत स्वयमप्येवं हृदि राममनुस्मरन्॥२५॥

एकभक्तव्रती तत्र सहाचार्यो जितेन्द्रियः।
शृण्वन्नामकथां दिव्यामहःशेषं नयेन्मुने॥२६॥

सायं सन्ध्यादिकाः कुर्यात्क्रिया राममनुस्मरन्।
आचार्यसहितो रात्रावधःशायी जितेन्द्रियः॥२७॥

वसेत्स्वयं न चैकान्ते श्रीरामार्पितमानसः।
ततः प्रातः समुत्थाय स्नात्वा सन्ध्यां यथाविधि॥२८॥

प्रातः सर्वाणि कर्माणि शीघ्रमेव समापयेत्।
ततः स्वस्थमना भूत्वा विद्वद्भिः सहितोऽनघ॥२९॥

स्वगृहे चोत्तरे देशे दानस्योज्ज्वलमण्डपम्।
चतुर्द्वारं पताकाढ्यं सवितानं सतोरणम्॥३०॥

मनोहरं महोत्सेधं पुष्पाद्यैः समलङ्कृतम्।
शङ्खचक्रहनूमद्भिः प्रारद्वारे समलङ्कृतम्॥३१॥

गरुत्मच्छार्ङ्गबाणैश्च दक्षिणे समलङ्कृतम्।
गदाखङ्गाङ्गदैश्चैव पश्चिमे च विभूषितम्॥३२॥

पद्मस्वस्तिकनीलैश्च कौबेर्यां समलङ्कृतम्।
मध्यहस्तचतुष्काढ्यवेदिकायुक्तमायतम् ॥३३॥

प्रविश्य गीतनृत्यैश्च वाद्यैश्चापि समन्वितम्।
पुण्याहं वाचयित्वा च विद्वद्भिः प्रीतमानसः॥३४॥

ततः सङ्कल्पयेद्देवं राममेव स्मरन्मुने।
अस्यां रामनवम्यां तु रामाराधनतत्परः॥३५॥

उपोष्याष्टसु यामेषु पूजयित्वा यथाविधि।
इमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां तु प्रयत्नतः॥३६॥

श्रीरामप्रीतये दास्ये रामभक्ताय धीमते।
प्रीतो रामो हरत्वाशु पापानि सुबहूनि मे॥३७॥

अनेकजन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानि महान्ति च।
विलिखेत्सर्वतोभद्रं वेदिकोपरि सुन्दरम्॥३८॥

मध्ये तीर्थोदकैर्युक्तं पात्र संस्थाप्य चार्चितम्।
सौवर्णे राजते ताम्रे पात्रे षट्कोणमालिखेत्॥३९॥

ततः स्वर्णमयीं रामप्रतिमां पलमात्रतः।
निर्मितां द्विभुजां रम्यां वामाङ्गस्थितजानकीम्॥४०॥

बिभ्रतीं दक्षिणे हस्ते ज्ञानमुद्रां महामुने।
वामेनाधःकरेणारादेवीमालिङ्ग्य संस्थिताम्॥४१॥

सिंहासने राजते च पलद्वयविनिर्मिते।
पञ्चामृतस्नानपूर्वं सम्पूज्य विधिवत्ततः॥४२॥

मूलमन्त्रेण नियतो न्यासपूर्वमतन्द्रितः।
दिवैवं विधिवत् कृत्वा रात्रौ जागरणं ततः॥४३॥

दिव्यां रामकथां श्रुत्वा रामभक्तिसमन्वितः।
गीतनृत्यादिभिश्चैव रामस्तोत्रैरनेकधा॥४४॥

रामाष्टकैश्च संस्तुत्य गन्धपुष्पाक्षतादिभिः।
कर्पूरागुरुकस्तूरीकह्वाराद्यैरनेकधा ॥४५॥

सम्पूज्य विधिवद् भक्त्या दिवारात्रं नयेद्बुधः।
ततः प्रातः समुत्थाय स्नानसन्ध्यादिकाः क्रियाः॥४६॥

समाप्य विधिवद्रामं पूजयेद्विधिवन्मुने।
ततो होमं प्रकुर्वीत मूलमन्त्रेण मन्त्रवित्॥४७॥

पूर्वोक्तपद्मकुण्डे वा स्थण्डिले वा समाहितः।
लौकिकाग्नौ विधानेन शतमष्टोत्तरं मुने॥४८॥

साज्येन पायसेनैव स्मरन्नाममनन्यधीः।
ततो भक्त्या सुसन्तोष्य आचार्यं पूजयेन्मुने॥४९॥

कुण्डलाभ्यां सरत्नाभ्यामङ्गुलीयैरनेकधा।
गन्धपुष्पाक्षतैर्वस्त्रैर्विचित्रैस्तु मनोहरैः॥५०॥

ततो रामं स्मरन्दद्यादिमं मन्त्रमुदीरयेत्।
इमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां समलङ्कृताम्॥५१॥

चित्रवस्त्रयुगच्छन्नरामोऽहं राघवाय ते।
श्रीरामप्रीतये दास्ये तुष्टो भवतु राघवः॥५२॥

इति दत्त्वा विधानेन दद्याद्वै दक्षिणां ध्रुवम्।
अन्नेभ्यश्च यथाशक्त्या गोहिरण्यादि भक्तितः॥५३॥

दद्याद्वासोयुगं धान्यं तथाऽलङ्करणानि च।
एवं यः कुरुते रामप्रतिमादानमुत्तमम्॥५४॥

ब्रह्महत्यादिपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः।
तुलापुरुषदानादिफलमाप्नोति सुव्रत॥५५॥

अनेकजन्मसंसिद्धपापेभ्यो मुच्यते ध्रुवम्।
बहुनाऽत्र किमुक्तेन मुक्तिस्तस्य करे स्थिता॥५६॥

कुरुक्षेत्रे महापुण्ये सूर्यपर्वण्यशेषतः।
तुलापुरुषदानाद्यैः कृतैर्यल्लभते फलम्।
तत्फलं लभते मर्त्यो दानेनानेन सुव्रत॥५७॥

सुतीक्ष्ण उवाच

प्रायेण हि नराः सर्वे दरिद्राः कृपणा मुने।
कैः कर्तव्यं कथमिदं व्रतं ब्रूहि महामुने॥५८॥

अगस्त्य उवाच

दरिद्रश्च महाभाग स्वस्य वित्तानुसारतः॥५९॥

पलार्धेन तदर्धेन तदर्धार्धेन वा पुनः।
वित्तशाठ्यमकृत्वैव कुर्यादिवं व्रतं मुने॥६०॥

यदि घोरतरं दुष्टं पातकं नेहते क्वचित्।
अकिञ्चनोऽपि यत्नेन उपोष्य नवमीदिने॥६१॥

एकचित्तोऽपि विधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते।
प्रातःस्नानं च विधिवत्कृत्वा सन्ध्यादिकाः क्रियाः॥६२॥

गोभूतिलहिरण्यादि दद्याद्वित्तानुसारतः।
श्रीरामचन्द्रभक्तेभ्यो विद्वद्भ्यः श्रद्धयान्वितः॥६३॥

पारणं त्वथ कुर्वीत ब्राह्मणैश्च स्वबन्धुभिः।
एवं यः कुरुते भक्त्या सर्वपापैः प्रमुच्यते॥६४॥

प्राप्ते श्रीरामनवमीदिने मर्त्यो विमूढधीः।
उपोषणं न कुरुते कुम्भीपाकेषु पच्यते॥६५॥

यत्किञ्चिद्राममुद्दिश्य क्रियते न स्वशक्तितः।
रौरवे स तु मूढात्मा पच्यते नात्र संशयः॥६६॥

सुतीक्ष्ण उवाच

यामाष्टके तु पूजा वै तत्र चोक्ता महामुने।
मूलमन्त्रेण संयुक्ता तां कथां वद सुव्रत॥६७॥

अगस्त्य उवाच

सर्वेषां राममन्त्राणां मन्त्रराज षडक्षरम्।
मुमूर्षोर्मणिकर्णान्ते अर्धोदकनिवासिनः॥६८॥

अहं दिशामि ते मन्त्रं तारकस्योपदेशतः।
श्रीराम राम रामेति एतत्तारकमुच्यते॥६९॥

अतस्त्वं जानकीनाथपरं ब्रह्माभिधीयसे।
तारकं ब्रह्म चेत्युक्तं तेन पूजा प्रशस्यते॥७०॥

पीठाङ्गदेवतानां तु आवृत्तीनां तथैव च।
आदावेव प्रकुर्वीत देवस्य प्रीतमानसः॥७१॥

उपचारैः षोडशभिः पूजा कार्या यथाविधि।
आवाहनं स्थापनं च सम्मुखीकरणं तथा॥७२॥

एवं मुद्रां प्रार्थनां च पूजामुद्रां प्रयत्नतः।
शङ्खपूजां प्रकुर्वीत पूर्वोक्तविधिना ततः॥७३॥

कलशं वामभागे च पूजाद्रव्याणि चादरात्।
पीठे सम्पूज्य यत्नेन आत्मानं मन्त्रमुच्चरेत्॥७४॥

पात्रासादनमप्येवं कुर्याद्यामेष्वतन्द्रितः।
पीताम्बराणि देवाय प्रार्पयन्नर्चयेत्सुधीः॥७५॥

स्वर्णयज्ञोपवीतानि दद्याद्देवाय भक्तितः।
नानारत्नविचित्राणि दद्यादाभरणानि च॥७६॥

हिमाम्बुघृष्टं रुचिरं घनसारमनोहरम्।
क्रमात्तु मूलमन्त्रेण उपचारान्प्रकल्पयेत्॥७७॥

कह्लारैः केतकैर्जात्यैः पुन्नागाद्यैः प्रपूजयेत्।
चम्पकैः शतपत्रैश्च सुगन्धैः सुमनोहरैः॥७८॥

पाद्यचन्दनधूपैश्च तत्तन्मन्त्रैः प्रपूजयेत्।
भक्ष्यभोज्यादिकं भक्त्या देवाय विधिनाऽर्पयेत्॥७९॥

येन सोपस्करं देवं दत्त्वा पापैः प्रमुच्यते।
जन्मकोटिकृतैर्घोरैर्नानारूपैश्च दारुणः॥८०॥

विमुक्तः स्यात्क्षणादेव राम एव भवेन्मुने।
श्रद्धाधानस्य दातव्यं श्रीरामनवमीव्रतम्॥८१॥

सर्वलोकहितायेदं पवित्रं पापनाशनम्।
लोहेन निर्मितं वाऽपि शिलया दारुणाऽपि वा॥८२॥

एकेनैव प्रकारेण यस्मै कस्मै च वा मुने।
कृतं सर्वं प्रयत्नेन यत्किञ्चिदपि भक्तितः॥८३॥

जपेदेकान्तमासीनो यावत्स दशमीदिनम्।
अनेन स्यात्पुनः पूजा दशम्यां भोजयेद् द्विजान्॥८४॥

भक्त्या भोज्यैर्बहुविधैर्दद्याद् भक्त्या च दक्षिणाम्।
कृतकृत्यो भवेत्तेन सद्यो रामः प्रसीदति॥८५॥

तूष्णीं तिष्ठन्नरो वाऽपि पुनरावृत्तिवर्जितः।
द्वादशाब्दे कृतेनापि यत्पापं चापि मुच्यते॥८६॥

विलयं याति तत्सर्वं श्रीरामनवमीव्रतम्।
जपं च रामनन्त्राणां यो न जानाति तस्य वै॥८७॥

उपोष्य संस्मरेद्रामं न्यासपूर्वमतन्द्रितः।
गुरोर्लब्धमिमं मन्त्रं न्यसेन्न्यासपुरःसरम्॥८८॥

यामे यामे च विधिना कुर्यात्पूजां समाहितः।
मुमुक्षुश्च सदा कुर्याच्छ्रीरामनवमीव्रतम्।
मुच्यते सर्वपापेभ्यो याति ब्रह्म सनातनम्॥८९॥

॥इति श्रीस्कान्दपुराणे अगस्त्यसंहितायामगस्तिसुतीक्ष्णसंवादे रामनवमीव्रत-
विधिः सम्पूर्णः॥

॥ श्री-शङ्कर-भगवत्पाद-पूजा ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां॑ त्वा गुणपति॑ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।

ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत॑ आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाग्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।

अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा - श्री-शङ्कर-भगवत्पाद-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते अद्यब्रह्मणः द्वितीयपरार्द्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये ( )^७ नाम संवत्सरे उत्तरायणे / दक्षिणायने वसन्तऋतौ मेष/वृषभ-वैशाख-मासे शुक्लपक्षे पञ्चम्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर / भानु) वासरयुक्तायाम् (आर्द्रा/?)^८-नक्षत्र ( )^९ योग ( ) करण-युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्यां पञ्चम्यां शुभतिथौ श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम्

- उत्तराषाढा-नक्षत्रे धनूराशौ आविर्भूतानां श्रीमत्-शङ्कर-विजयेन्द्र-सरस्वती-संयमीन्द्राणाम् अस्माकं जगद्गुरूणां दीर्घ-आयुः-आरोग्य-सिद्ध्यर्थं,
- तैः सङ्कल्पितानां सर्वेषां लोक-क्षेमार्थ-कार्याणां वेद-शास्त्रादि-सम्प्रदाय-पोषण-कार्याणां विविध-क्षेत्र-यात्रायाश्च अविघ्नतया सम्पूर्यर्थं
- कामकोटि-गुरु-परम्परायां कामकोटि-भक्त-जनानाम् अचञ्चल-भावशुद्ध-दृढतर-भक्ति-सिद्ध्यर्थं, परस्पर-ऐकमत्य-सिद्ध्यर्थं

^७पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^८पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^९पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

- भारतीयानां महाजनानां विघ्न-निवृत्ति-पूर्वक-सत्कार्य-प्रवृत्ति-द्वारा ऐहिक-आमुष्मिक-अभ्युदय-प्राप्त्यर्थम्, असत्कार्येभ्यः निवृत्त्यर्थं
- भारतीयानां सन्ततेः सनातन-सम्प्रदाये श्रद्धा-भक्त्योः अभिवृद्ध्यर्थं
- सर्वेषां द्विपदां चतुष्पदाम् अन्येषां च प्राणि-वर्गाणाम् आरोग्य-युक्त-सुख-जीवन-अवाप्त्यर्थम्
- अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थं विवेक-वैराग्य-सिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं

श्रीमत्-शङ्करभगवत्पाद-प्रीत्यर्थं श्री-शङ्कर-जयन्ती-महोत्सवे यथाशक्ति-ध्यान-आवाहनादि-षोडशोपचारैः श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्य-पूजां करिष्ये। तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।
(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।

ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।

ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्याः पूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥

ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

॥ प्रधान-पूजा ॥

श्रुति-स्मृति-पुराणानाम् आलयं करुणालयम्।
नमामि भगवत्पाद-शङ्करं लोक-शङ्करम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्यान् ध्यायामि।

अज्ञानान्तर्गहन-पतितान् आत्म-विद्योपदेशैः
त्रातुं लोकान् भव-दव-शिखा-ताप-पापच्यमानान्।

मुक्त्वा मौनं वट-विटपिनो मूलतो निष्पतन्ती
शम्भोर्मूर्तिश्चरति भुवने शङ्कराचार्य-रूपा॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते
नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजातं प्रपद्यामि।

यमाश्रिता गिरां देवी नन्दयत्यात्म-संश्रितान्।
तमाश्रये श्रिया जुष्टं शङ्करं करुणा-निधिम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्यान् आवाहयामि।

या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो
रुद्र मृडय॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजाताय वै नमो नमः।

श्री-गुरुं भगवत्पादं शरण्यं भक्त-वत्सलम्।
शिवं शिव-करं शुद्धम् अप्रमेयं नमाम्यहम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, आसनं समर्पयामि।

नित्यं शुद्धं निराकारं निराभासं निरञ्जनम्।
नित्य-बोधं चिदानन्दं गुरुं ब्रह्म नमाम्यहम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, स्वागतं व्याहरामि। पूर्ण-कुम्भं
समर्पयामि।

या तै रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया
गिरिशन्ताभिचाकशीहि॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवे भवे नाति भवे भवस्व
माम्।

सर्व-तत्र-स्व-तत्राय सदात्माद्वैत-रूपिणे।
श्रीमते शङ्करार्याय वेदान्त-गुरवे नमः॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, पाद्यं समर्पयामि।
यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः
पुरुषं जगत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवोद्भवाय नमः॥

वेदान्तार्थाभिधानेन सर्वानुग्रह-कारिणम्।
यति-रूप-धरं वन्दे शङ्करं लोक-शङ्करम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, अर्घ्यं समर्पयामि।
शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छावदामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मं
सुमना असत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। वामदेवाय नमः।

संसाराब्धि-निषण्णाज्ञ-निकर-प्रोद्धिधीर्षया।
कृत-संहननं वन्दे भगवत्पाद-शङ्करम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, आचमनीयं समर्पयामि।
श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, मधुपर्कं समर्पयामि।
अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च
यातुधान्यः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। ज्येष्ठाय नमः।

यत्-पाद-पङ्कज-ध्यानात् तोटकाद्या यतीश्वराः।
बभूवुस्तादृशं वन्दे शङ्करं षण्मतेश्वरम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, स्नपयामि।

(श्रीरुद्र-चमक-पुरुषसूक्त-उपनिषद्भिः स्नापयित्वा) स्नानानन्तरम् आचमनीयं

समर्पयामि।

असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमां रुद्रा अभितो दिक्षु
श्रिताः सहस्रशोऽवैषां हेड ईमहे॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। श्रेष्ठाय नमः।

नमः श्री-शङ्कराचार्य-गुरवे शङ्करात्मने।
शरीरिणां शङ्कराय शङ्कर-ज्ञान-हेतवे॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, वस्त्रं समर्पयामि।

असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः।
उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। रुद्राय
नमः।

हर-लीलावताराय शङ्कराय वरौजसे।
कैवल्य-कलना-कल्प-तरवे गुरवे नमः॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, यज्ञोपवीतं समर्पयामि।

प्रचार्यं सर्व-लोकेषु सञ्चार्यं हृदयाम्बुजे।
विचार्यं सर्व-वेदान्तैः आचार्यं शङ्करं भजे॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, भस्मोद्धूलनं रुद्राक्ष-मालिकां च
समर्पयामि।

नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं
तेभ्योऽकरं नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कालाय नमः।

याऽनुभूतिः स्वयं-ज्योतिः आदित्येशान-विग्रहा।
शङ्कराख्या च तं नौमि सुरेश्वर-गुरुं परम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, दिव्य-परिमल-गन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्रा-कुङ्कुमं समर्पयामि।
आनन्द-घनमद्वन्द्वं निर्विकारं निरञ्जनम्।
भजेऽहं भगवत्पादं भजतामभय-प्रदम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, दण्डं समर्पयामि।

प्र मुञ्च धन्वंतस्त्वमुभयोरार्त्रियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः परा ता भगवो
वप॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कलविकरणाय नमः।

तं वन्दे शङ्कराचार्यं लोक-त्रितय-शङ्करम्।
सत्-तर्क-नखरोद्गीर्ण-वावदूक-मतङ्गजम् ॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, अक्षतान् समर्पयामि।

अवतत्य धनुस्त्व९ सहस्राक्ष शतेषुधे। निशीर्य शल्यानां मुखां शिवो नः
सुमनां भव॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलविकरणाय नमः।

नमामि शङ्कराचार्य-गुरु-पाद-सरोरुहम्।
यस्य प्रसादान्मूढोऽपि सर्व-ज्ञो भवति स्वयम्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, पुष्प-मालां समर्पयामि। पुष्पैः
पूजयामि।

श्री-शङ्कर-चतुर्विंशति-नामावल्या अङ्गपूजा

१. अष्ट-वर्ष-चतुर्वेदिने नमः	पादौ पूजयामि
२. द्वादशाखिल-शास्त्र-विदे नमः	गुल्फौ पूजयामि
३. सर्व-लोक-ख्यात-शीलाय नमः	जङ्घे पूजयामि
४. प्रस्थान-त्रय-भाष्य-कृते नमः	जानुनी पूजयामि
५. पद्मपादादि-सच्छिष्याय नमः	ऊरू पूजयामि
६. पाषण्ड-ध्वान्त-भास्कराय नमः	कटिं पूजयामि
७. अद्वैत-स्थापनाचार्याय नमः	गुह्यं पूजयामि
८. द्वैतादि-द्विप-केसरिणे नमः	नाभिं पूजयामि
९. व्यास-नन्दित-सिद्धान्ताय नमः	उदरं पूजयामि
१०. वाद-निर्जित-मण्डनाय नमः	वक्षःस्थलं पूजयामि
११. षण्मत-स्थापनाचार्याय नमः	हृदयं पूजयामि
१२. षड्-गुणैश्वर्य-मण्डिताय नमः	कण्ठं पूजयामि
१३. सर्व-लोकानुग्रह-कृते नमः	स्कन्धौ पूजयामि
१४. सर्व-ज्ञ-त्वादि-भूषणाय नमः	हस्तौ पूजयामि
१५. श्रुति-स्मृति-पुराणार्थाय नमः	वक्त्रं पूजयामि
१६. श्रुत्येक-शरण-प्रियाय नमः	चिबुकं पूजयामि
१७. सकृत्-स्मरण-सन्तुष्टाय नमः	ओष्ठौ पूजयामि
१८. शरणागत-वत्सलाय नमः	कपोलौ पूजयामि
१९. निर्व्याज-करुणा-मूर्तये नमः	नासिकां पूजयामि
२०. निरहम्भाव-गोचराय नमः	नेत्रे पूजयामि
२१. संशान्त-भक्त-हृत्-तापाय नमः	कर्णौ पूजयामि
२२. सर्व-ज्ञान-फल-प्रदाय नमः	ललाटं पूजयामि
२३. सदसद्-वस्तु-विमुखाय नमः	शिरः पूजयामि
२४. सत्ता-सामान्य-विग्रहाय नमः	सर्वाण्यङ्गानि पूजयामि

॥ आदिशङ्कराचार्याष्टोत्तरशतनामावलि: ॥

श्रीशङ्कराचार्यवर्याय नमः
 ब्रह्मज्ञानप्रदायकाय नमः
 अज्ञानतिमिरादित्याय नमः
 सुज्ञानाम्बुधिचन्द्रमसे नमः
 वर्णाश्रमप्रतिष्ठात्रे नमः
 श्रीमते नमः
 मुक्तिप्रदायकाय नमः
 शिष्योपदेशनिरताय नमः
 भक्ताभीष्टप्रदायकाय नमः
 सूक्ष्मतत्त्वरहस्यज्ञाय नमः १०
 कार्याकार्यप्रबोधकाय नमः
 ज्ञानमुद्राञ्चितकराय नमः
 शिष्य-हृत्ताप-हारकाय नमः
 परिव्राज्याश्रमोद्धर्त्रे नमः
 सर्वतन्त्रस्वतन्त्रधिये नमः
 अद्वैतस्थापनाचार्याय नमः
 साक्षाच्छङ्कररूपभृते नमः
 षण्मतस्थापनाचार्याय नमः
 त्रयीमार्गप्रकाशकाय नमः
 वेदवेदान्ततत्त्वज्ञाय नमः २०
 दुर्वादिमतखण्डनाय नमः
 वैराग्यनिरताय नमः
 शान्ताय नमः

संसारार्णवतारकाय नमः
 प्रसन्नवदनाम्भोजाय नमः
 परमार्थप्रकाशकाय नमः
 पुराणस्मृतिसारज्ञाय नमः
 नित्यतृप्ताय नमः
 महते नमः
 शुचये नमः ३०
 नित्यानन्दाय नमः
 निरातङ्काय नमः
 निःसङ्गाय नमः
 निर्मलात्मकाय नमः
 निर्ममाय नमः
 निरहङ्काराय नमः
 विश्ववन्द्यपदाम्बुजाय नमः
 सत्त्वप्रधानाय नमः
 सद्भावाय नमः
 सङ्ख्यातीतगुणोज्ज्वलाय नमः ४०
 अनघाय नमः
 सारहृदयाय नमः
 सुधिये नमः
 सारस्वतप्रदाय नमः
 सत्यात्मने नमः
 पुण्यशीलाय नमः

साङ्ख्ययोगविचक्षणाय नमः
 तपोराशये नमः
 महातेजसे नमः
 गुणत्रयविभागविदे नमः ५०
 कलिघ्नाय नमः
 कालधर्मज्ञाय नमः
 तमोगुणनिवारकाय नमः
 भगवते नमः
 भारतीजेत्रे नमः
 शारदाह्वानपण्डिताय नमः
 धर्माधर्मविभागज्ञाय नमः
 लक्ष्यभेदप्रदर्शकाय नमः
 नादबिन्दुकलाभिज्ञाय नमः
 योगिहृत्पद्मभास्कराय नमः ६०
 अतीन्द्रिय-ज्ञाननिधये नमः
 नित्यानित्यविवेकवते नमः
 चिदानन्दाय नमः
 चिन्मयात्मने नमः
 परकायप्रवेशकृते नमः
 अमानुष-चरित्राढ्याय नमः
 क्षेमदायिने नमः
 क्षमाकराय नमः
 भवाय नमः
 भद्रप्रदाय नमः ७०
 भूरिमहिम्ने नमः

विश्वरञ्जकाय नमः
 स्वप्रकाशाय नमः
 सदाधाराय नमः
 विश्वबन्धवे नमः
 शुभोदयाय नमः
 विशालकीर्तये नमः
 वागीशाय नमः
 सर्वलोकहितोत्सुकाय नमः
 कैलासयात्रा-सम्प्राप्तचन्द्रमौलि-
 प्रपूजकाय नमः ८०
 काश्यां श्रीचक्रराजाख्य-यन्त्रस्थापन-
 दीक्षिताय नमः
 श्रीचक्रात्मक-ताटङ्क-पोषिताम्बा-
 मनोरथाय नमः
 श्रीब्रह्मसूत्रोपनिषद्वाण्यादिग्रन्थ-
 कल्पकाय नमः
 चतुर्दिक्कतुराम्नायप्रतिष्ठात्रे नमः
 महामतये नमः
 द्विसप्ततिमतोच्छेत्रे नमः
 सर्वदिग्विजयप्रभवे नमः
 काषायवसनोपेताय नमः
 भस्मोद्धूलितविग्रहाय नमः
 ज्ञानात्मकैकदण्डाढ्याय नमः ९०
 कमण्डलुलसत्कराय नमः
 व्याससन्दर्शनप्रीताय नमः

भगवत्पादसंज्ञकाय नमः
चतुःषष्टिकलाभिज्ञाय नमः
ब्रह्मराक्षस-मोक्षदाय नमः
सौन्दर्यलहरीमुख्यबहुस्तोत्रविधाय-
काय नमः
श्रीमन्मण्डनमिश्राख्यस्वयम्भूजय-
सन्नुताय नमः
तोटकाचार्यसम्पूज्याय नमः
पद्मपादार्चिताङ्घ्रिकाय नमः
हस्तामलकयोगीन्द्रब्रह्मज्ञान-
प्रदायकाय नमः

१००

सुरेश्वरादि-सच्छिष्य-सत्र्यासाश्रम-
दायकाय नमः
निर्व्याजकरुणामूर्तये नमः
जगत्पूज्याय नमः
जगद्गुरवे नमः
भेरीपटहवाद्यादिराजलक्षण-
लक्षिताय नमः
सकृत्स्मरणसन्तुष्टाय नमः
सर्वज्ञाय नमः
ज्ञानदायकाय नमः
श्रीशङ्करभगवत्पादाचार्येभ्यो नमः

१०८

॥ इति श्री आदिशङ्कराचार्याष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

आचार्यपरम्परानामावलिः

॥ पूर्वाचार्याः ॥

१. श्रीमते दक्षिणामूर्तये नमः
२. श्रीमते विष्णवे नमः
३. श्रीमते ब्रह्मणे नमः
४. श्रीमते वसिष्ठाय नमः
५. श्रीमते शक्तये नमः
६. श्रीमते पराशराय नमः
७. श्रीमते व्यासाय नमः
८. श्रीमते शुकाय नमः
९. श्रीमते गौडपादाय नमः
१०. श्रीमते गोविन्द-भगवत्पादाय नमः
११. श्रीमते शङ्कर-भगवत्पादाय नमः

॥ भगवत्पादशिष्याः ॥

१. श्रीमते पद्मपादाचार्याय नमः
२. श्रीमते सुरेश्वराचार्याय नमः
३. श्रीमते हस्तामलकाचार्याय नमः
४. श्रीमते तोटकाचार्याय नमः
५. श्रीमते पृथिवीधवाचार्याय नमः
६. श्रीमते सर्वज्ञात्म-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
७. अन्येभ्यः भगवत्पाद-शिष्येभ्यो नमः

॥ कामकोटि-आचार्याः ॥

१. श्रीमते शङ्कर-भगवत्पादाय नमः
२. श्रीमते सुरेश्वराचार्याय नमः
३. श्रीमते सर्वज्ञात्म-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४. श्रीमते सत्यबोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५. श्रीमते ज्ञानानन्द-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
६. श्रीमते शुद्धानन्द-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
७. श्रीमते आनन्दज्ञान-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
८. श्रीमते कैवल्यानन्द-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
९. श्रीमते कृपाशङ्कर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
१०. श्रीमते विश्वरूप-सुरेश्वर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
११. श्रीमते शिवानन्द-चिद्धन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
१२. श्रीमते सार्वभौम-चन्द्रशेखर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
१३. श्रीमते काष्ठमौन-सच्चिद्धन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
१४. श्रीमते भैरवजिद्-विद्याधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
१५. श्रीमते गीष्पति-गङ्गाधर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
१६. श्रीमते उज्ज्वलशङ्कर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः

१७. श्रीमते गौड-सदाशिव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
१८. श्रीमते सुर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
१९. श्रीमते मार्तण्ड-विद्याधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२०. श्रीमते मूकशङ्कर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२१. श्रीमते जाह्नवी-चन्द्रचूड-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२२. श्रीमते परिपूर्णबोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२३. श्रीमते सचित्सुख-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२४. श्रीमते कोङ्कण-चित्सुख-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२५. श्रीमते सच्चिदानन्दधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२६. श्रीमते प्रज्ञाधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२७. श्रीमते चिद्विलास-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२८. श्रीमते महादेव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
२९. श्रीमते पूर्णबोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३०. श्रीमते भक्तियोग-बोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३१. श्रीमते शीलनिधि-ब्रह्मानन्दधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३२. श्रीमते चिदानन्दधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३३. श्रीमते भाषापरमेष्ठि-सच्चिदानन्दधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३४. श्रीमते चन्द्रशेखर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३५. श्रीमते बहुरूप-चित्सुख-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३६. श्रीमते चित्सुखानन्द-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३७. श्रीमते विद्याधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३८. श्रीमते धीरशङ्कर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
३९. श्रीमते सच्चिद्विलास-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४०. श्रीमते शोभन-महादेव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४१. श्रीमते गङ्गाधर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः

४२. श्रीमते ब्रह्मानन्दधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४३. श्रीमते आनन्दधन-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४४. श्रीमते पूर्णबोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४५. श्रीमते परमशिव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४६. श्रीमते सान्द्रानन्द-बोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४७. श्रीमते चन्द्रशेखर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४८. श्रीमते अद्वैतानन्दबोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
४९. श्रीमते महादेव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५०. श्रीमते चन्द्रचूड-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५१. श्रीमते विद्यातीर्थ-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५२. श्रीमते शङ्करानन्द-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
  - श्रीमते अद्वैतब्रह्मानन्दाय नमः
  - श्रीमते विद्यारण्याय नमः
  - अन्येभ्यः विद्यातीर्थ-शङ्करानन्द-शिष्येभ्यो नमः
५३. श्रीमते पूर्णानन्द-सदाशिव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५४. श्रीमते व्यासाचल-महादेव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५५. श्रीमते चन्द्रचूड-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५६. श्रीमते सदाशिवबोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५७. श्रीमते परमशिव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
  - श्रीमते सदाशिवब्रह्म-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५८. श्रीमते विश्वाधिक-आत्मबोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
५९. श्रीमते भगवन्नाम-बोध-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
६०. श्रीमते अद्वैतात्मप्रकाश-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
६१. श्रीमते महादेव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
६२. श्रीमते शिवगीतिमाला-चन्द्रशेखर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः

६३. श्रीमते महादेव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
 ६४. श्रीमते चन्द्रशेखर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
 ६५. श्रीमते सुदर्शन-महादेव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
 ६६. श्रीमते चन्द्रशेखर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
 ६७. श्रीमते महादेव-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
 ६८. श्रीमते चन्द्रशेखर-इन्द्रसरस्वत्यै नमः
 ६९. श्रीमते जयेन्द्रसरस्वत्यै नमः
 ७०. श्रीमते शङ्करविजयेन्द्रसरस्वत्यै नमः

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, नानाविध-परिमल-पत्र-पुष्पाणि
 समर्पयामि।

विज्यं धनुः कपर्दिनो विशाल्यो बाणवाꣳ उत। अनेशन्नस्येषंव आभुरस्य
 निषङ्गर्थिः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलाय नमः।

संसार-सागरं घोरम् अनन्त-क्लेश-भाजनम्।
 त्वामेव शरणं प्राप्य निस्तरन्ति मनीषिणः॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, धूपम् आघ्रापयामि।
 या ते हेतिर्मीदुष्टम् हस्ते बभूव ते धनुः। तयाऽस्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया
 परिभुज॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलप्रमथनाय नमः।

नमस्तस्मै भगवते शङ्कराचार्य-रूपिणे।
 येन वेदान्त-विद्येयम् उद्धृता वेद-सागरात्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, दीपं दर्शयामि।

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा॥ नमस्ते अस्त्वायुधायानां तताय धृष्णवै॥
 उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय।
 सर्वभूतदमनाय नमः।

भगवत्पाद-पादाब्ज-पांसवः सन्तु सन्ततम्।

अपारासार-संसार-सागरोत्तार-सेतवः ॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, अमृतं महानैवेद्यं पानीयं च निवेदयामि। मध्ये मध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि। अमृतापिधानमसि। हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि। पादप्रक्षालनं समर्पयामि। निवेदनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

परिं ते धन्वंनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवाऽऽरे अस्मन्नि धेहि तम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। मनोन्मनाय नमः।

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, ताम्बूलं समर्पयामि। नमस्ते अस्तु भगवन् विश्वेश्वराय महादेवाय त्र्यम्बकाय त्रिपुरान्तकाय त्रिकाग्निकालाय कालाग्निरुद्राय नीलकण्ठाय मृत्युञ्जयाय सर्वेश्वराय सदाशिवाय श्रीमन्महादेवाय नमः॥

अज्ञान-तिमिरान्धस्य ज्ञानाञ्जन-शलाकया।

चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, नीराजनं दर्शयामि।

नीराजनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, समस्तोपचारान् समर्पयामि।

यानि कानि च पापानि जन्मान्तर-कृतानि च।

तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिण-पदे पदे॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, प्रदक्षिणं करोमि।

आचार्यान् भगवत्पादान् षण्मत-स्थापकान् हितान्।

परहंसान् नुमोऽद्वैत-स्थापकान् जगतो गुरून्॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, नमस्कारान् समर्पयामि।

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुरेव परं ब्रह्म तस्मै श्री-गुरवे नमः॥

अखण्ड-मण्डलाकारं व्याप्तं येन चराचरम्।
तत्-पदं दर्शितं येन तस्मै श्री-गुरवे नमः॥

अनेक-जन्म-सम्प्राप्त-कर्म-बन्ध-विदाहिने।
आत्म-ज्ञान-प्रदानेन तस्मै श्री-गुरवे नमः॥

विशुद्ध-विज्ञान-घनं शुचिं हार्द-तमोनुदम्।
दया-सिन्धुं लोक-बन्धुं शङ्करं नौमि सद्-गुरुम्॥

देह-बुद्ध्या तु दासोऽस्मि जीव-बुद्ध्या त्वदंशकः।
आत्म-बुद्ध्या त्वमेवाहमिति मे निश्चिता मतिः॥

एकः शाखी शङ्कराख्यश्चतुर्धा
स्थानं भेजे ताप-शान्त्यै जनानाम्।
शिष्य-स्कन्धैः शिष्य-शाखैर्महद्भिः
ज्ञानं पुष्पं यत्र मोक्षः प्रसूतिः॥

गामाक्रम्य पदेऽधिकाञ्चि निबिडं स्कन्धैश्चतुर्भिस्तथा
व्यावृण्वन् भुवनान्तरं परिहरंस्तापं स-मोह-ज्वरम्।
यः शाखी द्विज-संस्तुतः फलति तत् स्वाद्यं रसाख्यं फलम्
तस्मै शङ्कर-पादपाय महते तन्मस्त्रि-सन्ध्यं नमः॥

श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्येभ्यो नमः, स्तोत्रं समर्पयामि।
प्रार्थनाः समर्पयामि।

गुरु-पादोदक-प्राशनम्—

अविद्या-मूल-नाशाय जन्म-कर्म-निवृत्तये।
ज्ञान-वैराग्य-सिद्ध्यर्थं गुरु-पादोदकं शुभम्॥

॥ स्वस्ति-वचनम्/गुरुवन्दनम् ॥

॥ ॐ श्री-गुरुभ्यो नमः ॥

॥ श्री-महात्रिपुरसुन्दरी-समेत-श्री-चन्द्रमौलीश्वराय नमः ॥

॥ श्री-काशी-कामकोटि-पीठाधिपति-जगद्गुरु-
श्री-शङ्कराचार्य श्री-चरणयोः प्रणामाः ॥

स्वस्ति

श्रीमद्-अखिल-भूमण्डलालङ्कार-त्रयस्त्रिंशत्-कोटि-देवता-सेवित-श्री-कामाक्षी-
देवी-सनाथ-श्रीमद्-एकाम्रनाथ-श्री-महादेवी-सनाथ-श्री-हस्तिगिरिनाथ-
साक्षात्कार-परमाधिष्ठान-सत्यव्रत-नामाङ्कित-काशी-दिव्य-क्षेत्रे,
शारदामठ-सुस्थितानाम्, अतुलित-सुधारस-माधुर्य-कमलासन-कामिनी-
धम्मिल्ल-सम्फुल्ल-मल्लिका-मालिका-निःष्यन्द-मकरन्द-झरी-सौवस्तिक-
वाङ्मिगुम्फ-विजृम्भणानन्द-तुन्दिलित-मनीषि-मण्डलानाम्,
अनवरताद्वैत-विद्या-विनोद-रसिकानां
निरन्तरालङ्कृतीकृत-शान्ति-दान्ति-भूम्नाम्,
सकल-भुवन-चक्र-प्रतिष्ठापक-श्रीचक्र-प्रतिष्ठा-विख्यात-यशोऽलङ्कृतानाम्,
निखिल-पाषण्ड-षण्ड-कण्टकोत्पाटनेन
विशदीकृत-वेद-वेदान्त-मार्ग-षण्मत-प्रतिष्ठापकाचार्याणाम्,
परमहंस-परिव्राजकाचार्यवर्य-जगद्गुरु-श्रीमत्-शङ्करभगवत्पादाचार्याणाम्,
अधिष्ठाने सिंहासनाभिषिक्त-श्रीमत्-चन्द्रशेखरेन्द्र-सरस्वती-श्रीपादानाम्
अन्तेवासिवर्य-श्रीमद्-जयेन्द्र-सरस्वती-श्रीपादानाम्
अन्तेवासिवर्य-श्रीमत्-शङ्करविजयेन्द्र-सरस्वती-श्रीपादानां चरण-नलिनयोः
सप्रश्रयं साञ्जलिबन्धं च नमस्कुर्मः ॥

॥ तोटकाष्टकम् ॥

शङ्करं शङ्कराचार्यं केशवं बादरायणम्।
सूत्रभाष्यकृतौ वन्दे भगवन्तौ पुनः पुनः॥

नारायणं पद्मभुवं वसिष्ठं शक्तिं च तत्पुत्रपराशरं च
व्यासं शुकं गौडपदं महान्तं गोविन्दयोगीन्द्रमथास्य शिष्यम्।
श्री-शङ्कराचार्यमथास्य पद्मपादं च हस्तामलकं च शिष्यम्
तं तोटकं वार्तिककारमन्यानस्मद्गुरून् सन्ततमानतोऽस्मि॥

विदिताखिल-शास्त्र-सुधा-जलधे महितोपनिषत्-कथितार्थ-निधे।
हृदये कलये विमलं चरणं भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥१॥

करुणा-वरुणालय पालय मां भव-सागर-दुःख-विदून-हृदम्।
रचयाखिल-दर्शन-तत्त्व-विदं भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥२॥

भवता जनता सुहिता भविता निज-बोध-विचारण-चारु-मते।
कलयेश्वर-जीव-विवेक-विदं भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥३॥

भव एव भवानिति मे नितरां समजायत चेतसि कौतुकिता।
मम वारय मोह-महा-जलधिं भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥४॥

सुकृतेऽधिकृते बहुधा भवतो भविता सम-दर्शन-लालसता।
अतिदीनमिमं परिपालय मां भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥५॥

जगतीमवितुं कलिताकृतयो विचरन्ति महा-महसश्छलतः।
अहिमांशुरिवात्र विभासि पुरो भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥६॥

गुरु-पुङ्गव पुङ्गव-केतन ते समतामयतां न हि कोऽपि सुधीः।
शरणागत-वत्सल तत्त्व-निधे भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥७॥

विदिता न मया विशदैक-कला न च किञ्चन काञ्चनमस्ति गुरो।
द्रुतमेव विधेहि कृपां सहजां भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥८॥

॥ इति श्री-तोडकाचार्यविरचितं श्री-तोडकाष्टकं सम्पूर्णम् ॥

॥ श्री-शङ्कर-भगवत्पाद-प्रशस्ति-सङ्ग्रहः ॥

देव-वन्दनम्

सदा बाल-रूपाऽपि विघ्नाद्रि-हन्त्री महा-दन्ति-वक्त्राऽपि पञ्चास्य-मान्या।
विधीन्द्रादि-मृग्या गणेशाभिधा मे विधत्तां श्रियं काऽपि कल्याण-मूर्तिः॥१॥

—गणेशस्तुतिः - सुब्रह्मण्यभुजङ्गं शङ्करभगवत्पादकृतम् - १

पुस्तक-जप-वट-हस्ते वरदाभय-चिह्न-चारु-बाहु-लते।
कर्पूरामल-देहे वागीश्वरि शोधयाशु मम चेतः॥२॥

—प्रपञ्चसारः शङ्करभगवत्पादकृतः ८/७०

गुरुपरम्परावन्दनम्

नारायणः पद्म-भवो वसिष्ठः शक्तिश्च तत्-पुत्र-पराशरश्च।
व्यासः शुको गौड-पदो यतीन्द्रो गोविन्द-योगीति गुरु-क्रमोऽयम्॥१॥

आद्यः श्री-शङ्कराचार्यो भगवत्पाद-संज्ञकः।
अवतीर्णः शम्भुरिति प्रथितः कालटी-पदे॥२॥

सुरेश्वरः पद्मपदो हस्तामलक-तोटकौ।
सर्वज्ञश्चेति तच्छिष्याः प्रथिता गुरु-सन्निभाः॥३॥

शङ्करः कामकोट्याख्यं पीठं काञ्च्यां व्यराजयत्।
प्रत्यस्थापयदद्वैतं पीठे सर्वज्ञके स्थितः॥४॥

आत्मानमनु सर्वज्ञं सुरेश्वर-मते स्थितम्।
गोप्तारं कामकोट्याख्य-पीठस्य व्यदधाद् गुरुः॥५॥

तदाद्येन्द्र-सरस्वत्याख्याऽविच्छिन्ना परम्परा।
पाति नो गुरु-वर्याणां शारदा-मठ-सुस्थिता॥६॥

श्री-शङ्करार्यमपरं श्री-शिवा-शिव-रूपिणम्।
पूज्य-श्री-कामकोट्याख्य-पीठ-गं तं दया-निधिम्॥७॥

अपार-करुणा-सिन्धुं ज्ञान-दं शान्त-रूपिणम्।
श्री-चन्द्रशेखर-गुरुं प्रणमामि मुदाऽन्वहम्॥८॥

देवे देहे च देशे च भक्त्यारोग्य-सुख-प्रदम्।
बुध-पामर-सेव्यं तं श्री-जयेन्द्रं नमाम्यहम्॥९॥

नमामः शङ्करान्वाख्य-विजयेन्द्र-सरस्वतीम्।
श्री-गुरुं शिष्ट-मार्गानुनेतारं सन्मति-प्रदम्॥१०॥

गुरु-पादुका-पञ्चकम्

—गोविन्द-भगवत्-पूज्यपाद-सन्निधौ शङ्कर-भगवत्पाद-कृतम्

जगज्जनि-स्थेम-लयालयाभ्याम् अगण्य-पुण्योदय-भाविताभ्याम्।
त्रयी-शिरोजात-निवेदिताभ्यां नमो नमः श्री-गुरु-पादुकाभ्याम्॥१॥

विपत्-तमः-स्तोम-विकर्तनाभ्यां विशिष्ट-सम्पत्ति-विवर्धनाभ्याम्।
नमज्जनाशेष-विशेष-दाभ्यां नमो नमः श्री-गुरु-पादुकाभ्याम्॥२॥

समस्त-दुस्तर्क-कलङ्क-पङ्कापनोदन-प्रौढ-जलाशयाभ्याम् ।
निराश्रयाभ्यां निखिलाश्रयाभ्यां नमो नमः श्री-गुरु-पादुकाभ्याम्॥३॥

ताप-त्रयादित्य-करार्दितानां छाया-मयीभ्यामति-शीतलाभ्याम्।
आपन्न-संरक्षण-दीक्षिताभ्यां नमो नमः श्री-गुरु-पादुकाभ्याम्॥४॥

यतो गिरोऽप्राप्य धिया समस्ता ह्रिया निवृत्ताः सममेव नित्याः।
ताभ्यामजेशाच्युत-भाविताभ्यां नमो नमः श्री-गुरु-पादुकाभ्याम्॥५॥

ये पादुका-पञ्चकमादरेण पठन्ति नित्यं प्रयताः प्रभाते।
तेषां गृहे नित्य-निवास-शीला श्री-देशिकेन्द्रस्य कटाक्ष-लक्ष्मीः॥६॥

भगवत्पादकृतं गुरु-वन्दनम्

प्रज्ञा-वैशाख-वेध-क्षुभित-जल-निधेर्वेद-नाम्नोऽन्तर-स्थं
 भूतान्यालोक्य मग्नान्यविरत-जनन-ग्राह-घोरे समुद्रे।
 कारुण्यादुद्धारामृतमिदममरैर्दुर्लभं भूत-हेतोः
 यस्तं पूज्याभिपूज्यं परम-गुरुममुं पाद-पातैर्नतोऽस्मि॥१॥

यत्-प्रज्ञालोक-भासा प्रतिहतिमगमत् स्वान्त-मोहान्धकारो
 मञ्जोन्मज्जं च घोरे ह्यसकृदुपजनोदन्वति त्रासने मे।
 यत्-पादावाश्रितानां श्रुति-शम-विनय-प्राप्तिरग्न्या ह्यमोघा
 तत्-पादौ पावनीयौ भव-भय-विनुदौ सर्व-भावैर्नमस्ये॥२॥

—माण्डूक्य-कारिका-भाष्यम्

यैरिमे गुरुभिः पूर्वं पद-वाक्य-प्रमाणतः।
 व्याख्याताः सर्व-वेदान्ताः तान् नित्यं प्रणतोऽस्म्यहम्॥३॥

—तैत्तिरीयोपनिषद्भाष्यम्

विमथ्य वेदोदधितः समुद्धृतं सुरैर्महाब्धेस्तु महात्मभिर्यथा।
 तथाऽमृतं ज्ञानमिदं हि यैः पुरा नमो गुरुभ्यः परमीक्षितं च यैः॥४॥

—उपदेशसाहस्र्याम्

सर्व-वेदान्त-सिद्धान्त-गोचरं तमगोचरम्।
 गोविन्दं परमानन्दं सद्गुरुं प्रणतोऽस्म्यहम्॥५॥
 अखण्डानन्द-सम्बोधो वन्दनाद् यस्य जायते।
 गोविन्दं तमहं वन्दे चिदानन्द-तनुं गुरुम्॥६॥

नमो नमस्ते गुरवे महात्मने
 विमुक्त-सङ्गाय सदुत्तमाय।
 नित्याद्वयानन्द-रस-स्वरूपिणे
 भूम्ने सदाऽपार-दयाम्बु-धाम्ने॥७॥

स्वाराज्य-साम्राज्य-विभूतिरेषा
 भवत्-कृपा-श्री-महिम-प्रसादात्।
 प्राप्ता मया श्री-गुरवे महात्मने
 नमो नमस्तेऽस्तु पुनर्नमोऽस्तु॥८॥

स्वामिन् नमस्ते नत-लोक-बन्धो
 कारुण्य-सिन्धो पतितं भवाब्धौ।
 मामुद्धरात्मीय-कटाक्ष-दृष्ट्या
 ऋज्व्याऽतिकारुण्य-सुधाभिवृष्ट्या॥९॥

—विवेकचूडामणिः

वन्दे गुरूणां चरणारविन्दे
 सन्दर्शित-स्वात्म-सुखावबोधे।
 जनस्य ये जाङ्गलिकायमाने
 संसार-हालाहल-मोह-शान्त्यै॥१०॥

—योगतारावलिः १

श्री-गुरु-चरण-द्वन्द्वं वन्देऽहं मथित-दुस्सह-द्वन्द्वम्।
 भ्रान्ति-ग्रहोपशान्तिं पांसु-मयं यस्य भसितमातनुते॥११॥

—स्वात्मनिरूपणम् १/१

वेदान्ताचार्यवन्दना

आदौ शिवस्ततो विष्णुः ततो ब्रह्मा ततः परम्।
 वसिष्ठश्च ततः शक्तिः ततः षष्ठः पराशरः॥१॥
 ततो व्यासः शुकः पश्चाद् गौडपादाभिधस्ततः।
 गोविन्दार्य-गुरुस्तस्माच्छङ्कराचार्य-संज्ञकः ॥२॥

पद्मपादः सुरेशश्च हस्तामलक-तोटकौ।
वेदान्त-शिक्षा-गुरव आचार्याः पान्तु मां सदा॥३॥

—हुल्ब-कोशतः

सदाशिव-समारम्भां शङ्कराचार्य-मध्यमाम्।
अस्मदाचार्य-पर्यन्तां वन्दे गुरु-परम्पराम्॥४॥

नारायणं पद्म-भुवं वसिष्ठं
शक्तिश्च तत्-पुत्र-पराशरं च।
व्यासं शुकं गौड-पदं महान्तं
गोविन्द-योगीन्द्रमथास्य शिष्यम्॥५॥

श्री-शङ्कराचार्यमथास्य पद्म-
पादं च हस्तामलकं च शिष्यम्।
तं तोटकं वार्तिक-कारमन्यान्
अस्मद्-गुरुन् सन्ततमानतोऽस्मि॥६॥

—साम्प्रदायिकश्लोकाः

मार्कण्डेय-संहितायां भगवत्पाद-प्रशंसा

श्री-शङ्कर-गुरु-चरण-स्मरणम् अभीष्टार्थ-करणमखिलानाम्।
सम्भवतु सर्वदा मम सम-रस-सुख-भाग्य-दान-निपुणतरम्॥१॥

श्री-शङ्कराचार्य-पदारविन्द-सेवा हि सर्वेप्सित-कल्प-वल्ली।
लभ्येत जन्मान्तर-पुण्य-योगात् सुजन्मभिः शुद्ध-मनोभिषङ्गैः॥२॥

शङ्कर-गुरु-चरणाम्बुजम् अखिल-जगन्मङ्गलं मनस्यनिशम्।
कलयामि कलि-मलापहम् अमित-सुखाधायकं बुधेन्द्राणाम्॥३॥

लोकानुग्रह-तत्परः पर-शिवः सम्प्रार्थितो ब्रह्मणा
 चार्वाकादि-मत-प्रभेद-निपुणां बुद्धिं सदा धारयन्।
 कालट्याख्य-पुरोत्तमे शिव-गुरुर्विद्याधिनाथश्च यः
 तत्-पत्न्यां शिव-तारके समुदितः श्री-शङ्कराख्यां वहन्॥४॥

महात्रिपुरसुन्दरी-रमण-चन्द्रमौलीश्वर-
 प्रसाद-परिलब्ध-वाङ्मय-विभूषिताशान्तरम्।
 निरन्तरमुपास्महे निरुपमात्म-विद्या-नदी-
 नदी-नद-पति-प्रभं मनसि शङ्करार्यं गुरुम्॥५॥

तोटकाष्टकम्

विदिताखिल-शास्त्र-सुधा-जलधे महितोपनिषत्-कथितार्थ-निधे।
 हृदये कलये विमलं चरणं भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥१॥

करुणा-वरुणालय पालय मां भव-सागर-दुःख-विदून-हृदम्।
 रचयाखिल-दर्शन-तत्त्व-विदं भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥२॥

भवता जनता सुहिता भविता निज-बोध-विचारण-चारु-मते।
 कलयेश्वर-जीव-विवेक-विदं भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥३॥

भव एव भवानिति मे नितरां समजायत चेतसि कौतुकिता।
 मम वारय मोह-महा-जलधिं भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥४॥

सुकृतेऽधिकृते बहुधा भवतो भविता सम-दर्शन-लालसता।
 अतिदीनमिमं परिपालय मां भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥५॥

जगतीमवितुं कलिताकृतयो विचरन्ति महामहसश्छलतः।
 अहिमांशुरिवात्र विभासि पुरो* भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥६॥

गुरु-पुङ्गव पुङ्गव-केतन ते समतामयतां न हि कोऽपि सुधीः।
 शरणागत-वत्सल तत्त्व-निधे भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥७॥

विदिता न मया विशदैक-कला न च किञ्चन काञ्चनमस्ति गुरो।
द्रुतमेव विधेहि कृपां सह-जां भव शङ्कर देशिक मे शरणम्॥८॥

[* गुरो इति पाठान्तरम्]

भगवत्पाद-शिष्यैः कृताः गुरु-स्तुतयः

येषां धी-सूर्य-दीप्त्या प्रतिहतिमगमन्नाशमेकान्ततो मे
ध्वान्तं स्वान्तस्य हेतुर्जनन-मरण-सन्तान-दोलाधिरूढेः।
येषां पादौ प्रपन्नाः श्रुति-शम-विनयैर्भूषिताः शिष्य-सङ्घाः
सद्यो मुक्तौ स्थितास्तान् यति-वर-महितान् यावदायुर्नमामि॥१॥

—श्रुतिसारसमुद्धरणं तोटकाचार्यकृतम् १८८

वेदान्तोदर-वर्ति भास्वदमलं ध्वान्त-च्छिदस्मद्-धियः
दिव्यं ज्ञानमतीन्द्रियेऽपि विषये व्याहन्यते न क्वचित्।
यो नो न्याय-शलाकयैव निखिलं संसार-बीजं तमः
प्रोत्सार्याविरकार्षीद् गुरु-गुरुः पूज्याय तस्मै नमः॥२॥

—नैष्कर्म्यसिद्धिः - श्रीसुरेश्वराचार्यकृता ४.७६-७७

आ शैलादुदयात् तथाऽस्त-गिरितो भास्वद्-यशोराशिभिः
व्याप्तं विश्वमनन्धकारमभवद् यस्य स्म शिष्यैरिदम्।
आराद् ज्ञान-गभस्तिभिः प्रतिहतश्चन्द्रायते भास्करः
तस्मै शङ्कर-भानवे तनु-मनोवाग्भिर्नमः स्यात् सदा॥३॥

यत्-प्रज्ञोदधि-युक्ति-शब्दन-खज-श्रद्धैक-सन्नेत्रक-
स्थैर्य-स्तम्भ-मुमुक्षु-दुःखित-कृपा-यत्नोत्थ-बोधामृतम्।
पीत्वा जन्म-मृति-प्रवाह-विधुरा मोक्षं ययुर्मोक्षिणः
तं वन्देऽत्रि-कुल-प्रसूतममलं वेधोभिधं मद्-गुरुम्॥४॥

—बृहदारण्यकभाष्यवार्तिकम् - सुरेश्वराचार्यकृतम्

नमाम्यभोगि-परिवार-सम्पदं निरस्त-भूतिमनुमार्ध-विग्रहम्।
अनुग्रमुन्मृदित-काल-लाञ्छनं विना-विनायकमपूर्व-शङ्करम्॥५॥

यद्-वक्त्र-मानस-सरः-प्रतिलब्ध-जन्म-
भाष्यारविन्द-मकरन्द-रसं पिबन्ति।
प्रत्याशमुन्मुख-विनीत-विनेय-भृङ्गाः
तान् भाष्य-वित्तक-गुरून् प्रणमामि मूर्ध्ना॥६॥

—पञ्चपादिका पद्मपादाचार्यकृता

वक्तारमासाद्य यमेव नित्या सरस्वती स्वार्थ-समन्विताऽऽसीत्।
निरस्त-दुस्तर्क-कलङ्क-पङ्का नमामि तं शङ्करमर्चिताङ्घ्रिम्॥७॥

—सङ्केपशारीरकं श्रीसर्वज्ञात्मेन्द्रसरस्वतीश्रीचरणैः कृतम्

सदाशिवब्रह्मेन्द्रविरचितायां जगद्गुरुरत्नमालायां भगवत्पाद-चरितम्

यदबोध-वशादहं ममेदं तदिहेत्यादिरुदेति भूरि-भेदः।
तदखण्डमनन्तमद्वितीयं परमानन्द-मयं पदं श्रेयेयम्॥१॥

कलिना बलिनाऽखिले खिलेऽपि स्खलिते श्रौत-पथेऽपथे प्रवृद्धे।
जप-होम-तपस्सु नाम-शेषेष्वपि यातेषु सुभाषितेषु शोषम्॥२॥

जगदीक्षण-विह्वलामृतान्धो-निगद-व्यक्त-कृपा-रसानुबन्धम् ।
प्रणिदिश्य गुहं पुरैव गन्तुं प्रणिबन्धुं च मखान् द्विषश्च यन्तुम्॥३॥

अवतार्य सुरान् परांश्च पूर्वं विधि-विष्ण्विन्द्र-मुखान् विनोद-पूर्वम्।
स्वयमप्यवतीर्य सुत्युरार्या-कमितुः श्री-शिव-शर्मणो विचार्य॥४॥

उदभूत् सदने निटाल-दृग् यो मद-भाजां सुधियां प्रमाथ-योग्ये।
शिशुरर्पयतान्मुमुक्षु-भाग्यं स शुभं शङ्कर-देशिकः सुभोग्यम्॥५॥

प्रति-चन्द्र-भवं निवृत्ति-धर्मा श्रित-गोविन्द-मुनेरवाप्त-धर्मा।
जयतात् कृत-सूत्र-भाष्य-कर्मा स्वयमन्ते-वसतां वितीर्ण-शर्मा॥६॥

कुहनान्त्यज-विश्वनाथ-सृष्टो द्रुहिण-व्यास-वरोदितानुशिष्टः।
ममतां मम तावदेष भिन्द्यान्नमतश्चोपरतिं ददात्वनिन्द्याम्॥७॥

प्रविशन् बदरीमवाप्य सद्यः परमाचार्य-पदार्चनं क्रमाद् यः।
धवलाचलमाप्य योऽप्यमाद्यच्छिव-लावण्यमुदीक्ष्य तं प्रपद्ये॥८॥

प्रतिपादित-लिङ्ग-पञ्चकेऽमुं प्रणिवर्त्याशु तिरोहिते गिरीशे।
विनिवृत्य स दिग्-जय-प्रवृत्तो विविधैः शिष्य-वरैर्विभातु चित्ते॥९॥

अथ कान्यकुमार-सन्धि-सेतु-स्थलिनी-वैङ्कट-कालहस्ति-यातुः।
यमि-नेतुरमुष्य काञ्चि-यात्रा शमिदानीं शम-दं क्रियाद् विचित्रा॥१०॥

श्रित-निर्मल-राजसेन-चोल-क्षिति-पालोद्धृत-विप्र-देव-शालः।
वरदस्य तथाऽऽम्र-नायकस्याप्युरु-वेश्म-द्वय-कृञ्जयाय मे स्यात्॥११॥

प्रकृतिं च गुहाश्रयां महोग्रां स्व-कृते चक्र-वरे प्रवेश्य योऽग्रे।
अकृताश्रित-सौम्य-मूर्तिमार्या सुकृतं नः स चिनोतु शङ्करार्यः॥१२॥

उपयात्सु बुधेषु सर्व-दिग्भ्यः प्रदिशन्नाशु पराभवं य एभ्यः।
विधृताखिल-वित्-पदश्च काञ्चियामधृतार्तिः स दिशेच्छ्रियं च काञ्चित्॥१३॥

समतिष्ठिपदा-हिमाद्रि-सेव्यं क्रमशो धर्म-विचारणाय दिव्यम्।
अधि-काञ्चि च शारदा-मठं योऽभ्यधिकं नः सुखमातनोतु सोऽयम्॥१४॥

परमन्तिक-सत्-सुरेश्वराद्यैः परमाद्वैत-मतं स्फुटं प्रवेद्य।
परि-काञ्चिपुरं परे विलीनः परमायास्तु शिवाय सद्गुरुनः॥१५॥

कामकोटि-परम्परागतैः आचार्यैः कृताः स्तुतयः

नमस्तस्मै भगवते शङ्कराचार्य-रूपिणे।
येन वेदान्त-विद्येयमुद्धृता वेद-सागरात्॥१॥

स्तुवन्मोह-तमः-स्तोम-भानु-भावमुपेयुषः ।
स्तुमस्तान् भगवत्पादान् भव-रोग-भिषग्-वरान्॥ २॥

—सदाशिवेन्द्रसरस्वतीश्रीचरणैः कृता ब्रह्मसूत्रवृत्तिः

वेदान्तार्थाभिधानेन सर्वानुग्रह-कारिणम्।
यति-रूप-धरं वन्दे शङ्करं लोक-शङ्करम्॥ ३॥

—नवपञ्चाशत्तमैः आचार्यैः श्रीभगवन्नामबोधेन्द्रसरस्वतीश्रीचरणैः कृतं हरिहराद्वैतभूषणम्
यमाश्रिता गिरां देवी नन्दयत्यात्म-संश्रितान्।
तमाश्रये श्रिया जुष्टं शङ्करं करुणा-निधिम्॥ ४॥

—नवपञ्चाशत्तमैः आचार्यैः श्रीभगवन्नामबोधेन्द्रसरस्वतीश्रीचरणैः प्रणीतम् विवरणप्रमेयसङ्ग्रहात्मकम्
अद्वैतभूषणम्

सर्व-तन्त्र-स्वतन्त्राय सदाऽऽत्माद्वैत-वेदिने।
श्रीमते शङ्करार्याय वेदान्त-गुरवे नमः॥ ५॥

अविप्लुत-ब्रह्मचर्यान् अन्वितेन्द्र-सरस्वतीन्।
आत्त-मिथ्यावार-पथान् अद्वैताचार्य-सङ्कथान्॥ ६॥

आ-सेतु-हिमवच्छैलं सदाचार-प्रवर्तकान्।
जगद्-गुरून् स्तुमः काश्ची-शारदा-मठ-संश्रयान्॥ ७॥

—पञ्चषष्टितमैः पीठाधिपतिभिः श्रीमत्सुदर्शनमहादेवेन्द्रसरस्वतीश्रीचरणैः प्रणीतः जगद्गुरु-परम्परा-स्तवः

गुरुर्नाम्ना महिम्ना च शङ्करो यो विराजते।
तदीयाङ्घ्रि-गलद्-रेणु-गणायास्तु नमो मम॥ ८॥

—अष्टषष्टितमाचार्यैः श्रीचन्द्रशेखरेन्द्रसरस्वतीश्रीचरणैः प्रणीतम्

कामाक्षी-करुणा-रूपं कामकोटि-जगद्गुरुम्।
चिन्मूर्तिं कलये चित्ते शङ्कराचार्यमव्ययम्॥ ९॥

—नवषष्टितमाचार्यैः श्रीजयेन्द्रसरस्वतीश्रीचरणैः प्रणीतम्

भजेऽहं भगवत्पादं भारतीय-शिखामणिम्।
अद्वैत-मैत्री-सद्भाव-चेतनायाः प्रबोधकम्॥१०॥

—सप्ततितमाचार्यैः श्रीशङ्करविजयेन्द्रसरस्वतीश्रीचरणैः प्रणीतम्

शङ्कर-चरित्र-ग्रन्थेषु

मेधावी निगम-पटुर्बहु-श्रुतो वा येनर्ते न कलयिता किलात्म-तत्त्वम्।
तन्नेत्रं तमसि च दिव्य-दृष्टि-दायि श्रेयो नः प्रदिशतु धाम देशिकाख्यम्॥१॥

—पुण्यश्लोकमञ्जरी

नमामि शङ्कराचार्य-गुरु-पाद-सरोरुहम्।
यस्य प्रसादान्मूढोऽपि सर्वज्ञोऽहं सदाऽस्म्यहम्॥२॥

वेदे ब्रह्म-समस्तदङ्ग-निचये गर्गोपमस्तत्-कथा-
तात्पर्यार्थ-विवेचने गुरु-समस्तत्-कर्म-संवर्णने।
आसीञ्जैमिनिरेव तद्-वचन-ज-प्रोद्बोध-कन्दे समो
व्यासेनैव विभाति सद्गुरुरसौ श्री-शङ्कराख्यः क्षितौ॥३॥

अद्वैतार्णव-पूर्ण-चन्द्रमभिदा-पद्माटवी-भास्करं
विद्वत्-कोटि-समर्चिताङ्घ्रि-युगलं प्रद्वेष-कक्षानलम्।
हृद्याभेद्य-समस्त-वेद-जनित-प्रोद्यद्-विवेकाङ्कुरं
स्विद्यद्-वागमृतं परात्-पर-गुरुं श्री-शङ्करं तं भजे॥४॥

—आनन्दगिरीयशङ्करविजयः

गामाक्रम्य पदेऽधिकाञ्चि निबिडं स्कन्धैश्चतुर्भिस्तथा
व्यावृण्वन् भुवनान्तरं परिहरंस्तापं स-मोह-ज्वरम्।
यः शाखी द्विज-संस्तुतः फलति तत् स्वाद्यं रसाख्यं फलं
तस्मै शङ्कर-पादपाय महते तन्मस्त्रि-सन्ध्यं नमः॥५॥

—व्यासाचलीयशङ्करविजयः

देशे कालडि-नाम्नि केरल-धरा-शोभा-करे सद्-द्विजे
 जातः श्रीपति-मन्दिरस्य सविधे सर्वज्ञतां प्राप्तवान्।
 भूत्वा षोडश-वत्सरे यति-वरो गत्वा बदर्याश्रमं
 कर्ता भाष्य-निबन्धनस्य सु-कविः श्री-शङ्करः पावनः॥६॥

—गोविन्दानन्दरचिते शङ्कराचार्यचरिते

अज्ञानान्तर्गहन-पतितान् आत्म-विद्योपदेशैः
 त्रातुं लोकान् भव-दव-शिखा-ताप-पापच्यमानान्।
 मुक्त्वा मौनं वट-विटपिनो मूलतो निष्पतन्ती
 शम्भोर्मूर्तिश्चरति भुवने शङ्कराचार्य-रूपा॥७॥

—नवकालिदासमाधवकविकृतः शङ्करदिग्विजयः

क्वमे शङ्कर-सद्गुरुर्गुण-गणा दिग्-जाल-कूलङ्कषाः
 कालोन्मीलित-मालती-परिमलावष्टम्भ-मुष्टिन्धयाः ।
 क्वाहं हन्त तथापि सद्गुरु-कृपा-पीयूष-पारम्परी-
 मग्नोन्मग्न-कटाक्ष-वीक्षण-बलादस्मि प्रशस्तोऽर्हताम्॥८॥

—सङ्केतशङ्करविजये

श्रीमच्छङ्कर-सद्गुरोर्भगवतोऽगाधामसाधारणीं
 वाणीं नः प्रतनीयसीं मुहुरिमां गाढुं समुत्कण्ठते।
 तन्मूर्तिः प्रभुरेव भक्त-जनता-वात्सल्य-वैपुल्य-भूः
 अस्मै साधु ददातु शस्त-दयया हस्तावलम्बं हरः॥९॥

—वल्लीसहायकविकृतौ आचार्यदिग्विजये

अन्यैः वेदान्ताचार्यैः कृताः स्तुतयः

प्रचार्यं सर्व-लोकेषु सञ्चार्यं हृदयाम्बुजे।
 विचार्यं सर्व-वेदान्तैः आचार्यं शङ्करं भजे॥१॥

—नारायणीयोपनिषद्भाष्ये

भगवत्पाद-पादाब्ज-पांसवः सन्तु सन्ततम्।
अपारासार-संसार-सागरोत्तार-सेतवः ॥२॥

—चित्सुखाचार्याणां भाष्यभावप्रकाशिकायाम्

उद्धृत्य वेद-पयसः कमलामिवाब्धेः
आलिङ्गिताखिल-जगत्-प्रभवैक-मूर्तिम्।
विद्यामशेष-जगतां सुख-दामदाद् यः
तं शङ्करं विमल-भाष्य-कृतं नमामि॥३॥

—विवरणाचार्याणां पञ्चपादिकाविवरणे

यद्-भाष्याम्बुज-जात-जात-मधुर-प्रेयोमधु-प्रार्थना-
सार्थ-व्यग्र-धियः समग्र-मरुतः स्वर्गेऽपि निर्वेदिनः।
यस्मिन् मुक्ति-पथः पथीन-मुनिभिः सम्प्रार्थितः सम्बभौ
तस्मै भाष्य-कृते नमोऽस्तु भगवत्पादाभिधां बिभ्रते॥४॥

—आनन्दगिर्याचार्याणां सूत्रभाष्यव्याख्यायां - ६

श्री-गुरुं भगवत्पादं शरण्यं भक्त-वत्सलम्।
शिवं शिव-करं शुद्धमप्रमेयं नमाम्यहम्॥५॥

—अद्वैतसभायाः ब्रह्मविद्यापत्रिकायां प्रकाशिते अज्ञातकर्तृके गुर्वष्टके

तं वन्दे शङ्कराचार्यं लोक-त्रितय-शङ्करम्।
सत्-तर्क-नखरोद्गीर्ण-वावदूक-मतङ्गजम् ॥६॥

—तत्त्वबोधभगवत्प्रणीते तत्त्वबोधे

आनन्द-घनमद्वन्द्वं निर्विकारं निरञ्जनम्।
भजेऽहं भगवत्पादं भजतामभय-प्रदम्॥७॥

—मनीषा-पञ्चक-व्याख्याने

यद्-भाष्योक्तेर्लव-परिजुषश्छात्र-वर्गा महान्तः
 निर्भिन्दन्ति प्रबल-मतयो वादि-शैलं समस्तम्।
 यैर्वेदाब्धेरमृतमिव सद्-भाष्यमापत् प्रकाशं
 तत्-पादाब्जं स्फुरतु हृदये ह्युद्धृतं सर्वदा मे॥८॥

—मनीषापञ्चरत्नलघुविवरणे

महा-मोह-पङ्के विरिश्चाचरान्तं
 प्रजा-हस्तिनं मग्नमालोक्य भाष्यैः।
 जलैः क्षालयित्वाऽऽत्म-विद्या-दिवं यो
 नयत्येकलं शङ्करं तं नमामि॥९॥

—ज्ञानामृतयतेः कृतौ विद्यासुरभिसंज्ञके नैष्कर्म्यसिद्धिविवरणे

संसार-सर्प-परिदष्ट-विनष्ट-जन्तु-
 सञ्जीवनाय परया कृपयोपपन्नः।
 ब्रह्मावबोध-परमौषधमुद्वहन् यः
 तं शङ्करं परतरं भिषजां भजामि॥१०॥

—अद्वैतबोधामृतम्

वेदान्ताम्भोगभीरा नय-मकर-कुला ब्रह्म-विद्याब्ज-षण्डा
 पाषण्डोत्तुङ्ग-वृक्ष-प्रमथन-निपुणा मान-वीची-तरङ्गा।
 यस्यास्योत्था सरस्वत्यखिल-भव-भय-ध्वंसिनी शङ्करस्य
 गङ्गा शम्भोः कपर्दादिव निखिल-गुरोर्नमि तत्-पाद-पद्मम्॥११॥

—ज्ञानघनपादानां तत्त्वशुद्धौ

सूत्र-प्रग्रह-वेद-वाजिनि महन्मीमांसक-स्यन्दने
 तिष्ठन् भाष्य-पिनाकमुज्ज्वल-गुणं कृत्वाऽऽत्म-धी-सायकम्।
 आकृष्य प्रदहन्नशेष-विपदां मूलं पुराणां त्रयं
 भूयान्नोऽभिनवः पुरारिरशुभस्योच्छित्तये शङ्करः॥१२॥

—रामानन्दस्य ऋजु-विवरण-व्याख्यायाम्

यद्-भाष्य-सागर-ज-युक्ति-मणीन् प्रकीर्णान्
 प्राप्याधुना कतिपयान् कवयो भवन्ति।
 तस्मै नमो जन-मनोज्ञ-दिवाकराय
 कृत्स्नागमार्थ-निलयाय यतीश्वराय॥१३॥

—बोधनिधि-कृते उपदेश-प्रकरण-विवरणे

वेदान्तार्थं गभीरं ह्यति-सुगमतया बोधयामीति विष्णुः
 व्यासात्माऽसूत्रयत् तद् दुरधिगममभूद् वादि-दुर्बुद्धि-भेदात्।
 भिन्दन् दुर्बुद्धि-भेदं य इह करुणयाऽभाष्ययद् भाष्यमेतत्
 तं वन्दे सर्व-वन्द्यं त्रि-जगति भगवत्पाद-संज्ञं महेशम्॥१४॥

—रामानन्दसरस्वतीकृतविवरणोपन्यासे

त्रि-वर्गेणाक्रान्ते जनन-मरणादि-व्रण-भुवा
 जनेऽस्मिन् सर्वस्मिंस्तिमिर-परिणाहैक-शरणे।
 निषेक्तुं निध्यातोऽमृतमग-पतिः शङ्कर इति
 स्व-नाम व्याख्यातुं जयति कुहना-भिक्षुरनिशम्॥१५॥

—अभिनवद्राविडाचार्य-श्रीबालकृष्णानन्दसरस्वतीनां शारीरकमीमांसाभाष्यवार्तिके

श्री-सम्बन्धमुदीक्ष्य वाचक-पदे यान् शार्ङ्गिणं वैष्णवाः
 चन्द्रोत्तंस-पदास्पदत्व-कलनाच्छम्भुं च शैवा विदुः।
 आनन्दाद्वय-शोभमान-परम-प्रेमास्पदं योगिनः
 तान् पादाम्बुज-रेणु-धूत-तमसो वन्दे सदा श्री-गुरून्॥१६॥

—गङ्गाधरसरस्वत्याख्यभिक्षुणा रचितायाम् आत्मसाम्राज्यसिद्धिव्याख्यायाम्

नमः श्री-शङ्कराचार्य-गुरवे शङ्करात्मने।
 शरीरिणां शङ्कराय शङ्कर-ज्ञान-हेतवे॥१७॥

—नृसिंहाश्रमविरचितायां तत्वबोधिन्त्याख्यायां सङ्क्षेपशारीरकटीकायाम्

याऽनुभूतिः स्वयं-ज्योतिरादित्येशान-विग्रहा।
शङ्कराख्या च तं नौमि सुरेश्वर-गुरुं परम्॥१८॥

—नृसिंहप्रज्ञमुनिकृते बृहदारण्यकभाष्यवार्तिकन्यायतत्त्वविवरणे

संसाराब्धि-निषण्णाज्ञ-निकर-प्रोज्झिहीर्षया।
कृत-संहननं वन्दे शङ्करं लोक-शङ्करम्॥१९॥

—विज्ञानवासयतिरचितायां पञ्चपादिकाव्याख्यायाम्

वेदान्तार्थ-तदाभास-क्षीर-नीर-विवेकिनम्।
नमामि भगवत्पादं पर-हंस-धुरन्धरम्॥२०॥

—अमलानन्दसरस्वतीनां वेदान्तकल्पतरौ

नाना-भाष्यादृता सा सगुण-फल-गतिर्वैध-विद्या-विशेषैः
तत्-तद्-देशाप्ति-रम्या सरिदिव सकला यत्र यात्यंश-भूयम्।
तस्मिन्नानन्द-सिन्धावतिमहति फले भाव-विश्रान्ति-मुद्रा
शास्त्रस्योद्धाटिता यैः प्रणमत हृदि तान् नित्यमाचार्य-पादान्॥२१॥

—अप्पयदीक्षितानां न्यायरक्षामणौ

प्रचण्ड-पाखण्ड-विखण्डनोद्यतं त्रयी-शिरोरथ-प्रतिपादने रतम्।
बुधैर्नुतं योग-कलाभिरावृतं नमामि तं शङ्कर-देशिकं ततम्॥२२॥

—सच्चिदानन्दसरस्वतीकृतायाम् आर्याव्याख्यायाम्

दृष्ट्वा यो दिव्य-दृष्टिः कलि-युग-समये “मन्द-भाग्या मनुष्याः
तस्मात् तन्न-प्रपञ्चः सुर-यजन-विधिर्मत्-कृतो निष्फलः स्यात्”।
इत्याविर्भूय पृथ्व्यां पुनरपि कृतवांस्तन्न-सारं गिरीशः
तं वन्दे शङ्कराख्यं महिततम-मनः-प्रार्थनीयार्थ-रूपम्॥२३॥

—प्रपञ्चसारसम्बन्धदीपिकायाम्

येनाद्वन्द्वमखण्डमक्षय-पदं प्रादर्शि तापापहं
 भाष्य-ग्रन्थि-निबन्धनैः श्रुति-शिरोवाक्यार्थ-विद्योतिभिः।
 नित्यो यत्र समस्त-सद्-गुण-गणस्तं शङ्कराचार्य-गीर्
 विख्यातं मुनि-मौलि-लालित-पद-द्वन्द्वं सदा संश्रये॥२४॥

—रामतीर्थस्वामिरचितायाम् अन्वयार्थप्रकाशिकाख्यायां सङ्क्षेपशारीरकव्याख्यायाम्

वेदान्त-व्रात-नीरं शत-पथ-कथित-न्याय-रत्न-प्रपूरं
 पारावारं सुतारं निगम-मुख-षडङ्गात्म-सद्-ग्राह-घोरम्।
 कारं-कारं सुगाहं श्रुत-मत-मथितैर्ब्रह्म-विद्यामृतं यः
 प्रादादादाय तस्मादशरण-शरणं शङ्करं तं नमामः॥२५॥

—आनन्दपूर्णरचितायां न्यायकल्पलतिकानाम्नां सुरेश्वरवार्तिकटीकायाम्

वेदान्तार्थ-विभासकाय गुरवे शान्ताय सन्न्यासिने
 नाना-वादि-नगेन्द्र-सङ्घ-पवये योगीन्द्र-वन्द्याय च।
 मोह-ध्वान्त-दिवाकराय भगवत्पादाभिधां बिभ्रते
 तस्मै भाष्य-कृते नमोऽस्तु सततं पूर्णाय बोधात्मने॥२६॥

—तैत्तिरीयभाष्यटीकायाम्

ये वेदान्त-सुधोदधिं सुमनसां निःश्रेयसाय स्वयं
 निर्मथ्योदहरन्निरूपण-गुणावृत्तेन चेतोमथा।
 अद्वैतामृतमासुरानुशयिनामास्वादनीयेतरत्
 तानाऽऽस्माक-गुरोरुपैमि भगवत्पादादिमान् देशिकान्॥२७॥

—कृष्णानन्दयतिकृतौ सिद्धान्तसिद्धाञ्जने

काले शिवः क्रम-वशात् कलि-दोष-दुष्टे
 यः सम्प्रदाय-रहितं तदपेक्ष्य भूयः।
 क्षोण्यामवातरदशेष-जगद्धितार्थी
 श्री-शङ्कराख्यममलं गुरुमाश्रये तम्॥२८॥

—नारायणकृतौ प्रपञ्चसारार्थदीपे

वेदाद्यागम-दुग्ध-सिन्धु-मथनात् तन्मेय-मन्थाद्रिणा
 दिव्याभोग-विचार-वासुकि-वशादाश्रित्य धैर्यं परम्।
 ब्रह्मोद्धोध-सुधां विधाय दयया मर्त्यान्मर्त्यान्मी
 कुर्वन्तो गुरवो जयन्ति जगतां लक्ष्मीश-वद् रक्षकाः॥२९॥

—वरदराजपण्डितकृतौ खण्डनमण्डने

यदीय-वाक्-सूर्य-रुचि-प्रणाशितः
 हृदन्ध-कारो नमतामशेषतः।
 महात्मनः शिष्य-हिते सदा रतान्
 नमामि तान् शङ्कर-पूज्य-देशिकान्॥३०॥

—शङ्ककविरचिते कैवल्यनवनीते

यद्-वक्त्राम्बुज-निस्सृतं परमकं श्री-सूत्र-भाष्यामृतं
 पीत्वा मादृश-जीव-भङ्ग-निचया नन्दन्ति मोक्षाङ्गणे।
 नाना-वादि-मदेभ-भञ्जन-महा-व्यग्रोग्र-कण्ठीरवान्
 वन्दे व्यास-मुनीन्द्र-शङ्कर-मुखान् सद्-देशिकांस्तानहम्॥३१॥

—अमरेश्वरशास्त्रिरचिते अज्ञानध्वान्तचण्डभास्करे

यो लोकोपकृति-प्रविष्ट-हृदयो जित्वाऽतिबाह्यं मतं
 श्रीमच्छङ्कर-शब्द-पूर्व-भगवत्पादाभिधानं गतम्।
 सद्-वेदान्त-रहस्य-वत् स्फुटितवान् गोप्यं रहो-मानवं
 तं वन्दे भगवन्तमन्तक-रिपुं सर्वान्तराय-च्छिदम्॥३२॥

—कामेश्वरसूरिकृतायाम् अरुणामोदिनीनाम्न्यां सौन्दर्यलहरीव्याख्यायाम्

अखिल-पर-हंस-देशिकमागम-गूढार्थ-दर्शकं प्राज्ञम्।
 स्वानन्द-पूर्ण-सागरमनिशमहं नौमि शङ्कराचार्यम्॥३३॥

—नागनाथरचिते आत्मबोधप्रकरणे

विष्णवे व्यास-रूपाय ब्रह्म-सूत्र-कृते नमः।
महेशाय च तद्-भाष्य-कृते शङ्कर-रूपिणे॥३४॥

—अल्लालसूरिरचिते भामतीतिलके

हर-लीलावताराय शङ्कराय वरौजसे।
कैवल्य-कलना-कल्प-तरवे गुरवे नमः॥३५॥

—उमामहेश्वररचितायां तत्त्वचन्द्रिकायाम्

यत्-पादाब्ज-प्रभव-विमल-श्री-परागालि-भास्वान्
मत्-स्वान्त-स्थं प्रणुदति तमः-पुञ्जमत्यन्त-चण्डम्।
यत्-कारुण्य-प्लव-परिजुषा तारितोऽनेन तूर्णं
संसारार्थिः प्रणतिरनिशं स्याद् गुरूणां पदाब्जे॥३६॥

—सीतारामसूरिरचिते वेदान्तकौस्तुभे

पाराशर्य-वचोविलास-मसृणैः सूत्रैः क्रमेणाततैः
अत्यस्तैः प्रकटीचकार भगवान् यो भाष्य-संज्ञं पटम्।
अज्ञानोद्भव-जाड्य-नाश-करणं स्वानन्द-दं सेविनां
तं वन्देऽखिल-योगि-वन्द्य-चरणं श्री-शङ्करं शं-करम्॥३७॥

—कमलाकरदेवकृतौ आनन्दविलासे

योऽयं दैवत-सार्वभौम-विभवो विश्वाधिको रुद्र इ
त्याद्यैराद्य-वचोभिरद्वयपरैरद्यापि संस्तूयते।
अद्वैतात्म-विबोधनाय विदुषामिच्छा-समङ्गीकृत-
श्रीमच्छङ्कर-देशिकेन्द्र-वपुषं श्री-शङ्करं भावये॥३८॥

—शङ्कराचार्याष्टके

शङ्कर-वाङ्महिमा

अधिगत-भिदा पूर्वाचार्यानुपेत्य सहस्र-धा
 सरिदिव मही-भागान् सम्प्राप्य शौरि-पदोद्गता।
 जयति भगवत्पाद-श्रीमन्मुखाम्बुज-निर्गता
 जनन-हरणी सूक्तिर्ब्रह्माद्वयैक-परायणा॥१॥

—अप्ययदीक्षितानां सिद्धान्तलेशसङ्ग्रहे

संसाराध्वनि ताप-भानु-किरण-प्रोद्भूत-दाह-व्यथा-
 खिन्नानां जल-काङ्क्षया मरु-भुवि श्रान्त्या परिभ्राम्यताम्।
 अत्यासन्न-सुखाम्बुधिं सुख-करं ब्रह्माद्वयं दर्शय-
 न्त्येषा शङ्कर-भारती विजयते निर्वाण-सन्दायिनी॥२॥

—विवेकचूडामणौ

जय-घोषः

श्री-शङ्कराचार्य-वर्य ब्रह्म-ज्ञान-प्रदायक।
 अज्ञान-तिमिरादित्य सुज्ञानाब्धि-सुधाकर॥१॥

ज्ञान-मुद्राश्रित-कर शिष्य-हृत्-ताप-हारक।
 कर्म-मुक्ति-गृह-द्वार-कवाट-घ्न-पदाम्बुज ॥२॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

षण्मत-स्थापनाचार्य त्रयी-मार्ग-प्रकाशक।
 प्रसन्न-वदनाम्भोज परमार्थ-प्रकाशक॥३॥

ज्ञानात्मकैक-दण्डाढ्य कमण्डलु-लसत्-कर।
 काषाय-वसनोपेत भस्मोद्धूलित-विग्रह॥४॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

श्रीमत्-कैलास-निलय-सच्छिवांशावतारक।
कालटी-क्षेत्र-निवसदार्याम्बा-गर्भ-संश्रित ॥५॥

शिवादि-गुरु-वंशाम्बुनिधि-राकेश-सन्निभ।
पितृ-दत्तान्वर्थ-भूत-शङ्कराख्या-समुज्ज्वल ॥६॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

अभ्यस्त-वेद-वेदाङ्ग-निखिलागम-पारग।
दरिद्र-ब्राह्मणी-दत्त-भिक्षामलक-तोषित ॥७॥
स्वर्णामलक-सद्वृष्टि-प्रसादानन्दित-द्विज ।
अष्ट-वर्ष-चतुर्-वेदिन् द्वादशाखिल-शास्त्र-ग ॥८॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

सरिद्-वर्त्मातप-श्रान्त-मातृ-दुःखापनोदक।
नक्र-ग्रह-व्याज-मातृ-मत-पारमहंस्यक ॥९॥
चिन्तना-मात्र-सान्निध्य-करणाश्वासिताम्बक।
सोमोद्भवा-तटी-क्लृप्त-सौम्य-गोविन्द-सेवन ॥१०॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

गोविन्दार्य-मुखावाप्त-महावाक्य-चतुष्टय।
योग-सिद्धि-गृहीतेन्दुभवा-पूर-कमण्डलो॥११॥
गुर्वनुज्ञात-विश्वेश-दिदृक्षा-गमनोत्सुक।
चण्डालाकार-विश्वेश-प्रश्नानुप्रश्न-हर्षित॥१२॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

विश्वेशानुग्रहावाप्त-भाष्य-ग्रथन-नैपुण ।
भाष्य-स्फुट-श्रुतिशिरो-मत-तत्त्वाभिलापक॥१३॥

यदूद्वह-प्रोक्त-गीता-याथातथ्य-विवेचक ।
ब्रह्मसूत्रार्थ-संवाद-हृष्यत्-सत्यवती-सुत ॥ १४ ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

मन्दाकिनी-झरी-रम्य-भाष्य-पावित-भूतल ।
भाष्य-सार-प्रकरण-कृत-जिज्ञासु-तोषण ॥ १५ ॥

सौन्दर्य-लहरी-मुख्य-बहु-स्तोत्र-विधायक ।
योगजाग्नि-कृत-स्वाम्बा-यज्ञ-स्थापित-सत्पथ ॥ १६ ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

त्रिरधीतात्मीय-भाष्य-सनन्दन-समाश्रय ।
कुकूलानल-कूट-स्थ-कुमारिल-कृतानते ॥ १७ ॥

कर्मेक-पथिकोद्दण्ड-मण्डनान्त्याश्रम-प्रद ।
कञ्ज-योन्यवतार-श्री-सुरेश्वर-सुदेशिक ॥ १८ ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

यथावत्-तत्त्व-विज्ञातृ-हस्तामलक-सद्गुरो ।
तोटकाभिव्यक्त-भक्ति-तत्त्व-ज्ञानाढ्य-शिष्यक ॥ १९ ॥

पृथ्वीधवादि-शिष्यौघ-शिरोधृत-पद-द्वय ।
शारदा-स्थापना-पूत-ऋश्यशृङ्ग-गिरि-स्थल ॥ २० ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

ककुब्जय-महायात्रा-पवित्रित-महीतल ।
रामेश्वरादि-मेर्वन्त-प्रतिष्ठापित-सन्मत ॥ २१ ॥

अद्वैत-स्थापनाचार्य भगवत्पाद-संज्ञक ।
वेद-वेदान्त-सम्प्रोक्त-रक्षार्थ-मठ-कल्पन ॥ २२ ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

कैलास-यात्रा-सम्प्राप्त-चन्द्रमौलि-प्रपूजक।
नेपाल-केदार-वर-सिद्धि-लिङ्ग-निधायक ॥ २३ ॥

चिदम्बर-सभा-न्यस्त-मोक्ष-लिङ्ग यतीश्वर।
तुङ्गा-भद्रा-सङ्ग-भूमि-भोग-लिङ्ग-समर्चन ॥ २४ ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

श्रीचक्रात्मक-ताटङ्क-पोषिताम्बा-मनोरथ ।
काश्यां श्रीचक्र-राजाख्य-यन्त्र-स्थापन-दीक्षित ॥ २५ ॥

भेरी-पटह-वाद्यादि-राज-लक्षण-लक्षित।
सर्वज्ञ-पीठाध्यारोह-लुप्त-सार्वज्ञ्य-संशय ॥ २६ ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

वादार्थागत-सर्वज्ञ-बाल-सन्न्यास-दायक।
शारदा-मठ-मेरु-श्री-योगलिङ्गाभिषेचन ॥ २७ ॥

सोपान-पञ्चकोद्धोष-कृत-शिष्यानुशासन।
सत्यव्रत-समाख्यात-काश्यन्तरित-विग्रह ॥ २८ ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

काश्चीपुराभरण-कामद-कामकोटि-पीठाभिषिक्त वर-देशिक-सार्वभौम।
सार्वज्ञ्य-शक्त्यधिगताखिल-मन्त्र-तन्त्र-चक्र-प्रतिष्ठिति-विजृम्भित-चातुरीक ॥ २९ ॥

(स्वामिन् ! जय ! विजयी भव !)

अयं पद्यसङ्ग्रहः

- * श्रीमच्चन्द्रशेखरेन्द्रसरस्वतीश्रीपादानां षष्ठ्यब्दपूर्त्यवसरे प्रकाशिते ब्रह्मसूत्रभाष्यपुस्तके
- * श्रीशङ्करभक्तजनसभया प्रकाशिते अद्वैताक्षरमालिकायाः द्वितीयसंस्करणपुस्तके
- * शिमिकि-वेङ्कट-राधाकृष्णशास्त्रिभिः सङ्कलितायां श्रीशङ्करभगवत्पादप्रशस्तिमञ्जर्यां च सङ्गृहीतानि आचार्यप्रशस्तिरूपाणि पद्यानि आधृत्य सङ्कलितः

जय जय शङ्कर हर हर शङ्कर
जय जय शङ्कर हर हर शङ्कर।
काञ्ची-शङ्कर कामकोटि-शङ्कर
हर हर शङ्कर जय जय शङ्कर॥

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद् यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

अनेन पूजनेन श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पादाचार्याः प्रीयन्ताम्।
ॐ तत् सद् ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ श्रीमच्चिद्विलासीय-शङ्करविजयविलासे
श्रीमत्-शङ्कर-भगवत्पाद-अवतार-घट्टः ॥

॥ पञ्चमोऽध्यायः ॥

व्यराजत तदार्याम्बा शिवैकायत्तचेतना।
दृष्ट्वा शिवगुरुर्यज्वा भार्याभार्या च गर्भिणीम्॥३४॥

वृषाचलेशं सततं स्मरन्नेकाग्रचेतसा।
दयालुतां स्तुवन् शम्भोर्दीनेष्वपि महत्स्वपि॥३५॥

ववृधे स पयोराशिः पूर्णेन्दोरिव दर्शनात्।
ततः सा दशमे मासि सम्पूर्णशुभलक्षणे॥३६॥

दिवसे माधवर्तौ च स्वोच्चस्थे ग्रहपञ्चके।
मध्याह्ने चाभिजिन्नाममुहूर्ते चार्द्रया युते॥३७॥

उदयाचलवेलेव भानुमन्तं महौजसम्।
 प्रासूत तनयं साध्वी गिरिजेव षडाननम्॥३८॥
 जयन्तमिव पौलोमी व्यासं सत्यवती यथा।
 तदैवाग्रे निरीक्ष्येयमनुभूयेव वेदनाम्॥३९॥
 चतुर्भुजमुदाराङ्गं त्रिणेत्रं चन्द्रशेखरम्।
 दुर्निरीक्ष्यैः स्वतेजोभिर्भासयन्तं दिशो दश॥४०॥
 दिवाकरकराकारैर्गौरैरीषद्विलोहितैः ।
 एवमाकारमालोक्य विस्मिता विह्वला भिया॥४१॥
 किं किं किमिदमाश्चर्यमन्यदेव मदीप्सितम्।
 परं त्वन्यत् समुद्भूतमिति चिन्ताभृति स्वयम्॥४२॥
 उद्धीक्षन्त्यां प्रणमितुं तस्यां कुतुकतायुजि।
 ससृजुः पुष्पवर्षाणि देवा भुव्यन्तरिक्षगाः॥४३॥
 कह्लारकलिकागन्धबन्धुरो मरुदाववौ।
 दिशः प्रकाशिताकाशाः सा धरा सादरा बभौ॥४४॥
 प्रायः प्रदक्षिणज्वाला जज्वलुर्यज्ञपावकाः।
 प्रसन्नमभवच्चित्तं सतां प्रतपतामपि॥४५॥
 इत्थमन्यद्विलोक्यापि प्रश्रिता विनयान्विता।
 वृषाचलेशं निश्चित्य प्रादुर्भूतमतन्द्रिता॥४६॥
 स्वामिन् दर्शय मे लीला बालभावक्रमोचिताः।
 इत्थं सा प्रार्थयामास साध्वी भूयो महेश्वरम्॥४७॥
 ततः किशोरवत्सोऽपि किञ्चिद्विचलिताधरः।
 ताडयन् चरणौ हस्तौ रुरोदैव क्षणादसौ॥४८॥
 आर्या साऽपि तदैवासीन्मायामोहितमानसा।
 जगन्मोहकरी माया महेशितुरनीदृशी॥४९॥

तत्रत्यास्तु जना नार्यो नाविन्दन् वृत्तमीदृशम्।
बालकं मेनिरे प्रोद्यदिन्दुबिम्बमिवोज्ज्वलम्॥५०॥

तत्रत्या वृद्धनार्योऽपि यथोचितमथाचरन्।
ततः श्रुत्वा पिता सोऽपि निधिं प्राप्येव निर्धनः॥५१॥

मुमुदे नितरां चित्ते वित्तेषां नाभ्यलक्षत।
आविर्भावं तु जानाति शम्भोर्नाबोधयच्च सा॥५२॥

स्नात्वा शिवगुरुर्यज्वा यज्वनामग्रणीस्ततः।
विप्रानाकारयामास पुरन्ध्रीरपि सर्वतः॥५३॥

तदोत्सवो महानासीत् पुरे सद्गानि सन्ततम्।
धान्यराशिं मखिभ्योऽसौ विद्ध्यो भूयः प्रदत्तवान्॥५४॥

धनानि भूरि विप्रेभ्यो वेदविद्ध्यो दिदेश सः।
वासांसि भूयो दिव्यानि सफलानि प्रदत्तवान्॥५५॥

पुरन्ध्रीणां च नीरन्ध्रं वस्तुजातान्यदादसौ।
घटोघ्नीर्बहुशो गाश्च सालङ्काराः सदक्षिणाः॥५६॥

वृषाचलेशः सततं प्रीयतामित्यसौ ददौ।
ततः शिवगुरुर्यज्वा ब्राह्मणान् पूर्वतोऽधिकम्॥५७॥

सन्तर्प्य बन्धुभिः सार्धं मुदितो न्यवसत् सुधीः।
बालभावे विशालाक्षमतिविस्तृतवक्षसम्॥५८॥

आजानुलम्बितभुजं सुविशालनिटालकम्।
आरक्तोपान्तनयनविनिन्दितसरोरुहम् ॥५९॥

मुखकान्तिपराभूतराकाहिमकराकृतिम् ।
भासा गौर्या प्रसृतया प्रोद्यन्तमिव भास्करम्॥६०॥

शङ्खचक्रध्वजाकाररेखाचिह्नपदाम्बुजम्।
द्वात्रिंशलक्षणोपेतं विद्युदाभकलेवरम्॥६१॥

प्रमोदं दृष्टमात्रेण दिशन्तं तं स्तनन्धयम्।
पायम्पायं दृशा प्रेम्णा श्रीकृष्णमिव गोपिका॥६२॥

प्रपेदे न क्षणं तृप्तिं चकोरीव सुधाकरम्।
तादृशं बालकं दृष्ट्वा त्वार्याम्बा शुभलक्षणम्।
तिष्ठति स्म सुखेनैव लालयन्ती तनूभवम्॥६३॥

॥इति श्रीचिद्विलासीयश्रीशङ्करविजयविलासे श्रीशङ्करभगवत्पादाचार्याणाम्
अवतारघट्टः सम्पूर्णः॥

॥ काश्यां सर्वज्ञपीठारोहण-घट्टः ॥

॥ पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

श्रीचक्रपश्चाद्भागे तु कामाक्षीं ज्ञानरूपिणीम्॥४४॥
प्रतिष्ठाप्य च पूजायै ब्राह्मणान् विनियुज्य च।
एकाम्रेश्वरपूजार्थं विप्रानादिश्य भूयसः॥४५॥

श्रीमद्वरदराजस्य नमस्यायै नियुज्य च।
सर्वज्ञपीठमारोढुमुत्सेहे देशिकोत्तमः॥४६॥

ततोऽशरीरिणी वाणी नभोमार्गाद् व्यजृम्भत।
भो यतिन् भवता सर्वविद्यास्वपि विशेषतः॥४७॥

कृत्वा प्रसङ्गं विद्वद्भिः जित्वा तान् अखिलानपि।
सर्वज्ञपीठमारोढुम् उचितं ननु भूतले॥४८॥

इति वाचं समाकर्ण्य किमेतदिति विस्मितः।
किञ्चिदालोचयन्नास्त किं करोमीति मानसे॥४९॥

ताम्रपर्णीसरित्तीरवासिनो विबुधास्तदा।
षड्वर्शिनीसुधावार्धिपारदृश्वगुणोन्नताः ॥५०॥

आगत्य तं देशिकेन्द्रं प्रणिपत्येदमूचिरे।
भिदा सत्यमिवाभाति त्वया त्वैक्यं निगद्यते॥५१॥

देवभेदो मूर्तिभेदः प्रत्यक्षेणात्र लक्ष्यते।
स्वर्गादिफलभेदश्च सर्वशास्त्रविनिश्चितः॥५२॥

तत्प्रत्यक्षं च मिथ्येति कथयस्यधुना यते।
इति ब्रुवत्सु विद्वत्सु शङ्कराचार्यदेशिकः॥५३॥

शृणुतात्रोत्तरं विप्राः ब्रह्मैकं तु सनातनम्।
इन्द्रोपेन्द्रधनेन्द्राद्यास्तद्विभूतय एव हि॥५४॥

मृदि कुम्भो यथा भाति कनके कङ्कणं यथा।
जले वीचिर्यथा भाति तथेदं च विभाव्यते॥५५॥

यां देवतां भजन्ते ये तत्सारूप्यं प्रयान्ति ते।
ये वा पुण्यं चरन्तीह ते स्वर्गे फलभोगिनः॥५६॥

एको देव इति श्रुत्या जगत् सर्वं तदाकृतिः।
तद्विन्नमन्यन्नास्त्येव वेदान्तैकविनिश्चितम्॥५७॥

तस्मादखण्डमात्मानमद्वयानन्दलक्षणम्।
ज्ञात्वा गुरुप्रसादेन मुक्ता भवत नान्यथा॥५८॥

श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तैः वचनैरिति देशिकः।
भेदवादरतान् विप्रान् आधायाद्वैतपारगान्॥५९॥

ततस्ततो विपश्चिद्धिः प्रणतश्चातिभक्तितः।
गीतवादित्रनिर्घोषैः जयवादसमुज्ज्वलैः॥६०॥

आरुरोहाथ सर्वज्ञपीठं देशिकपुङ्गवः।
पुष्पवृष्टिः पपाताथ ववुर्वाताः सुगन्धयः॥६१॥

॥ इति श्रीचिद्विलासीयश्रीशङ्करविजयविलासे श्रीशङ्करभगवत्पादाचार्याणां
काश्यां सर्वज्ञपीठारोहणघट्टः सम्पूर्णः ॥

॥ श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-जयन्ती-पूजा ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः

१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः

२. ॐ एकदन्ताय नमः

११. ॐ फालचन्द्राय नमः

३. ॐ कपिलाय नमः

१२. ॐ गजाननाय नमः

४. ॐ गजकर्णकाय नमः

१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः

५. ॐ लम्बोदराय नमः

१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः

६. ॐ विकटाय नमः

१५. ॐ हेरम्बाय नमः

७. ॐ विघ्नराजाय नमः

१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः

८. ॐ विनायकाय नमः

१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः

९. ॐ धूमकेतवे नमः

१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाघ्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।

अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा - श्री-लक्ष्मी-नृसिंहपूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।

प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये
( )^{१०} नाम संवत्सरे उत्तरायणे / दक्षिणायने वसन्तऋतौ मेषमासे
शुक्लपक्षे चतुर्दश्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु /
स्थिर / भानु) वासरयुक्तायाम् (स्वाती/?)^{११} नक्षत्र ( )^{१२} नाम योग
( ) करण युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्यां चतुर्दश्यां
शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य
ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभि-
वृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च

^{१०}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{११}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{१२}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां
प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं
श्री नृसिंह-जयन्ती-पुण्यकाले यथाशक्ति-ध्यान-आवाहनादि-षोडशोपचारैः
श्री-नृसिंह-पूजां करिष्ये। तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।
श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।
(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥
पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।
ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।
ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाः स्यापो
ज्योतीः स्यापो यजूः स्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप

ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

ध्यायामि देवदेवं तं शङ्खचक्रगदाधरम्।
नृसिंहं भीषणं भद्रं लक्ष्मीयुक्तं विभूषितम्॥
अस्मिन् बिम्बे श्री-लक्ष्मी-नृसिंहं ध्यायामि।

सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्।
स भूमिं विश्वतो वृत्वा। अत्यतिष्ठदशाङ्गुलम्॥
अस्मिन् बिम्बे श्री-लक्ष्मी-नृसिंहम् आवाहयामि।

पुरुष एवेदं सर्वम्। यद्भूतं यच्च भव्यम्।
उतामृतत्वस्येशानः। यदन्नेनातिरोहति॥

आसनं समर्पयामि।

ए॒तावा॑नस्य म॒हिमा॑। अतो॒ ज्या॒याऽश्च॒ पू॒रुषः॑।
पादो॑ऽस्य॒ विश्वा॑ भू॒तानि॑। त्रि॒पाद॑स्या॒मृतं॑ दि॒वि॥

पाद्यं समर्पयामि।

त्रि॒पादूर्ध्वं॑ उदै॒त्पुरु॑षः। पादो॑ऽस्ये॒हाऽऽभ॑वा॒त्पुनः॑।
ततो॒ विश्व॑ङ्म॒क्रामत्॑। सा॒श॒ना॒न॒शने॑ अ॒भि॥

अर्घ्यं समर्पयामि।

तस्मा॑द्वि॒राड॑जायत। वि॒राजो॒ अधि॑ पू॒रुषः॑।
स जा॒तो अत्य॑रिच्यत। प॒श्चाद्भूमि॑मथो॒ पुरः॑॥

आचमनीयं समर्पयामि।

यत्पु॑रु॒षेण॑ ह॒विषा॑। दे॒वा य॒ज्ञम॑त॒न्वत॑।
व॒स॒न्तो अ॑स्याऽऽसी॒दाज्य॑म्। ग्री॒ष्म इ॒ध्मः श॒रद्ध॑विः॥

मधुपर्कं समर्पयामि।

स॒प्तास्या॑ऽऽसन् परि॒धयः॑। त्रिः स॒प्त स॒मिधः॑ कृ॒ताः।
दे॒वा यद्य॑ज्ञं त॒न्वा॒नाः। अब॑ध्नन् पु॒रुषं॑ प॒शुम्॥

शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

तं य॒ज्ञं ब॒र्हिषि॑ प्रौक्षन्। पु॒रुषं॑ जा॒तम॑ग्रतः।
तेन॑ दे॒वा अ॑य॒जन्त॑। सा॒ध्या ऋषे॑यश्च॒ ये॥

वस्त्रं समर्पयामि।

तस्मा॑द्य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः। सम्भृ॑तं पृषदा॒ज्यम्।
प॒शूऽस्ता॑श्च॒क्रै वा॒य॒व्यान्। आ॒र॒ण्यान्प्रा॒म्याश्च॒ ये॥

यज्ञोपवीतं समर्पयामि।

तस्माद्यज्ञात्सर्वहृतः। ऋचः सामानि जज्ञिरे।
छन्दांसि जज्ञिरे तस्मात्। यजुस्तस्मादजायत॥

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि। गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि।
अक्षतान् समर्पयामि।

तस्मादश्वा अजायन्त। ये के चौभयादतः।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्। तस्माज्जाता अजावयः॥
पुष्पाणि समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अङ्गपूजा ॥

१. ॐ अनघाय नमः — पादौ पूजयामि
२. वामनाय नमः — गुल्फौ पूजयामि
३. शौरये नमः — जङ्घे पूजयामि
४. वैकुण्ठवासिने नमः — ऊरू पूजयामि
५. पुरुषोत्तमाय नमः — मेढ्रं पूजयामि
६. वासुदेवाय नमः — कटिं पूजयामि
७. हृषीकेशाय नमः — नाभिं पूजयामि
८. माधवाय नमः — हृदयं पूजयामि
९. मधुसूदनाय नमः — कण्ठं पूजयामि
१०. वराहाय नमः — बाहून् पूजयामि
११. नृसिंहाय नमः — हस्तान् पूजयामि
१३. दैत्यसूदनाय नमः — मुखं पूजयामि
१६. दामोदराय नमः — नासिकां पूजयामि

१४. पुण्डरीकाक्षाय नमः— नेत्रे पूजयामि
 १५. गरुडध्वजाय नमः — श्रोत्रे पूजयामि
 १६. गोविन्दाय नमः — ललाटं पूजयामि
 १७. अच्युताय नमः — शिरः पूजयामि
 १८. श्री-नृसिंहाय नमः — सर्वाणि अङ्गानि पूजयामि

॥ चतुर्विंशति नामपूजा ॥

१. ॐ केशवाय नमः	१३. ॐ सङ्कर्षणाय नमः
२. ॐ नारायणाय नमः	१४. ॐ वासुदेवाय नमः
३. ॐ माधवाय नमः	१५. ॐ प्रद्युम्नाय नमः
४. ॐ गोविन्दाय नमः	१६. ॐ अनिरुद्धाय नमः
५. ॐ विष्णवे नमः	१७. ॐ पुरुषोत्तमाय नमः
६. ॐ मधुसूदनाय नमः	१८. ॐ अधोक्षजाय नमः
७. ॐ त्रिविक्रमाय नमः	१९. ॐ नृसिंहाय नमः
८. ॐ वामनाय नमः	२०. ॐ अच्युताय नमः
९. ॐ श्रीधराय नमः	२१. ॐ जनार्दनाय नमः
१०. ॐ हृषीकेशाय नमः	२२. ॐ उपेन्द्राय नमः
११. ॐ पद्मनाभाय नमः	२३. ॐ हरये नमः
१२. ॐ दामोदराय नमः	२४. ॐ श्रीकृष्णाय नमः

॥ श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

श्रीनृसिंहाय नमः
 महासिंहाय नमः

दिव्यसिंहाय नमः
 महाबलाय नमः

उग्रसिंहाय नमः		महादंष्ट्राय नमः	३०
महादेवाय नमः		प्राज्ञाय नमः	
उपेन्द्राय नमः		हिरण्यक-निषूदनाय नमः	
अग्निलोचनाय नमः		चण्डकोपिने नमः	
रौद्राय नमः		सुरारिघ्नाय नमः	
शौरये नमः	१०	सदार्तिघ्नाय नमः	
महावीराय नमः		सदाशिवाय नमः	
सुविक्रमपराक्रमाय नमः		गुणभद्राय नमः	
हरिकोलाहलाय नमः		महाभद्राय नमः	
चक्रिणे नमः		बलभद्राय नमः	
विजयाय नमः		सुभद्रकाय नमः	४०
अजयाय नमः		करालाय नमः	
अव्ययाय नमः		विकरालाय नमः	
दैत्यान्तकाय नमः		गतायुषे नमः	
परब्रह्मणे नमः		सर्वकर्तृकाय नमः	
अघोराय नमः	२०	भैरवाडम्बराय नमः	
घोरविक्रमाय नमः		दिव्याय नमः	
ज्वालामुखाय नमः		अगम्याय नमः	
ज्वालामालिने नमः		सर्वशत्रुजिते नमः	
महाज्वालाय नमः		अमोघास्त्राय नमः	
महाप्रभवे नमः		शस्त्रधराय नमः	५०
निटिलाक्षाय नमः		सव्यजूटाय नमः	
सहस्राक्षाय नमः		सुरेश्वराय नमः	
दुर्निरीक्ष्याय नमः		सहस्रबाहवे नमः	
प्रतापनाय नमः		वज्रनखाय नमः	

सर्वसिद्धये नमः		भीमपराक्रमाय नमः	८०
जनार्दनाय नमः		देवप्रियाय नमः	
अनन्ताय नमः		नुताय नमः	
भगवते नमः		पूज्याय नमः	
स्थूलाय नमः		भवहृते नमः	
अगम्याय नमः	६०	परमेश्वराय नमः	
परावराय नमः		श्रीवत्सवक्षसे नमः	
सर्वमन्त्रैकरूपाय नमः		श्रीवासाय नमः	
सर्वयन्त्रविदारणाय नमः		विभवे नमः	
अव्ययाय नमः		सङ्कर्षणाय नमः	
परमानन्दाय नमः		प्रभवे नमः	९०
कालजिते नमः		त्रिविक्रमाय नमः	
खगवाहनाय नमः		त्रिलोकात्मने नमः	
भक्तातिवत्सलाय नमः		कालाय नमः	
अव्यक्ताय नमः		सर्वेश्वराय नमः	
सुव्यक्ताय नमः	७०	विश्वम्भराय नमः	
सुलभाय नमः		स्थिराभाय नमः	
शुचये नमः		अच्युताय नमः	
लोकैकनायकाय नमः		पुरुषोत्तमाय नमः	
सर्वाय नमः		अधोक्षजाय नमः	
शरणागतवत्सलाय नमः		अक्षयाय नमः	१००
धीराय नमः		सेव्याय नमः	
धराय नमः		वनमालिने नमः	
सर्वज्ञाय नमः		प्रकम्पनाय नमः	
भीमाय नमः		गुरवे नमः	

लोकगुरवे नमः
स्रष्ट्रे नमः

परस्मै ज्योतिषे नमः
परायणाय नमः

१०८

॥इति श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा॥

॥उत्तराङ्गपूजा॥

यत्पुरुषं व्यदधुः। कतिधा व्यकल्पयन्।
मुखं किमस्य कौ बाहू। कावूरू पादावुच्येते॥

श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाय नमः धूपमाघ्रापयामि।

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत्। बाहू राजन्यः कृतः।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः। पद्भ्यां शूद्रो अजायत॥

उद्दीप्यस्व जातवेदोऽपघ्नन्निर्ऋतिं मम।

पशूँश्च मह्यमावह जीर्वनं च दिशो दिश॥

मा नो हिंसीज्जातवेदो गामश्वं पुरुषं जगत्।

अबिभ्रदग्र आगहि श्रिया मा परिपातय॥

श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाय नमः अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा॥

चन्द्रमा मनसो जातः। चक्षोः सूर्यो अजायत।

मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च। प्राणाद्वायुरजायत॥

श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाय नमः ( ) पानकं च निवेदयामि,
अमृतापिधानमसि। निवेदनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

नाभ्यां आसीदन्तरिक्षम्। शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्। तर्था लोकाः अकल्पयन्॥

पूगीफलसमायुक्तं नागवल्लीदलैर्युतम्।
कर्पूरचूर्णसंयुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाय नमः ताम्बूलं समर्पयामि।

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्तु पारो।
सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः। नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते॥

श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाय नमः समस्त अपराध क्षमापनार्थं कर्पूरनीराजनं
दर्शयामि।

कर्पूरनीरजनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

धाता पुरस्ताद्यमुदाजहार। शक्रः प्रविद्वान् प्रदिशश्चतस्रः।
तमेवं विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था अयनाय विद्यते॥

योऽपां पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
चन्द्रमा वा अपां पुष्पम्। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति।

ओं तद्ब्रह्म। ओं तद्वायुः। ओं तदात्मा।
ओं तत्सत्यम्। ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोर्नमः॥

अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु।

त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व९

रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः।

त्वं तदाप आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोम्॥

श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाय नमः वेदोक्तमन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

सुवर्णरजतैर्युक्तं चामीकरविनिर्मितम्।
स्वर्णपुष्पं प्रदास्यामि गृह्यतां मधुसूदन॥

स्वर्णपुष्पं समर्पयामि।

प्रदक्षिणं करोम्यद्य पापानि नुत माधव।
मयार्पितान्यशेषाणि परिगृह्य कृपां कुरु॥
यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च।
तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिण पदे पदे॥

नमस्ते देवदेवेश नमस्ते भक्तवत्सल।
नमस्ते पुण्डरीकाक्ष वासुदेवाय ते नमः॥

नमः सर्वहितार्थाय जगदाधाररूपिणे।
साष्टाङ्गोऽयं प्रणामोऽस्तु जगन्नाथ मया कृतः॥

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

यज्ञेनं यज्ञमयजन्त देवाः। तानि धर्माणि प्रथुमान्यासन्।
ते ह नाकं महिमानं सचन्ते। यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः॥

- छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ लक्ष्मी-नृसिंह-करुणारस-स्तोत्रं ॥

श्रीमत्-पयोनिधि-निकेतन चक्रपाणे
भोगीन्द्र-भोग-मणि-राजित-पुण्य-मूर्ते ।
योगीश शाश्वत शरण्य भवाब्धि-पोत
लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥१॥

ब्रह्मेन्द्र-रुद्र-मरुदर्क-किरीट-कोटि-
 सङ्घट्टिताङ्घ्रि-कमलामल-कान्ति-कान्त।
 लक्ष्मी-लसत्-कुच-सरोरुह-राजहंस
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥२॥

संसार-दाव-दहनाकर-भी-करोरु-
 ज्वालावलीभिरतिदग्ध-तनूरुहस्य ।
 त्वत्-पाद-पद्म-सरसी-शरणागतस्य
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥३॥

संसार-जाल-पतितस्य जगन्निवास
 सर्वेन्द्रियार्थ-बडिशग्र-झषोपमस्य ।
 प्रोत्कम्पित-प्रचुर-तालुक-मस्तकस्य
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥४॥

संसार-कूपमतिघोरमगाध-मूलं
 सम्प्राप्य दुःख-शत-सर्प-समाकुलस्य।
 दीनस्य देव कृपया पदमागतस्य
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥५॥

संसार-भीकर-करीन्द्र-कराभिघात-
 निष्पीड्यमान-वपुषः सकलार्ति-नाश।
 प्राण-प्रयाण-भव-भीति-समाकुलस्य
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥६॥

संसार-सर्प-विष-दिग्ध-महोग्र-तीव्र-
 दंष्ट्राग्र-कोटि-परिदष्ट-विनष्ट-मूर्तेः ।
 नागारि-वाहन सुधाब्धि-निवास शौरै
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥७॥

संसार-वृक्षमघ-बीजमनन्त-कर्म-
 शाखा-युतं करण-पत्रमनङ्ग-पुष्पम्।
 आरुह्य दुःख-फलितं पततं दयालो
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥८॥

संसार-सागर-विशाल-कराल-काल-
 नक्र-ग्रह-ग्रसित-निग्रह-विग्रहस्य ।
 व्यग्रस्य राग-निचयोर्मि-निपीडितस्य
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥९॥

संसार-सागर-निमज्जनमुह्यमानम्
 दीनं विलोक्य विभो करुणा-निधे माम्।
 प्रह्लाद-खेद-परिहार-परावतार
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥१०॥

संसार-घोर-गहने चरतो मुरारे
 मारोग्र-भीकर-मृग-प्रचुरार्दितस्य ।
 आर्तस्य मत्सर-निदाघ-सुदुःखितस्य
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥११॥

बद्ध्वा गले यम-भटा बहु तर्जयन्तः
 कर्षन्ति यत्र भव-पाश-शतैर्युतं माम्।
 एकाकिनं परवशं चकितं दयालो
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥१२॥

लक्ष्मीपते कमलनाभ सुरेश विष्णो
 यज्ञेश यज्ञ मधुसूदन विश्वरूप।
 ब्रह्मण्य केशव जनार्दन वासुदेव
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम्॥१३॥

एकेन चक्रमपरेण करेण शङ्खम्
 अन्येन सिन्धु-तनयाम् अवलम्ब्य तिष्ठन् ।
 वामेतरेण वरदाभय-पद्म-चिह्नं
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम् ॥१४॥

अन्धस्य मे हृत-विवेक-महाधनस्य
 चोरैर्-महाबलिभिरिन्द्रिय-नामधेयैः ।
 मोहान्धकार-कुहरे विनिपातितस्य
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम् ॥१५॥

प्रह्लाद-नारद-पराशर-पुण्डरीक-
 व्यासादि-भागवत-पुङ्गव-हृन्निवास ।
 भक्तानुरक्त-परिपालन-पारिजात
 लक्ष्मी-नृसिंह मम देहि करावलम्बम् ॥१६॥

लक्ष्मी-नृसिंह-चरणाब्ज-मधुव्रतेन
 स्तोत्रं कृतं शुभकरं भुवि शङ्करेण ।
 ये तत् पठन्ति मनुजा हरि-भक्ति-युक्ताः
 ते यान्ति तत्-पद-सरोजमखण्ड-रूपम् ॥१७॥

॥इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यस्य
 श्री-गोविन्द-भगवत्पूज्य-पाद-शिष्यस्य श्रीमच्छङ्करभगवतः कृतौ
 श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-करुणारस-स्तोत्रं सम्पूर्णम्॥

॥ श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-पञ्चरत्न-स्तोत्रम् ॥

त्वत्-प्रभु-जीव-प्रियमिच्छसि चेन्नरहरि-पूजां कुरु सततं
 प्रतिबिम्बालङ्कृति-धृति-कुशलो बिम्बालङ्कृतिमातनुते ।
 चेतो-भृङ्ग भ्रमसि वृथा भव-मरु-भूमौ विरसायां
 भज भज लक्ष्मी-नरसिंहानघ-पद-सरसिज-मकरन्दम् ॥१॥

शुक्तौ रजत-प्रतिभा जाता कटकाद्यर्थ-समर्था चेद्
 दुःखमयी ते संसृतिरेषा निर्वृति-दाने निपुणा स्यात् ।
 चेतो-भृङ्ग भ्रमसि वृथा भव-मरु-भूमौ विरसायां
 भज भज लक्ष्मी-नरसिंहानघ-पद-सरसिज-मकरन्दम् ॥ २ ॥

आकृति-साम्याच्छात्मलि-कुसुमे स्थल-नलिनत्व-भ्रममकरोः
 गन्ध-रसाविह किमु विद्येते विफलं भ्राम्यसि भृश-विरसेऽस्मिन् ।
 चेतो-भृङ्ग भ्रमसि वृथा भव-मरु-भूमौ विरसायां
 भज भज लक्ष्मी-नरसिंहानघ-पद-सरसिज-मकरन्दम् ॥ ३ ॥

स्रक्-चन्दन-वनितादीन् विषयान् सुखदान् मत्वा तत्र विहरसे
 गन्ध-फली-सदृशा ननु तेऽमी भोगानन्तर-दुःख-कृतः स्युः ।
 चेतो-भृङ्ग भ्रमसि वृथा भव-मरु-भूमौ विरसायां
 भज भज लक्ष्मी-नरसिंहानघ-पद-सरसिज-मकरन्दम् ॥ ४ ॥

तव हितमेकं वचनं वक्ष्ये शृणु सुख-कामो यदि सततं
 स्वप्ने दृष्टं सकलं हि मृषा जाग्रति च स्मर तद्वदिति ।
 चेतो-भृङ्ग भ्रमसि वृथा भव-मरु-भूमौ विरसायां
 भज भज लक्ष्मी-नरसिंहानघ-पद-सरसिज-मकरन्दम् ॥ ५ ॥

॥ इति श्रीमद्-गोविन्दभगवत्पाद-शिष्य-श्रीमच्छङ्कर-भगवत्पाद-विरचितं
 श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-पञ्चरत्न-स्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

॥ श्रीमद्भागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे अष्टमोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच

अथ दैत्यसुताः सर्वे श्रुत्वा तदनुवर्णितम् ।
 जगृहुर्निरवद्यत्वान्नैव गुर्वनुशिक्षितम् ॥ १ ॥

अथाचार्यसुतस्तेषां बुद्धिमेकान्तसंस्थिताम् ।
 आलक्ष्य भीतस्त्वरितो राज्ञ आवेदयद्यथा ॥ २ ॥

श्रुत्वा तदप्रियं दैत्यो दुःसहं तनयानयम्।
कोपावेशचलद्वात्रः पुत्रं हन्तुं मनो दधे॥३॥

क्षित्वा परुषया वाचा प्रह्लादमतदर्हणम्।
आहेक्षमाणः पापेन तिरश्चीनेन चक्षुषा॥४॥

प्रश्रयावनतं दान्तं बद्धाञ्जलिमवस्थितम्।
सर्पः पदाहत इव श्वसन्प्रकृतिदारुणः॥५॥

श्रीहिरण्यकशिपुरुवाच

हे दुर्विनीत मन्दात्मन्कुलभेदकराधम।
स्तब्धं मच्छासनोद्धृतं नेष्ये त्वाद्य यमक्षयम्॥६॥
क्रुद्धस्य यस्य कम्पन्ते त्रयो लोकाः सहेश्वराः।
तस्य मेऽभीतवन्मूढ शासनं किं बलोऽत्यगाः॥७॥

श्रीप्रह्लाद उवाच

न केवलं मे भवतश्च राजन्स वै बलं बलिनां चापरेषाम्।
परेऽवरेऽमी स्थिरजङ्गमा ये ब्रह्मादयो येन वशं प्रणीताः॥८॥
स ईश्वरः काल उरुक्रमोऽसावोजः सहः सत्त्वबलेन्द्रियात्मा।
स एव विश्वं परमः स्वशक्तिभिः सृजत्यवत्यत्ति गुणत्रयेशः॥९॥
जह्यासुरं भावमिमं त्वमात्मनः समं मनो धत्स्व न सन्ति विद्विषः।
ऋतेऽजितादात्मन उत्पथे स्थितात्तद्धि ह्यनन्तस्य महत्समर्हणम्॥१०॥
दस्यूनपुरा षण्ण विजित्य लुम्पतो मन्यन्त एके स्वजिता दिशो दश।
जितात्मनो ज्ञस्य समस्य देहिनां साधोः स्वमोहप्रभवाः कुतः परे॥११॥

श्रीहिरण्यकशिपुरुवाच

व्यक्तं त्वं मर्तुकामोऽसि योऽतिमात्रं विकत्थसे।
मुमूर्षूणां हि मन्दात्मन्ननु स्युर्विकृवा गिरः॥१२॥

यस्त्वया मन्दभाग्योक्तो मदन्यो जगदीश्वरः।
 कासौ यदि स सर्वत्र कस्मात्स्तम्भे न दृश्यते॥१३॥
 सोऽहं विकल्थमानस्य शिरः कायाद्धरामि ते।
 गोपायेत हरिस्त्वाद्य यस्ते शरणमीप्सितम्॥१४॥

एवं दुरुक्तैर्मुहुरर्दयन्नुषा सुतं महाभागवतं महासुरः।
 खड्गं प्रगृह्योत्पतितो वरासनात्स्तम्भं तताडातिबलः स्वमुष्टिना॥१५॥
 तदैव तस्मिन्निनदोऽतिभीषणो बभूव येनाण्डकटाहमस्फुटत्।
 यं वै स्वधिष्ण्योपगतं त्वजादयः श्रुत्वा स्वधामात्ययमङ्ग मेनिरे॥१६॥

स विक्रमन्पुत्रवधेप्सुरोजसा निशम्य निर्हादमपूर्वमद्भुतम्।
 अन्तःसभायां न ददर्श तत्पदं वितत्रसुर्येन सुरारियूथपाः॥१७॥

सत्यं विधातुं निजभृत्यभाषितं व्याप्तिं च भूतेष्वखिलेषु चात्मनः।
 अदृश्यतात्यद्भुतरूपमुद्वहन्स्तम्भे सभायां न मृगं न मानुषम्॥१८॥

स सत्त्वमेनं परितो विपश्यन्स्तम्भस्य मध्यादनुनिर्जिहानम्।
 नायं मृगो नापि नरो विचित्रमहो किमेतन्नृमृगेन्द्ररूपम्॥१९॥

मीमांसमानस्य समुत्थितोऽग्रतो नृसिंहरूपस्तदलं भयानकम्।
 प्रतप्तचामीकरचण्डलोचनं स्फुरत्सटाकेशरजृम्भिताननम्॥२०॥

करालदंष्ट्रं करवालचञ्चल क्षुरान्तजिह्वं भ्रुकुटीमुखोल्बणम्।
 स्तब्धोर्ध्वकर्णं गिरिकन्दराद्भुत व्यात्तास्यनासं हनुभेदभीषणम्॥२१॥

दिविस्पृशत्कायमदीर्घपीवर ग्रीवोरुवक्षःस्थलमल्पमध्यमम्।
 चन्द्रांशुगौरैश्छुरितं तनूरुहैर्विष्वग्भुजानीकशतं नखायुधम्॥२२॥

दुरासदं सर्वनिजेतरायुध प्रवेकविद्रावितदैत्यदानवम्।
 प्रायेण मेऽयं हरिणोरुमायिना वधः स्मृतोऽनेन समुद्यतेन किम्॥२३॥

एवं ब्रुवंस्त्वभ्यपतद्गदायुधो नदन् नृसिंहं प्रति दैत्यकुञ्जरः।
अलक्षितोऽग्नौ पतितः पतङ्गमो यथा नृसिंहौजसि सोऽसुरस्तदा॥२४॥

न तद्विचित्रं खलु सत्त्वधामनि स्वतेजसा यो नु पुरापिबत्तमः।
ततोऽभिपद्याभ्यहनन्महासुरो रुषा नृसिंहं गदयोरुवेगया॥२५॥

तं विक्रमन्तं सगदं गदाधरो महोरगं ताक्ष्यसुतो यथाग्रहीत्।
स तस्य हस्तोत्कलितस्तदासुरो विक्रीडतो यद्वदहिर्गर्भतः॥२६॥

असाध्वमन्यन्त हृतौकसोऽमरा घनच्छदा भारत सर्वधिष्ण्यपाः।
तं मन्यमानो निजवीर्यशङ्कितं यद्धस्तमुक्तो नृहरिं महासुरः।
पुनस्तमासञ्जत खड्गचर्मणी प्रगृह्य वेगेन गतश्रमो मृधे॥२७॥

तं श्येनवेगं शतचन्द्रवर्त्मभिश्चरन्तमच्छिद्रमुपर्यधो हरिः।
कृत्वाट्टहासं खरमुत्स्वनोल्बणं निमीलिताक्षं जगृहे महाजवः॥२८॥

विष्वक्स्फुरन्तं ग्रहणातुरं हरिव्यालो यथाखुं कुलिशाक्षतत्वचम्।
द्वार्यूरुमापत्य ददार लीलया नखैर्यथाहिं गरुडो महाविषम्॥२९॥

संरम्भदुष्प्रेक्ष्यकराललोचनो व्यात्ताननान्तं विलिहन्स्वजिह्वया।
असृग्लवाक्त्तारुणकेशराननो यथान्नमाली द्विपहत्यया हरिः॥३०॥

नखाङ्कुरोत्पाटितहृत्सरोरुहं विसृज्य तस्यानुचरानुदायुधान्।
अहन्समस्तान्नखशस्त्रपाणिभिर्दोर्दण्डयूथोऽनुपथान्सहस्रशः॥३१॥

सटावधूता जलदाः परापतन्ग्रहाश्च तद्दृष्टिविमुष्टरोचिषः।
अम्भोधयः श्वासहता विचुक्षुर्भुर्निर्हादभीता दिगिभा विचुकुशुः॥३२॥

द्यौस्तत्सटोक्षिप्तविमानसङ्कुला प्रोत्सर्पत क्ष्मा च पदाभिपीडिता।
शैलाः समुत्पेतुरमुष्य रंहसा तत्तेजसा खं ककुभो न रेजिरे॥३३॥

ततः सभायामुपविष्टमुत्तमे नृपासने सम्भृततेजसं विभुम्।
अलक्षितद्वैरथमत्यमर्षणं प्रचण्डवक्त्रं न बभाज कश्चन॥३४॥

निशाम्य लोकत्रयमस्तकज्वरं तमादिदैत्यं हरिणा हतं मृधे।
प्रहर्षवेगोत्कलितानना मुहुः प्रसूनवर्षैर्ववृषुः सुरस्त्रियः॥३५॥

तदा विमानावलिभिर्नभस्तलं दिदृक्षतां सङ्कुलमास नाकिनाम्।
सुरानका दुन्दुभयोऽथ जघ्निरे गन्धर्वमुख्या ननृतुर्जगुः स्त्रियः॥३६॥

तत्रोपव्रज्य विबुधा ब्रह्मेन्द्रगिरिशादयः।
ऋषयः पितरः सिद्धा विद्याधरमहोरगाः॥३७॥

मनवः प्रजानां पतयो गन्धर्वाप्सरचारणाः।
यक्षाः किम्पुरुषास्तात वेतालाः सहकिन्नराः॥३८॥

ते विष्णुपार्षदाः सर्वे सुनन्दकुमुदादयः।
मूर्ध्नि बद्धाञ्जलिपुटा आसीनं तीव्रतेजसम्।
ईडिरे नरशार्दुलं नातिदूरचराः पृथक्॥३९॥

श्रीब्रह्मोवाच

नतोऽस्म्यनन्ताय दुरन्तशक्तये विचित्रवीर्याय पवित्रकर्मणे।
विश्वस्य सर्गस्थितिसंयमान्गुणैः स्वलीलया सन्दधतेऽव्ययात्मने॥४०॥

श्रीरुद्र उवाच

कोपकालो युगान्तस्ते हतोऽयमसुरोऽल्पकः।
तत्सुतं पाह्युपसृतं भक्तं ते भक्तवत्सल॥४१॥

श्रीइन्द्र उवाच

प्रत्यानीताः परम भवता त्रायता नः स्वभागा
दैत्याक्रान्तं हृदयकमलं तद्गृहं प्रत्यबोधि।
कालग्रस्तं कियदिदमहो नाथ शुश्रूषतां ते
मुक्तिस्तेषां न हि बहुमता नारसिंहापरैः किम्॥४२॥

श्रीऋषय ऊचुः

त्वं नस्तपः परममात्थ यदात्मतेजो
येनेदमादिपुरुषात्मगतं ससर्व्वम्।
तद्विप्रलुप्तममुनाद्य शरण्यपाल
रक्षागृहीतवपुषा पुनरन्वमंस्थाः॥४३॥

श्रीपितर ऊचुः

श्राद्धानि नोऽधिबुभुजे प्रसभं तनूजैर्
दत्तानि तीर्थसमयेऽप्यपिबत्तिलाम्बु।
तस्योदरान्नखविदीर्णवपाद्य आर्च्छत्
तस्मै नमो नृहरयेऽखिलधर्मगोत्रे॥४४॥

श्रीसिद्धा ऊचुः

यो नो गतिं योगसिद्धामसाधुरहार्षीद्योगतपोबलेन।
नाना दर्पं तं नखैर्विददार तस्मै तुभ्यं प्रणताः स्मो नृसिंह॥४५॥

श्रीविद्याधरा ऊचुः

विद्यां पृथग्धारणयानुराद्धां न्यषेधदज्ञो बलवीर्यदृप्तः।
स येन सङ्क्षो पशुवद्धतस्तं मायानृसिंहं प्रणताः स्म नित्यम्॥४६॥

श्रीनागा ऊचुः

येन पापेन रत्नानि स्त्रीरत्नानि हृतानि नः।
तद्वक्षःपाटनेनासां दत्तानन्द नमोऽस्तु ते॥४७॥

श्रीमनव ऊचुः

मनवो वयं तव निदेशकारिणो दितिजेन देव परिभूतसेतवः।
भवता खलः स उपसंहृतः प्रभो करवाम ते किमनुशाधि किङ्करान्॥४८॥

श्रीप्रजापतय ऊचुः

प्रजेशा वयं ते परेशाभिसृष्टा न येन प्रजा वै सृजामो निषिद्धाः।
स एष त्वया भिन्नवक्षा नु शेते जगन्मङ्गलं सत्त्वमूर्तेऽवतारः॥४९॥

श्रीगन्धर्वा ऊचुः

वयं विभो ते नटनाट्यगायका येनात्मसाद्वीर्यबलौजसा कृताः।
स एष नीतो भवता दशामिमां किमुत्पथस्थः कुशलाय कल्पते॥५०॥

श्रीचारणा ऊचुः

हरे तवाङ्घ्रिपङ्कजं भवापवर्गमाश्रिताः।
यदेष साधुहृच्छयस्त्वयासुरः समापितः॥५१॥

श्रीयक्षा ऊचुः

वयमनुचरमुख्याः कर्मभिस्ते मनोज्ञैस्
त इह दितिसुतेन प्रापिता वाहकत्वम्।
स तु जनपरितापं तत्कृतं जानता ते
नरहर उपनीतः पञ्चतां पञ्चविंश॥५२॥

श्रीकिम्पुरुषा ऊचुः

वयं किम्पुरुषास्त्वं तु महापुरुष ईश्वरः।
अयं कुपुरुषो नष्टो धिक्कृतः साधुभिर्यदा॥५३॥

श्रीवैतालिका ऊचुः

सभासु सत्रेषु तवामलं यशो गीत्वा सपर्यां महतीं लभामहे।
यस्तामनैषीद्वशमेष दुर्जनो द्विष्ट्या हतस्ते भगवन्यथामयः॥५४॥

श्रीकिन्नरा ऊचुः

वयमीश किन्नरगणास्तवानुगा दितिजेन विष्टिममुनानुकारिताः।
भवता हरे स वृजिनोऽवसादितो नरसिंह नाथ विभवाय नो भव॥५५॥

श्रीविष्णुपार्षदा ऊचुः

अद्यैतद्धरिनररूपमद्भुतं ते दृष्टं नः शरणद सर्वलोकशर्म।
सोऽयं ते विधिकर ईश विप्रशप्तस्तस्येदं निधनमनुग्रहाय विद्मः॥५६॥

॥इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहंस्यां संहितायां सप्तमस्कन्धे
अष्टमोऽध्यायः॥

॥ श्रीमद्भागवते महापुराणे सप्तमस्कन्धे नवमोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच

एवं सुरादयः सर्वे ब्रह्मरुद्रपुरः सराः।
नोपैतुमशकन्मन्यु संरम्भं सुदुरासदम्॥१॥

साक्षात्श्रीः प्रेषिता देवैर्दृष्ट्वा तं महदद्भुतम्।
अदृष्टाश्रुतपूर्वत्वात्सा नोपेयाय शङ्किता॥२॥

प्रह्लादं प्रेषयामास ब्रह्मावस्थितमन्तिके।
तात प्रशमयोपेहि स्वपित्रे कुपितं प्रभुम्॥३॥

तथेति शनकै राजन्महाभागवतोऽर्भकः।
उपेत्य भुवि कायेन ननाम विधृताञ्जलिः॥४॥

स्वपादमूले पतितं तमर्भकं विलोक्य देवः कृपया परिप्लुतः।
उत्थाप्य तच्छीर्ष्यदधात्कराम्बुजं कालाहिवित्रस्तधियां कृताभयम्॥५॥

स तत्करस्पर्शधुताखिलाशुभः सपद्यभिव्यक्तपरात्मदर्शनः।
तत्पादपद्मं हृदि निर्वृतो दधौ हृष्यत्तनुः क्लिन्नहृदश्रुलोचनः॥६॥

अस्तौषीद्धरिमेकाग्र मनसा सुसमाहितः।
प्रेमगद्गदया वाचा तन्त्र्यस्तहृदयेक्षणः॥७॥

श्रीप्रह्लाद उवाच

ब्रह्मादयः सुरगणा मुनयोऽथ सिद्धाः
 सत्त्वैकतानगतयो वचसां प्रवाहैः।
 नाराधितुं पुरुगुणैरधुनापि पिप्रुः
 किं तोष्टुमर्हति स मे हरिरुग्रजातेः॥८॥

मन्ये धनाभिजनरूपतपःश्रुतौजस्
 तेजःप्रभावबलपौरुषबुद्धियोगाः ।
 नाराधनाय हि भवन्ति परस्य पुंसो
 भक्त्या तुतोष भगवान्गजयूथपाय॥९॥

विप्राद्विषङ्गुणयुतादरविन्दनाभ
 पादारविन्दविमुखात्श्वपचं वरिष्ठम्।
 मन्ये तदर्पितमनोवचनेहितार्थ
 प्राणं पुनाति स कुलं न तु भूरिमानः॥१०॥

नैवात्मनः प्रभुरयं निजलाभपूर्णो
 मानं जनादविदुषः करुणो वृणीते।
 यद्यञ्जनो भगवते विदधीत मानं
 तच्चात्मने प्रतिमुखस्य यथा मुखश्रीः॥११॥

तस्मादहं विगतविक्लव ईश्वरस्य
 सर्वात्मना महि गृणामि यथा मनीषम्।
 नीचोऽजया गुणविसर्गमनुप्रविष्टः
 पूयेत येन हि पुमाननुवर्णितेन॥१२॥

सर्वे ह्यमी विधिकरास्तव सत्त्वधाम्नो
 ब्रह्मादयो वयमिवेश न चोद्विजन्तः।
 क्षेमाय भूतय उतात्मसुखाय चास्य
 विक्रीडितं भगवतो रुचिरावतारैः॥१३॥

तद्यच्छ मन्युमसुरश्च हतस्त्वयाद्य
 मोदेत साधुरपि वृश्चिकसर्पहत्या।
 लोकाश्च निर्वृतिमिताः प्रतियन्ति सर्वे
 रूपं नृसिंह विभयाय जनाः स्मरन्ति॥१४॥

नाहं बिभेम्यजित तेऽतिभयानकास्य
 जिह्वार्कनेत्रभ्रुकुटीरभसोग्रदंष्ट्रात् ।
 आत्रस्रजःक्षतजकेशरशङ्कुकर्णान्
 निर्हादभीतदिगिभादरिभिन्नखाग्रात्॥१५॥

त्रस्तोऽस्म्यहं कृपणवत्सल दुःसहोग्र
 संसारचक्रकदनाद्वसतां प्रणीतः।
 बद्धः स्वकर्मभिरुशत्तम तेऽङ्घ्रिमूलं
 प्रीतोऽपवर्गशरणं ह्वयसे कदा नु॥१६॥

यस्मात्प्रियाप्रियवियोगसंयोगजन्म
 शोकाग्निना सकलयोनिषु दह्यमानः।
 दुःखौषधं तदपि दुःखमतद्धियाहं
 भूमन्भ्रमामि वद मे तव दास्ययोगम्॥१७॥

सोऽहं प्रियस्य सुहृदः परदेवताया
 लीलाकथास्तव नृसिंह विरिञ्चगीताः।
 अञ्जस्तितर्म्यनुगृणन्गुणविप्रमुक्तो
 दुर्गाणि ते पदयुगालयहंससङ्गः॥१८॥

बालस्य नेह शरणं पितरौ नृसिंह
 नार्तस्य चागदमुदन्वति मञ्जतो नौः।
 तप्तस्य तत्प्रतिविधिर्य इहाञ्जसेष्टस्
 तावद्विभो तनुभृतां त्वदुपेक्षितानाम्॥१९॥

यस्मिन्यतो यर्हि येन च यस्य यस्माद्
 यस्मै यथा यदुत यस्त्वपरः परो वा।
 भावः करोति विकरोति पृथक्स्वभावः
 सञ्चोदितस्तदखिलं भवतः स्वरूपम्॥२०॥

माया मनः सृजति कर्ममयं बलीयः
 कालेन चोदितगुणानुमतेन पुंसः।
 छन्दोमयं यदजयार्पितषोडशारं
 संसारचक्रमज्ज कोऽतितरेत्त्वदन्यः॥२१॥

स त्वं हि नित्यविजितात्मगुणः स्वधाम्ना
 कालो वशीकृतविसृज्यविसर्गशक्तिः।
 चक्रे विसृष्टमजयेश्वर षोडशारे
 निष्पीड्यमानमुपकर्ष विभो प्रपन्नम्॥२२॥

दृष्टा मया दिवि विभोऽखिलधिष्ण्यपानाम्
 आयुः श्रियो विभव इच्छति याज्ञनोऽयम्।
 येऽस्मत्पितुः कुपितहासविजृम्भितभ्रू
 विस्फूर्जितेन लुलिताः स तु ते निरस्तः॥२३॥

तस्मादमूस्तनुभृतामहमाशिषोऽज्ञ
 आयुः श्रियं विभवमैन्द्रियमाविरिञ्चयात्।
 नेच्छामि ते विलुलितानुरुविक्रमेण
 कालात्मनोपनय मां निजभृत्यपार्श्वम्॥२४॥

कुत्राशिषः श्रुतिसुखा मृगतृष्णिरूपाः
 क्वेदं कलेवरमशेषरुजां विरोहः।
 निर्विद्यते न तु जनो यदपीति विद्वान्
 कामानलं मधुलवैः शमयन्दुरापैः॥२५॥

क्वाहं रजःप्रभव ईश तमोऽधिकेऽस्मिन्
जातः सुरेतरकुले क्व तवानुकम्पा।
न ब्रह्मणो न तु भवस्य न वै रमाया
यन्मेऽर्पितः शिरसि पद्मकरः प्रसादः॥२६॥

नैषा परावरमतिर्भवतो ननु स्याज्
जन्तोर्यथात्मसुहृदो जगतस्तथापि।
संसेवया सुरतरोरिव ते प्रसादः
सेवानुरूपमुदयो न परावरत्वम्॥२७॥

एवं जनं निपतितं प्रभवाहिकूपे
कामाभिकाममनु यः प्रपतन्प्रसङ्गात्।
कृत्वात्मसात्सुरर्षिणा भगवन्गृहीतः
सोऽहं कथं नु विसृजे तव भृत्यसेवाम्॥२८॥

मत्प्राणरक्षणमनन्त पितुर्वधश्च
मन्ये स्वभृत्यऋषिवाक्यमृतं विधातुम्।
खड्गं प्रगृह्य यदवोचदसद्विधित्सुस्
त्वामीश्वरो मदपरोऽवतु कं हरामि॥२९॥

एकस्त्वमेव जगदेतममुष्य यत्त्वम्
आद्यन्तयोः पृथगवस्यसि मध्यतश्च।
सृष्ट्वा गुणव्यतिकरं निजमाययेदं
नानेव तैरवसितस्तदनुप्रविष्टः॥३०॥

त्वम्वा इदं सदसदीश भवांस्ततोऽन्यो
माया यदात्मपरबुद्धिरियं ह्यपार्था।
यद्यस्य जन्म निधनं स्थितिरीक्षणं च
तद्वैतदेव वसुकालवदष्टितर्वोः॥३१॥

न्यस्येदमात्मनि जगद्विलयाम्बुमध्ये
 शेषेत्मना निजसुखानुभवो निरीहः।
 योगेन मीलितदृगात्मनिपीतनिद्रस्
 तुर्ये स्थितो न तु तमो न गुणांश्च युङ्क्ते॥३२॥

तस्यैव ते वपुरिदं निजकालशक्त्या
 सञ्चोदितप्रकृतिधर्मण आत्मगूढम्।
 अम्भस्यनन्तशयनाद्विरमत्समाधेर्
 नाभेरभूत्स्वकणिकावटवन्महाजम्॥३३॥

तत्सम्भवः कविरतोऽन्यदपश्यमानस्
 त्वां बीजमात्मनि ततं स बहिर्विचिन्त्य।
 नाविन्ददब्दशतमप्सु निमज्जमानो
 जातेऽङ्कुरे कथमुहोपलभेत बीजम्॥३४॥

स त्वात्मयोनिरतिविस्मित आश्रितोऽञ्जं
 कालेन तीव्रतपसा परिशुद्धभावः।
 त्वामात्मनीश भुवि गन्धमिवासूक्ष्मं
 भूतेन्द्रियाशयमये विततं ददर्श॥३५॥

एवं सहस्रवदनाङ्घ्रिशिरःकरोरु
 नासाद्यकर्णनयनाभरणायुधाढ्यम्।
 मायामयं सदुपलक्षितसन्निवेशं
 दृष्ट्वा महापुरुषमाप मुदं विरिञ्चः॥३६॥

तस्मै भवान्हयशिरस्तनुवं हि बिभ्रद्
 वेदद्रुहावतिबलौ मधुकैटभाख्यौ।
 हत्वानयच्छ्रुतिगणांश्च रजस्तमश्च
 सत्त्वं तव प्रियतमां तनुमामनन्ति॥३७॥

इत्थं नृतिर्यगृषिदेवझषावतारैर्
 लोकान्विभावयसि हंसि जगत्प्रतीपान्।
 धर्मं महापुरुष पासि युगानुवृत्तं
 छन्नः कलौ यदभवस्त्रियुगोऽथ स त्वम्॥३८॥

नैतन्मनस्तव कथासु विकुण्ठनाथ
 सम्प्रीयते दुरितदुष्टमसाधु तीव्रम्।
 कामातुरं हर्षशोकभयैषणार्तं
 तस्मिन्कथं तव गतिं विमृशामि दीनः॥३९॥

जिह्वैकतोऽच्युत विकर्षति मावितृप्ता
 शिश्रोऽन्यतस्त्वगुदरं श्रवणं कुतश्चित्।
 घ्राणोऽन्यतश्चपलदृक्क च कर्मशक्तिर्
 बह्व्यः सपत्य इव गेहपतिं लुनन्ति॥४०॥

एवं स्वकर्मपतितं भववैतरण्याम्
 अन्योन्यजन्ममरणाशनभीतभीतम्।
 पश्यज्जनं स्वपरविग्रहवैरमैत्रं
 हन्तेति पारचर पीपृहि मूढमद्य॥४१॥

को न्वत्र तेऽखिलगुरो भगवन्प्रयास
 उत्तारणेऽस्य भवसम्भवलोपहेतोः।
 मूढेषु वै महदनुग्रह आर्तबन्धो
 किं तेन ते प्रियजनाननुसेवतां नः॥४२॥

नैवोद्विजे पर दुरत्ययवैतरण्यास्
 त्वद्वीर्यगायनमहामृतमग्नचित्तः ।
 शोचे ततो विमुखचेतस इन्द्रियार्थ
 मायासुखाय भरमुद्वहतो विमूढान्॥४३॥

प्रायेण देव मुनयः स्वविमुक्तिकामा
मौनं चरन्ति विजने न परार्थनिष्ठाः।
नैतान्विहाय कृपणान्विमुमुक्ष एको
नान्यं त्वदस्य शरणं भ्रमतोऽनुपश्ये॥४४॥

यन्मैथुनादिगृहमेधिसुखं हि तुच्छं
कण्डूयनेन करयोरिव दुःखदुःखम्।
तृप्यन्ति नेह कृपणा बहुदुःखभाजः
कण्डूतिवन्मनसिजं विषहेत धीरः॥४५॥

मौनव्रतश्रुततपोऽध्ययनस्वधर्म
व्याख्यारहोजपसमाधय आपवर्ग्याः।
प्रायः परं पुरुष ते त्वजितेन्द्रियाणां
वार्ता भवन्त्युत न वात्र तु दाम्भिकानाम्॥४६॥

रूपे इमे सदसती तव वेदसृष्टे
बीजाङ्कुराविव न चान्यदरूपकस्य।
युक्ताः समक्षमुभयत्र विचक्षन्ते त्वां
योगेन वह्निमिव दारुषु नान्यतः स्यात्॥४७॥

त्वं वायुरग्निरवनिर्वियदम्बु मात्राः
प्राणेन्द्रियाणि हृदयं चिदनुग्रहश्च।
सर्वं त्वमेव सगुणो विगुणश्च भूमन्
नान्यत्त्वदस्त्यपि मनोवचसा निरुक्तम्॥४८॥

नैते गुणा न गुणिनो महदादयो ये
सर्वे मनः प्रभृतयः सहदेवमर्त्याः।
आद्यन्तवन्त उरुगाय विदन्ति हि त्वाम्
एवं विमृश्य सुधियो विरमन्ति शब्दात्॥४९॥

तत्तेऽर्हत्तम नमः स्तुतिकर्मपूजाः
 कर्म स्मृतिश्चरणयोः श्रवणं कथायाम्।
 संसेवया त्वयि विनेति षडङ्गया किं
 भक्तिं जनः परमहंसगतौ लभेत॥५०॥

श्रीनारद उवाच

एतावद्वर्णितगुणो भक्त्या भक्तेन निर्गुणः।
 प्रह्लादं प्रणतं प्रीतो यतमन्युरभाषत॥५१॥

श्रीभगवानुवाच

प्रह्लाद भद्र भद्रं ते प्रीतोऽहं तेऽसुरोत्तम।
 वरं वृणीष्वभिमतं कामपूरोऽस्म्यहं नृणाम्॥५२॥

मामप्रीणत आयुष्मन्दर्शनं दुर्लभं हि मे।
 दृष्ट्वा मां न पुनर्जन्तुरात्मानं तप्तुमर्हति॥५३॥

प्रीणन्ति ह्यथ मां धीराः सर्वभावेन साधवः।
 श्रेयस्कामा महाभाग सर्वासामाशिषां पतिम्॥५४॥

श्रीनारद उवाच

एवं प्रलोभ्यमानोऽपि वरैर्लोकप्रलोभनैः।
 एकान्तित्वाद्भगवति नैच्छत्तानसुरोत्तमः॥५५॥

॥इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहंस्यां संहितायां सप्तमस्कन्धे
 नवमोऽध्यायः॥

॥ अर्घ्यप्रदानम् ॥

ममोपात्त समस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम्
 नृसिंह-जयन्ती-पुण्यकाले श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-पूजान्ते क्षीरार्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

हिरण्याक्षवधार्थाय भूभारोत्तरणाय च।
परित्राणाय साधूनां जातो विष्णुर्नृकेसरी।
गृहाणार्घ्यं मया दत्तं सलक्ष्मी-नृहरे स्वयम्॥

श्री-लक्ष्मी-नृसिंहाय नमः इदमर्घ्यमिदमर्घ्यमिदमर्घ्यम्॥

अनेन अर्घ्यप्रदानेन भगवान् सर्वात्मकः
श्री-लक्ष्मी-नृसिंहः प्रीयताम्।

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।
अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-जयन्ती-पुण्यकाले अस्मिन् मया क्रियमाण
महाविष्णुपूजायां यद्देयमुपायनदानं तत्प्रत्यायाम्नार्थं हिरण्यं
श्री-लक्ष्मी-नृसिंह-प्रीतिं कामयमानः

मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय सम्प्रददे नमः न मम।
अनया पूजया श्री-लक्ष्मी-नृसिंहः प्रीयताम्।

॥ विसर्जनम् ॥

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपः पूजा क्रियादिषु।
न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम्॥

इदं व्रतं मया देव कृतं प्रीत्यै तव प्रभो।
न्यूनं सम्पूर्णतां यातु त्वत्प्रसादाञ्जनार्दन॥

मद्वंशे ये नरा जाता ये जनिष्यन्ति चापरे।
तांस्त्वमुद्धर देवेश दुःसहाद्भवसागरात्॥

पातकार्णवमग्नस्य व्याधिदुःखाम्बुवारिभिः।
तीव्रैश्च परिभूतस्य मोहदुःखगतस्य मे॥

करावलम्बनं देहि शेषशायिन् जगत्पते।
 श्रीनृसिंह रमाकान्त भक्तानां भयनाशन॥
 क्षीराब्धिनिवासिन् त्वं चक्रपाणे जनार्दन।
 व्रतेनानेन देवेश भुक्तिमुक्तिप्रदो भव॥

अस्मात् बिम्बात् श्री-लक्ष्मी-नृसिंहं यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि
 (अक्षतानर्पित्वा देवमुत्सर्जयेत्।)

अनया पूजया श्री-लक्ष्मी-नृसिंहः प्रीयताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
 बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
 करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
 नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

सालग्रामशिलावारि पापहारि शरीरिणाम्।
 आजन्मकृतपापानां प्रायश्चित्तं दिने दिने॥
 अकालमृत्युहरणं सर्वव्याधिनिवारणम्।
 सर्वपापक्षयकरं विष्णुपादोदकं शुभम्॥
 इति तीर्थं पीत्वा शिरसि प्रसादं धारयेत्।

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ नृसिंह-जयन्ती-व्रत-कथा ॥

सूत उवाच

हिरण्यकशिपुं हत्वा देवदेवं जगद्गुरुम्।
 सुखासीनं च नृहरिं शान्तकोपं रमापतिम्॥१॥

प्रह्लादो ज्ञानिनां श्रेष्ठः पालयन् राज्यमुत्तमम्।
एकाकी च तदुत्सङ्गे प्रियं वचनमब्रवीत्॥२॥

प्रह्लाद उवाच

नमस्ते भगवन्विष्णो नृसिंहरूपिणे नमः।
त्वद्भक्तोऽहं सुरेशैकं त्वां पृच्छामि तु तत्त्वतः॥३॥
स्वामिस्त्वार्य ममाभिन्ना भक्तिर्जाता त्वनेकधा।
कथं च ते प्रियो जातः कारणं मे वद प्रभो॥४॥

नृसिंह उवाच

कथयामि महाप्राज्ञ शृणुष्वैकाग्रमानसः।
भक्तेर्यत्कारणं वत्स प्रियत्वस्य च कारणम्॥५॥
पुरा काले ह्यभूद् विप्रः किञ्चित्त्वं नाप्यधीतवान्।
नाना त्वं वासुदेवो हि वेश्यासंसक्तमानसः॥६॥
तस्मिञ्जातु न चैव त्वं चकर्थ सुकृतं कियत्।
कृतवान्मद्वतं चैकं वेश्यासङ्गतिलालसः॥७॥

मद्वतस्य प्रभावेण भक्तिर्जाता तवानघ।

प्रह्लाद उवाच

श्रीनृसिंहोच्यतां तावत्कस्य पुत्रश्च किं व्रतम्॥८॥
वेश्यायां वर्तमानेन कथं तच्च कृतं मया।
येन त्वत्प्रीतिमापन्नो वक्तुमर्हसि साम्प्रतम्॥९॥

नृसिंह उवाच

पुराऽवन्तीपुरे ह्यासीद्राह्मणो वेदपारगः।
तस्य नाम सुशर्मेति बहुलोकेषु विश्रुतः॥१०॥

नित्यहोमक्रियां चैव विदधाति द्विजोत्तमः।
ब्राह्मक्रियासु नियतं सर्वासु किल तत्परः॥११॥

अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैरिष्टाः सर्वे सुरोत्तमाः।
तस्य भार्या सुशीलाभूद्विख्याता भुवनत्रये॥१२॥

पतिव्रता सदाचारा पतिभक्तिपरायणा।
जज्ञिरेस्या सुताः पञ्च तस्माद्विजवरात्तथा॥१३॥

सदाचारेषु विद्वांसः पितृभक्तिपरायणाः।
तेषां मध्ये कनिष्ठस्त्वं वेश्यासङ्गतिस्तत्परः॥१४॥

तया निषेध्यमानेन सुरापानं त्वया कृतम्।
सुवर्णं चाप्यपहृतं चौरैः सार्धं त्वया बहु॥१५॥

विलासिन्या समं चैव त्वया चीर्णमघं बहु।
एकदा सद्गृहे चाऽऽसीन्म मन्कलिस्त्वया सह॥१६॥

तेन कलहभावेन व्रतमेतत्त्वया कृतम्।
अज्ञानान्मद्वृतं जातं व्रतानामुत्तमं हि तत्॥१७॥

तस्यां विहारयोगेन रात्रौ जागरणं कृतम्।
वेश्याया वल्लभं किञ्चित्प्रजातं न त्वया सह॥१८॥

रात्रौ जागरणं चीर्णं त्यक्तं भोग्यमनेकधा।
व्रतेनानेन चीर्णेन मोदन्ति दिवि देवताः॥१९॥

सृष्टयर्थं च पुरा ब्रह्मा चक्रे ह्येतदनुत्तमम्।
मद्व्रतस्य प्रभावेण निर्मितं सचराचरम्॥२०॥

ईश्वरेण पुरा चीर्णं वधार्थं त्रिपुरस्य च।
माहात्म्येन व्रतस्याऽऽशु त्रिपुरस्तु निपातितः॥२१॥

अन्यश्च बहुभिर्देवैर्ऋषिभिश्च पुराऽनघ।
राजभिश्च महाप्राज्ञैर्विदितं व्रतमुत्तमम्॥२२॥

एतद्व्रतप्रभावेण सर्वे सिद्धिमुपागताः।
वेश्याऽपि मत्प्रिया जाता त्रैलोक्ये सुखचारिणी॥२३॥

ईदृशं मद्भृतं वत्स त्रैलोक्ये तु सुविश्रुतम्।
कलहेन विलासिन्या व्रतमेतदुपस्थितम्॥२४॥

प्रह्लाद तेन ते भक्तिर्मयि जाता ह्यनुत्तमा।
धूर्तया च विलासिन्या ज्ञात्वा व्रतदिनं मम॥२५॥

कलहश्च कृतो येन मद्भृतं च कृतं भवेत्।
सा वेश्या त्वप्सरा जाता भुक्त्वा भोगाननेकशः॥२६॥

मुक्ता कर्मविलीना तु त्वं प्रसाद विशस्व माम्।
कार्यार्थं च भवानास्ते मच्छरीरपृथक्तया॥२७॥

विधाय सर्वकार्याणि शीघ्रं चैव गमिष्यसि।
इदं व्रतमवश्यं ये प्रकरिष्यन्ति मानवाः॥२८॥

न तेषां पुनरावृत्तिर्मत्तः कल्पशतैरपि।
अपुत्रो लभते पुत्रान्मद्भक्तश्च सुवर्चसः॥२९॥

दरिद्रो लभते लक्ष्मीं धनदस्य च यादृशी।
तेजःकामो लभतेजो राज्येच्छू राज्यमुत्तमम्॥३०॥

आयुःकामो लभेदायुर्यादृशं च शिवस्य हि।
स्त्रीणां व्रतमिदं साधुपुत्रदं भाग्यदं तथा॥३१॥

अवैधव्यकरं तासां पुत्रशोकविनाशनम्।
धनधान्यकरं चैव जातिश्रेष्ठ्यकरं शुभम्॥३२॥

सार्वभौमसुखं तासां दिव्यं सौख्यं भवेत्ततः।
 स्त्रियो वा पुरुषाश्चापि कुर्वन्ति व्रतमुत्तमम्॥३३॥
 तेभ्योऽहं प्रददे सौख्यं भुक्तिमुक्ति-समन्वितम्।
 बहूनोक्तेन किं वत्स व्रतस्यास्य फलं महत्॥३४॥
 मद्व्रतस्य फलं वक्तुं नाहं शक्तो न शङ्करः।
 ब्रह्मा चतुर्भिर्वक्त्रैश्च न लभेन्महिमावधिम्॥३५॥

प्रह्लाद उवाच

भगवंस्त्वत्प्रसादेन श्रुतं व्रतमनुत्तमम्।
 व्रतस्यास्य फलं साधु त्वयि मे भक्तिकारणम्॥३६॥
 स्वामिञ्जातं विशेषण त्वत्तः पापनिकृन्तनम्।
 अधुना श्रोतुमिच्छामि व्रतस्यास्य विधिं परम्॥३७॥
 कस्मिन्मासे भवेदेतत्कस्मिन्वा तिथिवासरे।
 एतद्विस्तरतो देव वक्तुमर्हसि साम्प्रतम्॥३८॥
 विधिना येन वै स्वामिन् समग्रफलभुग्भवेत्।
 ममोपरि कृपां कृत्वा ब्रूहि त्वं सकलं प्रभो॥३९॥

नृसिंह उवाच

साधु साधु महाभाग व्रतस्यास्य विधिं परम्।
 सर्वं कथयतो मेऽद्य त्वमेकाग्रमनाः शृणु॥४०॥
 वैशाखशुक्लपक्षे तु चतुर्दश्यां समाचरेत्।
 मञ्जन्मसम्भवं पुण्यं व्रतं पापप्रणाशनम्॥४१॥
 वर्षे वर्षे तु कर्तव्यं मम सन्तुष्टिकारकम्।
 महापुण्यमिदं श्रेष्ठं मानुषैर्भवभीरुभिः॥४२॥

तेनैव क्रियमाणेन सहस्रद्वादशीफलम्।
जायते तद्व्रते वच्मि मानुषाणां महात्मनाम्॥४३॥

स्वाती नक्षत्रयोगेन शनिवारेण संयुते।
सिद्धियोगस्य संयोगे वणिजे करणे तथा॥४४॥

पुण्यसौभाग्ययोगेन लभ्यते दैवयोगतः।
सर्वैरेतैस्तु संयुक्तं हत्याकोटिविनाशनम्॥४५॥

एतदन्यतरे योगे तद्दिनं पापनाशनम्।
केवलेऽपि च कर्तव्यं मद्दिने व्रतमुत्तमम्॥४६॥

अन्यथा नरकं याति यावच्चन्द्रदिवाकरौ।
यथा यथा प्रवृत्तिः स्यात्पातकस्य कलौ युगे॥४७॥

तथा तथा प्रणश्यन्ति सर्वे धर्मा न संशयः।
एतद्व्रतप्रभावेण मद्भक्तिः स्यादुरात्मनाम्॥४८॥

विचार्येत्थं प्रकर्तव्यं माधवे मासि तद्व्रतम्।
नियमश्च प्रकर्तव्यो दन्तधावनपूर्वकम्॥४९॥

श्रीनृसिंह महोग्रस्त्वं दयां कृत्वा ममोपरि।
अद्याहं ते विधास्यामि व्रतं निर्विघ्नतां नय॥५०॥

इति नियममन्त्रः।

व्रतस्थेन न कर्तव्या सङ्गतिः पापिभिः सह।
मिथ्यालापो न कर्तव्यः समग्रफलकाङ्क्षिणा॥५१॥

स्त्रीभिर्दुष्टैश्च आलापान्ब्रतस्थो नैव कारयेत्।
स्मर्तव्यं च महारूपं मद्दिने सकलं शुभे॥५२॥

ततो मध्याह्नवेलायां नद्यादौ विमले जले।
गृहे वा देवखाते वा तडागे विमले शुभे॥५३॥

वैदिकेन च मन्त्रेण स्नानं कृत्वा विचक्षणः।
मृत्तिकागोमयेनैव तथा धात्रीफलेन च॥५४॥

तिलैश्च सर्वपापघ्नः स्नानं कृत्वा महात्मभिः।
परिधाय शुचिर्वासो नित्यकर्म समाचरेत्॥५५॥

ततो गृहं समागत्य स्मरन् मां भक्तियोगतः।
गोमयेन प्रलिप्याथ कुर्यादष्टदलं शुभम्॥५६॥

कलशं तत्र संस्थाप्य ताम्रं रत्नसमन्वितम्।
तस्योपरि न्यसेत् पात्रं वंशजं व्रीहिपूरितम्॥५७॥

हैमी तत्र च मन्मूर्तिः स्थाप्या लक्ष्म्यास्तथैव च।
पलेन वा तदर्धेन तदर्धार्धेन वा पुनः॥५८॥

यथाशक्त्याऽथवा कार्या वित्तशाठ्यविवर्जितैः।
पञ्चामृतेन संस्नाप्य पूजनं तु समाचरेत्॥५९॥

ततो ब्राह्मणमाहूय तमाचार्यमलोलुपम्।
सदाचारसमायुक्तं शान्तं दान्तं जितेन्द्रियम्॥६०॥

आचार्यवचनाद्धीमान् पूजां कुर्याद्यथाविधि।
मण्डपं कारयेत्तत्र पुष्पस्तवकशोभितम्॥६१॥

ऋतुकालोद्भवैः पुष्पैः पूजयेत्स्वस्थमानसः।
उपचारः षोडशभिर्मन्त्रैर्वेदोद्भवैस्तथा।
शुभैः पौराणिकैर्मन्त्रैः पूजनीयो यथाविधि॥६२॥

चन्दनं शीतलं दिव्यं चन्द्रकुङ्कुममिश्रितम्।
ददामि तव तुष्ट्यर्थं नृसिंह परमेश्वर॥६३॥

इति चन्दनम्।

कालोद्भवानि पुष्पाणि तुलस्यादीनि वै प्रभो।
सम्यक् गृहाण देवेश लक्ष्म्या सह नमोऽस्तु ते॥६४॥

इति पुष्पाणि।

कृष्णागुरुमयं धूपं श्रीनृसिंह जगत्पते।
तव तुष्ट्यै प्रदास्यामि सर्वदेव नमोऽस्तु ते॥६५॥

इति धूपम्।

सर्वतेजोद्भवं तेजस्तस्माद्दीपं ददामि ते।
श्रीनृसिंह महाबाहो तिमिरं मे विनाशय॥६६॥

इति दीपम्।

नैवेद्यं सौख्यदं चारु भक्ष्यभोज्यसमन्वितम्।
ददामि ते रमाकान्त सर्वपापक्षयं कुरु॥६७॥

इति नैवेद्यम्।

नृसिंहाच्युत देवेश लक्ष्मीकान्त जगत्पते।
अनेनार्घ्यप्रदानेन सफलाः स्युर्मनोरथाः॥६८॥

इति अर्घ्यम्।

पीताम्बर महाबाहो प्रह्लादभयनाशन।
यथाभूतेनार्चनेन यथोक्तफलदो भव॥६९॥

इति प्रार्थना॥

रात्रौ जागरणं कार्यं गीतवादित्रनिःस्वनैः।
पुराणश्रवणाद्यैश्च श्रोतव्याश्च कथाः शुभाः॥७०॥

ततः प्रभातसमये स्नानं कृत्वा जितेन्द्रियः।
पूर्वोक्तेन विधानेन पूजयेन्मां प्रयत्नतः॥७१॥

वैष्णवान्प्रजपेन्मन्त्रान् मदग्रे स्वस्थमानसः।
 ततो दानानि देयानि वक्ष्यमाणानि चानघ॥७२॥
 पात्रेभ्यस्तु द्विजेभ्यो हि लोकद्वयजिगीषया।
 सिंहः स्वर्णमयो देयो मम सन्तोषकारकः॥७३॥
 गोभूतिलहिरण्यानि दयानि च फलेप्सुभिः।
 शय्या सतूलिका देया सप्तधान्यसमन्विता॥७४॥
 अन्यानि च यथाशक्त्या देयानि मम तुष्टये।
 वित्तशाठ्यं न कुर्वीत यथोक्तफलकाङ्क्षया॥७५॥

ब्राह्मणान् भोजयेद्भक्त्या तेभ्यो दद्याच्च दक्षिणाम्।
 निर्धनेनापि कर्तव्यं देयं शक्त्यनुसारतः॥७६॥

सर्वेषामेव वर्णानामधिकारोऽस्ति मद्भूते।
 मद्भूतैस्तु विशेषेण कर्तव्यं मत्परायणैः॥७७॥
 तद्वंशे न भवेद्दुःखं न दोषो मत्प्रसादतः।
 मद्वंशे ये नरा जाता ये निष्पत्तिपरायणाः॥७८॥
 तान् समुद्धर देवेश दुस्तराद्भवसागरात्।
 पातकार्णवमग्नस्य व्याधिदुःखाम्बुवासिभिः॥७९॥

जीवैस्तु परिभूतस्य मोहदुःखगतस्य मे।
 करावलम्बनं देहि शेषशायिञ्जगत्पते॥८०॥

श्रीनृसिंह रमाकान्त भक्तानां भयनाशन।
 क्षीराम्बुनिधिवासिंस्त्वं चक्रपाणे जनार्दन॥८१॥

व्रतेनानेन देवेश भुक्तिमुक्तिप्रदो भव।
 एवं प्रार्थ्य ततो देवं विसृज्य च यथाविधि॥८२॥

उपहारादिकं सर्वमाचार्याय निवेदयेत्।
दक्षिणाभिस्तु सन्तोष्य ब्राह्मणांस्तु विसर्जयेत्।
मध्याह्ने तु सुसंयत्तो भुञ्जीत सह बन्धुभिः॥८३॥

य इदं शृणुयाद्भक्त्या व्रतं पापप्रणाशनम्।
तस्य श्रवणमात्रेण ब्रह्महत्या व्यपोहति॥८४॥

पवित्रं परमं गुह्यं कीर्तयेद्यस्तु मानवः।
सर्वान् कामानवाप्नोति व्रतस्यास्य फलं लभेत्॥८५॥

इति हेमाद्रौ नृसिंहपुराणे नृसिंहचतुर्दशीव्रतकथा समाप्ता॥

॥ श्री-वरमहालक्ष्मी-पूजा ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सोद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः

१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः

२. ॐ एकदन्ताय नमः

११. ॐ फालचन्द्राय नमः

३. ॐ कपिलाय नमः

१२. ॐ गजाननाय नमः

४. ॐ गजकर्णकाय नमः

१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः

५. ॐ लम्बोदराय नमः

१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः

६. ॐ विकटाय नमः

१५. ॐ हेरम्बाय नमः

७. ॐ विघ्नराजाय नमः

१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः

८. ॐ विनायकाय नमः

१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः

९. ॐ धूमकेतवे नमः

१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाघ्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।
 नैवेद्यम्।
 ताम्बूलं समर्पयामि।
 कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।
 कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।
 वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।
 अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥
 प्रार्थनाः समर्पयामि।
 अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।
 छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा — श्रीमहालक्ष्मी-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
 प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
 अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
 कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
 शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये
 ( )^{१३} नाम संवत्सरे दक्षिणायने वर्ष-ऋतौ (कटक/सिंह)-श्रावण-मासे
 शुक्लपक्षे ( ) शुभतिथौ भृगुवासरयुक्तायाम् ( )^{१४} नक्षत्र ( )^{१५} नाम योग

^{१३}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{१४}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{१५}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

( )^{१६} करण युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् ( ) शुभतिथौ अस्माकं सकुटुम्बायाः क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं आयुष्मत्सत्सन्तानसमृद्ध्यर्थं दीर्घसौमङ्गल्यावाप्त्यर्थं श्रीवरमहालक्ष्मी-प्रसादसिद्ध्यर्थं यथाशक्ति-ध्यानावाहनादिषोडशोपचारैः श्रीवरमहालक्ष्मी-पूजां करिष्ये। तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि। शोभनार्थं क्षेमाय पुनरागमनाय च।

(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।

ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै

नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।
ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।

त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।

गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

पद्मासनां पद्मकरां पद्ममालाविभूषिताम्।

क्षीरसागरसम्भूतां हेमवर्णसमप्रभाम्॥

क्षीरवर्गसमं वस्त्रं दधानां हरिवल्लभाम्।

भावये भक्तियोगेन कलशेऽस्मिन् मनोहरे॥

अस्मिन् कुम्भे (प्रतिमायां) श्री-वरलक्ष्मीं ध्यायामि।

बालभानुप्रतीकाशे पूर्णचन्द्रनिभानने।
सूत्रेऽस्मिन् सुस्थिरा भूत्वा प्रयच्छ बहुलान् वरान्॥
इति दोरस्थापनम्।

सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये विष्णुवक्षस्थलालये।
आवाहयामि देवि त्वामभीष्टफलदा भव॥
श्री-वरलक्ष्मीमावाहयामि।

अनेकरत्नखचितं क्षीरसागरसम्भवे।
स्वर्णसिंहासनं देवि स्वीकुरुष्व हरिप्रिये॥
श्री-वरलक्ष्म्यै नमः आसनं समर्पयामि।
गङ्गादिसरिदानीतं गन्धपुष्पसमन्वितम्।
पाद्यं ददामि ते देवि प्रसीद परमेश्वरि॥
श्री-वरलक्ष्म्यै नमः पाद्यं समर्पयामि।

गङ्गानदीसमानीतं सुवर्णकलशस्थितम्।
गृहाणार्घ्यं मया दत्तं पुत्रपौत्रफलप्रदे॥
श्री-वरलक्ष्म्यै नमः अर्घ्यं समर्पयामि।

प्रसन्नं शीतलं तोयं प्रसन्नमुखपङ्कजे।
गृहाणाचमनार्थाय गरुडध्वजवल्लभे॥
श्री-वरलक्ष्म्यै नमः आचमनं समर्पयामि।

महालक्ष्मि महादेवि मध्वाज्यदधिसंयुतम्।
मधुपर्कं गृहाणेमं मधुसूदनवल्लभे॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः मधुपर्कं समर्पयामि।

पयोदधिघृतैर्युक्तं शर्करामधुसंयुतम्।
पञ्चामृतं गृहाणेदं वरलक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः पञ्चामृतं समर्पयामि।

हेमकुम्भस्थितं स्वच्छं गङ्गादिसरिरदाहृतम्।
स्नानार्थं सलिलं देवि गृह्यतां सागरात्मजे॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः स्नानं समर्पयामि।

दिव्याम्बरयुगं सूक्ष्मं कञ्चुकं च मनोहरम्।
वरलक्ष्मि महादेवि गृहाणेदं मयाऽर्पितम्॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः वस्त्रं समर्पयामि।

माङ्गल्यमणिसंयुक्तं मुक्ता-विद्रुमसंयुतम्।
दत्तं मङ्गलसूत्रं च गृहाण हरिवल्लभे॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः कण्ठसूत्रं समर्पयामि।

रत्नताटङ्ककेयूरहारकङ्कणभूषिते ।
भूषणानि महार्हाणि गृहाण करुणानिधे॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः आभरणानि समर्पयामि।

कर्पूरचन्दनोपेतं कस्तूरीकुङ्कुमान्वितम्।
सर्वगन्धं गृहाणाद्य सर्वमङ्गलदायिनि॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः गन्धान् धारयामि।

शालिजातान् चन्द्रवर्णान् स्निग्धमौक्तिकसन्निभान्।
अक्षतान् देवि गृहीष्व पङ्कजाक्षस्य वल्लभे॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः अक्षतान् समर्पयामि।

मन्दारपारिजाताञ्जैः केतक्युत्पलपाटलैः।

मल्लिकाजातिवकुलैः पुष्पैस्त्वां पूजयाम्यहम्॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः पुष्पमालां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।स्

॥ अङ्गपूजा ॥

१. वरलक्ष्म्यै नमः — पादौ पूजयामि
२. महालक्ष्म्यै नमः — गुल्फौ पूजयामि
३. इन्दिरायै नमः — जङ्घे पूजयामि
४. चण्डिकायै नमः — जानुनी पूजयामि
५. क्षीराब्धितनयायै नमः — ऊरू पूजयामि
६. पीताम्बरधारिण्यै नमः — कटिं पूजयामि
७. सागरसम्भवायै नमः — गुह्यं पूजयामि
८. नारायणप्रियायै नमः — नाभिं पूजयामि
९. जगत्कुक्ष्यै नमः — कुक्षिं पूजयामि
१०. विश्वजनन्यै नमः — वक्षः पूजयामि
११. सुस्तन्यै नमः — स्तनौ पूजयामि
१२. कम्बुकण्ठ्यै नमः — कण्ठं पूजयामि
१३. सुन्दर्यै नमः — स्कन्धौ पूजयामि
१४. पद्महस्तायै नमः — हस्तान् पूजयामि
१५. बहुप्रदायै नमः — बाहून् पूजयामि
१६. चन्द्रवदनायै नमः — वक्त्रं पूजयामि
१७. चञ्चलायै नमः — चुबुकं पूजयामि

१८. बिम्बोष्ठ्यै नमः	— ओष्ठं पूजयामि
१९. अनघायै नमः	— अधरं पूजयामि
२०. सुकपोलायै नमः	— कपोलौ पूजयामि
२१. फलप्रदायै नमः	— फालम् पूजयामि
२२. नीलालकायै नमः	— अलकान् पूजयामि
२३. शिवायै नमः	— शिरः पूजयामि
२४. सर्वमङ्गलायै नमः	— सर्वाण्यङ्गानि पूजयामि

॥ अष्टलक्ष्मी-अर्चना ॥

१. आदिलक्ष्म्यै नमः	६. विजयलक्ष्म्यै नमः
२. धान्यलक्ष्म्यै नमः	७. विद्यालक्ष्म्यै नमः
३. धैर्यलक्ष्म्यै नमः	८. धनलक्ष्म्यै नमः
४. गजलक्ष्म्यै नमः	९. वरलक्ष्म्यै नमः
५. सन्तानलक्ष्म्यै नमः	१०. महालक्ष्म्यै नमः

॥ लक्ष्म्यष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

प्रकृत्यै नमः
 विकृत्यै नमः
 विद्यायै नमः
 सर्वभूतहितप्रदायै नमः
 श्रद्धायै नमः
 विभूत्यै नमः
 सुरभ्यै नमः

परमात्मिकायै नमः
 वाचे नमः
 पद्मालयायै नमः
 पद्मायै नमः
 शुचये नमः
 स्वाहायै नमः
 स्वधायै नमः

सुधायै नमः		लोकमात्रे नमः	४०
धन्यायै नमः		पद्मप्रियायै नमः	
हिरण्मय्यै नमः		पद्महस्तायै नमः	
लक्ष्म्यै नमः		पद्माक्ष्यै नमः	
नित्यपुष्टायै नमः		पद्मसुन्दर्यै नमः	
विभावर्यै नमः	२०	पद्मोद्भवायै नमः	
अदित्यै नमः		पद्ममुख्यै नमः	
दित्यै नमः		पद्मनाभप्रियायै नमः	
दीप्तायै नमः		रमायै नमः	
वसुधायै नमः		पद्ममालाधरायै नमः	
वसुधारिण्यै नमः		देव्यै नमः	५०
कमलायै नमः		पद्मिन्यै नमः	
कान्तायै नमः		पद्मगन्धिन्यै नमः	
क्षमायै नमः		पुण्यगन्धायै नमः	
क्षीरोदसम्भवायै नमः		सुप्रसन्नायै नमः	
अनुग्रहपदायै नमः	३०	प्रसादाभिमुख्यै नमः	
बुद्धये नमः		प्रभायै नमः	
अनघायै नमः		चन्द्रवदनायै नमः	
हरिवल्लभायै नमः		चन्द्रायै नमः	
अशोकायै नमः		चन्द्रसहोदर्यै नमः	
अमृतायै नमः		चतुर्भुजायै नमः	६०
दीप्तायै नमः		चन्द्ररूपायै नमः	
लोकशोकविनाशिन्यै नमः		इन्दिरायै नमः	
धर्मनिलयायै नमः		इन्दुशीतलायै नमः	
करुणायै नमः		आह्लादजनन्यै नमः	

पुष्ट्यै नमः		स्नेणसौम्यायै नमः	
शिवायै नमः		शुभप्रदायै नमः	
शिवकर्यै नमः		नृपवेश्मगतानन्दायै नमः	
सत्यै नमः		वरलक्ष्म्यै नमः	९०
विमलायै नमः		वसुप्रदायै नमः	
विश्वजनन्यै नमः	७०	शुभायै नमः	
तुष्ट्यै नमः		हिरण्यप्राकारायै नमः	
दारिद्र्यनाशिन्यै नमः		समुद्रतनयायै नमः	
प्रीतिपुष्करिण्यै नमः		जयायै नमः	
शान्तायै नमः		मङ्गलायै देव्यै नमः	
शुक्लमाल्याम्बरायै नमः		विष्णुवक्षःस्थलस्थितायै नमः	
श्रियै नमः		विष्णुपत्न्यै नमः	
भास्कर्यै नमः		प्रसन्नाक्ष्यै नमः	
बिल्वनिलयायै नमः		नारायणसमाश्रितायै नमः	१००
वरारोहायै नमः		दारिद्र्यध्वंसिन्यै नमः	
यशस्विन्यै नमः	८०	देव्यै नमः	
वसुन्धरायै नमः		सर्वोपद्रवहारिण्यै नमः	
उदाराङ्गायै नमः		नवदुर्गायै नमः	
हरिण्यै नमः		महाकाल्यै नमः	
हेममालिन्यै नमः		ब्रह्मविष्णुशिवात्मिकायै नमः	
धनधान्यकर्यै नमः		त्रिकालज्ञानसम्पन्नायै नमः	
सिद्ध्यै नमः		भुवनेश्वर्यै नमः	

॥इति श्री लक्ष्म्यष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ उत्तराङ्गपूजा ॥

धूपं ददामि ते रम्यं गुग्गुल्वगरुसंयुतम्।
गृहाण त्वं महालक्ष्मि भक्तानामिष्टदायिनि॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः धूपमाघ्रापयामि।

साज्यं त्रिवर्तिसंयुक्तं सर्वाभीष्टप्रदायिनि।
दीपं गृहाण कमले देहि मे सर्वमीप्सितम्॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः अलङ्कार-दीपं सन्दर्शयामि।

नानाभक्ष्यसमायुक्तं नानाफलसमन्वितम्।
नैवेद्यं गृह्यतां देवि नारायणकुटुम्बिनि॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः नैवेद्यं समर्पयामि।

उशीरवासितं तोयं शीतलं शशिसोदरि।
पानाय गृह्यतां देवि पारावारतनूभवे॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः पानीयं समर्पयामि।

पूगीफलं सकर्पूरं नागवल्लीदलानि च।
चूर्णं च चन्द्रसहजे गृह्यन्तां हरिवल्लभे॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः ताम्बूलं समर्पयामि।

नीराजनं नीरजाक्षि नारायणविलासिनि।
गृह्यतामर्पितं भक्त्या गरुडध्वजभामिनि॥

श्रीवरलक्ष्म्यै नमः कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

पुष्पाञ्जलिं गृहाणेमं पुरुषोत्तमवल्लभे।
वरलक्ष्मि नमस्तुभ्यं वरान्देहि ममाखिलान्॥

श्रीवरलक्ष्म्यै नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

सर्वमङ्गललाभाय सर्वपापनिवृत्तये।
प्रदक्षिणं करोम्यद्य प्रसीद परमेश्वरि॥

श्रीवरलक्ष्म्यै नमः प्रदक्षिणं समर्पयामि।

नमोऽस्तु नालीकनिभाननायै
नमोऽस्तु नारायणवल्लभायै ।
नमोऽस्तु रत्नाकरसम्भवायै
नमोऽस्तु लक्ष्म्यै जगतां जनन्यै॥

श्रीवरलक्ष्म्यै नमः नमस्कारान् समर्पयामि।

आयुरारोग्यमैश्वर्यं पुत्रपौत्रान् पशून् धनम्।
शत्रुक्षयं महालक्ष्मि प्रयच्छ करुणानिधे॥

श्रीवरलक्ष्म्यै नमः प्रार्थनाः समर्पयामि।

॥ दोरग्रन्थि-पूजा ॥

कमलायै नमः	— प्रथमग्रन्थिं पूजयामि।
रमायै नमः	— द्वितीयग्रन्थिं पूजयामि।
लोकमात्रे नमः	— तृतीयग्रन्थिं पूजयामि।
विश्वजनन्यै नमः	— चतुर्थग्रन्थिं पूजयामि।
महालक्ष्म्यै नमः	— पञ्चमग्रन्थिं पूजयामि।
क्षीराब्धितनयायै नमः	— षष्ठग्रन्थिं पूजयामि।
विश्वसाक्षिण्यै नमः	— सप्तमग्रन्थिं पूजयामि।
हरिवल्लभायै नमः	— अष्टमग्रन्थिं पूजयामि।

चन्द्रसहोदर्यै नमः — नवमग्रन्थिं पूजयामि।

सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये सर्वपापप्रणाशिनि।
दोरकं प्रतिगृह्णामि सुप्रीता भव सर्वदा॥

इति दोरकं हस्तेन गृहीत्वा।

करिष्यामि व्रतं देवि त्वद्भक्ता त्वत्परायणा।
श्रियं देहि यशो देहि सौभाग्यं देहि मे शुभे॥

नवतन्तुसमायुक्तं नवग्रन्थिसमन्वितम्।
बघ्नीयां दक्षिणे हस्ते दोरकं हरिवल्लभे॥

इति दोरकं बघ्नीयात्।

॥ अर्घ्यम् ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्री-वरलक्ष्मी-प्रीत्यर्थं वरलक्ष्मीपूजान्ते
क्षीरार्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

गोक्षीरेण युतं देवि गन्धपुष्पसमन्वितम्।
अर्घ्यं गृहाण वरदे वरलक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥

श्री-वरलक्ष्म्यै नमः इदमर्घ्यम् इदमर्घ्यम् इदमर्घ्यम्।

॥ उपायन-दानम् ॥

इन्दिरा प्रतिगृह्णाति इन्दिरा वै ददाति च।
इन्दिरा तारयेद् द्वाभ्यां इन्दिरायै नमो नमः॥

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।
अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

श्रीवरमहालक्ष्मीपूजाकाले अस्मिन् मया क्रियमाण

श्रीवरमहालक्ष्मीपूजायां यद्देयमुपायनदानं तत्प्रत्यायाम्नार्थं हिरण्यं
 श्रीवरमहालक्ष्मीप्रीतिं कामयमानः
 मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे नमः न मम।
 अनया पूजया श्रीवरमहालक्ष्मीः प्रीयताम्।
 इति उपायनं दत्त्वा सुवासिनीश्च सम्पूजयेत्॥
 इति वरलक्ष्मीपूजाविधिः॥

॥ प्रार्थना ॥

दामोदरि नमस्तेऽस्तु नमस्त्रैलोक्यमातृके।
 नमस्तेऽस्तु महालक्ष्मि त्राहि मां परमेश्वरि॥
 सर्वदा देहि मे द्रव्यं दानायापि च भुक्तये।
 धनधान्यं धरां हर्षं कीर्तिम् आयुश्च देहि मे॥
 यन्मया वाञ्छितं देवि तत्सर्वं सफलं कुरु।
 न बाधन्तां कुकर्माणि सङ्कटं मे निवारय॥

॥ कनकधारास्तवम् ॥

अङ्गं हरेः पुलकभूषणमाश्रयन्ती
 भृङ्गाङ्गनेव मुकुलाभरणं तमालम्।
 अङ्गीकृताखिलविभूतिरपाङ्गलीला
 माङ्गल्यदास्तु मम मङ्गलदेवतायाः॥१॥

मुग्धा मुहुर्विदधती वदने मुरारेः
 प्रेमत्रपाप्रणिहितानि गतागतानि।
 माला दृशोर्मधुकरीव महोत्पले या
 सा मे श्रियं दिशतु सागरसम्भवायाः॥२॥

आमीलिताक्षमधिगम्य मुदा मुकुन्दम्
 आनन्दकन्दमनिमेषमनङ्गतत्रम् ।
 आकेकरस्थितकनीनिकपक्ष्मनेत्रम्
 भूत्यै भवेन्मम भुजङ्गशयाङ्गनायाः ॥ ३ ॥

बाह्वन्तरे मधुजितः श्रितकौस्तुभे या
 हारावलीव हरिनीलमयी विभाति।
 कामप्रदा भगवतोऽपि कटाक्षमाला
 कल्याणमावहतु मे कमलालयायाः ॥ ४ ॥

कालाम्बुदालिललितोरसि कैटभारेः
 धाराधरे स्फुरति या तडिदङ्गनेव।
 मातुः समस्तजगतां महनीयमूर्तिः
 भद्राणि मे दिशतु भार्गवनन्दनायाः ॥ ५ ॥

प्राप्तं पदं प्रथमतः खलु यत्प्रभावात्
 माङ्गल्यभाजि मधुमाथिनि मन्मथेन।
 मय्यापतेत्तदिह मन्थरमीक्षणार्धम्
 मन्दालसं च मकरालयकन्यकायाः ॥ ६ ॥

विश्वामरेन्द्रपदवीभ्रमदानदक्षम्
 आनन्दहेतुरधिकं मुरविद्विषोऽपि।
 ईषन्निषीदतु मयि क्षणमीक्षणार्द्धम्
 इन्दीवरोदरसहोदरमिन्दिरायाः ॥ ७ ॥

इष्टा विशिष्टमतयोऽपि यया दयार्द्र-
 दृष्ट्या त्रिविष्टपपदं सुलभं लभन्ते।
 दृष्टिः प्रहृष्टकमलोदरदीप्तिरिष्टाम्
 पुष्टिं कृषीष्ट मम पुष्करविष्टरायाः ॥ ८ ॥

दद्यादयानुपवनो द्रविणाम्बुधाराम्
 अस्मिन्नकिञ्चनविहङ्गशिशौ विषण्णे।
 दुष्कर्मघर्ममपनीय चिराय दूरम्
 नारायणप्रणयिनीनयनाम्बुवाहः ॥९॥

गीर्देवतेति गरुडध्वजसुन्दरीति
 शाकम्भरीति शशिशेखरवल्लभेति।
 सृष्टिस्थितिप्रलयकेलिषु संस्थितायै
 तस्यै नमस्त्रिभुवनैकगुरोस्तरुण्यै॥१०॥

श्रुत्यै नमोऽस्तु शुभकर्मफलप्रसूत्यै
 रत्यै नमोऽस्तु रमणीयगुणार्णवायै।
 शक्त्यै नमोऽस्तु शतपत्रनिकेतनायै
 पुष्ट्यै नमोऽस्तु पुरुषोत्तमवल्लभायै॥११॥

नमोऽस्तु नालीकनिभाननायै
 नमोऽस्तु दुग्धोदधिजन्मभूम्यै।
 नमोऽस्तु सोमामृतसोदरायै
 नमोऽस्तु नारायणवल्लभायै॥१२॥

नमोऽस्तु हेमाम्बुजपीठिकायै
 नमोऽस्तु भूमण्डलनायिकायै।
 नमोऽस्तु देवादिदयापरायै
 नमोऽस्तु शार्ङ्गायुधवल्लभायै॥१३॥

नमोऽस्तु देव्यै भृगुनन्दनायै
 नमोऽस्तु विष्णोरुरसि स्थितायै।
 नमोऽस्तु लक्ष्म्यै कमलालयायै
 नमोऽस्तु दामोदरवल्लभायै॥१४॥

नमोऽस्तु कान्त्यै कमलेक्षणायै
 नमोऽस्तु भूत्यै भुवनप्रसूत्यै।
 नमोऽस्तु देवादिभिरर्चितायै
 नमोऽस्तु नन्दात्मजवल्लभायै॥१५॥

सम्पत्कराणि सकलेन्द्रियनन्दनानि
 साम्राज्यदानविभवानि सरोरुहाक्षि।
 त्वद्वन्दनानि दुरिताहरणोद्यतानि
 मामेव मातरनिशं कलयन्तु मान्ये॥१६॥

यत्कटाक्षसमुपासनाविधिः
 सेवकस्य सकलार्थसम्पदः।
 सन्तनोति वचनाङ्गमानसैः
 त्वां मुरारिहृदयेश्वरीं भजे॥१७॥

सरसिजनिलये सरोजहस्ते
 धवलतमांशुकगन्धमाल्यशोभे ।
 भगवति हरिवल्लभे मनोज्ञे
 त्रिभुवनभूतिकरि प्रसीद मह्यम्॥१८॥

दिग्घस्तिभिः कनककुम्भमुखावसृष्ट-
 स्वर्वाहिनी विमलचारुजलाप्लुताङ्गीम्।
 प्रातर्नमामि जगतां जननीमशेष-
 लोकाधिनाथगृहिणीम् अमृताब्धिपुत्रीम्॥१९॥

कमले कमलाक्षवल्लभे त्वं
 करुणापूरतरङ्गितैरपाङ्गैः ।
 अवलोकय मामकिञ्चनानां
 प्रथमं पात्रमकृत्रिमं दयायाः॥२०॥

स्तुवन्ति ये स्तुतिभिरमीभिरन्वहम्
 त्रयीमयीं त्रिभुवनमातरं रमाम्।
 गुणाधिका गुरुतरभाग्यभागिनो
 भवन्ति ते भुवि बुधभाविताशयाः॥२१॥

देवि प्रसीद जगदीश्वरि लोकमातः
 कल्याणगात्रि कमलेक्षणजीवनाथे।
 दारिद्र्यभीतिहृदयं शरणागतं माम्
 आलोकय प्रतिदिनं सदयैरपाङ्गैः॥

॥इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यस्य श्री-गोविन्द-भगवत्पूज्य-पाद-
 शिष्यस्य श्रीमच्छङ्करभगवतः कृतौ श्री-कनकधारास्तवं सम्पूर्णम्॥

॥ महालक्ष्म्यष्टकम् ॥

इन्द्र उवाच

नमस्तेऽस्तु महामाये श्रीपीठे सुरपूजिते।
 शङ्खचक्रगदाहस्ते महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥१॥

नमस्ते गरुडारूढे कोलासुरभयङ्करि।
 सर्वपापहरे देवि महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥२॥

सर्वज्ञे सर्ववरदे सर्वदुष्टभयङ्करि।
 सर्वदुःखहरे देवि महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥३॥

सिद्धिबुद्धिप्रदे देवि भुक्तिमुक्तिप्रदायिनि।
 मन्त्रमूर्ते सदा देवि महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥४॥

आद्यन्तरहिते देवि आद्यशक्तिमहेश्वरि।
 योगजे योगसम्भूते महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥५॥

स्थूलसूक्ष्ममहारौद्रे महाशक्ति महोदरे।
महापापहरे देवि महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥६॥

पद्मासनस्थिते देवि परब्रह्मस्वरूपिणि।
परमेशि जगन्मातर्महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥७॥

श्वेताम्बरधरे देवि नानालङ्कारभूषिते।
जगत्स्थिते जगन्मातर्महालक्ष्मि नमोऽस्तु ते॥८॥

महालक्ष्म्यष्टकं स्तोत्रं यः पठेद्धक्तिमान्नरः।
सर्वसिद्धिमवाप्नोति राज्यं प्राप्नोति सर्वदा॥

एककाले पठेन्नित्यं महापापविनाशनम्।
द्विकालं यः पठेन्नित्यं धनधान्यसमन्वितः॥

त्रिकालं यः पठेन्नित्यं महाशत्रुविनाशनम्।
महालक्ष्मीर्भवेन्नित्यं प्रसन्ना वरदा शुभा॥

॥इति श्रीमद्ब्रह्मपुराणे श्री-महालक्ष्म्यष्टकं सम्पूर्णम्॥

॥ अपराध-क्षमापनम् ॥

न्यूनं वाऽप्यगुणं वाऽपि यन्मया मोहितं कृतम्।
सर्वं तदस्तु सम्पूर्णं त्वत्प्रसादान्महेश्वरि॥

लक्ष्मि त्वत्कृपया नित्यं कृता पूजा तवाऽऽज्ञया।
स्थिरा भव गृहे ह्यस्मिन् मम सन्तानकर्मणि॥

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।

करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति

समर्पयामि॥

सर्वं तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ कथा ॥

सूत उवाच

कैलासशिखरे रम्ये सर्वदेवनिषेविते।
गौर्या सह महादेवो दीव्यन्नक्षैवनोदतः॥१॥

जितोऽसि त्वं मया चाऽऽह पार्वती परमेश्वरम्।
सोऽपि त्वं च जितेत्याह सुविवादस्तयोरभूत्॥२॥

चित्रनेमिस्तदा पृष्ठो मृषावादमभाषत।
तदा कोपसमाविष्टा गौरी शापं ददौ ततः॥३॥

कुष्ठी भव मृषावादिन् चित्रनेमिर्हतप्रभः।
नानृतेन समं पापं क्वाऽपि दृष्टं श्रुतं मया॥४॥

चित्रनेमिर्महाप्राज्ञः सत्यं वदति नो मृषा।
प्रसादः क्रियतां देवि देवीमाह वृषध्वजः॥५॥

प्रसादसुमुखी तस्मै विशापं च जगाद सा।
यदा सरोवरे रम्ये करिष्यन्ति शुचित्रतम्॥६॥

ततः स्वर्गणिकाः सर्वं यक्ष्यन्ति त्वां समाहिताः।
तदा तव विशापः स्यादित्युक्तः स पपात ह॥७॥

ततः कतिपयाहोभिश्चित्रनेमिः सरोवरे।
कुष्ठी भूत्वा वसंस्तत्र ददर्श स्वर्विलासिनीः॥८॥

देवतापूजनासक्ताः पप्रच्छ प्रणिपत्यताः।
किमेतद्भो महाभागाः किं पूजा किं च वाञ्छितम्॥९॥

किं मया च ह्यनुष्ठेयमिहामुत्र फलप्रदम्।
इति व्रतं चित्रनेमिः पप्रच्छ स्वर्विलासिनीः॥१०॥

येनाहे गिरिजाशापान्मोक्ष्यामि चिरदुःखतः।
 ता ऊचुः क्रियतामद्य त्वया चैतदनुत्तमम्॥११॥
 वरलक्ष्मीव्रतं दिव्यं सर्वकामसमृद्धिदम्।
 यदा रवौ कुलीरस्थे मासे च श्रावणे तथा॥१२॥
 गङ्गायमुनयोर्योगे तुङ्गभद्रासरित्तटे।
 तस्मिन्वै श्रावणे मासि शुक्लपक्षे भृगोर्दिने॥१३॥
 प्रारब्धव्यं व्रतं तत्र महालक्ष्म्या यतात्मभिः।
 सुवर्णप्रतिमां कुर्याच्चतुर्भुजसमन्विताम्॥१४॥
 पूर्वं गृहमलङ्कृत्य तोरणै रङ्गवल्लिभिः।
 गृहस्य पूर्वदिग्भागे ईशान्यां च विशेषतः॥१५॥
 प्रस्थमितांस्तण्डुलांश्च भूमौ निक्षिप्य पद्मके।
 संस्थाप्य कलशं तत्र तीर्थतोयैः प्रपूरयेत्॥१६॥
 फलानि च विनिक्षिप्य सुवर्णं प्रक्षिपेत्ततः।
 पल्लवांश्च विनिक्षिप्य वस्त्रेणाच्छाद्य यत्नतः॥१७॥
 प्रतिमां स्थापयेत्तत्र पूजयेच्च यथाविधि।
 अग्न्युत्तारणपूर्वं तु शुद्धस्नानं यथाक्रमम्॥१८॥
 पश्चामृतेन स्नपनं कारयेन्मन्त्रतः सुधीः।
 अभिषेकं ततः कृत्वा देवीसूक्तेन वै ततः॥१९॥
 अष्टगन्धैः समभ्यर्च्य पल्लवैश्च समर्चयेत्।
 अश्वत्थवटबिल्वाम्रमालतीदाडिमास्तथा॥२०॥
 एतेषां पत्राण्यादाय एकविंशतिसङ्ख्यया।
 नामाविधैस्तथा पुष्पैर्मालत्यादिसमुद्भवैः॥२१॥
 धूपदीपैर्महालक्ष्मीं पूजयेत् सर्वकामदाम्।
 पायसैर्भक्ष्यभोज्यैश्च नानाव्यञ्जनसंयुतैः॥२२॥

एकविंशतिसङ्ख्याकैरूपैः पूजयेच्छिवाम्।
 निवेद्य सर्वदेव्यै तु वरं स वृणुयात्ततः॥२३॥
 नृत्यगीतादिसहितो देवीं सम्प्रार्थयेच्छ्रियम्।
 रमां सरस्वतीं ध्यायेच्छचीं च प्रियवादिनीम्॥२४॥
 एवं व्रतविधिं तस्मै कथयित्वा विधानतः।
 पञ्चवायनकान् दत्त्वा कथां शृण्वीत यत्नतः॥२५॥
 तथा मौनं गृहीत्वा तु पश्चार्तिक्येन पूजयेत्।
 व्रतं च कुर्वता गृह्य एकं पूगफलं तथा॥२६॥
 पर्णेकं चूर्णरहितं चर्वणीयं प्रयत्नतः।
 चैलखण्डे दृढं बद्ध्वा प्रातः पश्येद्विचक्षणः॥२७॥
 आरक्तं यदि जायेत कुर्याद्व्रतमनुत्तमम्।
 नोचेन्न तद्व्रतं कार्यं सर्वथा भूतिमिच्छता॥२८॥
 अनेनैव विधानेन व्रतं गृहीत यत्नतः।
 अप्सरोभिः कृतं सम्यग्व्रतं सर्वसमृद्धिदम्॥२९॥
 पूजावसानपर्यन्तं चित्रनेमिरलोकयत्।
 धूपधूमं समाघ्राय घृतदीपप्रभावतः॥३०॥
 गतकुष्ठः स्वर्णतेजाः शुचिस्तद्गतमानसः।
 अहं यत्नात् करिष्यामि व्रतं सर्वसमृद्धिदम्॥३१॥
 इत्युक्त्वा सर्वदेवीस्तु कारयामास तत्क्षणात्।
 सुवर्णनिर्मितां देवीं वस्त्रालङ्कारसंयुताम्॥३२॥
 पूर्वोक्तेन विधानेन पूजां कृत्वा प्रयत्नतः।
 ततो वैणवपात्राणि फलान्नैश्च सदक्षिणैः॥३३॥
 एकविंशतिपक्वान्नैः पूरितानि विधाय च।
 पञ्चवायनकान्येवं कृत्वादात्तु यथाक्रमम्॥३४॥

विप्राय चाथ यतये देव्यै तु ब्रह्मचारिणे।
सुवासिन्यै ततस्त्वेकमर्पितं चित्रनेमिना॥३५॥

एवं सम्यक् क्रमेणैतद्वत्त्वा वायनपञ्चकम्।
ततो गृहं गतः सोऽथ देवीं नत्वा यथाक्रमम्॥३६॥

नागवल्लीदलं त्वेकं क्रमुकं चूर्णवजितम्।
भक्षययित्वा तु चैलान्ते बद्ध्वा प्रातर्निरेक्षत॥३७॥

आरक्ते च ततो जाते व्रतं चक्रे स भक्तितः।
अद्याहं गतपापोऽस्मि देवीदर्शनयोगतः॥३८॥

एतत्सम्यग्व्रतं चीर्णं भक्तिभावेन यन्मया।
चित्रनेमिव्रतं कृत्वा कैलासं शङ्करालयम्॥३९॥

गत्वा प्रणम्य देवेशं देवीमादरपूर्वकम्।
पार्वती च तदा प्राह चित्रनेमे स्वपुत्रवत्॥४०॥

पालनीयो मया त्वं च सत्यमित्यवधार्यताम्।
चित्रनेमिस्तदा प्राह पार्वतीं हरवल्लभे॥४१॥

तव पादाम्बुजं दृष्टं वरलक्ष्मीप्रसादतः।
महादेवस्ततः प्राह चित्रनेमिं शुचिव्रतम्॥४२॥

अद्यप्रभृति कैलासे भुङ्क्ते भोगान् यथेप्सितान्।
पश्चाद्गन्तासि वैकुण्ठं वरस्यास्य प्रसादतः॥४३॥

पार्वत्यापि कृतं पूर्वं पुत्रलाभार्थमेव च।
लब्धश्च षण्मुखो देव्या व्रतराजप्रसादतः॥४४॥

नन्दश्च विक्रमादित्यो राज्यं प्राप्तौ महाव्रतौ।
नन्दश्च कान्तया हीनः कान्तां लेभे सुलक्षणाम्॥४५॥

तया च तद् व्रतं कृत्स्नं कृतं वै पुत्रहेतवे।
पुत्रं प्रसुषुवे सा च त्रैलोक्यभरणक्षमम्॥४६॥

इह भुक्त्वा तु विपुलान्भोगान्वै सुमनोहरान्।
तदाप्रभृति लोकेऽस्मिन् वरलक्ष्मीव्रतं शुभम्॥४७॥

व्रतं करोति या नारी नरो वाऽपि शुचिव्रतः।
भुक्त्वा भोगांश्च विपुलानन्ते शिवपुरं व्रजेत्॥४८॥

इत्याख्यातं मया विप्रा वरलक्ष्मीव्रतं शुभम्।
य इदं शृणुयान्नित्यं श्रावयेद्वा समाहितः॥४९॥

धनं धान्यमवाप्नोति वरलक्ष्मीप्रसादतः॥५०॥

॥इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे श्रावणशुक्रवारे वरलक्ष्मीव्रतं सम्पूर्णम्॥

॥ श्रीकृष्णजन्माष्टमी-पूजा ॥

(मूलम्—श्री-व्रतराजः)

व्रतपूर्वदिने दन्तधावनपूर्वकं कृतैकभक्तो व्रतदिने कृतनित्यक्रियो देवताः
प्रार्थयेत्—

सूर्यः सोमो यमः कालसन्ध्या भूतान्यहःक्षपा।
पवनो दिक्पतिर्भूमिराकाशं खेचरा नराः।
ब्रह्मशासनमास्थाय कल्पन्तामिह सन्निधिम्॥

इत्युक्त्वा सफलं पुष्पाक्षतजलपूर्णं ताम्रपात्रमादाय मासपक्षाद्युल्लिख्य
अमुकफलकामं पापक्षयकामो वा कृष्णप्रीतये कृष्णजन्माष्टमीव्रतं करिष्ये
इति सङ्कल्प्य।

वासुदेवं समुद्दिश्य सर्वपापप्रशान्तये।
उपवासं करिष्यामि कृष्णाष्टम्यां नभस्यहम्॥

अद्य कृष्णाष्टमी देवी नभश्चन्द्रं सरोहिणीम्।
अर्चयित्वोपवासेन भोक्ष्येऽहमपरेऽहनि॥

एनसो मोक्षकामोऽस्मि यगोविन्दवियोनिजम्।
तन्मे मुञ्चतु मां त्राहि पतितं शोकसागरे॥

आजन्ममरणं यावद् यन्मया दुष्कृतं कृतम्।
तत्प्रणाशय गोविन्द प्रसीद पुरुषोत्तम॥

इत्युक्त्वा पात्रस्थं जलं निक्षिपेत्।

ततः कदली-स्तम्भ-वासोभि-राम्र-पल्लव-युत-सजल-पूर्ण-कलशेर्दीपैः पुष्प-
मालाभिर्युतमगुरु-धूपित-मग्नि-खड्ग-कृष्णच्छाग-रक्षामणि-द्वार-न्यस्त-
मुसलादि-युतं मङ्गलोपेतं षष्ठया देव्याधिष्ठितं देवक्याः सूतिकागृहं विधाय
तस्य समन्ताद्भित्तिषु कुसुमाञ्जलीन् देवगन्धर्वादीन् खड्ग-चर्मधर-वसुदेव-
देवकी-नन्द-यशोदा-गर्ग-गोपी-गोपान्-कंस-नियुक्तान् गो-धेनु-कुञ्जरान्-यमुनां
तन्मध्ये कालियमन्यच्च तत्कालीनं गोकुलचरितं यथासम्भवं लिखित्वा
सूतिकागृहमध्ये प्रच्छदपटावृतं मञ्चकं स्थापयित्वा मध्याह्ने नद्यादौ तिलैः
स्नात्वा अर्धरात्रे श्रीकृष्णं सपरिवारं सुपूजयेत्॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः॑ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाग्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।

अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा — श्रीकृष्ण-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते अद्यब्रह्मणः द्वितीयपरार्द्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये ( ) नाम संवत्सरे दक्षिणायने वर्ष-ऋतौ (कर्कटक/सिंह)-श्रावण-मासे कृष्णपक्षे अष्टम्यां शुभतिथौ (इन्दु/भौम/बुध/गुरु/भृगु /स्थिर/भानु) वासरयुक्तायाम् (कृत्तिका/रोहिणी/मृगशीर्ष) नक्षत्रयुक्तायां (-)योग (-)-करण-युक्तायां च एवं गुण-विशेषण-विशिष्टायाम् अस्याम् नवम्यां शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्ष-चतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहा-पातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं श्रावण-कृष्ण-जन्माष्मी-पुण्यकाले देवकी-सहित-श्रीकृष्ण-प्रीत्यर्थं देवकी-सहित-श्रीकृष्ण-प्रसाद-सिद्ध्यर्थं कल्पोक्त-प्रकारेण देवकी-सहित-श्रीकृष्ण-पूजां करिष्ये।

तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि। (गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।

ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।

ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।

मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।

ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।

अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ श्रीकृष्णजन्माष्टमी-षोडशोपचारपूजा ॥

गायद्भिः किन्नराद्यैः सततपरिवृता वेणुवीणानिनादैः
भृङ्गारादर्श-कुन्तप्रवर-कृतकरैः किङ्करैः सेव्यमाना।
पर्यङ्के स्वास्तृते या मुदिततरमुखी पुत्रिणी सम्यगास्ते
सा देवी देवमाता जयति सुवदना देवकी दिव्यरूपा॥

इति देवकीं ध्यात्वा।

ध्यायामि बालकं सुप्तं मात्रङ्के स्तनपायिनम्।
श्रीवत्स-वक्षसं शान्तं नीलोत्पल-दलच्छविम्॥

एवं देवक्या सहितं श्रीकृष्णं ध्यात्वा।

ॐ नमो देव्यै श्रियै नमः इति श्रियं ध्यात्वा, आवाह्य।

ॐ नमो वसुदेवाय नमः इति देवकीसहितं वसुदेवं ध्यात्वा, आवाह्य।

ॐ नमो नन्दाय नमः इति यशोदासहितं नन्दं ध्यात्वा, आवाह्य।

ॐ नमो बलदेवाय नमः इति श्रीकृष्णसहितं बलदेवं ध्यात्वा, आवाह्य।

ॐ नमश्चण्डिकायै नमः इति चण्डिकां ध्यात्वा आवाह्य।

ततः श्रीकृष्णपूजां कुर्यात्। ध्यानम्—

कृष्णं चतुर्भुजं देवं शङ्खचक्रगदाधरम्।
पीताम्बरयुगोपतं लक्ष्मीयुक्तं विभूषितम्॥

लसत्कौस्तुभ-शोभाढ्यं मेघश्यामं सुलोचनम्।
ध्यायामि पुण्डरीकाक्षं जगदानन्दकारकम्॥

श्रीकृष्णं ध्यायामि।

सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्।
स भूमिं विश्वतो वृत्वा। अत्यतिष्ठदशाङ्गुलम्॥

आगच्छ देवदेवेश जगद्योने रमापते।
बिम्बे चास्मिन्नधिष्ठाने सन्निधेहि कृपां कुरु॥

श्रीकृष्णमावाहयामि।

पुरुष एवेदः सर्वम्। यद्भूतं यच्च भव्यम्।
उतामृतत्वस्येशानः। यदन्नेनातिरोहति॥
देवदेव जगन्नाथ गरुडासनसंस्थित।
गृहाणासनकं दिव्यं जगद्धातर्नमोऽस्तु ते॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, आसनं समर्पयामि।

एतावानस्य महिमा। अतो ज्यायांश्च पूरुषः।
पादोऽस्य विश्वा भूतानि। त्रिपादस्यामृतं दिवि॥

नानातीर्थाहतं शुद्धं निर्मलं पुष्पमिश्रितम्।
पाद्यं गृहाण दैत्यारे विश्वरूप नमोऽस्तु ते॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, पाद्यं समर्पयामि।

त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः। पादोऽस्येहाऽऽभवात्पुनः।
ततो विश्वङ्मोकामत्। साशनानशने अभि॥

गन्धपुष्पाक्षतोपेतं फलेन च समन्वितम्।
अर्घ्यं गृहाण देवेश मया दत्तं हि भक्तितः॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, अर्घ्यं समर्पयामि।

तस्माद्विराडजायत। विराजो अधि पूरुषः।
स जातो अत्यरिच्यत। पश्चाद्भूमिमथो पुरः॥

गङ्गादिसर्वतीर्थेभ्यो मयाऽऽनीतं सुशीतलम्।
गृहाणाचमनं देव विश्वकाय नमोऽस्तु ते॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, आचमनीयं समर्पयामि।

यत्पुरुषेण हविषा। देवा यज्ञमतन्वत।
वसन्तो अस्याऽऽसीदाज्यम्। ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः॥

दधि क्षौद्रं घृतं शुद्धं कपिलायाः सुगन्धि यत्।
सुस्वादु मधुरं शौरे मधुपर्कं गृहाण भोः॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, मधुपर्कं समर्पयामि।

पञ्चामृतेन स्नपनं करिष्यामि सुरोत्तम।
क्षीरोदधिनिवासाय लक्ष्मीकान्ताय ते नमः॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, पञ्चामृतस्नानं समर्पयामि।

सप्तास्याऽऽसन् परिधयः। त्रिः सप्त समिधः कृताः।
देवा यद्यज्ञं तन्वानाः। अबध्नन् पुरुषं पशुम्॥

मन्दाकिनी गौतमी च यमुना च सरस्वती।
ताभ्यः स्नानार्थमानीतं गृहाण शिशिरं जलम्॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, स्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरमाचमनीयं
समर्पयामि।

तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्। पुरुषं जातमग्नतः।
तेन देवा अयजन्त। साध्या ऋषयश्च ये॥

शुद्ध-जाम्बूनद-प्रख्ये तटिद्वासुर-रोचिषी।
मयोपपादिते तुभ्यं वाससी च गृहाण भोः॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, वस्त्रं समर्पयामि।

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः। सम्भृतं पृषदाज्यम्।
पशूँस्ताँश्चक्रै वायुव्यान्। आरण्यान्त्राम्याश्च ये॥

दामोदर नमस्तेऽस्तु त्राहि मां भवसागरात्।
ब्रह्मसूत्रं मया दत्तं गृहाण पुरुषोत्तम॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, यज्ञोपवीतं समर्पयामि।

किरीटकुण्डलादीनि काञ्चीवललयुग्मकम्।
कौस्तुभं वनमालां च भूषणानि भजस्व भोः॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, आभरणानि समर्पयामि।

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः। ऋचः सामानि जज्ञिरे।
छन्दाँसि जज्ञिरे तस्मात्। यजुस्तस्मादजायत॥

मलयाचलसम्भृतं गन्धसारं मनोहरम्।
हृदयानन्दनं चारु प्रीत्यर्थे प्रतिगृह्यताम्॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, चन्दनं समर्पयामि।

तस्मादश्वा अजायन्त। ये के चौभयादतः।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्। तस्माज्जाता अजावयः॥

मालतीचम्पकादीनि यूथिकावकुलानि च।
तुलसीपत्रमिश्राणि गृहाण सुरसत्तम॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, पुष्पाणि समर्पयामि।

॥ अङ्गपूजा ॥

१. गोविन्दाय नमः —पादौ पूजयामि
२. माधवाय नमः —जङ्घे पूजयामि
३. मधुसूदनाय नमः —कटिं पूजयामि
४. पद्मनाभाय नमः —नाभिं पूजयामि
५. हृषीकेशाय नमः —हृदयं पूजयामि
६. सङ्कर्षणाय नमः —स्तनौ पूजयामि
७. वामनाय नमः —बाहू पूजयामि
८. दैत्यसूदनाय नमः —हस्तौ पूजयामि
९. हरिकेशाय नमः —कण्ठं पूजयामि
१०. चारुमुखाय नमः —मुखं पूजयामि
११. त्रिविक्रमाय नमः —नासिकां पूजयामि
१२. पुण्डरीकाक्षाय नमः—नेत्रे पूजयामि
१३. नृसिंहाय नमः —श्रोत्रे पूजयामि
१४. उपेन्द्राय नमः —ललाटं पूजयामि
१५. हरये नमः —शिरः पूजयामि
१६. श्रीकृष्णाय नमः —सर्वाणि अङ्गानि पूजयामि

॥ चतुर्विंशति नामपूजा ॥

१. ॐ केशवाय नमः	५. ॐ विष्णवे नमः
२. ॐ नारायणाय नमः	६. ॐ मधुसूदनाय नमः
३. ॐ माधवाय नमः	७. ॐ त्रिविक्रमाय नमः
४. ॐ गोविन्दाय नमः	८. ॐ वामनाय नमः

९. ॐ श्रीधराय नमः
 १०. ॐ हृषीकेशाय नमः
 ११. ॐ पद्मनाभाय नमः
 १२. ॐ दामोदराय नमः
 १३. ॐ सङ्कर्षणाय नमः
 १४. ॐ वासुदेवाय नमः
 १५. ॐ प्रद्युम्नाय नमः
 १६. ॐ अनिरुद्धाय नमः

१७. ॐ पुरुषोत्तमाय नमः
 १८. ॐ अधोक्षजाय नमः
 १९. ॐ नृसिंहाय नमः
 २०. ॐ अच्युताय नमः
 २१. ॐ जनार्दनाय नमः
 २२. ॐ उपेन्द्राय नमः
 २३. ॐ हरये नमः
 २४. ॐ श्रीकृष्णाय नमः

॥ कृष्णाष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

- श्रीकृष्णाय नमः
 कमलानाथाय नमः
 वासुदेवाय नमः
 सनातनाय नमः
 वसुदेवात्मजाय नमः
 पुण्याय नमः
 लीलामानुषविग्रहाय नमः
 श्रीवत्सकौस्तुभधराय नमः
 यशोदावत्सलाय नमः
 हरये नमः
 चतुर्भुजात्तचक्रासि-
 गदाशङ्खाम्बुजायुधाय नमः
 देवकीनन्दनाय नमः
 श्रीशाय नमः

१०

- नन्दगोपप्रियात्मजाय नमः
 यमुनावेगसंहारिणे नमः
 बलभद्रप्रियानुजाय नमः
 पूतनाजीवितहराय नमः
 शकटासुरभञ्जनाय नमः
 नन्दव्रजजनानन्दिने नमः
 सच्चिदानन्दविग्रहाय नमः
 नवनीतविलिप्ताङ्गाय नमः
 नवनीतनटाय नमः
 अनघाय नमः
 नवनीतनवाहाराय नमः
 मुचुकुन्दप्रसादकाय नमः
 षोडशस्त्रीसहस्रेशाय नमः
 त्रिभङ्गीमधुराकृतये नमः

२०

शुकवागमृताब्धीन्दवे नमः
 गोविन्दाय नमः
 योगिनां पतये नमः
 वत्सवाटचराय नमः
 अनन्ताय नमः
 धेनुकासुरमर्दनाय नमः
 तृणीकृततृणावर्ताय नमः
 यमलार्जुनभञ्जनाय नमः
 उत्तालतालभेत्रे नमः
 तमालश्यामलाकृतये नमः
 गोपगोपीश्वराय नमः
 योगिने नमः
 कोटिसूर्यसमप्रभाय नमः
 इलापतये नमः
 परस्मै ज्योतिषे नमः
 यादवेन्द्राय नमः
 यदूद्वहाय नमः
 वनमालिने नमः
 पीतवाससे नमः
 पारिजातापहारकाय नमः
 गोवर्धनाचलोद्धर्त्रे नमः
 गोपालाय नमः
 सर्वपालकाय नमः
 अजाय नमः
 निरञ्जनाय नमः

३०

४०

५०

कामजनकाय नमः
 कञ्जलोचनाय नमः
 मधुघ्ने नमः
 मथुरानाथाय नमः
 द्वारकानायकाय नमः
 बलिने नमः
 बृन्दावनान्तसञ्चारिणे नमः
 तुलसीदामभूषणाय नमः
 स्यमन्तकमणेर्हर्त्रे नमः
 नरनारायणात्मकाय नमः
 कुञ्जाकृष्णाम्बरधराय नमः
 मायिने नमः
 परमपूरुषाय नमः
 मुष्टिकासुरचाणूरमल्लयुद्ध-
 विशारदाय नमः
 संसारवैरिणे नमः
 कंसारये नमः
 मुरारये नमः
 नरकान्तकाय नमः
 अनादिब्रह्मचारिणे नमः
 कृष्णाव्यसनकर्षकाय नमः
 शिशुपालशिरश्छेत्रे नमः
 दुर्योधनकुलान्तकाय नमः
 विदुराक्रूरवरदाय नमः
 विश्वरूपप्रदर्शकाय नमः

६०

७०

सत्यवाचे नमः

सत्यसङ्कल्पाय नमः

सत्यभामारताय नमः

जयिने नमः

८०

सुभद्रापूर्वजाय नमः

विष्णवे नमः

भीष्ममुक्तिप्रदायकाय नमः

जगद्गुरवे नमः

जगन्नाथाय नमः

वेणुनादविशारदाय नमः

वृषभासुरविध्वंसिने नमः

बाणासुरकरान्तकाय नमः

युधिष्ठिरप्रतिष्ठात्रे नमः

बर्हिर्बर्हावतंसकाय नमः

९०

पार्थसारथये नमः

अव्यक्ताय नमः

गीतामृतमहोदधये नमः

कालीयफणिमाणिक्यरञ्जितश्री-

पदाम्बुजाय नमः

दामोदराय नमः

यज्ञभोक्त्रे नमः

दानवेन्द्रविनाशकाय नमः

नारायणाय नमः

परब्रह्मणे नमः

पन्नगाशनवाहनाय नमः

१००

जलक्रीडासमासक्तगोपी-

वस्त्रापहारकाय नमः

पुण्यश्लोकाय नमः

तीर्थपादाय नमः

वेदवेद्याय नमः

दयानिधये नमः

सर्वतीर्थात्मकाय नमः

सर्वग्रहरूपिणे नमः

परात्पराय नमः

॥ इति श्री ब्रह्माण्डमहापुराणे वायुप्रोक्ते

श्री कृष्णाष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ उत्तराङ्गपूजा ॥

यत्पुरुषं व्यदधुः। कृतिधा व्यकल्पयन्।

मुखं किमस्य कौ बाहू। कावूरू पादावुच्येते॥

वनस्पतिरसोद्धृतं कालागरुसमन्वितम्।
 धूपं गृहाण गोविन्द गुणसागर गोपते॥
 सपरिवाराय कृष्णाय नमः, धूपमाग्रापयामि।

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत्। बाहू राजन्यः कृतः।
 ऊरू तदस्य यद्वैश्यः। पद्भ्यां शूद्रो अजायत॥

यज्ञेश्वराय देवाय तथा यज्ञोद्भवाय च।
 यज्ञानां पतये नाथ गोविन्दाय नमो नमः॥
 साज्यं त्रिवर्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया।
 दीपं गृहाण देवेश त्रैलोक्यतिमिरापह॥
 सपरिवाराय कृष्णाय नमः, दीपं दर्शयामि।

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा॥

चन्द्रमा मनसो जातः। चक्षोः सूर्यो अजायत।
 मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च। प्राणाद्वायुरजायत॥

विश्वेश्वराय विश्वाय तथा विश्वोद्भवाय च।
 विश्वस्य पतये तुभ्यं गोविन्दाय नमो नमः॥

शाल्योदनं पायसं च सिताघृतविमिश्रितम्।
 नानापक्वान्नसंयुक्तं नैवेद्यं प्रतिगृह्यताम्॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, सूपसहितं शाल्योदनं शाकोपदंसं निवेदयामि।

मध्ये मध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि । उत्तरापोशनं समर्पयामि।
 हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि । पादप्रक्षालनं समर्पयामि । गण्डूषं समर्पयामि।
 हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि।

सपरिवाराय कृष्णाय नमः,
 शष्कुली-लवनचिपिट-गुडचिपिट-गुड-शुण्ठी-नवनीतादीनि,
 जम्बूफल-तिन्त्रिणीफल-प्रभृतीनि नानाफलानि च निवेदयामि।

नाभ्यां आसीदन्तरिक्षम्। शीर्ष्णो द्यौः समंवर्तत।
 पृथ्वा भूमिर्दिशः श्रोत्रात्। तथा लोकाः अकल्पयन्॥

पूगीफलसमायुक्तं नागवल्ली-दलैर्युतम्।
 कर्पूरचूर्णसंयुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, कर्पूरताम्बूलं निवेदयामि।

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे।
 सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः। नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते॥

नीराजयेत्ततो भक्त्या मङ्गलं समुदीरयन्।
 जय-मङ्गल-निर्घोषैर्देवदेवं समर्चयेत्॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, कर्पूरनीराजनं दर्शयामि।

धाता पुरस्ताद्यमुदाजहार। शक्रः प्रविद्वान् प्रदिशश्चतस्रः।
 तमेवं विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था अयनाय विद्यते॥

योऽपां पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
 चन्द्रमा वा अपां पुष्पम्। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
 य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति।

ओं तद्ब्रह्म। ओं तद्वायुः। ओं तदात्मा।
 ओं तत्सत्यम्। ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोर्ममः॥

अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु।

त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व९
 रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः।
 त्वं तदाप आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोम्॥
 सपरिवाराय कृष्णाय नमः, वेदोक्तमन्नपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

दत्त्वा पुष्पाञ्जलिं चैव प्रदक्षिणपुरस्सरम्।
 प्रणमेद्वण्डवद्भूमौ भक्तिप्रह्वः पुनः पुनः॥

स्तुत्वा नानाविधैः स्तोत्रैः प्रार्थयेत जगत्पतिम्।
 नमस्तुभ्यं जगन्नाथ देवकीतनय प्रभो॥

वसुदेवात्मजानन्त यशोदानन्दवर्धन।
 गोविन्द गोकुलाधार गोपीकान्त नमोऽस्तु ते॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, प्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

ततो जातकर्मनालच्छेदषष्ठीपूजानामकरणकर्माणि सङ्क्षेपेण कार्याणि।

॥ अर्घ्यप्रदानम् ॥

ततस्तु दापयेदर्घ्यम् इन्दोरुदयतः शुचिः।
 कृष्णाय प्रथमं दद्याद्देवकीसहिताय च॥
 नालिकेरेण शुद्धेन दद्यादर्घ्यं विचक्षणः।
 कृष्णाय परया भक्त्या शङ्खे कृत्वा विधानतः॥

जातः कंसवधार्थाय भूभारोत्तारणाय च।
 पाण्डवानां हितार्थाय धर्मसंस्थापनाय च॥
 कौरवाणां विनाशाय दैत्यानां निधनाय च।
 गृहाणार्घ्यं मया दत्तं देवकीजनित प्रभो॥

सपरिवाराय कृष्णाय नमः, इदमर्घ्यमिदमर्घ्यमिदमर्घ्यम्॥

पूजिताभ्यः सर्वाभ्यो देवताभ्यः तत्तन्नाममन्त्रेण अर्घ्यं दद्यात्

१.	ॐ देवक्यै नमः	—इदमर्घ्यम्
२.	ॐ वसुदेवाय नमः	—इदमर्घ्यम्
३.	ॐ रोहिण्यै नमः	—इदमर्घ्यम्
४.	ॐ सबलायै नमः	—इदमर्घ्यम्
५.	ॐ सात्यक्यै नमः	—इदमर्घ्यम्
६.	ॐ उद्धवाय नमः	—इदमर्घ्यम्
७.	ॐ अक्रूराय नमः	—इदमर्घ्यम्
८.	ॐ उग्रसेनादि-यादवेभ्यो नमः	—इदमर्घ्यम्
९.	ॐ नन्दाय नमः	—इदमर्घ्यम्
१०.	ॐ यशोदायै नमः	—इदमर्घ्यम्
११.	ॐ तत्कालप्रसूताभ्यः गोपगोपिकाभ्यो नमः	—इदमर्घ्यम्
१३.	ॐ कालिन्द्यै नमः	—इदमर्घ्यम्
१४.	ॐ काल्यै नमः	—इदमर्घ्यम्

इति पृथक्पृथगर्घ्यं दत्वा॥

ततश्चन्द्रोदये रोहिणीयुतं चन्द्रं स्थण्डिले प्रतिमायां वा नाममन्त्रेण सम्पूज्य।

ततस्तु रोहिणीयुक्तं चन्द्रं सम्पूज्य भक्तितः।

स्तुत्वा तु स्तोत्रमन्त्रेण चन्द्रायार्घ्यं प्रदापयेत्॥

आप्यायस्वेति मन्त्रेण देवसमीपे चन्दनबिम्बे रोहिणीसहितं

चन्द्रमावाह्य षोडशोपचारैः सम्पूजयेत्॥

चन्द्रप्रार्थना—

ज्योत्स्नायाः पतये तुभ्यं ज्योतिषां पतये नमः।
नमस्ते रोहिणीकान्त सुधावास नमोऽस्तु ते॥

नमो मण्डलदीपाय शिरोरत्नाय धूर्जटे।
कलाभिर्वर्धमानाय नमश्चन्द्राय चारवे॥

इति प्रणमेत्।

ज्योत्स्नापते नमस्तुभ्यं नमस्ते ज्योतिषां पते।
नमस्ते रोहिणीकान्त नमस्ते युवमोहन॥

इति स्तुत्वा।

शङ्खे कृत्वा ततस्तोयं सपुष्पफलचन्दनम्।
जानुभ्यामवनीं गत्वा चन्द्रार्घ्यं निवेदयेत्॥

चन्द्रार्घ्यमन्त्रः—

क्षीरोदारणवसम्भूत अत्रिनेत्रसमुद्भवा।
रोहिणीश गृहाणार्घ्यं रमाभ्रातर्मनःपते॥

रोहिणीसहिताय चन्द्राय नमः इदमर्घ्यम् (त्रिः)
इत्यर्घ्यं दत्वा देवकीसहिताय कृष्णाय छत्रचामराद्युपचारं कृत्वा
पूजां समाप्य कृष्णावतारघट्टं पठेत्॥

य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वाः। तानि॑ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन्।
ते ह॒ नाकं॑ महि॒मानः॑ सचन्ते। यत्र॑ पूर्वे॑ सा॒ध्याः सन्ति॑ दे॒वाः॥
सपरिवाराय कृष्णाय नमः, छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

अनघं वामनं शौरिं वैकुण्ठं पुरुषोत्तमम्।
वासुदेवं हृषीकेशं माधवं मधुसूदनम्॥१॥

वराहं पुण्डरीकाक्षं नृसिंहं दैत्यसूदनम्।
दामोदरं पद्मनाभं केशवं गरुडध्वजम्॥२॥

गोविन्दमच्युतं कृष्णमनन्तमपराजितम्।
अधोक्षजं जगद्धीजं सर्गस्थित्यन्तकारणम्॥३॥

अनादिनिधनं विष्णुं त्रिलोकेशं त्रिविक्रमम्।
नारायणं चतुर्बाहुं शङ्खचक्रगदाधरम्॥४॥

पीताम्बरधरं नित्यं वनमालाविभूषितम्।
श्रीवत्साङ्गं जगत्सेतुं श्रीकृष्णं श्रीधरं हरिम्॥५॥

शरणं त्वां प्रपद्येऽहं सर्वकामार्थसिद्धये।
प्रणममामि सदा देवं वासुदेवं जगत्पतिम्॥६॥

इति मन्त्रैः प्रणम्य॥

त्राहि मां सर्वलोकेश हरे संसारसागरात्।
त्राहि मां सर्वपापघ्न दुःखशोकार्णवात्प्रभो।
सर्वलोकेश्वर त्राहि पतितं मां भवार्णवे॥१॥

देवकीनन्दन श्रीश हरे संसारसागरात्।
त्राहि मां सर्वदुःखघ्न रोगशोकार्णवाद्धरे॥२॥

दुर्वृत्तात्रायसे विष्णो ये स्मरन्ति सकृत्सकृत्।
सोऽहं देवातिदुर्वृत्तस्त्राहि मां शोकसागरात्॥३॥

पुष्कराक्ष निमग्नोऽहं मायाव्यज्ञानसागरे।
त्राहि मां देवदेवेश त्वत्तो नान्योऽस्ति रक्षिता॥४॥

यद्बाल्ये यच्च कौमारे यौवने यच्च वार्धके।
तत्पुण्यं वृद्धिमायातु पापं हर हलायुध॥५॥

इति मन्त्रैः प्रार्थयेत्॥

ततः स्तोत्रं पठन् पुराणश्रवणादिना जागरं कुर्यात्॥

द्वितीयेऽहि प्रातःकाले स्नानादिनित्यकर्म कृत्वा पूर्ववद्देवं पूजयित्वा
ब्राह्मणान् भोजयेत्॥

तेभ्यः सुवर्णधेनुवस्त्रादि दत्त्वा कृष्णो मे प्रीयतामिति वदेत्॥

यं देवं देवकी देवी वसुदेवादजीजनत्।
भौमस्य ब्रह्मणो गुप्त्यै तस्मै ब्रह्मात्मने नमः॥

नमस्ते वासुदेवाय गोब्राह्मणहिताय च।
शान्तिरस्तु शिवं चास्तु इत्युक्त्वा मां विसर्जयेत्॥

इति प्रतिमामुद्वास्य तां ब्राह्मणाय दत्त्वा पारणं कृत्वा व्रतं समापयेत्॥
सर्वस्मै सर्वेश्वराय सर्वेषां पतये सर्वसम्भवाय गोविन्दाय नमो नम इति
पारणे॥

भूताय भूतपतये नम इति समापने मन्त्रः॥

इति पूजाविधिः॥

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।
अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

श्री-कृष्णजन्माष्टमी-पुण्यकाले अस्मिन् मया क्रियमाण
सपरिवार-कृष्णपूजायां यद्देयमुपायनदानं तत्प्रतिनिधित्वेन हिरण्यं
सपरिवार-श्री-कृष्ण-प्रीतिं कामयमानः मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय सम्प्रददे
नमः न मम।

अनया पूजया सपरिवार-श्रीकृष्णः प्रीयताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
 बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
 करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
 नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ जन्माष्टमी-व्रत-कथा ॥

(मूलम्—श्री-व्रतराजः)

युधिष्ठिर उवाच

जन्माष्टमीव्रतं ब्रूहि विस्तरेण ममाच्युत।
 कस्मिन्काले समुत्पन्नं किं पुण्यं को विधिः स्मृतः॥१॥

श्रीकृष्ण उवाच

मल्लयुद्धे परावृत्ते शमिते कुरुरान्धके।
 स्वजनैर्बन्धुभिः स्त्रीभिः समः स्निग्धैः समावृते॥२॥

हते कंसासुरे दुष्टे मथुरायां युधिष्ठिर।
 देवकी मां परिष्वज्य कृत्वोत्सङ्गे रुरोद ह॥३॥

वसुदेवोऽपि तत्रैव वात्सल्यात्प्ररुरोद ह।
 समालिङ्गाश्रुवदनः पुत्र पुत्रेत्युवाच ह॥४॥

सगद्गदस्वरो दीनो बाष्पपर्याकुलेक्षणः।
 बलभद्रं च मां चैव परिष्वज्य मुदा पुनः॥५॥

अद्य मे सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितम्।
 उभाभ्यामद्य पुत्राभ्यां समुद्भूतः समागमः॥६॥

एवं हर्षेण दाम्पत्यं हृष्टं पुष्टं तदा ह्यभूत्।
प्रणिपत्य जनाः सर्वे बभूवुस्ते प्रहर्षिताः॥७॥

एवं महोत्सवं दृष्ट्वा मामूचुर्मधुसूदनम्।

जना ऊचुः

प्रसादः क्रियतामस्य लोकस्याऽऽर्तस्य दुःखहन्॥८॥

यस्मिन्दिने च प्रासूत देवकी त्वां जनार्दन।
तद्धिनं देहि वैकुण्ठ कुर्मस्तत्र महोत्सवम्॥९॥

एवं स्तुतो जनौघेन वासुदेवो मयेक्षितः।
विलोक्य बलभद्रं च मां च हृष्टतनूरुहः॥१०॥

उवाच स ममादेशाल्लोकाञ्जन्माष्टमीव्रतम्।
मथुरायां ततः पश्चात् पार्थ सम्यक् प्रकाशितम्॥११॥

कुर्वन्तु ब्राह्मणाः सर्वे व्रतं जन्माष्टमीदिने।
क्षत्रिया वैश्यजातीयाः शूद्रा येऽन्येऽपि धर्मिणः॥१२॥

युधिष्ठिर उवाच

कीदृशं तद्व्रतं देवदेव सर्वैरनुष्ठितम्।
जन्माष्टमीति संज्ञं च पवित्रं पापनाशनम्॥१३॥

येन त्वं तुष्टिमायासि कात्स्न्येन प्रभवाम्यय।
एतन्मे तत्त्वतो ब्रूहि सविधानं सविस्तरम्॥१४॥

श्रीकृष्ण उवाच

मासि भाद्रपदेष्टम्यां निशीथे कृष्णपक्षके।
शशाङ्के वृषराशिस्थे ऋक्षे रोहिणीसंज्ञके॥१५॥

योगेऽस्मिन्वसुदेवाद्धि देवकी मामजीजनत्।
भगवत्याश्च तत्रैव क्रियते सुमहोत्सवः॥१६॥

योगेऽस्मिन्कथितेऽष्टम्यां सिंहराशिगते रवौ।
सप्तम्यां लघुभुक् कुर्याद्वन्तधावनपूर्वकम्॥१७॥

उपवासस्य नियमं रात्रौ स्वप्याञ्जितेन्द्रियः।
केवलेनोपवासेन तस्मिञ्जन्मदिने मम॥१८॥

सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः।
उपावृत्तस्य पापेभ्यो यस्तु वासोगुणैः सह॥१९॥

उपवासः स विज्ञेयः सर्वभोगविवर्जितः।
ततोऽष्टम्यां तिलैः स्नात्वा नद्यादौ विमले जले॥२०॥

सुदेशे शोभनं कुर्याद्विवक्षाः सूतिकागृहम्।
सितपीतैस्तथा रक्तैः कर्बुरैरितरैरपि॥२१॥

वासोभिः शोभितं कृत्वा समन्तात्कलशैर्नवैः।
पुष्पैः फलैरनेकैश्च दीपालिभिरितस्ततः॥२२॥

पुष्पमालाविचित्रं च चन्दनागुरुधूपितम्।
अतिरम्यमनौपम्यं रक्षामणिविभूषितम्॥२३॥

हरिवंशस्य चरितं गोकुलं च विलेखयेत्।
ततो वादिबनिनदेर्वीणावेणुरवाकुलम्॥२४॥

नृत्यगीतक्रमोपेतं मङ्गलैश्च समन्ततः।
वेष्टकारीं लोहखड्गं कृष्णच्छागं च यत्नतः॥२५॥

द्वारे विन्यस्य मुसलं रक्षितं रक्षपालकैः।
षष्ठया देव्याधिष्ठितं च तद्गृहं चोत्सवैस्तथा॥२६॥

एवंविभवसारेण कृत्वा तत्सूतिकागृहम्।
तन्मध्ये प्रतिमा स्थाप्या सा चाप्यष्टविधा स्मृता॥२७॥

काञ्चनी राजती ताम्री पैत्तली मृन्मयी तथा।
वार्क्षी मणिमयी चैव वर्णकैर्लिखिता तथा॥२८॥

सर्वलक्षणसम्पूर्णा पर्यङ्के चाष्टशल्यके।
 प्रतप्तकाञ्चनाभासां महार्हा सुतपस्विनीम्॥२९॥
 प्रसूतां च प्रसुतां च स्थापयन्मञ्चकोपरि।
 मां तत्र बालकं सुप्तं पर्यङ्के स्तनपायिनम्॥३०॥
 श्रीवत्सवक्षसं शान्तं नीलोत्पलदलच्छविम्।
 यशोदा तत्र चैकस्मिन् प्रदेशे सूतिकागृहे॥३१॥
 तद्वच्च कल्पयेत् पार्थ प्रसूतां वरकन्यकाम्।
 तथैव मम पार्श्वस्थाः कृताञ्जलिपुटा नृप॥३२॥
 देवा ग्रहास्तथा नागा यक्षविद्याधराभराः।
 प्रणताः पुष्पमालाग्रचारुहस्ताः सुरासुराः॥३३॥
 सञ्चरन्त इवाऽऽकाशे प्रहारैरुदितोदितैः।
 वसुदेवोऽपि तत्रैव खड्गचर्मधरः स्थितः॥३४॥
 कश्यपो वसुदेवोऽयमदितिश्चैव देवकी।
 शेगे वै बलदेवोऽयं यशोदादितिरन्वभूत्॥३५॥
 नन्दः प्रजापतिर्दक्षो गर्गश्चापि चतुर्मुखः।
 गोप्यश्चाप्सरसश्चैव गोपाश्चापि दिवौकसः॥३६॥
 एषोऽवतारो राजेन्द्र कंसोऽयं कालनेमिजः।
 तत्र कंसनियुक्ताश्च मोहिता योगनिद्रया॥३७॥
 गोधेनुकुञ्जराश्चैव दानवाः शस्त्रपाणयः।
 नृत्यतश्चाप्सरोभिस्ते गन्धर्वा गीततत्पराः॥३८॥
 लेखनीयश्च तत्रैव कालियो यमुनाहृदे।
 इत्येवमादि यत्किञ्चिद्विद्यते चरितं मम॥३९॥
 लेखयित्वा प्रयत्नेन पूजयेद्भक्तितत्परः।
 रम्यमेवं बीजपूरैः पुष्पमालादिशोभितम्॥४०॥

कालदेशोद्भवैः पुष्पैः फलैश्चापि युधिष्ठिर।
पाद्यार्घ्यैः पूजयेद्भक्त्या गन्धपुष्पाक्षतैः सह।
मन्त्रेणानेन कौन्तेय देवकीं पूजयेन्नरः॥४१॥

गायद्भिः किन्नराद्यैः सततपरिवृता वेणुवीणानिनादैः
भृङ्गारादर्शकुम्भप्रवरवृतकरैः किङ्करैः सेव्यमाना।
पर्यङ्के स्वास्तृते यामुदिततरमुखी पुत्रिणी सम्यगास्ते
सा देवी देवमाता जयतु च ससुता देवकी कान्तरूपा॥४२॥

पादावभ्यञ्जयन्ती श्रीदेवक्याश्चरणान्तिके।
निषण्णा पङ्कजे पूज्या दिव्यगन्धातुलेपनैः॥४३॥

पङ्कजैः पूजयेद्देवीं नमो देव्यै श्रिया इति।
देववत्से नमस्तेऽस्तु कृष्णोत्पादनतत्परा॥४४॥

पापक्षयकरा देवी तुष्टिं यातु मयाऽर्चिता।
प्रणवादिनमोऽन्तं च पृथङ्गामानुकीर्तनम्॥४५॥

कुर्यात्पूजा विधिज्ञश्च सर्वपापापनुत्तये।
देवक्यै वसुदेवाय वासुदेवाय चैव हि॥४६॥

बलदेवाय नन्दाय यशोदायै पृथक् पृथक्।
क्षीरादिस्रपनं कृत्वा चन्दनेनानुलेपयेत्॥४७॥

विध्यन्तरमपीच्छन्ति केचिदत्रैव सूरयः।
चन्द्रोदये शशाङ्काय अर्घ्यं दत्त्वा हरिं स्मरन्॥४८॥

अनघं वामनं शौरिं वैकुण्ठं पुरुषोत्तमम्।
वासुदेवं हृषीकेशं माधवं मधुसूदनम्॥४९॥

वराहं पुण्डरीकाक्षं नृसिंहं ब्रह्मणः प्रियम्।
समस्तस्यापि जगतः सृष्टिस्थित्यन्तकारकम्॥५०॥

अनादिनिधनं विष्णुं त्रैलोक्येशं त्रिविक्रमम्।
नारायणं चतुर्बाहुं शङ्खचक्रगदाधरम्॥५१॥

पीताम्बरधरं नित्यं वनमालाविभूषितम्।
श्रीवत्साक्षं जगत्सेतुं श्रीपतिं श्रीधरं हरिम्॥५२॥

योगेश्वराय देवाय योगिनां पतये नमः।
योगोद्भवाय नित्याय गोविन्दाय नमो नमः॥५३॥

यज्ञेश्वराय देवाय तथा यज्ञोद्भवाय च।
यज्ञानां पतये नाथ गोविन्दाय नमो नमः॥५४॥

विश्वेश्वराय विश्वाय तथा विश्वोद्भवाय च।
विश्वस्य पतये तुभ्यं गोविन्दाय नमो नमः॥५५॥

जगन्नाथ नमस्तुभ्यं संसारभयनाशन।
जगदीशाय देवाय भूतानां पतये नमः॥५६॥

धर्मेश्वराय धर्माय सम्भवाय जगत्पते।
धर्मज्ञाय च देवाय गोविन्दाय नमो नमः॥५७॥

एताभ्यां चैव मन्त्राभ्यां नैवेद्यं शयनं तथा।
चन्द्रायार्घ्यं च मन्त्रेण अनेनैवाथ दापयेत्॥५८॥

क्षीरोदारणवसम्भूत अत्रिगोत्रसमुद्भव।
गृहाणार्घ्यं शशाङ्केश रोहिण्या सहितो मम॥५९॥

ज्योत्स्नापते नमस्तुभ्यं ज्योतिषां पतये नमः।
नमस्ते रोहिणीकान्त अर्घ्यं नः प्रतिगृह्यताम्॥६०॥

स्थण्डिले स्थापयेद्देवं शशाङ्कं रोहिणीयुतम्।
देवक्या वसुदेवं च नन्दं चैव यशोदया॥६१॥

बलदेवं मया सार्धं भक्त्या परमया नृप।
सम्पूज्य विधिवद्देहि किं नाऽऽप्तोत्यतिदुर्लभम्॥६२॥

एकादशीनां विंशत्यः कोटयो याः प्रकीर्तिताः।
ताभिः कृष्णाष्टमी तुल्या ततोऽनन्तचतुर्दशी॥६३॥

अर्धरात्रे वसोर्धारां पातयेद् द्रव्यसर्पिषा।
ततो वर्धापयेन्नालं षष्ठीनामादिकं मम॥६४॥
कर्तव्यं तत्क्षणाद्रात्रौ प्रभाते नवमीदिने।
यथा मम तथा कार्यो भगवत्या महोत्सवः॥६५॥

ब्राह्मणान् भोजयेद्भक्त्या तेभ्यो दद्याच्च दक्षिणाम्।
हिरण्यं मेदिनीं गावो वासांसि कुसुमानि च॥६६॥

यद्यदिष्टतमं तत्तत्कृष्णो मे प्रीयतामिति।
यं देवं देवकी देवीं वसुदेवादजीजनत्॥६७॥

भौमस्य ब्रह्मणो गुप्त्यै तस्मै ब्रह्मात्मने नमः।
नमस्ते वासुदेवाय गोब्राह्मणहिताय च॥६८॥

शान्तिरस्तु शिवं चास्तु इत्युक्त्वा मां विसर्जयेत्।
ततो बन्धुजनौघं च दीनानाथांश्च भोजयेत्॥६९॥

भोजयित्वा सुशान्तांस्तान् स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः।
एवं यः कुरुते देव्या देवक्याः सुमहोत्सवम्॥७०॥

प्रतिवर्षं विधानेन मद्भक्तो धर्मनन्दन।
नरो वा यदि वा नारी यथोक्तं लभते फलम्॥७१॥

पुत्रसन्तानमारोग्यं सौभाग्यमतुलं लभेत्।
इह धर्मरतिर्भूत्वा मृतो वैकुण्ठमाप्नुयात्॥७२॥

तत्र देवविमानेन वर्षलक्षं युधिष्ठिर।
भोगान्नानाविधान् भुक्त्वा पुण्यशेषादिहागतः॥७३॥

सर्वकामसमृद्धे च सर्वाशुभविवर्जिते।
 कुले नृपतिशीलानां जायते हृच्छयोपमः॥७४॥
 यस्मिन् सदैव देशे तु लिखितं तु पटार्पितम्।
 मम जन्मदिनं भक्त्या सर्वालङ्कारभूषितम्॥७५॥
 पूज्यते पाण्डवश्रेष्ठ जनैरुत्सवसंयुतैः।
 परचक्रभयं तत्र न कदाऽपि भवेत्पुनः॥७६॥
 पर्जन्यः कामवर्षी स्यादीतिभ्यो न भयं भवेत्।
 गृहे वा पूज्यते यत्र देवक्याश्चरितं मम॥७७॥
 तत्र सर्वं समृद्धं स्यान्नोपसर्गादिकं भवेत्।
 पशुभ्यो नकुलाद्यालात्पापरोगाच्च पातकात्॥७८॥
 राजतश्चोरतो वाऽपि न कदाचिद्भयं भवेत्।
 संसर्गेणापि यो भक्त्या व्रतं पश्येदनाकुलम्।
 सोऽपि पापविनिर्मुक्तः प्रयाति हरिमन्दिरम्॥७९॥
 जन्माष्टमीं जनमनोनयनाभिरामा
 पापापहां सपदि नन्दितनन्दगोपाम्।
 यो देवकी सुतयुतां च भजेद्धि भक्त्या
 पुत्रानवाप्य समुपैति पदं स विष्णोः॥८०॥
 ॥इति भविष्योत्तरे जन्माष्टमीव्रतकथा॥

॥ शिष्टाचारप्राप्ता जन्माष्टमीव्रतकथा ॥

व्यास उवाच

निवृत्ते भारते युद्धे कृतशौचो युधिष्ठिरः।
 उवाच वाक्यं धर्मात्मा कृष्णं देवकिनन्दनम्॥१॥

युधिष्ठिर उवाच

त्वत्प्रसादात्तु गोविन्द निहताः शत्रवो रणे।
 कर्णश्च निहतः सैन्ये त्वत्प्रसादात्किरीटिना॥२॥

जेता को युधि भीष्मस्य यस्य मृत्युर्न विद्यते।
 अजेयोऽपि जितः सोऽपि त्वत्प्रसादाद्जनार्दन॥३॥

प्राप्तं निष्कण्टकं राज्यं कृत्वा कर्म सुदुष्करम्।
 आचारो दण्डनीतिश्च राजधर्माः क्रियान्विताः॥४॥

अधुना श्रोतुमिच्छामि शुभं जन्माष्टमीव्रतम्।
 जन्माष्टमी व्रतं ब्रूहि विस्तरेण ममाच्युत॥५॥

कुतः काले समुत्पन्नं किं पुण्यं को विधिः स्मृतः।

श्रीकृष्ण उवाच

शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि व्रतानामुत्तमं व्रतम्॥६॥

यतः प्रभृति विख्यातं फलेन विधिनान्वितम्।
 राजवंशसमुत्पन्नैर्दैत्यानीकैः सुपीडिता॥७॥

धरा भारसमाक्रान्ता ब्रह्माणं शरणं ययौ।
 ज्ञात्वा तदा प्रभुर्ब्रह्मा भूमेर्भारं समाहितः॥८॥

श्वेतदीपं समागत्य सर्वदेवसमन्वितः।
 समाहितमतिर्ब्रह्मा मां तुष्टाव विशां पते॥९॥

स्तुत्या तयाऽहं सम्प्रीतस्तेषां दृग्गोचरोऽभवम्।
 दृष्ट्वा मां प्रणिपत्याऽऽशु भक्तिभावसमन्विताः॥१०॥

ब्रह्माणमग्रतः कृत्वा तुष्टाः सर्वे दिवौकसः।
 विजिज्ञपुर्महाराज भूमिभारापनुत्तये॥११॥

उपधार्य तदा तेषां वचनं चान्वचिन्तयम्।
केनोपायन हन्तव्या दानवाः क्षत्रियोद्भवाः॥१२॥

स्वधर्मनिरताः सर्वे महाबलपराक्रमाः।
ततो निश्चित्य मनसा ब्रह्माणमहमब्रुवम्॥१३॥

वसुदेवो देवकी च प्रजाकामौ पुरा नृप।
भक्त्या मां भजमानौ तौ तप्तवन्तौ महत्तपः॥१४॥

तयोः प्रसन्नः सुप्रीतो याचतं वरमुत्तमम्।
अब्रुवं तावपि ततो वरयामासतुः किल॥१५॥

यदि देव प्रसन्नोऽसि त्वादृशौ नौ भवेत्सुतः।
तथेति च मया ताभ्यामुक्तं प्रीतेन चेतसा॥१६॥

तत्कामपूरणार्थाय सम्भविष्याम्यहं तयोः।
दिवौकसोऽपि स्वांशेन सम्भवन्तु सुरस्त्रियः॥१७॥

योगमाया च नन्दस्य यशोदायां भविष्यति।
देवक्या जठरे गर्भमनन्तं धाम मामकम्॥१८॥

सन्निकृष्य च सा तूर्णं रोहिण्या जठरं नयेत्।
इति सन्दिश्य तान् सर्वानहमन्तर्हितोऽभवम्॥१९॥

ततो देवैः समं ब्रह्मा तां दिशं प्रणिपत्य च।
आश्वास्य च महीं देवीं वरधाम्नि जगाम ह॥२०॥

ततोऽहं देवकीगर्भमाविशं स्वेन तेजसा।
हतेषु षट्सु बालेषु देवक्या औग्रसेनिना।
कारागृहस्थितायाश्च वसुदेवेन वै सह॥२१॥

गतेऽर्धरात्रसमये सुप्ते सर्वजने निशि।
भाद्रे मास्यसिते पक्षेऽष्टम्यां ब्रह्मर्क्षसंयुजि॥२२॥

सर्वग्रहशुभे काले प्रसन्नहृदयाशये।
आविरासं निजेनैव रूपेण ह्यवनीपते॥२३॥

वसुदेवोऽपि मां दृष्ट्वा हर्षशोकसमन्वितः।
भीतः कंसादतितरां तुष्टाव च कृताञ्जलिः॥२४॥

पुनः पुनः प्रणम्याथ प्रार्थयामास सादरम्।

वसुदेव उवाच

अलौकिकमिदं रूपं दुर्दर्शं योगिनामपि॥२५॥

यत्तेजसाऽरिष्टगृहमभवत्सम्प्रकाशितम् ।
उद्धिजे भगवत्कंसाद्यो मे बालानघातयत्॥२६॥

उपसंहर तस्माच्च एतद्रूपमलौकिकम्।
शङ्खचक्रगदापद्मलसत्कौस्तुभमालिनम्॥२७॥

किरीटहारमुकुटकेयूरवलयार्ङ्कितम् ।
तडिद्वसनसंवीतक्वणत्काञ्चनमेखलम्॥२८॥

स्फुरद्राजीवताम्राक्षं स्निग्धाञ्जनसमप्रभम्।
महामरकतस्वच्छं कोटिसूर्यसमप्रभम्॥२९॥

कृष्ण उवाच

एवं सम्प्रार्थितो राजन्वसुदेवेन वै तदा।
तेनैव निजरूपेण भूत्वाऽहं प्राकृतः शिशुः॥३०॥

नय मां गोकुलमिति वसुदेवमचोदयम्।
समादायागमत्सोऽपि नन्दगोकुलमञ्जसा॥३१॥

द्वाराण्यपाकृतान्यासन्मत्प्रभावात्स्वयं प्रभो।
ददौ मार्गं च कालिन्दीजलकल्लोलमालिनी॥३२॥

ततो यशोदाशयने न्यस्य माऽऽनकदुन्दुभिः।
तत्पर्यङ्के स्थितां गृह्य दारिकामगमत्पुनः॥३३॥

द्वाराणि पिहितान्यासन् पूर्ववन्निगडं ततः।
विन्यस्य पादयोरास्ते शयने न्यस्य दारिकाम्॥३४॥

ततो रुरोद महता स्वरेणाऽऽपूर्य सा दिशः।
तस्या रुदितशब्देन उत्थिता रक्षका गृहात्॥३५॥

कंसायाऽऽगत्य चाचख्युः प्रसूता देवकीति च।
सोऽपि तल्पात्समुत्थाय भयेनातीव विह्वलः॥३६॥

जगाम सूतिकागेहं देवक्याः प्रस्खलन्पथि।
दारिकां शयनाद्गृह्य रुदत्याश्चैव स्वस्वसुः॥३७॥

अपोथयच्छिलापृष्ठे साऽपि तस्य कराच्युता।
उवाच कंसमाभाष्य देवी ह्याकाशगा सती॥३८॥

किं मया हतया मन्द जातः कुत्रापि ते रिपुः।
इत्युक्तः सोऽप्यभूत्कंसः परमोद्विग्नमानसः॥३९॥

आज्ञापयामास ततो बालानां कदनाय वै।
दानवा अपि बालानां कदनं चक्रुरुद्यताः॥४०॥

वनेषूपवने चैव पुरग्रामव्रजेष्वपि।
अहं च गोकुले स्थित्वा पूतनां बालघातिनीम्॥४१॥

स्तनं दातुं प्रवृत्तां च प्राणैः सममशोषयम्।
तृणावर्तबकारिष्ठान् धेनुकं केशिनं तथा॥४२॥

अन्यानपि खलान् हत्वा स्वप्रभावमदर्शयम्।
ततश्च मथुरां गत्वा हत्वा कंसादिदानवान्॥४३॥

ज्ञातीनां परमं हर्षं कृतवानस्मि सादरम्।
देवकीवसुदेवौ च परिष्वज्य मुदा मम॥४४॥

आनन्दजैर्जलैर्मूर्ध्नि सेचयामासतुनृप।
तस्मिन् रङ्गवरे मल्लान् हत्वा चाणूरमुख्यकान्॥४५॥

गजं कुवल्यापीडं कंसभ्रातृननेकशः।
एवं हतेऽसुरे कंसे सर्वलोकैककण्टके॥४६॥

अन्येषु दुष्टदैत्येषु सर्वलोकभयङ्करम्।
लोकाः समुत्सुकाः सर्वे मांसमेत्योचुरादृताः॥४७॥

कृष्ण कृष्ण महायोगिन् भक्तानामभयप्रद।
प्रलयात्पाहि नो देव शरणागतवत्सलः॥४८॥

अनाथनाथ सर्वज्ञ सर्वभूतहिते रत।
किञ्चिद् विज्ञाप्यतेऽस्माभिस्तन्नो वक्तुं त्वमर्हसि॥४९॥

तव जन्मदिनं लोके न ज्ञातं केनचित्कचित्।
ज्ञात्वा च तत्त्वतः सर्वे कुर्मो वर्धापनोत्सवम्॥५०॥

तेषां दृष्ट्वा तु तां भक्तिं श्रद्धामपि च सौहृदम्।
मया जन्मदिनं तेभ्यः ख्यातं निर्मलचेतसा॥५१॥

श्रुत्वा तेऽपि तथा चक्रुर्विधिना येन तच्छृणु।
पार्थ तद्विवसे प्राप्ते दन्तधावनपूर्वकम्॥५२॥

स्नात्वा पुण्यजले शुद्धे वाससी परिधाय च।
निर्वर्त्यावश्यकं कर्म व्रतसङ्कल्पमाचरेत्॥५३॥

अद्य स्थित्वा निराहारः श्वोभूते तु परेऽहनि।
भोक्ष्यामि पुण्डरीकाक्ष शरणं मे भवाव्यय॥५४॥

गृहीत्वा नियमं चैव सम्पाद्यार्चनसाधनम्।
मण्डपं शोभनं कृत्वा फलपुष्पादिभिर्युतम्॥५५॥

तस्मिन्मां पूजयेद्भक्त्या गन्धपुष्पादिभिः क्रमात्।
उपचारैः षोडशभिर्द्वादशाक्षरविद्यया॥५६॥

सद्यःप्रसूतां जननीं वसुदेवं च मारिषः।
बलदेवसमायुक्तां रोहिणीं गुणशोभिनीम्॥५७॥

नन्दं यशोदां गोपीश्च गोपान् गाश्चैव सर्वशः।
गोकुलं यमुनां चैव योगमायां च दारिकाम्॥५८॥

यशोदाशयने सुप्तां सद्योजातां वरप्रभाम्।
एवं सम्पूजयेत्सम्यङ्गाममन्त्रैः पृथक्पृथक्॥५९॥

सुवर्णरौप्यताम्रारमृदादिभिरलङ्कृताः ।
काष्ठपाषाणरचिताश्चित्रमय्योऽथ लेखिताः॥६०॥

प्रतिमा विविधाः प्रोक्तास्तासु चान्यतमां यजेत्।
रात्रौ जागरणं कुर्याद्भीतनृत्यादिभिः सह॥६१॥

पुराणैः स्तोत्रपाठैश्च जातनामादिसूत्सवैः।
श्वभूते पारणं कुर्याद् द्विजान् सम्भोज्य यत्नतः॥६२॥

एवं कृते महाराज व्रतानामुत्तमे व्रते।
सर्वान्कामानवाप्नोति विष्णुलोके महीयते॥६३॥

मोहान्न कुरुते यस्तु याति संसारगह्वरे।
तस्मात्कुर्वन्प्रयत्नेन निष्पापो जायते नरः॥६४॥

अत्रैवोदाहरन्तीममितिहासं पुरातनम्।
अङ्गदेशोद्भवो राजा मित्रजिन्नाम नामतः॥६५॥

तस्य पुत्रो महातेजः सत्यजित्सत्पथे स्थितः।
पालयामास धर्मज्ञो विधिवद्रञ्जयन्प्रजाः॥६६॥

तस्यैवं वर्तमानस्य कदाचिद्दैवयोगतः।
पापण्डैः सह संवासो बभूव बहुवासरम्॥६७॥

तत्संसर्गात्स नृपतिरधर्मनिरतोऽभवत्।
वेदशास्त्रपुराणानि विनिन्द्य बहुशो नृप॥६८॥

ब्राह्मणेषु तथा धर्मे विद्वेषं परमं गतः।
एवं बहुतिथे काले गते भरतसत्तम॥६९॥

कालेन निधनप्राप्तो यमदूतवशं गतः।
बद्धा पाशैर्नीयमानो यमदूतैर्यमान्तिकम्॥७०॥

पीडितस्ताड्यमानोऽसौ दुष्टसङ्गवशं गतः।
नरके पतितः पापो यातनां बहुवत्सरम्॥७१॥

भुक्त्वा पापस्य शेषेण पैशाची योनिमास्थितः।
तृषाक्षुधासमाक्रान्तो भ्रमन्स मरुधन्वसु॥७२॥

कस्यचित्त्वथ वैश्यस्य देहमाविश्य संस्थितः।
सह तेनैव सम्प्राप्तो मथुरा पुण्यदां पुरीम्॥७३॥

तत्रत्यैरक्षकैः सोऽथ तद्देहात्तु बहिष्कृतः।
बभ्राम विपिने सोऽपि ऋषीणामाश्रमेष्वपि॥७४॥

कदाचिद् दैवयोगेन मम जन्माष्टमीदिने।
क्रियमाणां महापूजां व्रतिभिर्मुनिभिर्द्विजैः॥७५॥

रात्रौ जागरणं चैव नामसङ्कीर्तनादिभिः।
ददर्श सर्वं विधिवच्छुश्राव च हरेः कथाः॥७६॥

निष्पापस्तत्क्षणादेव शुद्धनिर्मलमानसः।
प्रेतदेहं समुत्सृज्य विष्णुलोकं विमानतः॥७७॥

मम दूतैः समानीतो दिव्यभोगसमन्वितः।
 मम सान्निध्यमापन्नो व्रतस्यास्य प्रभावतः॥७८॥
 नित्यमेव व्रतं चैतत् पुराणे सार्वकालिकम्।
 गीयते विधिवत्सम्यङ्गुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः॥७९॥
 सार्वकालिकमेवैतत्कृत्वा कामानवाप्नुयात्।
 एतत्ते सर्वमाख्यातं व्रतानामुत्तमं व्रतम्।
 मम सान्निध्यकृद्राजन्किं भूयः श्रोतुमिच्छसि॥८०॥
 ॥इति भविष्ये जन्माष्टमीव्रतकथा

॥ व्रतोद्यापनम् ॥

युधिष्ठिर उवाच

उद्यापनविधिं ब्रूहि सर्वदेव दयानिधे।
 येन सम्पूर्णतां याति व्रतमेतदनुत्तमम्॥१॥

श्रीकृष्ण उवाच

पूर्णां तिथिमनुप्राप्य वित्तचित्तादिसंयुतः।
 पूर्वद्युरेकभक्ताशी स्वपेन्मां संस्मरन्हृदि॥२॥
 प्रातरुत्थाय संस्मृत्य पुण्यश्लोकान् समाहितः।
 निर्वर्त्यावश्यकं कर्म ब्राह्मणान्स्वस्ति वाचयेत्॥३॥
 गुरुमानीय धर्मज्ञं वेदवेदाङ्गपारगम्।
 वृणुयादृत्विजश्चैव वस्त्रालङ्कारणादिभिः॥४॥
 पलेन वा तदर्धेन तदर्धार्धेन वा पुनः।
 शक्त्या वाऽपि नृपश्रेष्ठ वित्तशाठ्यविवर्जितः॥५॥
 सौवर्णीं प्रतिमां कुर्यात्पाद्यार्घ्याचमनीयकम्।
 पात्रं सम्पाद्य विधिवत्पूजोपकरणं तथा॥६॥

गोचर्ममात्रं संलिप्य मध्ये मण्डलमाचरेत्।
ब्रह्माद्या देवतास्तत्र स्थापयित्वा प्रपूजयेत्॥७॥

मण्डपं रचयेत्तत्र कदलीस्तम्भमण्डितम्।
चतुर्द्वारसमोपेतं फलपुष्पादिशोभितम्॥८॥

वितानं तत्र बध्नीयाद्विचित्रं चैव शोभनम्।
मण्डले स्थापयेत्कुम्भं ताम्रं वा मृन्मयं शुचिम्॥९॥

तस्योपरि न्यसेत्पात्रं राजतं वैष्णवं तु वा।
वाससाऽऽच्छाद्य कौन्तेय पूजयेत्तत्र मां बुधः॥१०॥

उपचारैः षोडशभिर्मन्त्रैरेतैः समाहितः।
ध्यात्वाऽऽवाह्यामृतीकृत्य स्वागतादिभिरादरात्॥११॥

ध्यायेच्चतुर्भुजं देवं शङ्खचक्रगदाधरम्।
पीताम्बरयुगोपेतं लक्ष्मीयुक्तं विभूषितम्।
लसत्कौस्तुभशोभाढ्यं मेघश्यामं सुलोचनम्॥१२॥

ध्यानम्॥

आगच्छ देवदेवेश जगद्योने रमापते।
शुद्धे ह्यस्मिन्नधिष्ठाने सन्निधेहि कृपां कुरु॥१३॥

आवाहनम्॥

देवदेव जगन्नाथ गरुडासनसंस्थित।
गृहाण चाऽऽसनं दिव्यं जगद्धातर्नमोऽस्तु ते॥१४॥

आसनम्॥

नानातीर्थाहृतं तोयं निर्मलं पुष्पमिश्रितम्।
पाद्यं गृहाण देवेश विश्वरूप नमोऽस्तु ते॥१५॥

पाद्यम्॥

गङ्गादिसर्वतीर्थेभ्यो भक्त्याऽऽनीतं सुशीतलम्।
गन्धपुष्पाक्षतोपेतं गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तु ते॥१६॥

अर्घ्यम्॥

कृष्णावेणीसमुद्भूतं कालिन्दीजलसंयुतम्।
गृहाणाऽऽचमनं देव विश्वकाय नमोऽस्तु ते॥१७॥

आचमनम्॥

दधि क्षौद्रं घृतं शुद्धं कपिलायाः सुगन्धि यत्।
सुस्वादु मधुरं शौरे मधुपर्कं गृहाण मे॥१८॥

मधुपर्कम्॥ पुनराचमनम्॥

पञ्चामृतेन स्नपनं करिष्यामि सुरोत्तम।
क्षीरोदधिनिवासाय लक्ष्मीकान्ताय ते नमः॥१९॥

पञ्चामृतस्नानम्॥

मन्दाकिनी गौतमी च यमुना च सरस्वती।
ताभ्यः स्नानार्थमानीतं गृहाण शिशिरं जलम्॥२०॥

स्नानम्॥ पुनराचमनम्॥

शुद्धजाम्बूनदप्रख्ये तडिद्वासुररोचिषी।
मयोपपादिते तुभ्यं वाससी प्रतिगृह्यताम्॥२१॥

वस्त्रयुग्मम्॥

यज्ञोपवीतमिति यज्ञोपवीतम्॥

किरीटकुण्डलादीनि काञ्चीवलययुग्मकम्।
कौस्तुभं वनमालां च भूषणानि भजस्व मे॥२२॥

भूषणानि॥

मलयाचलसम्भूतं घनसारं मनोहरम्।
हृदयानन्दनं चारु चन्दनं प्रतिगृह्यताम्॥२३॥

चन्दनम्॥

अक्षताश्च सुरश्रेष्ठेति कुङ्कुमाक्षतान्।

मालतीचम्पकादीनि यूथिकाबकुलानि च।
तुलसीपत्रमिश्राणि गृहाण सुरसत्तम॥२४॥

पुष्पाणि॥

अथाङ्गपूजा-

अघनाशनाय नमः — पादौ पूजयामि।

वामनाय नमः — गुल्फौ पूजयामि।

शौरये नमः — जङ्घे पूजयामि।

वैकुण्ठवासिने नमः — ऊरू पूजयामि।

पुरुषोत्तमाय नमः — मेढ्रं पूजयामि।

वासुदेवाय नमः — कटिं पूजयामि।

हृषीकेशाय नमः — नाभिं पूजयामि।

माधवाय नमः — हृदयं पूजयामि।

मधुसूदनाय नमः — कण्ठं पूजयामि।

वराहाय नमः — बाहून् पूजयामि।

नृसिंहाय नमः — हस्तौ पूजयामि।

दैत्यसूदनाय नमः — मुखं पूजयामि।

दामोदराय नमः — नासिकां पूजयामि।

पुण्डरीकाक्षाय नमः — नेत्रे पूजयामि।

गरुडध्वजाय नमः — श्रोत्रे पूजयामि।

गोविन्दाय नमः — ललाटं पूजयामि।

अच्युताय नमः — शिरः पूजयामि।
कृष्णाय नमः — सर्वाङ्गं पूजयामि॥

अथ परिवारदेवतापूजा—

देवकीं वसुदेवं च रोहिणीं सबलां तथा।
सात्यकिं चोद्धवाकूरावुग्रसेनादियादवान्॥ २५॥

नन्दं यशोदां तत्कालप्रसूतां गोपगोपिकाः।
कालिन्दीं कालियं चैव पूजयेन्नाममन्त्रतः॥ २६॥

वनस्पतिरसोद्भूतं कालागुरुसमन्वितम्।
धूपं गृहाण गोविन्द गुणसागर गोपते॥ २७॥

धूपम्॥

साज्यं त्रिवर्तिसंयुक्तम्॥
दीपम्॥

शाल्योदनं पायसं च सिताघृतविमिश्रितम्।
नानापक्वान्नसंयुक्तं नैवेद्यं प्रतिगृह्यताम्॥ २८॥

नैवेद्यम्। उत्तरापोशनम्॥

इदं फलमिति फलम्॥

पूगीफलमिति ताम्बूलम्॥

हिरण्यगर्भेति दक्षिणाम्॥

नीराजयेत्ततो भक्त्या मङ्गलं समुदीरयन्।
जयमङ्गलनिर्घोषैर्देवदेवं समर्चयेत्॥ २९॥

नीराजनम्॥

दत्त्वा पुष्पाञ्जलिं चैव प्रदक्षिणपुरःसरम्।
प्रणमेद्वण्डवद् भूभौ भक्तिप्रह्वः पुनः पुनः॥३०॥

स्तुत्वा नानाविधैः स्तोत्रैः प्रार्थयेत जगत्पतिम्॥

नमस्तुभ्यं जगन्नाथ देवकीतनय प्रभो।
वसुदेवात्मजानन्त यशोदानन्दवर्धन॥३१॥

गोविन्द गोकुलाधार गोपीकान्त नमोऽस्तु ते।
ततस्तु दापयेदर्घ्यमिन्दोरुदयतः शुचिः॥३२॥

कृष्णाय प्रथमं दद्याद् देवकीसहिताय च।
नालिकेरेण शुद्धेन मुक्तमर्घ्यं विचक्षण॥३३॥

कृष्णाय परया भक्त्या शङ्खे कृत्वा विधानतः॥

जातः कंसवधार्थाय भूभारोत्तारणाय च।
कौरवाणां विनाशाय दैत्यानां निधनाय च॥३४॥

पाण्डवानां हितार्थाय धर्मसंस्थापनाय च।
गृहाणार्घ्यं मया दत्तं देवकीसहितो हरे॥३५॥

कृष्णार्घ्यमन्त्रः॥

शङ्खे कृत्वा ततस्तोयं सपुष्पफलचन्दनम्।
जानुभ्यामवनिं गत्वा चन्द्रायार्घ्यं निवेदयेत्॥३६॥

क्षीरोदार्णवसम्भूत अत्रिगोत्रसमुद्भव।
गृहाणार्घ्यं मया दत्तं रोहिण्या सहित प्रभो॥३७॥

ज्योत्स्नापते नमस्तुभ्यं नमस्ते ज्योतिषां पते।
नमस्ते रोहिणीकान्त गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तु ते॥३८॥

चन्द्रार्घ्यमन्त्रः॥

इत्थं सम्पूज्य देवेशं रात्रौ जागरणं चरेत्।
गीतनृत्यादिना चैव पुराणश्रवणादिभिः॥३९॥

प्रत्यूषे विमले स्नात्वा पूजयित्वा जगद्गुरुम्।
पायसेन तिलाज्यैश्च मूलमन्त्रेण भक्तितः॥४०॥

अष्टोत्तरशतं हुत्वा ततः पुरुषसूक्ततः।
इदं विष्णुरिति प्रोक्त्वा जुहुयाद्वै घृताहुतीः॥४१॥

होमशेषं समाप्याथ पूर्णाहुतिपुरःसरम्।
आचार्यं पूजयेद्भक्त्या भूषणाच्छादनादिभिः॥४२॥

गामेकां कपिलां दद्याद् व्रतसम्पूर्तिहेतवे।
पयस्विनीं सुशीलां च सवत्सां सगुणां तथा॥४३॥

स्वर्णशृङ्गीं रौप्यखुरां कांस्यदोहनिकायुताम्।
रत्नपुच्छां ताम्रपृष्ठीं स्वर्णघण्टासमन्विताम्॥४४॥

वस्त्रच्छत्रां दक्षिणाढ्यामेवं सम्पूर्णतां व्रजेत्।
कपिलाया अभावे तु गौरन्याऽपि प्रदीयते॥४५॥

ततो दद्याच्च ऋत्विग्भ्योऽन्येभ्यश्चैव यथाविधि।
शय्यां सोपस्करां दद्याद् व्रतसम्पूर्तिहेतवे॥४६॥

ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चादष्टौ तेभ्यश्च दक्षिणाम्।
कलशान्नसम्पूर्णान्दद्याच्चैव समाहितः॥४७॥

दीनान्धकृपणांश्चैव यथार्हं प्रतिपूजयेत्।
प्राप्यानुज्ञां तथा तेभ्यो भुञ्जीत सह बन्धुभिः॥४८॥

एवं कृते महाराज व्रतोद्यापनकर्मणि।
निष्पापस्तत्क्षणादेव जायते विबुधोपमः॥४९॥

पुत्रपौत्रसमायुक्तो धनधान्यसमन्वितः।
भुक्त्वा भोगांश्चिरं कालमन्ते मम पुरं व्रजेत्॥५०॥

॥इति श्रीभविष्यपुराणे कृष्णयुधिष्ठिरसंवादे जन्माष्टमीव्रतोद्यापनं सम्पूर्णम्॥

॥ श्रीमद्भागवते महापुराणे दशमस्कन्धे पूर्वार्धे तृतीयोऽध्यायः ॥

श्रीशुक उवाच

अथ सर्वगुणोपेतः कालः परमशोभनः।
यर्ह्येवाजनजन्मर्क्षं शान्तर्क्षग्रहतारकम्॥१॥

दिशः प्रसेदुर्गगनं निर्मलोदुगणोदयम्।
मही मङ्गलभूयिष्ठ पुरग्रामव्रजाकरा॥२॥

नद्यः प्रसन्नसलिला हृदा जलरुहश्रियः।
द्विजालिकुलसन्नाद स्तवका वनराजयः॥३॥

ववौ वायुः सुखस्पर्शः पुण्यगन्धवहः शुचिः।
अग्नयश्च द्विजातीनां शान्तास्तत्र समिन्धत॥४॥

मनांस्यासन्प्रसन्नानि साधूनामसुरद्रुहाम्।
जायमानेऽजने तस्मिन्नेदुर्दुन्दुभयः समम्॥५॥

जगुः किन्नरगन्धर्वास्तुष्टुवुः सिद्धचारणाः।
विद्याधर्यश्च ननृतुरप्सरोभिः समं मुदा॥६॥

मुमुचुर्मुनयो देवाः सुमनांसि मुदान्विताः।
मन्दं मन्दं जलधरा जगर्जुरनुसागरम्॥७॥

निशीथे तम उद्भूते जायमाने जनार्दने।
देवक्यां देवरूपिण्यां विष्णुः सर्वगुहाशयः।
आविरासीद्यथा प्राच्यां दिशीन्दुरिव पुष्कलः॥८॥

तमद्भुतं बालकमम्बुजेक्षणं
चतुर्भुजं शङ्खगदाद्युदायुधम्।
श्रीवत्सलक्ष्मं गलशोभिकौस्तुभं
पीताम्बरं सान्द्रपयोदसौभगम्॥९॥

महार्हवैदूर्यकिरीटकुण्डल-
त्विषा परिष्वक्तसहस्रकुन्तलम्।
उद्दामकाञ्च्यङ्गदकङ्कणादिभिर्-
विरोचमानं वसुदेव ऐक्षत॥१०॥

स विस्मयोत्फुल्लविलोचनो हरिं
सुतं विलोक्यानकदुन्दुभिस्तदा।
कृष्णावतारोत्सवसम्भ्रमोऽस्पृशन्
मुदा द्विजेभ्योऽयुतमाप्नुतो गवाम्॥११॥

अथैनमस्तौदवधार्य पूरुषं
परं नताङ्गः कृतधीः कृताञ्जलिः।
स्वरोचिषा भारत सूतिकागृहं
विरोचयन्तं गतभीः प्रभाववित्॥१२॥

श्रीवसुदेव उवाच

विदितोऽसि भवान्साक्षात्पुरुषः प्रकृतेः परः।
केवलानुभवानन्द स्वरूपः सर्वबुद्धिदृक्॥१३॥
स एव स्वप्रकृत्येदं सृष्ट्वाग्रे त्रिगुणात्मकम्।
तदनु त्वं ह्यप्रविष्टः प्रविष्ट इव भाव्यसे॥१४॥
यथेमेऽविकृता भावास्तथा ते विकृतैः सह।
नानावीर्याः पृथग्भूता विराजं जनयन्ति हि॥१५॥
सन्निपत्य समुत्पाद्य दृश्यन्तेऽनुगता इव।
प्रागेव विद्यमानत्वान्न तेषामिह सम्भवः॥१६॥

एवं भवान्बुद्ध्यनुमेयलक्षणैर्-
 ग्राह्यैर्गुणैः सन्नपि तद्गुणाग्रहः।
 अनावृतत्वाद्वहिरन्तरं न ते
 सर्वस्य सर्वात्मन आत्मवस्तुनः॥१७॥

य आत्मनो दृश्यगुणेषु सन्निति
 व्यवस्यते स्वव्यतिरेकतोऽबुधः।
 विनानुवादं न च तन्मनीषितं
 सम्यग्यतस्त्यक्तमुपाददत्पुमान्॥१८॥

त्वत्तोऽस्य जन्मस्थितिसंयमान्विभो
 वदन्त्यनीहादगुणादविक्रियात्।
 त्वयीश्वरे ब्रह्मणि नो विरुध्यते
 त्वदाश्रयत्वादुपचर्यते गुणैः॥१९॥

स त्वं त्रिलोकस्थितये स्वमायया
 बिभर्षि शुक्लं खलु वर्णमात्मनः।
 सर्गाय रक्तं रजसोपबृंहितं
 कृष्णं च वर्णं तमसा जनात्यये॥२०॥

त्वमस्य लोकस्य विभो रिरक्षिषुर्-
 गृहेऽवतीर्णोऽसि ममाखिलेश्वर।
 राजन्यसंज्ञासुरकोटियूथपैर्-
 निर्व्यूह्यमाना निहनिष्यसे चमूः॥२१॥

अयं त्वसभ्यस्तव जन्म नौ गृहे
 श्रुत्वाग्रजांस्ते न्यवधीत्सुरेश्वर।
 स तेऽवतारं पुरुषैः समर्पितं
 श्रुत्वाधुनैवाभिसरत्युदायुधः ॥२२॥

श्रीशुक उवाच

अथैनमात्मजं वीक्ष्य महापुरुषलक्षणम्।
देवकी तमुपाधावत्कंसाद्धीता सुविस्मिता॥२३॥

श्रीदेवक्युवाच

रूपं यत्तत्प्राहुरव्यक्तमाद्यं
ब्रह्म ज्योतिर्निर्गुणं निर्विकारम्।
सत्तामात्रं निर्विशेषं निरीहं
स त्वं साक्षाद्विष्णुरध्यात्मदीपः॥२४॥

नष्टे लोके द्विपरार्धावसाने
महाभूतेष्वादिभूतं गतेषु।
व्यक्तेऽव्यक्तं कालवेगेन याते
भवानेकः शिष्यतेऽशेषसंज्ञः॥२५॥

योऽयं कालस्तस्य तेऽव्यक्तबन्धो
चेष्टामाहुश्चेष्टते येन विश्वम्।
निमेषादिर्वत्सरान्तो महीयांस्
तं त्वेशानं क्षेमधाम प्रपद्ये॥२६॥

मर्त्यो मृत्युव्यालभीतः पलायन्
लोकान्सर्वान्निर्भयं नाध्यगच्छत्।
त्वत्पादाब्जं प्राप्य यदृच्छयाद्य
सुस्थः शेते मृत्युरस्मादपैति॥२७॥

स त्वं घोरादुग्रसेनात्मजान्नस्-
त्राहि त्रस्तान्मृत्युवित्रासहासि।
रूपं चेदं पौरुषं ध्यानधिष्यं
मा प्रत्यक्षं मांसदृशां कृषीष्ठाः॥२८॥

जन्म ते मय्यसौ पापो मा विद्यान्मधुसूदन।
समुद्विजे भवद्धेतोः कंसादहमधीरधीः॥२९॥

उपसंहर विश्वात्मन्नदो रूपमलौकिकम्।
शङ्खचक्रगदापद्म श्रिया जुष्टं चतुर्भुजम्॥३०॥

विश्वं यदेतत्स्वतनौ निशान्ते
यथावकाशं पुरुषः परो भवान्।
बिभर्ति सोऽयं मम गर्भगोऽभू-
दहो नृलोकस्य विडम्बनं हि तत्॥३१॥

श्रीभगवानुवाच

त्वमेव पूर्वसर्गेऽभूः पृश्निः स्वायम्भुवे सति।
तदायं सुतपा नाम प्रजापतिरकल्मषः॥३२॥

युवां वै ब्रह्मणादिष्टौ प्रजासर्गे यदा ततः।
सन्नियम्येन्द्रियग्रामं तेपाथे परमं तपः॥३३॥

वर्षवातातपहिम घर्मकालगुणाननु।
सहमानौ श्वासरोध विनिर्धूतमनोमलौ॥३४॥

शीर्णपर्णानिलाहारावुपशान्तेन चेतसा।
मत्तः कामानभीप्सन्तौ मदाराधनमीहतुः॥३५॥

एवं वां तप्यतोस्तीव्रं तपः परमदुष्करम्।
दिव्यवर्षसहस्राणि द्वादशेयुर्मदात्मनोः॥३६॥

तदा वां परितुष्टोऽहममुना वपुषानघे।
तपसा श्रद्धया नित्यं भक्त्या च हृदि भावितः॥३७॥

प्रादुरासं वरदराड्युवयोः कामदित्सया।
त्रियतां वर इत्युक्ते मादृशो वां वृतः सुतः॥३८॥

अजुष्टग्राम्यविषयावनपत्यौ च दम्पती।
 न वव्राथेऽपवर्गं मे मोहितौ देवमायया॥३९॥
 गते मयि युवां लब्ध्वा वरं मत्सदृशं सुतम्।
 ग्राम्यान्भोगानभुञ्जाथां युवां प्राप्तमनोरथौ॥४०॥
 अदृष्ट्वान्यतमं लोके शीलौदार्यगुणैः समम्।
 अहं सुतो वामभवं पृश्निगर्भ इति श्रुतः॥४१॥
 तयोर्वा पुनरेवाहमदित्यामास कश्यपात्।
 उपेन्द्र इति विख्यातो वामनत्वाच्च वामनः॥४२॥
 तृतीयेऽस्मिन्भवेऽहं वै तेनैव वपुषाथ वाम्।
 जातो भूयस्तयोरेव सत्यं मे व्याहृतं सति॥४३॥
 एतद्वां दर्शितं रूपं प्राग्जन्मस्मरणाय मे।
 नान्यथा मद्भवं ज्ञानं मर्त्यलिङ्गेन जायते॥४४॥
 युवां मां पुत्रभावेन ब्रह्मभावेन चासकृत्।
 चिन्तयन्तौ कृतस्नेहौ यास्येथे मद्भतिं पराम्॥४५॥

श्रीशुक उवाच

इत्युक्त्वासीद्धरिस्तूष्णीं भगवानात्ममायया।
 पित्रोः सम्पश्यतोः सद्यो बभूव प्राकृतः शिशुः॥४६॥
 ततश्च शौरिर्भगवत्प्रचोदितः
 सुतं समादाय स सूतिकागृहात्।
 यदा बहिर्गन्तुमियेष तर्ह्यजा
 या योगमायाजनि नन्दजायया॥४७॥
 तथा हृतप्रत्ययसर्ववृत्तिषु
 द्वाःस्थेषु पौरेष्वपि शायितेष्वथ।
 द्वारश्च सर्वाः पिहिता दुरत्यया
 बृहत्कपाटायसकीलशृङ्खलैः ॥४८॥

ताः कृष्णवाहे वसुदेव आगते
 स्वयं व्यवर्त्यन्त यथा तमो रवेः।
 ववर्ष पर्जन्य उपांशुगर्जितः
 शेषोऽन्वगाद्वारि निवारयन्फणैः॥४९॥

मघोनि वर्षत्यसकृद्यमानुजा
 गम्भीरतोयौघजवोर्मिफेनिला ।
 भयानकावर्तशताकुला नदी
 मार्गं ददौ सिन्धुरिव श्रियः पतेः॥५०॥

नन्दव्रजं शौरिरुपेत्य तत्र तान्
 गोपान्प्रसुप्तानुपलभ्य निद्रया।
 सुतं यशोदाशयने निधाय तत्
 सुतामुपादाय पुनर्गृहानगात्॥५१॥

देवक्याः शयने न्यस्य वसुदेवोऽथ दारिकाम्।
 प्रतिमुच्य पदोर्लोहमास्ते पूर्ववदावृतः॥५२॥

यशोदा नन्दपत्नी च जातं परमबुध्यता।
 न तल्लिङ्गं परिश्रान्ता निद्रयापगतस्मृतिः॥५३॥

॥इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहंस्यां संहितायां दशमस्कन्धे
 पूर्वार्धे तृतीयोऽध्यायः॥

॥ श्री-सिद्धिविनायक-पूजा ॥

(मूलम्—श्री-व्रतराजः)

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पादं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाग्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।

अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा — श्री-सिद्धिविनायक-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपरार्द्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये
( )^{१७} नाम संवत्सरे दक्षिणायने वर्ष-ऋतौ (सिंह/कन्या)-भाद्रपद-
मासे शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां शुभतिथौ ( ) वासरयुक्तायाम् ( )^{१८} नक्षत्र
( )^{१९} नाम योग (वणिजा/भद्रा)^{२०}-करण युक्तायां च एवं गुण
विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् चतुर्थ्यां शुभतिथौ अस्माकं सकुटुम्बानां
क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय-आयुरारोग्य-ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्ष-
चतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थं मम
इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहा-
पातकचतुष्टय-व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां
सद्यः अपनोदनद्वारा सकल-पापक्षयार्थं श्री-सिद्धिविनायक-प्रसादसिद्ध्यर्थं
यथाशक्ति-ध्यानावाहनादिषोडशोपचारैः श्री-सिद्धिविनायक-पूजां करिष्ये।
तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

^{१७}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{१८}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{१९}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

^{२०}पृष्ठं ६०५ पश्यताम्

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि। शोभनार्थं क्षेमाय पुनरागमनाय च।

(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।

ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।

ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ प्राण-प्रतिष्ठा ॥

असुनीते पुनरिति ऋचं पठित्वा गर्भाधानादिपञ्चदशसंस्कार सिद्ध्यर्थं
पञ्चदशप्रणवावृत्तिः करिष्ये इति सङ्कल्प्य पञ्चदशवारं प्रणवमावर्त्य
तच्चक्षुर्देवहितम् इति मन्त्रेण देवस्याज्येन नेत्रोन्मीलनं कृत्वा पञ्चोपचारैः
पूजनं कुर्यात्। आसनविधिं कृत्वा पुरुषसूक्त-न्यासान् विधाय पूजनमारभेत्॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

करिष्ये गणनाथस्य व्रतं सम्पत्करं शुभम्।
भक्तानामिष्टवरदं सर्वमङ्गल-कारणम्॥

एकदन्तं शूर्पकर्णं गजवक्त्रं चतुर्भुजम्।
पाशाङ्कुशधरं देवं ध्यायेत् सिद्धिविनायकम्॥

ध्यायेद् देवं महाकायं तप्तकाञ्चनसन्निभम्।
चतुर्भुजं महाकायं सर्वाभरणभूषितम्॥

दन्ताक्षमाला-परशु-पूर्णमोदक-हस्तकम् ।
मोदकासक्त-शुण्डाग्रम् एकदन्तं विनायकम्॥

अस्मिन् बिम्बे/प्रतिमायां/चित्रपटे श्री-सिद्धिविनायकं ध्यायामि।

आवाहयामि विघ्नेश सुरराजार्चितेश्वर।
अनाथनाथ सर्वज्ञ पूजार्थं गणनायक॥

सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्।
स भूमिं विश्वतो वृत्वा। अत्यतिष्ठदशाङ्गुलम्॥

अस्मिन् बिम्बे/प्रतिमायां/चित्रपटे श्री-सिद्धिविनायकम् आवाहयामि।

विचित्ररत्नरचितं दिव्यास्तरणसंयुतम्।
स्वर्णसिंहासनं चारु गृहाण सुरपूजित॥

पुरुष एवेदं सर्वम्। यद्भूतं यच्च भव्यम्।
उतामृतत्वस्येशानः। यदत्रैनातिरोहति॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, आसनं समर्पयामि।

सर्वतीर्थसमानीतं पाद्यं गन्धादिसंयुतम्।
विघ्नराज गृहाणेनदं भगवन् भक्तवत्सल॥

एतावानस्य महिमा। अतो ज्यायांश्च पूरुषः।
पादौऽस्य विश्वा भूतानि। त्रिपादस्यामृतं दिवि॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, पाद्यं समर्पयामि।

अर्घ्यं च फलसंयुक्तं गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम्।
गणाध्यक्ष नमस्तेऽस्तु गृहाण करुणानिधे॥

त्रि॒पादूर्ध्व उदै॒त्पुरु॑षः। पादौ॑ऽस्ये॒हाऽऽभ॑वा॒त्पुनः॑।
ततो॑ वि॒श्वङ्म॑क्रामत्। सा॒श॒ना॒न॒श॒ने अ॒भि॥
श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, अर्घ्यं समर्पयामि।

विनायक नमस्तुभ्यं त्रिदशैरभिवन्दित।
गङ्गाहृतेन तोयेन शीघ्रमाचमनं कुरु॥

तस्मा॑द्विराडजायत। विराजो॒ अधि पू॑रुषः।
स जा॒तो अत्य॑रिच्यत। प॒श्चाद्भूमि॑मथो॒ पुरः॑॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, आचमनीयं समर्पयामि।

दध्याज्यमधुसंयुक्तं मधुपर्कं मयाऽऽहृतम्।
गृहाण सर्वलोकेश गणनाथ नमोऽस्तु ते॥

यत्पुरु॑षेण ह॒विषा॑। दे॒वा य॒ज्ञम॑तन्वत।
व॒स॒न्तो अ॑स्याऽऽसी॒दाज्य॑म्। ग्री॒ष्म इ॒ध्मः श॑रद्ध॒विः॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, मधुपर्कं समर्पयामि।

पयो दधि घृतं चैव शर्करामधुसंयुतम्।
पञ्चामृतं गृहाणेदं स्नानाय गणनायक॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, पञ्चामृतस्नानम् समर्पयामि।

गङ्गादिसर्वतीर्थेभ्य आनीतं तोयमुत्तमम्।
भक्त्या समर्पितं तुभ्यं स्नानायाभीष्टदायक॥

स॒प्तास्या॑ऽऽसन् परि॒धयः॑। त्रिः स॒प्त स॒मिधः॑ कृ॒ताः।
दे॒वा यद्य॑ज्ञं त॑न्वा॒नाः। अब॑ध्नन् पु॒रुषं प॑शुम्॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम्
आचमनीयं समर्पयामि।

रक्तवस्त्रयुगं देव दिव्यं काञ्चनसम्भवम्।
सर्वप्रदं गृहाणेदं लम्बोदरं हरात्मजम्॥

तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्। पुरुषं जातमग्रतः।
तेन देवा अयेजन्त। साध्या ऋषयश्च ये॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, वस्त्रं समर्पयामि।

राजतं ब्रह्मसूत्रं च काञ्चनं चोत्तरीयकम्।
गृहाण चारु सर्वज्ञ भक्तानां वरदो भव॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः। सम्भृतं पृषदाज्यम्।
पशूँस्ताँश्चक्रै वायुव्यान्। आरण्यान्ग्राम्याश्च ये॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, यज्ञोपवीतं समर्पयामि।

उद्यद्भास्करसङ्काशं सन्ध्यावदरुणं प्रभो।
वीरालङ्करणं दिव्यं सिन्दूरं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, सिन्दूरं समर्पयामि।

नानाविधानि दिव्यानि नानारत्नोज्ज्वलानि च।
भूषणानि गृहाणेश पार्वतीप्रियनन्दन॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, आभरणानि समर्पयामि।

कस्तूरीरोचनाचन्द्रकुङ्कुमैश्च समन्वितम्।
विलेपनं सुरश्रेष्ठ चन्दनं प्रतिगृह्यताम्॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः। ऋचः सामानि जज्ञिरे।
छन्दाँसि जज्ञिरे तस्मात्। यजुस्तस्मादजायत॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि। गन्धस्योपरि
हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि।

रक्ताक्षतांश्च देवेश गृहाण द्विरदानन।
ललाटपटले चन्द्रस्तस्योपरि विधार्यताम्॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, अक्षतान् समर्पयामि।

माल्यादीनि सुगन्धीनि मालत्यादीनि मे प्रभो।
मयाऽऽहृतानि पुष्पाणि पूजार्थं प्रतिगृह्यताम्॥

करवीरैर्जातिकुसुमैश्चम्पकैर्बकुलैः शुभैः।
शतपत्रैश्च कल्यैरैर्चयेद् गणनायकम्॥

तस्मादश्वा अजायन्त। ये के चोभयादतः।
गार्वो ह जज्ञिरे तस्मात्। तस्माज्जाता अजावयः॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, पुष्पाणि समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अङ्गपूजा ॥

१.	पार्वतीनन्दनाय	नमः — पादौ	पूजयामि
२.	गणेशाय	नमः — गुल्फौ	पूजयामि
३.	जगद्धात्रे	नमः — जङ्घे	पूजयामि
४.	जगद्वल्लभाय	नमः — जानुनी	पूजयामि
५.	उमापुत्राय	नमः — ऊरू	पूजयामि
६.	विकटाय	नमः — कटिं	पूजयामि
७.	गुहाग्रजाय	नमः — गुह्यं	पूजयामि
८.	महत्तमाय	नमः — मेढ्रं	पूजयामि
९.	नाथाय	नमः — नाभिं	पूजयामि
१०.	उत्तमाय	नमः — उदरं	पूजयामि
११.	विनायकाय	नमः — वक्षः	पूजयामि

१२.	पाशच्छिदे	नमः — पाश्वौ	पूजयामि
१३.	हेरम्बाय	नमः — हृदयं	पूजयामि
१४.	कपिलाय	नमः — कण्ठं	पूजयामि
१५.	स्कन्दाग्रजाय	नमः — स्कन्धौ	पूजयामि
१६.	हरसुताय	नमः — हस्तान्	पूजयामि
१७.	ब्रह्मचारिणे	नमः — बाहून्	पूजयामि
१८.	सुमुखाय	नमः — मुखं	पूजयामि
१९.	एकदन्ताय	नमः — दन्तौ	पूजयामि
२०.	विघ्नेत्रे	नमः — नेत्रे	पूजयामि
२१.	शूर्पकर्णाय	नमः — कर्णौ	पूजयामि
२२.	फालचन्द्राय	नमः — फालं	पूजयामि
२३.	नागाभरणाय	नमः — नासिकां	पूजयामि
२४.	चिरन्तनाय	नमः — चुबुकं	पूजयामि
२५.	स्थूलौष्ठाय	नमः — ओष्ठौ	पूजयामि
२६.	गलन्मदाय	नमः — गण्डौ	पूजयामि
२७.	कपिलाय	नमः — कचान्	पूजयामि
२८.	शिवप्रियाय	नमः — शिरः	पूजयामि
२९.	सर्वमङ्गलासुताय	नमः — सर्वाण्यङ्गानि	पूजयामि

॥ एकविंशति-पत्र-पूजा ॥

१.	सुमुखाय	नमः — मालती	-पत्रं समर्पयामि
२.	उमापुत्राय	नमः — माची	-पत्रं समर्पयामि
३.	हेरम्बाय	नमः — बृहती	-पत्रं समर्पयामि
४.	लम्बोदराय	नमः — बिल्व	-पत्रं समर्पयामि

५.	द्विरदाननाय	नमः — दूर्वा	-पत्रं समर्पयामि
६.	धूमकेतवे	नमः — दुर्धूर	-पत्रं समर्पयामि
७.	बृहते	नमः — बदरी	-पत्रं समर्पयामि
८.	अपवर्गदाय	नमः — अपामार्ग	-पत्रं समर्पयामि
९.	द्वैमातुराय	नमः — तुलसी	-पत्रं समर्पयामि
१०.	चिरन्तनाय	नमः — चूत	-पत्रं समर्पयामि
११.	कपिलाय	नमः — करवीर	-पत्रं समर्पयामि
१२.	विष्णुस्तुताय	नमः — विष्णुक्रान्त	-पत्रं समर्पयामि
१३.	अमलाय	नमः — आमलकी	-पत्रं समर्पयामि
१४.	महते	नमः — मरुवक	-पत्रं समर्पयामि
१५.	सिन्धूराय	नमः — सिन्धूर	-पत्रं समर्पयामि
१६.	गजाननाय	नमः — जाती	-पत्रं समर्पयामि
१७.	गण्डगलन्मदाय	नमः — गण्डली	-पत्रं समर्पयामि
१८.	शङ्करीप्रियाय	नमः — शमी	-पत्रं समर्पयामि
१९.	भृङ्गराजत्कटाय	नमः — भृङ्गराज	-पत्रं समर्पयामि
२०.	अर्जुनदन्ताय	नमः — अर्जुन	-पत्रं समर्पयामि
२१.	अर्कप्रभाय	नमः — अर्क	-पत्रं समर्पयामि

॥ एकविंशति-पुष्प-पूजा ॥

१.	पञ्चास्य	-गणपतये नमः — पुन्नाग	-पुष्पं समर्पयामि
२.	महा	-गणपतये नमः — मन्दार	-पुष्पं समर्पयामि
३.	धीर	-गणपतये नमः — दाडिमी	-पुष्पं समर्पयामि
४.	विष्वक्सेन	-गणपतये नमः — वकुल	-पुष्पं समर्पयामि
५.	आमोद	-गणपतये नमः — अमृणाल	-पुष्पं समर्पयामि

६.	प्रमथ	-गणपतये नमः —	पाटली	-पुष्पं समर्पयामि
७.	रुद्र	-गणपतये नमः —	द्रोण	-पुष्पं समर्पयामि
८.	विद्या	-गणपतये नमः —	दुधूर	-पुष्पं समर्पयामि
९.	विघ्न	-गणपतये नमः —	चम्पक	-पुष्पं समर्पयामि
१०.	दुरित	-गणपतये नमः —	रसाल	-पुष्पं समर्पयामि
११.	कामितार्थ	-गणपतये नमः —	केतकी	-पुष्पं समर्पयामि
१२.	सम्मोह	-गणपतये नमः —	माधवी	-पुष्पं समर्पयामि
१३.	विष्णु	-गणपतये नमः —	श्यामक	-पुष्पं समर्पयामि
१४.	ईश	-गणपतये नमः —	अर्क	-पुष्पं समर्पयामि
१५.	गजास्य	-गणपतये नमः —	कह्लार	-पुष्पं समर्पयामि
१६.	सर्वसिद्धि	-गणपतये नमः —	सेवन्तिका	-पुष्पं समर्पयामि
१७.	वीर	-गणपतये नमः —	बिल्व	-पुष्पं समर्पयामि
१८.	कन्दर्प	-गणपतये नमः —	करवीर	-पुष्पं समर्पयामि
१९.	उच्छिष्ट	-गणपतये नमः —	कुन्द	-पुष्पं समर्पयामि
२०.	ब्रह्म	-गणपतये नमः —	पारिजात	-पुष्पं समर्पयामि
२१.	ज्ञान	-गणपतये नमः —	जाती	-पुष्पं समर्पयामि

॥ एकविंशति-दूर्वायुग्म-पूजा ॥

१.	गणाधिपाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
२.	पाशाङ्कुशधराय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
३.	आखुवाहनाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
४.	विनायकाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
५.	ईशपुत्राय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
६.	सर्वसिद्धि-प्रदाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।

७.	एकदन्ताय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
८.	इभवक्राय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
९.	मूषिकवाहनाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१०.	कुमारगुरवे	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
११.	कपिलवर्णाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१२.	ब्रह्मचारिणे	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१३.	मोदकहस्ताय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१४.	सुरश्रेष्ठाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१५.	गजनासिकाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१६.	कपित्थफल-प्रियाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१७.	गजमुखाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१८.	सुप्रसन्नाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
१९.	सुराग्रजाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
२०.	उमापुत्राय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।
२१.	स्कन्दप्रियाय	नमः —	दूर्वायुग्मं समर्पयामि।

॥ गणपत्यष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

गणेश्वराय नमः
 गणक्रीडाय नमः
 महागणपतये नमः
 विश्वकर्त्रे नमः
 विश्वमुखाय नमः
 दुर्जयाय नमः

धूर्जयाय नमः
 जयाय नमः
 सुरूपाय नमः
 सर्वनेत्राधिवासाय नमः
 वीरासनाश्रयाय नमः
 योगाधिपाय नमः

तारकस्थाय नमः

पुरुषाय नमः

गजकर्णकाय नमः

चित्राङ्गाय नमः

श्यामदशनाय नमः

भालचन्द्राय नमः

चतुर्भुजाय नमः

शम्भुतेजसे नमः

यज्ञकायाय नमः

सर्वात्मने नमः

सामबृंहिताय नमः

कुलाचलांसाय नमः

व्योमनाभये नमः

कल्पद्रुमवनालयाय नमः

निम्ननाभये नमः

स्थूलकुक्षये नमः

पीनवक्षसे नमः

बृहद्भुजाय नमः

पीनस्कन्धाय नमः

कम्बुकण्ठाय नमः

लम्बोष्ठाय नमः

लम्बनासिकाय नमः

सर्वावयवसम्पूर्णाय नमः

सर्वलक्षणलक्षिताय नमः

इक्षुचापधराय नमः

शूलिने नमः

कान्तिकन्दलिताश्रयाय नमः

अक्षमालाधराय नमः

ज्ञानमुद्रावते नमः

विजयावहाय नमः

कामिनी-कामना-काम-मालिनी-

केलि-लालिताय नमः

अमोघसिद्धये नमः

आधाराय नमः

आधाराधेयवर्जिताय नमः

इन्दीवरदलश्यामाय नमः

इन्दुमण्डलनिर्मलाय नमः

कर्मसाक्षिणे नमः

कर्मकर्त्रे नमः

कर्माकर्मफलप्रदाय नमः

कमण्डलुधराय नमः

कल्पाय नमः

कपर्दिने नमः

कटिसूत्रभृते नमः

कारुण्यदेहाय नमः

कपिलाय नमः

गुह्यागमनिरूपिताय नमः

गुहाशयाय नमः

गुहाब्धिस्थाय नमः

घटकुम्भाय नमः

२०

३०

४०

५०

६०

घटोदराय नमः
 पूर्णानन्दाय नमः
 परानन्दाय नमः
 धनदाय नमः
 धरणीधराय नमः
 बृहत्तमाय नमः
 ब्रह्मपराय नमः
 ब्रह्मण्याय नमः
 ब्रह्मविम्बियाय नमः
 भव्याय नमः
 भूतालयाय नमः
 भोगदात्रे नमः
 महामनसे नमः
 वरेण्याय नमः
 वामदेवाय नमः
 वन्द्याय नमः
 वज्रनिवारणाय नमः
 विश्वकर्त्रे नमः
 विश्वचक्षुषे नमः
 हवनाय नमः
 हव्यकव्यभुजे नमः
 स्वतन्त्राय नमः
 सत्यसङ्कल्पाय नमः
 सौभाग्यवर्धनाय नमः

७०

८०

कीर्तिदाय नमः
 शोकहारिणे नमः
 त्रिवर्गफलदायकाय नमः
 चतुर्बाहवे नमः
 चतुर्दन्ताय नमः
 चतुर्थी-तिथि-सम्भवाय नमः
 सहस्रशीर्ष्णे पुरुषाय नमः
 सहस्राक्षाय नमः
 सहस्रपदे नमः
 कामरूपाय नमः
 कामगतये नमः
 द्विरदाय नमः
 द्वीपरक्षकाय नमः
 क्षेत्राधिपाय नमः
 क्षमाभर्त्रे नमः
 लयस्थाय नमः
 लङ्कप्रियाय नमः
 प्रतिवादिमुखस्तम्भाय नमः
 दुष्टचित्तप्रसादनाय नमः
 भगवते नमः
 भक्तिसुलभाय नमः
 याज्ञिकाय नमः
 याजकप्रियाय नमः

९०

१००

॥इति श्री गणेशपुराणे उपासनाखण्डे श्री गणपत्यष्टोत्तरशतनामावलिः
सम्पूर्णा॥

दशाङ्गं गुग्गुलुं धूपं सुगन्धं च मनोहरम्।
गृहाण सर्वदेवेश उमापुत्र नमोऽस्तु ते॥

यत्पुरुषं व्यदधुः। कृतिधा व्यकल्पयन्।
मुखं किमस्य कौ बाहू। कावूरू पादावुच्येते॥
श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, धूपमाग्रापयामि।

सर्वज्ञ सर्वलोकेश त्रैलोक्यतिमिरापह।
गृहाण मङ्गलं दीपं रुद्रप्रिय नमोऽस्तु ते॥

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत्। बाहू राजन्यः कृतः।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः। पुञ्चां शूद्रो अजायत॥

उद्दीप्यस्व जातवेदोऽपघ्नन्निर्ऋतिं मम।
पशूँश्च मह्यमावह जीर्वनं च दिशो दिश॥
मा नो हिंसीज्जातवेदो गामश्वं पुरुषं जगत्।
अभिभ्रदग्र आगहि श्रिया मा परिपातय॥
श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।
दीपानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा॥

चन्द्रमा मनसो जातः। चक्षोः सूर्यो अजायत।
मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च। प्राणाद्वायुरजायत॥

नानाखाद्यमयं दिव्यं नैवेद्यं ते निवेदितम्।
मया भक्त्या शिवापुत्र गृहाण गणनायक॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, ( ) निवेदयामि,
अमृतापिधानमसि। निवेदनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

एलोशीरलवङ्गादिकर्पूरपरिवासितम् ।
प्राशनार्थं कृतं तोयं गृहाण गणनायक॥

मध्ये मध्ये पानीयं समर्पयामि। उत्तरापोशनं मुखप्रक्षालनं च समर्पयामि।

मलयाचलसम्भूतं कर्पूरेण समन्वितम्।
करोद्वर्तनकं चारु गृह्यतां जगतः पते॥
करोद्वर्तनम् समर्पयामि।

बीजपूराम्रपनसखजूरीकदलीफलम् ।
नारिकेलफलं दिव्यं गृहाण गणनायक॥

इदं फलं मया देव स्थापितं पुरतस्तव।
तेन मे सफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनि जन्मनि॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, फलं समर्पयामि।

एकविंशतिसङ्ख्याकान् मोदकान् घृतपाचितान्।
नैवेद्यं सफलं दद्यान्नमस्ते विघ्ननाशिने॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, मोदकान् समर्पयामि।

पूगीफलं महद्दिव्यं नागवल्ल्या दलैर्युतम्।
कर्पूरैलासमायुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

नाभ्यां आसीदन्तरिक्षम्। शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत।
पृथ्वां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्। तर्था लोकाः अकल्पयन्॥
श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि।

वज्रमाणिक्यवैदूर्यमुक्ताविद्रुममण्डितम् ।
पुष्परागसमायुक्तं भूषणं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, भूषणानि समर्पयामि।

दूर्वायुग्मं गृहीत्वा तु गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ।
पूजयेत्सिद्धिविघ्नेशं प्रत्येकं पूर्वनामभिः॥

गणाधिप नमस्तेऽस्तु उमापुत्राघनाशन ।
एकदन्तेभवक्रेति तथा मूषकवाहन॥

विनायकेशपुत्रेति सर्वसिद्धिप्रदायक ।
कुमारगुरवे नित्यं पूजनीयः प्रयत्नतः॥

इति दूर्वार्पणम्॥

नमो ब्रातपतये नमो गणपतये नमः प्रमथपतये नमस्ते अस्तु
लम्बोदरायैकदन्ताय विघ्नविनाशिने शिवसुताय श्रीवरदमूर्तये नमो नमः॥

विघ्नेश्वर विशालाक्ष सर्वाभीष्टफलप्रद ।
प्रदक्षिणं करोमि त्वां सर्वान्कामान् प्रयच्छ मे॥

चन्द्रादित्यौ च धरणी विद्युदग्निस्तथैव च ।
त्वमेव सर्वतेजांसि आर्तिक्यं प्रतिगृह्यताम्॥

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम् । अदित्यवर्णं तमसस्तु पारे ।
सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः । नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्तैः॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, समस्त-अपराध-क्षमापनार्थं कर्पूरनीराजनं
दर्शयामि।

कर्पूरनीरजनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।
रक्षां धारयामि। पुष्पैः पूजयामि।

धा॒ता पु॒रस्ता॒द्यमु॒दाज॒हारः। श॒क्रः प्र॒वि॒द्वान् प्र॒दि॒श॒श्च॒त॒स्रः।
तमे॒वं वि॒द्वान॒मृतं॑ इ॒ह भ॑वति। नान्यः पन्था॒ अर्य॑नाय विद्यते॥

यो॑ऽपां पु॒ष्पं वेद॑। पु॒ष्प॒वान् प्र॒जावा॑न् प॒शुमा॑न् भ॑वति।
च॒न्द्रमा॒ वा अ॒पां पु॒ष्पम्। पु॒ष्प॒वान् प्र॒जावा॑न् प॒शुमा॑न् भ॑वति।
य ए॒वं वेद॑। यो॑ऽपामा॒यत॑नं वेद॑। आ॒यत॑नवान् भवति।

ओं तद्ब्र॒ह्म। ओं तद्वा॒युः। ओं तदा॒त्मा।
ओं तथ्स॒त्यम्। ओं तथ्सर्व॑म्। ओं तत्पु॒रोर्नमः॥

अन्तश्चरति॑ भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु।
त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व९
रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः।
त्वं तदाप॒ आपो॒ ज्योती॒ रसो॒ऽमृतं॑ ब्रह्म भूर्भुवः सुवरोम्॥

यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च प्रतिष्ठितः।
तस्य प्रकृति॑लीनस्य यः परः स महेश्वरः॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, वेदोक्तमन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

नमस्ते विघ्नसंहत्रे नमस्ते ईप्सितप्रद।
नमस्ते देवदेवेश नमस्ते गणनायक॥

विनायकेशपुत्रस्त्वं गजराज सुरोत्तम।
देहि मे सकलान् कामान् वन्दे सिद्धिविनायक॥

सप्तास्या॑ऽऽसन् परिधयः। त्रिः सप्त समिधः कृताः।
दे॒वा यद्य॒ज्ञं त॑न्वा॒नाः। अब॑ध्नन् पु॒रुषं प॒शुम्॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, नमस्कारान् समर्पयामि।

य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वाः। तानि॑ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन्।
ते ह॒ नाकं॑ महि॒मानः॑ सचन्ते। यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः सन्ति॑ दे॒वाः॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, छत्रचामर-नृत्त-गीत-वाद्यादि
समस्तराजोपचारान् समर्पयामि।

यन्मयाऽऽचरितं देव व्रतमेतत् सुदुर्लभम्।
गणेश त्वं प्रसन्नः सन् सफलं कुरु सर्वदा॥

विनायक गणेशान सर्वदेवनमस्कृत।
पार्वतीप्रिय विघ्नेश मम विघ्नान्निवारय॥
नमो नमो गणेशाय नमस्ते विश्वरूपिणे।
निर्विघ्नं कुरु मे कामं नमामि त्वां गजानन॥

अगजाननपद्मार्कं गजाननमहर्निशम्।
अनेकदं तं भक्तानाम् एकदन्तमुपास्महे॥

विनायक वरं देहि महात्मन् मोदकप्रिय।
अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

॥ अर्घ्यम् ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्री-सिद्धिविनायक-प्रीत्यर्थं
श्री-सिद्धिविनायक-पूजान्ते क्षीरार्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

(हस्ते साक्षतपुष्पं क्षीरं गृहीत्वा)

अर्घ्यं गृहाण हेरम्ब वरप्रद विनायक।
गन्धपुष्पाक्षतैर्युक्तं भक्त्या दत्तं मया प्रभो॥१॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, इदमर्घ्यम् इदमर्घ्यम् इदमर्घ्यम्।

नमस्ते भिन्नदन्ताय नमस्ते हरसूनवे।
इदमर्घ्यं प्रदास्यामि गृहाण गणनायक॥२॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, इदमर्घ्यम् इदमर्घ्यम् इदमर्घ्यम्।
नमस्तुभ्यं गणेशाय नमस्ते विघ्ननायक।
पुनरर्घ्यं प्रदास्यामि गृहाण गणनायक॥३॥

श्री-सिद्धिविनायकाय नमः, इदमर्घ्यम् इदमर्घ्यम् इदमर्घ्यम्।

॥उपायन-दानम्॥

आचार्य पूजा

अद्यपूर्वोक्त-एवङ्गुण-विशेषण-विशिष्टायामस्यां चतुर्थ्यां शुभतिथौ
श्री-सिद्धिविनायक-पूजा-फलसिद्ध्यर्थं ब्राह्मणपूजाम् उपायन-दानं च
करिष्ये॥ श्री-महागणपति-स्वरूपस्य ब्राह्मणस्य इदमासनम्।
गन्धादि-सकलाराधनैः स्वर्चितम्॥

[अथैकविंशतिं गृह्य मोदकान् घृतपाचितान्।
स्थापयित्वा गणाध्यक्षसमीपे कुरुनन्दन॥
दश विप्राय दातव्याः स्थापयेद् दश आत्मनि।
एकं गणाधिपे दद्यात् सघृतं मोदकं शुभम्॥]

वायनमन्त्रः

दशानां मोदकानां च फलदक्षिणया युतम्।
विप्राय फलसिद्ध्यर्थं वायनं प्रददाम्यहम्॥

प्रतिमा-दान-मन्त्रः

विनायकस्य प्रतिमां वस्त्रयुग्मेन वेष्टिताम्।
तुभ्यं सम्प्रददे विप्र प्रीयतां मे गजाननः॥
गणेशः प्रतिगृह्णाति गणेशो वै ददाति च।
गणेशस्तारकोभाभ्यां गणेशाय नमो नमः॥

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।
अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

श्री-विनायक-चतुर्थी-पुण्यकाले अस्मिन् मया
क्रियमाण-श्री-सिद्धिविनायक-पूजायां यदेयमुपायनदानं तत्प्रत्यायाम्नार्थं
हिरण्यं श्री-सिद्धिविनायक-प्रीतिं कामयमानः मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय
सम्प्रददे नमः न मम।

अनया पूजया श्री-सिद्धिविनायकः प्रीयताम्।

॥ प्रार्थना ॥

॥ महागणेशपञ्चरत्नम् ॥

मुदाकरात्तमोदकं सदाविमुक्तिसाधकम्
कलाधरावतंसकं विलासिलोकरक्षकम्।
अनायकैकनायकं विनाशितेभदैत्यकम्
नताशुभाशुनाशकं नमामि तं विनायकम्॥१॥

नतेतरातिभीकरं नवोदितार्कभास्वरम्
नमत्सुरारिनिर्जरं नताधिकापदुद्धरम्।
सुरेश्वरं निधीश्वरं गजेश्वरं गणेश्वरम्
महेश्वरं तमाश्रये परात्परं निरन्तरम्॥२॥

समस्तलोकशङ्करं निरस्तदैत्यकुञ्जरम्
दरेतरोदरं वरं वरेभवक्रमक्षरम्।
कृपाकरं क्षमाकरं मुदाकरं यशस्करम्
मनस्करं नमस्कृतां नमस्करोमि भास्वरम्॥३॥

अकिञ्चनातिमार्जनं चिरन्तनोक्तिभाजनम्
 पुरारिपूर्वनन्दनं सुरारिगर्वचर्वणम्।
 प्रपञ्चनाशभीषणं धनञ्जयादिभूषणम्
 कपोलदानवारणं भजे पुराणवारणम्॥४॥

नितान्तकान्तदन्तकान्तिमन्तकान्तकात्मजम्
 अचिन्त्यरूपमन्तहीनमन्तरायकृन्तनम् ।
 हृदन्तरे निरन्तरं वसन्तमेव योगिनाम्
 तमेकदन्तमेव तं विचिन्तयामि सन्ततम्॥५॥

महागणेशपञ्चरत्नमादरेण योऽन्वहम्
 प्रजल्पति प्रभातके हृदि स्मरन् गणेश्वरम्।
 अरोगतामदोषतां सुसाहितीं सुपुत्रताम्
 समाहितायुरष्टभूतिमभ्युपैति सोऽचिरात्॥

॥इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यस्य
 श्री-गोविन्द-भगवत्पूज्य-पाद-शिष्यस्य श्रीमच्छङ्करभगवतः कृतौ
 श्री-महागणेशपञ्चरत्नं सम्पूर्णम्॥

॥ गणेशभुजङ्गम् ॥

रणत् क्षुद्रघण्टानिनादाभिरामम्
 चलत् ताण्डवोदण्डवत्पद्मतालम्।
 लसत् तुन्दिलाङ्गोपरिव्यालहारम्
 गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे॥१॥

ध्वनिध्वंसवीणालयोल्लासिवक्रम्
 स्फुरच्छुण्डदण्डोल्लसद्बीजपूरम्।
 गलद्वर्पसौगन्ध्यलोलालिमालम्
 गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे॥२॥

प्रकाशञ्जपारक्तरन्तप्रसून-
 प्रवालप्रभातारुणज्योतिरेकम्।
 प्रलम्बोदरं वक्रतुण्डैकदन्तम्
 गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे॥३॥

विचित्रस्फुरद्रत्नमालाकिरीटम्
 किरीटोल्लसच्चन्द्ररेखाविभूषम्।
 विभूषैकभूषं भवध्वंसहेतुम्
 गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे॥४॥

उदञ्चद्भुजावल्लरीदृश्यमूलोच्-
 चलद्-भ्रूलता-विभ्रमभ्राजदक्षम्।
 मरुत् सुन्दरीचामरैः सेव्यमानम्
 गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे॥५॥

स्फुरन्निष्ठुरालोलपिङ्गाक्षितारम्
 कृपाकोमलोदारलीलावतारम्।
 कलाबिन्दुगं गीयते योगिवर्यैर्-
 गणाधीशमीशानसूनुं तमीडे॥६॥

यमेकाक्षरं निर्मलं निर्विकल्पम्
 गुणातीतमानन्दमाकारशून्यम्।
 परं पारमोङ्कारमाम्नायगर्भम्
 वदन्ति प्रगल्भं पुराणं तमीडे॥७॥

चिदानन्दसान्द्राय शान्ताय तुभ्यम्
 नमो विश्वकर्त्रे च हर्त्रे च तुभ्यम्।
 नमोऽनन्तलीलाय कैवल्यभासे
 नमो विश्वबीज प्रसीदेशसूनो॥८॥

इमं सुस्तवं प्रातरुत्थाय भक्त्या
 पठेद्यस्तु मर्त्यो लभेत्सर्वकामान्।
 गणेशप्रसादेन सिद्ध्यन्ति वाचो
 गणेशे विभौ दुर्लभं किं प्रसन्ने॥१॥

॥इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यस्य
 श्री-गोविन्द-भगवत्पूज्य-पाद-शिष्यस्य श्रीमच्छङ्करभगवतः कृतौ
 श्री-गणेशभुजङ्गं सम्पूर्णम्॥

॥ वक्रतुण्डमहागणपतिसहस्रनामस्तोत्रम् ॥

मुनिरुवाच

कथं नाम्नां सहस्रं तं गणेश उपदिष्टवान्।
 शिवदं तन्ममाचक्ष्व लोकानुग्रहतत्पर॥१॥

ब्रह्मोवाच

देवः पूर्वं पुरारातिः पुरत्रयजयोद्यमे।
 अनर्चनाद्गणेशस्य जातो विघ्नाकुलः किल॥२॥

मनसा स विनिर्धार्य ददृशे विघ्नकारणम्।
 महागणपतिं भक्त्या समभ्यर्च्य यथाविधि॥३॥

विघ्नप्रशमनोपायमपृच्छदपरिश्रमम् ।
 सन्तुष्टः पूजया शम्भोर्महागणपतिः स्वयम्॥४॥

सर्वविघ्नप्रशमनं सर्वकामफलप्रदम्।
 ततस्तस्मै स्वयं नाम्नां सहस्रमिदमब्रवीत्॥५॥

अस्य श्रीवक्रतुण्डमहागणपतिसहस्रनामस्तोत्रमन्त्रस्य
 महागणपतिर्ऋषिः। अनुष्टुप् छन्दः। महागणपतिर्देवता।
 गं बीजम्। हुं शक्तिः। स्वाहा कीलकम्।

चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः।

॥ करन्यासः ॥

गणेश्वरो गणक्रीड इत्यङ्गुष्ठाभ्यां नमः।
 कुमारगुरुरीशान इति तर्जनीभ्यां नमः।
 ब्रह्माण्डकुम्भश्चिद्धोमेति मध्यमाभ्यां नमः।
 रक्तो रक्ताम्बरधर इत्यनामिकाभ्यां नमः।
 सर्वसद्गुरुसंसेव्य इति कनिष्ठिकाभ्यां नमः।
 लुप्तविघ्नः स्वभक्तानामिति करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः।

॥ हृदयादिन्यासः ॥

छन्दश्छन्दोद्भव इति हृदयाय नमः।
 निष्कलो निर्मल इति शिरसे स्वाहा।
 सृष्टिस्थितिलयक्रीड इति शिखायै वषट्।
 ज्ञानं विज्ञानमानन्द इति कवचाय हुम्।
 अष्टाङ्गयोगफलभृदिति नेत्रत्रयाय वौषट्।
 अनन्तशक्तिसहित इत्यस्त्राय फट्।
 भूर्भुवः स्वरोम् इति दिग्बन्धः।

॥ ध्यानम् ॥

गजवदनमचिन्त्यं तीक्ष्णदंष्ट्रं त्रिनेत्रम्
 बृहदुदरमशेषं भूतिराजं पुराणम्।
 अमरवरसुपूज्यं रक्तवर्णं सुरेशम्
 पशुपतिसुतमीशं विघ्नराजं नमामि॥

खर्वं स्थूलतनुं गजेन्द्रवदनं लम्बोदरं सुन्दरम्
 प्रस्यन्दन्मदगन्धलुब्धमधुपव्यालोलगण्डस्थलम् ।
 दन्ताघातविदारितारिरुधिरैः सिन्दूरशोभाकरम्
 वन्दे शैलसुतासुतं गणपतिं सिद्धिप्रदं कामदम्॥

सकलविघ्नविनाशनद्वारा श्रीमहागणपतिप्रसादसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः।

॥ स्तोत्रम् ॥

श्रीगणपतिरुवाच

ॐ गणेश्वरो गणक्रीडो गणनाथो गणाधिपः।
 एकदन्तो वक्रतुण्डो गजवक्रो महोदरः॥१॥

लम्बोदरो धूम्रवर्णो विकटो विघ्ननाशनः।
 सुमुखो दुर्मुखो बुद्धो विघ्नराजो गजाननः॥२॥

भीमः प्रमोद आमोदः सुरानन्दो मदोत्कटः।
 हेरम्बः शम्बरः शम्भुर्लम्बकर्णो महाबलः॥३॥

नन्दनो लम्पटो भीमो मेघनादो गणञ्जयः।
 विनायको विरूपाक्षो वीरः शूरवरप्रदः॥४॥

महागणपतिर्बुद्धिप्रियः क्षिप्रप्रसादनः।
 रुद्रप्रियो गणाध्यक्ष उमापुत्रोऽघनाशनः॥५॥

कुमारगुरुरीशानपुत्रो मूषकवाहनः।
 सिद्धिप्रियः सिद्धिपतिः सिद्धः सिद्धिविनायकः॥६॥

अविघ्नस्तुम्बुरुः सिंहवाहनो मोहिनीप्रियः।
 कटङ्कटो राजपुत्रः शाकलः सम्मितोऽमितः॥७॥

कूष्माण्डसामसम्भूतिर्दुर्जयो धूर्जयो जयः।
 भूपतिर्भुवनपतिर्भूतानां पतिरव्ययः॥८॥

विश्वकर्ता विश्वमुखो विश्वरूपो निधिर्गुणः।
कविः कवीनामृषभो ब्रह्मण्यो ब्रह्मवित्प्रियः॥९॥

ज्येष्ठराजो निधिपतिर्निधिप्रियपतिप्रियः।
हिरण्मयपुरान्तःस्थः सूर्यमण्डलमध्यगः॥१०॥

कराहतिध्वस्तसिन्धुसलिलः पूषदन्तभिः।
उमाङ्गकेलिकुतुकी मुक्तिदः कुलपावनः॥११॥

किरीटी कुण्डली हारी वनमाली मनोमयः।
वैमुख्यहतदैत्यश्रीः पादाहतिजितक्षितिः॥१२॥

सद्योजातः स्वर्णमुञ्जमेखली दुर्निमित्तहृत्।
दुःस्वप्नहृत्प्रसहनो गुणी नादप्रतिष्ठितः॥१३॥

सुरूपः सर्वनेत्राधिवासो वीरासनाश्रयः।
पीताम्बरः खण्डरदः खण्डवैशाखसंस्थितः॥१४॥

चित्राङ्गः श्यामदशनो भालचन्द्रो हविर्भुजः।
योगाधिपस्तारकस्थः पुरुषो गजकर्णकः॥१५॥

गणाधिराजो विजयः स्थिरो गजपतिर्ध्वजी।
देवदेवः स्मरः प्राणदीपको वायुकीलकः॥१६॥

विपश्चिद्वरदो नादो नादभिन्नमहाचलः।
वराहरदनो मृत्युञ्जयो व्याघ्राजिनाम्बरः॥१७॥

इच्छाशक्तिभवो देवत्राता दैत्यविमर्दनः।
शम्भुवक्रोद्भवः शम्भुकोपहा शम्भुहास्यभूः॥१८॥

शम्भुतेजाः शिवाशोकहारी गौरीसुखावहः।
उमाङ्गमलजो गौरीतेजोभूः स्वर्धुनीभवः॥१९॥

यज्ञकायो महानादो गिरिवर्ष्मा शुभाननः।
सर्वात्मा सर्वदेवात्मा ब्रह्ममूर्धा ककुप्श्रुतिः॥ २० ॥

ब्रह्माण्डकुम्भश्चिद्व्योमभालः सत्यशिरोरुहः।
जगज्जन्मलयोन्मेषनिमेषोऽग्न्यर्कसोमदृक्॥ २१ ॥

गिरीन्द्रैकरदो धर्माधर्मोष्ठः सामबृंहितः।
ग्रहर्क्षदशनो वाणीजिह्वो वासवनासिकः॥ २२ ॥

भ्रूमध्यसंस्थितकरो ब्रह्मविद्यामदोदकः।
कुलाचलांसः सोमार्कघण्टो रुद्रशिरोधरः॥ २३ ॥

नदीनदभुजः सर्पाङ्गुलीकस्तारकानखः।
व्योमनाभिः श्रीहृदयो मेरुपृष्ठोऽर्णवोदरः॥ २४ ॥

कुक्षिस्थयक्षगन्धर्वरक्षः किन्नरमानुषः ।
पृथ्वीकटिः सृष्टिलिङ्गः शैलोरुर्दस्रजानुकः॥ २५ ॥

पातालजङ्घो मुनिपात्कालाङ्गुष्ठस्त्रयीतनुः।
ज्योतिर्मण्डललाङ्गूलो हृदयालाननिश्चलः॥ २६ ॥

हृत्पद्मकर्णिकाशाली वियत्केलिसरोवरः।
सद्भक्तध्याननिगडः पूजावारिनिवारितः॥ २७ ॥

प्रतापी काश्यपो मन्ता गणको विष्टपी बली।
यशस्वी धार्मिको जेता प्रथमः प्रमथेश्वरः॥ २८ ॥

चिन्तामणिर्द्वीपपतिः कल्पद्रुमवनालयः।
रत्नमण्डपमध्यस्थो रत्नसिंहासनाश्रयः॥ २९ ॥

तीव्राशिरोद्धृतपदो ज्वालिनीमौलिलालितः।
नन्दानन्दितपीठश्रीर्भोगदो भूषितासनः॥ ३० ॥

सकामदायिनीपीठः स्फुरदुग्रासनाश्रयः।
तेजोवतीशिरोरत्नं सत्यानित्यावतंसितः॥ ३१ ॥

सविघ्ननाशिनीपीठः सर्वशक्त्यम्बुजालयः।
लिपिपद्मासनाधारो वह्निधामत्रयालयः॥ ३२ ॥

उन्नतप्रपदो गूढगुल्फः संवृतपार्ष्णिकः।
पीनजङ्घः श्लिष्टजानुः स्थूलोरुः प्रोन्नमत्कटिः॥ ३३ ॥

निम्ननाभिः स्थूलकुक्षिः पीनवक्षा बृहद्भुजः।
पीनस्कन्धः कम्बुकण्ठो लम्बोष्ठो लम्बनासिकः॥ ३४ ॥

भग्नवामरदस्तुङ्गसव्यदन्तो महाहनुः।
ह्रस्वनेत्रत्रयः शूर्पकर्णो निबिडमस्तकः॥ ३५ ॥

स्तम्बकाकारकुम्भाग्रो रत्नमौलिर्निरङ्कुशः।
सर्पहारकटीसूत्रः सर्पयज्ञोपवीतवान्॥ ३६ ॥

सर्पकोटीरकटकः सर्पग्रेवेयकाङ्गदः।
सर्पकक्षोदराबन्धः सर्पराजोत्तरच्छदः॥ ३७ ॥

रक्तो रक्ताम्बरधरो रक्तमालाविभूषणः।
रक्तेक्षणो रक्तकरो रक्तताल्वोष्ठपल्लवः॥ ३८ ॥

श्वेतः श्वेताम्बरधरः श्वेतमालाविभूषणः।
श्वेतातपत्ररुचिरः श्वेतचामरवीजितः॥ ३९ ॥

सर्वावयवसम्पूर्णः सर्वलक्षणलक्षितः।
सर्वाभरणशोभाढ्यः सर्वशोभासमन्वितः॥ ४० ॥

सर्वमङ्गलमाङ्गल्यः सर्वकारणकारणम्।
सर्वदेववरः शार्ङ्गी बीजपूरी गदाधरः॥ ४१ ॥

इक्षुचापधरः शूली चक्रपाणिः सरोजभृत्।
पाशी धृतोत्पलः शालिमञ्जरीभृत्स्वदन्तभृत्॥ ४२ ॥

कल्पवल्लीधरो विश्वाभयदैककरो वशी।
अक्षमालाधरो ज्ञानमुद्रावान् मुद्ररायुधः॥४३॥

पूर्णपात्री कम्बुधरो विधृताङ्कुशमूलकः।
करस्थाम्रफलश्रूतकलिकाभृत्कुठारवान्॥४४॥

पुष्करस्थस्वर्णघटीपूर्णरत्नाभिवर्षकः ।
भारतीसुन्दरीनाथो विनायकरतिप्रियः॥४५॥

महालक्ष्मीप्रियतमः सिद्धलक्ष्मीमनोरमः।
रमारमेशपूर्वाङ्गो दक्षिणोमामहेश्वरः॥४६॥

महीवराहवामाङ्गो रतिकन्दर्पपश्चिमः।
आमोदमोदजननः सम्प्रमोदप्रमोदनः॥४७॥

संवर्धितमहावृद्धिर्ऋद्धिसिद्धिप्रवर्धनः ।
दन्तसौमुख्यसुमुखः कान्तिकन्दलिताश्रयः॥४८॥

मदनावत्याश्रिताङ्घ्रिः कृतवैमुख्यदुर्मुखः।
विघ्नसम्पल्लवः पद्मः सर्वोन्नतमदद्रवः॥४९॥

विघ्नकृन्निम्रचरणो द्राविणीशक्तिसत्कृतः।
तीव्राप्रसन्ननयनो ज्वालिनीपालितैकदृक्॥५०॥

मोहिनीमोहनो भोगदायिनीकान्तिमण्डनः।
कामिनीकान्तवक्त्रश्रीरधिष्ठितवसुन्धरः ॥५१॥

वसुधारामदोन्नादो महाशङ्खनिधिप्रियः।
नमद्वसुमतीमाली महापद्मनिधिः प्रभुः॥५२॥

सर्वसद्गुरुसंसेव्यः शोचिष्केशहृदाश्रयः।
ईशानमूर्धा देवेन्द्रशिखः पवननन्दनः॥५३॥

प्रत्युग्रनयनो दिव्यो दिव्यास्त्रशतपर्वधृक्।
ऐरावतादिसर्वाशावारणो वारणप्रियः॥५४॥

वज्राद्यस्त्रपरीवारो गणचण्डसमाश्रयः।
जयाजयपरिकरो विजयाविजयावहः॥५५॥

अजयार्चितपादाब्जो नित्यानन्दवनस्थितः।
विलासिनीकृतोल्लासः शौण्डी सौन्दर्यमण्डितः॥५६॥

अनन्तानन्तसुखदः सुमङ्गलसुमङ्गलः।
ज्ञानाश्रयः क्रियाधार इच्छाशक्तिनिषेवितः॥५७॥

सुभगासंश्रितपदो ललिताललिताश्रयः।
कामिनीपालनः कामकामिनीकेलिलालितः॥५८॥

सरस्वत्याश्रयो गौरीनन्दनः श्रीनिकेतनः।
गुरुगुप्तपदो वाचासिद्धो वागीश्वरीपतिः॥५९॥

नलिनीकामुको वामारामो ज्येष्ठामनोरमः।
रौद्रीमुद्रितपादाब्जो हुम्बीजस्तुङ्गशक्तिकः॥६०॥

विश्वादिजननत्राणः स्वाहाशक्तिः सकीलकः।
अमृताब्धिकृतावासो मदघूर्णितलोचनः॥६१॥

उच्छिष्टोच्छिष्टगणको गणेशो गणनायकः।
सार्वकालिकसंसिद्धिर्नित्यसेव्यो दिगम्बरः॥६२॥

अनपायोऽनन्तदृष्टिरप्रमेयोऽजरामरः।
अनाविलोऽप्रतिहतिरच्युतोऽमृतमक्षरः॥६३॥

अप्रतर्क्योऽक्षयोऽजय्योऽनाधारोऽनामयोऽमलः।
अमेयसिद्धिरद्वैतमघोरोऽग्निसमाननः॥६४॥

अनाकारोऽब्धिभूम्यग्निबलघ्नोऽव्यक्तलक्षणः।
आधारपीठमाधार आधारधेयवर्जितः॥६५॥

आखुकेतन आशापूरक आखुमहारथः।
इक्षुसागरमध्यस्थ इक्षुभक्षणलालसः॥६६॥

इक्षुचापातिरेकश्रीरिक्षुचापनिषेवितः ।

इन्द्रगोपसमानश्रीरिन्द्रनीलसमद्युतिः ॥ ६७ ॥

इन्दीवरदलश्याम इन्दुमण्डलमण्डितः ।

इध्मप्रिय इडाभाग इडावानिन्दिराप्रियः ॥ ६८ ॥

इक्ष्वाकुविघ्नविध्वंसी इतिकर्तव्यतेप्सितः ।

ईशानमौलिरीशान ईशानप्रिय ईतिहा ॥ ६९ ॥

ईषणात्रयकल्पान्त ईहामात्रविवर्जितः ।

उपेन्द्र उडुभृन्मौलिरुडुनाथकरप्रियः ॥ ७० ॥

उन्नतानन उत्तुङ्ग उदारस्त्रिदशाग्रणीः ।

ऊर्जस्वानूष्मलमद ऊहापोहदुरासदः ॥ ७१ ॥

ऋग्यजुःसामनयन ऋद्धिसिद्धिसमर्पकः ।

ऋजुचितैकसुलभो ऋणत्रयविमोचनः ॥ ७२ ॥

लुप्तविघ्नः स्वभक्तानां लुप्तशक्तिः सुरद्विषाम् ।

लुप्तश्रीर्विमुखार्चानां लूताविस्फोटनाशनः ॥ ७३ ॥

एकारपीठमध्यस्थ एकपादकृतासनः ।

एजिताखिलदैत्यश्रीरेधिताखिलसंश्रयः ॥ ७४ ॥

ऐश्वर्यनिधिरैश्वर्यमैहिकामुष्मिकप्रदः ।

ऐरम्मदसमोन्मेष ऐरावतसमाननः ॥ ७५ ॥

ओङ्कारवाच्य ओङ्कार ओजस्वानोषधीपतिः ।

औदार्यनिधिरौद्धत्यधैर्य औन्नत्यनिःसमः ॥ ७६ ॥

अङ्कुशः सुरनागानामङ्कुशाकारसंस्थितः ।

अः समस्तविसर्गान्तपदेषु परिकीर्तितः ॥ ७७ ॥

कमण्डलुधरः कल्पः कपर्दी कलभाननः ।

कर्मसाक्षी कर्मकर्ता कर्माकर्मफलप्रदः ॥ ७८ ॥

कदम्बगोलकाकारः कूष्माण्डगणनायकः।
कारुण्यदेहः कपिलः कथकः कटिसूत्रभृत्॥७९॥

खर्वः खङ्गप्रियः खङ्गः खान्तान्तःस्थः खनिर्मलः।
खल्वाटशृङ्गनिलयः खट्वाङ्गी खन्दुरासदः॥८०॥

गुणाढ्यो गहनो गद्यो गद्यपद्यसुधारणवः।
गद्यगानप्रियो गर्जो गीतगीर्वाणपूर्वजः॥८१॥

गुह्याचाररतो गुह्यो गुह्यागमनिरूपितः।
गुहाशयो गुडाब्धिस्थो गुरुगम्यो गुरुर्गुरुः॥८२॥

घण्टाघर्घरिकामाली घटकुम्भो घटोदरः।
ङकारवाच्यो ङाकारो ङकाराकारशुण्डभृत्॥८३॥

चण्डश्चण्डेश्वरश्चण्डी चण्डेशश्चण्डविक्रमः।
चराचरपिता चिन्तामणिश्चर्वणलालसः॥८४॥

छन्दश्छन्दोद्भवश्छन्दो दुर्लक्ष्यश्छन्दविग्रहः।
जगद्योनिर्जगत्साक्षी जगदीशो जगन्मयः॥८५॥

जप्यो जपपरो जाप्यो जिह्वासिंहासनप्रभुः।
स्रवद्रण्डोल्लसद्धानझङ्कारिभ्रमराकुलः ॥८६॥

टङ्कारस्फारसंरावष्टङ्कारमणिनूपुरः ।
तद्वयीपल्लवान्तस्थसर्वमन्त्रेषु सिद्धिदः॥८७॥

डिण्डिमुण्डो डाकिनीशो डामरो डिण्डिमप्रियः।
ढक्कानिनादमुदितो ढौङ्को ढुण्डिविनायकः॥८८॥

तत्त्वानां प्रकृतिस्तत्त्वं तत्त्वम्पदनिरूपितः।
तारकान्तरसंस्थानस्तारकस्तारकान्तकः ॥८९॥

स्थाणुः स्थाणुप्रियः स्थाता स्थावरं जङ्गमं जगत्।
दक्षयज्ञप्रमथनो दाता दानं दमो दया॥९०॥

दयावान्दिव्यविभवो दण्डभृद्दण्डनायकः।
दन्तप्रभिन्नाभ्रमालो दैत्यवारणदारणः॥९१॥

दंष्ट्रालग्नद्वीपघटो देवार्थनृगजाकृतिः।
धनं धनपतेर्बन्धुर्धनदो धरणीधरः॥९२॥

ध्यानैकप्रकटो ध्येयो ध्यानं ध्यानपरायणः।
ध्वनिप्रकृतिचीत्कारो ब्रह्माण्डावलिमेखलः॥९३॥

नन्द्यो नन्दिप्रियो नादो नादमध्यप्रतिष्ठितः।
निष्कलो निर्मलो नित्यो नित्यानित्यो निरामयः॥९४॥

परं व्योम परं धाम परमात्मा परं पदम्।
परात्परः पशुपतिः पशुपाशविमोचनः।
पूर्णानन्दः परानन्दः पुराणपुरुषोत्तमः॥९५॥

पद्मप्रसन्नवदनः प्रणताज्ञाननाशनः।
प्रमाणप्रत्ययातीतः प्रणतार्तिनिवारणः॥९६॥

फणिहस्तः फणिपतिः फूत्कारः फणितप्रियः।
बाणार्चिताङ्घ्रियुगलो बालकेलिकुतूहली।
ब्रह्म ब्रह्मार्चितपदो ब्रह्मचारी बृहस्पतिः॥९७॥

बृहत्तमो ब्रह्मपरो ब्रह्मण्यो ब्रह्मवित्प्रियः।
बृहन्नादाग्र्यचीत्कारो ब्रह्माण्डावलिमेखलः॥९८॥

भ्रूक्षेपदत्तलक्ष्मीको भर्गो भद्रो भयापहः।
भगवान् भक्तिसुलभो भूतिदो भूतिभूषणः॥९९॥

भव्यो भूतालयो भोगदाता भ्रूमध्यगोचरः।
मन्त्रो मन्त्रपतिर्मन्त्री मदमत्तो मनोरमः॥१००॥

मेखलाहीश्वरो मन्दगतिर्मन्दनिभेक्षणः।
महाबलो महावीर्यो महाप्राणो महामनाः॥१०१॥

यज्ञो यज्ञपतिर्यज्ञगोप्ता यज्ञफलप्रदः।
 यशस्करो योगगम्यो याज्ञिको याजकप्रियः॥१०२॥
 रसो रसप्रियो रस्यो रञ्जको रावणार्चितः।
 राज्यरक्षाकरो रत्नगर्भो राज्यसुखप्रदः॥१०३॥
 लक्षो लक्षपतिर्लक्ष्यो लयस्थो लङ्घुकप्रियः।
 लासप्रियो लास्यपरो लाभकृल्लोकविश्रुतः॥१०४॥
 वरेण्यो वह्निवदनो वन्द्यो वेदान्तगोचरः।
 विकर्ता विश्वतश्चक्षुर्विधाता विश्वतोमुखः॥१०५॥
 वामदेवो विश्वनेता वज्रिवज्रनिवारणः।
 विवस्वद्वन्धनो विश्वाधारो विश्वेश्वरो विभुः॥१०६॥
 शब्दब्रह्म शमप्राप्यः शम्भुशक्तिगणेश्वरः।
 शास्ता शिखाग्रनिलयः शरण्यः शम्बरेश्वरः॥१०७॥
 षट्पुतुकुसुमस्रग्वी षडाधारः षडक्षरः।
 संसारवैद्यः सर्वज्ञः सर्वभेषजभेषजम्॥१०८॥
 सृष्टिस्थितिलयक्रीडः सुरकुञ्जरभेदकः।
 सिन्दूरितमहाकुम्भः सदसद्भक्तिदायकः॥१०९॥
 साक्षी समुद्रमथनः स्वयंवेद्यः स्वदक्षिणः।
 स्वतन्त्रः सत्यसङ्कल्पः सामगानरतः सुखी॥११०॥
 हंसो हस्तिपिशाचीशो हवनं हव्यकव्यभुक्।
 हव्यं हुतप्रियो हृष्टो हृल्लेखामन्त्रमध्यगः॥१११॥
 क्षेत्राधिपः क्षमाभर्ता क्षमाक्षमपरायणः।
 क्षिप्रक्षेमकरः क्षेमानन्दः क्षोणीसुरद्रुमः॥११२॥
 धर्मप्रदोऽर्थदः कामदाता सौभाग्यवर्धनः।
 विद्याप्रदो विभवदो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः॥११३॥

आभिरूप्यकरो वीरश्रीप्रदो विजयप्रदः।
सर्ववश्यकरो गर्भदोषहा पुत्रपौत्रदः॥११४॥

मेधादः कीर्तिदः शोकहारी दौर्भाग्यनाशनः।
प्रतिवादिमुखस्तम्भो रुष्टचित्तप्रसादनः॥११५॥

पराभिचारशमनो दुःखहा बन्धमोक्षदः।
लवस्तुटिः कला काष्ठा निमेषस्तत्परक्षणः॥११६॥

घटी मुहूर्तः प्रहरो दिवा नक्तमहर्निशम्।
पक्षो मासर्तयनाब्दयुगं कल्पो महालयः॥११७॥

राशिस्तारा तिथिर्योगो वारः करणमंशकम्।
लग्नं होरा कालचक्रं मेरुः सप्तर्षयो ध्रुवः॥११८॥

राहुर्मन्दः कविर्जीवो बुधो भौमः शशी रविः।
कालः सृष्टिः स्थितिर्विश्वं स्थावरं जङ्गमं जगत्॥११९॥

भूरापोऽग्निर्मरुद्व्योमाहङ्कृतिः प्रकृतिः पुमान्।
ब्रह्मा विष्णुः शिवो रुद्र ईशः शक्तिः सदाशिवः॥१२०॥

त्रिदशाः पितरः सिद्धा यक्षा रक्षांसि किन्नराः।
सिद्धविद्याधरा भूता मनुष्याः पशवः खगाः॥१२१॥

समुद्राः सरितः शैला भूतं भव्यं भवोद्भवः।
साङ्ख्यं पातञ्जलं योगं पुराणानि श्रुतिः स्मृतिः॥१२२॥

वेदाङ्गानि सदाचारो मीमांसा न्यायविस्तरः।
आयुर्वेदो धनुर्वेदो गान्धर्व काव्यनाटकम्॥१२३॥

वैखानसं भागवतं मानुषं पाञ्चरात्रकम्।
शैवं पाशुपतं कालामुखं भैरवशासनम्॥१२४॥

शाक्तं वैनायकं सौरं जैनमार्हतसंहिता।
सदसद्व्यक्तमव्यक्तं सचेतनमचेतनम्॥१२५॥

बन्धो मोक्षः सुखं भोगो योगः सत्यमणुर्महान्।
स्वस्ति हुम्फट् स्वधा स्वाहा श्रौषट् वौषट् वषण्णमः॥१२६॥

ज्ञानं विज्ञानमानन्दो बोधः संवित्समोऽसमः।
एक एकाक्षराधार एकाक्षरपरायणः॥१२७॥

एकाग्रधीरेकवीर एकोऽनेकस्वरूपधृक्।
द्विरूपो द्विभुजो द्व्यक्षो द्विरदो द्वीपरक्षकः॥१२८॥

द्वैमातुरो द्विवदनो द्वन्द्वहीनो द्वयातिगः।
त्रिधामा त्रिकरस्त्रेता त्रिवर्गफलदायकः॥१२९॥

त्रिगुणात्मा त्रिलोकादिस्त्रिशक्तीशस्त्रिलोचनः।
चतुर्विधवचोवृत्तिपरिवृत्तिप्रवर्तकः ॥१३०॥

चतुर्बाहुश्चतुर्दन्तश्चतुरात्मा चतुर्भुजः।
चतुर्विधोपायमयश्चतुर्वर्णाश्रमाश्रयः ॥१३१॥

चतुर्थीपूजनप्रीतश्चतुर्थीतिथिसम्भवः ।
पञ्चाक्षरात्मा पञ्चात्मा पञ्चास्यः पञ्चकृत्तमः॥१३२॥

पञ्चाधारः पञ्चवर्णः पञ्चाक्षरपरायणः।
पञ्चतालः पञ्चकरः पञ्चप्रणवमातृकः॥१३३॥

पञ्चब्रह्ममयस्फूर्तिः पञ्चावरणवारितः।
पञ्चभक्षप्रियः पञ्चबाणः पञ्चशिवात्मकः॥१३४॥

षट्कोणपीठः षट्क्रधामा षड्गन्धिभेदकः।
षडङ्गध्वान्तविध्वंसी षडङ्गुलमहाहृदः॥१३५॥

षण्मुखः षण्मुखभ्राता षट्शक्तिपरिवारितः।
षड्वैरिवर्गविध्वंसी षडूर्मिभयभञ्जनः॥१३६॥

षट्कर्कदूरः षट्कर्मा षड्गुणः षट्साश्रयः।
सप्तपातालचरणः सप्तद्वीपोरुमण्डलः॥१३७॥

सप्तस्वर्लोकमुकुटः सप्तसप्तिवरप्रदः।
सप्ताङ्गराज्यसुखदः सप्तर्षिगणवन्दितः॥१३८॥

सप्तच्छन्दोनिधिः सप्तहोत्रः सप्तस्वराश्रयः।
सप्ताब्धिकेलिकासारः सप्तमातृनिषेवितः॥१३९॥

सप्तच्छन्दो मोदमदः सप्तच्छन्दो मखप्रभुः।
अष्टमूर्तिर्ध्येयमूर्तिरष्टप्रकृतिकारणम् ॥१४०॥

अष्टाङ्गयोगफलभृदष्टपत्राम्बुजासनः।
अष्टशक्तिसमानश्रीरष्टैश्वर्यप्रवर्धनः ॥१४१॥

अष्टपीठोपपीठश्रीरष्टमातृसमावृतः ।
अष्टभैरवसेव्योऽष्टवसुवन्द्योऽष्टमूर्तिभृत्॥१४२॥

अष्टचक्रस्फुरन्मूर्तिरष्टद्रव्यहविःप्रियः ।
अष्टश्रीरष्टसामश्रीरष्टैश्वर्यप्रदायकः ।
नवनागासनाध्यासी नवनिध्यनुशासितः॥१४३॥

नवद्वारपुरावृत्तो नवद्वारनिकेतनः।
नवनाथमहानाथो नवनागविभूषितः॥१४४॥

नवनारायणस्तुल्यो नवदुर्गानिषेवितः।
नवरत्नविचित्राङ्गो नवशक्तिशिरोद्धृतः॥१४५॥

दशात्मको दशभुजो दशदिक्पतिवन्दितः।
दशाध्यायो दशप्राणो दशेन्द्रियनियामकः॥१४६॥

दशाक्षरमहामन्त्रो दशाशाव्यापिविग्रहः।
एकादशमहारुद्रैःस्तुतश्चैकादशाक्षरः ॥१४७॥

द्वादशद्विदशाष्टादिदोर्दण्डास्त्रनिकेतनः ।
त्रयोदशभिदाभिन्नो विश्वेदेवाधिदैवतम् ॥ १४८ ॥

चतुर्दशेन्द्रवरदश्चतुर्दशमनुप्रभुः ।
चतुर्दशाद्यविद्याढ्यश्चतुर्दशजगत्पतिः ॥ १४९ ॥

सामपञ्चदशः पञ्चदशीशीतांशुनिर्मलः ।
तिथिपञ्चदशाकारस्तिथ्या पञ्चदशार्चितः ॥ १५० ॥

षोडशाधारनिलयः षोडशस्वरमातृकः ।
षोडशान्तपदावासः षोडशेन्दुकलात्मकः ॥ १५१ ॥

कलासप्तदशी सप्तदशसप्तदशाक्षरः ।
अष्टादशद्वीपपतिरष्टादशपुराणकृत् ॥ १५२ ॥

अष्टादशौषधीसृष्टिरष्टादशविधिः स्मृतः ।
अष्टादशलपिव्यष्टिसमष्टिज्ञानकोविदः ॥ १५३ ॥

अष्टादशान्नसम्पत्तिरष्टादशविजातिकृत् ।
एकविंशः पुमानेकविंशत्यङ्गुलिपल्लवः ॥ १५४ ॥

चतुर्विंशतितत्त्वात्मा पञ्चविंशाख्यपूरुषः ।
सप्तविंशतितारेशः सप्तविंशतियोगकृत् ॥ १५५ ॥

द्वात्रिंशद्भैरवाधीशश्चतुस्त्रिंशन्महाहृदः ।
षट्त्रिंशत्तत्त्वसम्भूतिरष्टत्रिंशत्कलात्मकः ॥ १५६ ॥

पञ्चाशद्विष्णुशक्तीशः पञ्चाशन्मातृकालयः ।
द्विपञ्चाशद्वपुःश्रेणी त्रिषष्ट्यक्षरसंश्रयः ।
पञ्चाशदक्षरश्रेणीपञ्चाशद्रुद्रविग्रहः ॥ १५७ ॥

चतुःषष्टिमहासिद्धियोगिनीवृन्दवन्दितः ।
नमदेकोनपञ्चाशन्मरुद्वर्गनिरर्गलः ॥ १५८ ॥

चतुःषष्ठ्यर्थनिर्णेता चतुःषष्टिकलानिधिः।
अष्टषष्टिमहातीर्थक्षेत्रभैरववन्दितः ॥१५९॥

चतुर्नवतिमन्त्रात्मा षण्णवत्यधिकप्रभुः।
शतानन्दः शतधृतिः शतपत्रायतेक्षणः ॥१६०॥

शतानीकः शतमखः शतधारावरायुधः।
सहस्रपत्रनिलयः सहस्रफणिभूषणः ॥१६१॥

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्।
सहस्रनामसंस्तुत्यः सहस्राक्षबलापहः ॥१६२॥

दशसाहस्रफणिभृत्फणिराजकृतासनः।
अष्टाशीतिसहस्राद्यमहर्षिस्तोत्रपाठितः ॥१६३॥

लक्षाधारः प्रियाधारो लक्षाधारमनोमयः।
चतुर्लक्षजपप्रीतश्चतुर्लक्षप्रकाशकः ॥१६४॥

चतुरशीतिलक्षाणां जीवानां देहसंस्थितः।
कोटिसूर्यप्रतीकाशः कोटिचन्द्रांशुनिर्मलः ॥१६५॥

शिवोद्भवाद्यष्टकोटिवैनायकधुरन्धरः।
सप्तकोटिमहामन्त्रमन्त्रितावयवद्युतिः ॥१६६॥

त्रयस्त्रिंशत्कोटिसुरश्रेणीप्रणतपादुकः।
अनन्तदेवतासेव्यो ह्यनन्तशुभदायकः ॥१६७॥

अनन्तनामानन्तश्रीरनन्तोऽनन्तसौख्यदः।
अनन्तशक्तिसहितो ह्यनन्तमुनिसंस्तुतः ॥१६८॥

॥ फलश्रुतिः ॥

इति वैनायकं नाम्नां सहस्रमिदमीरितम्।
इदं ब्राह्मे मुहूर्ते यः पठति प्रत्यहं नरः ॥१६९॥

करस्थं तस्य सकलमैहिकामुष्मिकं सुखम्।
आयुरारोग्यमैश्वर्यं धैर्यं शौर्यं बलं यशः॥१७०॥

मेधा प्रज्ञा धृतिः कान्तिः सौभाग्यमभिरूपता।
सत्यं दया क्षमा शान्तिर्दाक्षिण्यं धर्मशीलता॥१७१॥

जगत्संवन्नं विश्वसंवादो वेदपाटवम्।
सभापाण्डित्यमौदार्यं गाम्भीर्यं ब्रह्मवर्चसम्॥१७२॥

ओजस्तेजः कुलं शीलं प्रतापो वीर्यमार्यता।
ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं स्थैर्यं विश्वासता तथा॥१७३॥

धनधान्यादिवृद्धिश्च सकृदस्य जपाद्भवेत्।
वश्यं चतुर्विधं विश्वं जपादस्य प्रजायते॥१७४॥

राज्ञो राजकलत्रस्य राजपुत्रस्य मन्त्रिणः।
जप्यते यस्य वश्यार्थे स दासस्तस्य जायते॥१७५॥

धर्मार्थकाममोक्षाणामनायासेन साधनम्।
शाकिनीडाकिनीरक्षोयक्षग्रहभयापहम् ॥१७६॥

साम्राज्यसुखदं सर्वसपत्नमदमर्दनम्।
समस्तकलहध्वंसि दग्धबीजप्ररोहणम्॥१७७॥

दुःस्वप्नप्रशमनं क्रुद्धस्वामिचित्तप्रसादनम्।
षड्वर्गाष्टमहासिद्धित्रिकालज्ञानकारणम् ॥१७८॥

परकृत्यप्रशमनं परचक्रप्रमर्दनम्।
सङ्ग्राममार्गे सर्वेषामिदमेकं जयावहम्॥१७९॥

सर्ववन्ध्यत्वदोषघ्नं गर्भरक्षैककारणम्।
पठ्यते प्रत्यहं यत्र स्तोत्रं गणपतेरिदम्॥१८०॥

देशे तत्र न दुर्भिक्षमीतयो दुरितानि च।
न तद्देहं जहाति श्रीर्यत्रायं जप्यते स्तवः॥१८१॥

क्षयकुष्ठप्रमेहार्शभगन्दरविषूचिकाः ।
 गुल्मं प्लीहानमाध्मानमतिसारं महोदरम्॥१८२॥
 कासं श्वासमुदावर्तं शूलं शोफामयोदरम् ।
 शिरोरोगं वमिं हिक्कां गण्डमालामरोचकम्॥१८३॥
 वातपित्तकफद्वन्द्वत्रिदोषजनितज्वरम् ।
 आगन्तुविषमं शीतमुष्णं चैकाहिकादिकम्॥१८४॥
 इत्याद्युक्तमनुक्तं वा रोगदोषादिसम्भवम् ।
 सर्वं प्रशमयत्याशु स्तोत्रस्यास्य सकृज्जपः॥१८५॥
 प्राप्यतेऽस्य जपात्सिद्धिः स्त्रीशूद्रैः पतितैरपि ।
 सहस्रनाममन्त्रोऽयं जपितव्यः शुभाप्तये॥१८६॥
 महागणपतेः स्तोत्रं सकामः प्रजपन्निदम् ।
 इच्छया सकलान् भोगानुपभुज्येह पार्थिवान्॥१८७॥
 मनोरथफलैर्दिव्यैर्व्योमयानैर्मनोरमैः ।
 चन्द्रेन्द्रभास्करोपेन्द्रब्रह्मशर्वादिसद्यसु॥१८८॥
 कामरूपः कामगतिः कामदः कामदेश्वरः ।
 भुक्त्वा यथेप्सितान्भोगानभीष्टैः सह बन्धुभिः॥१८९॥
 गणेशानुचरो भूत्वा गणो गणपतिप्रियः ।
 नन्दीश्वरादिसानन्दैर्नन्दितः सकलैर्गणैः॥१९०॥
 शिवाभ्यां कृपया पुत्रनिर्विशेषं च लालितः ।
 शिवभक्तः पूर्णकामो गणेश्वरवरात्पुनः॥१९१॥
 जातिस्मरो धर्मपरः सार्वभौमोऽभिजायते ।
 निष्कामस्तु जपन्नित्यं भक्त्या विघ्नेशतत्परः॥१९२॥
 योगसिद्धिं परां प्राप्य ज्ञानवैराग्यसंयुतः ।
 निरन्तरे निराबाधे परमानन्दसंज्ञिते॥१९३॥

विश्वोत्तीर्णे परे पूर्णे पुनरावृत्तिवर्जिते।
लीनो वैनायके धाम्नि रमते नित्यनिर्वृते॥१९४॥

यो नामभिर्हुतैर्दत्तैः पूजयेदर्चयेन्नरः।
राजानो वश्यतां यान्ति रिपवो यान्ति दासताम्॥१९५॥

तस्य सिध्यन्ति मन्त्राणां दुर्लभाश्चेष्टसिद्धयः।
मूलमन्त्रादपि स्तोत्रमिदं प्रियतमं मम॥१९६॥

नभस्ये मासि शुक्लायां चतुर्थ्यां मम जन्मनि।
दूर्वाभिर्नामभिः पूजां तर्पणं विधिवच्चरेत्॥१९७॥

अष्टद्रव्यैर्विशेषेण कुर्याद्भक्तिसुसंयुतः।
तस्येप्सितं धनं धान्यमैश्वर्यं विजयो यशः॥१९८॥

भविष्यति न सन्देहः पुत्रपौत्रादिकं सुखम्।
इदं प्रजपितं स्तोत्रं पठितं श्रावितं श्रुतम्॥१९९॥

व्याकृतं चर्चितं ध्यातं विमृष्टमभिवन्दितम्।
इहामुत्र च विश्वेषां विश्वैश्वर्यप्रदायकम्॥२००॥

स्वच्छन्दचारिणाप्येष येन सन्धार्यते स्तवः।
स रक्ष्यते शिवोद्भूतैर्गणैरध्यष्टकोटिभिः॥२०१॥

लिखितं पुस्तकस्तोत्रं मन्त्रभूतं प्रपूजयेत्।
तत्र सर्वोत्तमा लक्ष्मीः सन्निधत्ते निरन्तरम्॥२०२॥

दानैरशेषैरखिलैर्ब्रतैश्च
तीर्थैरशेषैरखिलैर्मखैश्च ।
न तत्फलं विन्दति यद्गणेश-
सहस्रनामस्मरणेन सद्यः॥२०३॥

एतन्नाम्नां सहस्रं पठति दिनमणौ प्रत्यहं प्रोज्झिहाने
 सायं मध्यन्दिने वा त्रिषवणमथवा सन्ततं वा जनो यः।
 स स्यादैश्वर्यधुर्यः प्रभवति वचसां कीर्तिमुच्चैस्तनोति
 दारिद्र्यं हन्ति विश्वं वशयति सुचिरं वर्धते पुत्रपौत्रैः॥२०४॥

अकिञ्चनोऽप्येकचित्तो नियतो नियतासनः।
 प्रजपंश्चतुरो मासान् गणेशार्चनतत्परः॥२०५॥

दरिद्रतां समुन्मूल्य सप्तजन्मानुगामपि।
 लभते महतीं लक्ष्मीमित्याज्ञा पारमेश्वरी॥२०६॥

आयुष्यं वीतरोगं कुलमतिविमलं सम्पदश्चार्तिनाशः
 कीर्तिर्नित्यावदाता भवति खलु नवा कान्तिरव्याजभव्या।
 पुत्राः सन्तः कलत्रं गुणवदभिमतं यद्यदन्यच्च तत्तत्
 नित्यं यः स्तोत्रमेतत् पठति गणपतेस्तस्य हस्ते समस्तम्॥२०७॥

गणञ्जयो गणपतिर्हैरम्बो धरणीधरः।
 महागणपतिर्बुद्धिप्रियः क्षिप्रप्रसादनः॥२०८॥

अमोघसिद्धिरमृतमन्नश्चिन्तामणिर्निधिः ।
 सुमङ्गलो बीजमाशापूरको वरदः कलः॥२०९॥

काश्यपो नन्दनो वाचासिद्धो दुण्ढिर्विनायकः।
 मोदकैरेभिरत्रैकविंशत्या नामभिः पुमान्॥२१०॥

उपायनं ददेद्भक्त्या मत्प्रसादं चिकीर्षति।
 वत्सरं विघ्नराजोऽस्य तथ्यमिष्टार्थसिद्धये॥२११॥

यः स्तौति मद्गतमना ममाराधनतत्परः।
 स्तुतो नाम्ना सहस्रेण तेनाहं नात्र संशयः॥२१२॥

नमो नमः सुरवरपूजिताङ्घ्रये
 नमो नमो निरुपममङ्गलात्मने।
 नमो नमो विपुलदयैकसिद्धये
 नमो नमः करिकलभाननाय ते॥२१३॥

किङ्किणीगणरचितचरणः
 प्रकटितगुरुमितचारुकरणः ।
 मदजललहरीकलितकपोलः
 शमयतु दुरितं गणपतिनाम्ना॥२१४॥

॥इति श्रीगणेशपुराणे उपासनाखण्डे ईश्वरगणेशसंवादे
 गणेशसहस्रनामस्तोत्रं नाम षट्त्वारिंशोऽध्यायः॥

॥ अपराध-क्षमापनम् ॥

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपः पूजाक्रियादिषु।
 न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे गजाननम्॥
 अनया पूजया श्री-सिद्धिविनायकः प्रीयताम्॥
 कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
 बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
 करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
 नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ सिद्धिविनायक-चतुर्थी-व्रत-कथा ॥

(मूलम्—श्री-व्रतराजः)

शौनकाद्या ऋषिगणा नैमिषारण्यवासिनः।
 सूतं पौराणिकं श्रेष्ठमिदमूचुर्वचस्तदा॥१॥

ऋषय ऊचुः

निर्विघ्ने तु कार्याणि कथं सिध्यन्ति सूतज।
 अर्थसिद्धिः कथं नृणां पुत्रसौभाग्यसम्पदः॥२॥
 दम्पत्योः कलहे चैव बन्धुभेदे तथा नृणाम्।
 उदासीनेषु लोकेषु कथं सुमुखता भवेत्॥३॥
 विद्यारम्भे तथा नृणां वाणिज्ये च कृषौ तथा।
 नृपतेः परचक्रं च जयसिद्धिः कथं भवेत्॥४॥
 कां देवतां नमस्कृत्य कार्यसिद्धिर्भवेन्नृणाम्।
 एतत् समस्तं विस्तार्य ब्रूहि मे सूत पृच्छतः॥५॥

सूत उवाच

सन्नद्धयोः पुरा विप्राः कुरुपाण्डवसेनयोः।
 पृष्ठवान् देवकीपुत्रं कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः॥६॥

युधिष्ठिर उवाच

निर्विघ्नेन जयं मह्यं वद त्वां देवकीसुत।
 कां देवतां नमस्कृत्य सम्यग्राज्यं लभेमहि॥७॥

कृष्ण उवाच

पूजयस्व गणाध्यक्षमुमा-मल-समुद्भवम्।
 तस्मिन् सम्पूजिते देवे ध्रुवं राज्यमवाप्स्यसि॥८॥

युधिष्ठिर उवाच

देव केन विधानेन पूजनीयो गणाधिपः।
 पूजितस्तु तित्थौ कस्यां सिद्धिदो गणपो भवेत्॥९॥

कृष्ण उवाच

मासि भाद्रपदे शुक्ले चतुर्थ्या पूजयेन्नृप।
मासि माघे श्रावणे वा मार्गशीर्षेऽथवा भवेत्॥१०॥

गजवक्रं तु शुक्लायां चतुर्थ्या पूजयेन्नृप।
यदा चोत्पद्यते भक्तिस्तदा पूज्यो गणाधिपः॥११॥

प्रातः शुक्लतिलैः स्नात्वा मध्याह्ने पूजयेन्नृप।
निष्कमात्रसुवर्णेन तदर्धार्धेन वा पुनः॥१२॥

स्वशक्त्या गणनाथस्य स्वर्णरौप्यमयाकृतिम्।
अथवा मृन्मयीं कुर्याद् वित्तशाठ्यं न कारयेत्॥१३॥

एकदन्तं शूर्पकर्णं गजवक्रं चतुर्भुजम्।
पाशाङ्कुशधरं देवं ध्यायेत् सिद्धिविनायकम्॥१४॥

ध्यात्वा चानेन मन्त्रेण स्नाप्य पञ्चामृतैः पृथक्।
गणाध्यक्षेति नाम्ना वै गन्धं दद्याच्च भक्तितः॥१५॥

आवाहनार्थं पाद्यं च दत्त्वा पश्चात् प्रयत्नतः।
रक्तवस्त्रयुगं सर्वप्रदं दद्याच्च भक्तितः॥१६॥

विनायकेति पुष्पाणि धूपं चोमासुताय च।
दीपं रुद्रप्रियायेति नैवेद्यं विघ्ननाशिने॥१७॥

किञ्चित् सुवर्णं पूजां च ताम्बूलं च समर्पयेत्।
ततो दूर्वाङ्कुरान् गृह्य विंशतिं चैकमेव हि॥१८॥

पूजनीयः प्रयत्नेन एभिर्नामपदैः पृथक्।
गणाधिप नमस्तेऽस्तु उमापुत्राघनाशन॥१९॥

विनायकेशपुत्रेति सर्वसिद्धिप्रदायक।
एकदन्तेभवक्रेति तथा मूषकवाहन॥२०॥

कुमारगुरवे तुभ्यं पूजनीयः प्रयत्नतः।
 दूर्वायुग्मं गृहीत्वा तु गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम्॥२१॥
 एकैकेन तु नाम्ना वै दत्त्वेकं सर्वनामभिः।
 अथैकविंशतिं गृह्य मोदकान् घृतपाचितान्॥२२॥
 स्थापयित्वा गणाध्यक्षसमीपे कुरुनन्दन।
 दश विप्राय दातव्याः स्वयं ग्राह्यास्तथा दश॥२३॥
 एकं गणाधिपे दद्यात् सनैवेद्यं नृपोत्तम।
 विनायकस्य प्रतिमां ब्राह्मणाय निवेदयेत्॥२४॥
 विनायकस्य प्रतिमां वस्त्रयुग्मेन वेष्टिताम्।
 तुभ्यं सम्प्रददे विप्र प्रीयतां मे गजाननः॥२५॥
 विनायक गणेश त्वं सर्वदेवनमस्कृत।
 पार्वतीप्रिय विघ्नेश मम विघ्नं विनाशय॥२६॥
 गणेशः प्रतिगृह्णाति गणेशो वै ददाति च।
 गणेशस्तारकोभाभ्यां गणेशाय नमो नमः॥२७॥
 कृत्वा नैमित्तिकं कर्म पूजयेदिष्टदेवताम्।
 ब्राह्मणान् भोजयेत् पश्चाद् भुञ्जीयात् तैलवर्जितम्॥२८॥
 एवं कृते धर्मराज गणनाथस्य पूजने।
 विजयस्ते भवेन्नूनं सत्यं सत्यं मयोदितम्॥२९॥
 त्रिपुरं हन्तुकामेन पूजितः शूलपाणिना।
 शक्रेण पूजितः पूर्वं वृत्रासुरवधेच्छया॥३०॥
 अन्वेषयन्त्या भर्तारं पूजितोऽहल्यया पुरा।
 नलस्यान्वेषणार्थाय दमयन्त्या पुराऽऽर्चितः॥३१॥
 रघुनाथेन तद्वच्च सीतायान्वेषणे पुरा।
 द्रष्टुं सीतां महाभागां वीरेण च हनूमता॥३२॥

भगीरथेन तद्वच्च गङ्गामानयता पुरा।
अमृतोत्पादनार्थाय तथा देवासुरैरपि॥३३॥

अमृतं हरता पूर्वं वैनतेयेन पक्षिणा।
आराधितो गणाध्यक्षो ह्यमृतं च हृतं बलात्॥३४॥

रुक्मिणीहेतुकामेन पूजितोऽसौ मया प्रभुः।
तस्य प्रसादाद्राजेन्द्र रुक्मिणीं प्राप्तवानहम्॥३५॥

यदा पूर्वं हि दैत्येन हृतो रुक्मिणिनन्दनः।
आराधितो मया तद्वद् रुक्मिण्या सहितेन च॥३६॥

कुष्ठव्याधियुतेनाथ साम्बेनाऽऽराधितः पुरा।
जयकामस्तथा शीघ्रं त्वमाराधय शाङ्करिम्॥३७॥

विद्याकामो लभेद् विद्यां धनकामो धनं तथा।
जयं च जयकामस्तु पुत्रार्थी विन्दते सुतान्॥३८॥

पतिकामा च भर्तारं सौभाग्यं च सुवासिनी।
विधवा पूजयित्वा तु वैधव्यं नाप्नुयात्क्वचित्॥३९॥

वैष्णव्याद्यासु दीक्षासु आदौ पूज्यो गणाधिपः।
तस्मिन् सम्पूजिते विष्णुरीशो भानुस्तथा ह्युमा॥४०॥

हव्यवाहमुखा देवाः पूजिताः स्युर्न संशयः।
चण्डिकाद्या मातृगणाः परितुष्टा भवन्ति च॥४१॥

तस्मिन्सम्पूजिते विप्रा भक्त्या सिद्धिविनायके।
एवं कृते धर्मराज गणनाथस्य पूजने॥४२॥

प्राप्स्यसि त्वं स्वकं राज्यं हत्वा शत्रून् रणाजिरे।
सिध्यन्ति सर्वकार्याणि नात्र कार्या विचारणा॥४३॥

एवमुक्तस्तु कृष्णेन सानुजः पाण्डुनन्दनः।
 पूजयामास देवस्य पुत्रं त्रिपुरघातिनः॥४४॥
 शत्रुसङ्घं निहत्यासौ प्राप्तवान्राज्यमोजसा।

सूत उवाच

यः पूजयेन्मन्दभाग्यो गणेशं सिद्धिदायकम्॥४५॥
 सिध्यन्ति तस्य कार्याणि मनसा चिन्तितान्यपि।
 ख्यातिं गमिष्यते तेन नाम्ना सिद्धिविनायकः॥४६॥
 य इदं शृणुयान्नित्यं श्रावयेद् वा समाहितः।
 सिध्यन्ति सर्वकार्याणि विनायकप्रसादतः॥४७॥
 ॥इति सिद्धिविनायकव्रतं भविष्योक्तं सम्पूर्णम्॥

॥ स्यमन्तकोपाख्यानम् ॥

॥ सारभूतः श्लोकः ॥

“सिंहः प्रसेनम् अवधीत् सिंहो जाम्बवता हतः।
 सुकुमारक मा रोदीः तव ह्येष स्यमन्तकः॥”

॥ स्यमन्तकोपाख्यानपठने प्रमाणवचनानि ॥

कन्यादित्ये चतुर्थ्यां च शुक्ले चन्द्रस्य दर्शनम्।
 मिथ्याभिदूषणं कुर्यात् तस्मात् पश्येन्न तं तदा॥
 तद्दोषशान्तये जाप्यं विष्णुनोक्तं स्यमन्तकम्॥

(व्रतचूडामण्यादौ व्रतग्रन्थेषु)

ये शृण्वन्ति तवाख्यानं स्यमन्तकमणीयकम्॥
 चन्द्रस्य चरितं सर्वं तेषां दोषो न जायते॥१३२॥

(अत्रैव अग्रे उपाख्याने)

नन्दिकेश्वर उवाच

शृणुष्वैकाग्रचित्तः सन् व्रतं गाणेश्वरं महत्।
चतुर्थ्यां शुक्लपक्षे तु सदा कार्यं प्रयत्नतः॥१॥

सनत्कुमार योगीन्द्र यदीच्छेच्छुभमात्मनः।
नारी वा पुरुषो वाऽपि यः कुर्याद् विधिवद् व्रतम्॥२॥

मोचयत्याशु विप्रेन्द्र सङ्कष्टाद् व्रतिनं हि तत्।
अपवादहरं चैव सर्वविघ्नप्रणाशनम्॥३॥

कान्तारे विषमे वाऽपि रणे राजकुलेऽथवा।
सर्वसिद्धिकरं विद्धि व्रतानामुत्तमं व्रतम्॥४॥

गजाननप्रियं चाथ त्रिषु लोकेषु विश्रुतम्।
अतो न विद्यते ब्रह्मन् सर्वसङ्कष्टनाशनम्॥५॥

सनत्कुमार उवाच

केन चादौ पुरा चीर्णं मर्त्यलोकं कथं गतम्।
एतत्समस्तं विस्तार्य ब्रूहि गाणेश्वरं व्रतम्॥६॥

नन्दिकेश्वर उवाच

चक्रे व्रतं जगन्नाथो वासुदेवः प्रतापवान्।
आदिष्टं नारदेनैव वृथालाञ्छनमुक्तये॥७॥

सनत्कुमार उवाच

षड्गुणैश्वर्य-सम्पन्नः सृष्टिसंहार-कारकः।
वासुदेवो जगद्धापी प्राप्तवान् लाञ्छनं कथम्॥८॥

एतदाश्चर्यमाख्यानं ब्रूहि त्वं नन्दिकेश्वर।

नन्दिकेश्वर उवाच

भूमिभारनिवृत्त्यर्थं वसुदेवसुताबुभौ॥१॥

रामकृष्णौ समुत्पन्नौ पद्मनाभ-फणीश्वरौ।
जरासन्धभयात् कृष्णो द्वारकां समकल्पयत्॥१०॥

विश्वकर्माणमाहूय पुरीं हाटकनिर्मिताम्।
तत्र षोडशसाहस्रं स्त्रीणां चैव शताधिकम्॥११॥

भवनानि मनोज्ञानि तेषां मध्ये व्यकल्पयत्।
पारिजाततरुं मध्ये तासां भोगाय कल्पयत्॥१२॥

यादवानां गृहास्तत्र षट् पञ्चाशच्च कोटयः।
अन्येऽपि बहवो लोका वसन्ति विगतज्वराः॥१३॥

यत् किञ्चित् त्रिषु लोकेषु सुन्दरं तत्र दृश्यते।
सत्राजितप्रसेनाख्यौ पुत्राबुग्रस्य विश्रुतौ॥१४॥

अम्भोधितीरमासाद्य तन्मनस्कतया च सः।
सत्राजितस्तपस्तेपे सूर्यमुद्दिश्य बुद्धिमान्॥१५॥

व्रतं निरशनं गृह्य सूर्यसम्बद्धलोचनः।
ततः प्रसन्नो भगवान् सत्राजितपुरः स्थितः॥१६॥

सत्राजितोऽपि तुष्टाव दृष्ट्वा देवं दिवाकरम्।
तेजोराशे नमस्तेऽस्तु नमस्ते सर्वतोमुख॥१७॥

विश्वव्यापिन् नमस्तेऽस्तु नमस्ते विश्वरूपिणे।
काश्यपेय नमस्तेऽस्तु हरिदश्व नमोऽस्तु ते॥१८॥

ग्रहराज नमस्तेऽस्तु नमस्ते चण्डरोचिषे।
वेदत्रय नमस्तेऽस्तु सर्वदेव नमोऽस्तु ते॥१९॥

प्रसीद पाहि देवेश सुदृष्ट्या मां दिवाकर।
इत्थं संस्तूयमानोऽसौ देवदेवो दिवाकरः॥२०॥

स्निग्धगम्भीरमधुरं सत्राजितमुवाच ह।

सूर्य उवाच

वरं ब्रूहि प्रदास्यामि यत् ते मनसि वर्तते॥२१॥
सत्राजित महाभाग तुष्टोऽहं तव निश्चयात्।

सत्राजित उवाच

स्यमन्तकमणिं देहि यदि तुष्टोऽसि भास्कर॥२२॥
ददौ तस्य च तद् रत्नं स्वकण्ठादवतार्य सः।

भास्कर उवाच

भाराष्टकं शातकुम्भं स्रवतेऽसौ महामणिः॥२३॥
शुचिष्मता सदा धार्यं रत्नमेतन्महोत्तमम्।
सत्राजित क्षणेनैतदशुचिं हन्ति मानवम्।
इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे देवस्तेजोराशिर्दिवाकरः॥२४॥

तत्कण्ठरत्नज्वलमानरूपी

पुरीं स कृष्णस्य विवेश सत्वरम्।
दृष्ट्वा तु लोका मनसा दिवाकरं
सञ्चिन्तयन्तो हि विमुष्टदृष्टयः॥२५॥

समागतोऽयं हरिदश्वदीधिति-

र्जनार्दनं द्रष्टुमसंशयेन।
नायं सहस्रांशुरितीह लोकाः
सत्राजितोऽयं मणिकण्ठभास्वान्॥२६॥

स्यमन्तकं महारत्नं दृष्ट्वा तत्कण्ठमण्डले।
स्पृहां चक्रे जगन्नाथो न जहार मणिं तु सः॥२७॥

सत्राजितो जातभयो याचयिष्यति मां हरिः।
प्रसेनाय ददौ भ्रात्रे धार्योऽयं शुचिना त्वया॥२८॥

एकदा कण्ठदेशेऽसौ क्षिप्त्वा तं मणिमुत्तमम्।
मृगया क्रीडनार्थाय ययौ कृष्णेन संयुतः॥२९॥

अश्वारूढोऽशुचिश्चासौ हतः सिंहेन तत्क्षणात्।
रत्नमादाय सिंहोऽपि गच्छन् जाम्बवता हतः॥३०॥

नीत्वा स विवरे रत्नं ददौ पुत्राय जाम्बवान्।
पुरीं विवेश कृष्णोऽपि स्वकैः सर्वैः समावृतः॥३१॥

प्रसेनोऽद्यापि नाऽऽयाति हतः कृष्णेन निश्चितम्।
मणिलोभेन हा कष्टं बान्धवः पापिना हतः॥३२॥

द्वारकावासिनः सर्वे जना ऊचुः परस्परम्।
वृथापवादसन्तप्तः कृष्णोऽपि निरगाच्छनैः॥३३॥

सहैव तैर्गतोऽरण्यं दृष्ट्वा सिंहेन पातितम्।
प्रसेनं वाहनयुतं तत्पदानुचरः शनैः॥३४॥

ऋक्षेण निहतं दृष्ट्वा कृष्णश्चर्क्षबिलं गतः।
विवेश योजनशतमन्धकारं स्वतेजसा॥३५॥

निवारयन् ददर्शाग्रे प्रासादं बद्धभूमिकम्।
तं कुमारं जाम्बवतो दोलायाममितद्युतिम्॥३६॥

माणिक्यं लम्बमानं च ददर्श भगवान् हरिः।
रूपयौवनसम्पन्नां कन्यां जाम्बवतीं पुनः॥३७॥

दोलां दोलयमानां च ददर्श कमलेक्षणः।
महान्तं विस्मयं चक्रे दृष्ट्वा तां चारुहासिनीम्।
दोलां दोलयमाना सा जगौ गीतमिदं मुहुः॥३८॥

सिंहः प्रसेनमवधीत् सिंहो जाम्बवता हतः।
सुकुमारक मा रोदीस्तव ह्येष स्यमन्तकः॥३९॥

मदनज्वरदाहार्ता दृष्ट्वा तं कमलेक्षणम्।
उवाच ललितं बाला गम्यतां गम्यतामिति॥४०॥
रत्नं गृहीत्वा वेगेन यावच्छेते तु जाम्बवान्।
इत्याकर्ण्य वचः शौरिः शङ्खं दध्मौ प्रतापवान्॥४१॥

आकर्ण्य सहसोत्थाय युयुधे ऋक्षराट् ततः।
तयोर्युद्धमभूद्धोरं हरिजाम्बवतोस्तदा॥४२॥

द्वारकावासिनः सर्वे गतास्ते सप्तमे दिने।
मृतः कृष्णो भक्षितो वा निःसन्दिग्धं विचार्य च॥४३॥

परलोकक्रियां चक्रुः परेतस्य तु ते तदा।
एकविंशद्दिनं यावद् बाहुप्रहरणो विभुः॥४४॥

युयुधे तेन ऋक्षेण युद्धकर्मणि तोषितः।
जाम्बवान् प्राक्तनं स्मृत्वा दृष्ट्वा देवबलं महत्॥४५॥

जाम्बवानुवाच

अजेयोऽहं सुरैः सर्वैर्यक्षराक्षसदानवैः।
त्वया जितोऽहं देवेश देवस्त्वमसि निश्चितम्॥४६॥

जाने त्वां वैष्णवं तेजो नान्यथा बलमीदृशम्।
इति प्रसाद्य देवेशं ददौ माणिक्यमुत्तमम्॥४७॥

सुतां जाम्बवतीं नाम भार्यार्थं वरवर्णिनीम्।
पाणिं वै ग्राहयामास देवदेवं च जाम्बवान्॥४८॥

मणिमादाय देवोऽपि जाम्बवत्याऽपि संयुतः।
तद्वृत्तान्तं समाचष्टे द्वारकावासिनां स्वयम्॥४९॥

सत्राजितस्य माणिक्यं दत्तवान् संसदि स्थितः।
मिथ्यापवादसंशुद्धिं प्राप्तवान् मधुसूदनः॥५०॥

सत्राजितोऽपि सन्नस्तः कृष्णाय प्रददौ सुताम्।
सत्यभामां महाबुद्धिस्तदा सर्वगुणान्विताम्॥५१॥

शतधन्वाक्रूरमुखा यादवा दुष्टमानसाः।
सत्राजितेन ते वैरं चक्रू रत्नाभिलाषिणः॥५२॥

दुरात्मा शतधन्वाऽपि गते कृष्णे च कुत्रचित्।
सत्राजितं निहत्याशु मणिं जग्राह पापधीः॥५३॥

कृष्णस्य पुरतः सत्या समाचष्टे विचेष्टितम्।
अन्तर्हृष्टो बहिःकोपी कृष्णः कपटनायकः॥५४॥

बलदेवपुरो वाक्यमुवाच धरणीधरः।
हत्वा सत्राजितं दुष्टो मणिमादाय गच्छति॥५५॥

निहत्य शतधन्वानं गृहीमो रत्नमावयोः।
मम भोग्यं च तद् रत्नं भविष्यति सुनिश्चितम्॥५६॥

एतच्छ्रुत्वा भयत्रस्तः शतधन्वाऽपि यादवः।
आहूयाक्रूरनामानं माणिक्यं प्रददौ च सः॥५७॥

आरुह्य वडवां वेगान्निर्गतो दक्षिणां दिशम्।
रथस्थावनुगच्छेतां तदा रामजनार्दनौ॥५८॥

शतयोजनमात्रेण ममार वडवा तदा।
पलायमानो निहतः पदातिस्तु पदातिना॥५९॥

रथस्थे बलदेवे तु हरिणा रत्नलोभतः।
न दृष्टं तत्र तद्रत्नं बलदेवपुरोऽवदत्॥६०॥

तदाकर्ण्य महारोषादुवाच वचनं बली।
कपटी त्वं सदा कृष्ण लोभी पापी सुनिश्चितम्॥६१॥

अर्थाय स्वजनं हंसि कस्त्वां बन्धुः समाश्रयेत्।
अनेकशपथैः कृष्णो बलदेवं प्रसादयत्॥६२॥

सोऽपि धिक् कष्टमित्युक्त्वा ययौ वैदर्भमण्डलम्।
कृष्णोऽपि रथमारुह्य द्वारकां प्रययौ पुनः॥६३॥

तथैवोचुर्जनाः सर्वे न साधीयानयं हरिः।
निष्कासितो रत्नलोभाज्ज्येष्ठो भ्राता बलो बली॥६४॥

तच्छ्रुत्वा दीनवदनः पापीयानिव संस्थितः।
वृथाभिशापात् सन्तप्तो बभूव स जगत्पतिः॥६५॥

अक्रूरोऽपि विनिष्क्रम्य तीर्थयात्रानिमित्ततः।
काशीं गत्वा सुखेनासौ यजन् यज्ञपतिं प्रभुम्॥६६॥

तोषमुत्पादयामास तेन द्रव्येण बुद्धिमान्।
सुरालयगृहैश्चित्रैर्नगरं समकल्पयत्॥६७॥

न दुर्भिक्षं न वै रोग ईतयो न च विद्वरम्।
शुचिना धार्यते यत्र मणिः सूर्यस्य निश्चितम्॥६८॥

जानन्नपि हि तत् सर्वं मानुषं भावमाश्रितः।
लोकाचारं तथा मायामज्ञानं च समाश्रितः॥६९॥

बन्धुवैरं समुत्पन्नं लाञ्छनं समुपस्थितम्।
वृथापवादबहुलं जायमानं कथं सहे॥७०॥

इति चिन्तातुरं कृष्णं नारदः समुपस्थितः।
गृहीत्वा तत्कृतां पूजां सुखासीनस्ततोऽब्रवीत्॥७१॥

नारद उवाच

किमर्थं खिद्यसे देव किं वा ते शोककारणम्।
यथावृत्तं समाचष्टे नारदाय च केशवः॥७२॥

नारद उवाच

जानामि कारणं देव यदर्थं लाञ्छनं तव।
त्वया भाद्रपदे शुक्लचतुर्थ्या चन्द्रदर्शनम्॥७३॥
कृतं तेन समुत्पन्नं लाञ्छनं तु वृथैव हि।

श्रीकृष्ण उवाच

वद नारद मे शीघ्रं को दोषश्चन्द्रदर्शने॥७४॥
किमर्थं तु द्वितीयायां तस्य कुर्वन्ति दर्शनम्।

नारद उवाच

गणनाथेन संशप्तश्चन्द्रमा रूपगर्वतः॥७५॥
त्वद्दर्शने नराणां हि वृथानिन्दा भविष्यति।

श्रीकृष्ण उवाच

किमर्थं गणनाथेन शप्तश्चन्द्रः सुधामयः॥७६॥
इदमाख्यानकं श्रेष्ठं यथावद् वक्तुमर्हसि।

नारद उवाच

गणानामाधिपत्ये च रुद्रेण विहितः पुरा॥७७॥

अणिमा महिमा चैव लघिमा गरिमा तथा।
 प्राप्तिः प्राकाम्यमीशित्वं वशित्वं चाष्टसिद्धयः॥७८॥
 भार्यार्थं प्रददौ देवो गणेशस्य प्रजापतिः।
 पूजयित्वा गणाध्यक्षं स्तुतिं कर्तुं प्रचक्रमे॥७९॥

ब्रह्मोवाच

गजवक्त्र गणाध्यक्ष लम्बोदर वरप्रद।
 विघ्नाधीश्वर देवेश सृष्टिसंहारकारक॥८०॥
 यः पूजयेद् गणाध्यक्षं मोदकाद्यैः प्रयत्नतः।
 तस्य प्रजायते सिद्धिर्निविघ्नेन न संशयः॥८१॥
 असम्पूज्य गणाध्यक्षं ये वाञ्छन्ति सुरासुराः।
 न तेषां जायते सिद्धिः कल्पकोटिशतैरपि॥८२॥
 त्वद्भक्त्या तु गणाध्यक्ष विष्णुः पालयते सदा।
 रुद्रोऽपि संहरत्याशु त्वद्भक्त्यैव करोम्यहम्॥८३॥
 इत्थं संस्तूयमानोऽसौ देवदेवो गजाननः।
 उवाच परमप्रीतो ब्रह्माणं जगतां पतिम्॥८४॥

श्रीगणेश उवाच

वरं ब्रूहि प्रदास्यामि यत् ते मनसि वर्तते।

ब्रह्मोवाच

क्रियमाणस्य मे सृष्टिर्निविघ्नं जायतां प्रभो॥८५॥
 एवमस्त्विति देवोऽसौ गृहीत्वा मोदकान् करे।
 सत्यलोकात् समागच्छन् स्वेच्छया गगने शनैः॥८६॥
 चन्द्रलोकं समासाद्य चलितो गणनायकः।
 उपहासं तदा चक्रे सोमो रूपमदान्वितः॥८७॥

तं दृष्ट्वा कोपताम्राक्षो गणनाथः शशाप ह।
 दर्शनीयः सुरूपोऽहं सुन्दरश्चाहमित्यथ॥८८॥
 गर्वितोऽसि शशाङ्क त्वं फलं प्राप्स्यसि सत्वरम्।
 अद्यप्रभृति लोकास्त्वां न हि पश्यन्ति पापिनम्॥८९॥
 ये पश्यन्ति प्रमादेन त्वां नरा मृगलाञ्छनम्।
 मिथ्याभिशापसंयुक्ता भविष्यन्तीह ते ध्रुवम्॥९०॥
 हाहाकारो महाञ्जातः श्रुत्वा शापं च भीषणम्।
 अत्यन्तं म्लानवदनश्चन्द्रो जलमथाविशत्॥९१॥
 कुमुदं कौमुदीनाथः स्थितस्तत्र कृतालयः।
 ततो देवर्षिगन्धर्वा निराशा दीनमानसाः॥९२॥
 तुरासाहं पुरोधाय जग्मुस्ते तं पितामहम्।
 देवं शशंसुश्चन्द्रस्य गणेशस्य च चेष्टितम्॥९३॥
 दत्तः शापो गणेशेन कथयामासुरादरात्।
 विचार्य भगवान् ब्रह्मा तान् सुरानिदमब्रवीत्॥९४॥
 गणेशशापो देवेन्द्र शक्यते केन वाऽन्यथा।
 कर्तुं रुद्रेण न मया विष्णुना चापि निश्चितम्॥९५॥
 तमेव देवदेवेशं ब्रजध्वं शरणं सुराः।
 स एव शापमोक्षं च करिष्यति न संशयः॥९६॥

देवा ऊचुः

केनोपायेन वरदो गजवक्त्रो गणेश्वरः।
 पितामह महाप्राज्ञ तदस्माकं वद प्रभो॥९७॥

पितामह उवाच

चतुर्थ्यां देवदेवोऽसौ पूजनीयः प्रयत्नतः।
 कृष्णपक्षे विशेषेण नक्तं कुर्याच्च तद् व्रतम्॥९८॥

अपूपैर्घृतसंयुक्तैर्मोदकैः परितोषयेत्।
 मधुरान्नं हविष्यं च स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः॥१९॥
 स्वर्णरूपं गणेशस्य दातव्यं द्विजसत्तम।
 शक्त्या च दक्षिणां दद्याद् वित्तशाठ्यं न कारयेत्॥१००॥
 एवं श्रुत्वा च तैः सर्वैर्गीष्पतिः प्रेषितस्तदा।
 स गत्वा कथयामास चन्द्राय ब्रह्मणोदितम्॥१०१॥
 व्रतं चक्रे ततश्चन्द्रो यथोक्तं ब्रह्मणा पुरा।
 आविर्बभूव भगवान् गणेशो व्रततोषितः॥१०२॥
 तं क्रीडमानं गणनायकं च
 तुष्टाव दृष्ट्वा तु कलानिधानः।
 त्वं कारणं कारणकारणानां
 वेत्तासि वेद्यं च विभो प्रसीद॥१०३॥
 प्रसीद देवेश जगन्निवास
 गणेश लम्बोदर वक्रतुण्ड।
 विरिञ्चिनारायणपूज्यमान
 क्षमस्व मे गर्वकृतं च हास्यम्॥१०४॥
 ये त्वामसम्पूज्य गणेश नूनं
 वाच्छन्ति मूढाः स्वकृतार्थसिद्धिम्।
 ते दैवमष्टा निभृतं च लोके
 ज्ञातो मया ते सकलः प्रभावः॥१०५॥
 ये चाप्युदासीनतरास्तु पापाः
 ते यान्ति वासं नरके सदैव।
 हेरम्ब लम्बोदर मे क्षमस्व
 दुश्चेष्टितं तत् करुणासमुद्र॥१०६॥

एवं संस्तूयमानोऽसौ चन्द्रेणाह गजाननः।
तुष्टोऽहं तव दास्यामि वरं ब्रूहि निशाकर॥१०७॥

चन्द्र उवाच

लोकानां दर्शनीयोऽहं भवामि पुनरेव हि।
विशापोऽहं भविष्यामि त्वत्प्रसादाद् गणेश्वर॥१०८॥

गणेश उवाच

वरमन्यं प्रदास्यामि नैतद् देयं मया तव।
ततो ब्रह्मादयः सर्वे समाजग्मुर्भयार्दिताः॥१०९॥

विशापं कुरु देवेश प्रार्थयामो वयं तव।
विशापमकरोच्चन्द्रं कमलासनगौरवात्॥११०॥

भाद्रशुक्लचतुर्थ्यां तु ये पश्यन्ति सदैव हि।
मिथ्यापवादमावर्षं प्राप्स्यन्तीह न संशयः॥१११॥

मासादौ पूर्वमेव त्वां ये पश्यन्ति सदा जनाः।
भद्रायां शुक्लपक्षस्य तेषां दोषो न जायते॥११२॥

तदाप्रभृति लोकोऽयं द्वितीयायां कृतादरः।
पुनरेव तु पप्रच्छ कलावान् गणनायकम्॥११३॥

केनोपायेन देवेश तुष्टो भवसि तद्वद।

गणेश उवाच

यश्च कृष्णचतुर्थ्यां तु मोदकाद्यैः प्रपूज्य माम्॥११४॥

रोहिण्या सहितं त्वां च समभ्यर्च्यार्घ्यदानतः।
यथाशक्त्या च मद्रूपं स्वर्णेन परिकल्पितम्॥११५॥

दत्त्वा द्विजाय भुञ्जीत कथां श्रुत्वा विधानतः।
सदा तस्य करिष्यामि सङ्कष्टस्य निवारणम्॥११६॥

भाद्रशुक्लचतुर्थ्यां तु मृन्मयी प्रतिमा शुभा।
हेमाभावे तु कर्तव्या नानापुष्पैः प्रपूज्य माम्॥११७॥

ब्राह्मणान् भोजयेत् पश्चाज्जागरं च विशेषतः।
स्थापयेद्व्रणं कुम्भं धान्यस्योपरि शोभितम्॥११८॥

यथाशक्त्या च मद्रूपं शातकुम्भेन निर्मितम्।
वस्त्रद्वयसमाच्छन्नं मोदकाद्यैः प्रपूज्य माम्॥११९॥

रक्ताम्बरधरो मर्त्यो ब्रह्मचर्यव्रतः शुचिः।
रोहिणीसहितं त्वां च पूजयेत् स्थाप्य मत्पुरः॥१२०॥

रजतस्य तु रूपं ते कृत्वा शक्त्या विनिर्मितम्।
वस्त्रं शिवप्रियायेति उपवस्त्रं गणाधिपे॥१२१॥

गन्धं लम्बोदरायेति पुष्पं सिद्धिप्रदायके।
धूपं गजमुखायेति दीपं मूषकवाहने॥१२२॥

विघ्ननाथाय नैवेद्यं फलं सर्वार्थसिद्धिदे।
ताम्बूलं कामरूपाय दक्षिणां धनदाय च॥१२३॥

इक्षुदण्डैर्मोदकैश्च होमं कुर्याच्च नामभिः।
विसर्जनं ततः कुर्यात् सर्वसिद्धिप्रदायकम्॥१२४॥

एवं सम्पूज्य विघ्नेशं कथां श्रुत्वा विधानतः।
मन्त्रेणानेन तत् सर्वं ब्राह्मणाय निवेदयेत्॥१२५॥

दानेनानेन देवेश प्रीतो भव गणेश्वर।
सर्वत्र सर्वदा देव निर्विघ्नं कुरु सर्वदा॥१२६॥

मानोन्नतिं च राज्यं च पुत्रपौत्रान् प्रदेहि मे।
गाश्च धान्यं च वासांसि दद्यात् सर्वं स्वशक्तितः॥१२७॥

दत्त्वा तु ब्राह्मणे सर्वं स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः।
मोदकापूपमधुरं लवणक्षारवर्जितम्॥१२८॥

एवं करोति यश्चन्द्र तस्याहं सर्वदा जयम्।
सिद्धिं च धनधान्ये च दादामि विपुलां प्रजाम्॥१२९॥

इत्युक्तान्तर्दधे देवो विघ्नराजो विनायकः।
तद् व्रतं कुरु कृष्ण त्वं ततः सिद्धिमवाप्स्यसि॥१३०॥

नारदेनैवमुक्तस्तु व्रतं चक्रे हरिः स्वयम्।
मिथ्यापवादं निर्मृज्य ततः कृष्णोऽभवच्छुचिः॥१३१॥

ये शृण्वन्ति तवाख्यानं स्यमन्तकमणीयकम्।
चन्द्रस्य चरितं सर्वं तेषां दोषो न जायते॥१३२॥

भाद्रशुक्लचतुर्थ्यां तु क्वचिच्चन्द्रस्य दर्शनम्।
जातं तत्परिहारार्थं श्रोतव्यं सर्वमेव हि॥१३३॥

यदा यदा मनःकष्टं सन्देह उपजायते।
तदा तदा च श्रोतव्यमाख्यानं कष्टनाशनम्।
एवमुक्त्वा गतो देवो गणेशः कृष्णतोषितः॥१३४॥

यदा यदा पश्यति कार्यमुत्थितं
नारी नरश्चाथ करोति तद् व्रतम्।
सिध्यन्ति कार्याणि मनेप्सितानि
किं दुर्लभं विघ्नहरे प्रसन्ने॥१३५॥

॥इति श्रीस्कन्दपुराणे नन्दिकेश्वरसनत्कुमारसंवादे स्यमन्तकोपाख्यानं
सम्पूर्णम्॥

॥ श्री-धन्वन्तरिपूजा ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पादं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाग्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।

अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा — धन्वन्तरिपूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते अद्यब्रह्मणः द्वितीयपरार्द्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये ( )^{२१} नाम संवत्सरे दक्षिणायने शरद्-ऋतौ तुला-मासे कृष्णपक्षे त्रयोदश्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर / भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^{२२} नक्षत्र ( )^{२३} नाम योग ( ) करण युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् त्रयोदश्यां शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्ष-चतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहा-पातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं श्रीधन्वन्तरि-देवता-प्रीत्यर्थं श्री धन्वन्तरि-देवता-प्रीति-पूर्वकम् आयुष्य-आरोग्य-ऐश्वर्य-अभिवृद्ध्यर्थं यावच्छक्ति ध्यानावाहनादि षोडशोपचार धन्वन्तरि-पूजां करिष्ये तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

^{२१}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{२२}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{२३}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।
(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥
पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।
ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।
ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

चतुर्भुजं पीतवस्त्रं सर्वालङ्कारशोभितम्।
ध्याये धन्वन्तरिं देवं सुरासुरनमस्कृतम्॥
युवानं पुण्डरीकाक्षं सर्वाभरणभूषितम्।
दधानममृतस्यैव कमण्डलुं श्रिया युतम्॥
यज्ञ-भोग-भुजं देवं सुरासुरनमस्कृतम्।
ध्याये धन्वन्तरिं देवं श्वेताम्बरधरं शुभम्॥
अस्मिन् बिम्बे श्री धन्वन्तरिं ध्यायामि।

सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्।
स भूमिं विश्वतो वृत्वा। अत्यतिष्ठदशाङ्गुलम्॥

अस्मिन् बिम्बे श्री धन्वन्तरिम् आवाहयामि।

पुरुष एवेदः सर्वम्। यद्भूतं यच्च भव्यम्।
उतामृतत्वस्येशानः। यदत्रैनातिरोहति॥

आसनं समर्पयामि।

एतावानस्य महिमा। अतो ज्यायांश्च पूरुषः।
पादोऽस्य विश्वा भूतानि। त्रिपादस्यामृतं दिवि॥
पाद्यं समर्पयामि।

त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः। पादोऽस्येहाऽऽभवात्पुनः।
ततो विश्वङ्मोकामत्। साशनानशने अभि॥
अर्घ्यं समर्पयामि।

तस्माद्विराडजायत। विराजो अधि पूरुषः।
स जातो अत्यरिच्यत। पश्चाद्भूमिमथो पुरः॥
आचमनीयं समर्पयामि।

यत्पुरुषेण हविषा। देवा यज्ञमतन्वत।
वसन्तो अस्याऽऽसीदाज्यम्। ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः॥
मधुपर्कं समर्पयामि।

सप्तास्याऽऽसन् परिधयः। त्रिः सप्त समिधः कृताः।
देवा यद्यज्ञं तन्वानाः। अबध्नन् पुरुषं पशुम्॥
शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्। पुरुषं जातमग्रतः।
तेन देवा अर्यजन्त। साध्या ऋषेयश्च ये॥

वस्त्रं समर्पयामि।

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः। सम्भृतं पृषदाज्यम्।
पशूँस्ताँश्चक्रे वायुव्यान्। आरुण्यान्ग्राम्याश्च ये॥

यज्ञोपवीतं समर्पयामि।

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः। ऋचः सामानि जज्ञिरे।
छन्दाँसि जज्ञिरे तस्मात्। यजुस्तस्मादजायत॥

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि। गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि।
अक्षतान् समर्पयामि।

तस्मादश्वा अजायन्त। ये के चौभयादतः।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्। तस्माज्जाता अजावयः॥
पुष्पाणि समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अङ्गपूजा ॥

१. ॐ वराहाय नमः — पादौ पूजयामि
२. सङ्कर्षणाय नमः — गुल्फौ पूजयामि
३. कालात्मने नमः — जानुनी पूजयामि
४. विश्वरूपाय नमः — जङ्घे पूजयामि
५. क्रोढाय नमः — ऊरू पूजयामि
६. भोक्त्रे नमः — कटिं पूजयामि
७. विष्णवे नमः — मेढ्रं पूजयामि
८. हिरण्यगर्भाय नमः — नाभिं पूजयामि
९. श्रीवत्सधारिणे नमः — कुक्षिं पूजयामि

१०. परमात्मने नमः — हृदयं पूजयामि
 ११. सर्वास्त्रधारिणे नमः — वक्षः पूजयामि
 १२. वनमालिने नमः — कण्ठं पूजयामि
 १३. सर्वात्मने नमः — मुखं पूजयामि
 १४. सहस्राक्षाय नमः — नेत्राणि पूजयामि
 १५. सुप्रभाय नमः — ललाटं पूजयामि
 १६. चम्पकनासिकाय नमः — नासिकां पूजयामि
 १७. सर्वेशाय नमः — कर्णौ पूजयामि
 १८. सहस्रशिरसे नमः — शिरः पूजयामि
 १९. नीलमेघनिभाय नमः — केशान् पूजयामि
 २०. महापुरुषाय नमः — सर्वाणि अङ्गानि पूजयामि

॥ चतुर्विंशति नामपूजा ॥

१. ॐ केशवाय नमः	१२. ॐ दामोदराय नमः
२. ॐ नारायणाय नमः	१३. ॐ सङ्कर्षणाय नमः
३. ॐ माधवाय नमः	१४. ॐ वासुदेवाय नमः
४. ॐ गोविन्दाय नमः	१५. ॐ प्रद्युम्नाय नमः
५. ॐ विष्णवे नमः	१६. ॐ अनिरुद्धाय नमः
६. ॐ मधुसूदनाय नमः	१७. ॐ पुरुषोत्तमाय नमः
७. ॐ त्रिविक्रमाय नमः	१८. ॐ अधोक्षजाय नमः
८. ॐ वामनाय नमः	१९. ॐ नृसिंहाय नमः
९. ॐ श्रीधराय नमः	२०. ॐ अच्युताय नमः
१०. ॐ हृषीकेशाय नमः	२१. ॐ जनार्दनाय नमः
११. ॐ पद्मनाभाय नमः	२२. ॐ उपेन्द्राय नमः

२३. ॐ हरये नमः

२४. ॐ श्रीकृष्णाय नमः

॥ धन्वन्तर्यष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

धन्वन्तरये नमः

सुधापूर्णकलशाढ्यकराय नमः

हरये नमः

जरामृतित्रस्तदेवप्रार्थना-

साधकाय नमः

प्रभवे नमः

निर्विकल्पाय नमः

निस्समानाय नमः

मन्दस्मितमुखाम्बुजाय नमः

आञ्जनेयप्रापिताद्रये नमः

पार्श्वस्थविनतासुताय नमः १०

निमग्नमन्दरधराय नमः

कूर्मरूपिणे नमः

बृहत्तनवे नमः

नीलकुञ्चितकेशान्ताय नमः

परमाद्भुतरूपधृते नमः

कटाक्षवीक्षणाश्वस्तवासुकिने नमः

सिंहविक्रमाय नमः

स्मर्तृहृद्रोगहरणाय नमः

महाविष्णवंशसम्भवाय नमः

प्रेक्षणीयोत्पलश्यामाय नमः २०

आयुर्वेदाधिदैवताय नमः

भेषजग्रहणानेहस्मरणीय-

पदाम्बुजाय नमः

नवयौवनसम्पन्नाय नमः

किरीटान्वितमस्तकाय नमः

नक्रकुण्डलसंशोभि-

श्रवणद्वयशष्कुलये नमः

दीर्घपीवरदोर्दण्डाय नमः

कम्बुग्रीवाय नमः

अम्बुजेक्षणाय नमः

चतुर्भुजाय नमः

शङ्खधराय नमः ३०

चक्रहस्ताय नमः

वरप्रदाय नमः

सुधापात्रोपरिलसदाम्रपत्र-

लसत्कराय नमः

शतपद्माढ्यहस्ताय नमः

कस्तूरीतिलकाञ्चिताय नमः

सुकपोलाय नमः

सुनासाय नमः

सुन्दरभूलताञ्चिताय नमः

स्वङ्गुलीतलशोभाढ्याय नमः
 गूढजत्रवे नमः
 महाहनवे नमः
 दिव्याङ्गदलसद्वाहवे नमः
 केयूरपरिशोभिताय नमः
 विचित्ररत्नखचितवलयद्वय-
 शोभिताय नमः
 समोल्लसत्सुजातांसाय नमः
 अङ्गुलीयविभूषिताय नमः
 सुधागन्धरसास्वादमिलद्भृङ्ग-
 मनोहराय नमः
 लक्ष्मीसमर्पितोत्फुल्ल-
 कञ्जमालालसद्गलाय नमः
 लक्ष्मीशोभितवक्षस्काय नमः
 वनमालाविराजिताय नमः
 नवरत्नमणीकृतहारशोभित-
 कन्धराय नमः
 हीरनक्षत्रमालादिशोभारञ्जित-
 दिङ्मुखाय नमः
 विरजाय नमः
 अम्बरसंवीताय नमः
 विशालोरवे नमः
 पृथुश्रवसे नमः
 निम्ननाभये नमः
 सूक्ष्ममध्याय नमः

४०

५०

स्थूलजङ्घाय नमः
 निरञ्जनाय नमः
 सुलक्षणपदाङ्गुष्ठाय नमः
 सर्वसामुद्रिकान्विताय नमः
 अलक्तकारक्तपादाय नमः
 मूर्तिमते नमः
 वार्धिपूजिताय नमः
 सुधार्थान्योन्यसंयुध्यद्देवदैतेय-
 सान्त्वनाय नमः
 कोटिमन्मथसङ्काशाय नमः
 सर्वावयवसुन्दराय नमः
 अमृतास्वादनोद्युक्तदेवसङ्घ-
 परिष्टुताय नमः
 पुष्पवर्षणसंयुक्तगन्धर्वकुल-
 सेविताय नमः
 शङ्खतूर्यमृदङ्गादि-
 सुवादित्राप्सरोवृताय नमः
 विष्वक्सेनादियुक्पार्श्वाय नमः
 सनकादिमुनिस्तुताय नमः
 साश्चर्यसस्मितचतुर्मुखनेत्र-
 समीक्षिताय नमः
 साशङ्कसम्भ्रमदितिदनुवंश्य-
 समीडिताय नमः
 नमनोन्मुखदेवादिमौलीरत्न-
 लसत्पदाय नमः

६०

७०

दिव्यतेजसे नमः
 पुञ्जरूपाय नमः
 सर्वदेवहितोत्सुकाय नमः
 स्वनिर्गमक्षुब्धदुग्धवाराशये नमः ८०
 दुन्दुभिस्वनाय नमः
 गन्धर्वगीतापदानश्रवणोत्क-
 महामनसे नमः
 निष्किञ्चनजनप्रीताय नमः
 भवसम्प्राप्तरोगहृते नमः
 अन्तर्हितसुधापात्राय नमः
 महात्मने नमः
 मायिकाग्रण्ये नमः
 क्षणार्धमोहिनीरूपाय नमः
 सर्वस्त्रीशुभलक्षणाय नमः
 मदमत्तेभगमनाय नमः ९०
 सर्वलोकविमोहनाय नमः
 संसन्नीवीग्रन्थिबन्धासक्त-
 दिव्यकराङ्गुलिने नमः
 रत्नदर्वीलसद्वस्ताय नमः
 देवदैत्यविभागकृते नमः
 सङ्ख्यातदेवतान्यासाय नमः
 दैत्यदानववञ्चकाय नमः

देवामृतप्रदात्रे नमः
 परिवेषणहृष्टधिये नमः
 उन्मुखोन्मुखदैत्येन्द्रदन्त-
 पङ्क्तिविभाजकाय नमः
 पुष्पवत्सुविनिर्दिष्टराहुरक्षःशिरोहराय
 नमः १००
 राहुकेतुग्रहस्थानपश्चाद्गति-
 विधायकाय नमः
 अमृतालाभनिर्विण्णयुध्यद्देवारि-
 सूदनाय नमः
 गरुत्मद्वाहनारूढाय नमः
 सर्वेशस्तोत्रसंयुताय नमः
 स्वस्वाधिकारसन्तुष्ट-
 शक्रवह्न्यादिपूजिताय नमः
 मोहिनीदर्शनायात-
 स्थाणुचित्तविमोहकाय नमः
 शचीस्वाहादिदिक्पालपत्नी-
 मण्डलसन्नुताय नमः
 वेदान्तवेद्यमहिम्ने नमः
 सर्वलोकैकरक्षकाय नमः
 राजराजप्रपूज्याङ्घ्रये नमः ११०
 चिन्तितार्थप्रदायकाय नमः

॥ इति श्री धन्वन्तर्यष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ उत्तराङ्गपूजा ॥

यत्पुरुषं व्यदधुः। कतिधा व्यकल्पयन्।
मुखं किमस्य कौ बाहू। कावूरू पादाबुच्येते॥

दशाङ्गं गुग्गुलं धूपं सुगन्धं सुमनोहरम्।
धूपं गृहाण देवेश सर्वभूत मनोहर॥

श्री धन्वन्तरये नमः धूपमाग्रापयामि।

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत्। बाहू राजन्यः कृतः।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः। पद्भ्यां शूद्रो अजायत॥

उद्दीप्यस्व जातवेदोऽपघ्नन्निर्ऋतिं मम।

पशूँश्च मह्यमावह जीवन् च दिशो दिश॥

मा नो हिंसीज्जातवेदो गामश्च पुरुषं जगत्।

अबिभ्रदग्नि आगहि श्रिया मा परिपातय॥

श्री धन्वन्तरये नमः अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

चन्द्रमा मनसो जातः। चक्षोः सूर्यो अजायत।

मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च। प्राणाद्वायुरजायत॥

- श्री धन्वन्तरये नमः ( ) निवेदयामि,

अमृतापिधानमसि। निवेदनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

नाभ्या आसीदन्तरिक्षम्। शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत।

पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्। तथा लोका अकल्पयन्॥

पूगीफलसमायुक्तं नागवल्लीदलैर्युतम्।

कर्पूरचूर्णसंयुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री धन्वन्तरये नमः कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि।

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे।
सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः। नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते॥

श्री धन्वन्तरये नमः समस्त अपराध क्षमापनार्थं कर्पूरनीराजनं दर्शयामि।
कर्पूरनीरजनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

धाता पुरस्ताद्यमुदाजहार। शक्रः प्रविद्वान् प्रदिशश्चतस्रः।
तमेवं विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था अर्यनाय विद्यते॥

योऽपां पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
चन्द्रमा वा अपां पुष्पम्। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।
य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति।
ओं तद्ब्रह्म। ओं तद्वायुः। ओं तदात्मा। ओं तत्सत्यम्।
ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोर्नमः॥

अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु।

त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व५ रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः।

त्वं तदाप आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम्॥

श्री धन्वन्तरये नमः वेदोक्तमन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

सुवर्णरजतैर्युक्तं चामीकरविनिर्मितम्।

स्वर्णपुष्पं प्रदास्यामि गृह्यतां मधुसूदन॥ - स्वर्णपुष्पं समर्पयामि

प्रदक्षिणं करोम्यद्य पापानि नुत माधव।

मयार्पितान्यशेषाणि परिगृह्य कृपां कुरु॥

यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च।

तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिण पदे पदे॥

नमस्ते देवदेवेश नमस्ते भक्तवत्सल।

नमस्ते पुण्डरीकाक्ष वासुदेवाय ते नमः॥

नमः सर्वहितार्थाय जगदाधाररूपिणे।

साष्टाङ्गोऽयं प्रणामोस्तु जगन्नाथ मया कृतः॥

- अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि

य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वाः। तानि॒ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन्।

ते ह॒ नाकं॑ महि॒मानं॑ सचन्ते। यत्र॒ पूर्वं॑ सा॒ध्याः सन्ति॑ दे॒वाः॥

- छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।

अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

धन्वन्तरिजयन्ती-पुण्यकालेऽस्मिन् मया क्रियमाण धन्वन्तरिपूजायां
यद्देयमुपायनदानं तत्प्रत्यायाम्नार्थं हिरण्यं श्री धन्वन्त्रिप्रीतिम् कामयमानः

मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय सम्प्रददे नमः न मम। अनया पूजया श्री

धन्वन्तरिः प्रीयताम्।

॥ विसर्जनम् ॥

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपः पूजा क्रियादिषु।

न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम्॥

इदं व्रतं मया देव कृतं प्रीत्यै तव प्रभो।

न्यूनं सम्पूर्णतां यातु त्वत्प्रसादाञ्जनार्दन॥

अस्मात् बिम्बात् श्री धन्वन्तरिं यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि

(अक्षतानर्पित्वा देवमुत्सर्जयेत्।)

अनया पूजया श्री धन्वन्तरिः प्रीयताम्।

॥ धन्वन्तरि स्तोत्रम् (मत्स्य पुराणान्तर्गतम्) ॥

क्षीरोदमोतं

दिव्य-गन्धानुलेपनम्।

सुधा-कलश-हस्तं तं वन्दे धन्वन्तरिं हरिम्॥

देव-दानवा ऊचुः

नमो लोक-त्र्याध्यक्ष तेजसा जित-भास्कर।
नमो विष्णो नमो जिष्णो नमस्ते कैटभार्दन॥१॥

नमः सर्ग-क्रिया-कर्त्रे जगत् पालयते नमः।
नमः स्मृतार्ति-नाशाय नमः पुष्कर मालिने॥२॥

दिव्यौषधि-स्वरूपाय सुधा-कलश-पाणये।
शङ्ख-चक्र-गदा-पद्म-धारिणे वनमालिने॥३॥

देवेन्द्रादि-सुरेड्याय नमः क्षीराब्धि-जन्मने।
निर्गुणाय विशेषाय हरये ब्रह्म-रूपिणे॥४॥

जगत् प्रतिष्ठितं यत्र जगतां यो न दृश्यते।
नमः सूक्ष्मातिसूक्ष्माय तस्मै देवाय शङ्खिने॥५॥

यं न पश्यन्ति पश्यन्तं जगदप्यखिलं नराः।
अपश्यद्विर्जगद् यश्च दृश्यते हृदि संस्थितः॥६॥

यस्मिन् वनानि पर्वता नद्यश्चैवाखिलं जगत्।
तस्मै नमोऽस्तु जगताम् आधाराय नमो नमः॥७॥

आद्य-प्रजापतिर्यश्च यः पितॄणां परः पतिः।
पतिः सुराणां यस्तस्मै नमः कृष्णाय वेधसे॥८॥

यः प्रवृत्तौ निवृत्तौ च इज्यते कर्मभिः स्वकैः।
स्वर्गापवर्ग-फल-दो नमस्तस्मै गदा-भृते॥९॥

यश्चिन्त्यमानो मनसा सद्यः पापं व्यपोहति।
नमस्तस्मै विशुद्धाय पराय हरि-मेधसे॥१०॥

यं बुद्ध्वा सर्वभूतानि देव-देवेशमव्ययम्।
न पुनर्जन्म-मरणे प्राप्नुवन्ति नमामि तम्॥११॥

यो यज्ञे यज्ञ-परमैरिज्यते यज्ञ-संज्ञितः।
 तं यज्ञ-पुरुषं विष्णुं नमामि प्रभुमीश्वरम्॥१२॥
 गीयते सर्व-वेदेषु वेद-विद्विर्विदां गतिः।
 यस्तस्मै वेद-वेद्याय विष्णवे जिष्णवे नमः॥१३॥
 यो विश्वं समुत्पन्नं यस्मिंश्च लयमेष्यति।
 विश्वोद्भव-प्रतिष्ठाय नमस्तस्मै महात्मने॥१४॥
 ब्रह्मादि-स्तम्ब-पर्यन्तं येन विश्वमिदं ततम्।
 माया जालं समुत्तर्तुं तमुपेन्द्रं नमाम्यहम्॥१५॥
 विषाद-तोष-रोषाद्यैर्योऽजस्रं सुख-दुःखजम्।
 नृत्यत्यखिल-भूत-स्थस्तमुपेन्द्रं नमाम्यहम्॥१६॥
 यमाराध्य विशुद्धेन कर्मणा मनसा गिरा।
 तरन्त्यविद्याम् अखिलाम् आदि-वैद्यं नमाम्यहम्॥१७॥
 यः स्थितो विश्व-रूपेण बिभर्ति ह्यखिलौषधीः।
 तं रत्न-कलशोद्भासि-हस्तं धन्वन्तरिं नुमः॥१८॥
 विश्वं विश्व-पतिं विष्णुं तं नमामि प्रजापतिम्।
 मूर्त्या चासुरमय्या तु तद्विधान् विनिहन्ति यः॥१९॥
 रात्रि-रूपं सूर्य-रूपं भजेत्तं सान्ध्य-रूपिणम्।
 हन्ति विद्या-प्रदानेन यो वा अज्ञान-जं तमः॥२०॥
 यस्तु भेषज-रूपेण जगदाप्याययेत् सदा।
 यस्याक्षिणी चन्द्र-सूर्यौ सर्व-लोक-शुभङ्करः।
 पश्यतः कर्म सततं तं च धन्वन्तरिं नुमः॥२१॥
 यस्मिन् सर्वेश्वरे वश्यं जगत् स्थावर-जङ्गमम्।
 आभाति तमजं विष्णुं नमामि प्रभुमव्ययम्॥२२॥
 ॥इति मत्स्य-पुराणान्तर्गतं धन्वन्तरि-स्तोत्रं सम्पूर्णम्॥
 ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु॥

॥ श्री-लक्ष्मी-कुबेर-पूजा ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः१ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।
पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाघ्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।

अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा — श्रीमहालक्ष्मी-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये
( )^{२४} नाम संवत्सरे दक्षिणायने शरद्-ऋतौ तुला-मासे कृष्णपक्षे
अमावास्यायां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर /
भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^{२५} नक्षत्र ( )^{२६} नाम योग (चतुष्पात्/नागव)
करण युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् अमावास्यायां
शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य
ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभि-
वृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च
सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां
प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं
श्रीमहालक्ष्मी-प्रीत्यर्थं श्रीमहालक्ष्मी-पूजां करिष्ये। तदङ्गं मातृगणपूजां
नवग्रहपूजां लोकपाल-पूजां च करिष्ये। तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।

^{२४}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{२५}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{२६}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि। शोभनार्थं क्षेमाय पुनरागमनाय च।

(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।
ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।
ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाऽस्यापो
ज्योतीऽप्यापो यजूऽप्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ मातृगणपूजा ॥

१. ॐ गौर्यै नमः	९. ॐ स्वधायै नमः
२. ॐ पद्मायै नमः	१०. ॐ स्वाहायै नमः
३. ॐ शक्त्यै नमः	११. ॐ मातृभ्यो नमः
४. ॐ मेधायै नमः	१२. ॐ लोकमातृभ्यो नमः
५. ॐ सावित्र्यै नमः	१३. ॐ धृत्यै नमः
६. ॐ विजयायै नमः	१४. ॐ पुष्ट्यै नमः
७. ॐ जयायै नमः	१५. ॐ तुष्ट्यै नमः
८. ॐ देवसेनायै नमः	१६. ॐ आत्मनः कुलदेवतायै नमः

षोडश-मातृभ्यो नमः ध्यायामि। आवाहयामि। आसनं समर्पयामि। पाद्यं समर्पयामि। अर्घ्यं समर्पयामि। आचमनीयं समर्पयामि। ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

आभरणार्थम् अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। धूपदीपार्थम् अक्षतान् समर्पयामि।

नैवेद्यम्। (कदलीफलानि)

कर्पूरताम्बूलं कर्पूरनीराजनार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

प्रार्थनाः समर्पयामि।

आयुरारोग्यमैश्वर्यं ददध्वं मातरो मम।

निर्विघ्नं सर्वकार्येषु कुरुध्वं सगणाधिपाः॥

गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया।

देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः॥

धृतिः पुष्टिस्तथा तुष्टिरात्मनः कुलदेवता।

गणेशेनाधिका ह्येता वरदाभयपाणयः॥

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ नवग्रहपूजा ॥

(चित्रे दर्शितया रीत्या मण्डलानि प्रतिष्ठाप्य आरभेत।)

५. बुधः हरितवस्त्रम् मुद्र-मण्डलम्	३. शुक्रः श्वेतवस्त्रम् राजमाष-मण्डलम्	४. सोमः श्वेतवस्त्रम् तण्डुल-मण्डलम्
६. बृहस्पतिः पीतवस्त्रम् चणक-मण्डलम्	१. आदित्यः रक्तवस्त्रम् गोधूम-मण्डलम्	२. अङ्गारकः रक्तवस्त्रम् आढकी-मण्डलम्
९. केतुः कृष्णवस्त्रम् कुलत्थ-मण्डलम्	७. शनैश्चरः कृष्णवस्त्रम् तिल-मण्डलम्	८. राहुः कृष्णवस्त्रम् माष-मण्डलम्

जपाकुसुमसङ्काशं काश्यपेयं महाद्युतिम्।
तमोऽरिं सर्वपापघ्नं प्रणतोऽस्मि दिवाकरम्॥१॥

आ स॒त्येन॒ रज॑सा॒ वर्त॑मानो निवेशय॑न्नमृतं॒ मर्त्यं॑ च। हिर॒ण्यये॑न सवि॒ता
रथे॑नाऽदे॒वो या॑ति॒ भुव॑ना वि॒पश्य॑न्। अ॒ग्निं दू॑तं वृ॒णीम॑हे होता॑रं वि॒श्ववे॑दसम्।
अ॒स्य य॒ज्ञस्य॑ सु॒क्रतु॑म्॥ येषा॒मीशे॑ पशु॒पतिः॑ पशू॑नां चतु॒ष्पदा॑मु॒त च॑ द्वि॒पदा॑म्।
निष्क्री॑तोऽयं य॒ज्ञियं॑ भा॒गमे॑तु रा॒यस्पोषा॑ यज॑मानस्य सन्तु॥ अधिदे॒वता
प्रत्य॑धिदे॒वता॒ सहि॑ताय आदित्याय॒ नमः॥

अस्मिन् मण्डले अधिदे॒वता-प्रत्य॑धिदे॒वता-सहि॑तं आदित्य-ग्रहं ध्यायामि।
आवाहयामि।

धरणीगर्भसम्भूतं विद्युत्कान्तिसमप्रभम्।
कुमारं शक्तिहस्तं च मङ्गलं प्रणमाम्यहम्॥२॥

अ॒ग्निर्मूर्द्धा॑ दि॒वः क॒कुत्प॑तिः पृथि॒व्या अ॒यम्। अ॒पां रे॒तां॑सि जिन्वति।

स्यो॒ना पृ॒थिवि॒ भवा॑ऽनृ॒क्षरा॒ निवेश॑नी। यच्छा॑न्ः श॒र्म स॒प्रथाः॑। क्षेत्र॑स्य॒ पति॑ना
व॒यः॑ हि॒ते नै॒व ज॒याम॑सि। गा॒मश्च॑ पोषयि॒त्वा स नो॑ मृ॒डाती॒दृशे॑॥ अधिदे॒वता
प्रत्यधिदे॒वता॒ सहिता॑य अङ्गा॒रका॑य॒ नमः॑॥

अस्मिन् मण्डले अधिदे॒वता-प्रत्यधिदे॒वता-सहितं॑ अङ्गा॒रक-ग्रहं॑ ध्या॒यामि॑।
आवा॒हयामि॑।

हि॒मकु॑न्दमृ॒णाला॑भं दै॒त्यानां॑ पर॒मं गुरु॑म्।
सर्व॑शास्त्रप्रव॒क्तारं॑ भा॒र्गवं॑ प्रण॒माम्य॑हम्॥३॥

प्रवः॑ शु॒क्राय॑ भा॒नवे॑ भर॒ध्वः॑ ह॒व्यं म॒तिं चा॒ग्रये॑ सु॒पूत॑म्॥ यो दै॒व्यानि॑
मा॒नुषा॑ जु॒नूऽप्य॒न्तर्वि॒श्वानि॑ वि॒द्म न॒ जिगा॑ति॥ इन्द्रा॑णीमा॒सु ना॒रिषु॑
सु॒प॒त्नीम॑ह॒मश्र॑वम्। न ह्य॑स्या॒ अप॒रं च॒न ज॒रसा॑ म॒रते॑ प॒तिः॥ इन्द्र॑
वो वि॒श्वत॑स्प॒रि ह॒वा॑महे॒ जने॑भ्यः। अ॒स्माक॑मस्तु॒ के॒वलः॑॥ अधिदे॒वता
प्रत्यधिदे॒वता॒ सहिता॑य शु॒क्राय॑ नमः॑॥

अस्मिन् मण्डले अधिदे॒वता-प्रत्यधिदे॒वता-सहितं॑ शु॒क्र-ग्रहं॑ ध्या॒यामि॑।
आवा॒हयामि॑।

दधि॑शङ्ख॒तुषा॑रा॒भं क्षी॑रोदा॒र्णव॑सम्भवम्।
नमामि॑ श॒शिनं॑ सो॒मं श॑म्भो॒र्मुकु॑टभूषणम्॥४॥

आ॒प्याय॑स्व॒ समे॑तु ते वि॒श्वतः॑ सो॒म वृ॑ष्णि॒यम्। भ॒वा वा॒जस्य॑ सङ्ग॒थे॥
अ॒प्सु मे॑ सो॒मो अ॒ब्रवी॑द॒न्तर्वि॒श्वानि॑ भेष॒जा। अ॒ग्निं च॑ वि॒श्वश॑म्भु॒वमा॑प॒श्च
वि॒श्वभे॑ष॒जीः। गो॒री मि॑मा॒य स॒लिला॑नि॒ तक्ष॑ती। ए॒कप॑दी॒ द्वि॒पदी॑ सा
चतु॑ष्पदी। अ॒ष्टा॒पदी॑ न॒वप॑दी॒ बभू॑वुषी॑। स॒हस्रा॑क्षरा॒ पर॒मे व्यो॑मन्। अधिदे॒वता
प्रत्यधिदे॒वता॒ सहिता॑य सो॒माय॑ नमः॑॥

अस्मिन् मण्डले अधिदे॒वता-प्रत्यधिदे॒वता-सहितं॑ सो॒म-ग्रहं॑ ध्या॒यामि॑।
आवा॒हयामि॑।

प्रियङ्गुकलिकाश्यामं रूपेणाप्रतिमं बुधम्।
सौम्यं सौम्यगुणोपेतं तं बुधं प्रणमाम्यहम्॥५॥

उद्धृद्यस्वाग्ने प्रतिजागृह्येनमिष्टापूर्ते सः सृजेथामयं च। पुनः कृण्वस्त्वा
पितरं युवानमन्वातासीत्वयि तन्तुमेतम्॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे
पदम्। समूढमस्यपां सुरे॥ विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः
श्रित्रैस्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि विष्णावे त्वा। अधिदेवता
प्रत्यधिदेवता सहिताय बुधाय नमः॥

अस्मिन् मण्डले अधिदेवता-प्रत्यधिदेवता-सहितं बुध-ग्रहं ध्यायामि।
आवाहयामि।

देवानां च ऋषीणां च गुरुं काञ्चनसन्निभम्।
बुद्धिभूतं त्रिलोकेशं तं नमामि बृहस्पतिम्॥६॥

बृहस्पते अतियदर्यो अर्हद्विमद्विभाति ऋतुमञ्जनेषु। यद्दीदयच्छवंसर्तप्रजात
तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ इन्द्रमरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते
अपिबः सुतस्य। तव प्रणीती तव शूरशर्मन्नाविवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥
ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विसीमतः सुरुचो वेन आवः। सबुध्रिया उपमा
अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसंतश्च विवः॥ अधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहिताय
बृहस्पतये नमः॥

अस्मिन् मण्डले अधिदेवता-प्रत्यधिदेवता-सहितं बृहस्पति-ग्रहं ध्यायामि।
आवाहयामि।

नीलाञ्जनसमाभासं रविपुत्रं यमाग्रजम्।
छायामार्तण्डसम्भूतं तं नमामि शनैश्चरम्॥७॥

शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये। शंयोर्भिस्रवन्तु नः॥ प्रजापते न
त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परिता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु

वयं॑ स्याम॑ पत॑यो रयी॑णाम्। इ॒मं य॑मप्रस्त॒रमा॑हि सी॒दाऽङ्गि॑रोभिः पि॒तृभिः॑
संवि॑दानः। आ॒त्वा म॒न्त्राः॑ कवि॑स्ता व॒हन्त्वे॑ना रा॑जन् ह॒विषा॑ मादयस्व॥
अधि॑देवता प्रत्यधि॑देवता स॒हिता॑य शनैश्च॒राय॑ नमः॥

अस्मिन् मण्डले अधि॑देवता-प्रत्यधि॑देवता-सहितं शनैश्चर-ग्रहं ध्यायामि।
आवा॑हयामि।

अर्धकायं महावीर्यं चन्द्रादित्यविमर्दनम्।
सिंहिकागर्भसम्भूतं तं राहुं प्रणमाम्यहम्॥८॥

कया॑ नश्चि॒त्र आ॑भुवदूती स॒दावृ॑धः सखा॑। कया॑ शचि॑ष्ठया वृ॒ता। आ॑ऽयङ्गौः
पृश्नि॑र॒क्रमी॑दस॒नन्मा॑तरं पुनः॑। पि॒तरं॑ च प्र॒यन्त्सु॑वः। यत्ते॑ दे॒वी नि॒र्ऋ॑तिराब॒बन्ध॑
दामं॑ ग्री॒वास्व॑विच॒त्यम्। इ॒दं ते॑ तद्वि॒ष्याम्या॑युषो न म॒ध्या॒दथा॑जीवः पि॒तुम॑द्धि
प्रमु॑क्तः॥ अधि॑देवता प्रत्यधि॑देवता स॒हिता॑य रा॒हवे॑ नमः॥

अस्मिन् मण्डले अधि॑देवता-प्रत्यधि॑देवता-सहितं राहु-ग्रहं ध्यायामि।
आवा॑हयामि।

पलाशपुष्पसङ्काशं तारकाग्रहमस्तकम्।
रौद्रं रौद्रात्मकं घोरं तं केतुं प्रणमाम्यहम्॥९॥

के॒तुं कृ॑ण्वन्न॑के॒तवे॑ पेशो॑ मर्या॑ अपे॒शसे॑। समु॑षद्वि॒रजा॑यथाः॥ ब्र॒ह्मा
दे॒वाना॑ प॒दवीः॑ क॒वीना॑मृषि॒र्विप्रा॑णां म॒हिषो॑ मृ॒गाणा॑म्। श्ये॒नो गृ॒ध्राणा॑ऽ
स्वधि॑ति॒र्वना॑ना॒ऽ सोमः॑ प॒वित्र॑मत्येति॒ रेभ॑न्। (ऋक्) सचि॑त्र चि॒त्रं
चि॒तय॑न् तम॒स्मे चि॒त्रक्ष॑त्र चि॒त्रत॑मं वयो॒धाम्। च॒न्द्रं र॒यिं पु॑रु॒वीरं॑ बृ॒हन्तं॑
च॒न्द्रच॒न्द्राभि॑र्गृण॒ते यु॑वस्व॥ अधि॑देवता प्रत्यधि॑देवता स॒हिता॑य के॒तवे॑ नमः॥

अस्मिन् मण्डले अधि॑देवता-प्रत्यधि॑देवता-सहितं केतु-ग्रहं ध्यायामि।
आवा॑हयामि।

आदित्यादि नवग्रहदेवताभ्यो नमः आसनं समर्पयामि। पाद्यं समर्पयामि।
अर्घ्यं समर्पयामि। आचमनीयं समर्पयामि।

शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि। वस्त्रार्थम्
अक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पैः पूजयामि।

१. ॐ आदित्याय नमः

२. ॐ अङ्गारकाय नमः

३. ॐ शुक्राय नमः

४. ॐ सोमाय नमः

५. ॐ बुधाय नमः

६. ॐ बृहस्पतये नमः

७. ॐ शनैश्चराय नमः

८. ॐ राहवे नमः

९. ॐ केतवे नमः

नानाविध-परिमल-पत्र-पुष्पाणि समर्पयामि।

आदित्यादि नवग्रहदेवताभ्यो नमः धूपमाघ्रापयामि।

दीपं दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि। कर्पूरनीराजनं दर्शयामि।

प्रार्थनाः समर्पयामि। अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

आदित्यादि नवग्रहदेवताभ्यो नमः (अक्षतान् समर्पयित्वा) यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि। शोभनार्थं क्षेमाय पुनरागमनाय च।

॥ लोकपालपूजा ॥

प्राणान् आयम्य। ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् अद्य-पूर्वोक्त एवं गुण-विशेषेण विशिष्टायाम् अस्यां अमावास्यायां शुभतिथौ श्रीमहालक्ष्मी-पूजाङ्गभूतां ब्रह्म-विष्णु-त्र्यम्बक-क्षेत्रपाल-पूजां करिष्ये।

अस्मिन् कूर्चे ब्रह्मादीन् ध्यायामि। ब्रह्मन् सरस्वत्या सह इह आगच्छ आगच्छ। सरस्वती-सहित-ब्रह्माणम् आवाहयामि। आसनं समर्पयामि।

लक्ष्मी-विष्णुभ्यां नमः।

ध्यायामि। आवाहयामि। आसनं समर्पयामि।

दुर्गा-त्र्यम्बकाभ्यां नमः।

ध्यायामि। आवाहयामि। आसनं समर्पयामि।

क्षेत्रपाल-भूमिभ्यां नमः।

ध्यायामि। आवाहयामि। आसनं समर्पयामि।

ब्रह्मादिभ्यो नमः पाद्यं समर्पयामि। अर्घ्यं समर्पयामि। आचमनीयं समर्पयामि। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि। वस्त्रार्थम् अक्षतान् समर्पयामि। यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि। दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि। गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पैः पूजयामि।

नैवेद्यम्।

कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि। कर्पूरनीराजनं दर्शयामि।

प्रार्थनाः समर्पयामि। अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

ब्रह्मादिभ्यो नमः (अक्षतान् समर्पयित्वा) यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि। शोभनार्थं
क्षेमाय पुनरागमनाय च।

॥ प्रार्थना ॥

विघ्नराजं नमस्कृत्य नमस्कृत्य विधिं परम्।
विष्णुं रुद्रं श्रियं दुर्गां वन्दे भक्त्या सरस्वतीम्॥

क्षेत्राधिपं नमस्कृत्य दिवानाथं निशाकरम्।
धरणीगर्भसम्भूतं शशिपुत्रं बृहस्पतिम्॥

दैत्याचार्यं नमस्कृत्य सूर्यपुत्रं महाग्रहम्।
राहुकेतू नमस्कृत्य यज्ञारम्भे विशेषतः॥

शक्राद्या देवताः सर्वाः मुनींश्च प्रणमाम्यहम्।
गर्गं मुनिं नमस्कृत्य नारदं मुनिसत्तमम्॥

वसिष्ठं मुनिशार्दूलं विश्वामित्रं भृगोः सुतम्।
व्यासं मुनिं नमस्कृत्य आचार्याश्च तपोधनान्॥

सर्वान् तान् प्रणमाम्येवं यज्ञरक्षाकरान् सदा।
शङ्खचक्रगदाशार्ङ्ग-पद्मपाणिर्जनार्दनः ॥

सर्वासु दिक्षु रक्षेन्मां यावत् पूजावसानकम्।

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

अरुणकमलसंस्था तद्रजःपुञ्जवर्णा
 करकमलधृतेष्टाऽभीतियुग्माम्बुजा च।
 मणिमकुटविचित्रालङ्कृता कल्पजातैः
 भवतु भुवनमाता सन्ततं श्रीः श्रियै नः॥

हिरण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम्।
 चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म् आवह॥१॥
 अस्मिन् बिम्बे श्रीमहालक्ष्मीं ध्यायामि।

आवाहये महालक्ष्मि चैतन्यस्तन्यदायिनि।
 विष्णुपत्नि जगन्मातः पूजां गृहीष्व ते नमः॥

श्रीमहालक्ष्मीम् आवाहयामि।
 तां म् आवह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम्।
 यस्यां हिरण्यं विन्देयं गामश्वं पुरुषानहम्॥२॥
 तप्तकाञ्चनवर्णाभं मुक्तामणिविराजितम्।
 अमलं कमलं दिव्यम् आसनं प्रतिगृह्यताम्॥

आसनं समर्पयामि।

अश्वपूर्वां रथमध्यां हस्तिनादप्रबोधिनीम्।
 श्रियं देवीमुपह्वये श्रीर्मादेवीर्जुषताम्॥३॥

गङ्गातीर्थ-समुद्भूतं गन्ध-पुष्पादिभिर्युतम्।
 पाद्यं ददाम्यहं देवि गृहाणाऽऽशु नमोऽस्तु ते॥
 पाद्यं समर्पयामि।

कां सोऽस्मितां हिरण्यप्राकारामार्द्रां ज्वलन्तीं तृप्तां तर्पयन्तीम्। पद्मे स्थितां
पद्मवर्णां तामिहोपह्वये श्रियम्॥४॥

एलागन्धसमायुक्तं स्वर्णपात्रे प्रपूरितम्।
अर्घ्यं गृहाण मदत्तं प्रसीद त्वं महेश्वरि॥

अर्घ्यं समर्पयामि।

चन्द्रां प्रभासां यशसा ज्वलन्तीं श्रियं लोके देवजुष्टामुदाराम्। तां पद्मिनीमीं
शरणमहं प्रपद्येऽलक्ष्मीर्मे नश्यतां त्वां वृणे॥५॥

सर्वलोकस्य या शक्तिः ब्रह्मरुद्रादिभिः स्तुता।
ददाम्याचमनं तस्यै महालक्ष्म्यै मनोहरम्॥

आचमनीयं समर्पयामि।

आदित्यवर्णे तपसोऽधिजातो वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ बिल्वः। तस्य फलानि
तपसा नुदन्तु मायान्तरायाश्च बाह्या अलक्ष्मीः॥६॥

घृतेन स्नपयामि। पुनः शुद्धोदकं समर्पयामि।

पयसा स्नपयामि। पुनः शुद्धोदकं समर्पयामि।

दध्ना स्नपयामि। पुनः शुद्धोदकं समर्पयामि।

मधुना स्नपयामि। पुनः शुद्धोदकं समर्पयामि।

पञ्चामृतेन स्नपयामि। पुनः शुद्धोदकं समर्पयामि।

(कलशजलेन श्री-सूक्तं जप्य) शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम्
आचमनीयं समर्पयामि।

उपैतु मां देवसखः कीर्तिश्च मणिना सह। प्रादुर्भूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन्
कीर्तिमृद्धिं ददातु मे॥७॥

दिव्याम्बरयुगं सूक्ष्मं कञ्चुकं च मनोहरम्।
महालक्ष्मि महादेवि गृहाणेदं मयाऽर्पितम्॥
वस्त्रं समर्पयामि।

क्षुत्पिपासामंलां ज्येष्ठामलक्ष्मीं नाशयाम्यहम्। अभूतिमसंमृद्धिं च सर्वां
निर्णुद मे गृहात्॥८॥

माङ्गल्यमणिसंयुक्तं मुक्ताविद्रुमसंयुतम्।
दत्तं मङ्गलसूत्रं च गृहाण हरिवल्लभे॥
कण्ठसूत्रं समर्पयामि।

रत्नकङ्कणवैडूर्य-मुक्ताहारादिकानि च।
सुप्रसन्नेन मनसा दत्तानि त्वं गृहाण मे॥
आभरणानि समर्पयामि।

गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम्। ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये
श्रियम्॥९॥

सिन्दूरारुणवर्णा च सिन्दूरतिलकप्रिया।
अतो दत्तं मया देवि सिन्दूरं प्रतिगृह्यताम्॥
तिलकं समर्पयामि।

मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि। पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः
श्रयतां यशः॥१०॥

मन्दार-पारिजाताद्याः पाटली केतकी तथा।
माकन्दं कुरवं चैव गृहाणाऽऽशु नमोऽस्तु ते॥
पुष्पमालां धारयामि।

॥ अङ्गपूजा ॥

१. ॐ चपलायै नमः — पादौ पूजयामि
२. चञ्चलायै नमः — जानुनी पूजयामि
३. कमलायै नमः — कटिं पूजयामि
४. कात्यायन्यै नमः — नाभिं पूजयामि
५. जगन्मात्रे नमः — जठरं पूजयामि
६. विश्ववल्लभायै नमः — वक्षःस्थलं पूजयामि
७. कमलवासिन्यै नमः — हस्तौ पूजयामि
८. पद्माननायै नमः — मुखं पूजयामि
९. कमलपत्राक्ष्यै नमः — नेत्रत्रयं पूजयामि
१०. श्रियै नमः — शिरः पूजयामि
११. महालक्ष्म्यै नमः — सर्वाणि अङ्गानि पूजयामि

॥ अष्टलक्ष्मी-अर्चना ॥

(प्राच्याम् आरभ्य अष्टदिक्षु प्रदक्षिणेन)

१. ॐ आद्यलक्ष्म्यै नमः	५. ॐ कामलक्ष्म्यै नमः
२. ॐ विद्यालक्ष्म्यै नमः	६. ॐ सत्यलक्ष्म्यै नमः
३. ॐ सौभाग्यलक्ष्म्यै नमः	७. ॐ भोगलक्ष्म्यै नमः
४. ॐ अमृतलक्ष्म्यै नमः	८. ॐ योगलक्ष्म्यै नमः

आद्यादिलक्ष्मीनां षोडशोपचारपूजार्थं पुष्पाणि समर्पयामि।

॥ लक्ष्म्यष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

प्रकृत्यै नमः
 विकृत्यै नमः
 विद्यायै नमः
 सर्वभूतहितप्रदायै नमः
 श्रद्धायै नमः
 विभूत्यै नमः
 सुरभ्यै नमः
 परमात्मिकायै नमः
 वाचे नमः
 पद्मालयायै नमः
 पद्मायै नमः
 शुचये नमः
 स्वाहायै नमः
 स्वधायै नमः
 सुधायै नमः
 धन्यायै नमः
 हिरण्मय्यै नमः
 लक्ष्म्यै नमः
 नित्यपुष्टायै नमः
 विभावर्यै नमः
 अदित्यै नमः
 दित्यै नमः
 दीप्तायै नमः
 वसुधायै नमः
 वसुधारिण्यै नमः

१०

२०

कमलायै नमः
 कान्तायै नमः
 क्षमायै नमः
 क्षीरोदसम्भवायै नमः
 अनुग्रहपदायै नमः
 बुद्धये नमः
 अनघायै नमः
 हरिवल्लभायै नमः
 अशोकायै नमः
 अमृतायै नमः
 दीप्तायै नमः
 लोकशोकविनाशिन्यै नमः
 धर्मनिलयायै नमः
 करुणायै नमः
 लोकमात्रे नमः
 पद्मप्रियायै नमः
 पद्महस्तायै नमः
 पद्माक्ष्यै नमः
 पद्मसुन्दर्यै नमः
 पद्मोद्भवायै नमः
 पद्ममुख्यै नमः
 पद्मनाभप्रियायै नमः
 रमायै नमः
 पद्ममालाधरायै नमः
 देव्यै नमः

३०

४०

५०

पद्मिन्यै नमः
 पद्मगन्धिन्यै नमः
 पुण्यगन्धायै नमः
 सुप्रसन्नायै नमः
 प्रसादाभिमुख्यै नमः
 प्रभायै नमः
 चन्द्रवदनायै नमः
 चन्द्रायै नमः
 चन्द्रसहोदर्यै नमः
 चतुर्भुजायै नमः
 चन्द्ररूपायै नमः
 इन्दिरायै नमः
 इन्दुशीतलायै नमः
 आह्लादजनन्यै नमः
 पुष्ट्यै नमः
 शिवायै नमः
 शिवकर्यै नमः
 सत्यै नमः
 विमलायै नमः
 विश्वजनन्यै नमः
 तुष्ट्यै नमः
 दारिद्र्यनाशिन्यै नमः
 प्रीतिपुष्करिण्यै नमः
 शान्तायै नमः
 शुक्लमाल्याम्बरायै नमः

६०

७०

श्रियै नमः
 भास्कर्यै नमः
 बिल्वनिलयायै नमः
 वरारोहायै नमः
 यशस्विन्यै नमः
 वसुन्धरायै नमः
 उदाराङ्गायै नमः
 हरिण्यै नमः
 हेममालिन्यै नमः
 धनधान्यकर्यै नमः
 सिद्ध्यै नमः
 स्त्रेणसौम्यायै नमः
 शुभप्रदायै नमः
 नृपवेश्मगतानन्दायै नमः
 वरलक्ष्म्यै नमः
 वसुप्रदायै नमः
 शुभायै नमः
 हिरण्यप्राकारायै नमः
 समुद्रतनयायै नमः
 जयायै नमः
 मङ्गलायै देव्यै नमः
 विष्णुवक्षःस्थलस्थितायै नमः
 विष्णुपत्न्यै नमः
 प्रसन्नाक्ष्यै नमः
 नारायणसमाश्रितायै नमः

८०

९०

१००

दारिद्र्यध्वंसिन्यै नमः

देव्यै नमः

सर्वोपद्रवहारिण्यै नमः

नवदुर्गायै नमः

महाकाल्यै नमः

ब्रह्मविष्णुशिवात्मिकायै नमः

त्रिकालज्ञानसम्पन्नायै नमः

भुवनेश्वर्यै नमः

॥ इति श्री लक्ष्म्यष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ उत्तराङ्गपूजा ॥

क॒र्दमे॑न प्र॒जाभू॑ता म॒यि स॒म्भ॒व क॒र्द॒म। श्रि॒यं वा॒स॒यं मे कु॒ले मा॒तरं॑
पद्म॒मालि॒नीम्॥११॥

वनस्पति-रसोत्पन्नो गन्धाढ्यो गन्ध उत्तमः।

आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री महालक्ष्म्यै नमः धूपमाघ्रापयामि।

आपः॑ सृ॒जन्तु॑ स्नि॒ग्धानि॑ चि॒क्रीत॑ व॒स मे॒ गृहे॑। नि च॑ दे॒वीं मा॒तरं॑ श्रि॒यं
वा॒स॒यं मे कु॒ले॥१२॥

कार्पासवर्तिसंयुक्तं घृतयुक्तं मनोहरम्।

तमोनाशकरं दीपं गृहाण परमेश्वरि॥

श्री महालक्ष्म्यै नमः अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा॥

आ॒र्द्रा पु॒ष्करि॑णीं पु॒ष्टिं सु॒व॒र्णां हे॑म॒मालि॒नीम्। सू॒र्यां हि॒र॒ण्म॒यीं ल॒क्ष्मीं॑
जात॑वेदो म॒ आव॑ह॥१३॥

नैवेद्यं गृह्यतां लक्ष्मि भक्ष्य-भोज्य-समन्वितम्।

षड्रसैरचितं दिव्यं लक्ष्मीदेवि नमोऽस्तु ते॥

नैवेद्यम्

- श्री महालक्ष्म्यै नमः ( ) निवेदयामि,

अमृतापिधानमसि। निवेदनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

पूगीफलसमायुक्तं नागवल्लीदलैर्युतम्।

कर्पूरचूर्णसंयुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री महालक्ष्म्यै नमः कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि।

श्री महालक्ष्म्यै नमः समस्त अपराध क्षमापनार्थं कर्पूरनीराजनं दर्शयामि।

कर्पूरनीरजनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

योऽपां पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।

चन्द्रमा वा अपां पुष्पम्। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति।

य एव वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति।

ओं तद्ब्रह्म। ओं तद्वायुः। ओं तदात्मा। ओं तत्सत्यम्।

ओं तत्सर्वम्। ओं तत्पुरोर्नमः॥

अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वमूर्तिषु।

त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारस्त्वमिन्द्रस्त्व९ रुद्रस्त्वं विष्णुस्त्वं ब्रह्म त्वं प्रजापतिः।

त्वं तदाप आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम्॥

श्री महालक्ष्म्यै नमः वेदोक्तमन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

स्वर्णपुष्पं समर्पयामि

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि

॥ ईशानादि पूजा ॥

ॐ ईशानाय नमः

ॐ शचिने नमः

- ॐ मरुद्ध्यो नमः
 ॐ प्रजापतये नमः
 ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः
 ॐ अमरराजाय नमः
 ॐ सूर्याय नमः
 ॐ विश्वकर्मणे नमः
 ॐ गुरवे नमः
 ॐ अथर्वाङ्गिरोभ्यां नमः
 ॐ अश्विभ्यां नमः
 ॐ मित्रावरुणाभ्यां नमः
 ॐ विष्णवे नमः
 ॐ ईशानादिभ्यो नमः

षोडशोपचार-पूजार्थे पुष्पाणि समर्पयामि।

॥ कुबेर पूजा ॥

धनदाय नमस्तुभ्यं निधिपद्माय ते नमः।
 भवन्तु त्वत्प्रसादान्मे धनधान्यानि सम्पदः॥
 कुबेरं पुष्पकगतं निधिभिर्नवभिर्युतम्।
 सुवर्णवर्णं पिङ्गाक्षं मनसा भावयाम्यहम्॥

नरवाहन यक्षेश सर्वपुण्यजनेश्वर।

कुबेराय नमः, षोडशोपचारपूजां करिष्ये। कुबेराय नमः, आवाहयामि।
 कुबेराय नमः, आसनं समर्पयामि। कुबेराय नमः, पाद्यं समर्पयामि। कुबेराय
 नमः, अर्घ्यं समर्पयामि। कुबेराय नमः, आचमनीयं समर्पयामि। कुबेराय

नमः, शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।
 कुबेराय नमः, वस्त्रं समर्पयामि। कुबेराय नमः, दिव्यपरिमलगन्धान्
 धारयामि। गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। कुबेराय नमः, अक्षतान्
 समर्पयामि। कुबेराय नमः, पुष्पैः पूजयामि। कुबेराय नमः, धूपमाघ्रापयामि।
 कुबेराय नमः, अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि। कुबेराय नमः, कदलीफलानि
 निवेदयामि,

कुबेराय नमः, अमृतापिधानमसि। निवेदनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।
 कुबेराय नमः, कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि। कुबेराय नमः, कर्पूरनीराजनं
 दर्शयामि। कुबेराय नमः, कर्पूरनीरजनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।
 कुबेराय नमः, समस्तोपचारान् समर्पयामि।

मनुजबाह्यविमानवरस्तुतम्
 गरुडरत्ननिभं निधिनायकम्।
 शिवसखं मुकुटादिविभूषितम्
 वररुचिं तमहमुपास्महे सदा॥

अगस्त्य देवदेवेश मर्त्यलोकहितेच्छया।
 पूजयामि विधानेन प्रसन्नसुमुखो भव॥

॥ कुबेराष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

कुबेराय नमः
 धनदाय नमः
 श्रीमते नमः
 यक्षेशाय नमः
 गुह्यकेश्वराय नमः
 निधीशाय नमः

शङ्करसखाय नमः
 महालक्ष्मीनिवासभुवे नमः
 महापद्मनिधीशाय नमः
 पूर्णाय नमः
 पद्मनिधीश्वराय नमः
 शङ्खाख्यनिधिनाथाय नमः

मकराख्यनिधिप्रियाय नमः
 सुकच्छपाख्यनिधीशाय नमः
 मुकुन्दनिधिनायकाय नमः
 कुन्दारख्यनिधिनाथाय नमः
 नीलनित्याधिपाय नमः
 महते नमः
 वरनिधिदीपाय नमः
 पूज्याय नमः
 लक्ष्मीसाम्राज्यदायकाय नमः
 इलपिलापत्याय नमः
 कोशाधीशाय नमः
 कुलोचिताय नमः
 अश्वारूढाय नमः
 विश्ववन्द्याय नमः
 विशेषज्ञाय नमः
 विशारदाय नमः
 नलकूबरनाथाय नमः
 मणिग्रीवपित्रे नमः
 गूढमन्त्राय नमः
 वैश्रवणाय नमः
 चित्रलेखामनःप्रियाय नमः
 एकपिनाकाय नमः
 अलकाधीशाय नमः
 पौलस्त्याय नमः
 नरवाहनाय नमः

२०

३०

कैलासशैलनिलयाय नमः
 राज्यदाय नमः
 रावणाग्रजाय नमः
 चित्रचैत्ररथाय नमः
 उद्यानविहाराय नमः
 विहारसुकुतूहलाय नमः
 महोत्सहाय नमः
 महाप्राज्ञाय नमः
 सदापुष्पकवाहनाय नमः
 सार्वभौमाय नमः
 अङ्गनाथाय नमः
 सोमाय नमः
 सौम्यादिकेश्वराय नमः
 पुण्यात्मने नमः
 पुरुहुतश्रियै नमः
 सर्वपुण्यजनेश्वराय नमः
 नित्यकीर्तये नमः
 निधिवेत्रे नमः
 लङ्काप्राक्तननायकाय नमः
 यक्षिणीवृताय नमः
 यक्षाय नमः
 परमशान्तात्मने नमः
 यक्षराजे नमः
 यक्षिणीहृदयाय नमः
 किन्नरेश्वराय नमः

४०

५०

६०

किम्पुरुषनाथाय नमः
 खङ्गायुधाय नमः
 वशिने नमः
 ईशानदक्षपार्श्वस्थाय नमः
 वायुवामसमाश्रयाय नमः
 धर्ममार्गनिरताय नमः
 धर्मसम्मुखसंस्थिताय नमः
 नित्येश्वराय नमः
 धनाध्यक्षाय नमः
 अष्टलक्ष्म्याश्रितालयाय नमः
 मनुष्यधर्मिणे नमः
 सुकृतिने नमः
 कोषलक्ष्मीसमाश्रिताय नमः
 धनलक्ष्मीनित्यवासाय नमः
 धान्यलक्ष्मीनिवासभुवे नमः
 अष्टलक्ष्मीसदावासाय नमः
 गजलक्ष्मीस्थिरालयाय नमः
 राज्यलक्ष्मीजन्मगेहाय नमः
 धैर्यलक्ष्मीकृपाश्रयाय नमः
 अखण्डैश्वर्यसंयुक्ताय नमः
 नित्यानन्दाय नमः
 सुखाश्रयाय नमः
 नित्यतृप्ताय नमः
 निराशाय नमः

७०

८०

निरुपद्रवाय नमः
 नित्यकामाय नमः
 निराकाङ्क्षाय नमः
 निरूपाधिकवासभुवे नमः
 शान्ताय नमः
 सर्वगुणोपेताय नमः
 सर्वज्ञाय नमः
 सर्वसम्मताय नमः
 सर्वाणिकरुणापात्राय नमः
 सदानन्दकृपालयाय नमः
 गन्धर्वकुलसंसेव्याय नमः
 सौगन्धिककुसुमप्रियाय नमः
 स्वर्णनगरीवासाय नमः
 निधिपीठसमाश्रयाय नमः
 महामेरूत्तरस्थाय नमः
 महर्षिगणसंस्तुताय नमः
 तुष्टाय नमः
 शूर्पणखाज्येष्ठाय नमः
 शिवपूजारताय नमः
 अनघाय नमः
 राजयोगसमायुक्ताय नमः
 राजशेखरपूज्याय नमः
 राजराजाय नमः

९०

१००

॥ इति श्री-कुबेराष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ नमस्कारः ॥

नमस्ते देवदेवेशि नमस्ते ईप्सितप्रदे।
नमस्तेऽस्तु जगन्मातः नमस्ते केशवप्रिये॥

महालक्ष्म्यै नमः, नमस्करोमि॥

॥ प्रार्थना ॥

दामोदरि नमस्तेऽस्तु नमस्त्रैलोक्यमातृके।
नमस्तेऽस्तु महालक्ष्मि त्राहि मां परमेश्वरि॥
सर्वदा देहि मे द्रव्यं दानायापि च भुक्तये।
धनधान्यं धरां हर्षं कीर्तिम् आयुश्च देहि मे॥
यन्मया वाञ्छितं देवि तत्सर्वं सफलं कुरु।
न बाधन्तां कुकर्माणि सङ्कटं मे निवारय॥

॥ अपराध-क्षमापनम् ॥

न्यूनं वाऽप्यगुणं वाऽपि यन्मया मोहितं कृतम्।
सर्वं तदस्तु सम्पूर्णं त्वत्प्रसादान्महेश्वरि॥
लक्ष्मि त्वत्कृपया नित्यं कृता पूजा तवाऽऽज्ञया।
स्थिरा भव गृहे ह्यस्मिन् मम सन्तानकर्मणि॥

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।

अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

आश्वयुज-अमावास्या-पुण्यकालेऽस्मिन् मया क्रियमाण श्रीमहालक्ष्मी-
पूजायां यद्देयमुपायनदानं तत्प्रतिनिधित्वेन हिरण्यं श्री महालक्ष्मीप्रीतिं

कामयमानः मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय सम्प्रददे नमः न मम। अनया पूजया
श्री महालक्ष्मीः प्रीयताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ श्री-स्कन्द-षष्ठी-पूजा ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः५ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।
 पादयोः पादं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।
 आचमनीयं समर्पयामि।
 ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।
 स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।
 वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।
 यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।
 दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।
 गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।
 पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाघ्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।
 कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।
 कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।
 वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।
 अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥
 प्रार्थनाः समर्पयामि।
 अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।
 छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा — स्कन्द-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
 प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
 अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
 कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
 शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये ( )^{२७}
 नाम संवत्सरे दक्षिणायने शरद्-ऋतौ तुला/वृश्चिक-मासे कार्तिक-
 शुक्लपक्षे षष्ठ्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर / भानु)
 वासरयुक्तायाम् ( )^{२८} नक्षत्र ( )^{२९} नाम योग (कौलव/तैतिल) करण

^{२७}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{२८}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{२९}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्यां षष्ठ्यां शुभतिथौ
 श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-प्रीत्यर्थं प्रसाद-सिद्ध्यर्थम् अस्माकं
 सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय-आयुरारोग्य-ऐश्वर्याणाम् अभिवृद्ध्यर्थं
 धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्ट-
 काम्यार्थसिद्ध्यर्थं मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च सम्पादितानां
 ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय-व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां
 सर्वेषां पापानां सद्य अपनोदनद्वारा सकल-पापक्षयार्थं गो-भू-धन-धान्य-
 पुत्र-पौत्रादि अनविच्छिन्न-सन्तति स्थिर-लक्ष्मी-कीर्ति-लाभ शत्रु-पराजयादि
 सदभीष्ट-सिद्ध्यर्थं दिव्यज्ञान-सिद्ध्यर्थं

यावच्छक्ति-ध्यानावाहनादि षोडशोपचारैः कल्पोक्त-प्रकारेण श्री-वल्ली-
 देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-पूजाराधनं करिष्ये। तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।
 श्रीविघ्नेश्वराय नमः, यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।
 (गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
 कुरु घण्टारवं तत्र देवताऽऽह्वानलाञ्छनम्॥

॥ कलशपूजा ॥

(कलशं गन्धपुष्पाक्षतैः अभ्यर्च्य)
 गङ्गायै नमः। यमुनायै नमः। गोदावर्यै नमः। सरस्वत्यै नमः। नर्मदायै नमः।
 सिन्धवे नमः। कावेर्यै नमः।
 सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्।)

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

॥ मण्डप-पूजा ॥

ॐ ह्रीं श्रीं मण्डूकादि-परतत्त्वात्म-पर्यन्त-पीठ-शक्ति-देवताभ्यो नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं शं शकुन्यै नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं रं रेवत्यै नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं पूं पूताय नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं मं महापूतायै नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं निं निशीथिन्यै नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं मां मालिन्यै नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं शीं शीतलायै नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं शुं शुद्धायै नमः।
ॐ ह्रीं श्रीं विं विश्वतोमुख्यै नमः।

षोडशोपचारपूजा

सिन्धूरारुणमिन्दुकान्तिवदनं केयूरहारादिभिः
 दिव्यैराभरणैर्विभूषिततनुं स्वर्गादिसौख्यप्रदम्।
 अम्भोजाभयशक्तिकुक्कुटधरं रक्ताङ्गराकोज्ज्वलं
 सुब्रह्मण्यमुपास्महे प्रणमतां भीतिप्रणाशोद्यतम्॥

अस्मिन् कुम्भे सपरिवारं
 श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिनम् ध्यायामि।
 षड्वक्त्रं शिखिवाहनं त्रिनयनं चित्राम्बरालङ्कृतम्
 वज्रं शक्तिमसिं त्रिशूलमभयं खेटं धनुश्चक्रकम्।
 पाशं कुक्कुटमङ्कुशं च वरदं दोर्भिर्दधानं सदा
 ध्यायेदीप्सितसिद्धिदं शिवसुतं स्कन्दं सुराराधितम्॥

अस्मिन् कुम्भे सपरिवारं
 श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिनम् आवाहयामि।
 आवाहिता भव। संस्थापिता भव।
 सन्निहिता भव। सन्निरुद्धा भव।
 अवकुण्ठिता भव। सुप्रीता भव।
 सुप्रसन्ना भव। वरदा भव।

स्वामिन् सर्वजगन्नाथ यावत्पूजावसानकम्।
 तावत् त्वं प्रीतिभावेन दीपेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

देवदेव महाराज प्रियेश्वर प्रजापते।
 आसनं दिव्यमीशान दास्येयं परमेश्वर॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः आसनं समर्पयामि।

यद्भक्तिलेशसम्पर्कात् परमानन्दविग्रह।
तस्मै ते शरणाब्जाय पाद्यं शुद्धाय कल्पये॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः पाद्यं समर्पयामि।

तापत्रयहरं दिव्यं परमानन्दलक्षणम्।
तापत्रयविनिर्मुक्तं तवार्घ्यं कल्पयाम्यहम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः अर्घ्यं समर्पयामि।

वेदानामपि वेद्याय देवानां देवतात्मने।
आचामं कल्पयामीश शुद्धानां शुद्धिहेतवे॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः आचमनीयं समर्पयामि।

तरुपुष्पसमुद्भूतं सुस्वादु मधुरं मधु।
तेजःपुष्टिकरं दिव्यं प्रतिगृह्णीष्व देवेश॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-स्सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः मधुपर्कं समर्पयामि।

पयोदधिघृतं चैव मधु च शर्करायुतम्।
पञ्चामृतं मयाऽऽनीतं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः पञ्चामृत-स्नानं समर्पयामि।

कामधेनुसमुत्पन्नं सर्वेषां जीवनं परम्।
पावनं यज्ञहेतुश्च पयः स्नानार्थमर्पितम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः क्षीरस्नानं समर्पयामि।

भागीरथी यमुना चैव गौतमी च सरस्वती।
तासां सुसलिलमादाय करोमि त्वामभिषेचनम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः स्नानं समर्पयामि।

स्नानान्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

सर्वभूषाधिके सौम्ये लोकलज्जानिवारणे।
मयोपपादिते तुभ्यं वाससी प्रतिगृह्यताम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः वस्त्रं समर्पयामि।

नवभिस्तन्तुभिर्युक्तं त्रिगुणं देवतात्मकम्।
उपवीतं प्रदास्यामि गृहाण परमेश्वर॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः यज्ञोपवीतं समर्पयामि।

मुक्ता-माणिक्य-वैडूर्य-रत्न-हेमादि-निर्मितम्।
नानाभरणं दास्यामि स्वीकुरुष्व दयानिधे॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः नवमणि-मकुटादि
नानाभरणम् समर्पयामि।

चन्दनागरुकर्पूरकस्तूरीकुङ्कुमान्वितम् ।
विलेपनं सुरश्रेष्ठ प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः गन्धान् धारयामि।
गन्धस्योपरि हरिद्रा-कुङ्कुमं समर्पयामि।

अक्षतांश्च सुरश्रेष्ठ कुङ्कुमाक्ता सुशोभिताः।
मया निवेदिता भक्त्या गृह्यतां परमेश्वर॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः अक्षतान् समर्पयामि।

मन्दार-पारिजाताब्ज-केतक्युत्पल-पाटलैः ।
मल्लिका-जाति-वकुलैः पुष्पैस्त्वां पूजयाम्यहम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः मल्लिकादि-सर्वर्तु-पुष्पमालाः
समर्पयामि।

॥ अङ्गपूजा ॥

१. शरवणोद्धूताय नमः	— पादौ पूजयामि।
२. रौद्रेयाय नमः	— जङ्घे पूजयामि।
३. सहस्रपदे नमः	— जानुनी पूजयामि।
४. भयनाशनाय नमः	— ऊरू पूजयामि।
५. बालग्रहाच्छाटनाय नमः	— मेढ्रं पूजयामि।
६. भक्तपालनाय नमः	— गुह्यं पूजयामि।
७. गुणनिधये नमः	— कटिं पूजयामि।
८. महनीयाय नमः	— नाभिं पूजयामि।
९. सर्वाभीष्टप्रदाय नमः	— हृदयं पूजयामि।
१०. विशालवक्षसे नमः	— वक्षस्थलं पूजयामि।
११. शक्तिधराय नमः	— हस्तान् पूजयामि।
१२. अभयप्रदानाय नमः	— बाहून् पूजयामि।
१३. नीलकण्ठ-तनयाय नमः	— कण्ठान् पूजयामि।
१४. पतित-पावनाय नमः	— चुबुकानि पूजयामि।
१५. पुरुष-श्रेष्ठाय नमः	— नासिकानि पूजयामि।
१६. कमललोचनाय नमः	— लोचनानि पूजयामि।
१७. पुण्यमूर्तये नमः	— श्रोत्राणि पूजयामि।
१८. कस्तूरी-तिलकाञ्चित-फालाय नमः	— ललाटानि पूजयामि।
१९. षडाननाय नमः	— मुखानि पूजयामि।
२०. त्रिलोकगुरवे नमः	— ओष्ठानि पूजयामि।
२२. सहस्रशीर्ष्णे नमः	— शिरांसि पूजयामि।
२३. भस्मोद्धूलित-विग्रहाय नमः	— सर्वाण्यङ्गानि पूजयामि।

॥ षोडश-नामपूजा ॥

१. ॐ ज्ञानशक्त्यात्मने नमः
२. ॐ स्कन्दाय नमः
३. ॐ अग्निभुवे नमः
४. ॐ बाहुलेयाय नमः
५. ॐ गाङ्गेयाय नमः
६. ॐ शरवणोद्भवाय नमः
७. ॐ कार्तिकेयाय नमः
८. ॐ कुमाराय नमः

९. ॐ षण्मुखाय नमः
१०. ॐ कुक्कुटध्वजाय नमः
११. ॐ शक्तिधराय नमः
१२. ॐ गुहाय नमः
१३. ॐ ब्रह्मचारिणे नमः
१४. ॐ षण्मातुराय नमः
१५. ॐ क्रौञ्चभिन्ने नमः
१६. ॐ शिखिवाहनाय नमः

॥ सुब्रह्मण्याष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

- स्कन्दाय नमः
- गुहाय नमः
- षण्मुखाय नमः
- फालनेत्रसुताय नमः
- प्रभवे नमः
- पिङ्गलाय नमः
- कृत्तिकासूनवे नमः
- शिखिवाहाय नमः
- द्विषङ्गुजाय नमः
- द्विषण्णेत्राय नमः
- शक्तिधराय नमः
- पिशिताशप्रभञ्जनाय नमः
- तारकासुरसंहारिणे नमः
- रक्षोबलविमर्दनाय नमः

१०

- मत्ताय नमः
- प्रमत्ताय नमः
- उन्मत्ताय नमः
- सुरसैन्यसुरक्षकाय नमः
- देवसेनापतये नमः
- प्राज्ञाय नमः
- कृपालवे नमः
- भक्तवत्सलाय नमः
- उमासुताय नमः
- शक्तिधराय नमः
- कुमाराय नमः
- क्रौञ्चदारणाय नमः
- सेनानिने नमः
- अग्निजन्मने नमः

२०

विशाखाय नमः		अग्निगर्भाय नमः	
शङ्करात्मजाय नमः	३०	शमीगर्भाय नमः	
शिवस्वामिने नमः		विश्वरेतसे नमः	
गणस्वामिने नमः		सुरारिघ्ने नमः	
सर्वस्वामिने नमः		हरिद्वर्णाय नमः	
सनातनाय नमः		शुभकराय नमः	
अनन्तमूर्तये नमः		वटवे नमः	६०
अक्षोभ्याय नमः		पटुवेषभृते नमः	
पार्वतीप्रियनन्दनाय नमः		पूष्णे नमः	
गङ्गासुताय नमः		गभस्तये नमः	
शरोद्भूताय नमः		गहनाय नमः	
आहूताय नमः	४०	चन्द्रवर्णाय नमः	
पावकात्मजाय नमः		कलाधराय नमः	
जृम्भाय नमः		मायाधराय नमः	
प्रजृम्भाय नमः		महामायिने नमः	
उज्जृम्भाय नमः		कैवल्याय नमः	
कमलासनसंस्तुताय नमः		शङ्करात्मजाय नमः	७०
एकवर्णाय नमः		विश्वयोनये नमः	
द्विवर्णाय नमः		अमेयात्मने नमः	
त्रिवर्णाय नमः		तेजोयोनये नमः	
सुमनोहराय नमः		अनामयाय नमः	
चतुर्वर्णाय नमः	५०	परमेष्ठिने नमः	
पञ्चवर्णाय नमः		परब्रह्मणे नमः	
प्रजापतये नमः		वेदगर्भाय नमः	
अहस्पतये नमः		विराट्पुताय नमः	

पुलिन्दकन्याभर्त्रे नमः		अनीश्वराय नमः	
महासारस्वतावृताय नमः	८०	अमृताय नमः	
आश्रिताखिलदात्रे नमः		प्राणाय नमः	
चोरघ्नाय नमः		प्राणायामपरायणाय नमः	
रोगनाशनाय नमः		विरुद्धहन्त्रे नमः	
अनन्तमूर्तये नमः		वीरघ्नाय नमः	
आनन्दाय नमः		रक्तश्यामगलाय नमः	१००
शिखण्डिने नमः		सुब्रह्मण्याय नमः	
कृतकेतनाय नमः		गुहाय नमः	
डम्भाय नमः		प्रीताय नमः	
परमडम्भाय नमः		ब्रह्मण्याय नमः	
महाडम्भाय नमः	९०	ब्राह्मणप्रियाय नमः	
वृषाकपये नमः		वंशवृद्धिकराय नमः	
कारणोत्पत्ति-देहाय नमः		वेदवेद्याय नमः	
कारणातीत-विग्रहाय नमः		अक्षयफलप्रदाय नमः	

॥इति श्री सुब्रह्मण्याष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा॥

॥ वल्ली अष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

महावल्ल्यै नमः		वाणीस्तुतायै नमः	
वन्द्यायै नमः		वीतमोहायै नमः	
वनवासायै नमः		वामदेवसुतप्रियायै नमः	
वरलक्ष्म्यै नमः		वैकुण्ठतनयायै नमः	
वरप्रदायै नमः		वर्यायै नमः	१०

वनेचरसमादृतायै नमः
 दयापूर्णायै नमः
 दिव्यरूपायै नमः
 दारिद्र्यभयनाशिन्यै नमः
 देवस्तुतायै नमः
 दैत्यहर्त्र्यै नमः
 दोषहीनायै नमः
 दयाम्बुधये नमः
 दुःखहर्त्र्यै नमः
 दुष्टदूरायै नमः
 दुरितघ्न्यै नमः
 दुरासदायै नमः
 नाशहीनायै नमः
 नागनुतायै नमः
 नारदस्तुतवैभवायै नमः
 लवलीकुञ्जसम्भूतायै नमः
 ललितायै नमः
 ललनोत्तमायै नमः
 शान्तदोषायै नमः
 शर्मदात्र्यै नमः
 शरजन्मकुटुम्बिन्यै नमः
 पद्मिन्यै नमः
 पद्मवदनायै नमः
 पद्मनाभसुतायै नमः
 परायै नमः

२०

३०

पूर्णरूपायै नमः
 पुण्यशीलायै नमः
 प्रियङ्गुवनपालिन्यै नमः
 सुन्दर्यै नमः
 सुरसंस्तुतायै नमः
 सुब्रह्मण्यकुटुम्बिन्यै नमः
 मान्यायै नमः
 मनोहरायै नमः
 मायायै नमः
 महेश्वरसुतप्रियायै नमः
 कुमार्यै नमः
 करुणापूर्णायै नमः
 कार्तिकेयमनोहरायै नमः
 पद्मनेत्रायै नमः
 परानन्दायै नमः
 पार्वतीसुतवल्लभायै नमः
 महादेव्यै नमः
 महामायायै नमः
 मल्लिकाकुसुमप्रियायै नमः
 चन्द्रवक्त्रायै नमः
 चारुरूपायै नमः
 चाम्पेयकुसुमप्रियायै नमः
 गिरिवासायै नमः
 गुणनिधये नमः
 गतावन्यायै नमः

४०

५०

६०

गुहप्रियायै नमः
 कलिहीनायै नमः
 कलारूपायै नमः
 कृत्तिकासुतकामिन्यै नमः
 गतदोषायै नमः
 गीतगुणायै नमः
 गङ्गाधरसुतप्रियायै नमः
 भद्ररूपायै नमः
 भगवत्यै नमः
 भाग्यदायै नमः
 भवहारिण्यै नमः
 भवहीनायै नमः
 भव्यदेहायै नमः
 भवात्मजमनोहरायै नमः
 सौम्यायै नमः
 सर्वेश्वर्यै नमः
 सत्यायै नमः
 साध्व्यै नमः
 सिद्धसमर्चितायै नमः
 हानिहीनायै नमः
 हरिसुतायै नमः
 हरसूनुमनःप्रियायै नमः
 कल्याण्यै नमः
 कमलायै नमः

७०

८०

कल्यायै नमः
 कुमारसुमनोहरायै नमः
 जन्महीनायै नमः
 जन्महृत्र्यै नमः
 जनार्दनसुतायै नमः
 जयायै नमः
 रमायै नमः
 रामायै नमः
 रम्यरूपायै नमः
 राज्ञ्यै नमः
 राजवरादृतायै नमः
 नीतिज्ञायै नमः
 निर्मलायै नमः
 नित्यायै नमः
 नीलकण्ठसुतप्रियायै नमः
 शिवरूपायै नमः
 सुधाकारायै नमः
 शिखिवाहनवल्लभायै नमः
 व्याधात्मजायै नमः
 व्याधिहृत्र्यै नमः
 विविधागमसंस्तुतायै नमः
 हर्षदात्र्यै नमः
 हरिभवायै नमः
 हरसूनुप्रियङ्गनायै नमः

१०

१००

॥इति श्री वल्लभष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा॥

॥ देवसेना अष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

देवसेनायै नमः

देवलोकजनन्यै नमः

दिव्यसुन्दर्यै नमः

देवपूज्यायै नमः

दयारूपायै नमः

दिव्याभरणभूषितायै नमः

दारिद्र्यनाशिन्यै नमः

देव्यै नमः

दिव्यपङ्कजधारिण्यै नमः

दुःस्वप्ननाशिन्यै नमः

दुष्टशमन्यै नमः

दोषवर्जितायै नमः

पीताम्बरायै नमः

पद्मवासायै नमः

परानन्दायै नमः

परात्परायै नमः

पूर्णायै नमः

परमकल्याण्यै नमः

प्रकटायै नमः

पापनाशिन्यै नमः

प्राणेश्वर्यै नमः

परायै शक्त्यै नमः

परमायै नमः

परमेश्वर्यै नमः

महावीर्यायै नमः

महाभोगायै नमः

महापूज्यायै नमः

महाबलायै नमः

माहेन्द्र्यै नमः

महत्यै नमः

मायायै नमः

मुक्ताहारविभूषितायै नमः

ब्रह्मानन्दायै नमः

ब्रह्मरूपायै नमः

ब्रह्माण्यै नमः

ब्रह्मपूजितायै नमः

कार्तिकेयप्रियायै नमः

कान्तायै नमः

कामरूपायै नमः

कलाधरायै नमः

विष्णुपूज्यायै नमः

विश्ववेद्यायै नमः

१०

२०

३०

४०

वेदवेद्यायै नमः

वज्रिजातायै नमः

वरप्रदायै नमः

विशाखकान्तायै नमः

विमलायै नमः

विशालाक्ष्यै नमः

सत्यसन्धायै नमः

सत्प्रभावायै नमः

सिद्धिदायै नमः

स्कन्दवल्लभायै नमः

सुरेश्वर्यै नमः

सर्ववन्द्यायै नमः

सुन्दर्यै नमः

साम्यवर्जितायै नमः

हतदैत्यायै नमः

हानिहीनायै नमः

हर्षदात्र्यै नमः

हतासुरायै नमः

हितकर्त्र्यै नमः

हीनदोषायै नमः

हेमाभायै नमः

हेमभूषणायै नमः

लयहीनायै नमः

लोकवन्द्यायै नमः

ललितायै नमः

ललनोत्तमायै नमः

लम्बवामकरायै नमः

लभ्यायै नमः

लज्जाढ्यायै नमः

लाभदायिन्यै नमः

अचिन्त्यशक्त्यै नमः

अचलायै नमः

अचिन्त्यरूपायै नमः

अक्षरायै नमः

अभयायै नमः

अम्बुजाक्ष्यै नमः

अमराराध्यायै नमः

अभयदायै नमः

असुरभीतिदायै नमः

शर्मदायै नमः

शक्रतनयायै नमः

शङ्करात्मजवल्लभायै नमः

शुभायै नमः

शुभप्रदायै नमः

शुद्धायै नमः

शरणागतवत्सलायै नमः

मयूरवाहनदयितायै नमः

महामहिमशालिन्यै नमः

मदहीनायै नमः

मातृपूज्यायै नमः

५०

६०

७०

८०

९०

मन्मथारिसुतप्रियायै नमः
 गुणपूर्णायै नमः
 गणाराध्यायै नमः
 गौरीसुतमनःप्रियायै नमः
 गतदोषायै नमः
 गतावधायै नमः
 गङ्गाजातकुटुम्बिन्यै नमः
 चतुरायै नमः

१००

चन्द्रवदनायै नमः
 चन्द्रचूडभवप्रियायै नमः
 रम्यरूपायै नमः
 रमावन्द्यायै नमः
 रुद्रसूनुमनःप्रियायै नमः
 मङ्गलायै नमः
 मधुरालापायै नमः
 महेशतनयप्रियायै नमः

॥ इति श्री देवसेना अष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः
 नानाविध-परिमल-पत्र-पुष्पाणि समर्पयामि।

दशाङ्गं च पटीरं च एला-कुङ्कुम-संयुतम्।
 धूपं गृहाण देवेश सुब्रह्मण्य नमोऽस्तु ते॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः धूपम् आघ्रापयामि।

इन्द्रर्कवह्निनेत्राय देवसेनापतये नमः।
 घृतवर्तिसुसंयुक्तं दीपोऽयम् अवलोक्यताम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः दीपं दर्शयामि।
 धूप-दीपानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि।

सत्पात्रसिद्धं सुहविर्विविधानेक-भक्षणम्।
 निवेदयामि देवेश सानुगाय गृहाण तत्॥१॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः ( ) महानैवेद्यं निवेदयामि।
 मध्ये मध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि। हस्त-प्रक्षालनं समर्पयामि। गण्डूषं

समर्पयामि। पुनः हस्त-प्रक्षालनं समर्पयामि। पाद-प्रक्षालनं समर्पयामि।
आचमनीयं समर्पयामि।

पूगीफलसमायुक्तं नागवल्लीदलैर्युतम्।
कर्पूरचूर्णसंयुक्तं ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः ताम्बूलं समर्पयामि।

नीराजनं देवदेव सूर्यकोटि-समप्रभ।
अहं भक्त्या प्रदास्यामि स्वीकुरुष्व दयानिधे॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः कर्पूर-नीराजनं दर्शयामि।

पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि। आचमनीयं समर्पयामि। रक्षां धारयामि।

सर्व-पापौघ-विध्वंस साक्षाद्धर्मस्वरूपक।
पुष्पाञ्जलिं प्रदास्यामि गृहाण भुवनेश्वर॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

स्वर्णपुष्पं समर्पयामि।

यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च।
तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिण पदे पदे॥
षण्मुखं पार्वतीपुत्रं क्रौञ्चशैलविमर्दनम्।
देवसेनापतिं देवं स्कन्दं वन्दे शिवात्मजम्॥

तारकासुर-हन्तारं मयूरोपरि संस्थितम्।
शक्तिपाणिं च देवेशं स्कन्दं वन्दे शिवात्मजम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः प्रदक्षिण-नमस्कारान्
समर्पयामि।

नमः केकिने शक्तये चापि तुभ्यम्
नमश्छाग तुभ्यं नमः कुक्कुटाय।
नमः सिन्धवे सिन्धुदेशाय तुभ्यम्
पुनः स्कन्दमूर्ते नमस्ते नमोऽस्तु॥

जयाऽऽनन्दभूमन् जयापारधामन्
 जयामोघकीर्ते जयाऽऽनन्दमूर्ते।
 जयाऽऽनन्दसिन्धो जयाशेषबन्धो
 जय त्वं सदा मुक्तिदानेशसूनो॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः प्रार्थनाः समर्पयामि।

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः छत्रं समर्पयामि।

चामरयुगलं वीजयामि।

दर्पणं दर्शयामि। गीतं श्रावयामि।

नृत्यं दर्शयामि। आन्दोलिकाम् आरोहयामि।

गजम् आरोहयामि। अश्वम् आरोहयामि।

रथम् आरोहयामि। समस्त-राजोपचार-देवोपचार-पूजाः समर्पयामि।

॥ अर्घ्यप्रदानम् ॥

ममोपात्त समस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् स्कन्दषष्ठी-पुण्यकाले
 श्री-सुब्रह्मण्य-पूजान्ते अर्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

दत्त्वाऽर्घ्यं कार्तिकेयाय स्थित्वा वै दक्षिणामुखः।
 दध्ना घृतोदकैः पुष्पैर्मन्त्रेणानेन सुब्रत॥

सप्तर्षिदारज स्कन्द स्वाहापतिसमुद्भव।
 रुद्रार्यमाग्निज विभो गङ्गागर्भ नमोऽस्तु ते।
 प्रीयतां देवसेनानीः सम्पादयतु हृद्गतम्॥

श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिने नमः,
 इदमर्घ्यमिदमर्घ्यमिदमर्घ्यम्॥

दत्त्वा विप्राय चाऽऽत्मानं यच्चान्यदपि विद्यते।
 पश्चाद्भुङ्क्ते त्वसौ रात्रौ भूमिं कृत्वा तु भाजनम्॥

[श्रीभविष्ये महापुराणे शतार्धसाहस्र्यां संहितायां ब्राह्मेपर्वणि पञ्चमीकल्पे
षष्ठीकल्पवर्णनं नाम एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः॥]

अनेन अर्घ्यप्रदानेन भगवान् सर्वात्मकः
श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिनः प्रीयन्ताम्।

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः।
अनन्तपुण्यफलदम् अतः शान्तिं प्रयच्छ मे॥

स्कन्दषष्ठी-पुण्यकाले अस्मिन् मया क्रियमाण
श्री-सुब्रह्मण्यपूजायां यद्वेयमुपायनदानं तत्प्रत्यायाम्नार्थं हिरण्यं
श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिनः प्रीतिं कामयमानः
मनसोद्दिष्टाय ब्राह्मणाय सम्प्रददे नमः न मम।
अनया पूजया श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्य-स्वामिनः प्रीयन्ताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ बृन्दावनपूजा (तुलसी-विष्णु-पूजा) ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुव॒रोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गु॒णानां॑ त्वा गु॒णप॑तिः॒ हवाम॑हे क॒विं क॑वीनामु॒पमश्र॑वस्तमम्।
ज्ये॒ष्ठरा॒जं ब्र॑ह्म॒णां ब्र॑ह्मणस्प॒त आ नः॑ शृ॒ण्वन्नू॒तिभिः॑ सी॒द सा॑दनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः	१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः
२. ॐ एकदन्ताय नमः	११. ॐ फालचन्द्राय नमः
३. ॐ कपिलाय नमः	१२. ॐ गजाननाय नमः
४. ॐ गजकर्णकाय नमः	१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः
५. ॐ लम्बोदराय नमः	१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः
६. ॐ विकटाय नमः	१५. ॐ हेरम्बाय नमः
७. ॐ विघ्नराजाय नमः	१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः
८. ॐ विनायकाय नमः	१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः
९. ॐ धूमकेतवे नमः	१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाग्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।

अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥

प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।

छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा — तुलसी-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

शुक्लाम्बरधरं + शान्तये + श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे + तिथौ तुलसी
महाविष्णु प्रसादसिद्ध्यर्थं तुलसी महाविष्णुपूजां करिष्ये। इति सङ्कल्प्य
विघ्नेशमुद्रास्य कलशपूजां कृत्वा, तुलसीं विष्णुं च ध्यायेत्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते अद्य
ब्रह्मणः द्वितीयपरार्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणे पार्श्वे
अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिकाणां प्रभवादीनां षष्ठ्याः संवत्सराणां मध्ये ( )-
नाम संवत्सरे दक्षिणायने शरद्-ऋतौ तुला/वृश्चिक-मासे कार्तिक-शुक्ल-पक्षे
द्वादश्यां शुभतिथौ ( )-वासरयुक्तायां ( )-नक्षत्रयुक्तायाम् ( )-योगयुक्तायां
( )-करणयुक्तायाम् एवं-गुण-विशेषण-विशिष्टायाम् अस्यां द्वादश्यां शुभतिथौ
अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम्
धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम्
मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहा-
पातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्य
अपनोदनद्वारा सकल-पापक्षयार्थं श्रीमहाविष्णु-तुलसी-प्रीत्यर्थं यावच्छक्ति
ध्यानावाहनादि षोडशोपचार-श्रीमहाविष्णु-तुलसी-पूजां करिष्ये। तदङ्गं
कलशपूजां च करिष्ये।

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।

(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।

ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।

ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाः स्यापो
ज्योतीः ष्यापो यजूः ष्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप
ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
 ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
 अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
 नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
 आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
 ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
 त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

ध्यायामि तुलसीं देवीं श्यामां कमललोचनाम्।
प्रसन्नवदनाम्भोजां वरदाम् अभयप्रदाम्॥

अस्मिन् क्षुपे तुलसीं ध्यायामि।

ध्यायामि विष्णुं वरदं तुलसीप्रियवल्लभम्।
पीताम्बरं पद्मनेत्रं वासुदेवं वरप्रदम्॥

अस्मिन् आमलक-स्कन्धे महाविष्णुं ध्यायामि।

वासुदेवप्रिये देवि सर्वदेवस्वरूपिणि।
आगच्छ पूजाभवने सदा सन्निहिता भव॥

आगच्छाऽऽगच्छ देवेश तेजोराशे जगत्पते।
क्रियमाणां मया पूजां वासुदेव गृहाण भोः॥

तुलसीविष्णू आवाहयामि।

नानारत्नसमायुक्तं कार्तस्वरविभूषितम्।
आसनं कृपया विष्णो तुलसि प्रतिगृह्यताम्॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः आसनं समर्पयामि।

नानानदीसमानीतं सुवर्णकलशस्थितम्।
पाद्यं गृहाण तुलसि पापं मे विनिवारय॥

गङ्गादिसर्वतीर्थेभ्यो वासुदेव मयाऽऽहृतम्।
तोयमेतत्सुखस्पर्शं पाद्यार्थं प्रतिगृह्यताम्॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः पाद्यं समर्पयामि।

अर्घ्यं गृहाण देवि त्वं अच्युतप्रियवल्लभे।
अक्षतादिसमायुक्तं अक्षय्यफलदायिनि॥

नमस्ते देवदेवेश नमस्ते कमलापते।
नमस्ते सर्वविनुत गृहाणाघ्र्यं नमोऽस्तु ते॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः अर्घ्यं समर्पयामि।

गृहाणाचमनार्थाय विष्णुवक्षः स्थलालये।
स्वच्छं तोयमिदं देवि सर्वपापविनाशिनि॥

कर्पूरवासितं तोयं गङ्गादिभ्यः समाहृतम्।
आचम्यतां जगन्नाथ मया दत्तं च भक्तितः॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः आचमनीयं समर्पयामि।

मधुपर्कं गृहाणेमं मधुसूदनवल्लभे।
मधुदध्याज्यसंयुक्तं महापापविनाशिनि॥

दध्याज्यमधुसंयुक्तं मधुपर्कं मयाऽऽहृतम्।
गृहाण विष्णो वरद लक्ष्मीकान्त नमोऽस्तु ते॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः मधुपर्कं समर्पयामि।

पञ्चामृतं गृहाणेदं पञ्चपातकनाशिनि।

दधिक्षीरसमायुक्तं दामोदरकुटुम्बिनि॥

मध्वाज्यशर्करायुक्तं दधिक्षीरसमन्वितम्।

पञ्चामृतं गृहाणेदं भक्तानामिष्टदायक॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः पञ्चामृतं समर्पयामि।

गङ्गागोदावरीकृष्णातुङ्गादिभ्यः समाहृतम्।

सलिलं देवि तुलसि स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम्॥

गङ्गा कृष्णा च यमुना नर्मदा च सरस्वती।

तुङ्गा गोदावरी वेणी क्षिप्रा सिन्धुर्घटप्रभा॥

तापी पयोष्णी सरयूस्ताभ्यः स्नानार्थमाहृतम्।

तोयमेतत्सुखस्पर्शं स्नानीयं गृह्यतां हरे॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः स्नानं समर्पयामि।

पीताम्बरमिदं दिव्यं पातकव्रजनाशिनि।

पीताम्बरप्रिये देवि परिधत्स्व परात्परे॥

सर्वभूषाधिके सौम्ये लोकलज्जानिवारणे।

वाससी प्रतिगृह्णातु लक्ष्मीजानिरधोक्षजः॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः वस्त्रं समर्पयामि।

भूषणानि वरार्हाणि गृह्णीतं तुलसीश्वर।

किरीटहारकेयूरकटकानि हरेऽमृते॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः आभरणानि समर्पयामि।

चन्दनागरुकर्पूरकस्तूरीकुङ्कुमान्वितम्।

गन्धं स्वीकुरुतं देवौ रमेशहरिवल्लभे॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः गन्धान् धारयामि।

मल्लिकाकुन्दमन्दारजाजीवकुलचम्पकैः।

शतपत्रैश्च कह्लारैरर्चये तुलसीहरी॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः पुष्पाणि समर्पयामि।

॥ अङ्गपूजा ॥

बृन्दायै	अच्युताय नमः	- पादौ पूजयामि।
तुलस्यै	अनन्ताय नमः	- गुल्फौ पूजयामि।
जनार्दनप्रियायै	तुलसीकान्ताय नमः-	जङ्घे पूजयामि।
जन्मनाशिन्यै	गङ्गाधरपदाय नमः	- जानुनी पूजयामि।
उत्तमायै	उत्तमाय नमः	- ऊरू पूजयामि।
कमलाक्ष्यै	कमलाक्षाय नमः	- कटिं पूजयामि।
नारायण्यै	नारायणाय नमः	- नाभिं पूजयामि।
उन्नतायै	उन्नताय नमः	- उदरं पूजयामि।
वरदायै	वरदाय नमः	- वक्षः पूजयामि।
स्तव्यायै	स्तव्याय नमः	- स्तनौ कौस्तुभं पूजयामि।
चतुर्भुजायै	चतुर्भुजाय नमः	- भुजान् पूजयामि।
कम्बुकण्ठ्यै	वनमालिने नमः	- कण्ठं पूजयामि।
कल्मषघ्न्यै	कल्मषघ्नाय नमः	- कर्णौ पूजयामि।
मुनिप्रियायै	मुनिप्रियाय नमः	- नेत्रे पूजयामि।
शुभप्रदायै	शुभप्रदाय नमः	- शिरः पूजयामि।
सर्वार्थदायिन्यै	सर्वार्थदायिने नमः	- सर्वाण्यङ्गानि पूजयामि।

॥ चतुर्विंशति नामपूजा ॥

१. ॐ केशवाय नमः	१३. ॐ सङ्कर्षणाय नमः
२. ॐ नारायणाय नमः	१४. ॐ वासुदेवाय नमः
३. ॐ माधवाय नमः	१५. ॐ प्रद्युम्नाय नमः
४. ॐ गोविन्दाय नमः	१६. ॐ अनिरुद्धाय नमः
५. ॐ विष्णवे नमः	१७. ॐ पुरुषोत्तमाय नमः
६. ॐ मधुसूदनाय नमः	१८. ॐ अधोक्षजाय नमः
७. ॐ त्रिविक्रमाय नमः	१९. ॐ नृसिंहाय नमः
८. ॐ वामनाय नमः	२०. ॐ अच्युताय नमः
९. ॐ श्रीधराय नमः	२१. ॐ जनार्दनाय नमः
१०. ॐ हृषीकेशाय नमः	२२. ॐ उपेन्द्राय नमः
११. ॐ पद्मनाभाय नमः	२३. ॐ हरये नमः
१२. ॐ दामोदराय नमः	२४. ॐ श्रीकृष्णाय नमः

॥ तुलस्यष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

तुलस्यै नमः	वृन्दायै नमः
पावन्यै नमः	क्षीराब्धिमथनोद्भवायै नमः
पूज्यायै नमः	कृष्णवर्णायै नमः
वृन्दावननिवासिन्यै नमः	रोगहन्त्र्यै नमः
ज्ञानदात्र्यै नमः	त्रिवर्णायै नमः
ज्ञानमय्यै नमः	सर्वकामदायै नमः
निर्मलायै नमः	लक्ष्मीसख्यै नमः
सर्वपूजितायै नमः	नित्यशुद्धायै नमः
सत्यै नमः	सुदत्यै नमः
पतिव्रतायै नमः	भूमिपावन्यै नमः

हरिद्रात्रैकनिरतायै नमः

हरिपादकृतालयायै नमः

पवित्ररूपिण्यै नमः

धन्यायै नमः

सुगन्धिन्यै नमः

अमृतोद्भवायै नमः

सुरूपायै आरोग्यदायै नमः

तुष्टायै नमः

शक्तित्रितयरूपिण्यै नमः

देव्यै नमः

३०

देवर्षिसंस्तुत्यायै नमः

कान्तायै नमः

विष्णुमनःप्रियायै नमः

भूतवेतालभीतिघ्न्यै नमः

महापातकनाशिन्यै नमः

मनोरथप्रदायै नमः

मेधायै नमः

कान्त्यै नमः

विजयदायिन्यै नमः

शङ्खचक्रगदापद्मधारिण्यै नमः

४०

कामरूपिण्यै नमः

अपवर्गप्रदायै नमः

श्यामायै नमः

कृशमध्यायै नमः

सुकेशिन्यै नमः

वैकुण्ठवासिन्यै नमः

नन्दायै नमः

बिम्बोष्ठ्यै नमः

कोकिलस्वरायै नमः

कपिलायै नमः

५०

निम्नगाजन्मभूम्यै नमः

आयुष्यदायिन्यै नमः

वनरूपायै नमः

दुःखनाशिन्यै नमः

अविकारायै नमः

चतुर्भुजायै नमः

गरुत्मद्वाहनायै नमः

शान्तायै नमः

दान्तायै नमः

विघ्ननिवारिण्यै नमः

६०

श्रीविष्णुमूलिकायै नमः

पुष्ट्यै नमः

त्रिवर्गफलदायिन्यै नमः

महाशक्त्यै नमः

महामायायै नमः

लक्ष्मीवाणीसुपूजितायै नमः

सुमङ्गल्यर्चनप्रीतायै नमः

सौमङ्गल्यविवर्धिन्यै नमः

चातुर्मास्योत्सवाराध्यायै नमः

विष्णुसान्निध्यदायिन्यै नमः

७०

उत्थानद्वादशीपूज्यायै नमः
 सर्वदेवप्रपूजितायै नमः
 गोपीरतिप्रदायै नमः
 नित्यायै नमः
 निर्गुणायै नमः
 पार्वतीप्रियायै नमः
 अपमृत्युहरायै नमः
 राधाप्रियायै नमः
 मृगविलोचनायै नमः
 अम्लानायै नमः ८०
 हंसगमनायै नमः
 कमलासनवन्दितायै नमः
 भूलोकवासिन्यै नमः
 शुद्धायै नमः
 रामकृष्णादिपूजितायै नमः
 सीतापूज्यायै नमः
 राममनःप्रियायै नमः
 नन्दनसंस्थितायै नमः
 सर्वतीर्थमय्यै नमः

मुक्तायै नमः ९०
 लोकसृष्टिविधायिन्यै नमः
 प्रातर्दृश्यायै नमः
 ग्लानिहृत्र्यै नमः
 वैष्णव्यै नमः
 सर्वसिद्धिदायै नमः
 नारायण्यै नमः
 सन्ततिदायै नमः
 मूलमृद्धारिपावन्यै नमः
 अशोकवनिकासंस्थायै नमः
 सीताध्यातायै नमः १००
 निराश्रयायै नमः
 गोमतीसरयूतीररोपितायै नमः
 कुटिलालकायै नमः
 अपात्रभक्ष्यपापघ्न्यै नमः
 दानतोयविशुद्धिदायै नमः
 श्रुतिधारणसुप्रीतायै नमः
 शुभायै नमः
 सर्वेष्टदायिन्यै नमः १०८

॥इति श्री तुलस्यष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा॥

श्री तुलसी-विष्णुभ्यां नमः नानाविध-परिमल-पत्र-पुष्पाणि समर्पयामि।

धूपं गृहाण वरदे दशाङ्गेन सुवासितम्।
 तुलस्यमृतसम्भूते धूतपापे नमोऽस्तु ते॥

दशाङ्गो गुग्गुलूपेतः सुगन्धः सुमनोहरः।
श्रीवत्साङ्ग हृषीकेश धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम्॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः धूपम् आघ्रापयामि।

वर्तित्रययुतं दीप्तं गोघृतेन समन्वितम्।
दीपं देवि गृहाणेमं दैत्यारिहृदयस्थिते॥

साज्यं त्रिवर्तिसंयुक्तं दीप्तं देव जनार्दन।
गृहाण मङ्गलं दीपं त्रैलोक्यतिमिरं हर॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः दीपं दर्शयामि।

नानाभक्ष्यैश्च भोज्यैश्च फलैः क्षीरघृतादिभिः।
नैवेद्यं गृह्यतां युक्तं नारायणमनःप्रिये॥

भोज्यं चतुर्विधं चोष्यभक्ष्यसूपफलैर्युतम्।
दधिमध्वाज्यसंयुक्तं गृह्यतामम्बुजेक्षण॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः महानैवेद्यं निवेदयामि।

कर्पूरचूर्णताम्बूलवल्लीपूगफलैर्युतम् ।
जगतः पितरावेतत्ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम्॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः ताम्बूलं समर्पयामि।

नीराजनं गृहाणेदं कर्पूरैः कलितं मया।
तुलस्यमृतसम्भूते गृहाण हरिवल्लभे॥

चन्द्रादित्यौ च नक्षत्रं विद्युदग्निस्त्वमेव च।
त्वमेव सर्वज्योतींषि कुर्यां नीराजनं हरे॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः कर्पूर-नीराजनं दर्शयामि।

प्रकृष्टपापनाशाय प्रकृष्टफलसिद्धये।
युवां प्रदक्षिणी कुर्वे तुलसीशौ प्रसीदतम्॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः प्रदक्षिणं समर्पयामि।

नमोऽस्तु पीयूषसमुद्भवायै
नमोऽस्तु पद्माक्षमनः प्रियायै।
नमोऽस्तु जन्माप्यय-भीतिहृत्र्यै
नमस्तुलस्यै जगतां जनन्यै॥

शङ्खचक्रगदापाणे द्वारकानिलयाच्युत।
गोविन्द पुण्डरीकाक्ष रक्ष मां शरणागत(ता)म्॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः नमस्कारान् समर्पयामि।

पुष्पाञ्जलिं गृहाणेदं पङ्कजाक्षस्य वल्लभे।
नमस्ते देवि तुलसि नताभीष्टफलप्रदे॥

मन्दारनीलोत्पलकुन्दजाती पुन्नागमल्लीकरवीरपद्मैः।
पुष्पाञ्जलिं ते जगदेकबन्धो हरे त्वदङ्घ्रौ विनिवेशयामि॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

आयुरारेग्यमतुलमैश्वर्यं पुत्रसम्पदः।
देहि मे सकलान्कामान् तुलस्यमृतसम्भवे॥

नमो नमः सुखवरपूजिताङ्घ्रये
नमो नमो निरुपममङ्गलात्मने।
नमो नमो विपुलपदैकसिद्धये
नमो नमः परमदयानिधे हरे॥

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः प्रार्थनाः समर्पयामि।

नमस्ते देवि तुलसि नमस्ते मोक्षदायिनि।
इदमर्घ्यं प्रदास्यामि सुप्रीता वरदा भव॥
लक्ष्मीपते नमस्तुभ्यं तुलसीदामभूषण।
इदमर्घ्यं प्रदास्यामि गृहाण गरुडध्वज॥

श्री तुलस्यै महाविष्णवे च नमः - इदमर्घ्यमिदमर्घ्यमिदमर्घ्यम्।

नमस्ते देवि तुलसि माधवेन समन्विता।
प्रयच्छ सकलान्कामान् द्वादश्यां पूजिता मया॥

अनेन पूजनेन श्री-तुलसी-विष्णू प्रीयेताम्।

तुलसीविवाहविधिः

(इक्षुदण्डनिर्मिते पुष्पाद्यलङ्कृते मण्टपे विवाहः।

तुलसी हरिद्राचन्दनकुङ्कुमपुष्पाद्यालङ्कृता स्वीयवेद्यां प्रथमं पूज्यते।

शुक्लाम्बरधरं + परमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते + शुभतिथौ तुलस्याः
विष्णुना सह विवाहोत्सवमाचरिष्ये।

(अप उपस्पृश्य)

विष्णुं विवाहार्थे वरार्ह-वस्त्रालङ्करण-पुष्पमालादिभिः अलङ्कृत्य वाद्यघोषगीतपुरस्सरं
विवाहमण्टपमानीय कर्ता नारिकेल-कदलीफलताम्बूलादिभिः उपसृत्य
मण्टपे आसने प्रतिष्ठाप्य प्रार्थयेत्।

आगच्छ भगवन् देव अर्हयिष्यामि केशव।

तुभ्यं ददामि तुलसीं प्रतीच्छन् कामदो भव॥

आसनमिदं, अलङ्कियताम्। पाद्यं समर्पयामि।

अर्घ्यं समर्पयामि, आचमनीयं समर्पयामि। मधुपर्कं समर्पयामि।
हरिद्रालेप-मङ्गलविधिं समर्पयामि। तैलाभ्यङ्गपूर्वकं मङ्गलस्नानं समर्पयामि।
वस्त्रालङ्करणपुष्पमालाः समर्पयामि। गन्धान् धारयामि। गन्धोपरि हरिद्राकुङ्कुमं
समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

तुलसी-विष्णुभ्यां नमः नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

(वधूवरौ परस्परमभिमुखौ स्थापयित्वा)

... गोत्रोद्भवां ... शर्मणः प्रपौत्रीं, ... शर्मणः पौत्रीं, ... शर्मणः पुत्रीं तुलसीनाम्नीम् इमां कन्यकां अजाय परब्रह्मणे श्री विष्णवे वराय प्रतिपादयामि। (त्रिः उक्त्वा)

अनादिमध्यनिधन त्रैलोक्यप्रतिपालक।
इमां गृहाण तुलसीं विवाहविधिनेश्वर॥

पार्वती-बीजसम्भूतां बृन्दाभस्मनि संस्थिताम्।
अनादिमध्यनिधनां वल्लभां ते ददाम्यहम्॥

पयोधृतैश्च सेवाभिः कन्यावद्वर्षितां मया।
त्वत्प्रियां तुलसीं तुभ्यं ददामि त्वं गृहाण भोः॥

वाद्यघोष-वेदस्वस्तिवाचन-मङ्गलाशीर्भिः उभौ मेलयित्वा गीतादिभिः सन्तोषयेत्।

सायमपि पुनः पूजां कृत्वा स्त्रीधनं यथाशक्तिं दद्यात्।

विवाहोत्सवपूर्तौ—

वैकुण्ठं गच्छ भगवन् तुलस्या सहितः प्रभो।
मत्कृतं पूजनं गृह्य सन्तुष्टो भव सर्वदा॥

गच्छ गच्छ सुरश्रेष्ठ स्वस्थानं परमेश्वर।
यत्र ब्रह्मादयो देवाः तत्र गच्छ जनार्दन॥

इति उभौ अभ्यनुज्ञापयेत् मङ्गलार्तिकेन सह। तुलसीं यथापूर्वं रक्षेत्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ शिवरात्रि-पूजा — याम-चतुष्टय-पूजा ॥

आचम्य।

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ व्रत-सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिकणां प्रभवादि षष्ठ्याः संवत्सराणां
मध्ये ( )^{३०} नाम संवत्सरे उत्तरायणे शिशिर-ऋतौ कुम्भ-मासे कृष्ण-पक्षे
त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर
/ भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^{३१} नक्षत्र ( )^{३२} नाम योग ( ) करण
युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् (त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां)
शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य
ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभि-
वृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च
सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां

^{३०}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{३१}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{३२}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं
श्री-साम्ब-परमेश्वर-प्रीत्यर्थं शिवरात्रि-व्रतं करिष्ये।

शिवरात्रिव्रतं ह्येतत्करिष्येऽहं महाफलम्।
निर्विघ्नमस्तु मे चात्र त्वत्प्रसादाञ्जगत्पते॥

चतुर्दश्यां निराहारो भूत्वा शम्भो परेऽहनि।
भोक्ष्येऽहं भुक्तिमुक्त्यर्थं शरणं मे भवेश्वर॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः१ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।

ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थं अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः

१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः

२. ॐ एकदन्ताय नमः

११. ॐ फालचन्द्राय नमः

३. ॐ कपिलाय नमः

१२. ॐ गजाननाय नमः

४. ॐ गजकर्णकाय नमः

१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः

५. ॐ लम्बोदराय नमः

१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः

६. ॐ विकटाय नमः

१५. ॐ हेरम्बाय नमः

७. ॐ विघ्नराजाय नमः

१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः

८. ॐ विनायकाय नमः

१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः

९. ॐ धूमकेतवे नमः

१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाघ्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।
अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥
प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।
छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा - साम्ब-परमेश्वर-पूजा (प्रथम-यामः) ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिकणां प्रभवादि षष्ठ्याः संवत्सराणां
मध्ये ( )^{३३} नाम संवत्सरे उत्तरायणे शिशिर-ऋतौ कुम्भ-मासे कृष्ण-पक्षे
त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर
/ भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^{३४} नक्षत्र ( )^{३५} नाम योग ( ) करण
युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् (त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां)
शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य
ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभि-
वृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च

^{३३}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{३४}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{३५}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्य अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं शिवरात्रौ श्री-साम्ब-परमेश्वर-प्रीत्यर्थं प्रथम-यामपूजां करिष्ये।

श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि।

(गणपति प्रसादं शिरसा गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।

ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।

ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाः स्यापो
ज्योतीः स्यापो यजूः स्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप

ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसम्
रत्नाकल्पोज्ज्वलाङ्गं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम्।
पद्मासीनं समन्तात् स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानम्
विश्वाद्यं विश्वबीजं निखिलभयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रम्॥

अस्मिन् बिम्बे श्री-साम्ब-परमेश्वरं ध्यायामि।

नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते
नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजातं प्रपद्यामि।

या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया
नो रुद्र मृडय॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजाताय वै नमो नमः। आसनं
समर्पयामि॥ २॥

या तै रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया
गिरिशन्ताभिचाकशीहि॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवे भवे नार्ति भवे भवस्व
माम्। पादयोः पाद्यं समर्पयामि॥३॥

यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः
पुरुषं जगत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवोद्धवाय नमः॥ अर्घ्यं समर्पयामि॥४॥

शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छावदामसि। यथा नः सर्वमिङ्गदयक्ष्मः सुमना
असत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। वामदेवाय नमः। आचमनीयं समर्पयामि॥५॥

अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च
यातुधान्यः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। ज्येष्ठाय नमः। मधुपर्कं समर्पयामि॥६॥

असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमा रुद्रा अभितो दिक्षु
श्रिताः सहस्रशोऽवैषा हेड ईमहे॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। श्रेष्ठाय नमः। स्नानं
समर्पयामि।

रुद्रम्। चमकम्। पुरुषसूक्तम्॥

स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि॥७॥

साक्षतजलेन तर्पणं कार्यम्॥

ॐ भवं देवं तर्पयामि। ॐ शर्वं देवं तर्पयामि। ॐ ईशानं देवं तर्पयामि।
ॐ पशुपतिं देवं तर्पयामि। ॐ रुद्रं देवं तर्पयामि। ॐ उग्रं देवं तर्पयामि।
ॐ भीमं देवं तर्पयामि। ॐ महान्तं देवं तर्पयामि॥

ॐ भवस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ शर्वस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि।
ॐ ईशानस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्नीं तर्पयामि।
ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ उग्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ
भीमस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ महतो देवस्य पत्नीं तर्पयामि॥

असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नदहार्यः।
उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। रुद्राय
नमः। वस्त्रोत्तरीयं समर्पयामि॥८॥

नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्त्वानोऽहं
तेभ्योऽकरं नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कालाय नमः। यज्ञोपवीताभरणानि
समर्पयामि॥९॥

प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयोरार्वियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः परा ता भंगवो
वप॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कलविकरणाय नमः। दिव्यपरिमलगन्धान्
धारयामि। गन्धस्योपरि अक्षतान् समर्पयामि॥१०॥

अवतत्य धनुस्त्व सहस्राक्ष शतेषुधे। निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो
नः सुमना भव॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलविकरणाय नमः। पुष्पैः
पूजयामि॥११॥

ॐ भवाय देवाय नमः। ॐ शर्वाय देवाय नमः।

ॐ ईशानाय देवाय नमः। ॐ पशुपतये देवाय नमः।

ॐ रुद्राय देवाय नमः। ॐ उग्राय देवाय नमः।

ॐ भीमाय देवाय नमः। ॐ महते देवाय नमः॥

ॐ भवस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ शर्वस्य देवस्य पत्न्यै नमः।

ॐ ईशानस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्न्यै नमः।

ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ उग्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः।

ॐ भीमस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ महतो देवस्य पत्न्यै नमः॥

॥ शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

शिवाय नमः		अन्धकासुरसूदनाय नमः	
महेश्वराय नमः		गङ्गाधराय नमः	
शम्भवे नमः		ललाटाक्षाय नमः	
पिनाकिने नमः		कालकालाय नमः	
शशिशेखराय नमः		कृपानिधये नमः	३०
वामदेवाय नमः		भीमाय नमः	
विरूपाक्षाय नमः		परशुहस्ताय नमः	
कर्पदिने नमः		मृगपाणये नमः	
नीललोहिताय नमः		जटाधराय नमः	
शङ्कराय नमः	१०	कैलासवासिने नमः	
शूलपाणिने नमः		कवचिने नमः	
खट्वाङ्गिने नमः		कठोराय नमः	
विष्णुवल्लभाय नमः		त्रिपुरान्तकाय नमः	
शिपिविष्टाय नमः		वृषाङ्काय नमः	
अम्बिकानाथाय नमः		वृषभारूढाय नमः	४०
श्रीकण्ठाय नमः		भस्मोद्धूलितविग्रहाय नमः	
भक्तवत्सलाय नमः		सामप्रियाय नमः	
भवाय नमः		स्वरमयाय नमः	
शर्वाय नमः		त्रयीमूर्तये नमः	
त्रिलोकेशाय नमः	२०	अनीश्वराय नमः	
शितिकण्ठाय नमः		सर्वज्ञाय नमः	
शिवाप्रियाय नमः		परमात्मने नमः	
उग्राय नमः		सोमसूर्याग्निलोचनाय नमः	
कपालिने नमः		हविषे नमः	
कामारये नमः		यज्ञमयाय नमः	५०

सोमाय नमः		महासेनजनकाय नमः	
पञ्चवक्त्राय नमः		चारुविक्रमाय नमः	
सदाशिवाय नमः		रुद्राय नमः	
विश्वेश्वराय नमः		भूतपतये नमः	
वीरभद्राय नमः		स्थाणवे नमः	८०
गणनाथाय नमः		अहये बुध्याय नमः	
प्रजापतये नमः		दिगम्बराय नमः	
हिरण्यरेतसे नमः		अष्टमूर्तये नमः	
दुर्धर्षाय नमः		अनेकात्मने नमः	
गिरीशाय नमः	६०	सात्त्विकाय नमः	
गिरिशाय नमः		शुद्धविग्रहाय नमः	
अनघाय नमः		शाश्वताय नमः	
भुजङ्गभूषणाय नमः		खण्डपरशवे नमः	
भर्गाय नमः		अजाय नमः	
गिरिधन्वने नमः		पाशविमोचकाय नमः	९०
गिरिप्रियाय नमः		मृडाय नमः	
कृत्तिवाससे नमः		पशुपतये नमः	
पुरारातये नमः		देवाय नमः	
भगवते नमः		महादेवाय नमः	
प्रमथाधिपाय नमः	७०	अव्ययाय नमः	
मृत्युञ्जयाय नमः		हरये नमः	
सूक्ष्मतनवे नमः		पूषदन्तभिदे नमः	
जगद्धापिने नमः		अव्यग्राय नमः	
जगद्गुरवे नमः		दक्षाध्वरहराय नमः	
व्योमकेशाय नमः		हराय नमः	१००

भगनेत्रभिदे नमः
अव्यक्ताय नमः
सहस्राक्षाय नमः
सहस्रपदे नमः

अपवर्गप्रदाय नमः
अनन्ताय नमः
तारकाय नमः
परमेश्वराय नमः

॥ इति शाक्तप्रमोदे श्री शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ उत्तराङ्ग-पूजा ॥

विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनैशन्नस्येषव आभुरस्य
निष्ङ्गथिः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलाय नमः। धूपमाघ्रापयामि॥१२॥

या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्तै बभूव ते धनुः। तयाऽस्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया
परिभुज॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलप्रमथनाय नमः। अलङ्कारदीपं
सन्दर्शयामि॥१३॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय
धृष्णवै। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय।
सर्वभूतदमनाय नमः। () निवेदयामि। मध्ये मध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि।
अमृतापिधानमसि।

हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि। पादप्रक्षालनं समर्पयामि। निवेदनानन्तरम्
आचमनीयं समर्पयामि॥१४॥

परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवाऽऽरे
अस्मन्नि धैहि तम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। मनोन्मनाय नमः। कर्पूरताम्बूलं
समर्पयामि॥१५॥

नमस्ते अस्तु भगवन् विश्वेश्वराय महादेवाय त्र्यम्बकाय त्रिपुरान्तकाय

त्रिकाग्निका॒लाय॑ काला॒ग्निरु॒द्राय॑ नीलक॒ण्ठाय॑ मृ॒त्युञ्ज॒याय॑ सर्वेश्व॒राय॑
सदाशि॒वाय॑ श्रीमन्महादे॒वाय॑ नमः॥ कर्पूरनीराजनं दर्शयामि॥१६॥

॥ रक्षा ॥

बृ॒ह॒त्साम॑ क्षत्र॒भृद्वृ॒द्ध वृ॑ष्णि॒यं त्रि॒ष्टुभौ॑जः शु॒भित॒मु॒ग्रवी॑रम्। इन्द्र॒स्तोमे॑न
प॒ञ्चद॒शेन॑ म॒ध्यमि॒दं वा॒तेन॑ स॒गरे॑ण रक्ष॥

रक्षां धारयामि॥

॥ नमस्काराः ॥

ॐ भवाय देवाय नमः।

ॐ शर्वाय देवाय नमः।

ॐ ईशानाय देवाय नमः।

ॐ पशुपतये देवाय नमः।

ॐ रुद्राय देवाय नमः।

ॐ उग्राय देवाय नमः।

ॐ भीमाय देवाय नमः।

ॐ महते देवाय नमः॥

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो
मे अस्तु सदाशिवोम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय॑ मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

शिवाय नमः। रुद्राय नमः। पशुपतये नमः। नीलकण्ठाय नमः।
महेश्वराय नमः। हरिकेशाय नमः। विरूपाक्षाय नमः। पिनाकिने नमः।
त्रिपुरान्तकाय नमः। शम्भवे नमः। शूलिने नमः। महादेवाय नमः। इति
द्वादशनामभिर्द्वादशपुष्पाञ्जलीन् दत्त्वा॥

प्रदक्षिणनमस्कारान् कृत्वा॥

॥ अर्घ्यप्रदानम् ॥

ममोपात्त समस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् शिवरात्रौ प्रथम-याम-पूजान्ते क्षीरार्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

शिवरात्रिव्रतं देव पूजाजपपरायणः।
करोमि विधिवदत्तं गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तुते॥

इत्यर्घ्यं दत्त्वा।

नमः शिवाय शान्ताय सर्वपापहराय च।
शिवरात्रौ मया दत्तं गृहाणार्घ्यं मम प्रभो॥१॥

॥ पूजानिवेदनम् ॥

नमो यज्ञजगन्नाथ नमस्त्रिभुवनेश्वर।
पूजां गृहाण मे दत्तां महेश प्रथमे पदे॥१॥

यत्किञ्चित् कुर्महे देव सदा सुकृतदुष्कृतम्।
तन्मे शिवपदस्थस्य भुङ्क्ष्व क्षपय शङ्कर॥

शिवो दाता शिवो भोक्ता शिवः सर्वमिदं जगत्।
शिवो जयति सर्वत्र यः शिवः सोऽहमेव हि॥

इति प्रार्थ्य॥

देवहृदयस्थं पादस्थं च पुष्पमादाय प्रणम्य देवेन दत्तमिति ध्यात्वा॥

प्रपन्नं पाहि मामीश भीतमृत्युमहार्णवात्।
त्वयोपभुक्त-स्रग्-गन्ध-वासो-लङ्कार-चर्चिताः ।
उच्छिष्टभोजिनो दासास्तव मायां जयेम हि॥

इति मूर्ध्नि धृत्वा॥

मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं महेश्वर।
यत्कृतं तु मया देव परिपूर्णं तदस्तु ते॥

अनेन पूजनेन साम्बसदाशिवः प्रीयताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ प्रधान-पूजा - साम्ब-परमेश्वर-पूजा (द्वितीय-यामः) ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिकणां प्रभवादि षष्ठ्याः संवत्सराणां
मध्ये ( )^{३६} नाम संवत्सरे उत्तरायणे शिशिर-ऋतौ कुम्भ-मासे कृष्ण-पक्षे
त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर
/ भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^{३७} नक्षत्र ( )^{३८} नाम योग ( ) करण
युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् (त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां)

^{३६}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{३७}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{३८}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य
ऐश्वर्याभिवृद्धार्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभि-
वृद्धार्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च
सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां
प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं
शिवरात्रौ श्री-साम्ब-परमेश्वर-प्रीत्यर्थं द्वितीय-यामपूजां करिष्ये।

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसम्
रत्नाकल्पोज्ज्वलाङ्गं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम्।
पद्मासीनं समन्तात् स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानम्
विश्वाद्यं विश्वबीजं निखिलभयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रम्॥

अस्मिन् बिम्बे श्री-साम्ब-परमेश्वरं ध्यायामि।

नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते
नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजातं प्रपद्यामि।

या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया
नो रुद्र मृडय॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजाताय वै नमो नमः। आसनं
समर्पयामि॥२॥

या ते रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया
गिरिशन्ताभिचाकशीहि॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवे भवे नाति भवे भवस्व
माम्। पादयोः पाद्यं समर्पयामि॥३॥

यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः
पुरुषं जगत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवोद्धवाय नमः॥ अर्घ्यं समर्पयामि॥४॥

शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छावदामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना
 असत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। वामदेवाय नमः। आचमनीयं समर्पयामि॥५॥
 अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहींश्च सर्वाङ्गम्भयन्त्सर्वाश्च
 यातुधान्यः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। ज्येष्ठाय नमः। मधुपर्कं समर्पयामि॥६॥
 असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमाः रुद्रा अभितो दिक्षु
 श्रिताः सहस्रशोऽवैषाः हेड ईमहे॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। श्रेष्ठाय नमः। स्नानं
 समर्पयामि।

॥ महान्यासः ॥

॥ पञ्चाङ्गरुद्रन्यासः रावणोक्ता पञ्चाङ्गप्रार्थना-सहितम् ॥

ओङ्कारमन्त्रसंयुक्तं नित्यं ध्यायन्ति योगिनः।

कामदं मोक्षदं तस्मै नकाराय नमो नमः॥१॥

नमस्ते रुद्र मन्यवं उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते
 नमः॥ या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः। शिवा शर्व्या या तव तया
 नो रुद्र मृडय॥

(EAST)

कं खं गं घं ङं। यरलवशषसहोम्। ॐ नमो भगवते रुद्राय। पूर्वाङ्गरुद्राय
 नमः।

महादेवं महात्मानं महापातकनाशनम्।

महापापहरं वन्दे मकाराय नमो नमः॥२॥

अपैतु मृत्युरमृतं न आगन्वैवस्वतो नो अभयं कृणोतु। पूर्णं वनस्पतैरिवाभिः
 शीयताः रयिः स च तान्नः शचीपतिः।

(SOUTH)

चं छं जं झं ञं। यरलवशषसहोम्। ॐ नमो भगवते रुद्राय। दक्षिणाङ्गरुद्राय नमः।

शिवं शान्तं जगन्नाथं लोकानुग्रहकारणम्।
शिवमेकं परं वन्दे शिकाराय नमो नमः॥३॥

ॐ। निधनपतये नमः। निधनपतान्तिकाय नमः। ऊर्ध्वाय नमः। ऊर्ध्वलिङ्गाय नमः। हिरण्याय नमः। हिरण्यलिङ्गाय नमः। सुवर्णाय नमः। सुवर्णलिङ्गाय नमः। दिव्याय नमः। दिव्यलिङ्गाय नमः। भवाय नमः। भवलिङ्गाय नमः। शर्वाय नमः। शर्वलिङ्गाय नमः। शिवाय नमः। शिवलिङ्गाय नमः। ज्वलाय नमः। ज्वललिङ्गाय नमः। आत्माय नमः। आत्मलिङ्गाय नमः। परमाय नमः। परमलिङ्गाय नमः। एतत्सोमस्य सूर्यस्य सर्वलिङ्गं स्थापयति पाणिमन्त्रं पवित्रम्।

(WEST)

टं ठं डं ढं णं। यरलवशषसहोम्। ॐ नमो भगवते रुद्राय। पश्चिमाङ्गरुद्राय नमः।

वाहनं वृषभो यस्य वासुकिः कण्ठभूषणम्।
वामे शक्तिधरं वन्दे वकाराय नमो नमः॥४॥

यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाऽऽविवेश तस्मै रुद्राय नमो अस्तु॥

(NORTH)

तं थं दं धं नं। यरलवशषसहोम्। ॐ नमो भगवते रुद्राय। उत्तराङ्गरुद्राय नमः।

यत्र कुत्र स्थितं देवं सर्वव्यापिनमीश्वरम्।
यलिङ्गं पूजयेन्नित्यं यकाराय नमो नमः॥५॥

प्राणानां ग्रन्थिरसि रुद्रो मां विशान्तकः। तेनान्नेनाप्यायस्व॥ नमो रुद्राय
विष्णवे मृत्युर्मे पाहि।

(UPWARDS)

पं फं बं भं मं। यरलवशषसहोम्। ॐ नमो भगवते रुद्राय। ऊर्ध्वाङ्गरुद्राय
नमः।

॥ पञ्चाङ्गमुखन्यासः रावणोक्ता पञ्चमुखप्रार्थना-सहितम् ॥

तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि।

तन्नो रुद्रः प्रचोदयात्॥

संवर्ताग्नि-तटित्प्रदीप्त-कनक-प्रस्पर्धि-तेजोरुणम्
गम्भीरध्वनि-सामवेदजनकं ताम्राधरं सुन्दरम्।
अर्धेन्दुद्युति-लोल-पिङ्गल-जटाभार-प्रबोद्धोदकम्
वन्दे सिद्धसुरासुरेन्द्रनमितं पूर्वं मुखं शूलिनः॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय। पूर्वाङ्गमुखाय नमः। (EAST)

अघोरैभ्योऽथ घोरैभ्यो घोरघोरंतरेभ्यः।

सर्वैभ्यः सर्वशर्वैभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः॥

कालाभ्रभ्रमराञ्जन-द्युतिनिभं व्यावृत्तपिङ्गक्षणम्
कर्णोद्भासित-भोगिमस्तकमणि-प्रोद्धिन्नदंष्ट्राङ्कुरम्।
सर्पप्रोतकपाल-शुक्तिशकल-व्याकीर्णताशेखरम्
वन्दे दक्षिणमीश्वरस्य वदनं चाथर्वनादोदयम्॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय। दक्षिणाङ्गमुखाय नमः। (SOUTH)

सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः।

भुवे भवे नार्ति भवे भवस्व माम्। भुवोद्धवाय नमः॥

प्रालेयाचलमिन्दुकुन्द-धवलं गोक्षीरफेनप्रभम्
भस्माभ्यङ्गमनङ्गदेहदहन-ज्वालावली-लोचनम् ।
विष्णु-ब्रह्म-मरुद्गणार्चितपदं ऋग्वेदनादोदयम्
वन्देऽहं सकलं कलङ्करहितं स्थाणोर्मुखं पश्चिमम्॥
ॐ नमो भगवते रुद्राय। पश्चिमाङ्गमुखाय नमः। (WEST)

वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय
नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रमथनाय
नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः॥
गौरं कुङ्कुमपङ्कितं सुतिलकं व्यापाण्डुमण्डस्थलम्
भ्रूविक्षेप-कटाक्षवीक्षण-लसत्-संसक्तकर्णोत्पलम्।
स्निग्धं बिम्बफलाधरं प्रहसितं नीलालकालङ्कृतम्
वन्दे याजुषवेदघोषजनकं वक्त्रं हरस्योत्तरम्॥
ॐ नमो भगवते रुद्राय। उत्तराङ्गमुखाय नमः। (NORTH)

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो
मे अस्तु सदाशिवोम्॥

व्यक्ताव्यक्तनिरूपितं च परमं षट्त्रिंशत्तत्त्वाधिकम्
तस्मादुत्तर-तत्त्वमक्षरमिति ध्येयं सदा योगिभिः।
ओङ्कारादि समस्तमन्त्रजनकं सूक्ष्मातिसूक्ष्मं परम्
वन्दे पञ्चममीश्वरस्य वदनं खव्यापि तेजोमयम्॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय। ऊर्ध्वाङ्गमुखाय नमः। (UPWARDS)

॥ केशादिपादान्त (प्रथमो) न्यासः ॥

या तै रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी।
तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभिचाकशीहि॥
शिखायै नमः॥ (TUFT)

अस्मिन् महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि।
तेषा सहस्रयोजनेऽवधन्वानि तन्मसि॥
शिरसे नमः॥ (TOP OF HEAD)

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्।
तेषा सहस्रयोजनेऽवधन्वानि तन्मसि॥
ललाटाय नमः॥ (FOREHEAD)

ह्रसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।
नृषद्वरसदृतसद्धोमसद्भा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥
भ्रुवोर्मध्याय नमः॥ (MIDDLE OF EYEBROWS)

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥
नेत्राभ्यां नमः॥ (EYES)

नमः सुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च
सरस्याय च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च।
कर्णाभ्यां नमः॥ (EARS)

मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः।
वीरान्मा नो रुद्र भामितोऽवधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते॥

नासिकायै^{३९} नमः॥ (NOSE)

अ॒व॒त॒त्य॒ ध॒नु॒स्त्व॑ स॒ह॒स्राक्ष॑ श॒तै॑षुधे॥

नि॒शीर्य॑ श॒ल्यानां॑ मु॒खा शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव।

मु॒खाय॑ नमः॥ (FACE)

नील॑ग्रीवाः शि॒ति॒क॒ण्ठाः श॒र्वा अ॒धः, क्ष॑माच॒राः।

तेषां॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॑ध॒न्वा॒नि त॑न्मसि॥

क॒ण्ठाय॑ नमः॥ (NECK)

नील॑ग्रीवाः शि॒ति॒क॒ण्ठा दि॒वः रु॒द्रा उ॒प॑श्रिताः।

तेषां॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॑ध॒न्वा॒नि त॑न्मसि॥

उ॒प॒क॒ण्ठाय॑ नमः॥ (LOWER NECK)

नम॑स्ते अ॒स्त्वायु॑धा॒याना॑त॒ताय॑ धृ॒ष्णवै॑।

उ॒भा॒भ्यामु॑त ते॒ नमो॑ बा॒हु॒भ्यां तव॑ ध॒न्व॑ने॥

बा॒हु॒भ्यां नमः॥ (SHOULDERS)

या ते॑ हे॒ति॒र्मी॑दुष्ट॒म॒ ह॒स्ते ब॒भूव॑ ते॒ ध॒नुः।

तया॑ऽस्मान् वि॒श्व॒त॒स्त्व॒म॒य॒क्ष्म॒या परि॑ब्रुज॥

उ॒प॒बा॒हु॒भ्यां नमः॥ (ELBOW TO WRIST)

परि॑ णो रु॒द्रस्य॑ हे॒ति॒र्वृ॑णक्तु॒ परि॑ त्वे॒षस्य॑ दु॒र्म॒ति॒र॒घा॒योः।

अ॒व॒ स्थि॑रा म॒घ॒व॒च्च॑स्तनुष्व॒ मी॒ढ्व॑स्तो॒काय॑ तन॒याय॑ मृ॒डय॑॥

म॒णि॒ब॒न्धा॒भ्यां नमः॥ (WRISTS)

ये ती॒र्था॒नि प्र॒च॒र॑न्ति सृ॒का॒व॑न्तो निष॒ङ्गि॑णः।

तेषां॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॑ध॒न्वा॒नि त॑न्मसि॥

हस्ताभ्यां नमः॥ (HANDS)

सद्योजा॑तं प्र॑पद्या॒मि सद्योजा॑ताय॒ वै नमो॑ नमः॥
भ॒वे भ॑वे॒ नाति॑ भवे॒ भवस्व॑ माम्। भ॒वोद्भ॑वाय॒ नमः॥

अङ्गु॑ष्ठाभ्यां नमः॥ (ROLL RING FINGERS ON THUMBS)

वा॒मदे॑वाय॒ नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॒ नमः॑ श्रे॒ष्ठाय॒ नमो॑ रु॒द्राय॒ नमः॑ का॒लाय॒ नमः॑
क॒ल॒विक॑र॒णाय॒ नमो॑ ब॒ल॒विक॑र॒णाय॒ नमो॑ ब॒लाय॒ नमो॑ ब॒ल॒प्रम॑थ॒नाय॒ नमः॑
सर्व॑भू॒तद॑म॒नाय॒ नमो॑ म॒नोन्म॑नाय॒ नमः॑॥

तर्ज॑नीभ्यां नमः॥ (ROLL THUMBS ON INDEX FINGERS)

अ॒घोरे॑भ्योऽथ॒ घोरे॑भ्यो॒ घोर॑घो॒रतरे॑भ्यः।
सर्वे॑भ्यः सर्व॑शर्वे॑भ्यो॒ नम॑स्ते अस्तु रु॒द्ररू॑पेभ्यः॥
मध्य॑माभ्यां नमः॥ (ROLL THUMBS ON MIDDLE FINGERS)

तत्पु॑रु॒षाय॒ वि॒द्महे॑ म॒हादे॒वाय॑ धीम॒हि।
तन्नो॑ रु॒द्रः प्र॑चो॒दया॑त्॥

अना॑मिकाभ्यां नमः॥ (ROLL THUMBS ON RING FINGERS)

ई॒शानः॑ सर्व॑विद्या॒नामी॒श्वरः॑ सर्व॑भू॒तानां॑ ब्र॒ह्माधि॑पतिर्ब्र॒ह्म॒णोऽधि॑पतिर्ब्र॒ह्मा शि॒वो
मे॒ अस्तु॑ सदा॒शि॒वोम्॥

कनि॑ष्ठिकाभ्यां नमः॥ (ROLL THUMBS ON LITTLE FINGERS)

नमो॑ हि॒र॒ण्यबा॑हवे॒ हि॒र॒ण्यव॑र्णाय॒ हि॒र॒ण्यरू॑पाय॒ हि॒र॒ण्यप॑तयेऽम्बिका॒पत॑य
उ॒माप॑तये॒ पशु॑पतये॒ नमो॑ नमः॥

कर॑तलकरपृष्ठाभ्यां नमः॥ (RUB PALMS OVER ONE ANOTHER, FRONT AND BACK)

नमो॑ वः कि॒रि॒केभ्यो॑ दे॒वाना॑ हृ॒दये॑भ्यः॥
हृ॒दया॑य नमः॥ (HEART)

नमो॑ ग॒णेभ्यो॑ ग॒णप॑तिभ्यश्च वो॒ नमः॥

पृष्ठाय नमः॥ (BACK)

नमस्तक्ष्मभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमः॥

कक्षाभ्यां नमः॥ (ARMPIT TO WAIST)

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्यै दिशां च पतये नमः॥

पार्श्वभ्यां नमः॥ (TRUNK)

विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत।

अनेशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः॥

जठराय नमः॥ (STOMACH)

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्।

सदाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम॥

नाभ्यै नमः॥ (NAVEL)

मीढुष्टम् शिवतम शिवो नः सुमनां भव।

परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृत्तिं वसान् आ चरं पिनाकं बिभ्रदा गंहि॥

कट्यै नमः॥ (WAIST)

ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः।

तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽवधन्वानि तन्मसि॥

गुह्याय नमः॥ (UPPER REPRODUCTIVE ORGANS)

ये अन्नैषु विविध्यन्ति पात्रैषु पिबतो जनान्।

तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽवधन्वानि तन्मसि॥

अण्डाभ्यां नमः॥ (LOWER REPRODUCTIVE ORGANS)

स शिरा जातवेदा अक्षरं परमं पदम्।

वेदानाꣳ शिरसि माता आयुष्मन्तं करोतु माम्॥

अपानाय नमः॥ (ANUS)

मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भकं॑ मा न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑ उक्षि॒तम्।
मा नो॑ व॒धीः पि॒तरं॑ मो॒त मा॒तरं॑ प्रि॒या मा न॑स्त॒नुवो॑ रु॒द्र री॑रिषः॥

ऊरुभ्यां नमः॥ (THIGHS)

ए॒ष ते॑ रु॒द्रभा॒गस्तं जु॑षस्व॒ तेना॑व॒सेनं॑ प॒रो मू॒जव॑तोऽती॒ह्यव॑ततधन्वा॒ पिना॑कहस्तः॒ कृत्ति॑वासाः॥

जानुभ्यां नमः॥ (KNEES)

स॒ꣳसृ॒ष्टिजि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॒ध्यूर्ध्व॑धन्वा॒ प्रति॑हिताभि॒रस्ता॑।
बृ॒हस्प॑ते परि॒दीया॒ रथे॑न रक्षो॒हाऽमि॒त्राꣳ अ॒प॒बाध॑मानः॥

जङ्घाभ्यां नमः॥ (KNEE TO ANKLES)

वि॒श्वं भू॑तं भु॒वनं चि॒त्रं ब॑हु॒धा जा॒तं जा॒यमा॑नं च॒ यत्।
सर्वो॑ ह्ये॒ष रु॒द्रस्तस्मै॑ रु॒द्राय॑ नमो॑ अस्तु॥

गुल्फाभ्यां नमः॥ (ANKLES)

ये प॒थां प॑थि॒रक्ष॑य ऐ॒लवृ॑दा य॒व्युधः॑।
तेषां॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॑धन्वा॒नि तन्म॑सि॥

पादाभ्यां नमः॥ (FEET)

अ॒ध्यवो॑चदधि॒वक्ता॑ प्र॒थ॒मो दै॒व्यो भि॑षक्।

अ॒हीꣳश्च॑ सर्वा॑ञ्ज॒म्भय॑न्त्सर्वा॑श्च या॒तुधा॑न्यः॥

कव॑चाय हुम्॥ (CROSS HANDS ACROSS CHEST WITH TIPS OF FINGERS TOUCHING SHOULDERS)

नमो॑ बि॒ल्मिने॑ च क॒व॒चिने॑ च॒ नमः॑ श्रु॒ताय॑ च श्रु॒तसे॒नाय॑ च॥

उप॑कव॒चाय॑ हुम्॥ (REPEAT THE ABOVE AT ELBOW LEVEL)

नमो॑ अस्तु॒ नील॑ग्री॒वाय॑ स॒हस्रा॑क्षाय॒ मी॒दुषे॑।

अथो॒ ये अ॑स्य॒ सत्वा॑नोऽहं॒ तेभ्यो॑ऽकरं॒ नमः॑॥

नेत्रत्रयाय वौषट्॥ (TOUCH INDEX, MIDDLE, RING FINGERS ACROSS THE THREE EYES)

प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयो॒रार्त्तियो॒ज्याम्।
याश्च ते हस्त॒ इषवः॒ परा॒ ता भ॒गवो वप॥

अस्त्राय फट्॥ (SLAP INDEX AND MIDDLE FINGERS OF RIGHT HAND ON LEFT PALM)

य ए॒तावन्तश्च॒ भूयाः॑ सश्च॒ दिशो॑ रु॒द्रा वि॑तस्थिरे।
तेषां॑ सहस्रयो॒जनेऽव॒धन्वा॑नि तन्मसि॥

इति दिग्बन्धः॥ (SNAP MIDDLE AND THUMB WITH CLICKING SOUNDS AROUND SELF)

॥ मूर्धादिपादान्त दशाक्षरी दशाङ्ग (द्वितीयो) न्यासः ॥

ॐ मूर्ध्ने नमः। नं नासिकाय^{४०} नमः। मों ललाटाय नमः। भं मुखाय नमः।
गं कण्ठाय नमः। वं हृदयाय नमः। तें दक्षिणहस्ताय नमः। रुं वामहस्ताय
नमः। द्रां नाभ्यै नमः। यं पादाभ्यां नमः।

॥ पादादिमूर्धान्त पञ्चाङ्ग (तृतीयो) न्यासः ॥

सद्योजा॑तं प्रपद्यामि॒ सद्योजा॑ताय॒ वै नमो॑ नमः।
भवे॑ भवे॑ नाति॑ भवे॑ भवस्व॒ माम्। भवो॑द्भवाय॒ नमः॥
पादाभ्यां नमः॥

वाम॑देवाय॒ नमो॑ ज्येष्ठाय॒ नमः॑ श्रेष्ठाय॒ नमो॑ रु॒द्राय॒ नमः॑ काला॑य॒ नमः॑
कल॑विकरणा॒य नमो॑ बल॑विकरणा॒य नमो॑ बला॑य॒ नमो॑ बल॑प्रमथना॒य नमः॑
सर्व॑भूतदमना॒य नमो॑ मनो॑न्मना॒य नमः॑॥
ऊरु॑भ्यां नमः॥

^{४०}नासिकाभ्यां

अ॒घोरे॑भ्योऽथ॒ घोरे॑भ्यो॒ घोर॑घोर॑तरेभ्यः।
 सर्वे॑भ्यः सर्व॑शर्वे॑भ्यो नम॑स्ते अस्तु रु॒द्ररू॑पेभ्यः॥
 हृदयाय नमः॥

तत्पु॑रुषाय वि॒द्महे॑ महादे॒वाय॑ धीमहि।
 तन्नो॑ रुद्रः प्रचो॒दया॑त्॥
 मुखाय नमः॥

ई॒शानः॑ सर्व॑विद्यानामीश्वरः सर्व॑भू॒तानां॑ ब्रह्माधि॑पतिर्ब्रह्म॒णोऽधि॑पतिर्ब्रह्मा शि॒वो
 मे॑ अस्तु सदाशि॒वोम्॥
 हंस॑ हंस॑ मूर्ध्ने नमः॥

॥ हंसगायत्री ॥

अस्य श्री हंसगायत्री महामन्त्रस्य। अव्यक्त परब्रह्म ऋषिः। अव्यक्त गायत्री
 छन्दः। परमहंसो देवता॥ हंसां बीजम्। हंसीं शक्तिः। हंसूं कीलकम्॥
 परमहंस-प्रसाद-सिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः॥

हंसां अङ्गु॑ष्ठाभ्यां नमः। हंसीं तर्ज॑नीभ्यां नमः। हंसूं म॒ध्यमा॑भ्यां नमः। हंसै॑
 अना॑मिकाभ्यां नमः। हंसौ॑ कनि॑ष्ठिकाभ्यां नमः। हंसः॑ करतल॑करपृष्ठाभ्यां
 नमः। हंसां हृदयाय नमः। हंसीं शि॑रसे स्वाहा। हंसूं शि॒खायै॑ वषट्। हंसै॑
 कव॑चाय हुम्। हंसौ॑ नेत्र॑त्रयाय वौषट्। हंसः॑ अस्त्राय फट्। भूर्भुव॑स्सुवरोम्
 इति दिग्बन्धः॥

॥ ध्यानम् ॥

गमागमस्थं गमनादिशून्यं चिद्रूपदीपं तिमिरापहारम्।
 पश्यामि ते सर्वजनान्तरस्थं नमामि हंसं परमात्मरूपम्॥

हंसहंसात् परमहंसः सोऽहं हंसः॥
 हंस हंसाय विद्महे परमहंसाय धीमहि।
 तन्नो हंसः प्रचोदयात्॥

(एवं त्रिः)

हंस हंसेति यो ब्रूयाद्धंसो नाम सदाशिवः।
 एवं न्यासविधिं कृत्वा ततः सम्पुटमारभेत्॥

॥ दिक् सम्पुटन्यासः ॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[ॐ] लं। त्रा॒ता॒र॒मिन्द्र॑म॒वि॒ता॒र॒मिन्द्र॑ꣳ ह॒व॑ह॒वे सु॒ह॒व॑ꣳ शू॒र॒मिन्द्र॑म्।

हु॒वे नु श॒क्रं पु॑रु॒हू॒तमिन्द्र॑ꣳ स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑ धा॒त्विन्द्रः॑॥

[ॐ] लं भूर्भुवः सुवः। इन्द्राय वज्रहस्ताय सुराधिपतय ऐरावतवाहनाय साङ्गाय सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।

पूर्वदिग्भागे ललाटस्थाने लं इन्द्राय नमः। इन्द्रः सुप्रीतो वरदो भवतु॥ [इन्द्रः संरक्षतु॥] ॥१॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[नं] रं। त्वन्नो॑ अ॒ग्ने व॑रु॒णस्य॑ वि॒द्वान् दे॒वस्य॑ हे॒डोऽव॑ यासि॒सी॒ष्ठाः।

यजि॑ष्ठो व॒ह्नि॒तमः॑ शो॒शु॒चानो॑ वि॒श्वा द्वे॒षाꣳसि॑ प्र॒मु॒मुग्ध्य॑स्मत्॥

[नं] रं भूर्भुवः सुवः। अग्नये शक्तिहस्ताय तेजोऽधिपतयेऽजवाहनाय साङ्गाय सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।

आग्नेयदिग्भागे नेत्रयोः स्थाने रं अग्नये नमः। अग्निः सुप्रीतो वरदो भवतु॥ [अग्निः संरक्षतु॥] ॥२॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[मों] हं। सुगं नः पन्थामभयं कृणोतु। यस्मिन्नक्षत्रे यम एति राजा।

यस्मिन्नेनमभ्यर्षिश्चन्त देवाः। तदस्य चित्रं हविषां यजाम॥

[मों] हं भूर्भुवः सुवः। यमाय दण्डहस्ताय धर्माधिपतये महिषवाहनाय साङ्गाय

सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।

दक्षिणदिग्भागे कर्णयोः स्थाने हं यमाय नमः। यमः सुप्रीतो वरदो भवतु॥

[यमः संरक्षतु॥]

॥३॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[भं] षं। असुन्वन्तमयंजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वेषि।

अन्यमस्मदिच्छ सा तं इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु॥

[भं] षं भूर्भुवः सुवः। निर्ऋतये खड्गहस्ताय रक्षोधिपतये नरवाहनाय साङ्गाय

सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।

निर्ऋतिदिग्भागे मुखस्थाने षं निर्ऋतये नमः। निर्ऋतिः सुप्रीतो वरदो

भवतु॥ [निर्ऋतिः संरक्षतु॥]

॥४॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[गं] वं। तत्त्वां यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः।

अहँडमानो वरुणेह बोध्युरुशंसु मा न आयुः प्रमौषीः॥

[गं] वं भूर्भुवः सुवः। वरुणाय पाशहस्ताय जलाधिपतये मकरवाहनाय

साङ्गाय सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय

नमः।

पश्चिमदिग्भागे बाह्वोः स्थाने वं वरुणाय नमः। वरुणः सुप्रीतो वरदो भवतु॥

[वरुणः संरक्षतु॥]

॥५॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[वं] यां। आ नो न्युद्धिः शतिनीभिरध्वरम्। सहस्रिणीभिरुपयाहि यज्ञम्।

वायो अस्मिन् हविषि मादयस्व। यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥

[वं] यं भूर्भुवः सुवः। वायवे साङ्कुशध्वजहस्ताय प्राणाधिपतये मृगवाहनाय साङ्गाय सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।

वायव्यदिग्भागे नासिकास्थाने^{४१} यं वायवे नमः। वायुः सुप्रीतो वरदो भवतु॥
[वायुः संरक्षतु॥] ॥६॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[ते] सं। वयं सौम व्रते तवं। मनस्तनूषु बिभ्रतः।

प्रजावन्तो अशीमहि॥

[ते] सं भूर्भुवः सुवः। सोमाय अमृतकलशहस्ताय नक्षत्राधिपतये अश्ववाहनाय साङ्गाय सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।

उत्तरदिग्भागे हृदयस्थाने सं सोमाय नमः। सोमः सुप्रीतो वरदो भवतु॥
[सोमः संरक्षतु॥] ॥७॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[रुं] शं। (ऋक्) तमीशानं जगतस्तस्थुस्पतिम्। धियं जिन्वमवसे हूमहे वयम्।

पूषा नो यथा वेदसामसंद्धौ रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये॥

[रुं] शं भूर्भुवः सुवः। ईशानाय त्रिशूलहस्ताय भूताधिपतये वृषभवाहनाय साङ्गाय सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।

ईशानदिग्भागे नाभिस्थाने शं ईशानाय नमः। ईशानः सुप्रीतो वरदो भवतु॥
[ईशानः संरक्षतु॥] ॥८॥

^{४१}नासिकयोः स्थाने

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[द्रां] खं। (ऋक्) अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरंहूतौ सजोषाः ।
यः शंसते स्तुवते धायि पञ्च इन्द्रज्येष्ठा अस्माँ अवन्तु देवाः॥

[द्रां] खं भूर्भुवः सुवः। ब्रह्मणे पद्महस्ताय विद्याधिपतये हंसवाहनाय साङ्गाय
सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।
ऊर्ध्वदिग्भागे मूर्ध्निस्थाने खं ब्रह्मणे नमः। ब्रह्मा सुप्रीतो वरदो भवतु॥ [ब्रह्मा
संरक्षतु॥] ॥९॥

ॐ भूर्भुवः सुवरोम्।

[यं] ह्रीं। स्योना पृथिवि भवाऽनृक्षरा निवेशनी।

यच्छानः शर्म सप्रथाः॥

[यं] ह्रीं भूर्भुवः सुवः। विष्णवे चक्रहस्ताय नागाधिपतये गरुडवाहनाय साङ्गाय
सायुधाय सशक्तिपरिवाराय सर्वालङ्कारभूषिताय उमामहेश्वरपार्षदाय नमः।
अधोदिग्भागे पादयोः स्थाने ह्रीं विष्णवे नमः। विष्णुः सुप्रीतो वरदो भवतु॥
[विष्णुः संरक्षतु॥] ॥१०॥

॥ षोडशाङ्गरौद्रीकरणम् ॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ अं। विभूरसि प्रवाहणो रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्रे पिपृहि मा मा मां
हिंसीः॥ अं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। शिखास्थाने रुद्राय नमः॥१॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ आं। वह्निरसि हव्यवाहनो रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्ने पिपृहि मा मा मां
हिंसीः॥ आं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। शिरस्थाने रुद्राय नमः॥२॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कुराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ इं। श्वात्रोऽसि प्रचेता रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्ने पिपृहि मा मा मां
हिंसीः॥ इं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। मूर्ध्निस्थाने रुद्राय नमः॥३॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कुराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ ईं। तुथोऽसि विश्ववेदा रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्ने पिपृहि मा मा मां
हिंसीः॥ ईं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। ललाटस्थाने रुद्राय नमः॥४॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कुराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ उं। उशिगसि कवी रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्ने पिपृहि मा मा मां
हिंसीः॥ उं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। नेत्रयोः^{४२} स्थाने रुद्राय नमः॥५॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कुराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ ऊं। अङ्घारिरसि बम्भारी रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्ने पिपृहि मा मा मां
हिंसीः॥ ऊं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। कर्णयोः स्थाने रुद्राय नमः॥६॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कुराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ ऋं। अवस्युरसि दुवस्वान् रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्ने पिपृहि मा मा मां

हिंसीः॥ ॐ [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। मुखस्थाने रुद्राय नमः॥७॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ ॐ। शुन्ध्यूरसि मार्जालीयो रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्रे पिपृहि मा मा मां हिंसीः॥ ॐ [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। कण्ठस्थाने रुद्राय नमः॥८॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ लं। सम्राडसि कृशानू रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्रे पिपृहि मा मा मां हिंसीः॥ लं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। बाह्वोः स्थाने रुद्राय नमः॥९॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ लं। परिषद्योऽसि पवमानो रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्रे पिपृहि मा मा मां हिंसीः॥ लं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। हृदयस्थाने रुद्राय नमः॥१०॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ एं। प्रतक्त्रोऽसि नभस्वान् रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्रे पिपृहि मा मा मां हिंसीः॥ एं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। नाभिस्थाने रुद्राय नमः॥११॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ ऐं। असम्मृष्टोऽसि हव्यसूदो रौद्रेणानीकेन पाहि माँऽग्रे पिपृहि मा मा मां हिंसीः॥ ऐं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। कटिस्थाने रुद्राय नमः॥१२॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ ॐ। ऋतधामाऽसि सुवर्ज्योती रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा मा हिंसीः॥ ॐ [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। ऊरुस्थाने रुद्राय नमः॥१३॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ औ। ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामा रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा मा हिंसीः॥ औ [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। जानुस्थाने रुद्राय नमः॥१४॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ अं। अजोऽस्येकपाद्रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा मा हिंसीः॥ अं [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। जङ्घास्थाने रुद्राय नमः॥१५॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥

ॐ अः। अहिरसि बुध्नियो रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा मा हिंसीः॥ अः [ॐ] भूर्भुवः सुवरोम्। पादयोः स्थाने रुद्राय नमः॥१६॥

त्वगस्थिगतैः सर्वपापैः प्रमुच्यते। सर्वभूतेष्वपराजितो भवति।

ततो भूत-प्रेत-पिशाच-ब्रह्मराक्षस-यक्ष-यमदूत-शाकिनी-डाकिनी-सर्प-श्वापद-वृश्चिक-तस्कराद्युपद्रवाद्युपघाताः। सर्वे ज्वलन्तं पश्यन्तु। मां रक्षन्तु। यजमानं रक्षन्तु। सर्वान् महाजनान् रक्षन्तु॥

॥ गुह्यादि मस्तकान्तं षडङ्ग (चतुर्थो) न्यासः ॥

मनो॒ ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॑ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञं॑ समि॒मं द॑धातु।
 या इ॒ष्टा उ॒षसो॑ नि॒म्रुचं॑श्च ताः सन्द॑धामि ह॒विषा॑ घृतेन॑॥ गुह्याय नमः॥१॥
 अबो॑ध्यग्निः समि॒धा जना॑नां प्रति॑ धेनु॒मिवाऽऽय॑तीमु॒षासम्॑।
 य॒ह्ना इ॒व प्र॒वया॑मु॒ज्जिहा॑नाः प्रभा॒नवं॑ सि॒स्रते॑ नाक॒मच्छ॑॥ नाभ्यै नमः॥२॥
 अ॒ग्निर्मूर्धा॑ दि॒वः क॒कुत्प॑तिः पृथि॒व्या अ॒यम्।
 अ॒पां रेता॑ंसि जि॒न्वति॑॥ हृदयाय नमः॥३॥
 मूर्धानं॑ दि॒वो अ॒रतिं॑ पृथि॒व्या वै॑श्वान॒रमृ॑ताय जा॒तम॒ग्निम्।
 क॒विं स॒म्राज॑मति॑थिं जना॑नामा॒सन्ना पात्रं॑ जनयन्त दे॒वाः॥ कण्ठाय नमः॥४॥
 म॒र्माणि॑ ते वर्म॑भिश्छादयामि सोम॑स्त्वा राजा॒ऽमृते॑ना॒भिव॑स्ताम्।
 उ॒रोर्वरी॑यो वरि॑वस्ते अस्तु जय॑न्तं त्वामनु॑ मदन्तु दे॒वाः॥ मुखाय नमः॥५॥
 जा॒तवे॑दा यदि॑ वा पाव॒कोऽसि॑। वैश्वान॒रो यदि॑ वा वैद्यु॒तोऽसि॑।
 शं प्र॒जाभ्यो॑ यज॑मानाय लो॒कम्। ऊ॒र्जं पु॒ष्टिं दद॑द्भ्याव॑वृथ्स्व॥ शिरसे नमः॥६॥

॥ आत्मरक्षा ॥

(तैत्तिरीयब्राह्मणे अष्टकं - २/प्रश्नः - ३/अनुवाकः - ११)

ब्रह्मा॑त्म॒न्वद॑सृजत। तद॑कामयत। समा॒त्मना॑ प॒द्येति॑।
 आ॒त्मन्ना॒त्मन्नि॒त्याम॑न्नयत। तस्मै॑ दश॒मं हूतः॑ प्रत्य॑शृणोत्। स दश॑हूतोऽभवत्।
 दश॑हूतो ह॒ वै नामै॑षः। तं वा ए॒तं दश॑हूतं सन्तम्। दश॑होतेत्याचक्षते प॒रोक्षे॑ण।

प॒रोक्ष॑प्रिया इव॒ हि दे॒वाः॥

आत्म॑न्नात्म॑न्नित्याम॑न्नयत। तस्मै॑ सप्त॒मꣳ हूतः॑ प्रत्य॑शृणोत्। स सप्त॑हूतोऽभवत्।
सप्त॑हूतो ह॒ वै नामै॑षः। तं वा ए॒तꣳ सप्त॑हूतꣳ सन्तम्। सप्त॑होतेत्याचक्षते
प॒रोक्षे॑ण। प॒रोक्ष॑प्रिया इव॒ हि दे॒वाः॥

आत्म॑न्नात्म॑न्नित्याम॑न्नयत। तस्मै॑ षष्ठ॒मꣳ हूतः॑ प्रत्य॑शृणोत्। स षड्भू॑तोऽभवत्।
षड्भू॑तो ह॒ वै नामै॑षः। तं वा ए॒तꣳ षड्भू॑तꣳ सन्तम्। षड्भू॑तेत्याचक्षते प॒रोक्षे॑ण।
प॒रोक्ष॑प्रिया इव॒ हि दे॒वाः॥

आत्म॑न्नात्म॑न्नित्याम॑न्नयत। तस्मै॑ पञ्च॒मꣳ हूतः॑ प्रत्य॑शृणोत्। स पञ्च॑हूतोऽभवत्।
पञ्च॑हूतो ह॒ वै नामै॑षः। तं वा ए॒तं पञ्च॑हूतꣳ सन्तम्। पञ्च॑होतेत्याचक्षते
प॒रोक्षे॑ण। प॒रोक्ष॑प्रिया इव॒ हि दे॒वाः॥

आत्म॑न्नात्म॑न्नित्याम॑न्नयत। तस्मै॑ चतु॒र्थꣳ हूतः॑ प्रत्य॑शृणोत्। स चतु॑र्हूतोऽभवत्।
चतु॑र्हूतो ह॒ वै नामै॑षः। तं वा ए॒तं चतु॑र्हूतꣳ सन्तम्। चतु॑र्होतेत्याचक्षते
प॒रोक्षे॑ण। प॒रोक्ष॑प्रिया इव॒ हि दे॒वाः॥

तम॑ब्रवीत्। त्वं वै मे॒ नेदि॑ष्ठꣳ हूतः॑ प्रत्य॑श्रौषीः। त्वयै॑नानाख्या॒तार॒ इति॑।
तस्मा॑न्नु है॒नाꣳश्चतु॑र्होतार॒ इत्याच॑क्षते। तस्मा॑च्छ्रूषुः पु॒त्राणाꣳ हृद्य॑तमः।
नेदि॑ष्ठो हृद्य॑तमः। नेदि॑ष्ठो ब्रह्म॑णो भवति। य ए॒वं वेद॑।

आत्म॑ने नमः॥

॥ शिवसङ्कल्पः ॥

येने॑दं भू॒तं भुव॑नं भवि॑ष्यत् परि॑गृहीतम॒मृते॑न॒ सर्व॑म्।

येन॑ य॒ज्ञस्त्राय॑ते सप्त॑होता॒ तन्मे॒ मनः॑ शि॒वसङ्क॑ल्पमस्तु॥१॥

येन कर्माणि प्रचरन्ति धीरा यतो वाचा मनसा चारु यन्ति।
यथ्सम्मितमनुसंयन्ति प्राणिनस्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२॥

येन कर्माण्युपसौ मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः। यदपूर्वं
यक्षमन्तः प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥३॥

यत्प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु। यस्मान्न ऋते किं च
न कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥४॥

सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयतेऽभीशुभिर्वाजिन इव। हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं
जविष्ठं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥५॥

यस्मिनृचः साम यजूंषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनाभाविंवाराः।
यस्मिंश्चित् सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥६॥

यदत्र षष्ठं त्रिशतं सुवीरं यज्ञस्य गुह्यं नवनावमाय्यम्। दशं पञ्च त्रिंशत्
यत्परं च तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥७॥

यज्जाग्रतो दूरमुदैति देवं तदु सुप्तस्य तथैवैति। दूरङ्गमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं
तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥८॥

येनेदं विश्वं जगतो बभूव ये देवापि महतो जातवेदाः। तदेवाग्निस्तमसो
ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥९॥

येन द्यौः पृथिवी चान्तरिक्षं च ये पर्वताः प्रदिशो दिशश्च। येनेदं जगद्भासं
प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१०॥

ये मनो हृदयं ये च देवा ये दिव्या आपो ये सूर्यरश्मिः। ते श्रोत्रे चक्षुषी
सञ्चरन्तं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥११॥

अचिन्त्यं चाप्रमेयं च व्यक्ताव्यक्तपरं च यत्।
सूक्ष्मात्सूक्ष्मतरं ज्ञेयं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१२॥

एकां च दश शतं च सहस्रं चायुतं च
नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तंश्च परार्धश्च तन्मे
मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१३॥

ये पञ्च पञ्चादश शतं सहस्रमयुतं न्यर्बुदं च। ते अग्निचित्येष्टकास्तं
शरीरं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१४॥

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमादित्यवर्णं तमसः परस्तात्। यस्य योनिं
परिपश्यन्ति धीरास्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१५॥

यस्येदं धीराः पुनन्ति कवयो ब्रह्माणमेतं त्वा वृणत इन्दुम्। स्थावरं जङ्गमं
द्यौराकाशं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१६॥

परात्परतरं चैव यत्पराच्चैव यत्परम्।
यत्परात्परतो ज्ञेयं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१७॥

परात्परतरो ब्रह्मा तत्परात्परतो हरिः।
तत्परात्परतोऽधीशस्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१८॥

या वेदादिषु गायत्री सर्वव्यापी महेश्वरी।
ऋग्यजुः सामाथर्वैश्च तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१९॥

यो वै देवं महादेवं प्रणवं परमेश्वरम्।
यः सर्वे सर्ववेदैश्च तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२०॥

प्रयतः प्रणवोङ्कारं प्रणवं पुरुषोत्तमम्।
ओङ्कारं प्रणवात्मानं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२१॥

योऽसौ सर्वेषु वेदेषु पठ्यते ह्यज इश्वरः।
अकायो निर्गुणो ह्यात्मा तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२२॥

गोभिर्जुष्टं धनेन ह्यायुषा च बलेन च।
प्रजयां पशुभिः पुष्कराक्षं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२३॥

कैलासशिखरे रम्ये शङ्करस्य शिवालये।
देवतास्तत्र मोदन्ते तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२४॥

विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां
नमति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयन्देव एकस्तन्मे मनः
शिवसङ्कल्पमस्तु॥२५॥

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्तन्मे मनः
शिवसङ्कल्पमस्तु॥२६॥

चतुरो वेदानधीयीत सर्वशास्त्रमयं विदुः।
इतिहासपुराणानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२७॥

मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न
उक्षितम्। मा नो वधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा
नस्तनुवो रुद्र रीरिषस्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२८॥

मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो
अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितोऽवधीरहविष्मन्तो नमसा विधेम ते
तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२९॥

ऋतं सत्यं परं ब्रह्म पुरुषं कृष्णपिङ्गलम्।

ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं विश्वरूपाय वै नमो
नमस्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥३०॥

कद्रुद्राय प्रचेतसे मीदुष्टमाय तव्यसे।

वो चेम् शन्तमं हृदे। सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु तन्मे मनः
शिवसङ्कल्पमस्तु॥३१॥

ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विसीमतः सुरुचो वेन आवः।

सबुधिया उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च

विवस्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥३२॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव।

य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय

हविषा विधेम तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥३३॥

य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः।

यस्य छायाऽमृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय

हविषा विधेम तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥३४॥

यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाऽऽविवेश तस्मै

रुद्राय नमो अस्तु तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥३५॥

गन्धद्वारां दुराधरूपां नित्यपुष्टां करीषिणीम्। ईश्वरीं सर्वभूतानां

तामिहोपहृये श्रियं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥३६॥

य इदं शिवसङ्कल्पं सदा ध्यायन्ति ब्राह्मणाः।

ते परं मोक्षं गमिष्यन्ति तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥

हृदयाय नमः॥

॥ पुरुषसूक्तम् ॥

ॐ स॒हस्र॑शीर्षा॒ पुरु॑षः। स॒हस्रा॑क्षः स॒हस्र॑पात्। स भूमिं वि॒श्वतो॑
वृ॒त्वा। अत्य॑तिष्ठद॒शाङ्गु॑लम्॥ पुरु॑ष ए॒वेद॑ सर्व॒म्। यद्भू॑तं यच्च भव्य॒म्।
उ॒तामृ॑त॒त्वस्ये॑शानः। यदत्रै॑नाति॒रोह॑ति॥ ए॒तावा॑नस्य महि॒मा। अतो॑ ज्याया॑श्च
पू॒रुषः॑।

पादो॑ऽस्य वि॒श्वा भू॑तानि। त्रि॒पाद॑स्यामृतं दि॒वि॥ त्रि॒पादूर्ध्व उदै॑त्पुरु॑षः।
पादो॑ऽस्येहाऽऽभ॑वा॒त्पुनः॑। ततो॑ वि॒श्वङ्म॑क्रामत्। सा॒श॒ना॒न॒श॒ने अ॒भि॥
तस्मा॑द्वि॒राड॑जायत। वि॒राजो॑ अधि पू॒रुषः॑। स जा॒तो अत्य॑रिच्यत।
प॒श्चाद्भूमि॑मथो॒ पुरः॑॥

यत्पुरु॑षेण ह॒विषा॑। दे॒वा य॒ज्ञम॑तन्वत। व॒स॒न्तो अ॑स्यासी॒दाज्य॑म्। ग्री॒ष्म इ॒ध्मः
श॒रद्ध॑विः॥ स॒प्तास्या॑ऽऽस॒न्परि॑धयः। त्रिः स॒प्त स॒मिधः॑ कृ॒ताः। दे॒वा यद्य॒ज्ञं
त॑न्वा॒नाः। अब॑ध्न॒न्पुरु॑षं प॒शुम्॥ तं य॒ज्ञं ब॒र्हिषि॑ प्रौक्षन्। पुरु॑षं जा॒तम॑ग्रतः।
तेन॑ दे॒वा अय॑जन्त। सा॒ध्या ऋष॑यश्च॒ ये॥ तस्मा॑द् य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः। स॒म्भृतं॑
पृषदा॑ज्यम्। प॒शूँस्ताँश्च॑क्रे वाय॒व्यान्। आ॒र॒ण्या॒न्ग्राम्या॑श्च॒ ये॥ तस्मा॑द्
य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः। ऋचः॑ सा॒मानि॑ जज्ञिरे। छ॒न्दाँसि॑ जज्ञिरे॒ तस्मा॑त्।

यजु॑स्तस्मा॑दजायत॥ तस्मा॑द॒श्वा अ॑जायन्त। ये के चो॑भ॒याद॑तः। गा॒वो
ह ज॒ज्ञिरे॒ तस्मा॑त्। तस्मा॑ज्जा॒ता अ॑जा॒वयः॑॥ यत्पुरु॑षं व्य॑दधुः। क॒ति॒धा
व्य॑कल्पयन्। मुखं॑ कि॒मस्य॑ कौ बा॒हू। का॒वूरू पादा॑वुच्येते॥ ब्रा॒ह्म॒णो॑ऽस्य॒
मुख॑मासीत्। बा॒हू रा॑ज॒न्यः कृ॑तः।

ऊ॒रू तद॑स्य॒ यद्वैश्यः॑। प॒द्भ्याँ शू॒द्रो अ॑जायत॥ च॒न्द्र॒मा मन॑सो जा॒तः।

चक्षोः सूर्यो अजायत। मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च। प्राणाद्वायुरंजायत॥ नाभ्यां
आसीदन्तरिक्षम्। शीर्ष्णो द्यौः समंवर्तत। पृथ्वा भूमिर्दिशः श्रोत्रात्। तथा
लोकाः अकल्पयन्॥

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे॥ सर्वाणि रूपाणि
विचित्य धीरः। नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते॥ धाता पुरस्ताद्यमुदाजहार।
शक्रः प्रविद्वान्प्रदिशश्चतस्रः। तमेवं विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था
अयनाय विद्यते॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः। तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्।
ते ह नाकं महिमानं सचन्ते। यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः॥
शिरसे स्वाहा॥

॥ उत्तरनारायणम् ॥

अद्भ्यः सम्भूतः पृथिव्यै रसाच्च। विश्वकर्मणः समंवर्तताधि। तस्य त्वष्टा
विदधद्रूपमेति। तत्पुरुषस्य विश्वमाजानमग्रे॥ वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्।
आदित्यवर्णं तमसः परस्तात्। तमेवं विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था
विद्यतेयंऽनाय॥ प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः। अजायमानो बहुधा विजायते।
तस्य धीराः परिजानन्ति योनिम्। मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः॥ यो देवेभ्य
आतपति। यो देवानां पुरोहितः। पूर्वो यो देवेभ्यो जातः। नमो रुचाय ब्राह्मये॥
रुचं ब्राह्मं जनयन्तः। देवा अग्रे तदब्रुवन्। यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्। तस्य
देवा असन् वशे॥ ह्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यौ। अहोरात्रे पार्श्वे। नक्षत्राणि रूपम्।
अश्विनौ व्यात्तम्। इष्टं मनिषाण। अमुं मनिषाण। सर्वं मनिषाण॥
शिखायै वषट्॥

॥ अप्रतिरथम् ॥

(तैत्तिरीयसंहितायां काण्डः - ४/प्रश्नः - ६/अनुवाकः - ४)

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभणश्चरषणीनाम्। सङ्क्रन्दनो-
ऽनिमिष एकवीरः शत९ सेना अजयत् साकमिन्द्रः। सङ्क्रन्दनेनानिमिषेण
जिष्णुना युत्कारेण दुश्श्ववनेन धृष्णुना। तदिन्द्रेण जयत् तत्सहध्वं युधो नर
इषुहस्तेन वृष्णा। स इषुहस्तैः सनिषङ्गिभिर्वशी स९स्रष्टा स युध इन्द्रो
गणेन। स९सृष्टजिह्वासां पा बाहुशध्यूर्ध्वधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता।

बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहाऽमित्रा९ अपबाधमानः। प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो
युधा जयन्त्रस्माकमेध्यविता रथानाम्। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं
प्रमृणन्तमोजसा। इम९ सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्र९ सखायोऽनु स९
रभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः।
अभिवीरो अभिसत्त्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित्। अभि गोत्राणि
सहसा गार्हमानोऽदायो वीरः शतमन्युरिन्द्रः।

दुश्श्ववनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माक९ सेना अवतु प्र युथ्सु। इन्द्र आसां नेता
बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां
मरुतो यन्त्वग्रे। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुता९
शर्ध उग्रम्। महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्।
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु।

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु। उद्धरषय
मघवन्नायुधान्युत् सत्त्वंनां मामकानां महा९सि। उद्धृत्रहन् वाजिनां
वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप प्रेत जयता नरः स्थिरा वः

सन्तु बा॒हवः॑। इन्द्रो॑ वः शर्म॑ यच्छ॒त्त्वनाधृष्या॑ यथाऽस॑था। अव॑सृष्टा॒ परा॑ पत॒
शर॑व्ये ब्रह्म॑सं॒शिता॑।

गच्छा॑मित्रान् प्रवि॑श मैषां॑ कं च॒नोच्छि॑षः। मर्मा॑णि ते वर्म॑भिश्छादयामि
सोम॑स्त्वा॒ राजा॑ऽमृते॒नाभि॑वेस्ताम्। उ॒रोर्वरी॑यो वरि॑वस्ते अस्तु॒ जय॑न्तं त्वामनु॑
मदन्तु॑ दे॒वाः। यत्र॑ बा॒णाः स॒म्पत॑न्ति कुमा॒रा वि॑शिखा इ॒व। इन्द्रो॑ न॒स्तत्र॑
वृत्र॑हा वि॒श्वाहा॑ शर्म॑ यच्छतु॥ कव॑चाय हुम्॥

॥ प्रतिपूरुषम् (सं०) ॥

(तैत्तिरीयसंहितायां काण्डः - १/प्रश्नः - ८/अनुवाकः - ६)

प्र॒ति॒पू॒रुष॑मेक॑कपाला॒न्निर्व॑प॒त्येक॑मति॑रिक्तं याव॑न्तो गृ॒ह्याः स्म॑स्तेभ्यः क॒म॑करं
पशू॑नां॒ शर्मा॑सि शर्म॑ यज॑मानस्य शर्म॑ मे य॒च्छैकं॑ ए॒व रु॒द्रो न॑ द्वितीया॑य
तस्थ॑ आ॒खुस्ते॑ रु॒द्र प॑शुस्तं जु॑षस्वैष ते॑ रु॒द्र भा॑गः स॒ह स्व॑स्त्राऽम्बि॑कया
तं जु॑षस्व भेष॑जं गवेऽश्वा॑य पुरु॑षाय भेष॑जमथो॒ अस्म॑भ्यं भेष॑जं सुभेष॑जं
यथाऽस॑ति। सु॒गं मे॒षाय॑ मे॒ष्या अवाम्ब॑ रु॒द्रम॑दिम॒ह्यव॑ दे॒वं त्र्य॑म्बकम्।
यथा॑ नः श्रेय॑सः क॒र॒द्यथा॑ नो वस्य॑सः क॒र॒द्यथा॑ नः पशु॑मतः क॒र॒द्यथा॑
नो व्यव॑साययात्। त्र्य॑म्बकं यजामहे सु॒गन्धिं॑ पु॒ष्टि॒वर्ध॑नम्। उ॒र्वारु॑कमि॒व
बन्ध॑नान्मृत्यो॑र्मु॒क्षीय॑ माऽमृता॑त्॥ ए॒ष ते॑ रु॒द्रभा॑गस्तं जु॑षस्व तेना॒वसे॑न प॒रो
मूज॑वतोऽती॒ह्यव॑ततधन्वा॒ पिना॑कहस्तः कृ॒त्ति॑वासाः॥

॥ प्रतिपूरुषम् (ब्रा०) ॥

(तैत्तिरीयब्राह्मणे अष्टकं - १/प्रश्नः - ६/अनुवाकः - १०)

प्रतिपूरुषमेकंकपालान्निर्वपति। जाता एव प्रजा रुद्रान्निरवंदयते। एकमति-
रिक्तम्। जनिष्यमाणा एव प्रजा रुद्रान्निरवंदयते। एकंकपाला भवन्ति।
एकधैव रुद्रं निरवंदयते। नाभिघारयति। यदभिघारयैत्। अन्तरवचारिणः
रुद्रं कुर्यात्। एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि रुद्रस्य भागधेयम्। इमां दिशं
यन्ति। एषा वै रुद्रस्य दिक्। स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवंदयते। रुद्रो
वा अपशुकाया आहुत्यै नातिष्ठत। असौ तै पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्यात्।
यमेव द्वेष्टि। तमस्मै पशुं निर्दिशति। यदि न द्विष्यात्। आखुस्ते पशुरिति
ब्रूयात्। न ग्राम्यान् पशून् हिनस्ति। नारण्यान्। चतुष्पथे जुहोति। एष
वा अग्नीनां पङ्क्तिशो नाम। अग्निवत्येव जुहोति। मध्यमेन पर्णेन जुहोति।
सुग्येषा। अथो खलु। अन्तमेनैव होतव्यम्। अन्त एव रुद्रं निरवंदयते।
एष तै रुद्र भागः सह स्वस्माऽम्बिकयेत्याह। शरद्वा अस्याम्बिका स्वसा।
तया वा एष हिनस्ति। यः हिनस्ति। तयैवेन सह शमयति। भेषजं
गव इत्याह। यावन्त एव ग्राम्याः पशवः। तेभ्यो भेषजं करोति। अवाम्ब
रुद्रमदिमहीत्याह। आशिषमेवैतामाशास्ते। त्र्यम्बकं यजामह इत्याह।
मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतादिति वावैतदाह। उत्किरन्ति। भगस्य लीप्सन्ते। मूतं
कृत्वाऽऽसजन्ति। यथा जनं यतैऽवसं करोति। तादृगेव तत्। एष तै रुद्र भाग
इत्याह निरवत्यै। अप्रतीक्षमायन्ति। अपः परिषिञ्चति। रुद्रस्यान्तरहित्यै। प्र
वा एतैस्माल्लोकाच्च्यवन्ते। ये त्र्यम्बकैश्चरन्ति। आदित्यं चरुं पुनरेत्य निर्वपति।
इयं वा अदितिः। अस्यामेव प्रतितिष्ठन्ति।
नेत्रत्रयाय वौषट्॥

॥ शतरुद्रीयम् (सं०) ॥

(तैत्तिरीयसंहितायां काण्डः - १/प्रश्नः - ३/अनुवाकः - १४)

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्व॑ शर्धो॑ मारुतं पृक्ष ईशिषे। त्वं
वातैररुणैर्यासि शङ्गयस्त्वं पूषा विधुतः पांसि॒ नु त्मना॑। आ वो
राजानमध्वरस्य॑ रुद्र॑ होतार॑ सत्ययज॑ रोदस्योः। अग्निं पुरा
तनयितोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्। अग्निर्होता नि षसादा
यजीयानुपस्थे मातुः सुरभावु॑ लोके। युवा॑ कविः पुरुनिष्ठ ऋतावा
धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः।

साध्वीमंकर्देववीतिं नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम् गुह्याम्। स आयुराऽ-
गात्सुरभिर्वसानो भद्रामंकर्देवहूतिं नो अद्य। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः
क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी
भानुना॑ भात्यन्तः। त्वे वसूनि॑ पुर्वणीक होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः।

क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन्त्स॑ सौभंगानि दधिरे पावके। तुभ्यं ता
अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय॑ येमिरे। अश्याम
तं काममग्ने तवोत्यश्याम॑ रयि॑ रयिवः सुवीरम्। अश्याम॑ वाजमभि
वाजयन्तोऽश्याम॑ द्युम्नमजराऽजरन्ते। श्रेष्ठं यविष्ठ॑ भारताऽग्ने द्युमन्तमा भर।
वसो॑ पुरुस्पृह॑ रयिम्। स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था अजरेभिर्नानदद्विर्यविष्ठः।
यः पावकः पुरुतमः पुरूणि॑ पृथून्यग्निरनुयाति॑ भर्वन्। आयुष्टे॑ विश्वतो
दधदयमग्निर्वरण्यः। पुनस्ते प्राण आयति॑ परा यक्ष्म॑ सुवामि ते। आयुर्दा
अग्ने हविषो॑ जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु॑ चारु॑ गव्यं
पितेव॑ पुत्रमभिरक्षतादिमम्।

तस्मै॑ ते प्रतिहर्यते॑ जातवेदो विचरणे। अग्ने जनामि॑ सुष्टुतिम्।

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अ॒ग्निर॒स्मद्वितीयं परि जा॒तवे॑दाः। तृतीयम॒प्सु नृ॒मणा॒
अज॑स्रमि॒न्धान॑ ए॒नं जर॑ते स्वा॒धीः। शुचिः पाव॑क व॒न्द्योऽग्ने॑ बृहद्विरोच॑से।
त्वं घृ॒तेभि॑राहु॒तः। दृ॒शानो रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौदु॒र्मर्ष॒मायुः श्रि॒ये रु॒चानः॑।
अ॒ग्निर॒मृतौ॑ अ॒भव॒द्वयो॑भिर्यदे॒नं द्यौर॑ज॒नय॑त्सुरेताः॑।

आ यदि॒षे नृ॒पतिं॑ तेज॒ आन॒द्बुचि॑ रेतो निषि॑क्तं द्यौर॒भीकै॑। अ॒ग्निः शर्ध॑मनव॒द्यं
युवा॑नं स्वा॒धियं॑ जनय॒त्सूद॑यच्च। स तेजी॑यसा॒ मन॑सा॒ त्वोत॑ उ॒त शि॑क्ष
स्वप॒त्यस्य॑ शि॒क्षोः। अ॒ग्ने रा॒यो नृ॒तम॑स्य प्रभू॒तौ भू॒याम॑ ते सुष्टु॒तय॑श्च व॒स्वः।
अ॒ग्ने सह॑न्त॒मा भ॑र द्यु॒मस्य॑ प्रा॒सहा॑ र॒यिम्।

विश्वा॑ यश्च॒र्षणी॒रभ्या॑सा वाजे॑षु सा॒सह॑त्। तम॑ग्ने पृ॒तना॒ सह॑ र॒यिः सह॑स्व
आ भ॑र। त्वं हि स॒त्यो अ॒द्भुतो॑ दा॒ता वाज॑स्य गोम॑तः। उ॒क्षान्ना॑य व॒शान्ना॑य
सोम॑पृ॒ष्ठाय वे॒धसे॑। स्तोमै॑र्वि॒धेमा॒ग्नये॑। व॒द्वा हि सू॑नो अ॒स्यद्वा॒सद्वा च॒क्रे
अ॒ग्निर्ज॒नुषा॑ऽज्माऽन्न॑म्। स त्वं न॑ ऊ॒र्जस॑न् ऊ॒र्जं धा॒ राजे॑व जेरवृ॒के क्षे॑प्यन्तः।

अ॒ग्न आयू॑षि पव॒स आ सु॒वोर्ज॑मिषं च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुना॑म्। अ॒ग्ने
पव॑स्व स्व॒पा अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म्। दध॒त्पोष॑ र॒यिं म॒यि। अ॒ग्ने पाव॑क
रोचि॑षा म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान् व॑क्षि यक्षि॑ च। स नः॑ पाव॑क
दी॒दिवो॑ऽग्ने दे॒वा इ॒हाऽऽव॑ह। उप॑ य॒ज्ञं ह॒विश्च॑ नः। अ॒ग्निः शुचि॑ व्रतत॒मः
शुचि॑र्वि॒प्रः शुचिः॑ क॒विः। शुची॑ रोच॒त आहु॑तः। उद॑ग्ने शुचं॒यस्तव॑ शु॒क्रा भ्राज॑न्त
ईर॑ते। तव॒ ज्योती॑ष्य॒र्चयः॑॥

॥ शतरुद्रीयम् (ब्रा०) ॥

(तैत्तिरीयब्राह्मणे काठके प्रश्नः - २/अनुवाकः - २)

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवः। त्व९ शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे। त्वं
 वातैररुणैर्यासि शङ्गयः। त्वं पूषा विधृतः पांसि नु त्मना। देवा देवेषु श्रयध्वम्।
 प्रथमा द्वितीयेषु श्रयध्वम्। द्वितीयास्तृतीयेषु श्रयध्वम्। तृतीयाश्चतुर्थेषु
 श्रयध्वम्। चतुर्थाः पञ्चमेषु श्रयध्वम्। पञ्चमाः षष्ठेषु श्रयध्वम्॥ षष्ठाः सप्तमेषु
 श्रयध्वम्। सप्तमा अष्टमेषु श्रयध्वम्। अष्टमा नवमेषु श्रयध्वम्। नवमा
 दशमेषु श्रयध्वम्। दशमा एकादशेषु श्रयध्वम्। एकादशा द्वादशेषु श्रयध्वम्।
 द्वादशास्त्रयोदशेषु श्रयध्वम्। त्रयोदशाश्चतुर्दशेषु श्रयध्वम्। चतुर्दशाः पञ्चदशेषु
 श्रयध्वम्। पञ्चदशाः षोडशेषु श्रयध्वम्॥ षोडशाः सप्तदशेषु श्रयध्वम्। सप्तदशा
 अष्टादशेषु श्रयध्वम्। अष्टादशा एकान्नवि९शेषु श्रयध्वम्। एकान्नवि९शा
 वि९शेषु श्रयध्वम्। वि९शा एकवि९शेषु श्रयध्वम्। एकवि९शा द्वावि९शेषु
 श्रयध्वम्। द्वावि९शास्त्रयोवि९शेषु श्रयध्वम्। त्रयोवि९शाश्चतुर्वि९शेषु
 श्रयध्वम्। चतुर्वि९शाः पञ्चवि९शेषु श्रयध्वम्। पञ्चवि९शाः षड्वि९शेषु
 श्रयध्वम्॥ षड्वि९शाः सप्तवि९शेषु श्रयध्वम्। सप्तवि९शा अष्टावि९शेषु
 श्रयध्वम्। अष्टावि९शा एकान्नत्रि९शेषु श्रयध्वम्। एकान्नत्रि९शास्त्रि९शेषु
 श्रयध्वम्। त्रि९शा एकत्रि९शेषु श्रयध्वम्। एकत्रि९शा द्वात्रि९शेषु श्रयध्वम्।
 द्वात्रि९शास्त्रयस्त्रि९शेषु श्रयध्वम्। देवास्त्रिरेकादशास्त्रिस्त्रयस्त्रि९शाः। उत्तरे
 भवता उत्तरवर्त्मान् उत्तरसत्वानः। यत्काम इदं जुहोमि। तन्मे समृध्यताम्।
 वय९ स्याम पतयो रयीणाम्। भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥
 ॐ भूर्भुवस्सुवरोमिति दिग्बन्धः॥ अस्त्राय फट्॥

॥ पञ्चाङ्गम् ॥

ह९सः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।
 नृषद्वरसदृतसद्योमसद्भा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥

प्रतद्विष्णुः स्तवते वीर्याय। मृगो न भीमः कुंचरो गिरिष्ठाः।
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेषु। अधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा॥

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि।
धियो यो नो प्रचोदयात्॥

विष्णुर्योनिं कल्पयतु। त्वष्टा रूपाणि पिंशतु।

आसिंश्चतु प्रजापतिः। धाता गर्भं दधातु ते॥

॥ अष्टाङ्ग-नमस्काराः ॥

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्।
सदाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम॥

[उरसा] उमामहेश्वराभ्यां नमः॥१॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव।
य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥

[शिरसा] उमामहेश्वराभ्यां नमः॥२॥

ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विसीमतः सुरुचौ वेन आवः।
सबुधिया उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च यौनिमसतश्च विवः॥१॥

[दृष्ट्या] उमामहेश्वराभ्यां नमः॥३॥

मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतान्नो भरीमभिः॥

[मनसा] उमामहेश्वराभ्यां नमः॥४॥

उप॑श्वासय॑ पृथि॒वीमु॒त द्यां पु॑रु॒त्रा ते॑ मनु॒तां वि॑ष्ठि॒तं जग॑त्।
 स दु॑न्दु॒भे स॒ज्जूरि॒न्द्रेण॑ दे॒वैर्दू॒राद्वी॒यो अप॑सेध॒ शत्रू॑न्॥
 [वचसा] उमामहेश्वराभ्यां नमः॥५॥

अ॒ग्ने न॒यं सु॒पथां रा॒ये अ॒स्मान् वि॒श्वानि॑ दे॒व व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
 यु॒यो॒र्ध्यस्म॑ङ्गु॒हुरा॒णमे॒नो भू॒यि॑ष्ठां ते॒ नम॑ उ॒क्तिं वि॒धेम॥
 [पञ्चाम्] उमामहेश्वराभ्यां नमः॥६॥

या ते॑ अ॒ग्ने रु॒द्रिया॑ त॒नूस्त॒या नः पा॒हि तस्या॑स्ते॒ स्वाहा॑॥
 [कराभ्याम्] उमामहेश्वराभ्यां नमः॥७॥

इ॒मं य॑मप्र॒स्तर॑मा॒हि सी॒दाऽङ्गि॑रोभिः पि॒तृभिः॑ संवि॒दानः। आ॒त्वा म॒न्त्राः
 क॒विश॑स्ता व॒हन्त्वे॑ना रा॒जन् ह॒विषा॑ मा॒दय॑स्व॥
 [कर्णाभ्याम्] उमामहेश्वराभ्यां नमः॥८॥

॥ लघुन्यासे श्री रुद्रध्यानम् ॥

अथाऽऽत्मानं शिवात्मानं श्री रुद्र रूपं ध्यायेत्॥

शुद्धस्फटिकसङ्काशं त्रिनेत्रं पञ्चवक्त्रकम्।

गङ्गाधरं दशभुजं सर्वाभरणभूषितम्॥

नीलग्रीवं शशाङ्काङ्कं नागयज्ञोपवीतिनम्।

व्याघ्रचर्मोत्तरीयं च वरेण्यमभयप्रदम्॥

कमण्डल्वक्षसूत्राणां धारिणं शूलपाणिनम्।

ज्वलन्तं पिङ्गलजटाशिखामुद्योतधारिणम्॥

वृषस्कन्धसमारूढम् उमादेहार्धधारिणम्।

अमृते नाप्लुतं शान्तं दिव्यभोगसमन्वितम्॥

दिग्देवता समायुक्तं सुरासुरनमस्कृतम्।

नित्यं च शाश्वतं शुद्धं ध्रुवमक्षरमव्ययम्॥

सर्वव्यापिनमीशानं रुद्रं वै विश्वरूपिणम्।

एवं ध्यात्वा द्विजः सम्यक् ततो यजनमारभेत्॥

अथातो रुद्र स्नानार्चनाभिषेकविधिं व्याख्यास्यामः। आदित एव तीर्थे स्नात्वा उदेत्य शुचिः प्रयतो ब्रह्मचारी शुक्लवासा ईशानस्य प्रतिकृतिं कृत्वा तस्य दक्षिणप्रत्यग्देशे देवाभिमुखः स्थित्वा आत्मनि देवताः स्थापयेत्॥

॥ लघुन्यासे देवता-स्थापनम् ॥

प्रजनने ब्रह्मा तिष्ठतु। पादयोर्विष्णुस्तिष्ठतु। हस्तयोर्हरस्तिष्ठतु। बाह्वोरिन्द्रस्तिष्ठतु। जठरे अग्निस्तिष्ठतु। हृदये शिवस्तिष्ठतु। कण्ठे वसवस्तिष्ठन्तु। वक्त्रे सरस्वती तिष्ठतु। नासिकयोर्वायुस्तिष्ठतु। नयनयोश्चन्द्रादित्यौ तिष्ठेताम्। कर्णयोरश्विनौ तिष्ठेताम्। ललाटे रुद्रास्तिष्ठन्तु। मूर्ध्न्यादित्यास्तिष्ठन्तु। शिरसि महादेवस्तिष्ठतु। शिखायां वामदेवस्तिष्ठतु। पृष्ठे पिनाकी तिष्ठतु। पुरतः शूली तिष्ठतु। पार्श्वयोः शिवाशङ्करौ तिष्ठेताम्। सर्वतो वायुस्तिष्ठतु। ततो बहिः सर्वतोऽग्निज्वालामाला-परिवृतस्तिष्ठतु। सर्वेष्वङ्गेषु सर्वा देवता यथास्थानं तिष्ठन्तु। मां रक्षन्तु। [सर्वान् महाजनान् सकुटुम्बं रक्षन्तु॥]

अ॒ग्नि॒र्मे वा॒चि श्रि॒तः। वा॒ग्धृ॒दये। हृ॒दयं॑ मयि॑। अ॒हम॒मृते॑। अ॒मृतं॑ ब्रह्म॑णि।
(जिह्वा)

वा॒यु॒र्मे प्रा॒णे श्रि॒तः। प्रा॒णो हृ॒दये। हृ॒दयं॑ मयि॑। अ॒हम॒मृते॑। अ॒मृतं॑ ब्रह्म॑णि।
(नासिका)

सू॒र्यो मे॒ चक्षु॑षि श्रि॒तः। चक्षु॑र॒हृ॒दये। हृ॒दयं॑ मयि॑। अ॒हम॒मृते॑। अ॒मृतं॑ ब्रह्म॑णि।
(नेत्रे)

चन्द्रमां मे मनसि श्रिताः। मनो हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।
(वक्षः)

दिशो मे श्रोत्रे श्रिताः। श्रोत्रं हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।
(श्रोत्रे)

आपो मे रेतसि श्रिताः। रेतो हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।
(गुह्यम्)

पृथिवी मे शरीरे श्रिता। शरीरं हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं
ब्रह्मणि। (शरीरम्)

ओषधिवनस्पतयो मे लोमसु श्रिताः। लोमानि हृदये। हृदयं मयि। अहममृते।
अमृतं ब्रह्मणि। (लोमानि)

इन्द्रो मे बले श्रितः। बलं हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।
(बाहू)

पर्जन्यो मे मूर्ध्नि श्रितः। मूर्धा हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।
(शिरः)

ईशानो मे मन्यौ श्रितः। मन्युरहृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं ब्रह्मणि।
(हृदयम्)

आत्मा मं आत्मनि श्रितः। आत्मा हृदये। हृदयं मयि। अहममृते। अमृतं
ब्रह्मणि। (हृदयम्)

पुनर्म आत्मा पुनरायुरागात्। पुनः प्राणः पुनराकूतमागात्। वैश्वानरो
रश्मिभिर्वावृधानः। अन्तस्तिष्ठत्वमृतस्य गोपाः॥ (सर्वाण्यङ्गानि संस्पृश्य
स्थापनं कृत्वा मानसैराराधयेत्॥)

॥ आत्मपूजा ॥

आराधितो मनुष्यैस्त्वं सिद्धैर्देवासुरादिभिः।
आराधयामि भक्त्या त्वाऽनुग्रहाण महेश्वर॥

॥ कलशेषु साम्बपरमेश्वर ध्यानम् ॥

ध्यायेन्निरामयं वस्तुं सर्गस्थितिलयादिकम्।
निर्गुणं निष्कलं नित्यं मनोवाचामगोचरम्॥१॥

गङ्गाधरं शशिधरं जटामकुटशोभितम्।
श्वेतभूतित्रिपुण्ड्रेण विराजितललाटकम्॥२॥

लोचनत्रयसम्पन्नं स्वर्णकुण्डलशोभितम्।
स्मेराननं चतुर्बाहुं मुक्ताहारोपशोभितम्॥३॥

अक्षमालां सुधाकुम्भं चिन्मयीं मुद्रिकामपि।
पुस्तकं च भुजैर्दिव्यैर्दधानं पार्वतीपतिम्॥४॥

श्वेताम्बरधरं श्वेतं रत्नसिंहासनस्थितम्।
सर्वाभीष्टप्रदातारं वटमूलनिवासिनम्॥५॥

वामाङ्कसंस्थितां गौरीं बालार्कायुतसन्निभाम्।
जपाकुसुमसाहस्रसमानश्रियमीश्वरीम् ।
सुवर्णरत्नखचितमकुटेन विराजिताम्॥६॥

ललाटपट्टसंराजत्संलग्नतिलकाञ्चिताम् ।
राजीवायतनेत्रान्तां नीलोत्पलदलेक्षणाम्॥७॥

सन्तप्तहेमखचित-ताटङ्काभरणान्विताम्।
ताम्बूलचर्वणरतरक्तजिह्वाविराजिताम् ॥८॥

पताकाभरणोपेतां मुक्ताहारोपशोभिताम्।
स्वर्णकङ्कणसंयुक्तैश्चतुर्भिर्बाहुभिर्युताम् ॥९॥

सुवर्णरत्नखचित-काञ्चीदामविराजिताम् ।
कदलीललितस्तम्भ-सन्निभोरुयुगान्विताम्॥१०॥

श्रिया विराजितपदां भक्तत्राणपरायणाम्।
अन्योन्याश्लिष्टहृद्वाहू गौरीशङ्करसंज्ञकम्॥११॥

सनातनं परं ब्रह्म परमात्मानमव्ययम्।
आवाहयामि जगतामीश्वरं परमेश्वरम्॥१२॥

मङ्गलायतनं देवं युवानमति सुन्दरम्।
ध्यायेत्कल्पतरोर्मूले सुखासीनं सहोमया॥१३॥

आगच्छाऽऽगच्छ भगवन् देवेश परमेश्वर।
सच्चिदानन्द भूतेश पार्वतीश नमोऽस्तु ते॥१४॥

॥ प्रदक्षिणम् ॥

द्रापे॒ अन्ध॑सस्पते॒ दरि॑द्र॒त्रील॑लोहि॒त। ए॒षां पु॑रु॒षाणा॑मे॒षां प॑शूनां॒ मा भे॑र्माऽरो॒
मो ए॑षां किं च॒नाऽऽम॑मत्॥ या ते॑ रु॒द्र शि॒वा त॒नूः शि॒वा वि॒श्वाह॑भेषजी।
शि॒वा रु॒द्रस्य॑ भेष॒जी तया॑ नो मृ॒ड जी॒वसे॑॥ इ॒मां रु॒द्राय॑ त॒वसे॑ कप॒र्दिने॑
क्ष॒यद्वी॑राय॒ प्रभ॑रामहे म॒तिम्॥ यथा॑ नः॒ शम॑सं॒द्विप॑दे चतु॒ष्पदे॑ वि॒श्वं पु॑ष्टं
ग्रा॒मे अ॒स्मिन्न॑ना॒तुर॑म्॥ मृ॒डा नो॑ रु॒द्रोत॑ नो म॒यस्कृ॑धि क्ष॒यद्वी॑राय॒ नम॑सा
विधेम॒ ते। यच्छं॑ च॒ योश्च॑ म॒नु॒राय॑जे पि॒ता तद॑श्याम॒ तव॑ रु॒द्र प्र॑णीतौ॥
मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भकं॑ मा न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑ उ॒क्षित॑म्। मा
नो॑ व॒धीः पि॒तरं॑ मोत मा॒तरं॑ प्रि॒या मा न॑स्त॒नुवो॑ रु॒द्र री॑रिषः॥ मा न॑स्तो॒के
तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॑ गो॒षु मा नो॑ अ॒श्वेषु॑ रीरिषः। वी॒रान्मा॑ नो॒
रु॒द्र भा॑मि॒तोऽव॑धी॒र्हवि॑ष्मन्तो॒ नम॑सा विधेम॒ ते॥ आ॒रात्ते॑ गो॒घ्न उ॒त पू॑रुष॒घ्ने
क्ष॒यद्वी॑राय॒ सु॒म्रम॑स्मे ते॒ अस्तु॑। रक्षां च नो॒ अधि॑ च दे॒व ब्रू॑ह्यधां च नः॒ शर्म॑

यच्छ द्विर्बर्हाः॥ स्तुहि श्रुतं गर्तसदं युवानं मृगं न भीममुपहृतमुग्रम्। मृडा
जंरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यन्ते अस्मन्निवंपन्तु सेनाः॥ परिणो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु
परि त्वेषस्य दुर्मतिरंघायोः। अवं स्थिरा मधवंच्चस्तनुष्व मीढ्वंस्तोकाय तनयाय
मृडय॥ मीढुष्टम् शिवतम शिवो नः सुमना भव। परमे वृक्ष आयुधं निधाय
कृत्तिं वसान् आ चर पिनाकं बिभ्रदा गहि॥ विकिरिद् विलोहित नमस्ते अस्तु
भगवः। यास्ते सहस्रं हेतयोऽन्यमस्मन्निवंपन्तु ताः॥ सहस्राणि सहस्रधा
बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि॥ प्रदक्षिणं
कृत्वा॥

॥ नमस्काराः ॥

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषां सहस्रयोजनेऽवधन्वानि
तन्मसि। श्री महादेवादिभ्यो नमः॥१॥

अस्मिन् महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भुवा अधि। तेषां सहस्रयोजनेऽवधन्वानि
तन्मसि। श्री महादेवादिभ्यो नमः॥२॥

नीलंग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः, क्षमाचराः। तेषां सहस्रयोजने-
ऽवधन्वानि तन्मसि। श्री महादेवादिभ्यो नमः॥३॥

नीलंग्रीवाः शितिकण्ठा दिवः रुद्रा उपश्रिताः। तेषां सहस्रयोजनेऽवधन्वानि
तन्मसि। श्री महादेवादिभ्यो नमः॥४॥

ये वृक्षेषु सस्मिञ्जरा नीलंग्रीवा विलोहिताः। तेषां सहस्रयोजनेऽवधन्वानि
तन्मसि। श्री महादेवादिभ्यो नमः॥५॥

ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। तेषां सहस्रयोजनेऽवधन्वानि
तन्मसि। श्री महादेवादिभ्यो नमः॥६॥

ये अ॒न्नै॒षु वि॒वि॒ध्यन्ति॒ पात्रै॑षु पिब॑न्तो ज॒नान्। तेषां॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॒धन्वा॑नि
तन्म॑सि। श्री महादे॒वादि॒भ्यो नमः॥७॥

ये प॒थां प॑थि॒रक्ष॑य ऐ॒ल॒बृ॒दा य॒व्यु॒धः। तेषां॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॒धन्वा॑नि तन्म॑सि।
श्री महादे॒वादि॒भ्यो नमः॥८॥

ये ती॒र्था॒नि प्र॒चर॑न्ति सृ॒काव॑न्तो निष॒ङ्गि॑णः। तेषां॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॒धन्वा॑नि
तन्म॑सि। श्री महादे॒वादि॒भ्यो नमः॥९॥

य ए॒ताव॑न्तश्च॒ भूया॑सश्च॒ दि॒शो रु॒द्रा वि॑त॒स्थि॒रे। तेषां॑ स॒हस्र॑योज॒नेऽव॒धन्वा॑नि तन्म॑सि।
श्री महादे॒वादि॒भ्यो नमः॥१०॥

नमो॑ रु॒द्रेभ्यो॑ ये पृ॑थि॒व्यां येषा॑म॒न्नमिष॑व॒स्तेभ्यो॑ द॒श प्रा॑ची॒र्दश॑ दक्षि॒णा द॑श
प्र॒तीची॒र्दशो॑र्दी॒चीर्द॑शो॒र्ध्वास्ते॑भ्यो॒ नम॑स्ते नो॒ मृड॑यन्तु ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑
तं वो॒ ज॒म्भे द॑धामि। श्री महादे॒वादि॒भ्यो नमः॥११॥

नमो॑ रु॒द्रेभ्यो॑ येऽन्त॑रि॒क्षे येषा॑ वा॒त इष॑व॒स्तेभ्यो॑ द॒श प्रा॑ची॒र्दश॑ दक्षि॒णा द॑श
प्र॒तीची॒र्दशो॑र्दी॒चीर्द॑शो॒र्ध्वास्ते॑भ्यो॒ नम॑स्ते नो॒ मृड॑यन्तु ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑
तं वो॒ ज॒म्भे द॑धामि। श्री महादे॒वादि॒भ्यो नमः॥१२॥

नमो॑ रु॒द्रेभ्यो॑ ये दि॒वि येषा॑ व॒रुष॑मिष॒वस्ते॑भ्यो॒ द॒श प्रा॑ची॒र्दश॑ दक्षि॒णा द॑श
प्र॒तीची॒र्दशो॑र्दी॒चीर्द॑शो॒र्ध्वास्ते॑भ्यो॒ नम॑स्ते नो॒ मृड॑यन्तु ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑
तं वो॒ ज॒म्भे द॑धामि। श्री महादे॒वादि॒भ्यो नमः॥१३॥

नमस्कारान् कृत्वा॥

॥ चमकानुवाकैः प्रार्थना ॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरागतम्॥ वाजंश्च मे
प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरंश्च मे श्लोकंश्च
मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवंश्च मे प्राणश्च मेऽपानश्च मे व्यानश्च
मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च
मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा
च मे तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूरुषि च
मे शरीराणि च मे॥१॥

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे जेमा
च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे
वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे वशश्च मे
त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च
मे सुकृतं च मे वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे
सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च
मे॥२॥

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रं च
मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च
मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे
प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च म ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च
मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुगं च मे शयनं
च मे सृषा च मे सुदिनं च मे॥३॥

ऊर्क् मे सूनृतां च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे
 सर्पीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च म औद्भिद्यं च मे रयिश्च मे रायश्च
 मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे
 पूर्णतरं च मेऽक्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयश्च मे यवाश्च
 मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराश्च मे
 प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे॥४॥

अश्मां च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च
 मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुश्च मे श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च
 म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यं च मेऽकृष्टपच्यं च मे
 ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च
 मे भूतिश्च मे वसुं च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च
 म इतिश्च मे गतिश्च मे॥५॥

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च मे सरस्वती
 च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे मित्रश्च म
 इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे
 विष्णुश्च म इन्द्रश्च मेऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च
 मे देवा इन्द्रश्च मे पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षं च म इन्द्रश्च मे द्यौश्च म
 इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा च म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च
 मे॥६॥

अ॒शुश्च मे र॒श्मिश्च मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च म उपा॒शुश्च मेऽन्तर्या॑मश्च म
 ऐन्द्र॑वायवश्च मे मैत्रा॑वरुणश्च म आ॒श्विनश्च मे प्रति॑प्रस्थानश्च मे शु॒क्रश्च मे
 म॒न्थी च म आग्र॑यणश्च मे वैश्व॑देवश्च मे ध्रु॒वश्च मे वैश्वान॑रश्च म ऋतु॑ग्रहाश्च

मेऽतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्रश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च
म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे पालीवतश्च मे
हारियोजनश्च मे॥७॥

इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्ण्याश्च मे सुचश्च मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च
मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मेऽधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे
पूतभृच्च म आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च मे सदश्च
मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे॥८॥

अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी
च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे शर्करीरङ्गुलयो दिशश्च मे यज्ञेन
कल्पन्तामृक् मे सामं च मे स्तोमश्च मे यजुश्च मे दीक्षा च मे तपश्च म
ऋतुश्च मे व्रतं च मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पेताम्॥९॥

गर्भाश्च मे वथ्साश्च मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाच्च मे दित्यौही च मे
पश्चाविश्च मे पश्चावी च मे त्रिवथ्सश्च मे त्रिवथ्सा च मे तुर्यवाच्च मे तुर्यौही च
मे पष्ठवाच्च मे पष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च मे वेहच्च मेऽनुङ्वा
च मे धेनुश्च म आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन
कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां
मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन
कल्पताम्॥१०॥

एकां च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च म एकादश च मे
त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश च म एकविंशतिश्च
मे त्रयोविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च
म एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे
षोडश च मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेऽष्टाविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च

मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे
वाजंश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवंश्च मूर्धा च व्यश्रियश्चान्त्यायनश्चान्त्यंश्च
भौवनश्च भुवंश्चाधिपतिश्च॥११॥

महादेवादिभ्यो नमः॥ समस्तोपचारान् समर्पयामि॥

इडां देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामुदानिं शःसिषद्विश्वेदेवाः सूक्तवाचः
पृथिवि मातर्मा मां हिंसीर्मधुं मनिष्ये मधुं जनिष्ये मधुं वक्ष्यामि मधुं
वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो वाचमुद्यासः शुश्रूषेण्यां मनुष्येभ्यस्तं मां देवा
अवन्तु शोभायै पितरोऽनुमदन्तु॥

॥ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः।
सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः॥
तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि।
तन्नो रुद्रः प्रचोदयात्॥

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो
मे अस्तु सदाशिवोम्॥

तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि।
तन्नो रुद्रः प्रचोदयात्॥ (दशवारं जपेत्।)

महादेवादिभ्यो नमः॥ समस्तोपचारान् समर्पयामि॥

॥ प्रार्थना ॥

॥ श्रीरुद्रजपः ॥

अस्य श्री रुद्राध्याय-प्रश्न-महामन्त्रस्य। अघोर ऋषिः।

अनुष्टुप् छन्दः। सङ्कर्षणमूर्तिस्वरूपो योऽसावादित्यः परमपुरुषः स एष रुद्रो देवता॥

नमः शिवायेति बीजम्। शिवतरायेति शक्तिः।

महादेवायेति कीलकम्।

श्री साम्बसदाशिवप्रसादसिद्ध्यर्थे जपे विनियोगः॥

॥करन्यासः॥

ॐ अग्निहोत्रात्मने अङ्गुष्ठाभ्यां नमः।

दर्शपूर्णमासात्मने तर्जनीभ्यां नमः।

चातुर्मास्यात्मने मध्यमाभ्यां नमः।

निरूढपशुबन्धात्मने अनामिकाभ्यां नमः।

ज्योतिष्टोमात्मने कनिष्ठिकाभ्यां नमः।

सर्वक्रत्वात्मने करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः।

॥अङ्गन्यासः॥

अग्निहोत्रात्मने हृदयाय नमः।

दर्शपूर्णमासात्मने शिरसे स्वाहा।

चातुर्मास्यात्मने शिखायै वषट्।

निरूढपशुबन्धात्मने कवचाय हुं।

ज्योतिष्टोमात्मने नेत्रत्रयाय वौषट्।

सर्वक्रत्वात्मने अस्त्राय फट्।

भूर्भुवस्सुवरोमिति दिग्बन्धः।

॥ ध्यानम् ॥

आपाताल-नभः-स्थलान्त-भुवन-ब्रह्माण्डमाविस्फुरत्
ज्योतिः स्फाटिक-लिङ्ग-मौलि-विलसत्-पूर्णेन्दु-वान्तामृतैः।
अस्तोकाप्लुतमेकमीशमनिशं रुद्रानुवाकान् जपन्
ध्यायेदीप्सितसिद्धये ध्रुवपदं विप्रोऽभिषिञ्चेच्छिवम्॥

ब्रह्माण्ड-व्याप्त-देहा भसित-हिमरुचा भासमाना भुजङ्गैः
कण्ठे कालाः कपर्दा-कलित-शशि-कलाश्चण्ड-कोदण्ड-हस्ताः।
त्र्यक्षा रुद्राक्षमालाः प्रकटित-विभवाः शाम्भवा मूर्तिभेदाः
रुद्राः श्रीरुद्रसूक्त-प्रकटित-विभवा नः प्रयच्छन्तु सौख्यम्॥

॥ पञ्चपूजा ॥

लं पृथिव्यात्मने गन्धं समर्पयामि।
हं आकाशात्मने पूष्पैः पूजयामि।
यं वाय्वात्मने धूपमाघ्रापयामि।
रं अग्न्यात्मने दीपं दर्शयामि।
वं अमृतात्मने अमृतं महानैवेद्यं निवेदयामि।
सं सर्वात्मने सर्वोपचारपूजां समर्पयामि।

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम्॥
ॐ महागणपतये नमः॥

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे
भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता

च॑ मे ध॒र्ता च॑ मे क्षे॒मश्च॑ मे धृ॒तिश्च॑ मे वि॒श्वं च॑ मे म॒हंश्च॑ मे सं॒विच्च॑ मे
 ज्ञा॒त्रं च॑ मे सू॒श्च॑ मे प्र॒सूश्च॑ मे सी॒रं च॑ मे ल॒यश्च॑ म ऋ॒तं च॑ मेऽमृ॑तं
 च॑ मेऽय॒क्ष्मं च॑ मेऽना॑मयच्च मे जी॒वातु॑श्च मे दी॒र्घायु॑त्वं च॑ मेऽन॒मित्रं॑ च॑
 मेऽभ॑यं च॑ मे सु॒गं च॑ मे श॒यनं॑ च॑ मे सू॒षा च॑ मे सु॒दिनं॑ च॑ मे॥
 ॥ ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥
 नमस्ते रुद्र म॒न्यव॑ उ॒तो त॒ इष॑वे नमः। ...
 अभिषेकः—प्रथमं गन्धतोयं च

...
 त्र्य॒म्बकं॑ यजामहे सु॒गन्धिं॑ पु॒ष्टि॒वर्ध॑नम्।
 उ॒र्वारु॒कमि॑व॒ बन्ध॑नान्मृत्योर्मु॒क्षीय॑ माऽमृता॑त्॥

अ॒ग्ना॒विष्णू॑ स॒जोष॑से॒मा वर्ध॑न्तु वां॒ गिरः॑। द्यु॒मैर्वा॑जेभिरा॒गतम्॑॥ वा॒जंश्च॑ मे
 प्र॒स॒वश्च॑ मे प्र॒य॒तिश्च॑ मे प्र॒सि॒तिश्च॑ मे धी॒तिश्च॑ मे ऋ॒तुश्च॑ मे स्वर॑श्च मे श्लो॒कश्च॑
 मे श्रा॒वश्च॑ मे श्रु॒तिश्च॑ मे ज्यो॒तिश्च॑ मे सु॒वश्च॑ मे प्रा॒णश्च॑ मेऽपा॒नश्च॑ मे व्या॒नश्च॑
 मेऽसु॑श्च मे चि॒त्तं च॑ म॒ आ॒धी॒तं च॑ मे वा॒क्क्र॑ मे म॒नश्च॑ मे चक्षु॑श्च मे श्रो॒त्रं च॑
 मे दक्ष॑श्च मे ब॒लं च॑ म॒ ओज॑श्च मे स॒हश्च॑ म॒ आयु॑श्च मे ज॒रा च॑ म॒ आ॒त्मा
 च॑ मे त॒नूश्च॑ मे श॒र्म च॑ मे वर्म॑ च॑ मेऽङ्गा॑नि च॑ मेऽस्था॑नि च॑ मे प॒रू॒षि च॑
 मे शरी॑राणि च॑ मे॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।
 नीराजनम्—

यो देवानां प्रथमं पुरस्ताद्विश्वधियो रुद्रो महर्षिः।
 हिरण्यगर्भं पश्यत जायमानः स नो देवः शुभया स्मृत्याः संयुनक्तु॥
 अनेन प्रथम-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः
महादेवः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥
 नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। ...
 अभिषेकः—द्वितीयं पञ्चगव्यकम्।

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
 उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥

ज्यैष्ठ्यं च मे आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे जेमा
 च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे
 वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे वशश्च मे
 त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे
 सुकृतं च मे वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं
 च मे ऋद्धं च मे ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

यस्मात्परं नापरमस्ति किञ्चिद्यस्मान्नाणीयो न ज्यायोऽस्ति कश्चित्।
 वृक्ष इव स्तब्धो दिवि तिष्ठत्येकस्तेनेदं पूर्णं पुरुषेण सर्वम्॥

अनेन द्वितीय-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः
शिवः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥
 नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। ...
 अभिषेकः—पञ्चामृतं तृतीयं स्यात्

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
 उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रं च मे
 मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे
 मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे
 प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च मे ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे
 मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुगं च मे शयनं
 च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

न कर्मणा न प्रजया धनेन त्यागेनैके अमृतत्वमानुशुः।
 परेण नाकं निहितं गुहायां विभ्राजदेतद्यतयो विशन्ति॥

अनेन तृतीय-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः

श्री रुद्रः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥
 नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। ...
 अभिषेकः—घृतस्नानं चतुर्थकम्॥

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
 उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥

ऊर्क् मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे
 सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च मे औद्विद्यं च मे रयिश्च मे रायश्च
 मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे
 पूर्णतरं च मेऽक्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे ब्रीहयश्च मे यवाश्च
 मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराश्च मे
 प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामकाश्च मे नीवाराश्च मे॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

वेदान्तविज्ञानसुनिश्चितार्थाः सन्न्यास योगाद्यतयः शुद्धसत्त्वाः।

ते ब्रह्मलोके तु परान्तकाले परामृतात्परिमुच्यन्ति सर्वे॥

अनेन चतुर्थ-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः

शङ्करः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥

नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। ...
अभिषेकः—पञ्चमं पयसा स्नानं

...
त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥

अश्मां च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च
मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुश्च मे श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च
म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यं च मेऽकृष्टपच्यं च मे
ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च
मे भूतिश्च मे वसुं च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च
म इतिश्च मे गतिश्च मे॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

दहं विपापं परमेऽश्मभूतं यत्पुण्डरीकं पुरमध्यसुस्थम्।
तत्रापि दहं गगनं विशोकस्तस्मिन् यदन्तस्तदुपासितव्यम्॥
अनेन पञ्चम-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः
नीललोहितः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥
नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। ...
अभिषेकः—दधिस्नानं तु षष्ठकम्।

...
 त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
 उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥

अ॒ग्निश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ सोम॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ सवि॑ता च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ सर॑स्वती
 च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ पूषा॑ च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ बृह॑स्पतिश्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ मि॒त्रश्च॑ म॒
 इन्द्र॑श्च मे॒ वरु॑णश्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ त्वष्टा॑ च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ धा॒ता च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒
 विष्णु॑श्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ऽश्विनौ॑ च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ मरु॑तश्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ विश्वे॑ च॒
 मे॒ दे॒वा इन्द्र॑श्च मे॒ पृथि॑वी च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ऽन्तरि॑क्षं च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ द्यौश्च॑ म॒
 इन्द्र॑श्च मे॒ दि॒शश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ मूर्धा॑ च॒ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ प्र॒जाप॑तिश्च॒ म॒ इन्द्र॑श्च
 मे॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च प्रतिष्ठितः।
 तस्य प्रकृतिलीनस्य यः परः स महेश्वरः॥
 अनेन षष्ठम-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः
 ईशानः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥

नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। ...

अभिषेकः—सप्तमं मधुना स्नानम्

...
 त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।

उ॒र्वा॒रु॒कमि॒व॒ ब॒न्ध॒नान्मृत्यो॑र्मु॒क्षीय॒ माऽमृ॑ता॒त्॥

अ॒॒शु॒श्च॑ मे र॒श्मिश्च॑ मेऽद॒भ्यश्च॑ मेऽधि॑पतिश्च म उपा॒॒शु॒श्च॑ मेऽन्तर्या॑मश्च म
ऐ॒न्द्रवा॒यव॑श्च॑ मे मै॒त्रावरु॑णश्च॑ म आ॒श्विन॑श्च॑ मे प्र॒तिप्र॑स्था॒नश्च॑ मे शु॒क्रश्च॑ मे
म॒न्थी च॑ म आ॒ग्रय॑णश्च॑ मे वै॒श्वदे॒वश्च॑ मे ध्रु॒वश्च॑ मे वै॒श्वान॒रश्च॑ म ऋ॒तुग्रा॑हश्च॑
मेऽति॑ग्रा॒ह्याश्च॑ म ऐ॒न्द्राग्र॑श्च॑ मे वै॒श्वदे॒वश्च॑ मे मरु॑त्व॒तीया॑श्च॑ मे माहे॒न्द्रश्च॑
म आ॒दि॒त्यश्च॑ मे सा॒वि॒त्रश्च॑ मे सा॒रस्व॑तश्च॑ मे पौ॒ष्णश्च॑ मे पा॒त्नीव॑तश्च॑ मे
हा॒रि॒यो॒ज॒नश्च॑ मे॥

धूप॑म्। दी॒प॑म्। नैवे॒द्यम्।

नी॒रा॒ज॒नम्—

स॒द्योजा॑तं प्र॒पद्या॑मि॒ स॒द्योजा॑ताय॒ वै नमो॑ नमः॑।
भ॒वे भ॒वे ना॒ति॑ भवे भव॒स्व मा॑म्। भ॒वोद्ध॑वाय॒ नमः॑॥
अ॒नेन॑ स॒प्त॒म॒वा॒र॒ज॒पेन॑ भगवान् सर्वा॒त्म॒कः
वि॒ज॒यः सु॒प्री॒तः सु॒प्र॒सन्नो॑ वर॒दो भव॑तु॥१॥

॥ रु॒द्र॒प्र॒श्नः ॥

ॐ नमो॑ भगवते॑ रु॒द्राय॑॥

नम॑स्ते रु॒द्र म॒न्य॒वं उ॒तो त॒ इ॒ष॒वे नमः॑। . . .

अ॒भिषे॑कः—इक्षु॑सारमथाष्ट॒मम्॥

त्र्य॒म्बकं॑ य॒जाम॑हे सु॒ग॒न्धिं पु॑ष्टि॒वर्ध॑नम्।

उ॒र्वा॒रु॒कमि॒व॒ ब॒न्ध॒नान्मृत्यो॑र्मु॒क्षीय॒ माऽमृ॑ता॒त्॥

इ॒ध्मश्च॑ मे ब॒र्हिश्च॑ मे वे॒दिश्च॑ मे धि॒ष्णि॒याश्च॑ मे सु॒च॑श्च॑ मे च॒म॒साश्च॑ मे ग्रा॒वा॒णश्च॑
मे स्वर॑वश्च॑ म उ॒पर॑वाश्च॑ मेऽधि॒ष॒व॒णे च॑ मे द्रो॒णक॑ल॒शश्च॑ मे वा॒य॒व्या॒नि च॑ मे

पू॒तभृ॑च्च॒ म आ॒धव॑नीय॒श्च म॒ आ॒ग्नी॑ध्रं च मे ह॒वि॒र्धनं॑ च मे गृ॒हाश्च॑ मे स॒द॒श्च
मे पु॒रो॒डा॒शा॑श्च मे प॒च॒ताश्च॑ मेऽव॒भृ॒थश्च॑ मे स्व॒गा॒का॒रश्च॑ मे॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

वा॒म॒दे॒वाय॑ नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॑ नमः॑ श्रे॒ष्ठाय॑ नमो॑ रु॒द्राय॑ नमः॑ का॒लाय॑ नमः॑
क॒ल॒वि॒कर॑णाय॑ नमो॑ ब॒ल॒वि॒कर॑णाय॑ नमो॑ ब॒लाय॑ नमो॑ ब॒ल॒प्र॒म॒थ॒नाय॑ नमः॑

सर्व॑भू॒त॒द॒म॒नाय॑ नमो॑ म॒नो॒न्म॑नाय॑ नमः॑॥

अनेन अष्ट॑म-वा॒र-ज॒पेन॑ भगवान् सर्वा॑त्मकः

भी॒मः सु॒प्री॑तः सु॒प्र॒सन्नो॑ वर॒दो भ॑वतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥

नम॑स्ते रु॒द्र म॒न्य॒व उ॒तो त॒ इ॒ष॒वे नमः॑। . . .

अभिषे॑कः—न॒वमं॑ फ॒ल॒सा॒रं च॑

...

त्र्य॑म्ब॒कं य॒जाम॑हे सु॒ग॒न्धिं पु॑ष्टि॒वर्ध॑नम्।

उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व॒ बन्ध॑ना॒न्मृत्यो॑र्मु॒क्षी॒य मा॑ऽमृ॒तात्॥

अ॒ग्नि॑श्च॒ मे घ॒र्मश्च॑ मेऽर्क॑श्च॒ मे सूर्य॑श्च॒ मे प्रा॒णश्च॑ मेऽश्व॑मे॒धश्च॑ मे पृथि॒वी
च॒ मेऽदि॑तिश्च॒ मे दि॒तिश्च॑ मे द्यौश्च॑ मे श॒क्र॒री॒र॒ङ्गु॒ल॒यो दि॑शश्च॒ मे य॒ज्ञेन॑
क॒ल्प॒न्ता॒मृ॒क्कं मे॑ सा॒मं च॑ मे स्तो॒मंश्च॑ मे य॒जुश्च॑ मे दी॒क्षा च॑ मे त॒पंश्च॑ म
ऋ॒तुश्च॑ मे व्र॒तं च॑ मेऽहो॒रा॒त्रयो॑र्वृष्ट्या बृ॒ह॒द्र॒थ॒न्त॒रे च॑ मे य॒ज्ञेन॑ क॒ल्पे॑ताम्॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

अ॒घोरे॑भ्योऽथ॒ घोरे॑भ्यो॒ घोर॒घोर॑तरेभ्यः।

सर्वे॑भ्यः सर्व॑शर्वे॑भ्यो नम॑स्ते अस्तु रु॒द्ररू॑पेभ्यः॥

अनेन नवम-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः

देवदेवः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥

नम॑स्ते रु॒द्र म॒न्यव॑ उ॒तो त॒ इष॑वे नमः। . . .

अभिषेकः—दशमं नाळिकेरकम्।

त्र्य॑म्बकं यजामहे सु॒गन्धिं॑ पु॒ष्टि॒वर्ध॑नम्।

उ॒र्वारु॒कमि॑व॒ बन्ध॑नान्मृत्योर्मु॒क्षीय॑ माऽमृता॑त्॥

गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ मे त्र्य॒वि॒श्च मे त्र्य॒वी च॑ मे दि॒त्यवा॑च्च॒ मे दि॒त्यौही॑ च॒ मे
पश्चा॑विश्च मे पश्चा॒वी च॑ मे त्रि॒व॒त्सश्च॑ मे त्रि॒व॒त्सा च॑ मे तु॒र्यवा॑च्च॒ मे तु॒र्यौही॑
च॒ मे प॒ष्ठवा॑च्च॒ मे प॒ष्ठौही॑ च॒ म उ॒क्षा च॑ मे व॒शा च॑ म ऋ॒षभ॑श्च॒ मे वे॒हच॑
मेऽन॒ङ्गां च॑ मे धे॒नुश्च॑ म॒ आयु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पतां प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ कल्पतामपा॒नो
य॒ज्ञेन॑ कल्पतां व्या॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पतां चक्षु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पतां३ श्रो॒त्रं य॒ज्ञेन॑
कल्पतां म॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पतां वा॒ग्य॒ज्ञेन॑ कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पतां य॒ज्ञो
य॒ज्ञेन॑ कल्पताम्॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि। तन्नो रुद्रः प्रचोदयात्॥
 अनेन दशम-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः
भवोद्भवः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

॥ रुद्रप्रश्नः ॥

ॐ नमो भगवते रुद्राय॥
 नमस्ते रुद्र मन्यवे उतो त इषवे नमः। ...
 अभिषेकः—एकादशं गन्धतोयं द्वादशं तीर्थमुच्यते॥

...
 त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
 उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥

यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाऽऽविवेश तस्मै
 रुद्राय नमो अस्तु॥ तमुष्टुहि यः स्विषुः सुधन्वा यो विश्वस्य क्षयति भेषजस्य।
 (ऋक्) यक्ष्वाँमहे सौमनसाय रुद्रं नमोभिर्देवमसुरं दुवस्य॥ अयं मे हस्तो
 भगवानयं मे भगवत्तरः। अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिर्मर्शनः॥

ये ते सहस्रमयुतं पाशा मृत्यो मर्त्याय हन्तवे। तान् यज्ञस्य मायया सर्वानव
 यजामहे। मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहा॥ ओं नमो भगवते रुद्राय विष्णवे
 मृत्युर्मे पाहि। प्राणानां ग्रन्थिरसि रुद्रो मां विशान्तकः। तेनान्नेनाप्यायस्व॥
 नमो रुद्राय विष्णवे मृत्युर्मे पाहि॥

एका च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च मे एकादश च मे
 त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश च मे एकविंशतिश्च
 मे त्रयोविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च
 मे एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे

षोडश च मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेऽष्टाविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजंश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुंश्च सुवंश्च मूर्धा च व्यश्रियश्चान्त्यायनश्चान्त्यंश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥

धूपम्। दीपम्। नैवेद्यम्।

नीराजनम्—

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम्॥

अनेन एकादश-वार-जपेन भगवान् सर्वात्मकः

आदित्यात्मकः श्री रुद्रः सुप्रीतः सुप्रसन्नो वरदो भवतु॥१॥

[इडां देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानि शंसिषद्विश्वेदेवाः सूक्तवाचः पृथिवि मातर्मा मां हिंसीर्मधुं मनिष्ये मधुं जनिष्ये मधुं वक्ष्यामि मधुं वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो वाचमुद्यासं शुश्रूषेण्यां मनुष्येभ्यस्तं मां देवा अवन्तु शोभायै पितरोऽनुमदन्तु॥]

॥ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि॥७॥

साक्षतजलेन तर्पणं कार्यम्॥

ॐ भवं देवं तर्पयामि। ॐ शर्वं देवं तर्पयामि। ॐ ईशानं देवं तर्पयामि।

ॐ पशुपतिं देवं तर्पयामि। ॐ रुद्रं देवं तर्पयामि। ॐ उग्रं देवं तर्पयामि।

ॐ भीमं देवं तर्पयामि। ॐ महान्तं देवं तर्पयामि॥

ॐ भवस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ शर्वस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि।

ॐ ईशानस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्नीं तर्पयामि।
 ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ उग्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ
 भीमस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ महतो देवस्य पत्नीं तर्पयामि॥

असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उत्तैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः।
 उत्तैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। रुद्राय
 नमः। वस्त्रोत्तरीयं समर्पयामि॥८॥

नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्त्वानोऽहं
 तेभ्योऽकरं नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कालाय नमः। यज्ञोपवीताभरणानि
 समर्पयामि॥९॥

प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयोरार्त्तियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः परा ता भगवो
 वप॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कलविकरणाय नमः। दिव्यपरिमलगन्धान्
 धारयामि। गन्धस्योपरि अक्षतान् समर्पयामि॥१०॥

अवतत्य धनुस्त्व सहस्राक्ष शतैषुधे। निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो
 नः सुमनां भव॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलविकरणाय नमः। पुष्पैः
 पूजयामि॥११॥

ॐ भवाय देवाय नमः। ॐ शर्वाय देवाय नमः।

ॐ ईशानाय देवाय नमः। ॐ पशुपतये देवाय नमः।

ॐ रुद्राय देवाय नमः। ॐ उग्राय देवाय नमः।

ॐ भीमाय देवाय नमः। ॐ महते देवाय नमः॥

ॐ भवस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ शर्वस्य देवस्य पत्न्यै नमः।

ॐ ईशानस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्न्यै नमः।

ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ उग्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः।

ॐ भीमस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ महतो देवस्य पत्न्यै नमः॥

॥ श्रीरुद्रनाम त्रिशती ॥

नमो हिरण्यबाहवे नमः। सेनान्ये नमः।
 दिशां च पतये नमः। नमो वृक्षेभ्यो नमः।
 हरिकेशेभ्यो नमः। पशूनां पतये नमः।
 नमः सस्मिञ्जराय नमः। त्विषीमते नमः।
 पृथीनां पतये नमः। नमो बभ्रुशाय नमः।
 विव्याधिने नमः। अन्नानां पतये नमः।
 नमो हरिकेशाय नमः। उपवीतिने नमः।
 पुष्टानां पतये नमः। नमो भवस्य हेत्यै नमः।
 जगतां पतये नमः। नमो रुद्राय नमः।
 आतताविने नमः। क्षेत्राणां पतये नमः।
 नमः सूताय नमः। अहन्त्याय नमः।
 वनानां पतये नमः। नमो रोहिताय नमः।
 स्थपतये नमः। वृक्षाणां पतये नमः।
 नमो मन्त्रिणे नमः। वाणिजाय नमः।
 कक्षाणां पतये नमः। नमो भुवन्तये नमः।
 वारिवस्कृताय नमः। ओषधीनां पतये नमः।
 नम उच्चैर्घोषाय नमः। आक्रन्दयते नमः।
 पत्तीनां पतये नमः। नमः कृत्स्नवीताय नमः।
 धावते नमः। सत्त्वंनां पतये नमः॥
 नमः सहमानाय नमः। निव्याधिने नमः।
 आव्याधिनीनां पतये नमः। नमः ककुभाय नमः।

निषङ्गिणे नमः। स्तेनानां पतये नमः।
 नमो निषङ्गिणे नमः। इषुधिमते नमः।
 तस्कराणां पतये नमः। नमो वञ्चते नमः।
 परिवञ्चते नमः। स्तायूनां पतये नमः।
 नमो निचेरवे नमः। परिचराय नमः।
 अरण्यानां पतये नमः। नमः सूकाविभ्यो नमः।
 जिघांसद्भ्यो नमः। मुष्णतां पतये नमः।
 नमोऽसिमद्भ्यो नमः। नक्तं चरद्भ्यो नमः।
 प्रकृन्तानां पतये नमः। नम उष्णीषिणे नमः।
 गिरिचराय नमः। कुलुञ्चानां पतये नमः।
 नम इषुमद्भ्यो नमः। धन्वाविभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नम आतन्वानेभ्यो नमः। प्रतिदधानेभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नम आयच्छद्भ्यो नमः। विसृजद्भ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमोऽस्यद्भ्यो नमः। विध्यद्भ्यश्च नमः। वो नमः।
 नम आसीनेभ्यो नमः। शयानेभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमः स्वपद्भ्यो नमः। जाग्रद्भ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमस्तिष्ठद्भ्यो नमः। धावद्भ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमः सभाभ्यो नमः। सभापतिभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमो अश्वेभ्यो नमः। अश्वपतिभ्यश्च नमः। वो नमः॥
 नम आव्याधिनीभ्यो नमः। विविध्यन्तीभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नम उगणाभ्यो नमः। तृहतीभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमो गृत्सेभ्यो नमः। गृत्सपतिभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमो व्रातेभ्यो नमः। व्रातपतिभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमो गुणेभ्यो नमः। गुणपतिभ्यश्च नमः। वो नमः।

नमो विरूपेभ्यो नमः। विश्वरूपेभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमो महद्भ्यो नमः। क्षुल्लकेभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमो रथिभ्यो नमः। अरथेभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमो रथेभ्यो नमः। रथपतिभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमः सेनाभ्यो नमः। सेनानिभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमः क्षत्तृभ्यो नमः। सङ्ग्रहीतृभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमस्तक्ष्भ्यो नमः। रथकारेभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमः कुलालेभ्यो नमः। कर्मरिभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमः पुञ्जिष्टेभ्यो नमः। निषादेभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नम इषुकृद्भ्यो नमः। धन्वकृद्भ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमो मृगयुभ्यो नमः। श्वनिभ्यश्च नमः। वो नमः।
 नमः श्वभ्यो नमः। श्वपतिभ्यश्च नमः। वो नमः॥
 नमो भुवाय च नमः। रुद्राय च नमः।
 नमः शर्वाय च नमः। पशुपतये च नमः।
 नमो नीलग्रीवाय च नमः। शितिकण्ठाय च नमः।
 नमः कपर्दिने च नमः। व्युप्तकेशाय च नमः।
 नमः सहस्राक्षाय च नमः। शतधन्वने च नमः।
 नमो गिरिशाय च नमः। शिपिविष्टाय च नमः।
 नमो मीढुष्टमाय च नमः। इषुमते च नमः।
 नमो ह्रस्वाय च नमः। वामनाय च नमः।
 नमो बृहते च नमः। वर्षीयसे च नमः।
 नमो वृद्धाय च नमः। संवृध्वने च नमः।
 नमो अग्रियाय च नमः। प्रथमाय च नमः।
 नमो आशवे च नमः। अजिराय च नमः।

नमः शीघ्रि॑याय च॒ नमः। शी॒भ्या॑य च॒ नमः।
 नम॑ ऊ॒र्म्या॑य च॒ नमः। अ॒व॒स्व॒न्या॑य च॒ नमः।
 नमः स्त्रो॒त॒स्या॑य च॒ नमः। द्वी॒प्या॑य च॒ नमः॥
 नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॑ च॒ नमः। क॒नि॒ष्ठाय॑ च॒ नमः।
 नमः पू॒र्व॒जाय॑ च॒ नमः। अ॒प॒र॒जाय॑ च॒ नमः।
 नमो॑ म॒ध्य॒माय॑ च॒ नमः। अ॒प॒ग॒ल्भाय॑ च॒ नमः।
 नमो॑ जघ॒न्या॑य च॒ नमः। बु॒ध्नि॑याय च॒ नमः।
 नमः सो॒भ्या॑य च॒ नमः। प्र॒ति॒स॒र्या॑य च॒ नमः।
 नमो॑ या॒म्या॑य च॒ नमः। क्षे॒म्या॑य च॒ नमः।
 नम॑ उ॒र्व॒र्या॑य च॒ नमः। ख॒ल्या॑य च॒ नमः।
 नमः श्लो॒क्या॑य च॒ नमः। अ॒व॒सा॒न्या॑य च॒ नमः।
 नमो॑ व॒न्या॑य च॒ नमः। क॒क्ष्या॑य च॒ नमः।
 नमः श्र॒वाय॑ च॒ नमः। प्र॒ति॒श्र॒वाय॑ च॒ नमः।
 नम॑ आ॒शु॒षे॒णाय॑ च॒ नमः। आ॒शु॒र॒थाय॑ च॒ नमः।
 नमः शू॒राय॑ च॒ नमः। अ॒व॒भि॒न्द॒ते च॒ नमः।
 नमो॑ वर्मि॒णे च॒ नमः। व॒रू॒थि॒ने च॒ नमः।
 नमो॑ बि॒ल्मि॒ने च॒ नमः। क॒व॒चि॒ने च॒ नमः।
 नमः श्रु॒ताय॑ च॒ नमः। श्रु॒त॒से॒नाय॑ च॒ नमः॥
 नमो॑ दु॒न्दु॒भ्या॑य च॒ नमः। आ॒ह॒न॒न्या॑य च॒ नमः।
 नमो॑ धृ॒ष्ण॒वे च॒ नमः। प्र॒मृ॒शाय॑ च॒ नमः।
 नमो॑ द॒ृताय॑ च॒ नमः। प्र॒हि॒ताय॑ च॒ नमः।
 नमो॑ निष॒ङ्गि॒णे च॒ नमः। इ॒षु॒धि॒म॒ते च॒ नमः।
 नम॑स्ती॒क्ष्णे॒ष॒वे च॒ नमः। आ॒यु॒धि॒ने च॒ नमः।

नमः स्वायु॒धाय॑ च॒ नमः॑ । सु॒धन्व॑ने च॒ नमः॑ ।
 नमः स्रु॒त्याय॑ च॒ नमः॑ । प॒थ्याय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमः का॒ट्याय॑ च॒ नमः॑ । नी॒प्याय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमः सू॒द्याय॑ च॒ नमः॑ । स॒र॒स्याय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमो॑ ना॒द्याय॑ च॒ नमः॑ । वै॒श॒न्ताय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमः कू॒प्याय॑ च॒ नमः॑ । अ॒व॒ट्याय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमो॑ व॒र्ष्याय॑ च॒ नमः॑ । अ॒व॒र्ष्याय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमो॑ मे॒घ्याय॑ च॒ नमः॑ । वि॒द्यु॒त्याय॑ च॒ नमः॑ ।
 नम॑ ई॒ध्रियाय॑ च॒ नमः॑ । आ॒त॒प्याय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमो॑ वा॒त्याय॑ च॒ नमः॑ । रे॒ष्मियाय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमो॑ वा॒स्त॒व्याय॑ च॒ नमः॑ । वा॒स्तु॒पाय॑ च॒ नमः॑ ॥
 नमः सो॒माय॑ च॒ नमः॑ । रु॒द्राय॑ च॒ नमः॑ ।
 नम॑ स्ता॒म्राय॑ च॒ नमः॑ । अ॒रु॒णाय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमः श॒ङ्गाय॑ च॒ नमः॑ । प॒शु॒प॒तये॑ च॒ नमः॑ ।
 नम॑ उ॒ग्राय॑ च॒ नमः॑ । भी॒माय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमो॑ अ॒ग्रे॒व॒धाय॑ च॒ नमः॑ । दू॒रे॒व॒धाय॑ च॒ नमः॑ ।
 नमो॑ ह॒त्रे च॒ नमः॑ । ह॒नी॒य॒से च॒ नमः॑ ।
 नमो॑ वृ॒क्षे॒भ्यो नमः॑ । ह॒रि॒केशे॒भ्यो नमः॑ ।
 नम॑ स्ता॒राय॑ नमः॑ । नमः॑ श॒म्भ॒वे च॒ नमः॑ ।
 म॒यो॒भ॒वे च॒ नमः॑ । नमः॑ श॒ङ्क॒राय॑ च॒ नमः॑ ।
 म॒य॒स्क॒राय॑ च॒ नमः॑ । नमः॑ शि॒वाय॑ च॒ नमः॑ ।
 शि॒व॒त॒राय॑ च॒ नमः॑ । नम॑ स्ती॒र्थाय॑ च॒ नमः॑ ।
 कू॒ल्याय॑ च॒ नमः॑ । नमः॑ पा॒र्याय॑ च॒ नमः॑ ।

अ॒वा॒र्या॒य च॒ नमः॑। नमः॑ प्र॒तर॑णाय च॒ नमः॑।
 उ॒त्तर॑णाय च॒ नमः॑। नम॑ आ॒ता॒र्या॒य च॒ नमः॑।
 आ॒ला॒द्या॒य च॒ नमः॑। नमः॑ श॒ष्या॒य च॒ नमः॑।
 फे॒न्या॒य च॒ नमः॑। नमः॑ सि॒क॒त्या॒य च॒ नमः॑।
 प्र॒वा॒ह्या॒य च॒ नमः॑॥

नम॑ इ॒रि॒ण्या॒य च॒ नमः॑। प्र॒प॒थ्या॒य च॒ नमः॑।
 नमः॑ कि॒श॒िला॒य च॒ नमः॑। क्षय॑णाय च॒ नमः॑।
 नमः॑ क॒प॒र्दि॒नै च॒ नमः॑। पु॒ल॒स्त॒र्यै च॒ नमः॑।
 नमो॑ गो॒ष्ठ्या॒य च॒ नमः॑। गृ॒ह्या॒य च॒ नमः॑।
 नम॑स्त॒ल्प्या॒य च॒ नमः॑। गे॒ह्या॒य च॒ नमः॑।
 नमः॑ का॒ट्या॒य च॒ नमः॑। गृ॒हृ॒रे॒ष्टा॒य च॒ नमः॑।
 नमो॑ हृ॒द॒य्या॒य च॒ नमः॑। नि॒वे॒ष्या॒य च॒ नमः॑।
 नमः॑ पा॒स॒व्या॒य च॒ नमः॑। र॒ज॒स्या॒य च॒ नमः॑।
 नमः॑ शु॒ष्क्या॒य च॒ नमः॑। ह॒रि॒त्या॒य च॒ नमः॑।
 नमो॑ लो॒प्या॒य च॒ नमः॑। उ॒ल॒प्या॒य च॒ नमः॑।
 नम॑ ऊ॒र्वा॒य च॒ नमः॑। सू॒र्या॒य च॒ नमः॑।
 नमः॑ पु॒र्या॒य च॒ नमः॑। पु॒र्ण॒श॒द्या॒य च॒ नमः॑।
 नमो॑ऽप॒गु॒रमा॑णाय च॒ नमः॑। अ॒भि॒घ्न॒ते च॒ नमः॑।
 नम॑ आ॒खि॒व॒द॒ते च॒ नमः॑। प्र॒खि॒व॒द॒ते च॒ नमः॑। नमो॑ वो॒ नमः॑।
 कि॒रि॒के॒भ्यो नमः॑। दे॒वा॒ना॒ं हृ॒द॒ये॒भ्यो नमः॑।
 नमो॑ वि॒क्षी॒ण॒के॒भ्यो नमः॑। नमो॑ वि॒चि॒न्व॒त्के॒भ्यो नमः॑।
 नम॑ आ॒नि॒र॒ह॒ते॒भ्यो नमः॑। नम॑ आ॒मी॒व॒त्के॒भ्यो नमः॑।
 ॥इति॑ श्री श्रीरुद्रनाम त्रिशती स॑म्पूर्णा॥

॥ शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

शिवाय नमः		कपालिने नमः	
महेश्वराय नमः		कामारये नमः	
शम्भवे नमः		अन्धकासुरसूदनाय नमः	
पिनाकिने नमः		गङ्गाधराय नमः	
शशिशेखराय नमः		ललाटाक्षाय नमः	
वामदेवाय नमः		कालकालाय नमः	
विरूपाक्षाय नमः		कृपानिधये नमः	३०
कपर्दिने नमः		भीमाय नमः	
नीललोहिताय नमः		परशुहस्ताय नमः	
शङ्कराय नमः	१०	मृगपाणये नमः	
शूलपाणिने नमः		जटाधराय नमः	
खट्वाङ्गिने नमः		कैलासवासिने नमः	
विष्णुवल्लभाय नमः		कवचिने नमः	
शिपिविष्टाय नमः		कठोराय नमः	
अम्बिकानाथाय नमः		त्रिपुरान्तकाय नमः	
श्रीकण्ठाय नमः		वृषाङ्गाय नमः	
भक्तवत्सलाय नमः		वृषभारूढाय नमः	४०
भवाय नमः		भस्मोद्धूलितविग्रहाय नमः	
शर्वाय नमः		सामप्रियाय नमः	
त्रिलोकेशाय नमः	२०	स्वरमयाय नमः	
शितिकण्ठाय नमः		त्रयीमूर्तये नमः	
शिवाप्रियाय नमः		अनीश्वराय नमः	
उग्राय नमः		सर्वज्ञाय नमः	

परमात्मने नमः

सोमसूर्याग्निलोचनाय नमः

हविषे नमः

यज्ञमयाय नमः

सोमाय नमः

पञ्चवक्त्राय नमः

सदाशिवाय नमः

विश्वेश्वराय नमः

वीरभद्राय नमः

गणनाथाय नमः

प्रजापतये नमः

हिरण्यरेतसे नमः

दुर्धर्षाय नमः

गिरीशाय नमः

गिरिशाय नमः

अनघाय नमः

भुजङ्गभूषणाय नमः

भर्गाय नमः

गिरिधन्वने नमः

गिरिप्रियाय नमः

कृत्तिवाससे नमः

पुरारातये नमः

भगवते नमः

प्रमथाधिपाय नमः

मृत्युञ्जयाय नमः

५०

६०

७०

सूक्ष्मतनवे नमः

जगद्ध्यापिने नमः

जगद्गुरवे नमः

व्योमकेशाय नमः

महासेनजनकाय नमः

चारुविक्रमाय नमः

रुद्राय नमः

भूतपतये नमः

स्थाणवे नमः

अहये बुध्याय नमः

दिगम्बराय नमः

अष्टमूर्तये नमः

अनेकात्मने नमः

सात्त्विकाय नमः

शुद्धविग्रहाय नमः

शाश्वताय नमः

खण्डपरशवे नमः

अजाय नमः

पाशविमोचकाय नमः

मृडाय नमः

पशुपतये नमः

देवाय नमः

महादेवाय नमः

अव्ययाय नमः

हरये नमः

८०

९०

पूषदन्तभिदे नमः

अव्यग्राय नमः

दक्षाध्वरहराय नमः

हराय नमः

भगनेत्रभिदे नमः

अव्यक्ताय नमः

१००

सहस्राक्षाय नमः

सहस्रपदे नमः

अपवर्गप्रदाय नमः

अनन्ताय नमः

तारकाय नमः

परमेश्वराय नमः

॥ इति शाक्तप्रमोदे श्री शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ उत्तराङ्ग-पूजा ॥

विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनैशन्नस्येषंव आभुरस्य
निषङ्गथिः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलाय नमः। धूपमाघ्रापयामि॥१२॥

या ते हेतिर्मीदुष्टम् हस्तै बभूव ते धनुः। तयाऽस्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया
परिभुज॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलप्रमथनाय नमः। अलङ्कारदीपं
सन्दर्शयामि॥१३॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा। नमस्ते अस्त्वायुधायानां तताय
धृष्णवे। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय।
सर्वभूतदमनाय नमः। () निवेदयामि। मध्ये मध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि।
अमृतापिधानमसि।

हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि। पादप्रक्षालनं समर्पयामि। निवेदनानन्तरम्
आचमनीयं समर्पयामि॥१४॥

परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवाऽऽरे
अस्मन्नि घेहि तम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। मनोन्मनाय नमः। कर्पूरताम्बूलं
समर्पयामि॥१५॥

नमस्ते अस्तु भगवन् विश्वेश्वराय महादेवाय त्र्यम्बकाय त्रिपुरान्तकाय
त्रिकाग्रिकालाय कालाग्रिरुद्राय नीलकण्ठाय मृत्युञ्जयाय सर्वेश्वराय
सदाशिवाय श्रीमन्महादेवाय नमः॥ कर्पूरनीराजनं दर्शयामि॥१६॥

॥ रक्षा ॥

बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्ध वृष्णिं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्रस्तोमेन
पञ्चदशेन मध्यमिदं वार्तेन सगरेण रक्ष॥
रक्षां धारयामि॥

॥ नमस्काराः ॥

ॐ भवाय देवाय नमः।
ॐ शर्वाय देवाय नमः।
ॐ ईशानाय देवाय नमः।
ॐ पशुपतये देवाय नमः।
ॐ रुद्राय देवाय नमः।
ॐ उग्राय देवाय नमः।
ॐ भीमाय देवाय नमः।
ॐ महते देवाय नमः॥

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो
मे अस्तु सदाशिवोम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।
शिवाय नमः। रुद्राय नमः। पशुपतये नमः। नीलकण्ठाय नमः।
महेश्वराय नमः। हरिकेशाय नमः। विरूपाक्षाय नमः। पिनाकिने नमः।
त्रिपुरान्तकाय नमः। शम्भवे नमः। शूलिने नमः। महादेवाय नमः। इति

द्वादशनामभिर्द्वादशपुष्पाञ्जलीन् दत्त्वा॥

प्रदक्षिणनमस्कारान् कृत्वा॥

॥ अर्घ्यप्रदानम् ॥

ममोपात्त समस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् शिवरात्रौ द्वितीय-याम-पूजान्ते क्षीरार्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

शिवरात्रिव्रतं देव पूजाजपपरायणः।

करोमि विधिवद्वत्तं गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तुते॥

इत्यर्घ्यं दत्त्वा।

मया कृतान्यनेकानि पापानि हर शङ्कर।

गृहाणार्घ्यमुमाकान्त शिवरात्रौ प्रसीद मे॥२॥

॥ पूजानिवेदनम् ॥

पूर्वं नन्दि महाकालौ गणभृङ्गी च दक्षिणे।

वृषस्कन्दौ पश्चिमे ते देशकालौ तथोत्तरे।

गङ्गा च यमुना पार्श्वे पूजां गृह्ण नमोऽस्तुते॥२॥

यत्किञ्चित् कुर्महे देव सदा सुकृतदुष्कृतम्।

तन्मे शिवपदस्थस्य भुङ्क्ष्व क्षपय शङ्कर॥

शिवो दाता शिवो भोक्ता शिवः सर्वमिदं जगत्।

शिवो जयति सर्वत्र यः शिवः सोऽहमेव हि॥

इति प्रार्थ्य॥

देवहृदयस्थं पादस्थं च पुष्पमादाय प्रणम्य देवेन दत्तमिति ध्यात्वा॥

प्रपन्नं पाहि मामीश भीतमृत्युमहार्णवात्।

त्वयोपभुक्त-स्रग्-गन्ध-वासो-लङ्कार-चर्चिताः ।

उच्छिष्टभोजिनो दासास्तव मायां जयेम हि॥

इति मूर्ध्नि धृत्वा॥

मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं महेश्वर।
यत्कृतं तु मया देव परिपूर्णं तदस्तु ते॥

अनेन पूजनेन साम्बसदाशिवः प्रीयताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ प्रधान-पूजा - साम्ब-परमेश्वर-पूजा (तृतीय-यामः) ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिकणां प्रभवादि षष्ठ्याः संवत्सराणां
मध्ये ( )^{४३} नाम संवत्सरे उत्तरायणे शिशिर-ऋतौ कुम्भ-मासे कृष्ण-पक्षे
त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर
/ भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^{४४} नक्षत्र ( )^{४५} नाम योग ( ) करण

^{४३}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{४४}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{४५}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् (त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां)
 शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य
 ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभि-
 वृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च
 सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां
 प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं
 शिवरात्रौ श्री-साम्ब-परमेश्वर-प्रीत्यर्थं तृतीय-यामपूजां करिष्ये।

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसम्
 रत्नाकल्पोज्ज्वलाङ्गं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम्।
 पद्मासीनं समन्तात् स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानम्
 विश्वाद्यं विश्वबीजं निखिलभयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रम्॥

अस्मिन् बिम्बे श्री-साम्ब-परमेश्वरं ध्यायामि।

नमस्ते रुद्र मन्यवं उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते
 नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजातं प्रपद्यामि।

या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः। शिवा शर्व्या या तव तया
 नो रुद्र मृडय॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजाताय वै नमो नमः। आसनं
 समर्पयामि॥ २॥

या ते रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया
 गिरिशन्ताभिचाकशीहि॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवे भवे नार्ति भवे भवस्व
 माम्। पादयोः पाद्यं समर्पयामि॥ ३॥

यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः
 पुरुषं जगत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवोद्धवाय नमः॥ अर्घ्यं समर्पयामि॥ ४॥

शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छावदामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयुष्मः सुमना
असत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। वामदेवाय नमः। आचमनीयं समर्पयामि॥५॥

अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहींश्च सर्वाङ्गम्भयन्त्सर्वाश्च
यातुधान्यः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। ज्येष्ठाय नमः। मधुपर्कं समर्पयामि॥६॥

असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमाः रुद्रा अभितो दिक्षु
श्रिताः सहस्रशोऽवैषाः हेड ईमहे॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। श्रेष्ठाय नमः। स्नानं
समर्पयामि।

रुद्रम्। चमकम्। पुरुषसूक्तम्॥

स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि॥७॥

साक्षतजलेन तर्पणं कार्यम्॥

ॐ भवं देवं तर्पयामि। ॐ शर्वं देवं तर्पयामि। ॐ ईशानं देवं तर्पयामि।
ॐ पशुपतिं देवं तर्पयामि। ॐ रुद्रं देवं तर्पयामि। ॐ उग्रं देवं तर्पयामि।
ॐ भीमं देवं तर्पयामि। ॐ महान्तं देवं तर्पयामि॥

ॐ भवस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ शर्वस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि।
ॐ ईशानस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्नीं तर्पयामि।
ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ उग्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ
भीमस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ महतो देवस्य पत्नीं तर्पयामि॥

असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः।
उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। रुद्राय
नमः। वस्त्रोत्तरीयं समर्पयामि॥८॥

नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्त्वानोऽहं
तेभ्योऽकरं नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कालाय नमः। यज्ञोपवीताभरणानि

समर्पयामि॥९॥

प्र मुञ्च धन्वं नुस्त्वमुभयो रार्त्रियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषंवः परा ता भंगवो
वप॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कलविकरणाय नमः। दिव्यपरिमलगन्धान्
धारयामि। गन्धस्योपरि अक्षतान् समर्पयामि॥१०॥

अवतत्य धनुस्त्व९ सहस्राक्ष शतैषुधे। निशीर्य शल्यानां मुखां शिवो
नः सुमनां भव॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलविकरणाय नमः। पुष्पैः
पूजयामि॥११॥

ॐ भवाय देवाय नमः। ॐ शर्वाय देवाय नमः।
ॐ ईशानाय देवाय नमः। ॐ पशुपतये देवाय नमः।
ॐ रुद्राय देवाय नमः। ॐ उग्राय देवाय नमः।
ॐ भीमाय देवाय नमः। ॐ महते देवाय नमः॥
ॐ भवस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ शर्वस्य देवस्य पत्न्यै नमः।
ॐ ईशानस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्न्यै नमः।
ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ उग्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः।
ॐ भीमस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ महतो देवस्य पत्न्यै नमः॥

॥ शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

शिवाय नमः
महेश्वराय नमः
शम्भवे नमः
पिनाकिने नमः
शशिशेखराय नमः

वामदेवाय नमः
विरूपाक्षाय नमः
कपर्दिने नमः
नीललोहिताय नमः
शङ्कराय नमः

शूलपाणिने नमः

खट्वाङ्गिने नमः

विष्णुवल्लभाय नमः

शिपिविष्टाय नमः

अम्बिकानाथाय नमः

श्रीकण्ठाय नमः

भक्तवत्सलाय नमः

भवाय नमः

शर्वाय नमः

त्रिलोकेशाय नमः

२०

शितिकण्ठाय नमः

शिवाप्रियाय नमः

उग्राय नमः

कपालिने नमः

कामारये नमः

अन्धकासुरसूदनाय नमः

गङ्गाधराय नमः

ललाटाक्षाय नमः

कालकालाय नमः

कृपानिधये नमः

३०

भीमाय नमः

परशुहस्ताय नमः

मृगपाणये नमः

जटाधराय नमः

कैलासवासिने नमः

कवचिने नमः

कठोराय नमः

त्रिपुरान्तकाय नमः

वृषाङ्गाय नमः

वृषभारूढाय नमः

४०

भस्मोद्धूलितविग्रहाय नमः

सामप्रियाय नमः

स्वरमयाय नमः

त्रयीमूर्तये नमः

अनीश्वराय नमः

सर्वज्ञाय नमः

परमात्मने नमः

सोमसूर्याग्निलोचनाय नमः

हविषे नमः

यज्ञमयाय नमः

५०

सोमाय नमः

पञ्चवक्त्राय नमः

सदाशिवाय नमः

विश्वेश्वराय नमः

वीरभद्राय नमः

गणनाथाय नमः

प्रजापतये नमः

हिरण्यरेतसे नमः

दुर्धर्षाय नमः

गिरीशाय नमः

६०

गिरिशाय नमः

अनघाय नमः

भुजङ्गभूषणाय नमः

भर्गाय नमः

गिरिधन्वने नमः

गिरिप्रियाय नमः

कृत्तिवाससे नमः

पुरारातये नमः

भगवते नमः

प्रमथाधिपाय नमः

मृत्युञ्जयाय नमः

सूक्ष्मतनवे नमः

जगद्ध्यापिने नमः

जगद्गुरवे नमः

व्योमकेशाय नमः

महासेनजनकाय नमः

चारुविक्रमाय नमः

रुद्राय नमः

भूतपतये नमः

स्थाणवे नमः

अहये बुध्याय नमः

दिगम्बराय नमः

अष्टमूर्तये नमः

अनेकात्मने नमः

७०

८०

सात्त्विकाय नमः

शुद्धविग्रहाय नमः

शाश्वताय नमः

खण्डपरशवे नमः

अजाय नमः

पाशविमोचकाय नमः

मृडाय नमः

पशुपतये नमः

देवाय नमः

महादेवाय नमः

अव्ययाय नमः

हरये नमः

पूषदन्तभिदे नमः

अव्यग्राय नमः

दक्षाध्वरहराय नमः

हराय नमः

भगनेत्रभिदे नमः

अव्यक्ताय नमः

सहस्राक्षाय नमः

सहस्रपदे नमः

अपवर्गप्रदाय नमः

अनन्ताय नमः

तारकाय नमः

परमेश्वराय नमः

१०

१००

॥ इति शाक्तप्रमोदे श्री शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ उत्तराङ्ग-पूजा ॥

विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनेशन्नस्येषव आभुरस्य
निष्ङ्गथिः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलाय नमः। धूपमाघ्रापयामि॥१२॥

या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्तै बभूव ते धनुः। तयाऽस्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया
परिभुज॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलप्रमथनाय नमः। अलङ्कारदीपं
सन्दर्शयामि॥१३॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय
धृष्णवे। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय।
सर्वभूतदमनाय नमः। () निवेदयामि। मध्ये मध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि।
अमृतापिधानमसि।

हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि। पादप्रक्षालनं समर्पयामि। निवेदनानन्तरम्
आचमनीयं समर्पयामि॥१४॥

परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवाऽऽरे
अस्मन्नि धैहि तम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। मनोन्मनाय नमः। कर्पूरताम्बूलं
समर्पयामि॥१५॥

नमस्ते अस्तु भगवन् विश्वेश्वराय महादेवाय त्र्यम्बकाय त्रिपुरान्तकाय
त्रिकाग्निकालाय कालाग्निरुद्राय नीलकण्ठाय मृत्युञ्जयाय सर्वेश्वराय
सदाशिवाय श्रीमन्महादेवाय नमः॥ कर्पूरनीराजनं दर्शयामि॥१६॥

॥ रक्षा ॥

बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्ध वृष्णिं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्रस्तोमेन

पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष॥
रक्षां धारयामि॥

॥ नमस्काराः ॥

ॐ भवाय देवाय नमः।
ॐ शर्वाय देवाय नमः।
ॐ ईशानाय देवाय नमः।
ॐ पशुपतये देवाय नमः।
ॐ रुद्राय देवाय नमः।
ॐ उग्राय देवाय नमः।
ॐ भीमाय देवाय नमः।
ॐ महते देवाय नमः॥

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो
मे अस्तु सदाशिवोम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय॥ मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।
शिवाय नमः। रुद्राय नमः। पशुपतये नमः। नीलकण्ठाय नमः।
महेश्वराय नमः। हरिकेशाय नमः। विरूपाक्षाय नमः। पिनाकिने नमः।
त्रिपुरान्तकाय नमः। शम्भवे नमः। शूलिने नमः। महादेवाय नमः। इति
द्वादशनामभिर्द्वादशपुष्पाञ्जलीन् दत्त्वा॥
प्रदक्षिणनमस्कारान् कृत्वा॥

॥ अर्घ्यप्रदानम् ॥

ममोपात्त समस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् शिवरात्रौ तृतीय-याम-
पूजान्ते क्षीरार्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

शिवरात्रिव्रतं देव पूजाजपपरायणः।
करोमि विधिवद्वत्तं गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तुते॥

इत्यर्घ्यं दत्त्वा।

शिवरात्रिव्रतं देव पूजाजपपरायणः।
करोमि विधिवद्वत्तं गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तु ते॥निशीथे॥

दुःखदारिद्र्यभारैश्च दग्धोऽहं पार्वतीपते।
त्रायस्व मां महादेव गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तु ते॥३॥

॥ पूजानिवेदनम् ॥

नमोऽव्यक्ताय सूक्ष्माय नमस्ते त्रिपुरान्तक।
पूजां गृहाण देवेश यथाशक्त्युपपादिताम्॥३॥

यत्किञ्चित् कुर्महे देव सदा सुकृतदुष्कृतम्।
तन्मे शिवपदस्थस्य भुङ्क्ष्व क्षपय शङ्कर॥

शिवो दाता शिवो भोक्ता शिवः सर्वमिदं जगत्।
शिवो जयति सर्वत्र यः शिवः सोऽहमेव हि॥

इति प्रार्थ्य॥

देवहृदयस्थं पादस्थं च पुष्पमादाय प्रणम्य देवेन दत्तमिति ध्यात्वा॥

प्रपन्नं पाहि मामीश भीतमृत्युमहार्णवात्।
त्वयोपभुक्त-स्रग्-गन्ध-वासो-लङ्कार-चर्चिताः ।
उच्छिष्टभोजिनो दासास्तव मायां जयेम हि॥

इति मूर्ध्नि धृत्वा॥

मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं महेश्वर।
यत्कृतं तु मया देव परिपूर्णं तदस्तु ते॥

अनेन पूजनेन साम्बसदाशिवः प्रीयताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ प्रधान-पूजा - साम्ब-परमेश्वर-पूजा (चतुर्थ-यामः) ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिकणां प्रभवादि षष्ठ्याः संवत्सराणां
मध्ये ( )^{४६} नाम संवत्सरे उत्तरायणे शिशिर-ऋतौ कुम्भ-मासे कृष्ण-पक्षे
त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर
/ भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^{४७} नक्षत्र ( )^{४८} नाम योग ( ) करण
युक्तायां च एवं गुण विशेषण विशिष्टायाम् अस्याम् (त्रयोदश्यां/चतुर्दश्यां)
शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय आयुरारोग्य
ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं पुत्रपौत्राभि-
वृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि जन्मान्तरे च

^{४६}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{४७}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{४८}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्य अपनोदनद्वारा सकल पापक्षयार्थं शिवरात्रौ श्री-साम्ब-परमेश्वर-प्रीत्यर्थं चतुर्थ-यामपूजां करिष्ये।

॥ षोडशोपचारपूजा ॥

ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्रावतंसम्
रत्नाकल्पोज्ज्वलाङ्गं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम्।
पद्मासीनं समन्तात् स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिं वसानम्
विश्वाद्यं विश्वबीजं निखिलभयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रम्॥

अस्मिन् बिम्बे श्री-साम्ब-परमेश्वरं ध्यायामि।

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजातं प्रपद्यामि।

या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडय॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। सद्योजाताय वै नमो नमः। आसनं समर्पयामि॥२॥

या ते रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभिचाकशीहि॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवे भवे नाति भवे भवस्व माम्। पादयोः पाद्यं समर्पयामि॥३॥

यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। भवोद्धवाय नमः॥ अर्घ्यं समर्पयामि॥४॥

शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छावदामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्म सुमना असत्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। वामदेवाय नमः। आचमनीयं समर्पयामि॥५॥

अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च

यातुधान्यः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। ज्येष्ठाय नमः। मधुपर्कं समर्पयामि॥६॥
 असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमां रुद्रा अभितो दिक्षु
 श्रिताः सहस्रशोऽवैषां हेड ईमहे॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। श्रेष्ठाय नमः। स्नानं
 समर्पयामि।

रुद्रम्। चमकम्। पुरुषसूक्तम्॥

स्नानानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि॥७॥

साक्षतजलेन तर्पणं कार्यम्॥

ॐ भवं देवं तर्पयामि। ॐ शर्वं देवं तर्पयामि। ॐ ईशानं देवं तर्पयामि।
 ॐ पशुपतिं देवं तर्पयामि। ॐ रुद्रं देवं तर्पयामि। ॐ उग्रं देवं तर्पयामि।
 ॐ भीमं देवं तर्पयामि। ॐ महान्तं देवं तर्पयामि॥

ॐ भवस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ शर्वस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि।
 ॐ ईशानस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्नीं तर्पयामि।
 ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ उग्रस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ
 भीमस्य देवस्य पत्नीं तर्पयामि। ॐ महतो देवस्य पत्नीं तर्पयामि॥

असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः।
 उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। रुद्राय
 नमः। वस्त्रोत्तरीयं समर्पयामि॥८॥

नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं
 तेभ्योऽकरं नमः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कालाय नमः। यज्ञोपवीताभरणानि
 समर्पयामि॥९॥

प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयोरार्त्रियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः परा ता भगवो
 वप॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। कलविकरणाय नमः। दिव्यपरिमलगन्धान्

धारयामि। गन्धस्योपरि अक्षतान् समर्पयामि॥१०॥

अवतत्य धनुस्त्व२ सहस्राक्ष शतेषुधे। निशीर्य शल्यानां मुखां शिवो
नः सुमनां भव॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलविकरणाय नमः। पुष्पैः
पूजयामि॥११॥

ॐ भवाय देवाय नमः। ॐ शर्वाय देवाय नमः।
ॐ ईशानाय देवाय नमः। ॐ पशुपतये देवाय नमः।
ॐ रुद्राय देवाय नमः। ॐ उग्राय देवाय नमः।
ॐ भीमाय देवाय नमः। ॐ महते देवाय नमः॥
ॐ भवस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ शर्वस्य देवस्य पत्न्यै नमः।
ॐ ईशानस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ पशुपतेर्देवस्य पत्न्यै नमः।
ॐ रुद्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ उग्रस्य देवस्य पत्न्यै नमः।
ॐ भीमस्य देवस्य पत्न्यै नमः। ॐ महतो देवस्य पत्न्यै नमः॥

॥ शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः ॥

शिवाय नमः
महेश्वराय नमः
शम्भवे नमः
पिनाकिने नमः
शशिशेखराय नमः
वामदेवाय नमः
विरूपाक्षाय नमः
कपर्दिने नमः
नीललोहिताय नमः

शङ्कराय नमः
शूलपाणिने नमः
खट्वाङ्गिने नमः
विष्णुवल्लभाय नमः
शिपिविष्टाय नमः
अम्बिकानाथाय नमः
श्रीकण्ठाय नमः
भक्तवत्सलाय नमः
भवाय नमः

शर्वाय नमः		त्रयीमूर्तये नमः	
त्रिलोकेशाय नमः	२०	अनीश्वराय नमः	
शितिकण्ठाय नमः		सर्वज्ञाय नमः	
शिवाप्रियाय नमः		परमात्मने नमः	
उग्राय नमः		सोमसूर्याग्निलोचनाय नमः	
कपालिने नमः		हविषे नमः	
कामारये नमः		यज्ञमयाय नमः	५०
अन्धकासुरसूदनाय नमः		सोमाय नमः	
गङ्गाधराय नमः		पञ्चवक्त्राय नमः	
ललाटाक्षाय नमः		सदाशिवाय नमः	
कालकालाय नमः		विश्वेश्वराय नमः	
कृपानिधये नमः	३०	वीरभद्राय नमः	
भीमाय नमः		गणनाथाय नमः	
परशुहस्ताय नमः		प्रजापतये नमः	
मृगपाणये नमः		हिरण्यरेतसे नमः	
जटाधराय नमः		दुर्धर्षाय नमः	
कैलासवासिने नमः		गिरीशाय नमः	६०
कवचिने नमः		गिरिशाय नमः	
कठोराय नमः		अनघाय नमः	
त्रिपुरान्तकाय नमः		भुजङ्गभूषणाय नमः	
वृषाङ्काय नमः		भर्गाय नमः	
वृषभारूढाय नमः	४०	गिरिधन्वने नमः	
भस्मोद्धूलितविग्रहाय नमः		गिरिप्रियाय नमः	
सामप्रियाय नमः		कृत्तिवाससे नमः	
स्वरमयाय नमः		पुरारातये नमः	

भगवते नमः		अजाय नमः	
प्रमथाधिपाय नमः	७०	पाशविमोचकाय नमः	९०
मृत्युञ्जयाय नमः		मृडाय नमः	
सूक्ष्मतनवे नमः		पशुपतये नमः	
जगद्ध्यापिने नमः		देवाय नमः	
जगद्गुरवे नमः		महादेवाय नमः	
व्योमकेशाय नमः		अव्ययाय नमः	
महासेनजनकाय नमः		हरये नमः	
चारुविक्रमाय नमः		पूषदन्तभिदे नमः	
रुद्राय नमः		अव्यग्राय नमः	
भूतपतये नमः		दक्षाध्वरहराय नमः	
स्थाणवे नमः	८०	हराय नमः	१००
अहये बुध्याय नमः		भगनेत्रभिदे नमः	
दिगम्बराय नमः		अव्यक्ताय नमः	
अष्टमूर्तये नमः		सहस्राक्षाय नमः	
अनेकात्मने नमः		सहस्रपदे नमः	
सात्त्विकाय नमः		अपवर्गप्रदाय नमः	
शुद्धविग्रहाय नमः		अनन्ताय नमः	
शाश्वताय नमः		तारकाय नमः	
खण्डपरशवे नमः		परमेश्वराय नमः	

॥ इति शाक्तप्रमोदे श्री शिवाष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

॥ उत्तराङ्ग-पूजा ॥

विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनेशन्नस्येषव आभुरस्य
निषङ्गथिः॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलाय नमः। धूपमाग्रापयामि॥१२॥

या ते हेतिर्मीढुष्टम् हस्तै बभूव ते धनुः। तयाऽस्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया
परिभुज॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। बलप्रमथनाय नमः। अलङ्कारदीपं
सन्दर्शयामि॥१३॥

ॐ भूर्भुवः सुवः। + ब्रह्मणे स्वाहा। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय
धृष्णवे। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय।
सर्वभूतदमनाय नमः। () निवेदयामि। मध्ये मध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि।
अमृतापिधानमसि।

हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि। पादप्रक्षालनं समर्पयामि। निवेदनानन्तरम्
आचमनीयं समर्पयामि॥१४॥

परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवाऽऽरे
अस्मन्नि धेहि तम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय। मनोन्मनाय नमः। कर्पूरताम्बूलं
समर्पयामि॥१५॥

नमस्ते अस्तु भगवन् विश्वेश्वराय महादेवाय त्र्यम्बकाय त्रिपुरान्तकाय
त्रिकाग्निकालाय कालाग्निरुद्राय नीलकण्ठाय मृत्युञ्जयाय सर्वेश्वराय
सदाशिवाय श्रीमन्महादेवाय नमः॥ कर्पूरनीराजनं दर्शयामि॥१६॥

॥ रक्षा ॥

बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्ध वृष्णियं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्रस्तोमेन
पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष॥

रक्षां धारयामि॥

॥ नमस्काराः ॥

ॐ भवाय देवाय नमः।

ॐ शर्वाय देवाय नमः।

ॐ ईशानाय देवाय नमः।

ॐ पशुपतये देवाय नमः।

ॐ रुद्राय देवाय नमः।

ॐ उग्राय देवाय नमः।

ॐ भीमाय देवाय नमः।

ॐ महते देवाय नमः॥

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम्॥ ॐ ह्रीं नमः शिवाय॥ मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि।

शिवाय नमः। रुद्राय नमः। पशुपतये नमः। नीलकण्ठाय नमः। महेश्वराय नमः। हरिकेशाय नमः। विरूपाक्षाय नमः। पिनाकिने नमः। त्रिपुरान्तकाय नमः। शम्भवे नमः। शूलिने नमः। महादेवाय नमः। इति द्वादशनामभिर्द्वादशपुष्पाञ्जलीन् दत्त्वा॥

प्रदक्षिणनमस्कारान् कृत्वा॥

॥ अर्घ्यप्रदानम् ॥

ममोपात्त समस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम् शिवरात्रौ चतुर्थ-याम-पूजान्ते क्षीरार्घ्यप्रदानं करिष्ये॥

शिवरात्रिव्रतं देव पूजाजपपरायणः।
करोमि विधिवद्वत्तं गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तुते॥

इत्यर्घ्यं दत्त्वा।

किं न जानासि देवेश त्वयि भक्तिं प्रयच्छ मे।
स्वपादाग्रतले देव दास्यं देहि जगत्पते॥४॥

॥ पूजानिवेदनम् ॥

बद्धोऽहं विविधैः पाशैः संसारभयबन्धनैः।
पतितं मोहजाले मां त्वं समुद्धर शङ्कर॥४॥

यत्किञ्चित् कुर्महे देव सदा सुकृतदुष्कृतम्।
तन्मे शिवपदस्थस्य भुङ्क्ष्व क्षपय शङ्कर॥

शिवो दाता शिवो भोक्ता शिवः सर्वमिदं जगत्।
शिवो जयति सर्वत्र यः शिवः सोऽहमेव हि॥

इति प्रार्थ्य॥

देवहृदयस्थं पादस्थं च पुष्पमादाय प्रणम्य देवेन दत्तमिति ध्यात्वा॥

प्रपन्नं पाहि मामीश भीतमृत्युमहार्णवात्।
त्वयोपभुक्त-स्रग्-गन्ध-वासो-लङ्कार-चर्चिताः ।
उच्छिष्टभोजिनो दासास्तव मायां जयेम हि॥

इति मूर्ध्नि धृत्वा॥

मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं महेश्वर।
यत्कृतं तु मया देव परिपूर्णं तदस्तु ते॥

अनेन पूजनेन साम्बसदाशिवः प्रीयताम्।

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ उत्तरस्मिन् दिने पारणम् ॥

संसारक्लेशदग्धस्य व्रतेनानेन शङ्कर।
प्रसीद सुमुखो नाथ ज्ञानदृष्टिप्रदो भव॥

॥ श्रीसूर्य-नमस्कारः ॥

॥ पूर्वाङ्गविघ्नेश्वरपूजा ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

(अप उपस्पृश्य, पुष्पाक्षतान् गृहीत्वा)

ममोपात्तसमस्त दुरितक्षयद्वारा

श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं करिष्यमाणस्य कर्मणः

निर्विघ्नेन परिसमाप्त्यर्थम् आदौ विघ्नेश्वरपूजां करिष्ये।

ॐ गुणानां॑ त्वा गुणपति॑ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत॑ आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥

अस्मिन् हरिद्राबिम्बे महागणपतिं ध्यायामि, आवाहयामि।

ॐ महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि।

पादयोः पाद्यं समर्पयामि। हस्तयोरर्घ्यं समर्पयामि।

आचमनीयं समर्पयामि।

ॐ भूर्भुवस्सुवः। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।

स्नानानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।

वस्त्रार्थमक्षतान् समर्पयामि।

यज्ञोपवीताभरणार्थे अक्षतान् समर्पयामि।

दिव्यपरिमलगन्धान् धारयामि।

गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि। अक्षतान् समर्पयामि।

पुष्पमालिकां समर्पयामि। पुष्पैः पूजयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ सुमुखाय नमः

१०. ॐ गणाध्यक्षाय नमः

२. ॐ एकदन्ताय नमः

११. ॐ फालचन्द्राय नमः

३. ॐ कपिलाय नमः

१२. ॐ गजाननाय नमः

४. ॐ गजकर्णकाय नमः

१३. ॐ वक्रतुण्डाय नमः

५. ॐ लम्बोदराय नमः

१४. ॐ शूर्पकर्णाय नमः

६. ॐ विकटाय नमः

१५. ॐ हेरम्बाय नमः

७. ॐ विघ्नराजाय नमः

१६. ॐ स्कन्दपूर्वजाय नमः

८. ॐ विनायकाय नमः

१७. ॐ सिद्धिविनायकाय नमः

९. ॐ धूमकेतवे नमः

१८. ॐ विघ्नेश्वराय नमः

नानाविधपरिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपमाघ्रापयामि।

अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि।

नैवेद्यम्।

ताम्बूलं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनं समर्पयामि।

कर्पूरनीराजनानन्तरमाचमनीयं समर्पयामि।
 वक्रतुण्डमहाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ।
 अविघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥
 प्रार्थनाः समर्पयामि।

अनन्तकोटिप्रदक्षिणनमस्कारान् समर्पयामि।
 छत्रचामरादिसमस्तोपचारान् समर्पयामि।

॥ प्रधान-पूजा - श्री-सूर्यनारायण-पूजा ॥

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
 प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

॥ सङ्कल्पः ॥

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शुभे शोभने मुहूर्ते
 अद्यब्रह्मणः द्वितीयपराद्धे श्वेतवराहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे
 कलियुगे प्रथमे पादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे मेरोः दक्षिणेपार्श्वे
 शकाब्दे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके प्रभवादि षष्टिसंवत्सराणां मध्ये ( )
 नाम संवत्सरे उत्तरायणे / दक्षिणायने ( )-ऋतौ ( ) मासे शुक्लपक्षे
 ( ) शुभतिथौ (इन्दु/भौम/बुध/गुरु/भृगु/स्थिर/भानु) वासरयुक्तायाम् ( )
 नक्षत्रयुक्तायां ( )-योग ( )-करण-युक्तायां च एवं गुण-विशेषण-विशिष्टायाम्
 अस्याम् ( ) शुभतिथौ अस्माकं सहकुटुम्बानां क्षेमस्थैर्य-धैर्य-वीर्य-विजय
 आयुरारोग्य ऐश्वर्याभिवृद्ध्यर्थम् धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं
 पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थम् इष्टकाम्यार्थसिद्ध्यर्थम् मम इहजन्मनि पूर्वजन्मनि
 जन्मान्तरे च सम्पादितानां ज्ञानाज्ञानकृतमहापातकचतुष्टय व्यतिरिक्तानां

रहस्यकृतानां प्रकाशकृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनद्वारा सकल
पापक्षयार्थं श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायणप्रीत्यर्थं श्री-
सूर्यनारायण-प्रसाद-सिद्ध्यर्थं श्री-सूर्यनारायण-पूज-पुरस्सरं तृचकल्पेन
अरुणप्रश्नेन च श्री-सूर्यनमस्कारान् करिष्ये। तदङ्गं कलशपूजां च करिष्ये।
श्रीविघ्नेश्वराय नमः यथास्थानं प्रतिष्ठापयामि। (गणपति प्रसादं शिरसा
गृहीत्वा)

॥ आसन-पूजा ॥

पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः। सुतलं छन्दः। कूर्मो देवता॥

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाऽऽसनं कुरु॥

॥ घण्टापूजा ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसाम्।
घण्टारवं करोम्यादौ देवताऽऽह्वानकारणम्॥

॥ कलशपूजा ॥

ॐ कलशाय नमः दिव्यगन्धान् धारयामि।

ॐ गङ्गायै नमः। ॐ यमुनायै नमः। ॐ गोदावर्यै नमः। ॐ सरस्वत्यै
नमः। ॐ नर्मदायै नमः। ॐ सिन्धवे नमः। ॐ कावेर्यै नमः।

ॐ सप्तकोटिमहातीर्थान्यावाहयामि।

(अथ कलशं स्पृष्ट्वा जपं कुर्यात्)

आपो वा इदं सर्वं विश्वा भूतान्यापः प्राणा वा आपः पशव
आपोऽन्नमापोऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाः स्यापो
ज्योतीः स्यापो यजूः स्यापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूर्भुवः सुवराप

ओम्॥

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥

कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः।
अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धुकावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

सर्वे समुद्राः सरितः तीर्थानि च हृदा नदाः।
आयान्तु विष्णुपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥
ॐ भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवो भूर्भुवः सुवः।

(इति कलशजलेन सर्वोपकरणानि आत्मानं च प्रोक्ष्य।)

॥ आत्मपूजा ॥

ॐ आत्मने नमः, दिव्यगन्धान् धारयामि।

१. ॐ आत्मने नमः	४. ॐ जीवात्मने नमः
२. ॐ अन्तरात्मने नमः	५. ॐ परमात्मने नमः
३. ॐ योगात्मने नमः	६. ॐ ज्ञानात्मने नमः

समस्तोपचारान् समर्पयामि।

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सनातनः।
त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं सोऽहं भावेन पूजयेत्॥

॥ पीठपूजा ॥

१. ॐ आधारशक्त्यै नमः	८. ॐ रत्नवेदिकायै नमः
२. ॐ मूलप्रकृत्यै नमः	९. ॐ स्वर्णस्तम्भाय नमः
३. ॐ आदिकूर्माय नमः	१०. ॐ श्वेतच्छत्राय नमः
४. ॐ आदिवराहाय नमः	११. ॐ कल्पकवृक्षाय नमः
५. ॐ अनन्ताय नमः	१२. ॐ क्षीरसमुद्राय नमः
६. ॐ पृथिव्यै नमः	१३. ॐ सितचामराभ्यां नमः
७. ॐ रत्नमण्डपाय नमः	१४. ॐ योगपीठासनाय नमः

॥ गुरु ध्यानम् ॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
गुरुः साक्षात् परं ब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः॥

॥ कुम्भे वरुण-सूर्य-नारायण-पूजा ॥

ॐ। इ॒मं मे॑ वरुण श्रु॒धी॒ हव॑म॒द्या च॑ मृ॒डय। त्वा॒मव॑स्युराच॑के॥ तत्त्वा॑
या॒मि ब्र॑ह्म॒णा व॑न्द॒मान॒स्तदा॑शास्ते॒ यज॑मानो ह॒विर्भिः॑। अहै॑ड॒मानो वरु॑णेह
बो॒ध्युरु॑श॒स॒ मा न॒ आयुः॑ प्रमो॑षीः॥

अस्मिन् कुम्भे सकल-तीर्थाधिपतिं वरुणं ध्यायामि। वरुणमावाहयामि।

वरुणाय नमः। आसनं समर्पयामि।

पाद्यं, अर्घ्यं, आचमनीयं, स्नानं, स्नानानन्तरमाचमनीयं, वस्त्रं, उपवीतं, गन्धं,
गन्धोपरि अक्षतान्, पुष्पाणि समर्पयामि।

वरुणाय नमः। प्रचेतसे नमः। सुरूपिणे नमः। अपां पतये नमः।
मकरवाहनाय नमः। जलाधिपतये नमः। पाशहस्ताय नमः। वरुणाय नमः।

नानाविधपत्रपुष्पाणि समर्पयामि॥

वरुणाय नमः समस्तोपचारान् समर्पयामि।

ॐ। आ स॒त्येन॒ रज॑सा॒ वर्त॑मानो निवे॒शय॑न्न॒मृतं॒ मर्त्यं॑ च। हि॒र॒ण्य॒येन॑ सवि॒ता
रथे॒नाऽदे॒वो या॑ति॒ भुव॑ना वि॒पश्य॑न्।

सूर्यं सुन्दरलोकनाथममृतं वेदान्तसारं शिवम्
ज्ञानं ब्रह्ममयं सुरेशममलं लोकैकचित्तं प्रभुम्।
इन्द्रादित्यनराधिपं सुरगुरुं त्रैलोक्यचूडामणिं
विष्णुब्रह्मशिवस्वरूपहृदयं वन्दे सदा भास्करम्॥

अस्मिन् कुम्भे श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायणं ध्यायामि। श्री-
छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायणम् आवाहयामि।

आसनं समर्पयामि। पाद्यं समर्पयामि। अर्घ्यं समर्पयामि। आचमनीयं
समर्पयामि। मधुपर्कं समर्पयामि। शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। स्नानानन्तरं
आचमनीयं समर्पयामि। वस्त्रं समर्पयामि। उपवीतं समर्पयामि। आभरणम्
समर्पयामि। गन्धान् धारयामि। गन्धस्योपरि हरिद्राकुङ्कुमं समर्पयामि।
अक्षतान् समर्पयामि। पुष्पाणि समर्पयामि।

॥ अर्चना ॥

१. ॐ मित्राय नमः	७. ॐ हिरण्यगर्भाय नमः
२. ॐ रवये नमः	८. ॐ मरीचये नमः
३. ॐ सूर्याय नमः	९. ॐ आदित्याय नमः
४. ॐ भानवे नमः	१०. ॐ सवित्रे नमः
५. ॐ खगाय नमः	११. ॐ अर्काय नमः
६. ॐ पूष्णे नमः	१२. ॐ भास्कराय नमः

॥ सूर्याष्टोत्तरशतनामावलि: ॥

अरुणाय नमः		वसवे नमः	
शरण्याय नमः		वासुदेवाय नमः	
करुणारससिन्धवे नमः		उज्ज्वल नमः	
असमानबलाय नमः		उग्ररूपाय नमः	
आर्तरक्षकाय नमः		ऊर्ध्वगाय नमः	
आदित्याय नमः		विवस्वते नमः	
आदिभूताय नमः		उद्यत्किरणजालाय नमः	३०
अखिलागमवेदिने नमः		हृषीकेशाय नमः	
अच्युताय नमः		ऊर्जस्वलाय नमः	
अखिलज्ञाय नमः	१०	वीराय नमः	
अनन्ताय नमः		निर्जराय नमः	
इनाय नमः		जयाय नमः	
विश्वरूपाय नमः		ऊरुद्वयाभावरूपयुक्तसारथये नमः	
इज्याय नमः		ऋषिवन्द्याय नमः	
इन्द्राय नमः		रुग्धन्त्रे नमः	
भानवे नमः		ऋक्षचक्रचराय नमः	
इन्दिरामन्दिराप्ताय नमः		ऋजुस्वभावचित्ताय नमः	४०
वन्दनीयाय नमः		नित्यस्तुत्याय नमः	
ईशाय नमः		ऋकारमातृकावर्णरूपाय नमः	
सुप्रसन्नाय नमः	२०	उज्ज्वलतेजसे नमः	
सुशीलाय नमः		ऋक्षाधिनाथमित्राय नमः	
सुवर्चसे नमः		पुष्कराक्षाय नमः	
वसुप्रदाय नमः		लुप्तदन्ताय नमः	

शान्ताय नमः		जन्ममृत्युजराव्याधिवर्जिताय नमः	
कान्तिदाय नमः		उच्चस्थान समारूढरथस्थाय नमः	
घनाय नमः		असुरारये नमः	
कनत्कनकभूषाय नमः	५०	कमनीयकराय नमः	
खद्योताय नमः		अञ्जवल्लभाय नमः	
लूनिताखिलदैत्याय नमः		अन्तर्बहिः प्रकाशाय नमः	
सत्यानन्दस्वरूपिणे नमः		अचिन्त्याय नमः	
अपवर्गप्रदाय नमः		आत्मरूपिणे नमः	
आर्तशरण्याय नमः		अच्युताय नमः	८०
एकाकिने नमः		अमरेशाय नमः	
भगवते नमः		परस्मै ज्योतिषे नमः	
सृष्टिस्थित्यन्तकारिणे नमः		अहस्कराय नमः	
गुणात्मने नमः		रवये नमः	
घृणिभृते नमः	६०	रवये नमः	
बृहते नमः		परमात्मने नमः	
ब्रह्मणे नमः		तरुणाय नमः	
ऐश्वर्यदाय नमः		वरेण्याय नमः	
शर्वाय नमः		ग्रहाणां पतये नमः	
हरिदश्वाय नमः		भास्कराय नमः	९०
शौरये नमः		आदिमध्यान्तरहिताय नमः	
दशदिक्सम्प्रकाशाय नमः		सौख्यप्रदाय नमः	
भक्तवश्याय नमः		सकलजगतां पतये नमः	
ओजस्कराय नमः		सूर्याय नमः	
जयिने नमः	७०	कवये नमः	
जगदानन्दहेतवे नमः		नारायणाय नमः	

परेशाय नमः	श्रीमते नमः	
तेजोरूपाय नमः	श्रेयसे नमः	
हिरण्यगर्भाय नमः	सौख्यदायिने नमः	
सम्पत्कराय नमः	दीप्तमूर्तये नमः	१००
ऐं इष्टार्थदाय नमः	निखिलागमवेद्याय नमः	
अं सुप्रसन्नाय नमः	नित्यानन्दाय नमः	१०८

॥ इति श्री सूर्याष्टोत्तरशतनामावलिः सम्पूर्णा ॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः नानाविध-परिमलपत्रपुष्पाणि समर्पयामि।

॥ उत्तराङ्गपूजा ॥

धूपमाग्रापयामि। अलङ्कारदीपं सन्दर्शयामि। श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः नैवेद्यं निवेदयामि। निवेदनान्तरम् आचमनीयं समर्पयामि। श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः कर्पूरताम्बूलं समर्पयामि।

भास्कराय विद्महे महद्युतिकुराय धीमहि। तन्नो आदित्यः प्रचोदयात्।

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः समस्त अपराध-क्षमापनार्थं कर्पूरनीराजनं दर्शयामि। कर्पूरनीरजनानन्तरम् आचमनीयं समर्पयामि। रक्षां धारयामि। श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः वेदोक्तमन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि। स्वर्णपुष्पं समर्पयामि। श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः प्रदक्षिणनमस्काराः समर्पयामि।

॥ न्यासः ॥

ओं अस्य श्रीसूर्यनमस्कार-महामन्त्रस्य, कण्वपुत्रः प्रस्कन्न ऋषिः, अनुष्टुप्
छन्दः, श्रीसूर्यनारायणो देवता।

हां बीजम्, ह्रीं शक्तिः, हूं कीलकम्। श्रीसूर्यनारायण-प्रसाद-सिद्ध्यर्थे
नमस्कारे विनियोगः।

हां अङ्गुष्ठाभ्यां नमः।

ह्रीं तर्जनीभ्यां नमः।

हूं मध्यमाभ्यां नमः।

हैं अनामिकाभ्यां नमः।

हौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः।

हः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः।

हां हृदयाय नमः।

ह्रीं शिरसे स्वाहा।

हूं शिखायै वषट्।

हैं कवचाय हुम्।

हौं नेत्रत्रयाय वौषट्।

हः अस्त्राय फट्।

भूर्भुवस्सुवरोमिति दिग्बन्धः॥

॥ ध्यानम् ॥

उदयगिरिमुपेतं भास्करं पद्महस्तं
 सकलभुवननेत्रं नूतनरत्नोपधेयम्।
 तिमिरकरिमृगेन्द्रं बोधकं पद्मिनीनां
 सुरगुरुमभिवन्दे सुन्दरं विश्वरूपम्॥

लं-पृथिव्यात्मने गन्धं समर्पयामि।
 हं- आकाशात्मने पुष्पाणि समर्पयामि।
 यं-वाय्वात्मने धूपमाग्रापयामि।
 रं-वह्न्यात्मने दीपं दर्शयामि।
 वं-अमृतात्मने अमृतोपहारं निवेदयामि।
 सं-सर्वात्मने सर्वोपचारान् समर्पयामि॥

॥ नमस्काराः ॥

ॐ गुणानां त्वा गुणपतिः हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं
 ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्॥
 ॐ महागणपतये नमः॥

उमाकोमल-हस्ताब्ज-सम्भावित-ललाटकम्।
 हिरण्यकुण्डलं वन्दे कुमारं पुष्करस्रजम्॥

ॐ श्री-वल्ली-देवसेना-समेत-सुब्रह्मण्यस्वामिने नमः॥

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वरः।
 गुरुः साक्षात्परं ब्रह्म तस्मै श्री-गुरवे नमः॥

गुरवे सर्वलोकानां भिषजे भवरोगिणाम्।
 निधये सर्वविद्यानां दक्षिणामूर्तये नमः॥

विनतातनयो देवः कर्मसाक्षी सुरेश्वरः।
सप्ताश्वः सप्तरञ्जुश्च अरुणो मे प्रसीदतु॥

रञ्जुवेत्रकशापाणिं प्रसन्नं कश्यपात्मजम्।
सर्वाभरणदीप्ताङ्गमरुणं प्रणमाम्यहम्॥

ॐ कर्मसाक्षिणे अरुणाय नमः॥

अ॒ग्निमी॑ळे पु॒रोहि॑तं य॒ज्ञस्य॑ दे॒वमृ॑त्विजम्। होता॑रं रत्न॒-धात॑मम्॥ ऋग्वेदात्मने
सूर्यनारायण-स्वामिने नमः॥

इ॒षेत॒वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थो पा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑ सवि॒ता प्रा॑र्पयतु श्रेष्ठ॑तमाय॒
कर्म॑णे॥ यजुर्वेदात्मने सूर्यनारायण-स्वामिने नमः॥

अ॒ग्न आया॑हि वी॒तये॑ गृणा॒नो ह॒व्यदा॑तये। नि होता॑ स॒त्वि ब॒र्हिषि॑॥
सामवेदात्मने सूर्यनारायण-स्वामिने नमः॥

श॒न्नो दे॒वीर॒भिष्ट॑य आपो॑ भवन्तु पी॒तये॑। शं यो॒र॒भिस्र॑वन्तु नः॥ अथर्ववेदात्मने
सूर्यनारायण-स्वामिने नमः॥

(तैत्तिरीयारण्यके प्रश्नः - १० (महानारयणोपनिषत्))

घृ॒णिः सूर्य॑ आदि॒त्यो न प्रभा॑ वा॒त्यक्ष॑रम्। मधु॑ क्षरन्ति॒ तद्र॑सम्। स॒त्यं वै
तद्र॑स॒मापो॒ ज्योती॑रसोऽमृतं ब्रह्म॒ भूर्भुवः॑ सुव॒रोम्॥ श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-
समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः॥

(तैत्तिरीयसंहितायां काण्डः १/प्रश्नः - ४)

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र॒शतो॑ ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य॑। वि॒श्वमा॑ भा॒सि रोच॑नम्॥
उ॒प्याम॑गृहीतोऽसि॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वत ए॒ष ते योनिः॑ सूर्या॑य त्वा॒
भ्राज॑स्वते॥ ३२॥ श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने
नमः॥

ॐ हाम्। उद्यन्नद्य मित्रमहः। मित्राय नमः॥

ॐ हीम्। आ॒रोह॒न्नुत्तरां॑ दिवम्। रवये नमः॥

ॐ हूम्। ह॒द्रो॒गं मम॑ सूर्य। सूर्याय नमः॥

ॐ हैम्। ह॒रि॒माणं॑ च नाशय। भानवे नमः॥

ॐ हौम्। शु॒कैषु॑ मे ह॒रि॒माणम्। खगाय नमः॥

ॐ हः। रो॒प॒णाका॑सु दध्मसि॥ पूष्णे नमः॥

ॐ हाम्। अथो॑ ह॒रि॒द्र॒वेषु॑ मे। हिरण्यगर्भाय नमः॥

ॐ हीम्। ह॒रि॒माणं॑ नि दध्मसि। मरीचये नमः॥

ॐ हूम्। उद॑गादयमादित्यः। आदित्याय नमः॥

ॐ हैम्। वि॒श्वेन॑ सह॑सा स॒ह। सवित्रे नमः॥

ॐ हौम्। द्वि॒षन्तं॑ मम॑ र॒न्धयन्। अर्काय नमः॥

ॐ हः। मो अ॒हं द्वि॒षतो॑ र॒धम्। भास्कराय नमः॥

ॐ हां हीम्। उद्यन्नद्य मित्रमहः। आ॒रोह॒न्नुत्तरां॑ दिवम्। मित्र-रविभ्यां नमः॥

ॐ हूं हैम्। ह॒द्रो॒गं मम॑ सूर्य। ह॒रि॒माणं॑ च नाशय। सूर्य-भानुभ्यां नमः॥

ॐ हौं हः। शु॒कैषु॑ मे ह॒रि॒माणम्। रो॒प॒णाका॑सु दध्मसि॥ खग-पूषभ्यां नमः॥

ॐ हां हीम्। अथो॑ ह॒रि॒द्र॒वेषु॑ मे। ह॒रि॒माणं॑ नि दध्मसि। हिरण्यगर्भ-मरीचिभ्यां नमः॥

ॐ हूं हैम्। उद॑गादयमादित्यः। वि॒श्वेन॑ सह॑सा स॒ह। आदित्य-सवितृभ्यां नमः॥

ॐ हौं हः। द्वि॒षन्तं॑ मम॑ र॒न्धयन्। मो अ॒हं द्वि॒षतो॑ र॒धम्। अर्क-भास्कराभ्यां नमः॥

नमः॥

ॐ हां हीं हूं हैम्। उद्यन्नद्य मित्रमहः। आरोहन्नुत्तरां दिवम्। हृद्रोगं मम सूर्य। हरिमाणं च नाशय। मित्र-रवि-सूर्य-भानुभ्यो नमः॥

ॐ हौं हः हां हीम्। शुकैषु मे हरिमाणम्। रोपणाकासु दध्मसि॥ अथो हारिद्रवेषु मे। हरिमाणं नि दध्मसि। खग-पूष-हिरण्यगर्भ-मरीचिभ्यो नमः॥

ॐ हूं हैं हौं हः। उदंगादयमादित्यः। विश्वेन सहसा सह। द्विषन्तं मम रन्धयन्। मो अहं द्विषतो रधम्। आदित्य-सवित्रर्क-भास्करेभ्यो नमः॥

ॐ हां हीं हूं हैं हौं हः। उद्यन्नद्य मित्रमहः। आरोहन्नुत्तरां दिवम्। हृद्रोगं मम सूर्य। हरिमाणं च नाशय। शुकैषु मे हरिमाणम्। रोपणाकासु दध्मसि॥ मित्र-रवि-सूर्य-भानु-खग-पूषभ्यो नमः॥

ॐ हां हीं हूं हैं हौं हः। अथो हारिद्रवेषु मे। हरिमाणं नि दध्मसि। उदंगादयमादित्यः। विश्वेन सहसा सह। द्विषन्तं मम रन्धयन्। मो अहं द्विषतो रधम्। हिरण्यगर्भ-मरीच्यादित्य-सवित्रर्क-भास्करेभ्यो नमः॥

(तैत्तिरीयब्राह्मणे अष्टकं - ३/प्रश्नः - ७/अनुवाकः - ६/ पञ्चादयः ७६-७७)

ॐ हां हीं हूं हैं हौं हः। ॐ हां हीं हूं हैं हौं हः। उद्यन्नद्य मित्रमहः। आरोहन्नुत्तरां दिवम्। हृद्रोगं मम सूर्य। हरिमाणं च नाशय। शुकैषु मे हरिमाणम्। रोपणाकासु दध्मसि॥ अथो हारिद्रवेषु मे। हरिमाणं नि दध्मसि। उदंगादयमादित्यः। विश्वेन सहसा सह। द्विषन्तं मम रन्धयन्। मो अहं द्विषतो रधम्। मित्र-रवि-सूर्य-भानु-खग-पूष-हिरण्यगर्भ-मरीच्यादित्य-सवित्रर्क-भास्करेभ्यो नमः॥

॥ आदित्यमण्डले परब्रह्मोपासनम् ॥

(तैत्तिरीयारण्यके प्रश्नः - १० (महानारयणोपनिषत्))

आदित्यो वा एष एतन्मण्डलं तपति तत्र ता ऋचस्तदृचा मण्डलं स
 ऋचां लोकोऽथ य एष एतस्मिन्मण्डलेऽर्चिर्दीप्यते तानि सामानि स साम्नां
 मण्डलं स साम्नां लोकोऽथ य एष एतस्मिन्मण्डलेऽर्चिषि पुरुषस्तानि
 यजूंषि स यजुषा मण्डलं स यजुषां लोकः सैषा त्रय्येवं विद्या तपति
 य एषोऽन्तरादित्ये हिरण्मयः पुरुषः॥३१॥ श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-
 सूर्यनारायण-स्वामिने नमः॥

॥ आदित्यपुरुषस्य सर्वात्मकत्वप्रदर्शनम् ॥

(तैत्तिरीयारण्यके प्रश्नः - १० (महानारयणोपनिषत्))

आदित्यो वै तेज ओजो बलं यशश्चक्षुः श्रोत्रमात्मा मनो मन्युर्मनुर्मृत्युः सत्यो
 मित्रो वायुराकाशः प्राणो लोकपालः कः किं कं तत्सत्यमन्नमृतौ जीवो
 विश्वः कतमः स्वयम्भु ब्रह्मतदमृत एष पुरुष एष भूतानामधिपतिर्ब्रह्मणः
 सायुज्यं सलोकतामाप्नोत्येतासामेव देवतानां सायुज्यं सार्ष्टितां
 समानलोकतामाप्नोति य एवं वेदित्युपनिषत्॥३२॥ श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-
 समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः॥

॥ अरुणप्रश्नः ॥

ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टु-
 वाꣳसस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः।
 स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः। स्वस्ति नो
 बृहस्पतिर्दधातु॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टु-
 वाꣳसस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः।
 स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः। स्वस्ति नो

बृहस्पतिर्दिधातु। आपमापामपः सर्वाः। अस्मादस्मादितोऽमुतः॥१॥

अग्निर्वायुश्च सूर्यश्च। सह संश्चस्करद्धिया। वाय्वश्चा रश्मिपतयः। मरीच्यात्मानो अद्रुहः। देवीर्भुवनसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे सुत। महानाग्न्रीर्महामानाः। महसो महसः स्वः। देवीः पर्जन्यसूवरीः। पुत्रवत्वाय मे सुत॥२॥

अपाश्र्युष्णिमपा रक्षः। अपाश्र्युष्णिमपा रघम्। अपाघ्नमपं चावर्तिम्। अपदेवीरितो हित। वज्रं देवीरजीताश्च। भुवनं देवसूवरीः। आदित्यानदितिं देवीम्। योनिनोर्ध्वमुदीषत। शिवा नः शन्तमा भवन्तु। दिव्या आप ओषधयः। सुमृडीका सरस्वति। मा ते व्योम सन्दृशि॥३॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१]

स्मृतिः प्रत्यक्षमैतिह्यम्। अनुमानश्चतुष्टयम्। एतैरादित्यमण्डलम्। सर्वैरेव विधास्यते। सूर्यो मरीचिमादते। सर्वस्माद्भुवनादधि। तस्याः पाकविशेषेण। स्मृतं कालविशेषेणम्। नदीव प्रभवात्काचित्। अक्षय्याथ्स्यन्दते यथा॥४॥

तां नद्योऽभि समायन्ति। सौरुः सती न निवर्तते। एवं नानासमुत्थानाः। कालाः संवत्सरश्च श्रिताः। अणुशश्च महशश्च। सर्वे समवयञ्जितम्। सतैः सर्वैः समाविष्टः। ऊरुः सन्न निवर्तते। अधिसंवत्सरं विद्यात्। तदेवं लक्षणे॥५॥

अणुभिश्च महद्भिश्च। समारूढः प्रदृश्यते। संवत्सरः प्रत्यक्षेण। नाधिसंत्वः प्रदृश्यते। पटरो विक्लिधः पिङ्गः। एतद्वरुणलक्षणम्। यत्रैतदुपदृश्यते। सहस्रं तत्र नीयते। एकश्च हि शिरो नाना मुखे। कृत्स्नं तद्वतुलक्षणम्॥६॥

उभयतः सप्तैन्द्रियाणि। जल्पितं त्वेव दिह्यते। शुक्लकृष्णे संवत्सरस्य। दक्षिणवामयोः पार्श्वयोः। तस्यैषा भवति। शुक्रं तै अन्यद्यजतं तै अन्यत्।

विषु॑रूपे अह॑नी द्यौरि॑वासि। विश्वा॑ हि मा॒या अव॑सि स्वधावः। भ॒द्रा ते॑ पूष॒न्निह॑
रा॒तिर॒स्त्विति॑। नात्र॑ भुव॑नम्। न पू॒षा। न प॒शवः॑। नाऽऽदित्यः॑ संव॒त्सर॑ एव
प्रत्य॑क्षेण प्रियत॑मं विद्यात्। एत॒द्वै संव॑त्सरस्य प्रियत॑मं रूपम्। योऽस्य
महा॑नर्थ उत्प॑त्स्यमा॒नो भ॒वति। इदं पु॑ण्यं कुरु॑ष्वेति। तमा॒हरणं॑ दद्यात्॥७॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२]

सा॒क॒ञ्जाना॑ सं॒स्रथ॑माहुरेक॒जम्। षडु॑द्य॒मा ऋष॑यो दे॒वजा॑ इति॑।
तेषा॑मि॒ष्टानि॑ विहि॑तानि धाम॒शः। स्था॒त्रे रै॒जन्ते॑ वि॒कृतानि॑ रूप॒शः। को नु॑
मर्या॑ अ॒मि॒थितः॑। सखा॑ सखा॑यमब्रवीत्। जहा॑को अ॒स्मदी॑षते। यस्ति॒त्याज॑
सखि॑विदः सखा॑यम्। न तस्य॑ वा॒च्यपि॑ भा॒गो अ॒स्ति। यदी॑ शृ॒णोत्य॒लकः॑
शृ॒णोति॑॥८॥

न हि प्र॒वेदं॑ सु॒कृत॑स्य पन्था॒मिति॑। ऋ॒तुर्ऋ॒तुना॑ नुद्य॒मानः॑। वि॒न॒नादा॒-
भिधा॑वः। षष्टि॑श्च त्रि॒ंश॒का व॒ल्गाः। शु॒क्लकृ॑ष्णौ च षाष्टि॑कौ। सा॒रा॒गव॒स्त्रैर्ज॑र-
द॒क्षः। व॒स॒न्तो वसु॑भिः स॒ह। सं॒व॒त्स॒रस्य॑ सवि॒तुः। प्रैष॑कृ॒त्प्रथ॑मः स्मृतः।
अ॒मूना॒दय॑तेत्य॒न्यान्॥९॥

अ॒मूश्च॑ परि॒रक्ष॑तः। ए॒ता वा॒चः प्र॑युज्यन्ते। यत्रै॒तदु॒प॒दृश्य॑ते। ए॒तदे॒व
वि॒जानी॑यात्। प्र॒माणं॑ का॒लप॑र्यये। वि॒शेष॑णं तु वक्ष्या॒मः। ऋ॒तूनां॑ तन्नि॒बोध॑त।
शु॒क्लवा॑सा रु॒द्रग॑णः। ग्री॒ष्मेणा॑ऽऽव॒र्तते॑ स॒ह। नि॒जह॑न् पृथि॒वीं स॒र्वाम्॥१०॥

ज्योति॑षाऽप्रति॒ख्येन॑ सः। वि॒श्वरू॑पाणि॑ वासा॒ंसि। आ॒दि॒त्यानां॑ नि॒बोध॑त।
सं॒व॒त्स॒रीणं॑ कर्म॒फल॑म्। वर्षा॑भिर्द॒दता॑ सह। अ॒दुःखो॑ दुःखच॑क्षुरि॒व।
तद्भा॑ऽऽपी॒त इव॑ दृश्य॑ते। शी॒तेना॑व्यथ॑यन्नि॒व। रु॒रुद॑क्ष इव॑ दृश्य॑ते। ह्ला॒दय॑ते
ज्वल॑तश्चै॒व। शा॒म्यत॑श्चास्य॒ चक्षु॑षी। या वै प्र॒जा भ्रं॑श्यन्ते। सं॒व॒त्स॒रात्ता
भ्रं॑श्यन्ते। याः प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्ति। सं॒व॒त्स॒रे ताः प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्ति। वर्षा॑भ्यं

इत्यर्थः॥११॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[३]

अक्षिदुःखोत्थितस्यैव। विप्रसन्ने कनीनिके। आङ्गे चाद्रणं नास्ति। ऋभूणां तन्निबोधता। कुनकाभानि वासांसि। अहतानि निबोधता। अन्नमश्रीतं मृज्मीत। अहं वो जीवन्प्रदः। एता वाचः प्रयुज्यन्ते। शरद्यत्रोपदृश्यते॥१२॥

अभिधून्वन्तोऽभिघ्नन्त इव। वातवन्तो मरुद्गणाः। अमृतो जेतुमिषुमुखमिव। सन्नद्धाः सह ददृशे ह। अपध्वस्तैर्वस्तिवर्णैरिव। विशिखासः कपर्दिनः। अक्रुद्धस्य योऽभ्यस्यमानस्य। क्रुद्धस्यैव लोहिनी। हेमतश्चक्षुषी विद्यात्। अक्ष्णयोः क्षिपणोरिव॥१३॥

दुर्मिक्षं देवलोकेषु। मनूनामुदकं गृहे। एता वाचः प्रवदन्तीः। वैद्युतो यान्ति शैशिरीः। ता अग्निः पर्वमना अन्वैक्षता। इह जीविकामपरिपश्यन्। तस्यैषा भवति। इहेहवः स्वतपसः। मरुतः सूर्यत्वचः। शर्म सप्रथा आवृणे॥१४॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[४]

अतिताम्राणि वासांसि। अष्टिवज्रिशतघ्निं च। विश्वे देवा विप्रहरन्ति। अग्निजिह्वा असञ्चता। नैव देवो न मर्त्यः। न राजा वरुणो विभुः। नाग्निर्नेन्द्रो न पवमानः। मातृक्कच्चन् विद्यते। दिव्यस्यैका धनुरारिः। पृथिव्यामपरा श्रिता॥१५॥

तस्येन्द्रो वग्निरूपेण। धनुर्ज्यामछिनत्स्वयम्। तदिन्द्रधनुरित्युज्यम्। अभ्रवर्णेषु चक्षते। एतदेव शंयोर्बार्हस्पत्यस्य। एतद्रुद्रस्य धनुः। रुद्रस्य त्वेव धनुरारिः। शिर उत्पिपेष। स प्रवर्ग्योऽभवत्। तस्माद्यः सप्रवर्ग्येण यज्ञेन

यजते। रुद्रस्य स शिरः प्रतिदधाति। नैनं रुद्र आरुको भवति। य एवं वेद॥१६॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[५]

अत्यूर्ध्वाक्षोऽतिरश्चात्। शिशिरः प्रदृश्यते। नैव रूपं न वासांसि। न चक्षुः प्रतिदृश्यते। अन्योन्यं तु न हिंसातः। सतस्तद्देवलक्षणम्। लोहितोऽक्षिण शारशीर्ष्णिः। सूर्यस्योदयनं प्रति। त्वं करोषि न्यञ्जलिकाम्। त्वं करोषि निजानुकाम्॥१७॥

निजानुका मै न्यञ्जलिका। अमी वाचमुपासतामिति। तस्मै सर्व ऋतवो नमन्ते। मर्यादाकरत्वात्प्रपुरोधाम्। ब्राह्मणं आप्नोति। य एवं वेद। स खलु संवत्सर एतैः सेनानीभिः सह। इन्द्राय सर्वान्कामान्भिवहति। स द्रप्सः। तस्यैषा भवति॥१८॥

अवद्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठत्। इयानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः। आवर्तमिन्द्रः शच्या धमन्तम्। उपसृहि तं नृमणामथद्रामिति। एतयैवेन्द्रः सलावृक्या सह। असुरान् परिवृश्चति। पृथिव्यंशुमती। तामन्ववस्थितः संवत्सरो दिवं च। नैवं विदुषाऽऽचार्यान्तेवासिनौ। अन्योन्यस्मै द्रुह्याताम्। यो द्रुह्यति। भ्रश्यते स्वर्गाल्लोकात्। इत्यृतुमण्डलानि। सूर्यमण्डलान्याख्यायिकाः। अत ऊर्ध्वं संनिर्वचनाः॥१९॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[६]

आरोगो भ्राजः पटरः पतङ्गः। स्वर्णरो ज्योतिषीमान् विभासः। ते अस्मै सर्वे दिवमांतपन्ति। ऊर्जं दुहाना अनपस्फुरन्त इति। कश्यपोऽष्टमः। स

महामेरुं न जहाति। तस्यैषा भवति। यत्ते शिल्पं कश्यप रोचनावत्।
इन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभानु। यस्मिन्सूर्या अर्पिताः सप्त साकम्॥२०॥

तस्मिन् राजानमधिविश्रयेममिति। ते अस्मै सर्वे कश्यपाज्यो-
तिर्लभन्ते। तान्थसोमः कश्यपादधिनिर्धमति। भस्ताकर्मकृदिवैवम्। प्राणो
जीवानीन्द्रियजीवनि। सप्त शीर्षण्याः प्राणाः। सूर्या इत्याचार्याः।
अपश्यमहमेतान्थसप्त सूर्यानि। पञ्चकर्णो वाथस्यायनः। सप्तकर्णश्च
प्लाक्षिः॥२१॥

आनुश्रविक एव नौ कश्यप इति। उभौ वेदयिते। न हि शेकुमिव
महामेरुं गन्तुम्। अपश्यमहमेथ्सूर्यमण्डलं परिवर्तमानम्। गार्ग्यः प्राणत्रातः।
गच्छन्त महामेरुम्। एकं चाजुहतम्। भ्राजपटरपतङ्गा निहने। तिष्ठन्नातपन्ति।
तस्मादिह तप्रितपाः॥२२॥

अमुत्रेतरे। तस्मादिहातप्रितपाः। तेषामेषा भवति। सप्त सूर्या दिवमनुप्रविष्टाः।
तानन्वेति पृथिभिर्दक्षिणावान्। ते अस्मै सर्वे घृतमातपन्ति। ऊर्जं दुहाना
अनपस्फुरन्त इति। सप्तत्विजः सूर्या इत्याचार्याः। तेषामेषा भवति। सप्त
दिशो नानासूर्याः॥२३॥

सप्त होतार ऋत्विजः। देवा आदित्या ये सप्त। तेभिः सोमाभी रक्षण
इति। तदप्याम्नायः। दिग्भ्राज ऋतून् करोति। एतयैवावृता सहस्रसूर्यताया
इति वैशम्पायनः। तस्यैषा भवति। यद्वाव इन्द्र ते शतं शतं भूमीः। उतस्युः।
नत्वा वज्रिन्सहस्रं सूर्याः॥२४॥

अनु न जातमष्ट रोदसी इति। नानालिङ्गत्वादृतूनां नानासूर्यत्वम्।
अष्टौ तु व्यवसिता इति। सूर्यमण्डलान्यष्टात ऊर्ध्वम्। तेषामेषा भवति।
चित्रं देवानामुदगादनीकम्। चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा द्यावापृथिवी
अन्तरिक्षम्। सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्चेति॥२५॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[७]

क्वेदमभ्रं निविशते। कायः संवत्सरो मिथः। काहः केयं देव रात्री। क
मासा ऋतवः श्रिताः। अर्धमासां मुहूर्ताः। निमेषास्तुतिभिः सह। केमा आपो
निविशन्ते। यदीतो यान्ति सम्प्रति। काला अप्सु निविशन्ते। आपः सूर्ये
समाहिताः॥ २६॥

अभ्राण्यपः प्रपद्यन्ते। विद्युत्सूर्ये समाहिता। अनवर्णे इमे भूमी। इयं
चाऽसौ च रोदसी। किं स्वित्त्रान्तरा भूतम्। येनेमे विधृते उभे। विष्णुना
विधृते भूमी। इति वंत्सस्य वेदना। इरावती धेनुमती हि भूतम्। सूर्यवसिनी
मनुषे दशस्ये॥ २७॥

व्यष्टभ्राद्रोदसी विष्णवेते। दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः। किं तद्विष्णोर्बल-
माहुः। का दीप्तिः किं पुरायणम्। एको यद्धारयद्देवः। रेजती रोदसी उभे।
वाताद्विष्णोर्बलमाहुः। अक्षरादीप्तिरुच्यते। त्रिपदाधारयद्देवः। यद्विष्णोरेक-
मुत्तमम्॥ २८॥

अग्रयो वायवश्चैव। एतदस्य पुरायणम्। पृच्छामि त्वा परं मृत्युम्। अवमं
मध्यमश्चतुम्। लोकं च पुण्यपापानाम्। एतत्पृच्छामि सम्प्रति। अमुमाहुः परं
मृत्युम्। पवमानं तु मध्यमम्। अग्निरेवावमो मृत्युः। चन्द्रमाश्चतुरुच्यते॥ २९॥

अनाभोगाः परं मृत्युम्। पापाः संयन्ति सर्वदा। आभोगास्त्वेवं संयन्ति।
यत्र पुण्यकृतो जनाः। ततो मध्यममायन्ति। चतुमग्निं च सम्प्रति। पृच्छामि
त्वा पापकृतः। यत्र यातयते यमः। त्वं नस्तद्वहन् प्रब्रूहि। यदि वैत्थाऽसतो
गृहान्॥ ३०॥

कश्यपादुदिताः सूर्याः। पापान्निघ्नन्ति सर्वदा। रोदस्योन्तर्देशेषु।
तत्र न्यस्यन्ते वासवैः। तेऽशरीराः प्रपद्यन्ते। यथाऽपुण्यस्य कर्मणः।
अपाण्यपादकेशासः। तत्र तेऽयोनिजा जनाः। मृत्वा पुनर्मृत्युमापद्यन्ते।
अद्यमानाः स्वकर्मभिः॥३१॥

आशातिकाः क्रिमय इव। ततः पूयन्ते वासवैः। अपैतं मृत्युं जयति।
य एवं वेद। स खल्वैव विद्वद्ब्रह्मणः। दीर्घश्रुत्तमो भवति। कश्यपस्यातिथिः
सिद्धगमनः सिद्धगमनः। तस्यैषा भवति। आयस्मिन्सप्त वासवाः। रोहन्ति
पूर्व्या रुहः॥३२॥

ऋषिर्ह दीर्घश्रुत्तमः। इन्द्रस्य घर्मो अतिथिरिति। कश्यपः पश्यको
भवति। यथ्सर्वं परिपश्यतीति सौक्ष्म्यात्। अथाग्नेरष्टपुरुषस्य। तस्यैषा
भवति। अग्ने नयं सुपथा राये अस्मान्। विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोध्यस्मङ्गुहुराणमेनः। भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेमेति॥३३॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[८]

अग्निश्च जातवेदाश्च। सहोजा अजिराप्रभुः। वैश्वानरो नर्यापाश्च।
पङ्क्तिराधाश्च सप्तमः। विसर्पेवाऽष्टमोऽग्नीनाम्। एतेऽष्टौ वसवः, क्षिता
इति। यथर्त्वेवाग्नेरर्चिर्वर्णविशेषाः। नीलार्चिश्च पीतकार्चिश्चेति। अथ
वायोरेकादशपुरुषस्यैकादशस्त्रीकस्य। प्रभ्राजमाना व्यवदाताः॥३४॥

याश्च वासुकिवैद्युताः। रजताः परुषाः श्यामाः। कपिला अतिलोहिताः।
ऊर्ध्वा अवपतन्ताश्च। वैद्युत इत्येकादश। नैनं वैद्युतो हिनस्ति। य एवं वेद।
स होवाच व्यासः पाराशर्यः। विद्युद्वधमेवाहं मृत्युमैच्छमिति। न त्वकामं
हन्ति॥३५॥

य एवं वेद। अथ गन्धर्वगणाः। स्वानुभ्राट्। अङ्घारिर्बम्भारिः। हस्तः सुहस्तः। कृशानुर्विश्वावसुः। मूर्धन्वान्त्सूर्यवर्चाः। कृतिरित्येकादश गन्धर्वगणाः। देवाश्च महादेवाः। रश्मयश्च देवां गरगिरः॥३६॥

नैनं गरौ हिनस्ति। य एवं वेद। गौरी मिमाय सलिलानि तक्षती। एकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी। अष्टापदी नवपदी बभ्रुवुषी। सहस्राक्षरा परमे व्योमन्निति। वाचो विशेषणम्। अथ निगदंव्याख्याताः। ताननुक्रमिष्यामः। वराहवः स्वतपसः॥३७॥

विद्युन्महसो धूपयः। श्वापयो गृहमेधाश्चेत्येते। ये चेमेऽशिमिविद्विषः। पर्जन्याः सप्त पृथिवीमभिवर्षन्ति। वृष्टिभिरिति। एतयैव विभक्तिर्विपरीताः। सप्तभिर्वा तैरुदीरिताः। अमूल्लोकानभिवर्षन्ति। तेषामेषा भवति। समानमेतदुदकम्॥३८॥

उच्चैत्यवचाहभिः। भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति। दिवं जिन्वन्त्यग्रय इति। यदक्षरं भूतकृतम्। विश्वे देवा उपासते। महर्षिमस्य गोप्तारम्। जमदग्निमकुर्वत। जमदग्निराप्यायते। छन्दोभिश्चतुरुत्तरैः। राज्ञः सोमस्य तृप्तासः॥३९॥

ब्रह्मणा वीर्यावता। शिवा नः प्रदिशो दिशः। तच्छुं योरावृणीमहे। गातुं यज्ञाय। गातुं यज्ञपतये। दैवीः स्वस्तिरस्तु नः। स्वस्तिर्मानुषेभ्यः। ऊर्ध्वं जिगातु भेषजम्। शं नो अस्तु द्विपदे। शं चतुष्पदे। सोमपा (३) असोमपा (३) इति निगदंव्याख्याताः॥४०॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[९]

सहस्रवृद्धियं भूमिः। परं व्योम सहस्रवृत्। अश्विना भुज्यूनासत्या।

विश्वस्य जगत्स्पती। जाया भूमिः पतिर्व्योम। मिथुनन्ता अतुर्यथुः। पुत्रो बृहस्पती रुद्रः। सुरमा इति स्त्रीपुमम्। शुक्रं वामन्यद्यजतं वामन्यत्। विषुरूपे अहनी द्यौरिव स्थः॥४१॥

विश्वा हि माया अवन्थः स्वधावन्तौ। भुद्रा वा पूषणाविह रातिरस्तु। वासात्यौ चित्रौ जगतो निधानौ। द्यावाभूमी चरथः स२ सखायौ। तावश्विना रासभाश्वा हवं मे। शुभस्पती आगत२ सूर्यया सह। त्युग्रोह भुज्युमश्विनोदमेघे। रयिं न कश्चिन्ममृवां (२) अवाहाः। तमूहथुर्नोभिरात्मन्वतीभिः। अन्तरिक्षप्रुङ्गिरपोदकाभिः॥४२॥

तिस्रः, क्षपस्त्रिरहातिव्रजद्विः। नासत्या भुज्युमूहथुः पतङ्गैः। समुद्रस्य धन्वन्त्रार्द्रस्य पारे। त्रिभीरथैः शतपद्भिः षडंश्वैः। सवितारं वितन्वन्तम्। अनुबध्नाति शाम्बरः। आपपूर्षम्बरश्चैव। सवितारेपुसोऽभवत्। त्य२ सुतृप्तं विदित्वैव। बहुसोम गिरं वंशी॥४३॥

अन्वेति तुग्नो वक्रियान्तम्। आयसूयान्थसोमंतृप्सुषु। स सङ्ग्रामस्तमोद्योऽत्योतः। वाचो गाः पिपाति तत्। स तद्गोभिः स्तवाऽत्येत्यन्ये। रक्षसानन्विताश्च ये। अन्वेति परिवृत्याऽस्तः। एवमेतौ स्थौ अश्विना। ते एते द्युः पृथिव्योः। अहरहर्गर्भं दधाथे॥४४॥

तयोरैतौ वथ्सावहोरात्रे। पृथिव्या अहः। दिवो रात्रिः। ता अविंसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरैतौ वथ्सौ। अग्निश्चाऽऽदित्यश्च। रात्रेर्वथ्सः। श्वेत आदित्यः। अहोऽग्निः॥४५॥

ताम्रो अरुणः। ता अविंसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरैतौ वथ्सौ। वृत्रश्च वैद्युतश्च। अग्नेर्वृत्रः। वैद्युतं आदित्यस्य। ता अविंसृष्टौ। दम्पती एव भवतः। तयोरैतौ वथ्सौ॥४६॥

उष्मा च नीहारश्च। वृत्रस्योष्मा। वैद्युतस्य नीहारः। तौ तावेव प्रतिपद्येते।
 सेयः रात्री गर्भिणी पुत्रेण संवसति। तस्या वा एतदुल्बणम्। यद्रात्रौ रश्मयः।
 यथा गोर्गर्भिण्या उल्बणम्। एवमेतस्या उल्बणम्। प्रजयिष्णुः प्रजया च
 पशुभिश्च भवति। य एवं वेद। एतमुद्यन्तमपियन्तं चेति। आदित्यः पुण्यस्य
 वृत्सः। अथ पवित्राङ्गिरसः॥४७॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१०]

पवित्रवन्तः परिव्राजमासते। पितृषां प्रलो अभिरक्षति व्रतम्। महः
 समुद्रं वरुणस्तिरोदधे। धीरा इच्छेकुर्धरुणेष्वारभम्। पवित्रं ते विततं
 ब्रह्मणस्पते। प्रभुर्गात्राणि पर्येषिविश्वतः। अतस्तनूनं तदामो अंश्रुते। श्रुतास
 इद्वहन्तस्तत्समाशत। ब्रह्मा देवानाम्। असंतः सद्ये ततक्षुः॥४८॥

ऋषयः सप्तात्रिंश्च यत्। सर्वेऽत्रयो अंगस्त्यश्च। नक्षत्रैः शङ्कृतोऽवसन्।
 अथ सवितुः श्यावाश्वस्याऽवर्तिकामस्य। अमी य ऋक्षा निहितास उच्चा।
 नक्तं ददृशे कुहचिद्विवेयुः। अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि। विचाकशच्चन्द्रमा
 नक्षत्रमेति। तत्संवितुर्वरेण्यम्। भर्गो देवस्य धीमहि॥४९॥

धियो यो नः प्रचोदयात्। तत्संवितुर्वृणीमहे। वयं देवस्य भोजनम्। श्रेष्ठः
 सर्वधातमम्। तुरं भगस्य धीमहि। अपागूहत सविता तृभीन्। सर्वाँन्द्रिवो
 अन्धसः। नक्तं तान्यभवन्दृशे। अस्थ्यस्त्रा सम्भविष्यामः। नाम नामैव नाम
 मै॥५०॥

नपुंसकं पुमाँस्त्र्यस्मि। स्थावरोऽस्म्यथ जङ्गमः। यजेऽयक्षि यष्टाहे
 च। मया भूतान्ययक्षत। पशवो मम भूतानि। अनूबन्धोऽस्म्यहं विभुः। स्त्रियः
 सतीः। ता उमे पुंस आहुः। पश्यदक्षण्वान्नविचेतदन्धः। कविर्यः पुत्रः स

इमा चिकेत॥५१॥

यस्ता विज्ञानात्संवितुः पितासत्। अन्धो मणिमविन्दत्। तमनङ्गुलिरावयत्।
अग्नीवः प्रत्यमुञ्चत्। तमजिह्वा असञ्चत्। ऊर्ध्वमूलमवाक्छाखम्। वृक्षं यो
वेद सम्प्रति। न स जातु जनः श्रद्धयात्। मृत्युर्मा मार्यादिति। हसितं
रुदितं गीतम्॥५२॥

वीणापणवलासितम्। मृतं जीवं च यत्किञ्चित्। अङ्गानि स्नेव विद्धि तत्।
अतृष्यः स्तृष्यध्यायत्। अस्माज्जाता मे मिथू चरन्। पुत्रो निर्ऋत्या वैदेहः।
अचेता यश्च चेतनः। स तं मणिमविन्दत्। सोऽनङ्गुलिरावयत्। सोऽग्नीवः
प्रत्यमुञ्चत्॥५३॥

सोऽजिह्वो असञ्चत्। नैतमृषिं विदित्वा नगरं प्रविशेत्। यदि प्रविशेत्।
मिथौ चरित्वा प्रविशेत्। तत्सम्भवस्य व्रतम्। आतमग्रे रथं तिष्ठ।
एकांश्वमेकयोजनम्। एकचक्रमेकधुरम्। वातघ्राजिगतिं विभो। न रिष्यति न
व्यथते॥५४॥

नास्याक्षो यातु सञ्जति। यच्छ्वेतान् रोहिताश्चाग्नेः। रथे युक्त्वाऽधितिष्ठति।
एकया च दशभिश्च स्वभूते। द्वाभ्यामिष्टये विशत्या च। तिसृभिश्च वहसे
त्रिंशता च। नियुद्धिर्वायविह तां विमुञ्च॥५५॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[११]

आतनुष्व प्रतनुष्व। उद्धमाऽऽधमं सन्धम। आदित्ये चन्द्रवर्णानाम्।
गर्भमार्धेहि यः पुमान्। इतः सिक्तं सूर्यगतम्। चन्द्रमसे रसं कृधि। वारादं
जनयाग्रेऽग्निम्। य एको रुद्र उच्यते। असङ्ख्याताः संहस्राणि। स्मर्यते न च
दृश्यते॥५६॥

ए॒वमे॒तं नि॒बोध॑त। आ म॒न्द्रैरिन्द्र॑ हरि॒भिः। या॒हि म॒यूर॑रोमभिः। मा त्वा
केचि॒न्नि॒येमु॒रि॒न्न पा॒शिनः॑। द॒ध॒न्वे॒व ता इ॒हि। मा म॒न्द्रैरिन्द्र॑ हरि॒भिः। यामि
म॒यूर॑रोमभिः। मा मा केचि॒न्नि॒येमु॒रि॒न्न पा॒शिनः॑। नि॒ध॒न्वे॒व तां (२) इ॒मि।
अणु॑भिश्च म॒हद्भि॑श्च॥५७॥

नि॒घृष्वैर॑स॒मायु॑तैः। का॒लैर॑हरि॒त्वंमा॒प॒त्रैः। इन्द्रा॑ऽऽया॒हि स॒हस्र॑युक्।
अ॒ग्निर्वि॒भ्राष्टि॑वसनः। वा॒युः श्वे॒त॑सि॒कद्रु॑कः। स॒व॒त्स॒रो वि॑षू॒वर्णैः॑। नित्या॒स्तेऽ-
नु॒चरा॑स्त॒व। सु॒ब्रह्म॑ण्यो॒ऽ सु॒ब्रह्म॑ण्यो॒ऽ सु॒ब्रह्म॑ण्योम्। इन्द्रा॑ऽऽगच्छ॒ हरि॑व
आगच्छ॒ मे॒धाति॑थेः। मे॒ष वृ॑षण॒श्वस्य॑ मे॒ने॥५८॥

गौरा॑वस्क॒न्दिन्न॑ह॒ल्यायै॑ जा॒र। कौ॒शिक॑ब्रा॒ह्मण॑ गौ॒तम॑ब्रुवा॒ण। अ॒रु॒णाश्वा॑
इ॒हाग॑ताः। वस॑वः पृथि॒वि॒क्षितः॑। अ॒ष्टौदि॒ग्वास॑सोऽ॒ग्नयः॑। अ॒ग्निश्च॑ जा॒त-
वेदा॑श्चेत्ये॒ते। ताम्रा॑श्वा॒स्ताम्र॑थाः। ताम्र॑वर्णा॒स्तथा॑ऽसि॒ताः। दण्ड॑ह॒स्ताः
खाद॑ग्दतः। इतो रु॒द्राः परा॑ङ्ग॒ताः॥५९॥

उक्त॑ऽ स्था॒नं प्र॑मा॒णं च॑ पु॒र इ॒त। बृ॒ह॒स्पति॑श्च स॒वि॒ता च॑। वि॒श्वरू॑पैरि॒हा-
ऽऽग॑ताम्। रथे॑नोद॒कव॑र्त्म॒ना। अ॒प्सुषा॑ इति तद्व॒योः। उक्तो॑ वे॒षो वा॒साऽ॒सि
च। का॒लाव॑यवा॒नामि॑तः प्रती॒च्या। वा॒सा॒त्या इत्य॑श्वि॒नोः। कोऽन्त॑रि॒क्षे श॑ब्दं
क॑रोतीति। वा॒सि॒ष्टो रौ॒हि॒णो मी॒मा॒सां च॒क्रे। तस्यै॒षा भ॑वति। वा॒श्रे॒वं
वि॒द्युदि॑ति। ब्रह्म॑ण उद॒र॑णम॒सि। ब्रह्म॑ण उदी॒र॑णम॒सि। ब्रह्म॑ण आ॒स्तर॑णम॒सि।
ब्रह्म॑ण उप॒स्तर॑णम॒सि॥६०॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१२]

[अप॑क्रामत गर्भि॒ण्यः]

अ॒ष्टयो॑नीमृ॒ष्टपु॑त्राम्। अ॒ष्टप॑त्नीमि॒मां म॒हीम्। अ॒हं वे॒द न मे॑ मृत्युः। न

चामृत्युरघाऽऽहरत्। अष्टयोन्यष्टपुत्रम्। अष्टपदिदमन्तरिक्षम्। अहं वेद न मे
मृत्युः। न चामृत्युरघाऽऽहरत्। अष्टयोनीमष्टपुत्राम्। अष्टपत्नीममं दिवम्॥६१॥

अहं वेद न मे मृत्युः। न चामृत्युरघाऽऽहरत्। सुत्रामाणं महीमू षु।
अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षम्। अदितिर्माता स पिता स पुत्रः। विश्वे देवा
अदितिः पञ्चजनाः। अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्। अष्टौ पुत्रासो अदितेः।
ये जातास्तन्वः परि। देवां (२) उपप्रैत्सप्तभिः॥६२॥

परा मार्ताण्डमास्यत्। सप्तभिः पुत्रैरदितिः। उपप्रैत्पूर्य्य युगम्। प्रजायै
मृत्यवे तत्। परा मार्ताण्डमाभरदिति। ताननुक्रमिष्यामः। मित्रश्च वरुणश्च।
धाता चार्यमा च। अशश्च भगश्च। इन्द्रश्च विवस्वाश्चैत्येते। हिरण्यगर्भो
हृषः शुचिषत्। ब्रह्मजज्ञानं तदित्पदमिति। गर्भः प्राजापत्यः। अथ पुरुषः
सप्त पुरुषः॥६३॥

[यथास्थानं गर्भिण्यः]

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१३]

योऽसौ तपन्नुदेति। स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायोदेति। मा मे
प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणानादायोदगाः। असौ योऽस्तमेति।
स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायास्तमेति। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्।
मा मम प्राणानादायास्तङ्गाः। असौ य आपूर्यति। स सर्वेषां भूतानां
प्राणैरापूर्यति॥६४॥

मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरापूरिष्ठाः। असौ योऽपक्षीयति।
स सर्वेषां भूतानां प्राणैरपक्षीयति। मा मे प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम

प्राणैरपक्षेष्टाः। अमूनि नक्षत्राणि। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपंप्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च। मा मै प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपंप्रसृपत् मोत्सृपत्॥६५॥

इमे मासांश्चार्धमासाश्च। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपंप्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च। मा मै प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपंप्रसृपत् मोत्सृपत्। इम ऋतवः। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपंप्रसर्पन्ति चोत्सर्पन्ति च। मा मै प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपंप्रसृपत् मोत्सृपत्। अयं संवत्सरः। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपंप्रसर्पति चोत्सर्पति च॥६६॥

मा मै प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपंप्रसृपत् मोत्सृपत्। इदमहः। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपंप्रसर्पति चोत्सर्पति च। मा मै प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपंप्रसृपत् मोत्सृपत्। इयं रात्रिः। सर्वेषां भूतानां प्राणैरपंप्रसर्पति चोत्सर्पति च। मा मै प्रजाया मा पशूनाम्। मा मम प्राणैरपंप्रसृपत् मोत्सृपत्। ॐ भूर्भुवः स्वः। एतद्वो मिथुनं मा नो मिथुनं रीद्वम्॥६७॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१४]

अथाऽऽदित्यस्याष्टपुरुषस्य। वसूनामादित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि। रुद्राणामादित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि। आदित्यानामादित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि। सतां सत्यानाम्। आदित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि। अभिधून्वतामभिघ्नताम्। वातवतां मरुताम्। आदित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि। ऋभूणामादित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि। विश्वेषां देवानाम्। आदित्यानां स्थाने स्वतेजसा भानि। संवत्सरस्य सवितुः। आदित्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः। रश्मयो वो मिथुनं मा नो मिथुनं

रीद्वम्॥६८॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१५]

आरोगस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। भ्राजस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। पटरस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। पतङ्गस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। स्वर्णरस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। ज्योतिषीमतस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। विभासस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। कश्यपस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः। आपो वो मिथुनं मा नो मिथुनं रीद्वम्॥६९॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१६]

अथ वायोरेकादशपुरुषस्यैकादशस्त्रीकस्य। प्रभ्राजमानानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। व्यवदातानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। वासुकिवैद्युतानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। रजतानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। परुषाणां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। श्यामानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। कपिलानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। अतिलोहितानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। ऊर्ध्वानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि॥७०॥

अवपतन्तानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। वैद्युतानां रुद्राणां स्थाने स्वतेजसा भानि। प्रभ्राजमानीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। व्यवदातीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। वासुकिवैद्युतीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। रजतानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। परुषाणां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। श्यामानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। कपिलानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि।

स्वतेजसा भानि। अतिलोहितीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि।
 ऊर्ध्वानां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि। अवपतन्तीनां रुद्राणीनां
 स्थाने स्वतेजसा भानि। वैद्युतीनां रुद्राणीनां स्थाने स्वतेजसा भानि।
 ॐ भूर्भुवः स्वः। रूपाणि वो मिथुनं मा नो मिथुनं रीद्वम्॥७१॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१७]

अथाग्नेरष्टपुरुषस्य। अग्नेः पूर्वदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि।
 जातवेदस उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। सहोजसो दक्षिणदिश्यस्य
 स्थाने स्वतेजसा भानि। अजिराप्रभव उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि।
 वैश्वानरस्यापरदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। नर्यापस उपदिश्यस्य
 स्थाने स्वतेजसा भानि। पङ्क्तिराधस उदग्दिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि।
 विसर्पिण उपदिश्यस्य स्थाने स्वतेजसा भानि। ॐ भूर्भुवः स्वः। दिशो वो
 मिथुनं मा नो मिथुनं रीद्वम्॥७२॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१८]

दक्षिणपूर्वस्यां दिशि विसर्पी नरकः। तस्मान्नः परिपाहि। दक्षिणापरस्यां
 दिश्यविसर्पी नरकः। तस्मान्नः परिपाहि। उत्तरपूर्वस्यां दिशि विषादी नरकः।
 तस्मान्नः परिपाहि। उत्तरापरस्यां दिश्यविषादी नरकः। तस्मान्नः परिपाहि।
 आ यस्मिन्सप्त वासवा इन्द्रियाणि शतक्रतवित्येते॥७३॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[१९]

इन्द्रघोषा वो वसुभिः पुरस्तादुपदधताम्। मनोजवसो वः पितृभिर्दक्षिणत
 उपदधताम्। प्रचेता वो रुद्रैः पश्चादुपदधताम्। विश्वकर्मा व आदित्यैरुत्तरत

उप॑दधताम्। त्वष्टा॑ वो रू॒पैरु॒परि॑ष्टादुप॑दधताम्। संज्ञानं॑ वः प॑श्चादिति।
आ॒दि॒त्यः स॒र्वोऽग्निः॑ पृ॒थि॒व्याम्। वा॒युर॒न्तरि॑क्षे। सूर्यो॑ दि॒वि। च॒न्द्रमा॑ दि॒क्षु।
नक्ष॑त्राणि स्वलो॒के। ए॒वा ह्ये॒वा। ए॒वा ह्य॑ग्ने। ए॒वा हि वा॑यो। ए॒वा ही॑न्द्र। ए॒वा
हि पू॑षन्। ए॒वा हि दे॒वाः॥७४॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२०]

आप॑मापाम॒पः स॒र्वाः। अ॒स्माद॒स्मादि॒तोऽमु॑तः। अ॒ग्निर्वा॒युश्च॑ सूर्यश्च।
स॒ह सं॒श्वस्कर॑र्द्धिया। वा॒य्वश्वा॑ रश्मि॒पत॑यः। मरी॑च्यात्मानो अ॒द्रुहः।
दे॒वीर्भुव॑न॒सूव॑रीः। पु॒त्रव॒त्वाय॑ मे सुत। म॒हाना॒ग्नीर्म॑हामा॒नाः। म॒हसो म॑हसः
स्वः॥७५॥

दे॒वीः प॑र्जन्य॒सूव॑रीः। पु॒त्रव॒त्वाय॑ मे सुत। अ॒पाश्र्यु॑ष्णिम॒पा रक्षः॑।
अ॒पाश्र्यु॑ष्णिम॒पा रघ॑म्। अपा॑घ्नामप॑चाव॒र्तिम्। अप॑दे॒वीरि॒तो हि॑त। वज्रं॑ दे॒वी-
र॒जीता॑श्च। भुव॑नं देव॒सूव॑रीः। आ॒दि॒त्यान॑दि॒तिं दे॒वीम्। योनि॑नोर्ध्वमु॒दीष॑त॥७६॥

भ॒द्रं क॑र्णेभिः शृणु॒याम॑ दे॒वाः। भ॒द्रं प॑श्येमा॒क्षभिर्य॑ज॒त्राः। स्थि॒रैरङ्गै॑स्तुष्टु-
वा॒ꣳसंस्त॑नूभिः। व्यशेम॑ दे॒वहि॑तं यदायुः। स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वाः।
स्व॒स्ति नः॑ पू॒षा वि॒श्ववे॑दाः। स्व॒स्ति न॒स्ताक्ष्यो॑ अरि॒ष्टने॑मिः। स्व॒स्ति नो॑
बृ॒हस्प॑तिर्दधातु। के॒तवो॑ अरु॒णास॑श्च। ऋष॒यो वा॑तर॒शनाः॑। प्र॒तिष्ठाꣳ श॑तधा
हि। स॒माहि॑तासो सहस्र॒धाय॑सम्। शि॒वा नः॑ शन्त॑मा भवन्तु। दि॒व्या आप॑
ओष॑धयः। सु॒मृडी॒का सर॑स्वति। मा ते॒ व्योम॑ स॒न्दृशि॑॥७७॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२१]

योऽपां पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति। चन्द्रमा वा अपां पुष्पम्। पुष्पवान् प्रजावान् पशुमान् भवति। य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति। अग्निर्वा अपामायतनम्। आयतनवान् भवति। योऽग्नेरायतनं वेद॥७८॥

आयतनवान् भवति। आपो वा अग्नेरायतनम्। आयतनवान् भवति। य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति। वायुर्वा अपामायतनम्। आयतनवान् भवति। यो वायोरायतनं वेद। आयतनवान् भवति॥७९॥

आपो वै वायोरायतनम्। आयतनवान् भवति। य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति। असौ वै तपन्नपामायतनम्। आयतनवान् भवति। योऽमुष्य तपत आयतनं वेद। आयतनवान् भवति। आपो वा अमुष्य तपत आयतनम्॥८०॥

आयतनवान् भवति। य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति। चन्द्रमा वा अपामायतनम्। आयतनवान् भवति। यश्चन्द्रमस आयतनं वेद। आयतनवान् भवति। आपो वै चन्द्रमस आयतनम्। आयतनवान् भवति॥८१॥

य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति। नक्षत्राणि वा अपामायतनम्। आयतनवान् भवति। यो नक्षत्राणामायतनं वेद। आयतनवान् भवति। आपो वै नक्षत्राणामायतनम्। आयतनवान् भवति। य एवं वेद॥८२॥

योऽपामायतनं वेद। आयतनवान् भवति। पर्जन्यो वा अपामायतनम्। आयतनवान् भवति। यः पर्जन्यस्याऽऽयतनं वेद। आयतनवान् भवति। आपो वै पर्जन्यस्याऽऽयतनम्। आयतनवान् भवति। य एवं वेद। योऽपामायतनं वेद॥८३॥

आयतनवान् भवति। संवत्सरो वा अपामायतनम्। आयतनवान्

भवति। यः संवत्सरस्याऽऽयतनं वेद। आयतनवान् भवति। आपो वै संवत्सरस्याऽऽयतनम्। आयतनवान् भवति। य एवं वेद। योऽप्सु नावं प्रतिष्ठितां वेद। प्रत्येव तिष्ठति॥८४॥

इमे वै लोका अप्सु प्रतिष्ठिताः। तदेषाभ्यनूक्ता। अपा५ रसमुदय५ सन्। सूर्ये शुक्र५ समाभृतम्। अपा५ रसस्य यो रसः। तं वो गृह्णाम्युत्तममिति। इमे वै लोका अपा५ रसः। तेऽमुष्मिन्नादित्ये समाभृताः। जानुदघ्नीमुत्तरवेदीं खात्वा। अपां पूरयित्वा गुल्फदघ्नम्॥८५॥

पुष्करपर्णेः पुष्करदण्डैः पुष्करैश्च स५ स्तीर्य। तस्मिन्विहायसे। अग्निं प्रणीयोपसमाधाय। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कस्मात्प्रणीतेऽयमग्निश्चीयते। साप्रणीतेऽयमप्सु ह्ययं चीयते। असौ भुवनेऽप्यनाहिताग्निरेताः। तमभित एता अबीष्टका उपदधाति। अग्निहोत्रे दर्शपूर्णमासयोः। पशुबन्धे चातुर्मास्येषु॥८६॥

अथो आहुः। सर्वेषु यज्ञक्रतुष्विति। एतद्ध स्म वा आहुः शण्डिलाः। कमग्निं चिनुते। सत्रियमग्निं चिन्वानः। संवत्सरं प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। सावित्रमग्निं चिन्वानः। अमुमादित्यं प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते॥८७॥

नाचिकेतमग्निं चिन्वानः। प्राणान्प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। चातुरहोत्रियमग्निं चिन्वानः। ब्रह्मं प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। वैश्वसृजमग्निं चिन्वानः। शरीरं प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। उपानुवाक्यमाशुमग्निं चिन्वानः॥८८॥

इमाँल्लोकान्प्रत्यक्षेण। कमग्निं चिनुते। इममारुणकेतुकमग्निं चिन्वान इति। य एवासौ। इतश्चाऽमुतश्चाऽव्यतीपाती। तमिति। योऽग्नेर्मिथूया वेद। मिथुनवान्भवति। आपो वा अग्नेर्मिथूयाः। मिथुनवान्भवति। य एवं वेद॥८९॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२२]

आपो वा इदमांसन्त्सलिलमेव। स प्रजापतिरेकः पुष्करपर्णे समभवत्। तस्यान्तर्मेनसि कामः समवर्तत। इदं सृजेयमिति। तस्माद्यत्पुरुषो मनसाऽभिगच्छति। तद्वाचा वंदति। तत्कर्मणा करोति। तदेषाऽभ्यनूक्ता। कामस्तदग्रे समवर्तताधि। मनसो रेतः प्रथमं यदासीत्॥१०॥

सतो बन्धुमसति निरविन्दन्। हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषेति। उपैनन्तदुपेनमति। यत्कामो भवति। य एवं वेद। स तपोऽतप्यत। स तपस्तप्त्वा। शरीरमधूनुत। तस्य यन्मांसमासीत्। ततोऽरुणाः केतवो वातरशना ऋषय उदतिष्ठन्॥११॥

ये नखाः। ते वैखानसाः। ये वालाः। ते वालखिल्याः। यो रसः। सोऽपाम्। अन्तरतः कूर्मं भूतं सर्पन्तम्। तमब्रवीत्। मम वैत्वङ्मांसम्। समभूत्॥१२॥

नेत्यब्रवीत्। पूर्वमेवाहमिहासमिति। तत्पुरुषस्य पुरुषत्वम्। स सहस्रशीर्षा पुरुषः। सहस्राक्षः सहस्रपात्। भूत्वोदतिष्ठत्। तमब्रवीत्। त्वं वै पूर्वं समभूः। त्वमिदं पूर्वः कुरुष्वेति। स इत आदायाऽऽपः॥१३॥

अञ्जलिना पुरस्तादुपादधात्। एवा ह्येवेति। तत आदित्य उदतिष्ठत्। सा प्राची दिक्। अथारुणः केतुर्दक्षिणत उपादधात्। एवा ह्यग्न इति। ततो वा अग्निरुदतिष्ठत्। सा दक्षिणा दिक्। अथारुणः केतुः पश्चादुपादधात्। एवा हि वायो इति॥१४॥

ततो वायुरुदतिष्ठत्। सा प्रतीची दिक्। अथारुणः केतुरुत्तरत उपादधात्। एवा हीन्द्रेति। ततो वा इन्द्र उदतिष्ठत्। सोदीची दिक्। अथारुणः केतुर्मध्यं उपादधात्। एवा हि पूषन्निति। ततो वै पूषोदतिष्ठत्। सेयं दिक्॥१५॥

अथारुणः केतुरपरिष्ठादुपादधात्। एवा हि देवा इति। ततो देवमनुष्याः

पितरः। गन्धर्वाप्सरसश्चोदतिष्ठन्। सोर्ध्वा दिक्। या विप्रुषो विपरापतन्।
ताभ्योऽसुरा रक्षांसि पिशाचाश्चोदतिष्ठन्। तस्मात्ते पराभवन्। विप्रुङ्गो हि
ते समभवन्। तदेषाऽभ्यनूक्ता॥१६॥

आपो ह यद्ब्रह्मतीर्गर्भमायन्। दक्षं दधाना जूनयन्तीः स्वयम्भुम्। तत्
इमेध्यसृज्यन्त सर्गाः। अद्ध्यो वा इदं समभूत्। तस्मादिदं सर्वं ब्रह्म
स्वयम्भ्विति। तस्मादिदं सर्वं शिथिलमिवाध्रुवमिवाभवत्। प्रजापतिर्वाव
तत्। आत्मनाऽऽत्मानं विधाय। तदेवानुप्राविशत्। तदेषाऽभ्यनूक्ता॥१७॥

विधाय लोकान् विधाय भूतानि। विधाय सर्वाः प्रदिशो दिशश्च। प्रजापतिः
प्रथमजा ऋतस्य। आत्मनाऽऽत्मानमभि संविवेशेति। सर्वमेवेदमात्स्वा।
सर्वमवरुद्ध। तदेवानुप्राविशति। य एवं वेद॥१८॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२३]

चतुष्टय्य आपो गृह्णाति। चत्वारि वा अपा रूपाणि। मेघो
विद्युत्। स्तनयिलुर्वृष्टिः। तान्येवावरुन्धे। आतपति वर्ष्वा गृह्णाति। ताः
पुरस्तादुपदधाति। एता वै ब्रह्मवर्चस्या आपः। मुखत एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे।
तस्मान्मुखतो ब्रह्मवर्चसितरः॥१९॥

कूप्या गृह्णाति। ता दक्षिणत उपदधाति। एता वै तेजस्विनीरापः।
तेज एवास्य दक्षिणतो दधाति। तस्मादक्षिणोऽर्धस्तेजस्वितरः। स्थावरा
गृह्णाति। ताः पश्चादुपदधाति। प्रतितिष्ठता वै स्थावराः। पश्चादेव प्रतितिष्ठति।
वहन्तीर्गृह्णाति॥२०॥

ता उत्तरत उपदधाति। ओजसा वा एता वहन्तीरिवोद्धतीरिव

आकूजंतीरिव धावंतीः। ओजं एवास्योत्तरतो दधाति। तस्मादुत्तरोऽर्धं
ओजस्वितरः। सम्भार्या गृह्णाति। ता मध्य उपदधाति। इयं वै सम्भार्याः।
अस्यामेव प्रतितिष्ठति। पल्वल्या गृह्णाति। ता उपरिष्ठादुपादधाति॥१०१॥

असौ वै पल्व्याः। अमुष्यामेव प्रतितिष्ठति। दिक्षूपदधाति। दिक्षु
वा आपः। अन्नं वा आपः। अद्ध्यो वा अन्नं जायते। यदेवाद्ध्योऽन्नं
जायते। तदवरुन्धे। तं वा एतमरुणाः केतवो वातरशना ऋषयोऽचिन्वन्।
तस्मादारुणकेतुकः॥१०२॥

तदेषाऽभ्यनूक्ता। केतवो अरुणासश्च। ऋषयो वातरशनाः। प्रतिष्ठाः
शतधा हि। समाहितासो सहस्रधायसमिति। शतशश्चैव सहस्रशश्च
प्रतितिष्ठति। य एतमग्निं चिनुते। य उचैनमेवं वेद॥१०३॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२४]

जानुदग्रीमुत्तरवेदीं खात्वा। अपां पूरयति। अपाः सर्वत्वाय। पुष्करपर्णः
रुक्मं पुरुषमित्युपदधाति। तपो वै पुष्करपर्णम्। सत्यः रुक्मः। अमृतं पुरुषः।
एतावद्वा वोऽस्ति। यावदेतत्। यावदेवास्ति॥१०४॥

तदवरुन्धे। कूर्ममुपदधाति। अपामेव मेधमवरुन्धे। अथो स्वर्गस्य
लोकस्य समंष्ट्यै। आपमापामपः सर्वाः। अस्मादस्मादितोऽमुतः। अग्निर्वायुश्च
सूर्यश्च। सह संश्चस्करद्धिया इति। वाय्वश्चा रश्मिपतयः। लोकं पृणच्छिद्रं
पृण॥१०५॥

यास्तिस्रः परमजाः। इन्द्रघोषा वो वसुभिरेवाह्येवेति। पञ्चचितय
उपदधाति। पाङ्क्तोऽग्निः। यावानेवाग्निः। तं चिनुते। लोकं पृणया द्वितीयामुप-
दधाति। पञ्च पदा वै विराट्। तस्या वा इयं पादः। अन्तरिक्षं पादः। द्यौः

पादः। दिशः पादः। पुरोरजाः पादः। विराज्येव प्रतितिष्ठति। य एतमग्निं
चिनुते। य उचैनमेवं वेद॥१०६॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२५]

अग्निं प्रणीयोपसमाधाय। तमभित एता अबीष्टका उपदधाति। अग्निहोत्रे
दर्शपूर्णमासयोः। पशुबन्धे चातुर्मास्येषु। अथो आहुः। सर्वेषु यज्ञक्रतुष्विति।
अथ ह स्माहारुणः स्वायम्भुवः। सावित्रः सर्वोऽग्निरित्यननुषङ्गं मन्यामहे।
नाना वा एतेषां वीर्याणि। कमग्निं चिनुते॥१०७॥

सत्रियमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते। सावित्रमग्निं चिन्वानः। कमग्निं
चिनुते। नाचिकेतमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते। चातुरहोत्रियमग्निं चिन्वानः।
कमग्निं चिनुते। वैश्वसृजमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते॥१०८॥

उपानुवाक्यमाशुमग्निं चिन्वानः। कमग्निं चिनुते। इममारुणकेतुकमग्निं
चिन्वान इति। वृषा वा अग्निः। वृषाणो सः स्फालयेत्। हन्येतास्य यज्ञः।
तस्मान्नानुषज्यः। सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीत। उत्तरवेद्यां ह्यग्निश्चीयते।
प्रजाकामश्चिन्वीत॥१०९॥

प्राजापत्यो वा एषोऽग्निः। प्राजापत्याः प्रजाः। प्रजावान् भवति। य
एवं वेद। पशुकामश्चिन्वीत। संज्ञानं वा एतत् पशूनाम्। यदापः। पशूनामेव
संज्ञानेऽग्निं चिनुते। पशुमान् भवति। य एवं वेद॥११०॥

वृष्टिकामश्चिन्वीत। आपो वै वृष्टिः। पर्जन्यो वर्षुको भवति। य एवं वेद।
आमयावी चिन्वीत। आपो वै भेषजम्। भेषजमेवास्मै करोति। सर्वमायुरेति।
अभिचरंश्चिन्वीत। वज्रो वा आपः॥१११॥

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरति। स्तृणुत एनम्। तेजस्कामो यशस्कामः।

ब्रह्मवर्चसकामः स्वर्गकामश्चिन्वीत। एतावद्वा वांऽस्ति। यावदेतत्। यावदेवास्ति। तदवरुन्धे। तस्यैतद्वृतम्। वर्षति न धावेत्॥११२॥

अमृतं वा आपः। अमृतस्यानन्तरित्यै। नाप्सु मूत्रपुरीषं कुर्यात्। न निष्ठीवेत्। न विवसनः स्नायात्। गुह्यो वा एषोऽग्निः। एतस्याग्नेरनन्तिदाहाय। न पुष्करपर्णानि हिरण्यं वाऽधितिष्ठेत्। एतस्याग्नेरनन्भ्यारोहाय। न कूर्मस्याश्रीयात्। नोदकस्याघातुकान्येनमोदकानि भवन्ति। अघातुका आपः। य एतमग्निं चिनुते। य उचैनमेवं वेद॥११३॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२६]

इमानुकं भुवना सीषधेम। इन्द्रश्च विश्वे च देवाः। यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां च। आदित्यैरिन्द्रः सह सीषधातु। आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिः। अस्माकं भूत्वविता तनूनाम्। आप्लवस्व प्रप्लवस्व। आण्डीभवज मा मुहुः। सुखादीन्दुःखनिधनाम्। प्रतिमुञ्चस्व स्वां पुरम्॥११४॥

मरीचयः स्वायम्भुवाः। ये शरीराण्यकल्पयन्। ते ते देहं कल्पयन्तु। मा च ते ख्यास्मं तीरिषत्। उत्तिष्ठत् मा स्वप्त। अग्निमिच्छध्वं भारताः। राज्ञः सोमस्य तृप्तासः। सूर्येण सयुजोषसः। युवा सुवासाः। अष्टाचक्रा नवद्वारा॥११५॥

देवानां पूरयोध्या। तस्याः हिरण्मयः कोशः। स्वर्गो लोको ज्योतिषाऽऽवृतः। यो वै तां ब्रह्मणो वेद। अमृतेनाऽऽवृतां पुरीम्। तस्मै ब्रह्म च ब्रह्मा च। आयुः कीर्तिं प्रजां ददुः। विभ्राजमानाः हरिणीम्। यशसां सम्पूरीवृताम्। पुरः हिरण्मयीं ब्रह्मा॥११६॥

विवेशाऽपराजिता। पराडेत्यज्यामयी। पराडेत्यनाशकी। इह चामुत्र चान्वेति। विद्वान्देवासुरानुभयान्। यत्कुमारी मन्द्रयते। यद्योषिद्यत्पतिव्रता।

अरिष्टं यत्किं च क्रियते। अग्निस्तदनुवेधति। अश्रुतांसः श्रुतासश्च॥११७॥

यज्वानो येऽप्ययज्वनः। स्वर्यन्तो नापैक्षन्ते। इन्द्रमग्निं च ये विदुः।
सिकता इव संयन्ति। रश्मिभिः समुदीरिताः। अस्माल्लोकादमुष्माच्च।
ऋषिभिरदात्पृश्निभिः। अपेत वीत वि च सर्पतातः। येऽत्र स्थ पुराणा ये च
नूतनाः। अहोभिरद्विरक्तुभिर्व्यक्तम्॥११८॥

यमो ददात्ववसानमस्मै। नृ मुणन्तु नृपात्वर्यः। अकृष्टा ये च कृष्टजाः।
कुमारीषु कनीनीषु। जारिणीषु च ये हिताः। रेतः पीता आण्डपीताः।
अङ्गारेषु च ये हुताः। उभयान् पुत्रपौत्रकान्। युवेऽहं यमराजगान्। शतमिन्नु
शरदः॥११९॥

अदो यद्वह्नं विलबम्। पितृणां च यमस्य च। वरुणस्याश्विनोरग्नेः। मरुतां
च विहायसाम्। कामप्रयवणं मे अस्तु। स ह्येवास्मिं सुनातनः। इति नाको
ब्रह्मिश्रवो रायो धनम्। पुत्रानापो देवीरिहाऽऽहितः॥१२०॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२७]

विशीर्ष्णीं गृध्रशीर्ष्णीं च। अपेतो निर्ऋतिः हथः। परिबाधः श्वेतकुक्षम्।
निजङ्घः शबलोदरम्। स तान् वाच्यायया सह। अग्ने नाशय सन्दशः।
ईर्ष्यासूये बुभुक्षाम्। मन्युं कृत्यां च दीधिरे। रथेन किं शुकावता। अग्ने
नाशय सन्दशः॥१२१॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२८]

पर्जन्याय प्रगायत। दिवस्पुत्राय मीढुषे। स नो यवसमिच्छतु।

इदं वचः पर्जन्याय स्वराजे॥ हृदो अस्त्वन्तरन्तद्युयोत। मयोभूर्वातो
विश्वकृष्टयः सन्त्वस्मे। सुपिप्पला ओषधीर्देवगोपाः। यो गर्भमोषधीनाम्।
गवां कृणोत्यर्वताम्। पर्जन्यः पुरुषीणाम्॥१२२॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[२९]

पुनर्माँमैत्विन्द्रियम्। पुनरायुः पुनर्भगः। पुनर्ब्राह्मणमैतु मा। पुनर्द्रविणमैतु
मा। यन्मेऽद्य रेतः पृथिवीमस्कान्। यदोषधीरप्यसंरद्यदापः। इदं तत्पुनराददे।
दीर्घायुत्वाय वर्चसे। यन्मे रेतः प्रसिच्यते। यन्म आजायते पुनः। तेन माममृतं
कुरु। तेन सुप्रजसं कुरु॥१२३॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[३०]

अद्ध्यस्तिरोऽधाऽजायत। तवं वैश्रवणः सदा। तिरोऽधेहि सपत्नान्नः। ये
अपोऽश्रन्ति केचन। त्वाष्ट्रीं मायां वैश्रवणः। रथं सहस्रबन्धुरम्। पुरुश्चक्रं
सहस्राश्वम्। आस्थायायाहि नो बलिम्। यस्मै भूतानि बलिमावहन्ति। धनं
गावो हस्ति हिरण्यमश्वान्॥१२४॥

असाम सुमतौ यज्ञियस्य। श्रियं बिभ्रतोऽन्नमुखीं विराजम्। सुदरुशने
च क्रौञ्चे च। मैनागे च महागिरौ। शतद्वाटारंगमन्ता। संहार्यं नगरं तवं।
इति मन्त्राः। कल्पोऽत ऊर्ध्वम्। यदि बलिं हरत्। हिरण्यनाभयं वितुदयं
कौबेरायायं बलिः॥१२५॥

सर्वभूताधिपतये नम इति। अथ बलिं हृत्वोपतिष्ठेत। क्षत्रं क्षत्रं वैश्रवणः।
ब्राह्मणा वयं स्मः। नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीः। अस्मात्प्रविश्यान्नमद्भीति।
अथ तमग्निमादधीत। यस्मिन्नेतत्कर्म प्रयुञ्जीत। तिरोऽधा भूः। तिरोऽधा

भुवः॥१२६॥

तिरोऽधाः स्वः। तिरोऽधा भूर्भुवः स्वः। सर्वेषां लोकानामाधिपत्यं सीदेति।
अथ तमग्निमिन्धीत। यस्मिन्नेतत्कर्म प्रयुञ्जीत। तिरोऽधा भूः स्वाहा। तिरोऽधा
भुवः स्वाहा। तिरोऽधाः स्वः स्वाहा। तिरोऽधा भूर्भुवः स्वः स्वाहा। यस्मिन्नस्य
काले सर्वा आहुतीरहुता भवेयुः॥१२७॥

अपि ब्राह्मणमुखीनाः। तस्मिन्नहः काले प्रयुञ्जीत। परः सुप्तजनाद्वेपि।
मास्म प्रमाद्यन्तमाध्यापयेत्। सर्वार्थाः सिद्ध्यन्ते। य एवं वेद। क्षुध्यन्निदम-
जानताम्। सर्वार्था न सिद्ध्यन्ते। यस्ते विघातुको भ्राता। ममान्तरहृदये
श्रितः॥१२८॥

तस्मा इममग्रपिण्डं जुहोमि। स मेऽर्थान्मा विवंधीत्। मयि स्वाहा।
राजाधिराजाय प्रसह्यसाहिने। नमो वयं वैश्रवणाय कुर्महे। स मे
कामान्कामकामाय मह्यम्। कामेश्वरो वैश्रवणो ददातु। कुबेराय वैश्रवणाय।
महाराजाय नमः। केतवो अरुणासश्च। ऋषयो वातरशनाः। प्रतिष्ठा ५ शतधा
हि। सुमाहितासो सहस्रधायसम्। शिवा नः शन्तमा भवन्तु। दिव्या आप
ओषधयः। सुमृडीका सरस्वति। मा ते व्योम सन्दृशि॥१२९॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[३१]

संवत्सरमेतद्व्रतं चरेत्। द्वौ वा मासौ। नियमः संमासेन। तस्मिन्नियम-
विशेषाः। त्रिषवणमुदकोपस्पर्शी। चतुर्थकालपानभक्तः स्यात्। अहरहर्वा
भैक्षमश्रीयत्। औदुम्बरीभिः समिद्धिरग्निं परिचरेत्। पुनर्मामैत्विन्द्रियमि-
त्येतेनानुवाकेन। उद्धृतपरिपूताभिरद्विः कार्यं कुर्वीत॥१३०॥

असञ्चयवान्। अग्नये वायवे सूर्याय। ब्रह्मणे प्रजापतये। चन्द्रमसे

नक्षत्रेभ्यः। ऋतुभ्यः संवत्सराय। वरुणायारुणायेति व्रतहोमाः। प्रवर्ग्यवदादेशः।
अरुणाः काण्डऋषयः। अरण्येऽधीयीरन्। भद्रं कर्णेभिरिति द्वे जपित्वा॥१३१॥

महानाम्नीभिरुदकं संस्पर्श। तमाचार्यो दद्यात्। शिवा नः
शन्तमेत्योषधीरालभते। सुमृडीकेति भूमिम्। एवमपवर्गे। धेनुर्दक्षिणा।
कंसं वासंश्च क्षौमम्। अन्यद्वा शुक्लम्। यथाशक्ति वा। एव स्वाध्यायधर्मेण।
अरण्येऽधीयीत। तपस्वी पुण्यो भवति तपस्वी पुण्यो भवति॥१३२॥

श्री-छाया-सुवर्चलाम्बा-समेत-श्री-सूर्यनारायण-स्वामिने नमः।

ॐ नमो नारायणाय॥

[३२]

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः। भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टु-
वांसस्तनूभिः। व्यशेम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः।
स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः। स्वस्ति नो
बृहस्पतिर्दधातु॥

॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

॥ नवग्रहसूक्तम् ॥

आ सत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता
रथेनाऽदेवो याति भुवना विपश्यन्। अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम्।
अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम्॥ येषामीशे पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्।
निष्क्रीतोऽयं यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु॥
अधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहिताय आदित्याय नमः॥१॥

अ॒ग्निर्मूर्धा॑ दि॒वः क॒कुत्पतिः॑ पृथि॒व्या अ॒यम्। अ॒पा५ रेता॑सि जिन्वति।
 स्यो॒ना पृथि॒वि भवा॑ऽनृ॒क्षरा नि॒वेशनी॑। यच्छा॑नः शर्म॑ स॒प्रथाः॑। क्षेत्र॑स्य॒ पति॑ना
 व॒यः हि॒ते नै॒व ज॒याम॑सि। गाम॑श्च॒ पोष॑यित्वा स नो॑ मृ॒डाती॒दृशे॑॥

अधिदे॒वता प्रत्य॑धिदे॒वता स॒हिताय॑ अ॒ङ्गारकाय॑ नमः॥२॥

प्र वः॑ शु॒क्राय॑ भा॒नवे॑ भर॒ध्वः ह॒व्यं म॒तिं चा॒ग्नये॑ सु॒पूत॑म्॥ यो दै॒व्यानि॑
 मानु॑षा ज॒नूऽप्य॒न्तर्वि॑श्वानि वि॒द्वन्ना जिगा॑ति॥ इन्द्रा॑णीमा॒सु ना॒रिषु॑
 सु॒प॒त्नीम॑हम॒श्रव॑म्। न ह्य॑स्या अ॒परं च॒न ज॒रसा॑ मर॑ते पतिः॥ इन्द्र॑ वो
 वि॒श्वत॑स्प॒रि ह॒वाम॑हे जने॑भ्यः। अ॒स्माक॑मस्तु के॒वलः॑॥

अधिदे॒वता प्रत्य॑धिदे॒वता स॒हिताय॑ शु॒क्राय॑ नमः॥३॥

आ॒प्याय॑स्व॒ समे॑तु ते वि॒श्वतः॑ सोम॒ वृष्णि॑यम्। भवा॑ वाज॑स्य सङ्ग॒थे॥ अ॒प्सु मे॑
 सोमो॑ अब्रवीद॒न्तर्वि॑श्वानि भेष॒जा। अ॒ग्निं च॑ वि॒श्वश॑म्भुव॒माप॑श्च वि॒श्वभे॑षजीः।
 गौरी॑ मि॒माय॑ सलिलानि तक्ष॑ती। एक॑पदी द्वि॒पदी सा चतु॑ष्पदी। अ॒ष्टाप॑दी
 नव॑पदी बभू॒वुषी॑। स॒हस्रा॑क्षरा प॒रमे॑ व्योम॑न्।

अधिदे॒वता प्रत्य॑धिदे॒वता स॒हिताय॑ सोमाय॑ नमः॥४॥

उद्धु॑यस्वाग्ने॒ प्रति॑जागृ॒ह्येन॑मिष्टापूर्ते स॒सृजे॑थाम॒यं च॑। पुनः॑ कृ॒ण्व॑स्त्वा
 पि॒तरं॑ यु॒वान॑म॒न्वाता॑सी॒त्वयि॑ तन्तु॑मे॒तम्॥ इ॒दं वि॒ष्णुर्विच॑क्रमे त्रे॒धा नि॑दधे
 प॒दम्। स॒मूढ॑मस्यपा५ सु॒रे॥ वि॒ष्णो र॒राट॑मसि वि॒ष्णोः पृ॒ष्ठम॑सि वि॒ष्णोः
 श्र॒त्रे॒स्थो वि॒ष्णोः स्यू॑रसि वि॒ष्णोर्ध्रु॑वम॑सि वैष्ण॒वम॑सि वि॒ष्णवे॑ त्वा।

अधिदे॒वता प्रत्य॑धिदे॒वता स॒हिताय॑ बु॒धाय॑ नमः॥५॥

बृह॑स्पते॒ अति॑य॒दर्यो॑ अर्हा॑द्वि॒मद्वि॑भाति॒ क्रतु॑म॒ञ्जने॑षु। यद्दी॒दय॑च्छ॒वस॑र्त॒प्रजा॑त
 तद॑स्मा॒सु द्रवि॑णं धेहि चि॒त्रम्॥ इन्द्र॑मरु॒त्व इ॒ह पा॑हि सोमं॒ यथा॑ शा॒र्याते॑
 अपि॑बः सु॒तस्य॑। तव॑ प्र॒णीती॑ तव॑ शूर॒शर्म॑न्नावि॒वास॑न्ति क॒वयः॑ सु॒य॒ज्ञाः॥

ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विसीमृतः सुरुचो वेन आवः। सबुधिया उपमा
अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसंतश्च विवः॥

अधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहिताय बृहस्पतये नमः॥६॥

शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये। शंयोरभिस्रवन्तु नः॥ प्रजापते न
त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परिता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु
वयः॥ स्याम पतयो रयीणाम्। इमं यमप्रस्तरमाहि सीदाऽङ्गिरोभिः पितृभिः
संविदानः। आत्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व॥
अधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहिताय शनैश्चराय नमः॥७॥

कया नश्चित्र आभुवदूती सुदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता। आऽयङ्गौः
पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः। यत्तं देवी निःकृतिराबन्ध
दामं ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्विष्याम्यायुषो न मध्यादथाजीवः पितुमद्धि
प्रमुक्तः॥

अधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहिताय राहवे नमः॥८॥

केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्विरजायथाः॥ ब्रह्मा
देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम्। श्येनो गृध्राणां
स्वर्धितिर्वनानां॥ सोमः पवित्रमत्येति रेभन्। (ऋक्) सचित्र चित्रं
चितयन् तमस्मे चित्रक्षत्र चित्रतमं वयोधाम्। चन्द्रं रयिं पुरुवीरं बृहन्तं
चन्द्रं चन्द्राभिर्गृणते युवस्व॥

अधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहिताय केतवे नमः॥९॥

॥ॐ आदित्यादि नवग्रहदेवताभ्यो नमो नमः॥

॥ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

॥ प्रार्थना ॥

भानो भास्कर मार्तण्ड चण्डरश्मे दिवाकर।
आयुरारोग्यमैश्वर्यं श्रियं पुत्रांश्च देहि मे॥

धृतपद्मद्वयं भानुं तेजोमण्डलमध्यगम्।
सर्वाधिव्याधिशमनं छायाश्लिष्टतनुं भजे॥

सौरमण्डलमध्यस्थं साम्बं संसारभेषजम्।
नीलग्रीवं विरूपाक्षं नमामि शिवमव्ययम्॥

ध्येयः सदा सवितृमण्डल-मध्यवर्ती
नारायणः सरसि-जासन-सन्निविष्टः।
केयूरवान् मकरकुण्डलवान् किरीटी
हारी हिरण्मयवपुर्धृतशङ्खचक्रः॥

शङ्ख-चक्र-गदापाणे द्वारकानिलयाच्युत।
गोविन्द पुण्डरीकाक्ष रक्ष मां शरणागतम्॥

आकाशात् पतितं तोयं यथा गच्छति सागरम्।
सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्रतिगच्छति॥

श्री केशवं प्रतिगच्छत्यो नम इति॥

कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा
बुद्ध्याऽऽत्मना वा प्रकृतेः स्वभावात्।
करोमि यद्यत् सकलं परस्मै
नारायणायेति समर्पयामि॥

अनेन पूजनेन सपरिवार-भगवान्-सूर्यः प्रीयताम्।

ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु।

॥ आदित्यहृदयम् ॥

ततो युद्धपरिश्रान्तं समरे चिन्तया स्थितम्।
 रावणं चाग्रतो दृष्ट्वा युद्धाय समुपस्थितम्॥१॥
 दैवतैश्च समागम्य द्रष्टुमभ्यागतो रणम्।
 उपागम्याब्रवीद्रामम् अगस्त्यो भगवान् ऋषिः॥२॥
 राम राम महाबाहो शृणु गुह्यं सनातनम्।
 येन सर्वानरीन् वत्स समरे विजयिष्यसि॥३॥
 आदित्यहृदयं पुण्यं सर्वशत्रुविनाशनम्।
 जयावहं जपेन्नित्यम् अक्षय्यं परमं शिवम्॥४॥
 सर्वमङ्गलमाङ्गल्यं सर्वपापप्रणाशनम्।
 चिन्ताशोकप्रशमनम् आयुर्वर्धनमुत्तमम्॥५॥
 रश्मिमन्तं समुद्यन्तं देवासुरनमस्कृतम्।
 पूजयस्व विवस्वन्तं भास्करं भुवनेश्वरम्॥६॥
 सर्वदेवात्मको ह्येष तेजस्वी रश्मिभावनः।
 एष देवासुरगणान् लोकान् पाति गभस्तिभिः॥७॥
 एष ब्रह्मा च विष्णुश्च शिवः स्कन्दः प्रजापतिः।
 महेन्द्रो धनदः कालो यमः सोमो ह्यपां पतिः॥८॥
 पितरो वसवः साध्या ह्यश्विनौ मरुतो मनुः।
 वायुर्वह्निः प्रजाप्राण ऋतुकर्ता प्रभाकरः॥९॥
 आदित्यः सविता सूर्यः खगः पूषा गभस्तिमान्।
 सुवर्णसदृशो भानुर्विश्वरेता दिवाकरः॥१०॥
 हरिदश्वः सहस्रार्चिः सप्तसप्तिर्मरीचिमान्।
 तिमिरोन्मथनः शम्भुस्त्वष्टा मार्तण्ड अंशुमान्॥११॥

हिरण्यगर्भः शिशिरस्तपनो भास्करो रविः।
अग्निगर्भोऽदितेः पुत्रः शङ्खः शिशिरनाशनः॥१२॥

व्योमनाथस्तमोभेदी ऋग्यजुस्सामपारगः।
घनवृष्टिरपां मित्रो विन्ध्यवीथीप्लवङ्गमः॥१३॥

आतपी मण्डली मृत्युः पिङ्गलः सर्वतापनः।
कविर्विश्वो महातेजा रक्तः सर्वभवोद्भवः॥१४॥

नक्षत्रग्रहताराणाम् अधिपो विश्वभावनः।
तेजसामपि तेजस्वी द्वादशात्मन् नमोऽस्तु ते॥१५॥

नमः पूर्वाय गिरये पश्चिमायाद्रये नमः।
ज्योतिर्गणानां पतये दिनाधिपतये नमः॥१६॥

जयाय जयभद्राय हर्यश्वाय नमो नमः।
नमो नमः सहस्रांशो आदित्याय नमो नमः॥१७॥

नम उग्राय वीराय सारङ्गाय नमो नमः।
नमः पद्मप्रबोधाय मार्तण्डाय नमो नमः॥१८॥

ब्रह्मेशानाच्युतेशाय सूर्यायादित्यवर्चसे।
भास्वते सर्वभक्षाय रौद्राय वपुषे नमः॥१९॥

तमोग्नाय हिमघ्नाय शत्रुघ्नायामितात्मने।
कृतघ्नघ्नाय देवाय ज्योतिषां पतये नमः॥२०॥

तप्तचामीकराभाय वह्नये विश्वकर्मणे।
नमस्तमोऽभिनिघ्नाय रुचये लोकसाक्षिणे॥२१॥

नाशयत्येष वै भूतं तदेव सृजति प्रभुः।
पायत्येष तपत्येष वर्षत्येष गभस्तिभिः॥२२॥

एष सुप्तेषु जागर्ति भूतेषु परिनिष्ठितः।
एष एवाग्निहोत्रं च फलं चैवाग्निहोत्रिणाम्॥२३॥

वेदाश्च ऋतवश्चैव ऋतूनां फलमेव च।
यानि कृत्यानि लोकेषु सर्व एष रविः प्रभुः॥२४॥

एनमापत्सु कृच्छ्रेषु कान्तारेषु भयेषु च।
कीर्तयन् पुरुषः कश्चिन्नावसीदति राघव॥२५॥

पूजयस्वेनमेकाग्रो देवदेवं जगत्पतिम्।
एतत् त्रिगुणितं जप्त्वा युद्धेषु विजयिष्यसि॥२६॥

अस्मिन् क्षणे महाबाहो रावणं त्वं वधिष्यसि।
एवमुक्त्वा तदाऽगस्त्यो जगाम च यथाऽऽगतम्॥२७॥

एतच्छ्रुत्वा महातेजा नष्टशोकोऽभवत्तदा।
धारयामास सुप्रीतो राघवः प्रयतात्मवान्॥२८॥

आदित्यं प्रेक्ष्य जप्त्वा तु परं हर्षमवाप्तवान्।
त्रिराचम्य शुचिर्भूत्वा धनुरादाय वीर्यवान्॥२९॥

रावणं प्रेक्ष्य हृष्टात्मा युद्धाय समुपागतम्।
सर्वयत्नेन महता वधे तस्य धृतोऽभवत्॥३०॥

अथ रविरवदन्निरीक्ष्य रामं मुदितमनाः परमं प्रहृष्यमाणः।
निशिचरपतिसङ्ख्यं विदित्वा सुरगणमध्यगतो वचस्त्वरेति॥३१॥

॥इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये युद्धकाण्डे आदित्यहृदयं
नाम सप्तोत्तरशततमः सर्गः॥

॥द्वादशार्यासूर्यस्तुतिः॥

उद्यन्नद्य विवस्वानारोहन्नुत्तरां दिवं देवः।
हृद्रोगं मम सूर्यो हरिमाणं चाऽऽशु नाशयतु॥१॥
निमिषार्धेनैकेन द्वे च शते द्वे सहस्रे द्वे।
क्रममाण योजनानां नमोऽस्तु ते नलिननाथाय॥२॥

कर्म-ज्ञान-ख-दशकं मनश्च जीव इति विश्व-सर्गाय।
द्वादशधा यो विचरति स द्वादश-मूर्तिरस्तु मोदाय॥३॥

त्वं हि यजुर्ऋक् साम त्वमागमस्त्वं वषट्कारः।
त्वं विश्वं त्वं हंसस्त्वं भानो परमहंसश्च॥४॥

शिवरूपाज्ज्ञानमहं त्वत्तो मुक्तिं जनार्दनाकारात्।
शिखिरूपादैश्वर्यं त्वत्तश्चरोग्यमिच्छामि॥५॥

त्वचि दोषा दृशि दोषा हृदि दोषा येऽखिलेन्द्रियज-दोषाः।
तान् पूषा हतदोषः किञ्चिद्रोषाग्निना दहतु॥६॥

धर्मार्थ-काम-मोक्ष-प्रतिरोधानुग्र-ताप-वेग-करान् ।
बन्दी-कृतेन्द्रिय-गणान् गदान् विखण्डयतु चण्डांशुः॥७॥

येन विनेदं तिमिरं जगदेत्य ग्रसति चरमचरमखिलम्।
धृतबोधं तं नलिनीभर्तारं हर्तारमापदामीडे॥८॥

यस्य सहस्राभीशोरभीशु-लेशो हिमांशु-बिम्बगतः।
भासयति नक्तमखिलं भेदयतु विपद्-गणानरुणः॥९॥

तिमिरमिव नेत्र-तिमिरं पटलमिवाशेष-रोग-पटलं नः।
काशमिवाधि-निकायं कालपिता रोगयुक्तां हरतात्॥१०॥

वाताश्मरी-गदार्शस्त्वग्-दोष-महोदर-प्रमेहांश्च ।
ग्रहणी-भगन्दराख्या महतीस्त्वं मे रुजो हंसि॥११॥

त्वं माता त्वं शरणं त्वं धाता त्वं धनं त्वमाचार्यः।
त्वं त्राता त्वं हर्ता विपदामर्क प्रसीद मम भानो॥१२॥

इत्यार्या-द्वादशकं साम्बस्य पुरो नभःस्थलात् पतितम्।
पठतां भाग्य-समृद्धिः समस्त-रोग-क्षयश्च स्यात्॥१३॥

॥इति श्री-द्वादशार्यासूर्यस्तुतिः सम्पूर्णा॥

॥ सङ्क्रमण-पुण्यकाल-स्नान-सङ्कल्पः ॥

(आचम्य)

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये॥

प्राणान् आयम्य। ॐ भूः + भूर्भुवः सुवरोम्।

आचमनम्। शुक्लाम्बरधरं + शान्तये। प्राणायामः।

तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चन्द्रबलं तदेव।
विद्याबलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपतेरङ्घ्रियुगं स्मरामि॥

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थागतोऽपि वा।
यः स्मरेत्पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः॥

मानसं वाचिकं पापं कर्मणा समुपार्जितम्।
श्रीरामः स्मरणेनैव व्यपोहति न संशयः॥

श्रीराम राम राम।

तिथिर्विष्णुस्तथा वारो नक्षत्रं विष्णुरेव च।
योगश्च करणं चैव सर्वं विष्णुमयं जगत्॥

श्रीहरे गोविन्द गोविन्द गोविन्द।

ममोपात्तसमस्तदुरितक्षयद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थम्, अद्य –

श्रीभगवतः विष्णोः नारायणस्य अचिन्त्यया अपरिमितया शक्त्या
भ्रियमाणस्य महाजलौघस्य मध्ये परिभ्रमताम् अनेककोटिब्रह्माण्डा-
नाम् एकतमे पृथिवी-अप्-तेजो-वायु-आकाश-अहङ्कार-महद्-अव्यक्तैः
आवरणैः आवृते अस्मिन् महति ब्रह्माण्डकरण्डमध्ये चतुर्दशभुवनान्तर्गते
भूमण्डले जम्बू-प्लक्ष-शाक-शाल्मलि-कुश-क्रौञ्च-पुष्कराख्य-सप्तद्वीपमध्ये

जम्बूद्वीपे भारत-किम्पुरुष-हरि-इलावृत-रम्यक-हिरण्मय-कुरु-भद्राश्व-केतुमाल-नववर्षमध्ये **भारतवर्षे** इन्द्र-चेरु-ताम्र-गभस्ति-नाग-सौम्य-गन्धर्व-चारण-भरत-नवखण्डमध्ये **भरतखण्डे** सुमेरु-निषद-हेमकूट-हिमाचल-माल्यवत्-पारियात्रक-गन्धमादन-कैलास-विन्ध्याचलादि-अनेकपुण्यशैलानां मध्ये दण्डकारण्य-चम्पकारण्य-विन्ध्यारण्य-वीक्षारण्य-श्वेतारण्य-वेदारण्यादि-अनेकपुण्यारण्यानां मध्ये कर्मभूमौ रामसेतुकेदारयोः मध्ये भागीरथी-यमुना-नर्मदा-त्रिवेणी-मलापहारिणी-गौतमी-कृष्णवेणी-तुङ्गभद्रा-कावेर्यादि-अनेकपुण्यनदी-विराजिते इन्द्रप्रस्थ-यमप्रस्थ-अवन्तिकापुरी-हस्तिनापुरी-अयोध्यापुरी-द्वारका-मथुरापुरी-मायापुरी-काशीपुरी-काशीपुर्यादि-अनेकपुण्य-पुरी-विराजिते -

सकलजगत्स्रष्टुः परार्धद्वयजीविनः ब्रह्मणः द्वितीयपरार्धे पञ्चाशद्-अब्दादौ प्रथमे वर्षे प्रथमे मासे प्रथमे पक्षे प्रथमे दिवसे अहि द्वितीये यामे तृतीये मुहूर्ते स्वायम्भुव-स्वारोचिष-उत्तम-तामस-रैवत-चाक्षुषाख्येषु षट्सु मनुषु अतीतेषु सप्तमे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे कलियुगे प्रथमे पादे अस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिकाणां प्रभवादीनां षष्ठ्याः संवत्सराणां मध्ये

( )^{४९} नाम संवत्सरे उत्तरायणे / दक्षिणायने (ग्रीष्म / वर्ष / शरद् / हेमन्त / शिशिर / वसन्त) ऋतौ (मेष / वृषभ / मिथुन / कर्कटक / सिंह / कन्या / तुला / वृश्चिक / धनुर् / मकर / कुम्भ / मीन) मासे (शुक्ल / कृष्ण) पक्षे ( ) शुभतिथौ (इन्दु / भौम / बुध / गुरु / भृगु / स्थिर / भानु) वासरयुक्तायाम् ( )^{५०} नक्षत्र ( )^{५१} नाम योग ( ) करण युक्तायां च एवंगुणविशेषणविशिष्टायाम् अस्याम् ( ) शुभतिथौ-

अनादि-अविद्या-वासनया प्रवर्तमाने अस्मिन् महति संसारचक्रे विचित्राभिः

^{४९}पृष्ठं ६०२ पश्यताम्

^{५०}पृष्ठं ६०३ पश्यताम्

^{५१}पृष्ठं ६०४ पश्यताम्

कर्मगतिभिः विचित्रासु योनिषु पुनःपुनः अनेकधा जनित्वा केनापि पुण्यकर्मविशेषेण इदानीन्तन-मानुष-द्विजजन्म-विशेषं प्राप्तवतः मम –
जन्माभ्यासात् जन्मप्रभृति एतत्क्षणपर्यन्तं बाल्ये कौमारे यौवने मध्यमे वयसि वार्धके च जागृत्-स्वप्न-सुषुप्ति-अवस्थासु मनो-वाक्-कायाख्य-त्रिकरणचेष्टया कर्मेन्द्रिय-ज्ञानेन्द्रिय-व्यापारैः सम्भावितानाम् इह जन्मनि जन्मान्तरे च ज्ञानाज्ञानकृतानां महापातकानां महापातक-अनुमन्तृत्वादीनां समपातकानाम् उपपातकानां मलिनीकरणानां गर्ह्यधन-आदान-उपजीवनादीनाम् अपात्रीकरणानां जातिभ्रंशकराणां विहितकर्मत्याग-निन्दितसमाचरणादीनां ज्ञानतः सकृत् कृतानाम् अज्ञानतः असकृत् कृतानां सर्वेषां पापानां सद्यः अपनोदनार्थं –

महागणपत्यादिसमस्तवैदिकदेवतासन्निधौ

( )-पुण्यकाल-स्नानमहं करिष्ये। अप उपस्पृश्य।

गङ्गा गङ्गेति यो ब्रूयाद्योजनानां शतैरपि।
मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति॥

गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति।
नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु॥

अतिक्रूर महाकाय कल्पान्तदहनोपमा।
भैरवाय नमस्तुभ्यम् अनुज्ञां दातुम् अर्हसि॥

(प्रोक्षण-मन्त्राः/स्नान-मन्त्राः)

स्नात्वा वस्त्रं धृत्वा कुलाचारवत् पुण्ड्रधारणं च कृत्वा आचम्य।

॥ कार्तिकसोमवारार्घ्यम् ॥

॥ अर्घ्यम् ॥

सोमवारे दिवा स्थित्वा निराहारो महेश्वर।
नक्तं भोक्ष्यामि देवेश अर्पयामि सदाशिव॥१॥

—साम्बशिवाय नमः इदमर्घ्यम्। (त्रिः)

नक्तं च सोमवारे च सोमनाथ जगत्पते।
अनन्तकोटिसौभाग्यं अक्षय्यं कुरु शङ्कर ॥२॥

—साम्बशिवाय नमः इदमर्घ्यम्। (त्रिः)

नमः सोमविभूषाय सोमायामिततेजसे।
इदमर्घ्यं प्रदास्यामि सोमो यच्छतु मे शिवम्॥३॥

—साम्बशिवाय नमः इदमर्घ्यम्। (त्रिः)

आकाशदिग्शरीराय ग्रहनक्षत्रमालिने।
इदमर्घ्यं प्रदास्यामि सुप्रीतो वरदो भव॥४॥

—साम्बशिवाय नमः इदमर्घ्यम्। (त्रिः)

अम्बिकायै नमस्तुभ्यं नमस्ते देवि पार्वति।
अनघे वरदे देवि गृहाणार्घ्यं प्रसीद मे॥५॥

—पार्वत्यै नमः इदमर्घ्यम्। (त्रिः)

सुब्रह्मण्य महाभाग कार्तिकेय सुरेश्वर।
इदमर्घ्यं प्रदास्यामि सुप्रीतो वरदो भव॥६॥

—सुब्रह्मण्याय नमः इदमर्घ्यम्। (त्रिः)

नन्दिकेश महाभाग शिवध्यानपरायण।
शैलादये नमस्तुभ्यं गृहाणार्घ्यमिदं प्रभो॥७॥

—नन्दिकेश्वराय नमः इदमर्घ्यम्। (त्रिः)

[नीलकण्ठ-पदाम्भोज-परिस्फुरित-मानस ।
शम्भोः सेवाफलं देहि चण्डेश्वर नमोऽस्तु ते॥८॥

—चण्डिकेश्वराय नमः इदमर्घ्यम्। (त्रिः)]

॥ कथा ॥

सूत उवाच

नित्यानन्दमयं शान्तं निर्विकल्पं निरामयम्।
शिवतत्त्वमनाद्यन्तं ये विदुस्ते परं गताः॥१॥

विरक्ताः कामभोगेभ्यो ये प्रकुर्वन्त्यहैतुकीम्।
भक्तिं परां शिवे धीरास्तेषां मुक्तिर्न संसृतिः॥२॥

विषयानभिसन्धाय ये कुर्वन्ति शिवे रतिम्।
विषयैर्नाभिभूयन्ते भुञ्जानास्तत्फलान्यपि॥३॥

येन केनापि भावेन शिवभक्तियुतो नरः।
न विनश्यति कालेन स याति परमां गतिम्॥४॥

आरुरुक्षुः परं स्थानं विषयासक्तमानसः।
पूजयेत्कर्मणा शम्भुं भोगान्ते शिवमाप्नुयात्॥५॥

अशक्तः कश्चिदुत्स्रष्टुं प्रायो विषयवासनाम्।
अतः कर्ममयी पूजा कामधेनुः शरीरिणाम्॥६॥

मायामयेऽपि संसारे ये विहृत्य चिरं सुखम्।
मुक्तिमिच्छन्ति देहान्ते तेषां धर्मोऽयमीरितः॥७॥

शिवपूजा सदा लोके हेतुः स्वर्गापवर्गयोः।
सोमवारे विशेषेण प्रदोषादिगुणान्विते॥८॥

केवलेनापि ये कुर्युः सोमवारे शिवार्चनम्।
न तेषां विद्यते किञ्चिदिहामुत्र च दुर्लभम्॥९॥

उपोषितः शुचिर्भूत्वा सोमवारे जितेन्द्रियः।
वैदिकैर्लौकिकैर्वाऽपि विधिवत्पूजयेच्छिवम्॥१०॥

ब्रह्मचारी गृहस्थो वा कन्या वाऽपि सभर्तृका।
विभर्तृका वा सम्पूज्य लभते वरमीप्सितम्॥११॥

अत्राहं कथयिष्यामि कथां श्रोतृमनोहराम्।
श्रुत्वा मुक्तिं प्रयान्त्येव भक्तिर्भवति शाम्भवी॥१२॥

आर्यावर्ते नृपः कश्चिदासीद्धर्मभृतां वरः।
चित्रवर्मेति विख्यातो धर्मराजो दुरात्मनाम्॥१३॥

स गोप्ता धर्मसेतूनां शास्ता दुष्पथगामिनाम्।
यष्टा समस्तयज्ञानां त्राता शरणमिच्छताम्॥१४॥

कर्ता सकलपुण्यानां दाता सकलसम्पदाम्।
जेता सपत्नवृन्दानां भक्तः शिवमुकुन्दयोः॥१५॥

सोनुकूलासु पत्नीषु लब्ध्वा पुत्रान्महौजसः।
चिरेण प्रार्थितां लेभे कन्यामेकां वराननाम्॥१६॥

स लब्ध्वा तनयां दिष्ट्या हिमवानिव पार्वतीम्।
आत्मानं देवसदृशं मेने पूर्णमनोरथम्॥१७॥

स एकदा जातकलक्षणज्ञान्
आहूय साधून्विजमुख्यवृन्दान्।
कुतूहलेनाभिनिविष्टचेताः
पप्रच्छ कन्याजनने फलानि॥१८॥

अथ तत्राब्रवीदेको बहुज्ञो द्विजसत्तमः।
एषा सीमन्तिनी नाम्ना कन्या तव महीपते॥१९॥

उमेव माङ्गल्यवती दमयन्तीव रूपिणी।
भारतीव कलाभिज्ञा लक्ष्मीरिव महागुणा॥२०॥

सुप्रजा देवमातेव जानकीव धृतव्रता।
रविप्रभेव सत्कान्तिश्चन्द्रिकेव मनोरमा॥२१॥

दशवर्षसहस्राणि सह भर्त्रा प्रमोदते।
प्रसूय तनयानष्टौ परं सुखमवाप्स्यति॥२२॥

इत्युक्तवन्तं नृपतिर्धनैः सम्पूज्य तं द्विजम्।
अवाप परमां प्रीतिं तद्वागमृतसेवया॥२३॥

अथान्योऽपि द्विजः प्राह धैर्यवानमितद्युतिः।
एषा चतुर्दशे वर्षे वैधव्यं प्रतिपत्स्यति॥२४॥

इत्याकर्ण्य वचस्तस्य वज्रनिर्घातनिष्ठुरम्।
मुहूर्तमभवद्राजा चिन्ताव्याकुलमानसः॥२५॥

अथ सर्वान्समुत्सृज्य ब्राह्मणान्ब्रह्मवत्सलः।
सर्वं दैवकृतं मत्वा निश्चिन्तः पार्थिवोऽभवत्॥२६॥

सापि सीमन्तिनी बाला क्रमेण गतशैशवा।
वैधव्यमात्मनो भावि शुश्रावाऽऽत्मसखीमुखात्॥२७॥

परं निर्वेदमापन्ना चिन्तयामास बालिका।
याज्ञवल्क्यमुनेः पत्नीं मैत्रेयीं पर्यपृच्छत्॥२८॥

मातस्त्वच्चरणाम्भोजं प्रपन्नाऽस्मि भयाकुला।
सौभाग्यवर्धनं कर्म मम शंसितुमर्हसि॥२९॥

इति प्रपन्नां नृपतेः कन्यां प्राह मुनेः सती।
शरणं ब्रज तन्वङ्गि पार्वतीं शिवसंयुताम्॥३०॥

सोमवारे शिवं गौरीं पूजयस्व समाहिता।
उपोषिता वा सुस्नाता विरजाम्बरधारिणी॥३१॥

यतवाङ्मिश्रलमनाः पूजां कृत्वा यथोचिताम्।
ब्राह्मणान्भोजयित्वाऽथ शिवं सम्यक्प्रसादयत्॥३२॥

पापक्षयोऽभिषेकेण साम्राज्यं पीठपूजनात्।
सौभाग्यमखिलं सौख्यं गन्धमाल्याक्षतार्पणात्॥३३॥

धूपदानेन सौगन्ध्यं कान्तिर्दीपप्रदानतः।
नैवेद्यैश्च महाभोगो लक्ष्मीस्ताम्बूलदानतः॥३४॥

धर्मार्थकाममोक्षाश्च नमस्कारप्रदानतः।
अष्टैश्वर्यादिसिद्धीनां जप एव हि कारणम्॥३५॥

होमेन सर्वकामानां समृद्धिरुपजायते।
सर्वेषामेव देवानां तुष्टिर्ब्राह्मणभोजनात्॥३६॥

इत्थमाराधय शिवं सोमवारे शिवामपि।
अत्यापदमपि प्राप्ता निस्तीर्णाभिभवा भवेः॥३७॥

घोराद् घोरं प्रपन्नापि महाक्लेशं भयानकम्।
शिवपूजाप्रभावेण तरिष्यसि महद्भयम्॥३८॥

इत्थं सीमन्तिनीं सम्यगनुशास्य पुनः सती।
ययौ साऽपि वरारोहा राजपुत्री तथाऽकरोत्॥३९॥

दमयन्त्यां नलस्यासीदिन्द्रसेनाभिधः सुतः।
तस्य चन्द्राङ्गदो नाम पुत्रोऽभूच्चन्द्रसन्निभः॥४०॥

चित्रवर्मा नृपश्रेष्ठस्तमाहूय नृपात्मजम्।
कन्यां सीमन्तिनीं तस्मै प्रायच्छद्गुर्वनुज्ञया॥४१॥

सोऽभून्महोत्सवस्तत्र तस्या उद्धाहकर्मणि।
यत्र सर्वमहीपानां समवायो महानभूत्॥४२॥

तस्याः पाणिग्रहं काले कृत्वा चन्द्राङ्गदः कृती।
उवास कतिचिन्मासांस्तत्रैव श्वशुरालये॥४३॥

एकदा यमुनां तर्तुं स राजतनयो बली।
आरुरोह तरीं कैश्चिद्वयस्यैः सह लीलया॥४४॥

तस्मिंस्तरति कालिन्दीं राजपुत्रे विधेर्वशात्।
ममञ्ज सह कैवर्तेरावर्ताभिहता तरी॥४५॥

हा हेति शब्दः सुमहानासीत्तस्यास्तटद्वये।
पश्यतां सर्वसैन्यानां प्रलापो दिवमस्पृशत्॥४६॥

मञ्जन्तो मग्निरे केचित्केचिद्वाहोदरं गताः।
राजपुत्रादयः केचिन्नादृश्यन्त महाजले॥४७॥

तदुपश्रुत्य राजाऽपि चित्रवर्माऽतिविह्वलः।
यमुनायास्तटं प्राप्य विचेष्टः समजायत॥४८॥

श्रुत्वाऽथ राजपत्न्यश्च बभूवुर्गतचेतनाः।
सा च सीमन्तिनी श्रुत्वा पपाप भुवि मूर्च्छिता॥४९॥

तथाऽन्ये मन्त्रिमुख्याश्च नायकाः सपुरोहिताः।
विह्वलाः शोकसन्तप्ता विलेपुर्मुक्तमूर्धजाः॥५०॥

इन्द्रसेनोऽपि राजेन्द्रः पुत्रवार्त्ता सुदुःखितः।
आकर्ण्य सह पत्नीभिर्नष्टसंज्ञः पपात ह॥५१॥

तन्मन्त्रिणश्च तत्पौरास्तथा तद्देशवासिनः।

आबालवृद्धवनिताश्चक्रुः शोकविह्वलाः॥५२॥

शोकात्केचिदुरो जघ्नुः शिरो जघ्नुश्च केचन।

हा राजपुत्र हा तात क्वासि क्वासीति बभ्रमुः॥५३॥

एवं शोकाकुलं दीनमिन्द्रसेनमहीपतेः।

नगरं सहसा क्षुब्धं चित्रवर्मपुरं तथा॥५४॥

अथ वृद्धैः समाश्वस्तश्चित्रवर्मा महीपतिः।

शनैर्नगरमागत्य सान्त्वयामास चाऽऽत्मजाम्॥५५॥

स राजाऽम्भसिमग्नस्य जामातुस्तस्य बान्धवैः।

आगतैः कारयामास साकल्यादौर्ध्वदैहिकम्॥५६॥

सा च सीमन्तिनी साध्वी भर्तृलोकमतिः सती।

पित्रा निषिद्धा स्नेहेन वैधव्यं प्रत्यपद्यत॥५७॥

मुनेः पत्न्योऽपदिष्टं यत्सोमवारव्रतं शुभम्।

न तत्याज शुभाचारा वैधव्यं प्राप्तवत्यपि॥५८॥

एवं चतुर्दशे वर्षे दुःखं प्राप्य सुदारुणम्।

ध्यायन्ती शिवपादाब्जं वत्सरत्रयमत्यगात्॥५९॥

पुत्रशोकादिवोन्मत्तमिन्द्रसेनं महीपतिम्।

प्रसह्य तस्य दायादाः सप्ताङ्गं जहुरोजसा॥६०॥

हृतसिंहासनः शूरैर्दायादैः सोऽप्रजो नृपः।

निगृह्य काराभवने सपत्नीको निवेशितः॥६१॥

चन्द्रागदोऽपि तत्पुत्रो निमग्नो यमुनाजले।

अधोधोमञ्जमानोऽसौ ददर्शोरगकामिनीः॥६२॥

जलक्रीडासु सक्तास्ता दृष्ट्वा राजकुमार कम्।
विस्मितास्तमथो निन्युः पातालं पन्नगालयम्॥६३॥

स नीयमानस्तरसा पन्नगीभिर्नृपात्मजः।
तक्षकस्य पुरं रम्यं विवेश परमाद्भुतम्॥६४॥

सोऽपश्यद्राजतनयो महेन्द्रभवनोपमम्।
महारत्नपरिभ्राजन्मयूखपरिदीपितम् ॥६५॥

वज्रवैडूर्यपाचादिप्रासादशतसङ्कुलम् ।
माणिक्यगोपुरद्वारं मुक्तादामभिरुज्ज्वलम्॥६६॥

चन्द्रकान्तस्थलं रम्यं हेमद्वारकपाटकम्।
अनेकशतसाहस्रमणिदीपविराजितम् ॥६७॥

तत्रापश्यत्सभामध्ये निषण्णं रत्नविष्टरे।
तक्षकं पन्नगाधीशं फणानेकशतोज्ज्वलम्॥६८॥

दिव्याम्बरधरं दीप्तं रत्नकुण्डलराजितम्।
नानारत्नपरिक्षिप्तमुकुटद्युतिरञ्जितम् ॥६९॥

फणामणिमयूखाढ्यैरसङ्ख्यैः पन्नगोत्तमैः।
उपासितं प्राञ्जलिभिश्चित्ररत्नविभूषितैः॥७०॥

रूपयौवनमाधुर्यविलासगति शोभिना।
नागकन्यासहस्रेण समन्तात्परिवारितम्॥७१॥

दिव्याभरणदीप्ताङ्गं दिव्यचन्दनचर्चितम्।
कालाग्निमिव दुर्धर्षं तेजसाऽऽदित्यसन्निभम्॥७२॥

दृष्ट्वा राजसुतो धीरः प्रणिपत्य सभास्थले।
उत्थितः प्राञ्जलिस्तस्य तेजसाऽऽक्षितलोचनः॥७३॥

नागराजोऽपि तं दृष्ट्वा राजपुत्रं मनोरमम्।
कोऽयं कस्मादिहायात इति पप्रच्छ पन्नगीः॥७४॥

ता ऊचुर्यमुनातोये दृष्टोऽस्माभिर्यदृच्छया।
अज्ञातकुलनामायमानीतस्तव सन्निधिम्॥७५॥

अथ पृष्ठो राजपुत्रस्तक्षकेण महात्मना।
कस्यासि तनयः कस्त्वं को देशः कथमागतः॥७६॥

राजपुत्रो वचः श्रुत्वा तक्षकं वाक्यमब्रवीत्॥७७॥

राजपुत्र उवाच

अस्ति भूमण्डले कश्चिद्देशो निषधसंज्ञकः।
तस्याधिपोऽभवद्राजा नलो नाम महायशः।
स पुण्यकीर्तिः क्षितिपो दमयन्तीपतिः शुभः॥७८॥

तस्मादपीन्द्रसेनाख्यस्तस्य पुत्रो महाबलः।
चन्द्राङ्गदोऽस्मि नाम्नाऽहं नवोढः श्वशुरालये।
विहरन्यमुनातोये निमग्नो देवचोदितः॥७९॥

एताभिः पन्नगस्त्रीभिरानीतोऽस्मि तवान्तिकम्।
दृष्ट्वाऽहं तव पादाब्जं पुण्यैर्जन्मान्तरार्जितैः॥८०॥

अद्य धन्योऽस्मि धन्योऽस्मि कृतार्थो पितरौ मम।
यत्प्रेक्षितोऽहं कारुण्यात्त्वया सम्भाषितोऽपि च॥८१॥

सूत उवाच

इत्युदारमसम्भ्रान्तं वचः श्रुत्वाऽतिपेशलम्।
तक्षकः पुनरौत्सुक्याद्वभाषे राजनन्दनम्॥८२॥

तक्षक उवाच

भो भो नरेन्द्रदायाद मा भैषीधीरतां ब्रज।
सर्वदेवेषु को देवो युष्माभिः पूज्यते सदा॥८३॥

राजपुत्र उवाच

यो देवः सर्वदेवेषु महादेव इति स्मृतः।
पूज्यते स हि विश्वात्मा शिवोऽस्माभिरुमापतिः॥८४॥

यस्य तेजोऽंशलेशेन रजसा च प्रजापतिः।
कृतरूपोऽसृजद्विश्वं स नः पूज्यो महेश्वरः॥८५॥

यस्यांशात्सात्त्विकं दिव्यं बिभ्रद्विष्णुः सनातनः।
विश्वं बिभर्ति भूतात्मा शिवोऽस्माभिः स पूज्यते॥८६॥

यस्यांशात्तामसाज्जातो रुद्रः कालाग्निसन्निभः।
विश्वमेतद्धरत्यन्ते स पूज्योऽस्माभिरीश्वरः॥८७॥

यो विधाता विधातुश्च कारणस्यापि कारणम्।
तेजसां परमं तेजः स शिवो नः परा गतिः॥८८॥

योऽन्तिकस्थोऽपि दूरस्थः पापोपहृतचेतसाम्।
अपरिच्छेद्य धामासौ शिवो नः परमा गतिः॥८९॥

योऽग्नौ तिष्ठति यो भूमौ यो वायौ सलिले च यः।
य आकाशे च विश्वात्मा स पूज्यो नः सदाशिवः॥९०॥

यः साक्षी सर्वभूतानां य आत्मस्थो निरञ्जनः।
यस्येच्छावशगो लोकः सोऽस्माभिः पूज्यते शिवः॥९१॥

यमेकमाद्यं पुरुषं पुराणं
वदन्ति भिन्नं गुणवैकृतेन।
क्षेत्रज्ञमेकेऽथ तुरीयमन्ये
कूटस्थमन्ये स शिवो गतिर्नः॥९२॥

यं नास्पृशंश्चेत्यमचिन्त्यतत्त्वं
दुरन्तधामानमतत्स्वरूपम् ।
मनोवचोवृत्तय आत्मभाजां
स एष पूज्यः परमः शिवो नः॥९३॥

यस्य प्रसादं प्रतिलभ्य सन्तो
 वाञ्छन्ति नैन्द्रं पदमुञ्चलं वा।
 निस्तीर्णकर्मार्गलकालचक्राः
 चरन्त्यभीताः स शिवो गतिर्नः॥१४॥

यस्य स्मृतिः सकलपापरुजां विघातं
 सद्यः करोत्यपि च पुल्कसजन्मभाजाम्।
 यस्य स्वरूपमखिलं श्रुतिभिर्विमृग्यं
 तस्मै शिवाय सततं करवाम पूजाम्॥१५॥

यन्मूर्ध्नि लब्धनिलया सुरलोकसिन्धुः
 यस्याङ्गगा भगवती जगदम्बिका च।
 यत्कुण्डले त्वहह तक्षकवासुकी द्वौ
 सोऽस्माकमेव गतिरर्धशशाङ्कमौलिः॥१६॥

जयति निगमचूडाग्रेषु यस्याङ्घ्रिपद्मं
 जयति च हृदि नित्यं योगिनां यस्य मूर्तिः।
 जयति सकलतत्त्वोद्भासनं यस्य मूर्तिः
 स विजितगुणसर्गः पूज्यतेऽस्माभिरीशः॥१७॥

सूत उवाच

इत्याकर्ण्य वचस्तस्य तक्षकः प्रीतमानसः।
 जातभक्तिर्महादेवे राजपुत्रमभाषत॥१८॥

तक्षक उवाच

परितुष्टोऽस्मि भद्रं स्तात् तव राजेन्द्रनन्दन।
 बालोऽपि यत्परं तत्त्वं वेत्सि शैवं परात्परम्॥१९॥

एष रत्नमयो लोक एताश्चारुदृशोऽबलाः।
 एते कल्पद्रुमाः सर्वे वाऽप्योमृतरसाम्भसः॥१००॥

नात्र मृत्युभयं घोरं न जरारोगपीडनम्।
 यथेष्टं विहरात्रैव भुङ्क्ते भोगान्यथोचितान्॥१०१॥
 इत्युक्तो नागराजेन स राजेन्द्रकुमारकः।
 प्रत्युवाच परं प्रीत्या कृताञ्जलिरुदारधीः॥१०२॥
 कृतदारोऽस्म्यहं काले सुव्रता गृहिणी मम।
 शिव पूजापरा नित्यं पितरावेकपुत्रकौ॥१०३॥
 ते त्वद्य मां मृतं मत्वा शोकेन महताऽऽवृताः।
 प्रायः प्राणैर्वियुज्यन्ते दैवात्प्राणान्वहन्ति वा॥१०४॥
 अतो मया बहुतिथं नात्र स्थेयं कथञ्चन।
 तमेव लोकं कृपया मां प्रापयितुमर्हसि॥१०५॥
 इत्युक्तवन्तं नरदेवपुत्रं
 दिव्यैर्वरात्रैः सुरपादपोत्थैः।
 आप्याययित्वा वरगन्धवासः
 स्रग्वत्तदिव्याभरणैर्विचित्रैः ॥१०६॥
 सन्तोषयित्वा विविधैश्च भोगैः
 पुनर्बभाषे भुजगाधिराजः।
 यदा यदा त्वं स्मरसि त्वदग्रे
 तदा तदाऽऽविष्क्रियते मयेति॥१०७॥
 पुनश्च राजपुत्राय तक्षकोऽश्वं च कामगम्।
 नानाद्वीपसमुद्रेषु लोकेषु च निरर्गलम्॥१०८॥
 दत्तवान्नलाभरणदिव्याभरणवाससाम्।
 वाहनाय ददावेकं राक्षसं पन्नगेश्वरः॥१०९॥
 तत्सहायार्थमेकं च पन्नगेन्द्रकुमारकम्।
 नियुज्य तक्षकः प्रीत्या गच्छेति विससर्ज तम्॥११०॥

इति चन्द्राङ्गदः सोऽथ सङ्गृह्य विविधं धनम्।
अश्वं कामगमारुह्य ताभ्यां सह विनिर्ययौ॥१११॥

स मूहूर्तादिवोन्मज्ज्य तस्मा देव सरिञ्जलात्।
विजहार तटे रम्ये दिव्यमारुह्य वाजिनम्॥११२॥

अथास्मिन्समये तन्वी सा च सीमन्तिनी सती।
स्नातुं समाययौ तत्र सखीभिः परिवारिता॥११३॥

सा ददर्श नदीतीरे विहरन्तं नृपात्मजम्।
रक्षसा नररूपेण नागपुत्रेण चान्वितम्॥११४॥

दिव्यरत्नसमाकीर्णं दिव्य माल्यावतंसकम्।
देहेन दिव्यगन्धेन व्याक्षिप्तदशयोजनम्॥११५॥

तमपूर्वाकृतिं वीक्ष्य दिव्याश्वमधिसंस्थितम्।
जडोन्मत्तेव भीतेव तस्थौ तन्न्यस्तलोचना॥११६॥

तां च राजेन्द्रपुत्रोऽसौ दृष्टपूर्वामिति स्मरन्।
निर्मुक्तकण्ठाभरणां कण्ठसूत्रविवर्जिताम्॥११७॥

असंयोजितधम्मिल्लामङ्गरागविवर्जिताम् ।
त्यक्तनीलाञ्जनापाङ्गीं कृशाङ्गीं शोकदूषिताम्॥११८॥

दृष्ट्वाऽवतीर्य तुरगादुपविष्टः सरित्तटे।
तामाहूय वरारोहामुपवेश्येदमब्रवीत्॥११९॥

का त्वं कस्य कलत्रं वा कस्यासि तनया सती।
किमिदं तेऽङ्गने बाल्ये दुःसहं शोकलक्षणम्॥१२०॥

इति स्नेहेन सम्पृष्टा सा वधूरश्रुलोचना।
लज्जिता स्वयमाख्यातुं तत्सखी सर्वमब्रवीत्॥१२१॥

इयं सीमन्तिनी नाम्ना स्नुषा निषधभूपतेः।
 चन्द्राङ्गदस्य महिषी तनया चित्रवर्मणः॥१२२॥
 अस्याः पतिर्देवयोगान्निमग्नोऽस्मिन्महाजले।
 तेनेयं प्राप्तवैधव्या बाला दुःखेन शोषिता॥१२३॥
 एवं वर्षत्रयं नीतं शोकेनातिबलीयसा।
 अद्येन्दुवारे सम्प्राप्ते स्नातुमत्र समागता॥१२४॥
 श्वशुरोऽस्याश्च राजेन्द्रो हृतराज्यश्च शत्रुभिः।
 बलाद्गृहीतो बद्धश्च सभार्यस्तद्वशे स्थितः॥१२५॥
 तथाऽप्येषा शुभाचारा सोमवारे महेश्वरम्।
 साम्बिकं परया भक्त्या पूजयत्यमलाशया॥१२६॥

सूत उवाच

इत्थं सखीमुखेनैव सर्वमावेद्य सुव्रता।
 ततः सीमन्तिनी प्राह स्वयमेव नृपात्मजम्॥१२७॥
 कस्त्वं कन्दर्पसङ्काशः काविमौ तव पार्श्वगौ।
 देवो नरेन्द्रः सिद्धो वा गन्धर्वो वाऽथ किन्नरः॥१२८॥
 किमर्थं मम वृत्तान्तं स्नेहवानिव पृच्छसि।
 किं मां वेत्सि महाबाहो दृष्टवान्किमु कुत्रचित्॥१२९॥
 दृष्टपूर्वं इवाऽऽभासि मया च स्वजनो यथा।
 सर्वं कथय तत्त्वेन सत्यसारा हि साधवः॥१३०॥

सूत उवाच

एतावदुक्त्वा नरदेवपुत्री
 सबाष्पकण्ठं सुचिरं रुरोद।
 मुमोह भूमौ पतिता सखीभिः
 वृता न किञ्चित्कथितुं शशाक॥१३१॥

श्रुत्वा चन्द्राङ्गदः सर्वं प्रियायाः शोककारणम्।
मुहूर्तमभवत्तूष्णीं स्वयं शोकसमाकुलः॥१३२॥

अथाश्वास्य प्रियां तन्वीं विविधैर्वाक्यनैपुणैः।
सिद्धा नाम वयं देवाः कामगा इति सोऽब्रवीत्॥१३३॥

ततो बलादिवाकृष्य पाणिग्रहणशङ्किताम्।
पुलकाञ्चितसर्वाङ्गीं तां कर्णे त्विदमब्रवीत्॥१३४॥

क्वापि लोके मया दृष्टस्तव भर्ता वरानने।
त्वद्वताचरणात्प्रीतः सद्य एवागमिष्यति॥१३५॥

अपनेष्यति ते शोकं द्वित्रैरेव दिनैर्ध्रुवम्।
एतच्छंसितुमायातस्तव भर्तुः सखाऽस्म्यहम्॥१३६॥

अत्र कार्यो न सन्देहः शपामि शिवपादयोः।
तावत्त्वद्धृदये स्थेयं न प्रकाश्यं च कुत्रचित्॥१३७॥

सा तु तद्वचनं श्रुत्वा सुधाधाराशताधिकम्।
सम्भ्रमोद्भ्रान्तनयना तमेव मुहुरैक्षत॥१३८॥

प्रेमबन्धानुगुणितं वाक्यं चाह रसायनम्।
विभ्रमोदारसहितं मधुरापाङ्गवीक्षणम्॥१३९॥

स्वपाणिस्पर्शनोद्भिन्नपुलकाञ्चितविग्रहम्।
पूर्वदृष्टानि चाङ्गेषु लक्षणानि स्वरादिषु।
वयःप्रमाणं वर्णं च परीक्ष्यैनमतर्कयत्॥१४०॥

एष एव पतिर्मे स्याद्ध्रुवं नान्यो भविष्यति।
अस्मिन्नेव प्रसक्तं मे हृदयं प्रेमकातरम्॥१४१॥

परलोकादिहायातः कथमेवं स्वरूपधृक्।
दुर्भाग्यायाः कथं मे स्याद्भर्तुर्नष्टस्य दर्शनम्॥१४२॥

स्वप्नोऽयं किमु न स्वप्नो भ्रमोऽयं किं तु न भ्रमः।
एष धूर्तोऽथवा कश्चिद् यक्षो गन्धर्व एव वा॥१४३॥

मुनिपत्न्या यदुक्तं मे परमापद्गताऽपि च।
व्रतमेतत्कुरुष्वेति तस्य वा फलमेव वा॥१४४॥

यो वर्षायुतसौभाग्यं ममेत्याह द्विजोत्तमः।
नूनं तस्य वचः सत्यं को विद्यादीश्वरं विना॥१४५॥

निमित्तानि च दृश्यन्ते मङ्गलानि दिनेदिने।
प्रसन्ने पार्वतीनाथे किमसाध्यं शरीरिणाम्॥१४६॥

इत्थं विमृश्य बहुधा तां पुनर्मुक्तसंशयाम्।
लज्जानम्रमुखीं कर्णे शशंसात्मप्रयोजनम्॥१४७॥

इमं वृत्तान्तमाख्यातुं तत्पित्रोः शोकतप्तयोः।
गच्छामः स्वस्ति ते भद्रे सद्यः पतिमवाप्स्यसि॥१४८॥

इत्युक्त्वाऽश्वं समारुह्य जगाम नृपनन्दनः।
ताभ्यां सह निजं राष्ट्रं प्रत्यपद्यत तत्क्षणात्॥१४९॥

स पुरोपवनाभ्याशे स्थित्वा तं फणिपुत्रकम्।
विससर्जाऽऽत्मदायादानृपासनगतान्प्रति ॥१५०॥

स गत्वोवाच ताञ्छीघ्रमिन्द्रसेनो विमुच्यताम्।
चन्द्राङ्गदस्तस्य सुतः प्राप्तोऽयं पन्नगालयात्॥१५१॥

नृपासनं विमुञ्चन्तु भवन्तो न विचार्यताम्।
नो चेच्चन्द्रागदस्याशु बाणाः प्राणान्हरन्ति वः॥१५२॥

स मग्नो यमुनातोये गत्वा तक्षकमन्दिरम्।
लब्ध्वा च तस्य साहाय्यं पुनर्लोकादिहागतः॥१५३॥

इत्याख्यातमशेषेण तद्वृत्तान्तं निशम्य ते।
साधुसाध्विति सम्भ्रान्ताः शशंसुः परिपन्थिनः॥१५४॥

अथेन्द्रसेनाय निवेद्य सत्वरं
 नष्टस्य पुत्रस्य पुनः समागमम्।
 प्रसाद्य तं प्राप्तनरेश्वरासनं
 दायादमुख्यास्तु भयं प्रपेदिरे॥१५५॥

अथ पौरजनाः सर्वे पुरोद्याने नृपात्मजम्।
 दृष्ट्वा राज्ञे द्रुतं प्रोचुर्लेभिरे च महाधनम्॥१५६॥

आकर्ण्य पुत्रमायान्तं राजाऽऽनन्दजलाप्लुतः।
 न व्यजानादिमं लोकं राज्ञी च परया मुदा॥१५७॥

अथ नागरिकाः सर्वे मन्त्रिवृद्धाः पुरोधसः।
 प्रत्युद्गम्य परिष्वज्य तमानिन्युर्नृपान्तिकम्॥१५८॥

अथोत्सवेन महता प्रविश्य निजमन्दिरम्।
 राजपुत्रः स्वपितरौ ववन्दे बाष्पमुत्सृजन्॥१५९॥

तं पादमूले पतितं स्वपुत्रं
 विवेद नासौ पृथिवीपतिः क्षणम्।
 प्रबोधितोऽमात्यजनैः कथञ्चिद्
 उत्थाय क्लिन्नेन हृदाऽऽलिलिङ्ग॥१६०॥

क्रमेण मातृरभिवन्द्य ताभिः
 प्रवर्धिताशीः प्रणयाकुलाभिः।
 आलिङ्गितः पौरजनानशेषान्
 सम्भावयामास स राजसूनुः॥१६१॥

तेषां मध्ये समासीनः स्ववृत्तान्तमशेषतः।
 पित्रे निवेदयामास तक्षकस्य च मित्रताम्॥१६२॥

दत्तं भुजङ्गराजेन रत्नादिधनसञ्चयम्।
 दिव्यं तद्राक्षसानीतं पित्रे सर्वं न्यवेदयत्॥१६३॥

राजपुत्रस्य चरितं दृष्ट्वा श्रुत्वा च विह्वलः।
मेने स्नुषायाः सौभाग्यं महेशाराधनार्जितम्॥१६४॥

सौमाङ्गल्यमयीं वार्तामिमां निषधभूपतिः।
चारैर्निवेदयामास चित्रवर्ममहीपतेः॥१६५॥

श्रुत्वाऽमृतमयीं वार्तां स समुत्थाय सम्भ्रमात्।
तेभ्यो दत्त्वा धनं भूरि ननर्ताऽऽनन्दविह्वलः॥१६६॥

अथाहूय स्वतनयां परिष्वज्याश्रुलोचनः।
भूषणैर्भूषयामास त्यक्तवैधव्यलक्षणाम्॥१६७॥

अथोत्सवो महानासीद्राष्ट्रग्रामपुरादिषु।
सीमन्तिन्याः शुभाचारं शशंसुः सर्वतो जनाः॥१६८॥

चित्रवर्माऽथ नृपतिः समाहूयेन्द्रसेनजम्।
पुनर्विवाहविधिना सुतां तस्मै न्यवेदयत्॥१६९॥

चन्द्राङ्गदोऽपि रत्नाद्यैरानीतैस्तक्षकालयात्।
स्वां पत्नीं भूषयां चक्रे मर्त्यानामतिदुर्लभैः॥१७०॥

अङ्गरागेण दिव्येन तप्तकाञ्चनशोभिना।
शुशुभे सा सुगन्धेन दशयोजनगामिना॥१७१॥

अम्लानमालया शश्वत्पद्मकिञ्जल्कवर्णया।
कल्पद्रुमोत्थया बाला भूषिता शुशुभे सती॥१७२॥

एवं चन्द्राङ्गदः पत्नीमवाप्य समये शुभे।
ययौ स्वनगरीं भूयः श्वशुरेणानुमोदितः॥१७३॥

इन्द्रसेनोऽपि राजेन्द्रो राज्ये स्थाप्य निजात्मजम्।
तपसा शिवमाराध्य लेभे संयमिनां गतिम्॥१७४॥

दशवर्षसहस्राणि सीमन्तिन्या स्वभार्यया।
सार्धं चन्द्राङ्गदो राजा बुभुजे विषयान्बहून्॥१७५॥

प्रासूत तनयानष्टौ कन्यामेकां वराननाम्।
रेमे सीमन्तिनी भर्त्रा पूजयन्ती महेश्वरम्।
दिनेदिने च सौभाग्यं प्राप्तं चैवेन्दुवासरात्॥१७६॥

सूत उवाच

विचित्रमिदमाख्यानं मया समनुवर्णितम्।
भूयोऽपि वक्ष्ये माहात्म्यं सोमवारव्रतोदितम्॥१७७॥

॥इति श्रीस्कान्दे महापुराणे एकाशीतिसाहस्र्यां संहितायां ब्रह्मोत्तरखण्डे
सोमवारव्रतवर्णनं नामाष्टमोऽध्यायः॥

ऋषय ऊचुः

साधु साधु महाभाग त्वया कथितमुत्तमम्।
आख्यानं पुनरन्यत्र विचित्रं वक्तुमर्हसि॥१॥

सूत उवाच

विदर्भविषये पूर्वमासीदेको द्विजोत्तमः।
वेदमित्र इति ख्यातो वेदशास्त्रार्थवित्सुधीः॥२॥

तस्यासीदपरो विप्रः सखा सारस्वताह्वयः।
तावुभौ परमस्निग्धावेकदेशनिवासिनौ॥३॥

वेदमित्रस्य पुत्रोऽभूत्सुमेधा नाम सुव्रतः।
सारस्वतस्य तनयः सोमवानिति विश्रुतः॥४॥

उभौ सवयसौ बालौ समवेषौ समस्थिती।
समं च कृतसंस्कारौ समविद्यौ बभूवतुः॥५॥

साङ्गानधीत्य तौ वेदांस्तर्कव्याकरणानि च।
इतिहासपुराणानि धर्मशास्त्राणि कृत्स्नशः॥६॥

सर्वविद्याकुशलिनौ बाल्य एव मनीषिणौ।
प्रहर्षमतुलं पित्रोर्ददतुः सकलैर्गुणैः॥७॥

तावेकदा स्वतनयौ तावुभौ ब्राह्मणोत्तमौ।
आहूयावोचतां प्रीत्या षोडशाब्दौ शुभाकृती॥८॥

हे पुत्रकौ युवां बाल्ये कृतविद्यौ सुवर्चसौ।
वैवाहिकोऽयं समयो वर्तते युवयोः समम्॥९॥

इमं प्रसाद्य राजानं विदर्भेशं स्वविद्यया।
ततः प्राप्य धनं भूरि कृतोद्वाहौ भविष्यथः॥१०॥

एवमुक्तौ सुतौ ताभ्यां तावुभौ द्विजनन्दनौ।
विदर्भराजमासाद्य समतोषयतां गुणैः॥११॥

विद्यया परितुष्टाय तस्मै द्विजकुमारकौ।
विवाहार्थं कृतोद्योगौ धनहीनावशंसताम्॥१२॥

तयोरपि मतं ज्ञात्वा स विदर्भमहीपतिः।
प्रहस्य किञ्चित्प्रोवाच लोकतत्त्वविवित्सया॥१३॥

आस्ते निषधराजस्य राज्ञी सीमन्तिनी सती।
सोमवारे महादेवं पूजयत्यम्बिकायुतम्॥१४॥

तस्मिन्दिने सपत्नीकान्द्विजाग्र्यान्वेदवित्तमान्।
सम्पूज्य परया भक्त्या धनं भूरि ददाति च॥१५॥

अतोऽत्र युवयोरैको नारीविभ्रमवेषधृक्।
एकस्तस्या पतिर्भूत्वा जायेतां विप्रदम्पती॥१६॥

युवां वधूवरौ भूत्वा प्राप्य सीमन्तिनीगृहम्।
भुक्त्वा भूरि धनं लब्ध्वा पुनर्यातं ममान्तिकम्॥१७॥

इति राज्ञा समादिष्टौ भीतौ द्विजकुमारकौ।
प्रत्यूचतुरिदं कर्म कर्तुं नौ जायते भयम्॥१८॥

देवतासु गुरौ पित्रोस्तथा राजकुलेषु च।
कौटिल्यमाचरन्मोहात्सद्यो नश्यति सान्वयः॥१९॥

कथमन्तर्गृहं राज्ञां छद्मना प्रविशेत्पुमान्।
गोप्यमानमपिच्छद्म कदाचित्ख्यातिमेष्यति॥२०॥

ये गुणाः साधिताः पूर्वं शीलाचारश्रुतादिभिः।
सद्यस्ते नाशमायान्ति कौटिल्य पथगामिनः॥२१॥

पापं निन्दा भयं वैरं चत्वार्येतानि देहिनाम्।
छद्ममार्गप्रपन्नानां तिष्ठन्त्येव हि सर्वदा॥२२॥

अत आवां शुभाचारौ जातौ च शुचिनां कुले।
वृत्तं धूर्तजनश्लाघ्यं नाश्रयावः कदाचन॥२३॥

राजोवाच

दैवतानां गुरूणां च पित्रोश्च पृथिवीपतेः।
शासनस्याप्यलङ्घ्यत्वात्प्रत्यादेशो न कर्हिचित्॥२४॥

एतैर्यद्यत्समादिष्टं शुभं वा यदि वाऽशुभम्।
कर्तव्यं नियतं भीतैरप्रमत्तैर्बुभूषुभिः॥२५॥

अहो वयं हि राजानः प्रजा यूयं हि सम्मताः।
राजाज्ञया प्रवृत्तानां श्रेयः स्यादन्यथा भयम्॥२६॥

अतो मच्छासनं कार्यं भवद्भ्यामविलम्बितम्।
इत्युक्तौ नरदेवेन तौ तथेत्यूचतुर्भयात्॥२७॥

सारस्वतस्य तनयं सामवन्तं नराधिपः।
स्त्रीरूपधारिणं चक्रे वस्त्राकल्पां जनादिभिः॥२८॥

स कृत्रिमोद्धूतकलत्रभावः
प्रयुक्तकर्णाभरणाङ्गरागः ।
स्निग्धाञ्जनाक्षः स्पृहणीयरूपो
बभूव सद्यः प्रमदोत्तमाभः॥२९॥

तावुभौ दम्पती भूत्वा द्विजपुत्रौ नृपाज्ञया।
जग्मतुर्नैषधं देशं यद्वा तद्वा भवत्विति॥३०॥

उपेत्य राजसदनं सोमवारे द्विजोत्तमैः।
सपत्नीकैः कृतातिथ्यौ धौतपादौ बभूवतुः॥३१॥

सा राज्ञी ब्राह्मणान्सर्वानुपविष्टान्वरासने।
प्रत्येकमर्चयाश्चक्रे सपत्नीकान्द्विजोत्तमान्॥३२॥

तौ च विप्रसुतौ दृष्ट्वा प्राप्तौ कृतकदम्पती।
ज्ञात्वा किञ्चिद्विहस्याथ मेने गौरीमहेश्वरौ॥३३॥

आवाह्य द्विजमुख्येषु देवदेवं सदाशिवम्।
पत्नीष्वावाहयामास सा देवीं जगदम्बिकाम्॥३४॥

गन्धैर्माल्यैः सुरभिभिर्धूपैर्नाराजनैरपि।
अर्चयित्वा द्विजश्रेष्ठान्नमश्चक्रे समाहिता॥३५॥

हिरण्मयेषु पात्रेषु पायसं घृतसंयुतम्।
शर्करामधुसंयुक्तं शाकैर्जुष्टं मनोरमैः॥३६॥

गन्धशाल्योदनैर्हृद्यैर्मोदकापूपराशिभिः ।
शङ्कुलीभिश्च संयावैः कृसरैर्माषपक्कैः॥३७॥

तथान्यैरप्यसङ्ख्यातेर्भक्ष्यैर्भोज्यैर्मनोरमैः ।
सुगन्धैः स्वादुभिः सूपैः पानीयैरपि शीतलैः॥३८॥

कृतमन्नं द्विजाग्रेभ्यः सा भक्त्या पर्यवेषयत्।
दध्योदनं निरुपमं निवेद्य समतोषयत्॥३९॥

भुक्तवत्सु द्विजाग्रेषु स्वाचान्तेषु नृपाङ्गना।
प्रणम्य दत्त्वा ताम्बूलं दक्षिणां च यथार्हतः॥४०॥

धेनूर्हिरण्यवासांसि रत्नस्रग्भूषणानि च।
दत्त्वा भूयो नमस्कृत्य विससर्ज द्विजोत्तमान्॥४१॥

तयोर्द्वयोर्भूसुरवर्यपुत्रयोः
एकस्तया हैमवतीधियार्चितः।
एको महादेवधियाभिपूजितः
कृतप्रणामौ ययतुस्तदाज्ञया॥४२॥

सा तु विस्मृतपुम्भावा तस्मिन्नेव द्विजोत्तमे।
जातस्पृहा मदोत्सिक्ता कन्दर्पविवशाऽब्रवीत्॥४३॥

अयि नाथ विशालाक्ष सर्वावयवसुन्दर।
तिष्ठ तिष्ठ क्व वा यासि मां न पश्यसि ते प्रियाम्॥४४॥

इदमग्रे वनं रम्यं सुपुष्पितमहाद्रुमम्।
अस्मिन्निर्हर्तुमिच्छामि त्वया सह यथासुखम्॥४५॥

इत्थं तयोक्तमाकर्ण्य पुरोऽगच्छद्विजात्मजः।
विचिन्त्य परिहासोक्तिं गच्छति स्म यथा पुरा॥४६॥

पुनरप्याह सा बाला तिष्ठतिष्ठ क्व यास्यसि।
दुरुत्सहस्मरावेशां परिभोक्तुमुपेत्य माम्॥४७॥

परिष्वजस्व मां कान्तां पाययस्व तवाधरम्।
नाहं गन्तुं समर्थाऽस्मि स्मरबाणप्रपीडिता॥४८॥

इत्थमश्रुतपूर्वा तां निशम्य परिशङ्कितः।
आयान्तीं पृष्ठतो वीक्ष्य सहसा विस्मयं गतः॥४९॥

कैषा पद्मपलाशाक्षी पीनोन्नतपयोधरा।
कृशोदरी बृहच्छ्रोणी नवपल्लवकोमला॥५०॥

स एव मे सखा किं नु जात एव वराङ्गना।
पृच्छाम्येनमतः सर्वमिति सञ्चिन्त्य सोऽब्रवीत्॥५१॥

किमपूर्वं इवाऽऽभाषि सखे रूपगुणादिभिः।
अपूर्वं भाषसे वाक्यं कामिनीव समाकुला॥५२॥

यस्त्वं वेदपुराणज्ञो ब्रह्मचारी जितेन्द्रियः।
सारस्वतात्मजः शान्तः कथमेवं प्रभाषसे॥५३॥

इत्युक्ता सा पुनः प्राह नाहमस्मि पुमान्प्रभो।
नाम्ना सामवती बाला तवास्मि रतिदायिनी॥५४॥

यदि ते संशयः कान्त ममाङ्गानि विलोकय।
इत्युक्तः सहसा मार्गे रहस्येनां व्यलोकयत्॥५५॥

तामकृत्रिमधम्मिल्लं जवनस्तनशोभिनीम्।
सुरूपां वीक्ष्य कामेन किञ्चिद्वाकुलतामगात्॥५६॥

पुनः संस्तभ्य यत्नेन चेतसो विकृतिं बुधः।
मुहूर्तं विस्मयाविष्टो न किञ्चित्प्रत्यभाषत॥५७॥

सामवत्युवाच

गतस्ते संशयः कश्चित्तरह्यागच्छ भजस्व माम्।
पश्येदं विपिनं कान्त परस्त्रीसुरतोचितम्॥५८॥

सुमेधा उवाच

मैवं कथय मर्यादां मा हिंसीर्मदमत्तवत्।
आवां विज्ञातशास्त्रार्थौ त्वमेवं भाषसे कथम्॥५९॥

अधीतस्य च शास्त्रस्य विवेकस्य कुलस्य च।
किमेष सदृशो धर्मो जारधर्मनिषेवणम्॥६०॥

न त्वं स्त्री पुरुषो विद्वाञ्जानीह्यात्मानमात्मना।
अयं स्वयङ्कृतोऽनर्थ आवाभ्यां यद्विचेष्टितम्॥६१॥

वञ्चयित्वाऽऽत्मपितरौ धूर्तराजानुशासनात्।
कृत्वा चानुचितं कर्म तस्यैतद् भुज्यते फलम्॥६२॥

सर्वं त्वनुचितं कर्म नृणां श्रेयोविनाशनम्।
यस्त्वं विप्रात्मजो विद्वान्गतः स्त्रीत्वं विगर्हितम्॥६३॥

मार्गं त्यक्त्वा गतोऽरण्यं नरो विध्येत कण्टकैः।
बलाद्धिंस्येत वा हिंस्रैर्यदा त्यक्तसमागमः॥६४॥

एवं विवेकमाश्रित्य तूष्णीमेहि स्वयं गृहम्।
देवद्विजप्रसादेन स्त्रीत्वं तव विलीयते॥६५॥

अथवा दैवयोगेन स्त्रीत्वमेव भवेत्तव।
पित्रा दत्ता मया साकं रंस्यसे वरवर्णिनि॥६६॥

अहो चित्रमहो दुःखमहो पापबलं महत्।
अहो राज्ञः प्रभावोऽयं शिवाराधनसम्भृतः॥६७॥

इत्युक्त्वाऽप्यसकृत् तेन सा वधूरतिविह्वला।
बलेन तं समालिङ्ग्य चुचुम्बाधरपल्लवम्॥६८॥

धर्षितोऽपि तया धीरः सुमेधा नूतनस्त्रियम्।
यत्नादानीय सदनं कृत्स्नं तत्र न्यवेदयत्॥६९॥

तदाकर्ण्यार्थं तौ विप्रौ कुपितौ शोकविह्वलौ।
ताभ्यां सह कुमारभ्यां वैदर्भान्तिकमीयतुः॥७०॥

ततः सारस्वतः प्राह राजानं धूर्तचेष्टितम्।
राजन्ममात्मजं पश्य तव शासनयन्त्रितम्॥७१॥

एतौ तवाज्ञावशगौ चक्रतुः कर्म गर्हितम्।
मत्पुत्रस्तत्फलं भुङ्क्ते स्त्रीत्वं प्राप्य जुगुप्सितम्॥७२॥

अद्य मे सन्ततिर्नष्टा निराशाः पितरो मम।
नापुत्रस्य हि लोकोऽस्ति लुप्तपिण्डादिसंस्कृतेः॥७३॥

शिखोपवीतमजिनं मौञ्जीं दण्डं कमण्डलुम्।
ब्रह्मचर्योचितं चिह्नं विहायेमां दशां गतः॥७४॥

ब्रह्मसूत्रं च सावित्रीं स्नानं सन्ध्यां जपार्चनम्।
विसृज्य स्त्रीत्वमाप्तोऽस्य का गतिर्वद पार्थिव॥७५॥

त्वया मे सन्ततिर्नष्टा नष्टो वेदपथश्च मे।
एकात्मजस्य मे राजन्का गतिर्वद शाश्वती॥७६॥

इति सारस्वतेनोक्तं वाक्यमाकर्ण्य भूपतिः।
सीमन्तिन्याः प्रभावेण विस्मयं परमं गतः॥७७॥

अथ सर्वान्समाहूय महर्षीन्मितिद्युतीन्।
प्रसाद्य प्रार्थयामास तस्य पुंस्त्वं महीपतिः॥७८॥

तेऽब्रुवन्नथ पार्वत्याः शिवस्य च समीहितम्।
तद्भक्तानां च माहात्म्यं कोऽन्यथा कर्तुमीश्वरः॥७९॥

अथ राजा भरद्वाजमादाय मुनिपुङ्गवम्।
ताभ्यां सह द्विजाग्र्याभ्यां तत्सुताभ्यां समन्वितः॥८०॥

अम्बिकाभवनं प्राप्य भरद्वाजोपदेशतः।
तां देवीं नियमैस्तीव्रैरुपास्ते स्म महानिशि॥८१॥

एवं त्रिरात्रं सुविसृष्टभोजनः
 स पार्वतीध्यानरतो महीपतिः।
 सम्यक्प्रणामैर्विविधैश्च संस्तवैः
 गौरीं प्रपन्नार्तिहरामतोषयत्॥८२॥

ततः प्रसन्ना सा देवी भक्तस्य पृथिवीपतेः।
 स्वरूपं दर्शयामास चन्द्रकोटिसमप्रभम्॥८३॥

अथाऽऽह गौरी राजानं किं ते ब्रूहि समीहितम्।
 सोऽप्याह पुंस्त्वमेतस्य कृपया दीयतामिति॥८४॥

भूयोऽप्याह महादेवी मद्भक्तैः कर्म यत्कृतम्।
 शक्यते नान्यथा कर्तुं वर्षायुतशतैरपि॥८५॥

राजोवाच

एकात्मजो हि विप्रोयं कर्मणा नष्टसन्ततिः।
 कथं सुखं प्रपद्येत विना पुत्रेण तादृशः॥८६॥

देव्युवाच

तस्यान्यो मत्प्रसादेन भविष्यति सुतोत्तमः।
 विद्या विनयसम्पन्नो दीर्घायुरमलाशयः॥८७॥

एषा सामवती नाम सुता तस्य द्विजन्मनः।
 भूत्वा सुमेधसः पत्नी कामभोगेन युज्यताम्॥८८॥

इत्युक्त्वाऽन्तर्हिता देवी ते च राजपुरोगमाः।
 गताः स्वं स्वं गृहं सर्वे चक्रुस्तच्छासने स्थितिम्॥८९॥

सोऽपि सारस्वतो विप्रः पुत्रं पूर्वसुतोत्तमम्।
 लेभे देव्याः प्रसादेन ह्यचिरादेव कालतः॥९०॥

तां च सामवतीं कन्यां ददौ तस्मै सुमेधसे।
 तौ दम्पती चिरं कालं बुभुजाते परं सुखम्॥९१॥

सूत उवाच

इत्येष शिवभक्तायाः सीमन्तिन्या नृपस्त्रियाः।
प्रभावः कथितः शम्भोर्माहात्म्यमपि वर्णितम्॥९२॥

भूयोऽपि शिवभक्तानां प्रभावं विस्मयावहम्।
समासाद्वर्णयिष्यामि श्रोतॄणां मङ्गलायनम्॥९३॥

॥इति श्रीस्कान्दे महापुराणे एकाशीतिसाहस्र्यां संहितायां तृतीये
ब्रह्मोत्तरखण्डे सीमन्तिन्याः प्रभाववर्णनं नाम नवमोऽध्यायः॥

विभाग: २

उपाङ्गा:

संवत्सर-नामानि

प्रभवो विभवः शुक्लः प्रमोदोऽथ प्रजापतिः।
 अङ्गिराः श्रीमुखो भावो युवा धाता तथैव च॥१॥
 ईश्वरो बहुधान्यश्च प्रमाथी विक्रमो वृषः।
 चित्रभानुः सुभानुश्च तारणः पार्थिवो व्ययः॥२॥
 सर्वजित्सर्वधारी च विरोधी विकृतिः खरः।
 नन्दनो विजयश्चैव जयो मन्मथदुर्मुखौ॥३॥
 हेमलम्बो विलम्बोऽथ विकारी शार्वरी प्लवः।
 शुभकृच्छोभनः क्रोधी विश्वावसुपराभवौ॥४॥
 प्लवङ्गः कीलकः सौम्यः साधारणविरोधिकृत्।
 परिधावी प्रमादी च आनन्दो राक्षसो नलः॥५॥
 पिङ्गलः कालयुक्तश्च सिद्धार्थी रौद्रदुर्मती।
 दुन्दुभी रुधिरोद्गारी रक्ताक्षी क्रोधनः क्षयः॥६॥

१. प्रभवः	११. ईश्वरः
२. विभवः	१२. बहुधान्यः
३. शुक्लः	१३. प्रमाथी
४. प्रमोदः	१४. विक्रमः
५. प्रजापतिः	१५. वृषः
६. अङ्गिराः	१६. चित्रभानुः
७. श्रीमुखः	१७. सुभानुः
८. भावः	१८. तारणः
९. युवा	१९. पार्थिवः
१०. धाता	२०. व्ययः

२१. सर्वजित्	४१. प्लवङ्गः
२२. सर्वधारी	४२. कीलकः
२३. विरोधी	४३. सौम्यः
२४. विकृतिः	४४. साधारणः
२५. खरः	४५. विरोधिकृत्
२६. नन्दनः	४६. परितापी
२७. विजयः	४७. प्रमादी
२८. जयः	४८. आनन्दः
२९. मन्मथः	४९. राक्षसः
३०. दुर्मुखः	५०. नलः
३१. हेमलम्बः	५१. पिङ्गलः
३२. विलम्बः	५२. कालयुक्तिः
३३. विकारी	५३. सिद्धार्थी
३४. शार्वरी	५४. रौद्रः
३५. प्लवः	५५. दुर्मतिः
३६. शुभकृत्	५६. दुन्दुभिः
३७. शोभनः	५७. रुधिरोद्गारी
३८. क्रोधी	५८. रक्ताक्षः
३९. विश्वासुः	५९. क्रोधनः
४०. पराभवः	६०. क्षयः

नक्षत्र-नामानि

अश्विनी भरणी चैव कृत्तिका रोहिणी मृगः।
आर्द्रा पुनर्वसुः पुष्यस्ततोऽश्लेषा मघास्तथा॥१॥

पूर्वफाल्गुनिका तस्मादुत्तराफल्गुनी ततः।
हस्तश्चित्रा ततः स्वाती विशाखा तदननतरम्॥२॥

अनूराधा ततो ज्येष्ठा ततो मूलं निगद्यते।
पूर्वाषाढोत्तराषाढा त्वभिजिच्छ्रवणस्ततः॥३॥

धनिष्ठा शतताराख्य पूर्वा भाद्रपदा ततः।
उत्तरा भाद्रपदा चैव रेवत्येतानि भानि च॥४॥

१. अश्विनी	१५. स्वाती
२. अपभरणी	१६. विशाखा
३. कृत्तिका	१७. अनूराधा
४. रोहिणी	१८. ज्येष्ठा
५. मृगशीर्षम्	१९. मूला
६. आर्द्रा	२०. पूर्वाषाढा
७. पुनर्वसुः	२१. उत्तराषाढा
८. पुष्यः	२२. श्रवणम्
९. आश्लेषा	२३. श्रविष्ठा
१०. मघा	२४. शतभिषक्
११. पूर्वफल्गुनी	२५. पूर्वप्रोष्ठपदा
१२. उत्तरफल्गुनी	२६. उत्तरप्रोष्ठपदा
१३. हस्तः	२७. रेवती
१४. चित्रा	

योग-नामानि

विष्कम्भः प्रीतिरायुष्मान् सौभाग्यं शोभनस्तथा।
अतिगण्डः सुकर्मा च धृतिः शूलस्तथैव च॥

गण्डो वृद्धिर्ध्रुवश्चैव व्याघातो हर्षणस्तथा।
 वज्रः सिद्धिर्व्यतीपातो वरीयान् परिघः शिवः।
 सिद्धः साध्यः शुभः शुभ्रो ब्राह्मो माहेन्द्र-वैधृती॥

१. विष्कम्भः	१५. वज्रः
२. प्रीतिः	१६. सिद्धिः
३. आयुष्मान्	१७. व्यतीपातः
४. सौभाग्यम्	१८. वरीयान्
५. शोभनः	१९. परिघः
६. अतिगण्डः	२०. शिवः
७. सुकर्म	२१. सिद्धः
८. धृतिः	२२. साध्यः
९. शूलः	२३. शुभः
१०. गण्डः	२४. शुभ्रः
११. वृद्धिः	२५. ब्राह्मः
१२. ध्रुवः	२६. माहेन्द्रः
१३. व्याघातः	२७. वैधृतिः
१४. हर्षणः	

करण-नामानि

बवश्च बालवश्चैव कौलवस्तैतिलस्तथा।
 गरश्च वणिजश्चापि विष्टिश्च शकुनिस्तथा।
 चतुष्पाच्चापि नागश्च किंस्तुघ्न इति कीर्तितम्॥८२॥

—श्रीब्रह्मवैवर्त-महापुराणे श्रीकृष्णजन्मखण्डे उत्तरार्धे नारदनारायणसंवादे राधोद्धवसंवादे कालनिरूपणं नाम षण्णवतितमेऽध्याये

१. बवम्   २. बालवम्   ३. कौलवम्   ४. तैतिलम्
 ५. गरजा   ६. वणिजा   ७. भद्रा

स्थिराणि चत्वारि

१. शकुनिः   २. चतुष्पात्   ३. नागवान्   ४. किंस्तुघ्नम्

॥ तिथीनां पूर्वोत्तरार्ध-करणानि ॥

	तिथिः	पूर्वार्ध-करणम्	उत्तरार्ध-करणम्
१.	शुक्ल-प्रथमा	किंस्तुघ्नम्	बवम्
२.	शुक्ल-द्वितीया	बालवम्	कौलवम्
३.	शुक्ल-तृतीया	तैतिलम्	गरजा
४.	शुक्ल-चतुर्थी	वणिजा	भद्रा
५.	शुक्ल-पञ्चमी	बवम्	बालवम्
६.	शुक्ल-षष्ठी	कौलवम्	तैतिलम्
७.	शुक्ल-सप्तमी	गरजा	वणिजा
८.	शुक्ल-अष्टमी	भद्रा	बवम्
९.	शुक्ल-नवमी	बालवम्	कौलवम्
१०.	शुक्ल-दशमी	तैतिलम्	गरजा
११.	शुक्ल-एकादशी	वणिजा	भद्रा
१२.	शुक्ल-द्वादशी	बवम्	बालवम्
१३.	शुक्ल-त्रयोदशी	कौलवम्	तैतिलम्
१४.	शुक्ल-चतुर्दशी	गरजा	वणिजा
१५.	पौर्णमासी	भद्रा	बवम्
१६.	कृष्ण-प्रथमा	बालवम्	कौलवम्
१७.	कृष्ण-द्वितीया	तैतिलम्	गरजा
१८.	कृष्ण-तृतीया	वणिजा	भद्रा
१९.	कृष्ण-चतुर्थी	बवम्	बालवम्
२०.	कृष्ण-पञ्चमी	कौलवम्	तैतिलम्
२१.	कृष्ण-षष्ठी	गरजा	वणिजा
२२.	कृष्ण-सप्तमी	भद्रा	बवम्
२३.	कृष्ण-अष्टमी	बालवम्	कौलवम्
२४.	कृष्ण-नवमी	तैतिलम्	गरजा
२५.	कृष्ण-दशमी	वणिजा	भद्रा

	तिथिः	पूर्वार्ध-करणम्	उत्तरार्ध-करणम्
२६.	कृष्ण-एकादशी	बवम्	बालवम्
२७.	कृष्ण-द्वादशी	कौलवम्	तैतिलम्
२८.	कृष्ण-त्रयोदशी	गरजा	वणिजा
२९.	कृष्ण-चतुर्दशी	भद्रा	शकुनिः
३०.	अमावास्या	चतुष्पात्	नागवान्

